สมนฺตปฺปาสาทิกาย นาม วินยฏฺจกถาย

อตฺถโยชนา

มหาวิภงฺควณฺณนาย อตฺถโยชนา

อารมฺภคาถา

[๑] นตฺวา อาจริยํ เสฏฺจํ พุทฺธโฆโสติ วิสฺสุตํ
ตรนฺตํ ทุตฺตราคาธํ สพฺพํ วินยสาครํ
ยา กตา พุทฺธโฆเสน วินยฏฺจกถา สุภา
นานานยสมากิณฺณา คมฺภีรตฺถวินิจฺฉยา
อตฺถโยชนาเมติสฺสา วจนตฺถาทิลงฺกตํ
โสตูนํ สุขโพธาย กริสฺสํ กิญฺจิมตฺตกํ ฯ

อารมฺภกถาย อตฺถโยชนา

[๒] โย นาโถ กปฺปโกฏีหิปิ กปฺปโกฏิคณนายปิ อปฺปเมยฺยํ ปเมตุํ อสกฺกุเณยฺยํ กาลํ ปญฺจมหาปริจฺจาคาทีนิ อติทุกฺกรานิ กมฺมานิ กโรนฺโต โลกหิตาย สตฺตโลกสฺส หิตกรณตฺถาย เขทํ กายิกเขทํ คโต มหาการุณิกสฺส ตสฺส นาถสฺส นโม นาม นมกาโร อตฺถูติ สมฺพนฺโธ ฯ

กปฺปิยติ ปริจฺฉิชฺชิยตีติ กปฺโป ฯ โกฏิสทฺโท ปน ลกฺขสตสหสฺเส วตฺตติ ปุพฺพา โกฏิ น ปญฺญายตีติอาทีสุ จ ปริยนฺเต

วตฺตติ อิธ ปน ลกฺขสตสหสฺเสเยว วตฺตติ ฯ กปฺปานํ โกฏิ
กปฺปโกฏิ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนตฺโถ ฯ ปมียตีติ ปเมยฺโย
มา มาเน ปปุพฺโพ น ปเมยฺโย อปฺปเมยฺโย ฯ กลิยนฺเต
อายุปฺปมาณาทโย สงฺขฺยายนฺเต เอเตนาติ กาโล กล สงฺขฺยาเน
ณปฺปจฺจโย ฯ อกรีติ กโรนฺโต อตีตตฺเถ อนฺตปฺปจฺจโย ฯ
ทุกฺเขน กริยนฺตีติ ทุกฺกรานิ อติสเยน ทุกฺกรานิ อติทุกฺกรานิ ฯ
ชิชฺชตีติ เขโท กมฺมสาธนํ ขิท อสหเน ฯ อคมิตฺถาติ คโต ฯ
โลกิยนฺติ ทิสฺสนฺติ เอตฺถ สตฺเต ปุญฺญปาปานิ ตํวิปาโก จาติ
โลโก โลก ทสฺสเน ฯ โลกสฺส หิตํ โลกหิตํ สตฺตโลกหิต-
กรณนฺติ อตฺโถ ฯ

[๓] นาถติ เวเนยฺยานํ หิตสุขํ อาสึสตีติ นาโถ โย ภควา
เวเนยฺยานํ หิตสุขํ นาถติ อาสึสติ อิติ ตสฺมา โส ภควา นาโถ นาม
นาถ ปฏฺจนายํ ฯ อถวา นาถติ เวเนยฺยคเต กิเลเส อุปตาเปตีติ
นาโถ โย ภควา เวเนยฺยคเต เวเนยฺยสนฺตาเน ปวตฺเต กิเลเส
นาถติ อุปตาเปติ อิติ ตสฺมา โส ภควา นาโถ นาถ ปตาปเน ฯ
นาถติ วา สตฺตานํ ตํ ตํ หิตปฺปฏิปตฺตึ ยาปตีติ นาโถ วา
โย ภควา สตฺตานํ ตํ ตํ หิตปฺปฏิปตฺตึ นาถติ ยาปติ อิติ
ตสฺมา โส ภควา นาโถ นาถ ยาปเน ฯ นาถติ วา สพฺพสตฺเต
อีสติ อภิภวตีติ นาโถ วา โย ภควา สพฺพสตฺเต นาถติ
อีสติ อภิภวติ อิติ ตสฺมา โส ภควา นาโถ นาถ อภิภวเน ฯ

[ส.๑]

[๔] กิรติ ปรทุกฺขํ วิกฺขิปตีติ กรุณา ยา ธมฺมชาติ ปรทุกฺขํ กิรติ วิกฺขิปติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ กรุณา นาม กิร อปนยเน ฯ ทุกฺขิเตสุ วา กิริยติ ปสาริยตีติ กรุณา ยา ธมฺม- ชาติ ทุกฺขิเตสุ ปรสตฺเตสุ กิริยติ ปสาริยติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺม- ชาติ กรุณา นาม กิร ปสารเณ ฯ อถวา กโรติ ปรทุกฺเข สติ การุณิกํ หีสตีติ กรุณา ยา ธมฺมชาติ ปรทุกฺเข สติ การุณิกํ หึสตีติ กรุณา ยา ธมฺมชาติ กรุณา นาม กร หึสายํ ฯ กโรติ วา ปรทุกฺขํ วินาเสติตี กรุณา กร วินาเส ฯ ปรรทุกฺเข สติ สาธูนํ กมฺปนํ กโรตีติ วา กรุณา กร กรเณ ฯ ปรกรตฺยาทิโมคฺคลฺลานสุตฺเตน กฺโณ ฯ อถวา กํ สุขํ รุนฺธตีติ กรุณา รุธ อาวรเณ กปฺพฺโพ ฯ

กรุณาย นิยุตฺโต การุณิโก ณิกปฺปจฺจโย มหนฺโต การุณิโก มหาการุณิโก ฯ อถวา กรุณา กรุณายนํ สีลํ ปกติ เอตสฺสาติ การุณิโก เอตสฺส ภควโต สีลํ ปกติ สภาโว กรุณา กรุณายนํ อิติ ตสฺมา โส ภควา การุณิโก ทณฺฑาทิโต อิกอีติ สุตฺเตน อิโก มหนฺโต การุณิโก มหากรุณิโก ฯ อถวา มหตี กรุณา มหากรุณา มหากรุณาย นิยุตฺโต มหาการุณิโก ฯ อถวา มหตี ปสฏฺฐา กรุณา มหากรุณา มหากรุณา อสฺส อตฺถีติ มหาการุณิโก ฯ

[๕] กปฺปโกฏีหิปีติ ปทํ อปฺปเมยฺยนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ

โลกหิตายาติ ปทํ กโรนฺโตติ ปเท ตทตฺเถ สมฺปทานํ อถวา
โลกหิตายาติ ปทํ คโตติ ปเท สมฺปทานํ นาถสฺสาติ ปทํ อตฺถูติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ

[๖] ชีวโลโก สตฺตโลโก พุทฺธนิเสวิตํ ยํ ธมฺมวรํ อสมฺพุธํ
อสมฺพุชฺฌนฺโต ภวาภวํ ภวโต ภวํ อุปฺปชฺชนวเสน คจฺฉติ อถวา
ภวาภวํ ขุทฺทกภวมหนฺตภวํ อุปฺปชฺชนวเสน คจฺฉติ อถวา ภวา-
ภวํ วุฑฺฒิหานึ คจฺฉติ ปาปุณาติ อถวา ภวาภวํ สสฺสต-
อุจฺเฉททิฏฺฐิคฺคหณวเสน คจฺฉติ อวิชฺชาทิกฺกิเลสชาลํ วิทฺธํสิโน
ตสฺส ธมฺมวรสฺส มม มโน อตฺถูติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๗] น สมฺพุชฺฌตีติ อสมฺพุชฺฌนฺโต ฯ พชฺฌิตา สจฺจานีติ พุทฺโธ
โย ภควา สจฺจานิ พุชฺฌิตา อิติ ตสฺมา โส ภควา พุทฺโธ ฯ
โพเธตา ปชายาติ พุทฺโธ โย ภควา สจฺจานิ ปชาย โพเธตา
อิติ ตสฺมา โส ภควา พุทฺโธ ฯ อถวา พุทฺธวาติ พุทฺโธ
โย ภควา พุทฺธวา อิติ ตสฺมา โส ภควา พุทฺโธ ฯ นิเสวิยตีติ
นิเสวิโต พุทฺเธน นิเสวิโต พุทฺธนิเสวิโต ฯ

[๘] ภวาติ เอตฺถ ภวสทฺทโต สฺมาวิภตฺตึ กตฺวา สฺมา สฺมึ
นํ วาติ สุตฺเตน สฺมาสฺส อาอาเทสํ กตฺวา รูปสิทฺธิ เวทิตพฺพา ฯ
ภวนฺติ สตฺตา เอตฺถาติ ภโว ตสฺมา ภวา ฯ อถวา มหนฺโต
ภโว อภโว ภโว จ อภโว จ ภวาภโว ฯ อถวา ภวนํ
วฑฺฒนํ ภโว วุฑฺฒิ วุฑฺฒตฺโถ ภวสทฺโท ธมฺมกาโม ภวํ

โหตีติอาทีสุ วิย ฯ น ภโว อภโว หานิ ภโว จ อภโว จ ภวาภโว ฯ อถวา สสฺสโต โลโก ภวตีติ อาการेน ปวตฺตา สสฺสตทิฏฺฐิ ภโว นาม โลโก อุจฺฉิชฺชตีติ อาการेน ปวตฺตา อุจฺเฉททิฏฺฐิ อภโว นาม ภวทิฏฺฐิ จ วิภวทิฏฺฐิ จาติ สุตฺตนฺติกมาติกายํ วิย ฯ ภโว จ อภโว จ ภวาภโว ฯ ชีวตีติ ชีโว ชีว ชีวเน ชีโว จ โส โลโก จาติ ชีวโลโก ฯ

[๕] อวินฺทิยํ วินฺทตีติ อวิชฺชา ยา ธมฺมชาติ กายทุจฺจริตาทึ อวินฺทิยํ อลทฺธพฺพํ วินฺทติ ลภติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ อวิชฺชา ฯ วินฺทิยํ น วินฺทตีติ วา อวิชฺชา ยา ธมฺมชาติ กายสุจริตาทึ วินฺทิยํ น วินฺทติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ อวิชฺชา ฯ อวิทิตํ กโรตีติ วา อวิชฺชา ยา ธมฺมชาติ อวิทิตํ วา สจฺจาทิอชานนํ กโรติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ อวิชฺชา ฯ สํสาเร สตฺเต ชวาเปตีติ วา อวิชฺชา ยา ธมฺมชาติ สํสาเร สตฺเต ชวาเปติ ปวตฺตาเปติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ อวิชฺชา ฯ อวิชฺชมาน-วิชฺชมาเนสุ น ชวตีติ วา อวิชฺชา ยา ธมฺมชาติ อวิชฺช...เนสุ น ชวติ น ปวตฺตติ อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ อวิชฺชา ฯ

อวิชฺชา อาทิ เยสํ องฺคณานํ เต อวิชฺชาทโย ฯ กิลิสฺสนฺติ เอเตหิ องฺคเณหิ สตฺตาติ กิเลสา สตฺตา เอเตหิ องฺคเณหิ กิลิสฺสนฺติ อิติ ตสฺมา เต องฺคณา กิเลสา กิลิส กิเลสเน ฯ อวิชฺชาทโย เอว กิเลสา อวิชฺชาทิกฺกิเลสา ฯ ชลติ ทิปฺปตีติ

ชาลํ ชล ทิตฺติยํ ฯ ชาลํ วิยาติ ชาลา อวิชฺชาทิกฺกิเลสา
เอว ชาลา อวิชฺชาทิกฺกิเลสชาลา ตํ วิทฺธํเสติ สีเลนาติ อวิชฺชา-
ทิกฺกิเลสชาลวิทฺธํสี ฯ

[๑๐] ยถานุสิฏฺฐํ ปฏิปชฺชมาเน จตูสุ อปาเยสุ อปตมาเน
ธาเรตีติ ธมฺโม สํสารทุกฺเข วา อปตมาเน กตฺวา ธาเรตีติ
ธมฺโม ฯ ธมฺโม เอว วโร ธมฺมวโร ฯ

[๑๑] อสมฺพุธนฺติ ปทํ คจฺฉตีติ ปเท เหตุ พุทฺธนิเสวิตนฺติ
ปทํ ยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ยนฺติ ปทํ อสมฺพุธนฺติ ปเท กมฺมํ
ภวาภวนฺติ ปทํ คจฺฉตีติ ปเท กมฺมํ ชีวโลโกติ ปทํ คจฺฉตีติ
ปเท กตฺตา อวิชฺชา...วิทฺธํสิโน ตสฺสาติ ปททฺวยํ ธมฺมวรสฺสาติ
ปทสฺส วิเสสนํ ธมฺมวรสฺสาติ ปทํ อตฺถูติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

[๑๒] โย อริยสงฺโฆ สีลสมาธิปฺปญฺญาวิมุตฺติญฺญาณปฺปภูตีหิ
คุเณหิ ยุตฺโต กุสลตฺถิกานํ ชนานํ เขตฺตํ ตํ อริยํ สงฺฆํ สิรสา
อหํ นมามีติ สมฺพนฺโธ ฯ

คุณิยนฺติ ปริจฺฉิชฺชิยนฺติ เสยฺยตฺถิเกหีติ คุณา ฯ วิมุตฺติ จ
วิมุตฺติญฺญาณํ จ วิมุตฺติญฺญาณํ เอกเสโส ฯ สีลญฺจ สมาธิ
จ ปญฺญา จ วิมุตฺติญฺญาณญฺจ สีล...ญาณานิ ตานิ ปภูตีนิ
เยสํ อภิญฺญาทีนํ เต สีล...ปภูตโย ฯ ยุชฺชติ สมฺพชฺฌตีติ
ยุตฺโต ฯ ขิตฺตํ พีชํ ตายตีติ เขตฺตํ ขิตฺตปุพฺโพ ตา ปาลเน
เขตฺตํ วิยาติ เขตฺตํ ฯ กิเลสาทโย ชเนนฺตีติ ชนา ฯ กุสเลน

อตฺโถ ปโยชนํ กุสลตฺโถ โส เอเตสํ อตฺถีติ กุสลตฺถิกา ฯ

[๑๓] กิเลเสหิ อารกา อริยา ฯ อนเย อวุตฺตฺฒิยํ น อิริยนฺติ น ปวตฺตาเปนฺตีติ อริยา ฯ อเย วุฑฺฒิยํ อิริยนฺติ ปวตฺตาเปนฺตีติ อริยา ฯ อถวา สเทวเกน โลเกน สรณนฺติ อริยนฺติ อุปคจฺฉิยนฺตีติ อริยา อร อุปคมเน ฯ อริยานํ สงฺโฆ สมุโห อริยสงฺโฆ ฯ อถวา ทิฏฺฐิสีลสามญฺเญน สงฺคโตติ สงฺโฆ อริโย จ โส สงฺโฆ จาติ อริยสงฺโฆ ฯ สิโนติ พนฺธติ เอตฺถาติ สิโร ฯ

[๑๔] คุเณหีติ ปทํ ยุตฺโตติ ปเท สหตฺถตติยา โยติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ สีล...หีติ ปทํ คุเณหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ยุตฺโตติ ปทํ โยติ ปทสฺส วิเสสนํ เขตฺตนฺติ ปทํ อริยสงฺฆนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ชนานนฺติ ปทํ เขตฺตนฺติ ปเท สามี กุสลตฺถิกานนฺติ ปทํ ชนานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ตนฺติ ปทํ อริยสงฺฆนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ สงฺฆนฺติ ปทํ นมามีติ ปทํ กมฺมํ สิรสาติ ปทํ นมามีติ ปเท กรณํ นมามีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ

[๑๕] อิจฺเจวํ ยถาวุตฺเตน นเยน อจฺจนฺตนมสฺสเนยฺยํ อจฺจนฺตํ เอกนฺเตน นมสฺสิตพฺพํ รตนตฺตยํ นมสฺสมาโน อหํ วิปุลํ ยํ ปุญฺญาภิสนฺทํ อลตฺถํ ตสฺส ยถาวุตฺตสฺส ปุญฺญปฺปวาหสฺส อานุภาเวน พเลน หตนฺตราโย อหนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

นมสฺสิตพฺพนฺติ นมสฺสเนยฺยํ อจฺจนฺตํ นมสฺสเนยฺยํ อจฺจนฺต-นมสฺสเนยฺยํ ฯ นมนํ กโรตีติ นมสฺสมาโน นม นมเน น

เหตฺวสฺสาติ โมคฺคลฺลานสุตฺเตน อสฺสปฺปจฺจโย มาโนติ สุตฺเตน มานปฺปจฺจโย ฯ รตึ ชเนตีติ รตนํ รติปุพฺโพ ชน ชนเน ยทนุตฺยาทิสุตฺเตน อิสฺส อกาโร ชโลโป จ ฯ รตนานํ ตยํ รตนตฺตยํ ฯ อภิสนฺทติ อวิจฺเฉเทน ปวตฺตตีติ อภิสนฺโท สนฺท ปวตฺติยํ ฯ ปุญฺญํ เอว อภิสนฺโท ปุญฺญาภิสนฺโท ฯ อนุ ปุนปฺปุนํ ตํสมงฺคินํ ภาเวติ วฑฺเฒตีติ อนุภาโว อนุภาโว เอว อานุภาโว ฯ สตฺตสนฺตานสฺส อนฺตเร เวมชฺเฌ เอติ อาคจฺฉตีติ อนฺตราโย อิ คติยํ ฯ หโต อนฺตราโย อสฺสาติ หตนฺตราโย ฯ

[๑๖] อิจฺเจวนฺติ ปทํ นมสฺสมาโนติ ปเท กรณํ อจฺจนฺต-นมสฺสเนยฺยนฺติ ปทํ รตนตฺตยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ นมสฺสมาโนติ ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อหนฺติ ปทํ อลตฺถนฺติ ปเท กตฺตา อลตฺถนฺติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ตสฺสาติ ปทํ อานุภาเวนาติ วิปุลนฺติ ปททฺวยํ ปุญฺญาภิสนฺทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ปุญฺญาภิ-สนฺทนฺติ ปทํ อลตฺถนฺติ ปเท กมฺมํ อานุภาเวนาติ ปทํ หตาติ ปเท กรณํ หตนฺตราโยติ ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อหนฺติ ปทํ วณฺณยิสฺสนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๑๗] กามสุขลฺลิกตฺตกิลมถานุโยคสงฺขาเต อนฺตทฺวเย อฏฺฐิตสฺส สุสณฺฐิตสฺส มชฺฌิมาย ปฏิปทาย สุฏฺฐุ สมฺมา จิตสฺส ภควโต สาสนํ ยสฺมึ วินยปิฏเก ปาลิโต จ อตฺถโต จ อนูนํ หุตฺวา

ลชฺชิปุคฺคเลสุ ปวตฺตนตฺเถน ฐิเตเยว ลชฺชิปุคฺคเลสุ ปวตฺตนตฺเถน ปติฏฺฐิตํ โหติ อหํ ปุพฺพาจริยานุภาวํ นิสฺสาย ตํ วินยํ อมิสฺสํ นิกายนฺตรลทฺธีหิ อสมฺมิสฺสํ กตฺวา วณฺณยิสฺสนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

สตฺเต สาสติ เอเตนาติ สาสนํ ฯ น ฐิโต อฏฺฐิโต ฯ สุฏฺฐุ สมฺมา ฐิโต สุสณฺฐิโต ฯ ปุพฺเพ ภวา ปุพฺพา อาทเรน จริตพฺพา อุปฏฺฐาตพฺพาติ อาจริยา ปุพฺพา จ เต อาจริยา จาติ ปุพฺพาจริยา เตสํ อานุภาโว ตถา ฯ

[๑๘] ยสฺมินฺติ ปทํ วินยปิฏเกติ ปทสฺส วิเสสนํ วินยปิฏเกติ ปทํ ฐิเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฐิเตติ ปทํ โหตีติ ปเท ลกฺขณ-กิริยา สาสนนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา อฏฺฐิตสฺส สุสณฺ-ฐิตสฺสาติ ปททฺวยํ ภควโตติ ปทสฺส วิเสสนํ ภควโตติ ปทํ สาสนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ปติฏฺฐิตนฺติ ปทํ สาสนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ โหตีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ตนฺติ ปทํ วินยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ วินยนฺติ ปทํ วณฺณยิสฺสนฺติ ปเท กมฺมํ อมิสฺ-สนฺติ ปทํ วณฺณยิสฺสนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ นิสฺสายาติ ปทํ วณฺณยิสฺสนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ปุพฺพาจริยานุภาวนฺติ ปทํ นิสฺสายาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๑๙] **ญาณมฺพุนิทฺโธตมลาสเวหิ**
วิสุทฺธวิชฺชาปฏิสมฺภิเทหิ
สทฺธมฺมสํวณฺณนโกวิเทหิ

[ส.๒]

สลฺเลขิเย โนสฺลภูปเมหิ

มหาวิหารสฺส ธชูปเมหิ

ปุพฺพาจริยาสเภหิ อยํ วินโย จิตฺเตหิ นเยหิ สมฺพุทฺธวรนฺวเยติ กามญฺจ เอกนฺเตน ยทิจฺฉกํ วา สํวณฺณิโต ปน ตถาปิ เอสา สํวณฺณนา สีหลทีปเกน วากฺเยน สงฺขตตฺตา สีหลทีปโต ทีปนฺตเร อญฺญาทีเป ภิกฺขุชนสฺส ภิกฺขุสงฺขาตชนสฺส กญฺจิ อตฺถํ ปโยชนํ ยสฺมา น อภิสมฺภุณาติ น สาเธติ ตสฺมา อิมํ สํวณฺณนํ ปาลินยานุรูปํ กตฺวา พุทฺธสิริวฺหยสฺส เถรสฺส อชฺเฌสนํ สมฺมา สมนุสฺสรนฺโต อหํ อิทานิ สมารภิสฺสนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๐] จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ปุพฺพา จ เต อาจริยา จาติ ปุพฺพาจริยา ปุพฺพาจริยา เอว อาสภา ปุพฺพาจริยาสภา ฯ

ชานาตีติ ญาณํ ฯ อมฺพติ สทฺทํ กโรตีติ อมฺพุ อมฺมพ สทฺเท ภมรตฺยาทิสุตฺเตน อุ อมฺพุ วิยาติ อมฺพุ ญาณํ เอว อมฺพุ ญาณมฺพุ ฯ นิสฺเสสโต โธตานิ นิทฺโธตานิ ฯ มลนฺติ สงฺกิลิสฺสนฺติ สตฺตา เอเตหีติ มลา ฯ อา° ภวคฺคโต สวนฺตีติ อาสวา ฯ มลา จ อาสวา จ มลาสวา ฯ ญาณมฺพุนา นิทฺโธตา มลาสวา เยหิ เต ญาณมฺพุนิทฺโธตมลาสวา ฯ

วิ อจฺจนฺเตน สุทฺธา วิสุทฺธา ฯ วิชานาตีติ วิชฺชา ฯ ปฏิ วิสุํ สมฺมา อตฺถาทีสุ ภิชฺชตีติ ปฏิสมฺภิทา ฯ วิชฺชา จ ปฏิสมฺภิทา

๑. อวธฺยตฺโถ เจตฺถ อากาโร ฯ อวธิ จ มริยาทาภิวิธิวเสน ทุวิโธ ฯ อิธ ปน อภิวิธิยํ ทฏฺฐพฺโพติ ฯ

จ วิชฺชาปฏิสมฺภิทา ฯ วิสุทฺธา วิชฺชาปฏิสมฺภิทา เยสํ เต
วิสุทฺธวิชฺชาปฏิสมฺภิทา ฯ

สตํ ธมฺโม สทฺธมฺโม สนฺโต วา ปสฏฺโฐ วา ธมฺโม
สทฺธมฺโม ฯ สํวณฺณิยเต สํวณฺณนํ สทฺธมฺมสฺส สํวณฺณนํ
สทฺธมฺมสํวณฺณนํ ฯ กุํ วาจํ วินฺทนฺตีติ โกวิทา สทฺธมฺมสํวณฺณเน
โกวิทา สทฺธมฺมสํวณฺณนโกวิทา ฯ

ปริกฺขารพาหุลฺลํ สํลิขติ ตนุํ กโรตีติ สลฺเลโข สํปุพฺโพ ลิข
ตนุกรเณ ฯ สลฺเลขสฺส ภาโว สลฺเลขิยํ ตสฺมึ ภาวกมฺเมสู-
ตฺยาทิสุตฺเตน ณิโย ฯ สุฏฺฐุ ลภิยตีติ สุลภา อุปมิยติ เอตายาติ
อุปมา นตฺถิ สุลภา อุปมา เอเตสนฺติ โนสุลภุปมา ฯ

วิหรนฺติ เอตฺถาติ วิหาโร มหนฺโต วิหาโร มหาวิหาโร ฯ
มหาเมฆวนุยฺยาเน ปติฏฺฐิโต มหาโพธิวิภูสิโต วิหาโร มหาวิหาโร
นาม ฯ ธเชน อุปมา สทิสา ธชุปมา ฯ

สมฺมา สํวณฺณิยตีติ สํวณฺณิโต ฯ นิยติ ญายติ อตฺโถ
เอเตหีติ นยา ฯ อนฺอยนฺติ อนุคจฺฉนฺตีติ อนฺวยา อนุปุพฺโพ
อิ คติยํ อิสฺส อโย ฯ สมฺพุทฺธวรํ อนฺวโย อนุคโต
สมฺพุทฺธวรนฺวโย ฯ

[๒๑] กามนฺติ ปทํ สํวณฺณิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ กิริยา-
วิเสสนํ วา ญาณมฺพุ...สเวหิ วิสุ...เทหิ สทฺธมฺม...วิเทหิ
โนสุลภูปเมหิ ธชูปเมหีติ ปญฺจ ปทานิ ปุพฺพาจริยาสเภหีติ ปทสฺส

วิเสสนํ ปุพฺพาจริยาสเภหีติ ปทํ สํวณฺณิโตติ ปเท กตฺตา สลฺเลขิเยติ ปทํ โนสุลภูปเมหีติ ปเท อาธาโร มหาวิหารสฺสาติ ปทํ ธชาติ ปเท สมฺพนฺโธ อยนฺติ ปทํ วินโยติ ปทสฺส วิเสสนํ วินโยติ ปทํ สํวณฺณิโตติ ปเท กมฺมํ นเยหีติ ปทํ สํวณฺณิโตติ ปเท กรณํ จิตฺเตหิ สมฺพุทฺธวรนฺวเยหีติ ปททฺวยํ นเยหีติ ปทสฺส วิเสสนํ อถวา สมฺพุทฺธวรนฺวเยหีติ ปทํ ปุพฺพาจริยาสเภหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[๒๒] สํวณฺณิยติ อตฺโถ เอตายาติ สํวณฺณนา อตฺโถ เอตาย อฏฺฐกถาย อาจริเยหิ สํวณฺณิยติ อิติ ตสฺมา สา อฏฺฐกถา สํวณฺณนา นาม ฯ

สีหํ ลาติ คณฺหาตีติ สีหโล สีหพาหุกุมาโร ตสฺส วํเส ชาตตฺตา ลงฺกาทีเป ขตฺติยา สีหลาติ นามํ ลภึสุ เตสํ ขตฺติยานํ นิวาสภูตตฺตา ลงฺกาทีโปปิ สีหโลติ นามํ ลภติ ฯ อยเมตฺถ สงฺเขโป ฯ วิตฺถารกถา ปน มหาวํเส วุตฺตนเยน เวทิตพฺพา ฯ ชลมชฺเฌ ทิปฺปตีติ ทีโป สีหโล เอว ทีโป สีหลทีโป ตสฺมึ ภูตํ สีหลทีปกํ กเณยฺยกณยิยาติ สุตฺเตน กณ ฯ

วุจฺจตีติ วากฺยํ วจ พฺยตฺเต วจเน ฯ ฆฺยณอิติ สุตฺเตน ฆฺยน ฯ กคา จชานํ ณานุพนฺเธติ สุตฺเตน จสฺส โก ฯ ปนสทฺโท อรุจิสูจนตฺโถ ฯ สงฺขริยิตฺถาติ สงฺขตา สํวณฺณนา สงฺขตาย ภาโว สงฺขตตฺตา ฯ ภิกขุ เอว ชโน ภิกฺขุชโน ฯ ปกฏฺฐา

อาลิ ปาลิ อถวา อตฺถํ ปาติ รกฺขตีติ ปาลิ ปาโต ลีติ โมคฺคลฺลานสุตฺเตน ลิปฺปจฺจโย ฯ ปาลิยํ อาคโต นโย ปาลินโย ปาลินยสฺส อนุรูปา ปาลินยานุรูปา ฯ พุทฺธสิรีติ อวฺหโย นามํ ยสฺส โส พุทฺธสิริวฺหโย ฯ

[๒๓] สํวณฺณนาติ ปทํ อภิสมฺภุณาตีติ ปเท กตฺตา สีหลทีปเก-นาติ ปทํ วากฺเยนาติ ปทสฺส วิเสสนํ วากฺเยนาติ ปทํ สงฺขตตฺตาติ ปเท กรณํ เอสาติ ปทํ สํวณฺณนาติ ปทสฺส วิเสสนํ สงฺขตตฺตาติ ปทํ น อภิสมฺภุณาตีติ ปเท เหตุ นาติ ปทํ ปฏิเสโธ ๑กิญฺจีติ ปทํ อตฺถนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อตฺถนฺติ ปทํ อภิสมฺภุณาตีติ ปเท กมฺมํ อภิสมฺภุณาตีติ ปทํ กตฺตุวาจกํ ทีปนฺตเรติ ปทํ ภิกฺขุชนสฺสาติ ปเท อาธาโร ภิกฺขุชนสฺสาติ ปทํ อภิสมฺภุณาตีติ ปเท สมฺปทานํ ยสฺมาติ ปทํ อภิสมฺภุณาตีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ตสฺมาติ ปทํ สมารภิสฺสนฺติ ปเท เหตุ อิมํ ปาลินยานุรูปนฺติ ปททฺวยํ สํวณฺณนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ สํวณฺณนนฺติ ปทํ สมา-รภิสฺสนฺติ ปเท กมฺมํ อิทานีติ ปทํ สมารภิสฺสนฺติ ปเท กาลสตฺตมี อชฺเฌสนนฺติ ปทํ สมนุสฺสรนฺโตติ ปเท กมฺมํ พุทฺธสิริวฺหยสฺสาติ ปทํ เถรสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ เถรสฺสาติ ปทํ อชฺเฌสนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ สมฺมาติ ปทํ สมนุสฺสรนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ สมนุสฺสรนฺโตติ ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อหนฺติ ปทํ สมา-รภิสฺสนฺติ ปเท กตฺตา สมารภิสฺสนฺติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ

๑. สมนฺตปาสาทิกายฏฺจกถายญฺเจว ปุราณโปตฺถเก จ กิญฺจีติ ทิสฺสติ ฯ

[๒๔] ตญฺจ อิทานิ วุจฺจมานํ สํวณฺณนํ สมารภนฺโต ตสฺสา อิทานิ วุจฺจมานาย สํวณฺณนาย มหาอฏฺฐกถํ สรีรํ กตฺวา มหาปจฺจริยํ โย วินิจฺฉโย อาจริเยน วุตฺโต ตเถว กุรุนฺทินามาทีสุ วิสฺสุตาสุ อฏฺฐกถาสุ โย วินิจฺฉโย อาจริเยน วุตฺโต ตโตปิ วินิจฺฉยโต ยุตฺตํ อตฺถํ อปริจฺจชนฺโต อหํ อนฺโตคธเถรวาทํ กตฺวา สํวณฺณนํ สมฺมสมารภิสฺสนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

มหตี จ สา อฏฺฐกถา จาติ มหาอฏฺฐกถา ฯ สริยตีติ สรีรํ สร จินฺตายํ ฯ กุรุนฺทีอิติ นามํ ยสฺสา สา กุรุนฺทินามา กุรุนฺทินามา อาทิ ยาสํ ตา กุรุนฺทินามาทโย ฯ วิวิเธน อากาเรน นิจฺฉิยตีติ วินิจฺฉโย ฯ เถรานํ วาโท เถรวาโท อนฺโตคโธ จ โส เถรวาโท จาติ อนฺโตคธเถรวาโท ฯ

[๒๕] สํวณฺณนนฺติ ปทํ สมารภนฺโตติ ปเท กมฺมํ ตนฺติ ปทํ สํวณฺณนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ สมารภนฺโตติ ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ตสฺสาติ ปทํ สรีรนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ มหาอฏฺฐกถนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ สรีรนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ กตฺวาติ ปทํ อปริจฺจชนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา มหาปจฺจริยนฺติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท อาธาโร ตเถวาติ ปทํ นิปาตปทํ กุรุนฺทินามาทีสุ วิสฺสุตาสูติ ปททฺวยํ อฏฺฐกถาสูติ ปทสฺส วิเสสนํ วินิจฺฉโยติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กมฺมํ อฏฺฐกถาสูติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท อาธาโร

วุตฺโตติ กิตฺตปทํ กมฺมวาจกํ โยติ ปทํ วินิจฺฉโยติ ปทสฺส วิเสสนํ ยุตฺตนฺติ ปทํ อตฺถนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อตฺถนฺติ ปทํ อปริจฺจชนฺโตติ ปเท กมฺมํ อปริจฺจชนฺโตติ ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อหนฺติ ปทํ สมารภิสฺสนฺติ ปเท กตฺตา ตโตติ ปทํ ยุตฺตนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ มหาอฏฺฐกถํ อปริจฺจชนฺโตติ ญาเปติ ฯ อนฺโตคธเถรวาทนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ กตฺวาติ ปทํ สมารภิสฺสนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา สมฺมาติ ปทํ สมารภิสฺสนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ สมารภิสฺสนฺติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ

[๒๖] อิทานิ วุจฺจมานํ ตํ เม มม สํวณฺณนํ ธมฺมปฺปทีปสฺส ตถาคตสฺส ธมฺมํ สาสนธมฺมํ ปาลิธมฺมํ วา สกฺกจฺจํ ปฏิมานยนฺตา เถรา จ นวมชฺฌิมา จ ภิกฺขู ปสนฺนจิตฺตา นิสาเมนฺตูติ สมฺพนฺโธ ฯ

ปสนฺนํ จิตฺตํ เยสํ เต ปสนฺนจิตฺตา ฯ ถิเรหิ สีลกฺขนฺธาทีหิ สมนฺนาคตา เถรา ฯ ภยํ อิกฺขนฺตีติ ภิกฺขู ฯ นวา จ มชฺฌิมา จ นวมชฺฌิมา ฯ ปกาเรน ทีปตีติ ปทีโป ปทีโป วิยาติ ปทีโป ธมฺโม เอว ปทีโป อสฺสาติ ธมฺมปฺปทีโป ฯ ปฏิมาเนนฺตีติ ปฏิมานยนฺตา ฯ

[๒๗] ตนฺติ ปทํ สํวณฺณนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ สํวณฺณนนฺติ ปทํ นิสาเมนฺตูติ ปเท กมฺมํ เมติ ปทํ สํวณฺณนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ปสนฺนจิตฺตา เถรา จ นวมชฺฌิมา จ ปฏิมานยนฺตาติ จตุปฺปทานิ

ภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ภิกฺขูติ ปทํ นิสาเมนฺตูติ ปเท กตฺตา
นิสาเมนฺตูติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ธมฺมปฺปทีปสฺสาติ ปทํ
ตถาคตสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ตถาคตสฺสาติ ปทํ ธมฺมนฺติ ปเท
สมฺพนฺโธ สกฺกจฺจาติ ปทํ ปฏิมานยนฺตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ
ธมฺมนฺติ ปทํ ปฏิมานยนฺตาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๒๘] ยเถว พุทฺเธน โย จ ธมฺโม วินโย จ วุตฺโต โส
ธมฺมวินโย ตสฺส พุทฺธสฺส เยหิ พุทฺธปุตฺเตหิ ธมฺมเสนาปติอาทีหิ
ตเถว ญาโต เตสํ พุทฺธปุตฺตานํ มตึ อจฺจชนฺตา สีหลฏฺฐกถา-
จริยา ยสฺมา ปุเร อฏฺฐกถา อกํสูติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๙] พุทฺเธนาติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ธมฺโม วินโยติ
ปททฺวยํ วุตฺโตติ ปเท กมฺมํ จสทฺโท สมุจฺจยตฺโถ วุตฺโตติ
กมฺมวาจกํ กิตฺตปทํ โยติ ปทํ ธมฺโม วินโยติ ปททฺวยสฺส
วิเสสนํ ตสฺสาติ ปทํ พุทฺธปุตฺเตหีติ ปเท สมฺพนฺโธ อจฺจชนฺตาติ
ปทํ สีหลฏฺฐกถาจริยาติ ปทสฺส วิเสสนํ สีห...จริยาติ ปทํ
อกํสูติ ปเท กตฺตา ยสฺมาติ ปทํ อกํสูติ ปเท กิริยาปรามสนํ
ปุเรติ ปทํ อกํสูติ ปเท กาลสตฺตมี อฏฺฐกถาติ ปทํ อกํสูติ
ปเท กมฺมํ อกํสูติ ปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ

[๓๐] ตสฺมา หิ ตสฺมา เอว เตสํ พุทฺธปุตฺตานํ อธิปฺปายํ
อวิโกเปตฺวา ปุเร อฏฺฐกถานํ กตตฺตา ยํ วจนํ อฏฺฐกถาสุ อาจริเยหิ
วุตฺตํ ปมาทเลขํ วชฺชยิตฺวาน สพฺพมฺปิ ตํ วจนํ สิกขาสุ สคารวานํ

[ส.๓]

อิธ อิมสฺมึ สาสเน ปณฺฑิตานํ ยสฺมา ปมาณํ ตโต อฏฺฐ-
กถาโต สีหลภาสาสงฺขาตํ ภาสนฺตรเมว หิตฺวา อปเนตฺวา วิตฺถาร-
มคฺคญฺจ วิตฺถารปฺปพนฺธนวจนํ สมาสยิตฺวา สงฺขิปิตฺวา ตํ ตํ อฏฺฐ-
กถาสุ วุตฺตํ สพฺพํ วินิจฺฉยํ อเสสยิตฺวา อเสสํ กตฺวา กญฺจิ
ตนฺติกฺกมํ ปาลิกฺกมํ อโวกฺกมิตฺวา อนติกฺกมิตฺวา สุตฺตนฺติกานํ
สุตฺตนฺตปาลิยํ อาคตานํ วจนานํ อตฺถํ สุตฺตานุรูปํ ปริทีปยนฺตี
อยํ วณฺณนาปิ ยสฺมา เหสฺสติ ภวิสฺสติ ตสฺมา อยํ วณฺณนา
สกฺกจฺจํ จิตฺตึ กตฺวา ปณฺฑิเตน อนุสิกฺขิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ

อถวา ตโต อฏฺฐกถาโต ภาสนฺตรเมว หิตฺวา วิตฺถาร-
มคฺคญฺจ สมาสยิตฺวา สพฺพํ วินิจฺฉยํ อเสสยิตฺวา กญฺจิ ตนฺติกฺกมํ
อโวกฺกมิตฺวา สุตฺตนฺติกานํ วจนานํ อตฺถํ สุตฺตานุรูปํ ปริทีปยนฺตี
อยํ วณฺณนาปิ ยสฺมา อเมฺหหิ เหสฺสติ กริสฺสติ ตสฺมา อยํ
วณฺณนา สกฺกจฺจํ ปณฺฑิเตน อนุสิกฺขิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๑] ตสฺมา หีติ ตสฺมา เอวาติ อตฺโถ หิสทฺโท เอวสทฺทตฺเถ
วตฺตติ ตสฺมา หิ ธีรญฺจ ปญฺญญฺจ พหุสฺสุตญฺจาติ ปโยเค
วิย ฯ ฏีกายํ ปน หีติ นิปาตมตฺตนฺติ วุตฺตํ ตํ วิจาเรตพฺพํ ฯ
วิมติวิโนทนิยํ ปน หีติ สทฺทํ ปมาณนฺติ เอตฺถ โยเชตฺวา
ปมาณํ หิ ปมาณํ เอวาติ วุตฺตํ ฯ ตํ ทุวิญฺเญยฺยํ ฯ กสฺมา ฯ
ปทนฺตเรน อนฺตริตตฺตา ฯ

ลิขิยตีติ เลขา ปมาเทน เลขา ปมาทเลขา ฯ สพฺพมฺปีติ

ปิสทฺโท อวยวาเปกฺโข ฯ สิกฺขิตพฺพาติ สิกฺขา ฯ ครนฺติ ปสาทํ สิญฺจนฺตีติ ครุโน ครุ เสจเน อุปฺปจฺจโย ฯ ครูนํ ภาโว คารวํ สห คารเวน วตฺตนฺตีติ สคารวา ฯ ปมียติ ปริจฺฉิชฺชิยตีติ ปมาณํ มา มาเน ฯ ปกาเรน เญติ ปวตฺตตีติ ปญฺญา ปญฺญาย อิตา สมนฺนาคตา ปณฺฑิตา ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ภาสา เอว อนฺตโร ภาสนฺตโร ฯ เอวสทฺเทน อฏฺฐกถาสรีรํ น ชหิตนฺติ ญาเปติ ฯ สุตฺตํ เอว สุตฺตนฺตํ สุตฺตนฺเต อาคตานิ สุตฺตนฺติกานิ ฯ วุจฺจติ อตฺโถ เอเตหีติ วจนานิ ฯ อริยติ ญายตีติ อตฺโถ ฯ สุตฺตานํ อนุรูปํ สุตฺตานุรูปํ ฯ ปริทีเปตีติ ปริทีปยนฺตี ฯ วณฺณนาปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตวจนํ ปมาณํ อถโข สํวณฺณนาปิ[๑] ปมาณภูตา วาติ ญาเปติ ฯ ตสฺมาติ อฏฺฐ-กถาสุ วุตฺตสฺส ปมาณภูตตฺตา เจว อิมิสฺสาย วณฺณนาย ปมาณ-ภูตตฺตา จาติ อตฺโถ ฯ อนุ ปุนปฺปุนํ สิกฺขียตีติ อนุสิกฺขิตพฺพา ฯ

[๓๒] ตสฺมา หีติ ปทํ ปมาณนฺติ ปเท เหตุ ยนฺติ ปทํ วจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อฏฺฐกถาสูติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร วจนนฺติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ วุตฺตนฺติ กิตฺตปทํ กมฺมวาจกํ ตํ สพฺพมฺปิ ปมาณนฺติ ปทตฺตยํ วจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ วชฺชยิตฺวานาติ ปทํ สพฺพมฺปีติ ปเท วิเสสนํ ปมาทเลขนฺติ ปทํ วชฺชยิตฺวานาติ ปเท กมฺมํ สิกฺขาสูติ ปทํ สคารวานนฺติ ปเท

๑. อยํ วณฺณนาปิ ฯ

อาธาโร สคารวานนฺติ ปทํ ปณฺฑิตานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ
ยสฺมาติ ปทํ ปมาณนฺติ ปเท เหตุ อิธาติ ปทํ ปณฑิตานนฺติ
ปเท อาธาโร ปณฺฑิตานนฺติ ปทํ ปมาณนฺติ ปเท สมฺปทานํ
วจนนฺติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ ฯ ตโตติ ปทํ หิตฺวาติ ปเท อปาทานํ
ภาสนฺตรเมวาติ ปทํ หิตฺวาติ ปเท กมฺมํ หิตฺวา สมาสยิตฺวา
อเสสยิตฺวา อโวกฺกมิตฺวาติ จตุปฺปทานิ เหสฺสตีติ ปเท ปุพฺพกาล-
กิริยา วิตฺถารมคฺคนฺติ ปทํ สมาสยิตฺวาติ ปเท กมฺมํ วินิจฺ-
ฉยนฺติ ปทํ อเสสยิตฺวาติ ปเท กมฺมํ สพฺพนฺติ ปทํ วินิจฉิยนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ ตนฺติกฺกมนฺติ ปทํ อโวกฺกมิตฺวาติ ปเท กมฺมํ
กญฺจีติ ปทํ ตนฺติกฺกมนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สุตฺตนฺติกานนฺติ ปทํ
วจนานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ วจนานนฺติ ปทํ อตฺถนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ
อตฺถนฺติ ปทํ ปริทีปยนฺตีติ ปเท กมฺมํ สุตฺตานุรูปนฺติ ปทํ
ปริทีปยนฺตีติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ปริทีปยนฺตี อยนฺติ ปททฺวยํ
วณฺณนาปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ยสฺมาติ ปทํ เหสฺสตีติ ปเท กิริยา-
ปรามสนํ วณฺณนาปีติ ปทํ เหสฺสตีติ ปเท กตฺตา เหสฺสตีติ
ปทํ กตฺตุวาจกํ สกฺกจฺจาติ ปทํ อนุสิกฺขิตพฺพาติ ปเท ตติยา-
วิเสสนํ ตสฺมาติ ปทํ อนุสิกฺขิตพฺพาติ ปเท เหตุ วณฺณนาติ
ปทํ อนุสิกฺขิตพฺพาติ ปเท กมฺมํ อนุสิกฺขิตพฺพาติ กิตฺตปทํ
กมฺมวาจกํ ฯ

ปจฺฉิมตฺเถ ปน หิตฺวา สมาสยิตฺวา อเสสยิตฺวา อโวกฺ-

กมิตฺวาติ จตุปฺปทานิ เหสฺสตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ปริทีปยนฺตีติ ปทํ วณฺณนาปีติ ปทสฺส วิเสสนํ วณฺณนาติ ปทํ เหสฺสตีติ ปเท กมฺมํ อเมหหีติ ปทํ เหสฺสตีติ ปเท กตฺตา เหสฺสตีติ ปทํ กมฺมวาจกํ ฯ

[๓๓] ตตฺถ ตาสุ คาถาสุ ตํ วณฺณยิสฺสํ วินยนฺติ° วจนสฺส มยา วุตฺตตฺตา วินโย ตาว ปฐมํ ววฏฺฐเปตพฺโพ ฯ เตน ตสฺมา ววฏฺฐเปตพฺพตฺตา เอตํ วินโยติอาทิกํ นิยามกวจนํ มยา วุจฺจติ ฯ ตตฺถาติ ปทํ วุตฺตตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ อิธาติ ปทํ อธิปฺเปตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

[๓๔] อสฺส วินยสฺส สํวณฺณนตฺถํ ปน วุตฺตํ เยน ฯ เป ฯ สตฺถวณฺณนนฺติ อยํ มาติกา วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ ปทํ สํวณฺณนตฺถนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ

เอตํ เตน สมเยน ฯ เป ฯ วิหรตีติอาทินิทานวจนปฺปฏิ-มณฺฑิตํ วินยปิฏกํ เยน ปุคฺคเลน ยทา ยสฺมึ กาเล วุตฺตํ ยสฺมา การณา วุตฺตํ เยน ปุคฺคเลน อาภตํ เยสุ ปุคฺคเลสุ ปติฏฺฐิตญฺจ เอตํ วิธึ วตฺวา ตโต ปจฺฉา เตนาติอาทิปาฐสฺส อตฺถํ นานปฺ-ปการโต ทสฺสยนฺโต อหํ วินยสฺส อตฺถวณฺณนํ กริสฺสามีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๕] ตตฺถ เตสุ มาติกาปเทสุ วุตฺตํ เยน ยทา ยสฺมาติ อิทํ วจนํ ตาว เตน สมเยน ฯ ป ฯ วิหรตีติ เอวมาทิวจนํ สนฺธาย

๑. ปญฺจมารมฺภคาถาย ตติยปาโท ฯ

อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ ปทํ นิทฺธารณํ ฯ อิทํ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควาติอาทิ วจนํ พุทฺธสฺส ภควโต อตฺตปฺปจฺจกฺขวจนํ หิ ยสฺมา น โหติ ตสฺมา เตน สมเยนาติอาทิ อิทํ วจนํ ฯ เป ฯ กสฺมา จ วุตฺตนฺติ เอตํ ปญฺหากรณํ ปณฺฑิเตน วตฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

อิทนฺติ ปทํ น โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ ภควโตติ ปทํ อตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อตฺตโน^๑ ปจฺจกฺขํ อตฺตปฺปจฺจกฺขํ อตฺตปฺปจฺจกฺขํ เอว วจนํ อตฺตปฺปจฺจกฺขวจนํ ฯ

อิทํ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควาติอาทิ วจนํ อายสฺมตา อุปาลิตฺเถเรน วุตฺตํ ฯ ตญฺจ เตน สมเยน พุทฺโธ ภควาติอาทิ วจนํ ปฐมมหาสงฺคีติกาเล อุปาลิตฺเถเรน วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ โปตฺถเก ปนสทฺโท อตฺถิ โส อวสาเน นิคมเนน สเมติ ฯ

[๓๖] เอสา ปฐมมหาสงฺคีติ นาม จุลฺลวคฺเค ปญฺจสติก-สงฺคีติกฺขนฺธเก ธมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิ กิญฺจาปิ วุตฺตา ปน ตถาปิ เอสา ปฐมมหาสงฺคีติ นาม นิทานโกสลฺลตฺถํ อิธาปิ อฏฺฐกถายํ อิมินา นเยน ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ

สงฺคเหตฺวา คายนํ กถนํ สงฺคีติ เค สทฺเท สํปุพฺโพ ติปฺปจฺจโย ฯ มหตี สงฺคีติ มหาสงฺคีติ ปฐมา มหาสงฺคีติ

๑. อตฺตนาติปิ อตฺถิ ฯ

[ส.๔-๕]

ปธมมหาสงฺคีติ ฯ กิญฺจาปีติ อนุคฺคหตฺเถ นิปาโต ฯ กุสลสฺส ภาโว โกสลฺลํ นิทาเน โกสลฺลํ นิทานโกสลฺลํ ฯ ปนสทฺโท อรุจิสูจนตฺโถ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ ปญฺจสติกสงฺคีติกฺขนฺธเก เวทิตพฺพาติ ญาเปติ ฯ

พาหิรนิทานวณฺณนา อตฺถโยชนา

[๓๗] ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ธมฺมจกฺกสฺส ปวตฺตนํ ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ ฯ สุภทฺทปริพฺพาชกสฺส วินยนํ สุภทฺท... วินยนํ ฯ กตฺตพฺพนฺติ กิจฺจํ พุทฺธสฺส กิจฺจํ พุทฺธกิจฺจํ พุทฺเธน วา กตฺตพฺพํ กิจฺจํ พุทฺธกิจฺจํ กตํ พุทฺธกิจฺจํ เยน โส กตพุทฺธ-กิจฺโจ ฯ

[๓๘] กุโส หตฺเถ เอตสฺส อตฺถีติ กุสี ทณฺฑาทิโต อิกอีติ สุตฺเตน อี ฯ กุสี จ โส นโร จาติ กุสินโร ฯ กุสหตฺถํ นรํ ปสฺสิตฺวา มาปิตํ นครํ กุสินรํ ฯ อุเปจฺจ วตฺตนฺติ คจฺฉนฺติ เอเตน สาลวเนนาติ อุปวตฺตนํ ฯ ยมกา ยุคลา สาลา ยมกสาลา ฯ

[๓๙] ปุณฺโณ จ โส มา° จาติ ปุณฺณมา ปุณฺณจนฺโท ฯ วิสาเขน ยุตฺโต ปุณฺณมา วิสาขปุณฺณมา วิสาขปุณฺณมา เอตสฺมึ ทิวเส อตฺถีติ วิสาขปุณฺณมี วิสาขปุณฺณมี จ โส ทิวโส จาติ วิสาขปุณฺณมีทิวโส ฯ

[๔๐] อุปาทิยเต กมฺมกฺกิเลเสหีติ อุปาทิ โย สภาโว

๑. มาสทฺโท จนฺทตฺโถ ฯ

กมฺมกฺกิเลเสหิ กตฺตุภูเตหิ อุปาทิยเต คหิยเต อิติ ตสฺมา โส สภาโว อุปาทิ นาม ฯ อุปาทิ เอว เสโส อุปาทิเสโส นตฺถิ อุปาทิเสโส เอติสฺสาติ อนุปาทิเสสา ฯ นิพฺพุติ นิพฺพานํ ภาวสาธนํ ฯ นิพฺพานํ เอว ธาตุ นิพฺพานธาตุ ฯ

[๔๑] โลกสฺส นาโถ โลกนาโถ ฯ กสฺสํ สตฺตานํ กุสลพีชํ ปาติ รกฺขตีติ กสฺสโป มหนฺโต กสฺสโป มหากสฺสโป ฯ นิฏฺจิตํ วสนํ เอเตสนฺติ นิพฺพสนานิ ฯ สมานํ ธารณํ เอตสฺสาติ สาธารโณ ฯ ปริภุญฺชนํ ปริโภโค ฯ สาธารโณ เอว ปริโภโค สาธารณปริโภโค ฯ

อนุปุพฺเพน วิหริตพฺพา สมาปชฺชิตพฺพาติ อนุปุพฺพวิหารา นว จ เต อนุปุพฺพวิหารา จาติ นวานุปุพฺพวิหารา ฯ ฉ อภิญฺญา ฉฬภิญฺญา ฯ นวานุปุพฺพวิหารา จ ฉฬภิญฺญา จ นวานุ... ฉฬภิญฺญา นวานุ...ภิญฺญา เอว ปเภทา นวานุ...ญาปเภทา ฯ

[๔๒] จปิยเต จปนํ ฯ สมสมํ อติวิย สมํ กตฺวา จปนํ สมสมฏฺจปนํ ฯ อนณสฺส ภาโว อานณฺยํ ฯ สสฺส อตฺตโน เอตํ สกํ ฯ กวจญฺจ॰ อิสฺสริยญฺจ กวจอิสฺสริยํ ฯ สกํ กวจอิสฺสริยํ สก...ริยํ ตสฺส อนุปฺปทานํ สก...นุปฺปทานํ ฯ กุลสฺส วํโส กุลวํโส กุลวํสสฺส ปติฏฺฐาปโก กุลวํสปฺปติฏฺฐาปโก ฯ สทฺธมฺมสฺส ปติฏฺฐาปโก ปวตฺตโก สทฺธมฺมปฺปติฏฺฐาปโก ฯ

๑. กวโจติ เยภุยฺเยน ทิสฺสติ ฯ

[๔๓] ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ หีติ ปทํ วิตฺถารโชตโก อาทินฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ กตฺวาติ ปทํ ยาวาติ ปเท วิเสสนํ ยาวาติ ปทํ พุทฺธกิจฺเจติ ปทสฺส วิเสสนํ สุภทฺท...วินยนาติ ปทํ ยาวาติ ปเท อปาทานํ กตพุทฺธกิจฺเจ ภควตีติ ปททฺวยํ โลกนาเถติ ปทสฺส วิเสสนํ กุสินารายนฺติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท เทสวเสน สามญฺญาธาโร สมีปาธาโร วา อุปวตฺตเนติ ปทํ สาลวเนติ ปทสฺส วิเสสนํ มลฺลานนฺติ ปทํ สาลวเนติ ปเท สมฺพนฺโธ สาลวเนติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท เทสวเสน วิเสสาธาโร ยมกสาลานนฺติ ปทํ อนฺตเรติ ปเท สมฺพนฺโธ อนฺตเรติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท วิเสสาธาโร วิสาขปุณฺณมีทิวเสติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท สามญฺญ-กาลสตฺตมี ปจฺจูสสมเยติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท วิเสสกาล-สตฺตมี อนุปาทิเสสายาติ ปทํ นิพฺพานธาตุยาติ ปทสฺส วิเสสนํ นิพฺพานธาตุยาติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท อิตฺถมฺภูตลกฺขณํ ปริ-นิพฺพุเตติ ปทํ สนฺนิปติตานนฺติ ปเท ลกฺขณกิริยา โลกนาเถติ ปทํ ปรินิพฺพุเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ภควโตติ ปทํ ปรินิพฺพาเนติ ปเท สมฺพนฺโธ ปรินิพฺพาเนติ ปทํ สนฺนิปติตานนฺติ ปเท อาธาโร เหตุ วา สนฺนิปติตานํ สตฺตนฺนนฺติ ปททฺวยํ ภิกฺขุ...สานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ภิกฺขุ...สานนฺติ ปทํ สงฺฆตฺเถโรติ ปเท สมฺพนฺโธ สงฺฆตฺเถโร อายสฺมาติ ปททฺวยํ มหากสฺสโปติ

ปทสฺส วิเสสนํ มหากสฺสโปติ ปทํ ชเนสีติ ปเท กตฺตา
สตฺตาหปรินิพฺพุเตติ ปทํ อนุสฺสรนฺโตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ภควตีติ
ปทํ สตฺตาหปรินิพฺพุเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ สุภทฺเทนาติ ปทํ
วุฑฺฒ...เตนาติ ปทสฺส วิเสสนํ วุฑฺฒ...เตนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ
ปเท กตฺตา อลนฺติ ปทํ ปฏิเสโธ อาวุโสติ ปทํ อาลปนํ
มาติ ปทํ โสจิตฺถาติ ปเท ปฏิเสโธ ตุเมหติ ปทํ โสจิตฺถ
ปริเทวิตฺถาติ ปททฺวเย กตฺตา โสจิตฺถาติ ปทํ อาขฺยาตวจนํ
กตฺตุวาจกํ มาติ ปทํ ปริเทวิตฺถาติ ปเท ปฏิเสโธ ปริเทวิตฺถาติ
ปทํ อาขฺยาตปทํ สุมุตฺตาติ ปทํ มยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ มยนฺติ
ปทํ ลิงฺคตฺโถ เตนาติ ปทํ มหาสมเณนาติ ปทสฺส วิเสสนํ
มหาสมเณนาติ ปทํ สุมุตฺตาติ ปเท อปาทานํ อุปทฺทุตาติ ปทํ
มยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ มยนฺติ ปทํ โหมาติ ปเท กตฺตา
โหมาติ อาขฺขาตปทํ อิทนฺติ ปทํ กปฺปตีติ ปเท กตฺตา โวติ
ปทํ กปฺปตีติ ปเท สมฺปทานํ อิทนฺติ ปทํ น กปฺปตีติ ปเท
กตฺตา โวติ ปทํ น กปฺปตีติ ปเท สมฺปทานํ อิตีติ ปทํ
อุปทฺทุตาติ ปเท อากาโร อิทานีติ ปทํ อิจฺฉิสฺสามาติ ปเท
กาลสตฺตมี มยนฺติ ปทํ อิจฺฉิสฺสามาติ ปเท กตฺตา ยนฺติ ปทํ
น อิจฺฉิจฺสามาติ ปเท กมฺมํ อิตีติ ปทํ วุตฺตอิติ ปเท อากาโร
วุตฺตวจนนฺติ ปทํ อนุสฺสรนฺโตติ ปเท กมฺมํ อนุสฺสรนฺโตติ
ปทํ มหากสฺสโปติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[ส.๕]

[๔๔] ปาปภิกฺขู อตีตสตฺถุกํ ปาวจนํ อิติ มญฺญมานา ปกฺขํ อลชฺชิปกฺขํ ลภิตฺวา นจิรสฺเสว สทฺธมฺมํ ยํ เยน การเณน อนฺตรธาเปยฺยุํ เอตํ ฐานํ โข ปน การณํ วิชฺชติ ยาว ยตฺตกํ กาลํ ธมฺมวินโย ลชฺชิปุคฺคเลสุ ติฏฺฐติ ตาว ตตฺตกํ กาลํ ปาวจนํ อนตีตสตฺถุกเมว โหติ หิ สจฺจํ โย โว ฯ เป ฯ สตฺถาติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ยถา เยน ปกาเรน อิทํ สาสนํ อทฺธนิยํ จิรฏฺฐิติกํ อสฺส ภเวยฺย ยนฺนูนาหํ ตถา เตน ปกาเรน ธมฺมญฺจ วินยญฺจ สงฺคาเยยฺยํ ภควตา ธาเรสฺสสิ ฯ เป ฯ นิพฺพสนานิ อิติ วตฺวา จีวเร สาธารณปริโภเคน อตฺตนา สมสมฏฺฐปเนน จ ยญฺจ อนุคฺคหิโต ตสฺส เม ตสฺส มยฺหํ กึ ธมฺมวินยสงฺคายนโต อญฺญํ อานณฺยํ ภวิสฺสติ วิย ยถา ราชา อตฺตโน กุลวํสปฺปติฏฺฐาปกํ ปุตฺตํ สกกวจอิสฺสริยานุปฺปทาเนน อนุคฺคเหสิ เอวํ ภควา เม สทฺธมฺมวํสปฺปติฏฺฐาปโก อยํ กสฺสโป ภวิสฺสติ อิติ เอวํ มนฺตฺวา ชานิตฺวา อสาธารเณน อิมินา อนุคฺคเหน มํ อนุคฺคเหสิ อิติ จินฺตยนฺโต มหากสฺสโป ธมฺมวินย ฯ เป ฯ อุสฺสาหํ ชเนสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๔๕] ยญฺจาติ ปทํ อนุคฺคหิโตติ ปเท กิริยาปรามสนํ ภควตาติ ปทํ วตฺวา อนุคฺคหิโตติ ปททฺวเย กตฺตา อิตีติ ปทํ วตฺวาติ ปเท อากาโร วตฺวาติ ปทํ อนุคฺคหิโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา จีวเรติ ปทํ สาธารณอิติ ปเท อาธาโร สาธารณ-

ปริโภเคนาติ ปทํ อนุคฺคหิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ อหํ ฯ เป ฯ
เอวมาทินาติ ปทํ นเยนาติ ปทสฺส วิเสสนํ นเยนาติ ปทํ
จปเนนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ นวานุ...ญาปเภทติ ปทํ อุตฺตริ...
ธมฺเมติ ปทสฺส วิเสสนํ อุตฺตริ...ธมฺเมติ ปทํ จปเนนาติ ปเท
อาธาโร อตฺตนาติ ปทํ สมสมาติ ปเท สหโยคตติยา สม...
เนนาติ ปทํ อนุคฺคหิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท สาธารณ-
ปริโภเคน จ สมสมฏฺจปเนน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อนุคฺคหิโตติ
ปทํ อหนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อหนฺติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ ตสฺสาติ
ปทํ เมติ ปทสฺส วิเสสนํ เมติ ปทํ อานณฺยนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ
ภวิสฺสตีติ วา ปเท สมฺปทานํ กึ อณฺณนฺติ ปททฺวยํ อานณฺยนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ อานณฺยนฺติ ปทํ ภวิสฺสตีติ ปเท กตฺตา
นนูติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเทน โยเชตพฺพํ มนติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ
ปเท กมฺมํ ภควาติ ปทํ มนฺตฺวา อนุคฺคเหสีติ ปททฺวเย กตฺตา
ราชาติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเท กตฺตา วิยาติ ปทํ อุปมาโชตโก
สก...เนนาติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ อตฺตโนติ
ปทํ กุลวํสอิติ ปเท สมฺพนฺโธ กุล...ปกนฺติ ปทํ ปุตฺตนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ ปุตฺตนฺติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเท กมฺมํ สทฺธมฺม-
วํสปฺปติฏฺฐาปโก อยนฺติ ปททฺวยํ กสฺสโปติ ปทสฺส วิเสสนํ
เมติ ปทํ สทฺธมฺมวํสอิติ ปเท สมฺพนฺโธ กสฺสโปติ ปทํ
ภวิสฺสตีติ ปเท กตฺตา ภวิสฺสตีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ อิตีติ

[ส.๖]

ปทํ มนฺตฺวาติ ปเท อากาโร มนฺตฺวาติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา อิมินา อสา...เณนาติ ปททฺวยํ อนุคฺคเหนาติ ปทสฺส วิเสสนํ อนุคฺคเหนาติ ปทํ อนุคฺคเหสีติ ปเท กรณํ ตติยาวิเสสนํ วา อนุคฺคเหสีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ อิตีติ-ปทํ จินฺตยนฺโตติ ปเท อากาโร จินฺตยนฺโตติ ปทํ มหากสฺสโปติ ปทสฺส วิเสสนํ มหากสฺสโปติ ปทํ ชเนสีติ ปเท กตฺตา ธมฺม...นตฺถนฺติ ปทํ ชเนสีติ ปเท สมฺปทานํ ภิกฺขูนนฺติ ปทํ อุสฺสาหนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ อุสฺสาหนฺติ ปทํ ชเนสีติ ปเท กมฺมํ ชเนสีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ

[๔๖] ยถาหาติ ธมฺมสงฺคาหโก มหากสฺสโป ยถา กึ อาห อถโข ฯ เป ฯ สเตหีติ เอวํ อาห ฯ โหนฺตีติอิติ เอตฺถ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อากาโร ฯ ปุถุชฺชนา จ โสตาปนฺนา จ สกทา-คามิโน จ อนาคามิโน จ สุกฺขวิปสฺสกขีณาสวา จ ปุถุชฺชน... ขีณาสวา ฯ ปุถุชฺชน...สวา จ เต ภิกฺขู จาติ ปุถุ...ภิกฺขู ฯ

[๔๗] เถโรติ ปทํ วชฺเชตฺวา ปริคฺคเหสีติ ปททฺวเย กตฺตา สกล...ติธเร อเนกสเต อเนกสหสฺเสติ ปทตฺตยํ ปุถุ...ภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ปุถุชฺช...ภิกฺขูติ ปทํ วชฺเชตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ จสทฺโท อเนกสเต จ อเนกสหสฺเส จาติ โยเชตพฺโพ ฯ วชฺเชตฺวาติ ปทํ ปริคฺคเหสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ติปิฏ...ธเร ปฏิสมฺภิทปฺ-ปตฺเต มหานุภาเว เยภุยฺเยน ฯ เป ฯ อาโรปิเต เตวิชฺชาทิเภเท

เอกูนปญฺจสเตติ ฉ ปทานิ ขีณาสวภิกฺขูเยวาติ ปทสฺส วิเสสนํ เยภุยฺเยนาติ ปทํ อาโรปิเตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ภควตาติ ปทํ อาโรปิเตติ ปเท กตฺตา เอตทคฺคนฺติ ปทํ อาโรปิเตติ ปเท กมฺมํ ขีณา...เยวาติ ปทํ ปริคฺคเหสีติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๔๘] เยติ เย ภิกฺขู ฯ กิสฺส ปน ฯ เป ฯ กาสีติ ปุจฺฉา ฯ อายสฺมโต ฯ เป ฯ ฌตฺถํ เถโร เอเกนูนํ อกาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตน หาติอาทิ ทฬฺหีกรณํ หิ สจฺจํ เตน อานนฺเทน ฯ ธมฺม-สงฺคีตีติ ปทํ น สกฺกาติ ปเท กมฺมํ ฯ การณํ ญาเปนฺโต อาห โส หาติอาที ฯ โส อานนฺโท หีติ ยสฺมา ฯ สห น สกฺกาติ อานนฺเทน สห ธมฺมสงฺคีติ กาตุํ น สกฺกา ฯ อสฺสาติ ปทํ ปฏิคฺคหิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ยทิ ฯ เป ฯ นิโตติ ปุจฺฉา ฯ ยทิ เอวนฺติ อานนฺทํ วินา กาตุํ อสกฺกุณเน ยทิ สติ ฯ อถาติ อุจฺจินิตพฺพภาเว สติ ฯ ปรุ ฯ เป ฯ วชฺชนโต ปเรสํ ภิกฺขูนํ ครหวิวชฺชนโต อานนฺโท เถเรน น อุจฺจินิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ เถโร หีติอาทิ วิตฺถาโร หีติ สจฺจํ ฯ ตถาหีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ตถาหีติ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ นนฺติ ปทํ โอวทตีติ[๑] ปเท กมฺมํ ฯ ชาเตสูติ ปทํ โอวทตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ สกฺยกุลปฺปสูโตติ สกฺยกุเล ชาโต ฯ ตถาคตสฺสาติ ปทํ ภาตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ภาตา จ โส จูฬปิตา จาติ ภาตาจูฬปิตา ตสฺส ปุตฺโต

๑. วทตีติ เอตฺตกเมว วณฺณนาวจนํ ฯ

ภาตา...ปุตฺโต[๑] ฯ อถวา ภาตาจูฬปิตูติ ปทํ วากฺํ สโลโป ฯ ตตฺร หีติ หิ สจฺจํ ตสฺมึ มหากสฺสปตฺเถเร ฯ ตตฺราติ ปทํ มญฺญมานาติ ปเท อาธาโร ฯ ฏีกายํ ปน ตตฺราปีติ เอวํ สตีติ อตฺโถ วุตฺโต โส วิจาเรตฺวา คเหตพฺโพ ฯ ภิกฺขูติ ปทํ อุปวเทยฺยุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปริวชฺเชนฺโต เถโรติ ปทํ น อุจฺจินีติ ปเท กตฺตา ฯ อานนฺทํ ฯ เป ฯ คเหสฺสามีติ อานนฺทํ วินา สงฺคีติ กาตุํ น สกฺกา ภิกฺขูนํเยว อนุมติยา อานนฺทํ อหํ คเหสฺสามิ อิติ มนสิกตฺวา น อุจฺจินิ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ

[๔๙] ยถาหาติ ปุราณาจริโย ยถา กึ อาห ฯ อภพฺโพ ฯ เป ฯ อคตึ คนฺตุนฺติ ฉนฺทา โทสา โมหา ภยา อคตึ อคนฺตพฺพํ คนฺตุํ อภพฺโพ อนนุรูโป ฯ อเนนาติ ปทํ ปริยตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ เตนหีติ เตเนว การเณน ฯ อถโขติ อนนฺตรํ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตนฺติ ญตฺติทุติยกมฺมํ ฯ

[๕๐] ธาตุ...วเสสูติ ปทํ วีติวตฺเตสูติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ วีติวตฺเตสูติ ปทํ อติกฺกนฺโตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อิติ มนฺตฺวาติ เอวํ ชานิตฺวา ฯ อิตีติ เอวํ วตฺวา ฯ อิติสทฺโท มหาปริเทโวติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อนุปฺปตฺเต เถเรติ เถเร อนุปฺปตฺเต ฯ มิลาตมาลา กจวรํ มิลาตมาลากจวรนฺติ จ เทฺว ปาฐา ฯ อถาติ ตทา ฯ

๑. ...ตถาคตสฺส ภาตา จูฬปิตุปุตฺโตติ เอตฺถ ภาตาจูฬปิตุปุตฺโตติอิทํ สมาสปทนฺติ โยชนากาโร มญฺญติ เตเนวํ นิพฺพจนมกาสิ ฯ

ปฏูตีติ ปทํ ฐานนิสชฺชาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ฐานญฺจ นิสชฺชา จ ฐานนิสชฺชา ฐานนิสชฺชา พหุลา ยสฺส โส ฐานนิสชฺชาพหุโล ตสฺส ภาโว ฐานนิสชฺชาพหุลตฺตํ ฯ อุสฺสนฺนา ธาตุ ยสฺมึ โส อุสฺสนฺนธาตุโก ฯ สนฺธายาติ ปทํ อโวจาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ มาณเวนาติ ปทํ ปหิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อโวจาติ อานนฺทตฺเถโร อโวจ ฯ อิติสทฺโท เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อถาติ ตทา ฯ อุปกฏฺฐายาติ วสฺสุปนายิกาย อาสนฺนาย ฯ อุปกฏฺฐายาติ ปทํ คโตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

[๕๑] ฉฑฺฑิตา จ ปติตา จ อุกฺกลาปา ฉฑฺฑิต...อุกฺกลาปา ฯ อุกฺลาจาติปิ[๑] อตฺถิ ฯ ปรินิพฺพาเนติ ปรินิพฺพานฏฺฐาเน ฯ เตสํ ติตฺถิยานํ ฯ อิติ วุตฺตนฺติ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ อาคตตฺถาติ อาคตา อตฺถ ฯ หตฺถกมฺมนฺติ หตฺเถน กตฺตพฺพกมฺมํ ฯ สาธุ ภนฺเต อิติ วตฺวา ราชา ฯ เป ฯ อทาสิ ฯ หตฺถกมฺมการเกติ หตฺเถน กตฺตพฺพกมฺมสฺส การเก ฯ อิติสทฺโท อาโรเจสฺนฺติ ปเท อากาโร ฯ สาธุ ฯ เป ฯ กโรมีติ ราชา อาห ฯ สงฺคหํ ฯ เป ฯ มหาราชาติ เถรา อาหํสุ ฯ สนฺนิสชฺชนฏฺฐานนฺติ สนฺนิปติตฺวา นิสีทนฏฺฐานํ กโรถ ฯ สนฺนิสินฺนฏฺฐานนฺติปิ ปาโฐ ฯ กตฺถ กโรมิ ภนฺเตติ ราชา ปุจฺฉิ ฯ เวภาร ฯ เป ฯ มหาราชาติ เถรา อาหํสุ ฯ กาตุนฺติ สนฺนิสินฺนฏฺฐานสฺส กรณํ ภาเว ตุํปจฺจโย ฯ สาธุ ภนฺเตติ โข สาธุ ภนฺเต อิติ วตฺวา ราชา อชาตสตฺตุ

๑. อุกฺลาปาติปิ ฯ

การาเปตฺวา อาโรจาเปสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๒] สุฏฺฐุ วิภตฺตํ สุวิภตฺตํ ภิตฺติ จ ถมฺโภ จ โสปาโน จ ภิตฺติ... โสปานํ สุวิภตฺตํ ภิตฺติตฺถมภโสปานํ ยสฺส โส สุวิภตฺต-ภิตฺติตฺถมฺภโสปาโน ฯ นานาวิธา ปการา ยสฺส ตํ นานาวิธํ ฯ มาลากมฺมญฺจ ลตากมฺมญฺจ มาลากมฺมลตากมฺมํ นานาวิธญฺจ ตํ มาลากมฺมลตากมฺมญฺจาติ นานา...ลตากมฺมํ นานาวิธมาลากมฺม-ลตากมฺเมหิ วิจิตฺโต นานา...วิจิตฺโต ฯ อภิภวตีติ อภิภวนฺโต ฯ รญฺโญ ภวนํ ราชภวนํ ราชภวนสฺส วิภูติ ราชภวนวิภูติ ฯ อวหสตีติ อวหสนฺโต ฯ เทวานํ วิมานํ เทววิมานํ เทววิมานสฺส สิรี เทววิมานสิรี ฯ นิเกติ วสติ เอตฺถาติ นิเกตํ ฯ นิปตนฺติ เอตฺ-ถาติ นิปาตํ ตรนฺติ เอตฺถาติ ติตฺถํ นิปาตญฺจ ตํ ติตฺถญฺจาติ นิปาตติตฺถํ เอกํ นิปาตติตฺถํ เอกนิปาตติตฺถํ ฯ เทวา จ มนุสฺสา จ เทวมนุสฺสา เทวมนุสฺสานํ นยนานิ เทวมนุสฺสนยนานิ วิเห อากาเส คจฺฉนฺตีติ วิหงฺคา เทวมนุสฺสนยนานิ เอว วิหงฺคา เทว...วิหงฺคา ฯ รมณียสฺส ภาโว รามเณยฺยกํ เณยฺยกปฺ-ปจฺจโย โลเก รามเณยฺยกํ โลกรามเณยฺยกํ ฯ ปสฺสิตพฺโพติ ทฏฺฐพฺโพ มณฺฑนํ อลงฺกรณํ มณฺโฑ ทฏฺฐพฺโพ สารภูโต มณฺโฑ เอตสฺสาติ ทฏฺฐพฺพสารมณฺโฑ ฯ

[๕๓] กุสุมานํ ทามานิ กุสุมทามานิ โอลมฺพนฺตีติ โอลมฺพกานิ กุสุมทามานิ จ ตานิ โอลมฺพกานิ จาติ กุสุมทามโอลมฺพกานิ

[ส.๑๐]

วิวิธานิ จ ตานิ กุสุมทามโอลมฺพกานิ จาติ วิวิธกุสุม...กานิ
วินิจฺคลตีติ นิกฺขาเมตีติ วินิคฺคลนฺตํ จารุ จ ตํ วิตานญฺจาติ
จารุวิตานํ วิวิธกุสุมทามโอลมฺพกานิ วินิคฺคลนฺตํ อิว จารุวิตานํ
เอตฺถาติ วิวิธกุสุมทามโอลมฺพกวินิคฺคลนฺตจารุวิตาโน ฯ รตเนหิ
วิจิตฺตํ รตนวิจิตฺตํ มณีนํ กุฏฺฏํ มณิกุฏฺฏํ มณิกุฏฺเฏน นิพฺพตฺตํ
มณิโกฏฺฏิมํ มณิโกฏฺฏิมํ จ ตํ ตลญฺจาติ มณิโกฏฺฏิมตลํ รตน-
วิจิตฺตญฺจ ตํ มณิโกฏฺฏิมตลญฺจาติ รตนวิจิตฺตมณิโกฏฺฏิมตลํ ฯ
อุปหรณํ ปูชนํ อุปหาโร นานาปุปฺเผหิ อุปหาโร นานา-
ปุปฺผุปหาโร นานาปุปฺผุปหาเรน วิจิตฺโต นานา...วิจิตฺโต ฯ
ภูมิยํ กตฺตพฺพํ กมฺมํ ภูมิกมฺมํ สุปรินิฏฺฐิตํ ภูมิกมฺมํ เอตสฺสาติ
สุปริ...กมฺโม มณฺฑโป ฯ

[๕๔] สุขํ ปฏิจฺจ อตฺถรียนฺตีติ ปจฺจตฺถรณานิ กปฺปิยานิ
อนุรูปานิ ปจฺจตฺถรณานิ กปฺปิยปฺปจฺจตฺถรณานิ กปฺปิยปฺปจฺจตฺถ-
รณานํ สตานิ กปฺปิย...สตานิ ฯ ปญฺญาเปตฺวาติ ฐปาเปตฺวา ฯ
เอตฺถาติ ธมฺมาสเน ฯ

[๕๕] ราชาติ ปทํ การาเปตฺวา ฯ เป ฯ อาโรจาเปสีติ ปเทสุ
เหตุกตฺตา อชาสตฺตูติ ปทํ ราชาติ ปทสฺส วิเสสนํ วิสฺส-
กมฺมุนาติ ปทํ นิมฺมิตอิติ ปเท กตฺตา นิมฺมิตสทิสํ สุวิ...ปานํ
นานา...จิตฺตํ อภิ...มิว อว...มิว นิเกตมิว เอก...มิว จ
โลก...มิว ทฏฺฐพฺพ...มณฺฑนฺติ นว ปทานิ มณฺฑปนฺติ ปทสฺส

[ส.๑๐. ๑๑]

วิเสสนํ ราชาภวนวิภูตินฺติ ปทํ อภิภวนฺตนฺติ ปเท กมฺมํ เทว-
วิมานสิรินฺติ ปทํ อวหสนฺตนฺติ ปเท กมฺมํ สิริยาติ ปทํ
นิเกตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ เทว...วิหงฺคานนฺติ ปทํ เอกนิปาต-
ติตฺถนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท อภิภวนฺตมิว จ อวหสนฺตมิว
จ นิเกตมิว จ เอก...มิว จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สมฺปิณฺฑิตนฺติ
ปทํ โลกรามเณยฺยกนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ มณฺฑปนฺติ ปทํ การา-
เปตฺวาติ ปเท กมฺมํ การาเปตฺวาติ ปทํ อลงฺกริตฺวาติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา วิวิธ...วิตานํ รตน...ตลมิว จ นานา...วิจิตฺตํ
สุปริ...กมฺมํ พฺรหฺมวิมานสทิสนฺติ ปญฺจ ปทานิ นนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ จสทฺโท วิวิธ...วิตานํ จ รตน...มิว จาติ โยเช-
ตพฺโพ ฯ นนฺติ ปทํ อลงฺกริตฺวาติ ปเท กมฺมํ อลงฺกริตฺวาติ
ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ตสฺมินฺติ ปทํ มหา-
มณฺฑเปติ ปทสฺส วิเสสนํ มหามณฺฑเปติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ
ปเท อาธาโร ปญฺจสตานนฺติ ปทํ ภิกฺขูนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ
ภิกฺขูนนฺติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ อนคฺฆานีติ ปทํ
ปญฺจ สตานีติ ปทสฺส วิเสสนํ ปญฺจ...สตานีติ ปทํ ปญฺ
ญาเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ
ปเท ปุพฺพกลากิริยา ทกฺขิณภาคนฺติ ปทํ นิสฺสายาติ ปเท กมฺมํ
นิสฺสายาติ ปทํ อภิมุขนฺติ ปเท วิเสสนํ อุตฺตราภิมุขนฺติ ปทํ
เถราสนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ เถราสนนฺติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ

ปเท กมฺมํ มณฺฑปมชฺเฌติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปเท อาธาโร ปุรตฺถาภิมุขํ อาสนารหนฺติ ปททฺวยํ ธมฺมาสนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ พุทฺธสฺสาติ ปทํ ภควโตติ ปทสฺส วิเสสนํ ภควโตติ ปทํ อาสนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ธมฺมาสนนฺติ ปทํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ปญฺญาเปตฺวาติ ปทํ ฐเปตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ทนฺตขจิตฺตวีชนินฺติ ปทํ ฐเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ จสทฺเทน น เกวลํ ปญฺจกปฺปิยปฺปจฺจตฺถรณสตานิ เถราสนํ ธมฺมาสนญฺจ ฐปาเปสีติ ญาเปติ ฯ เอตฺถาติ ปทํ ฐเปตฺวาติ ปเท อาธาโร ฐเปตฺวาติ ปทํ อาโรจาเปสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ภิกฺขุสงฺฆสฺสาติ ปทํ อาโรจาเปสีติ ปเท สมฺปทานํ อิติสทฺโท อาโรจาเปสีติ ปเท อากาโร ฯ

[๕๖] เตนาติ ตสฺมา ฯ เต น ยุตฺตํ สนฺนิปาตํ คนฺตุนฺติ สนฺนิปาตํ คมนํ ตว น อนุรูปํ ฯ เม ตนฺติ ตํ คมนํ มยฺหํ น ปฏิรูปํ ฯ อิตีติ จินฺเตตฺวา ฯ รตฺตินฺติ ปทํ วีตินาเมตฺวาติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ กายคตายาติ กาเย ปวตฺตาย ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ อปฺปตฺตญฺจ[1] สีสํ พิมฺโพหนนฺติ สีสํ พิมฺโพหนํ อปฺปตฺตํ ฯ อยํ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ

[๕๗] อถาติ ตทา ฯ กตํ ภตฺตกิจฺจํ เอเตหีติ กตภตฺตกิจฺจา ฯ

๑. อสมฺปตฺตญฺจาติ วณฺณนายํ ทิสฺสติ ฯ

[ส.๑๑. ๑๒]

ตตฺถาติ ธมฺมสภายํ เตสุ วา ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ อานนฺทสฺสาติ อานนฺทสฺส เอตํ อาสนํ อิติ ภิกฺขู อาหํสุ ฯ อานนฺโท ฯ เป ฯ คโตติ ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ ฯ ตสฺมึ สมเยติ ตสฺมึ ปุจฺฉนกาเล ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ เอเกติ เอเก อาจริยา วทนฺติ ฯ

[๕๘] ตสฺมินฺติ อานนฺเท ฯ กํ ธุรํ กตฺวาติ มหากสฺสโป ปุจฺฉิ อายสฺมนฺตํ อุปาลึ ธุรํ กตฺวาติ ภิกฺขู อาหํสูติ สมฺพนฺโธ ฯ กึ อานนฺโท นปฺปโหตีติ ปุจฺฉา โน นปฺป ฯ เป ฯ สงฺคายามาติ ภิกฺขู อาหํสุ ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ ตตฺราติ สมฺมนฺนเน ฯ เอกํสนฺติ เอกสฺมึ เทหภาเค ฯ ทนฺตขจิตฺตํ วีชนึ คเหตฺวา นิสีทีติ๑ สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติ ตทา ฯ เวสาลิยํ ภนฺเตติ อุปาลิ วิสชฺเชติ ฯ กํ อารพฺภาติ ปุจฺฉิ ฯ สุทินฺนํ ฯ เป ฯ รพฺภาติ วิสชฺเชติ ฯ กิสฺมึ วตฺถุสฺมินฺติ ปุจฺฉิ ฯ เมถุนธมฺเมติ อุปาลิ วิสชฺเชติ ฯ ยถา จ ปฐมสฺสาติ ยถา จ ปฐมสฺส ปาราชิกสฺส วตฺถุอาทีนิ ปุจฺฉิ ฯ

สงฺคายนฺเตหีติ สงฺคายนฺเตหิ อเมฺหหิ ฯ ทนฺตขจิตฺตํ วีชนึ คเหตฺวา นิสีทีติ๑ สมฺพนฺโธ ฯ อนฺตรา จ ฯ เป ฯ กายนฺติ อานนฺโท วิสชฺเชติ ฯ

ตตฺถาติ เตสุ นิกาเยสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ ขุทฺทก-

๑. อิมสฺมึ ฐาเน คเหตฺวาติ อปรกาลกิริยาปทํ ฯ โยชนากาโร ปนสมานกาลกิริยาปทนฺติ สญฺญํ กโรติ มญฺเญ เตน ตถา สมฺพนฺโธ กโต ฯ

นิกาเย ฯ รสวเสนาติ ปทํ เอกวิธนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๕๙] ยํ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ ยํ พุทฺธวจนํ ภควตา วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ภควตาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อภิสมฺพุชฺฌิตฺวาติ ปทํ ปรินิพฺพายตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปริพฺพายติ ภควาติ ปาฐเสโส ฯ เอโก รโส กิจฺจํ เอตสฺสาติ เอกรสํ ฯ วิมุจฺจนํ วิมุตฺติ วิมุตฺติ รโส เอตสฺสาติ วิมุตฺติรสํ ฯ

ตตฺถาติ ตสฺมึ ธมฺมวินเย นิทฺธารณํ ฯ เตเนวาติ ตสฺมา เอว มหากสฺสโป อาห ฯ

ตโย ปเภทา ยสฺส ตํ ติปฺปเภทํ ฯ ตตฺถาติ ปฐมาทีสุ พุทฺธวจเนสุ ฯ เอสา ปน คาถา อุปฺปนฺนา อุทานคาถา อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพา ฯ อิตีติ ปทํ ยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๖๐] ตตฺถาติ วินยสุตฺตนฺตอภิธมฺมปิฏเกสุ ฯ ปฐมสงฺคีติยนฺติ ปทํ สงฺคีตญฺจาติ ปเท อาธาโร ฯ อนุสงฺคีตญฺจาติ สงฺคีติกฺขนฺธ-กาทิกํ ทุติยตติยสงฺคีตีสุ สงฺคีตํ ฯ ฏีกายํ ปน อสงฺคีตนฺติ ปาโฐ ทิสฺสติ โส ปฐมสงฺคีติยนฺติ อาธารภูตํ ปทํ อเปกฺขิตฺวา วุตฺโต ยุชฺชติ ฯ สงฺคีตญฺจ อนุสงฺคีตญฺจาติ ปททฺวยํ สพฺพมฺปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สพฺพมฺปิ พุทฺธวจนํ สโมธาเนตฺวา อิติ อิทํ พุทฺธวจนํ วินยปิฏกํ นาม อิติ เวทิตพฺพํ สโมธาเนตฺวา อิติ อิทํ พุทฺธวจนํ สุตฺตนฺตปิฏกํ นาม อิติ เวทิตพฺพํ สโมธาเนตฺวา อิติ อิทํ พุทฺธวจนํ อภิธมฺมปิฏกํ นาม อิติ เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ส.๑๖...๑๘]

[๖๑] อญฺเญน ทุติยํ ทิยฑฺฒํ ทิยฑฺฒญฺจ ตํ สตญฺจาติ ทิยฑฺฒสตํ ทิยฑฺฒสตญฺจ เทฺว สุตฺตานิ จ ทิยฑฺฒสตเทฺวสุตฺตานิ มูลปริยายสุตฺตาทีนํ ทิยฑฺฒสตเทฺวสุตฺตานํ สงฺคโห เอตสฺสาติ มูลปริยายสุตฺตาทีทิยฑฺฒสตเทฺวสุตฺตสงฺคโห ฯ สตฺตสุตฺตสหสฺสญฺจ สตฺตสตญฺจ ทฺวาสฏฺฐิ สุตฺตานิ จ สตฺตสุตฺตสหสฺสสตฺตสตทฺวาสฏฺฐิสุตฺตานิ โฮฆตรณสุตฺตาทีนํ สตฺตสุตฺตสหสฺสสตฺตสตทฺวาสฏฺฐิสุตฺตานํ สงฺคโห เอตสฺสาติ โอฆตรณสุตฺตาทิสตฺตสุตฺตสหสฺสสตฺตสตทฺวาสฏฺฐิสุตฺตสงฺคโห ฯ นวสุตฺตสหสฺสญฺจ ปญฺจสตญฺจ สตฺตปญฺญาส สุตฺตานิ จ นว...สุตฺตานิ จิตฺตปริยาทานสุตฺตาทีนํ นวสุตฺตสหสฺสปญฺจสตสตฺตปญฺญาสสุตฺตานํ สงฺคโห เอตสฺสาติ จิตฺต... สงฺคโห ฯ ขุทฺทกปาโฐ จ ธมฺมปทญฺจ อุทานญฺจ อิติวุตฺตกญฺจ สุตฺตานิปาโต จ วิมานวตฺถุ จ เปตวตฺถุ จ เถรคาถา จ เถรีคาถา จ ชาตกญฺจ นิทฺเทโส จ ปฏิสมฺภิทา จ อปทานญฺจ พุทฺธวํโส จ จริยาปิฏกญฺจ ขุทฺทกปาฐ...ปิฏกานิ เตสํ วโส เภโท ขุทฺทก...ปิฏกวโส ฯ ธมฺมา สงฺคยฺหนฺติ เอตฺถาติ ธมฺมสงฺคโห[๑] ฯ

[๖๒] อิทานิ วินยาทิสทฺทานํ วจนตฺถโกสลฺลตฺถํ ตตฺถาติอาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ตีสุ ปิฏเกสุ นิทฺธารณํ ฯ วิวิธวิเสสนยตฺตาติ คาถา อริยคาถา นาม ฯ

วิวิธวิเสสนยตฺตา กายวาจานํ วินยนโต เจว อยํ วินโย

๑. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ตตฺถ ธมฺมสงฺคณีติ ทิสฺสติ ฯ

[สี.๑๗.๑๘]

วินโย อิติ วินยตฺถวิทูหิ ปณฺฑิเตหิ อกฺขาโต กถิโต ฯ

วิวิธา จ วิเสสา จ วิวิธวิเสสา วิวิธวิเสสา นยา เอตฺถาติ วิวิธวิเสสนโย วิวิธวิเสสนยสฺส ภาโว วิวิธวิเสสนยตฺตํ ฯ กาย-วาจานนฺติ ปทํ วินยนโตติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๖๓] วิวิธา หิ เอตฺถาติ สจฺจํ เอตฺถ วินเย ปญฺจวิธ... เภทนยา วิวิธา ฯ ปญฺจ วิธา ปการา เอเตสนฺติ ปญฺจวิธา ปญฺจวิธา จ เต ปาฏิโมกฺขุทฺเทสา จาติ ปญฺจวิธปฺปาฏิโมกฺขุทฺเทสา ปญฺจวิธปฺปาฏิโมกฺขุทฺเทสา จ ปาราชิกาทิสตฺตอาปตฺติกฺขนฺธา จ มาติกา จ วิภงฺคาทโย จ ปญฺจวิธ...วิภงฺคาทโย ปญฺจวิธปฺ-ปาฏิ...วิภงฺคาทโย ปเภทา เอเตสนฺติ ปญฺจวิธ...วิภงฺคาทิปฺ-ปเภทา ฯ ...ภูตา จาติ จสทฺโท ...นยา จ อนุปฺปญฺญตฺตินยา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ทฬฺหีกมฺมญฺจ สิถิลกรณญฺจ ทฬฺหี...กรณํ ทฬฺหีกมฺมสิถิลกรณํ ปโยชนํ เอเตสนฺติ ทฬฺหีกมฺม...ณปฺปโยชนา ฯ อนุปฺปญฺญตฺติ เอว นยา อนุปฺปญฺญตฺตินยา ฯ กาเย ปวตฺโต กายิโก วาจาย ปวตฺโต วาจสิโก กายิโก จ วาจสิโก จ กายิกวาจสิโก กายิกวาจสิโก เอว อชฺฌาจาโร กายิก... จาโร กายิกวาจสิกอชฺฌาจารสฺส นิเสธนํ กายิก...ธนํ ฯ จสทฺโท อฏฺฐานปฺปยุตฺโต ฯ เอโสติ วินโย ฯ วาจญฺจาติ จสทฺโท กายญฺจ วาจญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตสฺมาติ ปเทน วิวิธนยตฺตาติอาทิ ปจฺจามสิยติ ฯ จสทฺโท วิวิธนยตฺตา จ

วิเสสนยตฺตา จ วินยนโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๖๔] วิวิธา นยา เอตฺถาติ วินโย วิเสสา นยา เอตฺถาติ วินโย กายวาจานิ วิเนตีติ วินโย ฯ เอตนฺติ วิวิธวิเสสนยตฺตา ฯ เป ฯ อกฺขาโตติ เอตํ วจนํ ปณฺฑิเตหิ วุตฺตํ ฯ

[๖๕] อิตรนฺติ ปทํ สุตฺตสภาคโต จ สุตฺตนฺติ เอตฺถ สุตฺตนฺติ ปเทน สห สมฺพนฺธิตพฺพํ ฯ ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ

อตฺถานนฺติ ปทํ สูจนโตติ ปเท กมฺมํ ฯ สูจนโตติ ปกาสนโท ฯ สุวุตฺตโตติ สุฏฺฐุ ภควตา วุตฺตโต ฯ สวนโตติ อตฺถานํ สวนโต สญฺชานนโต ฯ อถสทฺโท จสทฺทตฺโถ เตน สูจนโต จ สุวุตฺตโต จ สวนโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สูทนโตติ อตฺถานํ ปคฺฆราปนโต ฯ สุตฺตาณาติ สุฏฺฐุ อตฺเถ รกฺขนโต ฯ สุตฺตสภาคโตติ สุตฺตสทิสโต ฯ จสทฺโท สูทนโต จ สุตฺตาณา จ สุตฺตสภาคโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๖๖] ตํ หีติ หิ สจฺจํ ตํ สุตฺตํ สูเจติ ปกาเสติ ฯ สุวุตฺตา เจตฺถ ฯ เป ฯ วุตฺตตฺตาติ หิตสุขาวหนากาเรน เวเนยฺยชฺฌาสยานุโลเมน อตฺถานํ ภควตา วุตฺตตฺตา อตฺถา เอตฺถ สุตฺเต ภควตา สุวุตฺตา ฯ สวติ เจตํ อตฺเถติ เอตํ สุตฺตํ อตฺเถ สวติ ชเนติ ฯ สสฺสมิว ผลํ ปสวตีติ[๑] ผลํ สญฺชาเนนฺตํ สสฺสํ อิว เอตํ สุตฺตํ อตฺเถ ปสวติ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ สูทติ จ เตติ เอตํ สุตฺตํ

๑. สวตีติ ปการรหิตํ วณฺณนาวจนํ ฯ

เต อตฺเถ สูทติ จ ปคฺฆราเปติ ฯ สูทติ เจตนฺติปิ อตฺถิ ฯ สูทติ จตฺเถติปิ อตฺถิ ฯ เนติ อตฺเถ ฯ สุตฺตสภาคญฺเจตนฺติ ตํ สุตฺตํ สุตฺตสภาคํ จ กาลสุตฺตปกติสุตฺตสทิสํ เอตมฺปิ สุวิญฺญูนํ ปมาณํ โหติ ฯ เอเตนาติ สุตฺเตน สงฺคหิตา ปริจฺฉินฺนา อตฺถา น วิกิริยนฺติ ฯ เอตนฺติ อตฺถานํ สูจนโต ฯ เป ฯ สุตฺตนฺติ อกฺขาตนฺติ เอตํ วจนํ ปณฺฑิเตหิ วุตฺตํ ฯ

[๖๗] อิตโร ปน อภิธมฺโม อกฺขาโตติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺถ อภิธมฺเม วุฑฺฒิมนฺโต ธมฺมา สลกฺขณา ธมฺมา ปูชิตา ธมฺมา ปริจฺฉินฺนา ธมฺมา อธิกา จ ธมฺมา ยํ ยสฺมา ภควตา วุตฺตา เตน ตสฺมา อภิธมฺโม อิติ อกฺขาโต ฯ

ตถา เหสาติ ตถา ํ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ เอส อภิสทฺโท วุฑฺฒิยํ วาจกภาเวน อาคโต ฯ เอตฺถ จาติ อภิธมฺเม วุตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ เอตนฺติ ยํ เอตฺถ ฯ เป ฯ อกฺขาโตติ เอตํ วจนํ วุตฺตํ ฯ

[๖๘] ยํ ปเนตฺถาติ เอตฺถ วินยาทีสุ ตีสุ ยํ ปิฏกวจนํ อวิสิฏฺฐํ สมานํ ฯ เอตฺถาติ ปทํ อวิสิฏฺฐนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ ปิฏกสทฺทํ อาหูติ ปเท กมฺมํ ฯ ปิฏกํ ปิฏกตฺถวิทูติ คาถา อริยา คาถา ฯ

ปิฏกตฺถวิทู ตํ ปิฏกสทฺทํ ปริยตฺติภาชนตฺถโต ปิฏกํ อิติ อาหุ กเถนฺติ เตน ทุวิธตฺเถน ปิฏกสทฺเทน สโมธาเนตฺวา วินยาทโย ตโย สทฺทา เณยฺยา ปณฺฑิเตหิ ชานิตพฺพา ฯ

[ส.๑๙. ๒๐]

หีติ สจฺจํ ฯ ยงฺกิญฺจิ ภาชนมฺปิ ปิฏกนฺติ วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตน สโมธาเนตฺวาติอาทิวจนสฺส อตฺถํ วิวรนฺโต อิทานีติอาทิมาห ฯ อิทานิ ตทนนฺตรํ เตน สโมธาเนตฺวา ตโยปิ วินยาทโย เฌยฺยาติ ปทสฺส๑ อตฺโถ เอวํ วุจฺจมานนเยน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ วุตฺตนเยน ฯ กตฺวาติ ปทํ เฌยฺยาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปริยตฺติภาวโต ภาชนโตติ ปททฺวยํ ปิฏกนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ นเยนาติ ปทํ ปิฏกนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิติเอวนฺติ ปทํ เฌยฺยาติ ปเท นิทสฺสนํ ฯ

[๖๙] เอวนฺติ วุตฺตนเยน ฯ ญตฺวาติ ปทํ ปริทีปเย วิภาวเยติ ปททฺวเย ปุพฺพกาลกิริยา ฯ นานปฺป...สลฺลตฺถนฺติ ปทํ ปริทีปเย วิภาวเยติ ปททฺวเย สมฺปทานํ ฯ

เทสนา ฯ เป ฯ ภาวเยติ ปณฺฑิโต เทสนา...เภทํ สิกฺขา... ภาวญฺจ เตสุ ตีสุ ปฏิเกสุ ยถารหํ ปริทีปเย ฯ ยํ ปริยตฺติเภทํ สมฺปตฺตึ วิปตฺติญฺจาปิ ภิกฺขุ ยหึ ยสฺมึ วินยาทิเก ปิฏเก ยถา ปาปุณาติ ปณฺฑิโต ตมฺปิ สพฺพํ ปริยตฺติเภทาทิกํ วิภาวเย ฯ

[๗๐] ตตฺราติ เตสุ ตีสุ ปิฏเกสุ อาธาโร ฯ หิ สจฺจํ เอตานิ ปิฏกานิ วุจฺจนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺถ หีติ หิ สจฺจํ เอตฺถ เอเตสุ ตีสุ ปิฏเกสุ นิทฺธารณํ ฯ วินยปิฏกํ อาณาเทสนา วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ภควตาติ ปทํ เทสิตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. ปาทสฺสาติ ภเวยฺย ฯ

[๗๑] ตถาติ กิมญฺญนฺติ อตฺโถ ฯ เต สตฺตา เอตฺถ วินยปิฏเก ภควตา สาสิตา อิติ ตสฺมา ปจมํ วินยปิฏกํ ยถาปราธสาสนํ อิติ วุจฺจติ ฯ ทุติยํ สุตฺตนฺตปิฏกํ ยถานุ...สนํ อิติ วุจฺจติ ฯ เอตฺถ สุตฺตนฺตปิฏเก ฯ ตติยํ อภิธมฺมปิฏกํ ยถาธมฺมสาสนํ อิติ วุจฺจติ ฯ เอตฺถ อภิธมฺมปิฏเก ฯ

[๗๒] ตถาติ กิมญฺญํ ฯ ปจมํ วินยปิฏกํ สํว...กถา อิติ วุจฺจติ ฯ เอตฺถ วินยปิฏเก ฯ ทุติยํ สุตฺตนฺตปิฏกํ ทิฏฺฐิ...กถา อิติ วุจฺจติ ฯ

จตฺตาโร สสฺสตา วาทา เอกจฺจสสฺสตา ตถา
อนฺตานนฺติกวาทา อ- มราวิกฺเขปิกาปิจ
เทฺววาธิจฺจสมุปฺปนฺนา สญฺญีวาทา จ โสฬส
อฏฺฐ อสญฺญีวาทา ตถา เนว- สญฺญีนาสญฺญิวาทกา
สตฺต อุจฺเฉทา ตถา ทิฏฺฐ- ธมฺมนิพฺพานวาทกา
ปญฺจาติ ทิฏฺฐสจฺเจน วุตฺตา ทฺวาสฏฺฐิ ทิฏฺฐิโย ฯ

ตติยํ อภิธมฺมปิฏกํ นามรูป...กถา อิติ วุจฺจติ ฯ

[๗๓] เอเตสุ ปิฏเกสุ อาธาโร ฯ ตถา หีติ ตถา ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ ปจเม จ วินยปิฏเก ตทงฺคปฺปหานํ วุตฺตํ ฯ อิตเรสุ สุตฺตนฺตาภิธมฺเมสุ วิกฺขมฺภ...หานานิ วุตฺตานิ ฯ ปจเม จ วินเย ทุจฺจริตสงฺกิเลสสฺส ปหานํ วุตฺตํ ฯ อิตเรสุ สุตฺตนฺตาภิธมฺเมสุ ตณฺหา...สานํ ปหานํ วุตฺตํ ฯ เอตถาติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ

[ส.๒๑. ๒๒]

ตสฺมึ ธมฺมตฺถเทสนาปฏิเวธคมฺภีรภาเว นิทฺธารณํ ฯ ธมฺโมติ ธมฺโม นาม ปาลิ ฯ อิติสทฺโท นามวาจโก ฯ ตสฺสาเยวาติ ปาลิยา ฯ ตีสุปิ จ เอเตสุ ปิฏเกสุ เอเต ธมฺมตฺถเทสนาปฏิเวธา มหาสมุทฺโท สสาทีหิ สตฺเตหิ ทุกฺโขคาโฬห วิย มนฺทพุทฺธีหิ ปุคฺคเลหิ ทุกฺโขคาฬฺหา อลพฺภเนยฺยปิปติฏฺฐา จ ยสฺมา ตสฺมา คมฺภีราติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ อิมินา มยา วุตฺตปฺปกาเรน ฯ เอกเมกสฺมึ เอตฺถาติ เอตฺถ เอเตสุ ตีสุ ปิฏเกสุ เอกเมกสฺมึ ปิฏเก ฯ เอตฺถาติ นิทฺธารณํ ฯ เอกเมกสฺมินฺติ อาธาโร ฯ

[๗๔] วุตฺตํ เหตนฺติ หิ สจฺจํ เหตุมฺหิ ฯ เป ฯ สมฺภิทา อิติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ อตฺโถติ อตฺโถ นาม เหตุผลํ เหตุโน ผลํ ฯ หิ สจฺจํ เหตุผเล ฯ เป ฯ สมฺภิทาติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ เทสนาติ เทสนา นาม ปญฺญตฺติ ฯ อิติสทฺโท นามวาจโก ฯ เทสิยติ อตฺโถ เอเตนาติ[๑] เทสนา ฯ ปกาเรน ญาปิยติ อตฺโถ เอเตน สทฺเทนาติ[๒] ปญฺญตฺติ ฯ ยถาธมฺมํ ยสฺมึ ยสฺมึ ธมฺเม ธมฺมาภิลาโป อวิปรีตาภิลาโป อิติ อธิปฺปาโย ฯ ยถาธมฺมนฺติ ปทํ อภิลาโปติ ปเท อาธาโร ฯ โย โย ธมฺโม ยถาธมฺมํ อํวิภตฺตีนมการนฺตา อพฺยยีภาวาติ สุตฺเตน สฺมึวจนสฺส อมาเทโส ฯ อถวา ยถาธมฺมํ ธมฺมานุรูปํ ธมฺมาภิลาโป อวิปรีตาภิลาโป

๑. เอตายาติ ฯ ๒. เอตาย วาจายาติ ยุตฺตตรํ ปญฺญตฺติสทฺทสฺส อิตฺถีลิงฺคิกตฺตา ฯ

อิติ อธิปฺปาโย ฯ ยถาธมฺมนฺติ ปทํ อภิลาโปติ ปเท กิริยา-
วิเสสนํ ฯ ธมฺมานํ อนุรูปํ ยถาธมฺมํ ฯ อภิลปฺปตีติ อภิลาโป
โย สทฺโท ภควตา อภิลปฺปติ กถิยติ อิติ ตสฺมา โส สทฺโท
อภิลาโป ลป กถเน กมฺมสาธนํ ฯ ธมฺโม อวิปรีโต อภิลาโป
ธมฺมาภิลาโป กมฺมธารโย ธมฺมสทฺโท อวิปรีตตฺถวาจโก ฯ
อธิปฺปียติ อิจฺฉิยตีติ อธิปฺปาโย ฯ ปฏิเวโธติ ปฏิเวโธ นาม
อภิสมโย ฯ โส จ อภิสมโย โลกิยโลกุตฺตโร อวโพโธติ
สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ

[๗๕] วิสยโต อสมฺโมหโต จาติ ปททฺวยํ อวโพโธติ ปเท
ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท วิ...โต จ อ...โธ จาติ โยเช-
ตพฺโพ ฯ อตฺถานุรูปนฺติ ปทํ อวโพโธติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ
ธมฺเมสูติ ปทํ อวโพโธติ ปเท วิสยาธาโร ฯ อิทานีติ ปทํ
เวทิตพฺโพติ ปเท กาลสตฺตมี ยสฺมาติ ปทํ ทุกฺโขคาฬฺหํ อล...
ติฏฺฐญฺจาติ ปททฺวเย กิริยาปรามสนํ เอเตสูติ ปทํ ปิฏเกสูติ
ปทสฺส วิเสสนํ ปิฏเกสูติ ปทํ ธมฺมชาตํ อตฺถชาตนฺติ ปททฺวเย
อาธาโร ยํ ยนฺติ ปทํ ธมฺมชาตํ อตฺถชาตนฺติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ
ธมฺม ฯ เป ฯ ตํ วาติ ปททฺวยํ ลิงฺคตฺโถ ฯ วาสทฺโท
สมุจฺจโย ยา ๑จายนฺติ ปทํ เทสนาติ ปทสฺส วิเสสนํ จสทฺโท

๑. โย จายนฺติ วณฺณนาปาโฐ โส อตฺโถติ ปทสฺส วิเสสนปทํ
กโต ปมาทลิขิตปาโฐ วา ภเวยฺย ฯ

วตฺตพฺพนฺตรสมุจฺจโย ยถา ยถาติ ปททฺวยํ ญาเปตพฺโพติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ญาเปตพฺโพติ ปทํ อตฺโถติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ภควตา ญาเปตพฺโพ ฯ อตฺโถติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา โสตูนนฺติ ปทํ ญาณสฺสาติ ปเท สมฺพนฺโธ ญาณสฺสาติ ปทํ อภิมุโขติ ปเท สมฺพนฺโธ อภิมุโขติ ปทํ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา โหตีติ อาขฺยาตปทํ กตฺตุวาจกํ ตถา ตถาติ ปทํ โชติกาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ตทตฺถโชติกาติ ปทํ เทสนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โส อตฺโถ ตทตฺโถ ตทตฺถสฺส โชติกา ตทตฺถโชติกา ฯ เทสนาติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ ฯ

[๗๖] เอตฺถ เอเตสุ ธมฺมตฺถเทสนาปฏิเวเธสุ ฯ อวิป... สงฺขาโต จ โย ปฏิเวโธ สพฺพมฺปิ เอตํ อตฺถาทิกํ อนุ ฯ เป ฯ สสาทีหิ สตฺเตหิ ทุกฺโขคาโฬฺห อลพฺภเนยฺยปฺปติฏฺโฐ จ มหาสมุทฺโท วิย ยสฺมา ทุกฺโขคาฬฺหํ ...ติฏฺฐํ จ ตสฺมา เอวมฺปิ วุตฺตปฺปกาเรน เอตฺถ ตีสุ ปิฏเกสุ เอกเมกสฺมึ ปิฏเก จตุ ฯ เป ฯ ภาโว ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๗๗] จสทฺโท วตฺตพฺพนฺตรสมุจฺจโย ฯ เอตฺถาติ ปทํ ปฏิเวโธติ ปเท อาธาโร เอตนฺติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ อนุ...เรหีติ ปทํ ทุปฺปญฺเญหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ทุปฺปญฺเญหีติ ปทํ โอคาฬฺหํ อลพฺภเนยฺยาติ ปททฺวเย กตฺตา สสาทีหีติ ปทํ ทุกฺโข ฯ เป ฯ ติฏฺโฐ จาติ ปททฺวเย กตฺตา มหาสมุทฺโทติ ปทํ อุปมา วิยาติ

[ส.๒๒. ๒๓]

ปทํ อุปมาโชตโก ทุกฺโข ฯ เป ฯ ติฏฺฐญฺจาติ ปททฺวยํ เอตนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอตฺตาวตา จาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท กรณํ ตติยาวิเสสนํ วา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

[๗๘] เอตฺถาติ เอติสฺสํ คาถายํ ทฏฺฐพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ ปิฏเกสูติ ปทํ นิทฺธารณํ อถวา ปิฏเกสูติ ปทํ ปริยตฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ ตสฺโส หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตตฺถาติ ตาสุ ตีสุ ปริยตฺตีสุ นิทฺธารณํ ฯ ทุคฺคหิตา ปริยตฺติ ปุคฺคเลน ทุฏฺฐุ คหิตา ฯ อุปา...เหตูติ ปทํ ปริ...ตาติ ปเท เหตุ ปริ...ตาติ ปทํ คหิตาติ ปทสฺส วิวรณํ ฯ ปริ...ตา ปริยตฺติ อลคทฺทุปมา นาม ฯ เสยฺยถาปิ ฯ เป ฯ ธมฺมานนฺติ วจนํ ยํ ปริยตฺติทุคฺคหณํ สนฺธาย อลคทฺทสุตฺเต ภควตา วุตฺตํ ฯ เต โมฆปุริสา อุปา...เจว อิติวาท...สํสา จ หุตฺวา ธมฺมํ ปริยาปุณนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ ปทํ อตฺถนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ทุคฺคหิตา เต ธมฺมา เตสํ โมฆปุริสานํ ทีฆ ฯ เป ฯ สํวตฺตนฺติ ฯ น อุปารมฺภาทิเหตุ ปริยาปุตา ฯ เตสํ ฯ เป ฯ ธมฺมานนฺติ วจนํ ยํ ปริยตฺติสุคฺคหณํ สนฺธาย อลคทฺทสุตฺเต ภควตา วุตฺตํ ฯ

[๗๙] ยนฺติ ยํ ปริยตฺตึ ปริยาปุณาตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริญฺ-ญาโต ปริจฺฉินฺทิโต ขนฺโธ เยน โส ปริญฺญาตกฺขนฺโธ ฯ ปหีนา กิเลสา เยน โส ปหีนกฺกิเลโส ฯ ภาวิโต มคฺโค เยน โส ภาวิตมคฺโค ฯ น กุปฺปตีติ อกุปฺปํ อรหตฺตผลํ ปฏิวิทฺธํ

อกุปฺปํ เยน โส ปฏิวิทฺธากุปฺโป ฯ สจฺฉิกโต นิโรโธ เยน โส สจฺฉิกตนิโรโธ ฯ ขีณา อาสวา เอตสฺสาติ ขีณาสโว ฯ เกวลนฺติ ปทํ ปาลนตฺถายาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ

[๘๐] ตาสํเยว จ ติสฺสนฺนํ วิชฺชานํ ตตฺถ วินเย ปเภทวจนโต ปเภทวเสน วจนโต ฯ ตาสนฺติ ปทํ วจนโตติ ปเท กมฺมํ เอว จาติ นิปาตสมุทาโย ปเภทวจนโตติ ปทํ ปาปุณาตีติ ปเท ญาปกเหตุ ฯ ตาสํเยว จาติ ตาสํ ฉนฺนํ อภิญฺญานํ ฯ เอว จาติ นิปาตสมุทาโย ฯ ฏีกายํ ปน ตาสํเยวาติ จสทฺทรหิโต ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ ตตฺถาติ สุตฺเต ฯ ตาสํเยว จาติ จตุนฺนํ ปฏิสมฺภิทานํ ฯ เอว จาติ นิปาตสมุทาเยน เสสานํปิ อตฺถิภาวํ ทีเปติ ฯ ตตฺเถวาติ อภิธมฺเม ฯ เอวํ วุตฺตนเยน เอเตสุ ปิฏเกสุ สุปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ปาปุณาติ ฯ ยถากฺกเมนาติ ปทํ ปาปุณาตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วิชฺชาตฺตยญฺจ ฉฬภิญฺญา จ จตุปฺปฏิสมฺภิทา จ วิชฺชา...สมฺภิทา วิชฺชา...สมฺภิทาหิ เภโท วิชฺชา...เภโท ฯ

[๘๑] วินเย ปน ทุปฺปฏิปนฺโน ปุคฺคโล อนวชฺชสญฺญี โหติ ฯ ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ อนุญฺญา...ญโตติ ปทํ สญฺญีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สุโข สมฺผสฺโส เอเตสนฺติ สุขสมฺผสฺสานิ ฯ อตฺถรณญฺจ ปาปุรณญฺจ อตฺถ...รณํ อตฺถรณปฺปาปุรณํ อาทิ เยสํ ตานิ อตฺถ...ณาทีนิ สุขสมฺผสฺสานิ จ ตานิ อตฺถรณปฺปาปุร-

[ส.๒๔]

ณาทีนิ จาติ สุข...ทีนิ อนุญฺญาตานิ จ ตานิ สุขสมฺผสฺส-
อตฺถรณปฺปาปุรณาทีนิ จาติ อนุ...ทีนิ อนุญฺญาต...ทีนํ ผสฺโส
อนุ...ทิผสฺโส อนุ...ณาทิผสฺเสน สามญฺญํ สมานภาโว อนุญฺ-
ญาต...สามญฺญํ ฯ ปฏิกฺขิตฺเตสูติ ภควตา ปฏิกฺขิตฺเตสุ อุปา...
ทีสูติ ปทสฺส วิเสสนํ อุปา...ทีสูติ ปทํ สญฺญีติ ปเท อาธาโร ฯ
อุปาทินฺนกสฺส ผสฺโส อุปาทินฺนกผสฺโส ฯ อนวชฺชอิติ สญฺญา
อน...สญฺญา อนวชฺชสญฺญา เอตสฺส อตฺถีติ อนวชฺชสญฺญี ฯ
หิ สจฺจํ ตถาหํ ฯ เป ฯ รายายาติ เอตํ วจนํ อริฏฺเฐน ภิกฺขุนา
วุตฺตมฺปิ ฯ อปิสทฺโท อตฺตนา วุตฺตวจนํ อเปกฺขติ ฯ

[๘๒] สุตฺเต ทุปฺปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ทุคฺคหิตํ คณฺหาติ ฯ
จตฺตาโร ฯ เป ฯ อาทีสุ ปาลีสุ ฯ อตฺตนา ฯ เป ฯ ปสวตีติ วจนํ ฯ
ยํ ทุคฺคหิตคฺคาหํ สนฺธาย ภควตา วุตฺตํ ฯ ตโตติ ทุคฺคหิตภาวโต ฯ
มิจฺฉาทิฏฺฐิ เอตสฺสาติ มิจฺฉาทิฏฺฐี มิจฺฉาทิฏฺฐิโน ภาโว มิจฺฉา-
ทิฏฺฐิตา ตํ มิจฺฉาทิฏฺฐิตํ ฯ ตโตติ อจินฺเตยฺยานํ จินฺตนโต ฯ
หิ สจฺจํ จตฺตารี ฯ เป ฯ อสฺสาติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ
เอวํ วุตฺตนเยน เอเตสุ ปิฏเกสุ ทุปฺปฏิปนฺโน ปุคฺคโล ปาปุณาติ ฯ
ทุสฺสีลภาโว จ มิจฺฉาทิฏฺฐิตา จ จิตฺตกฺเขโป จ ทุสฺสีล...เขโป
ทุสฺสี...เขเปหิ เภโท ทุสฺสีล...เภโท ฯ เอตฺตาวตา จ วุตฺตตฺถา
โหติ ฯ เอวํ วุตฺตนเยน ญตฺวา เตสํ ปิฏกานํ วเสน ติวิธํ
พุทฺธวจนํ ปณฺฑิเตน ญาตพฺพํ ฯ

[ส.๒๔.๒๕]

[๘๓] กถํ เกน ปกาเรน พุทฺธวจนํ นิกายวเสน ปญฺจวิธํ ฯ สพฺพเมวาติอาทิ วิสชฺชนํ ฯ สพฺพเมว จ เอตํ พุทฺธวจนํ ปญฺจปฺปเภทํ โหติ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปญฺจสุ นิกาเยสุ นิทฺธารณํ ฯ

กต ฯ เป ฯ กาโยติ ปุจฺฉา ฯ ติวคฺคสงฺคหานิ ฯ เป ฯ สุตฺตานิ ทีฆนิกาโย นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตีหิ วคฺเคหิ สงฺคโห เอเตสนฺติ ติวคฺคงฺคหานิ ฯ

ยสฺส นิกายสฺส สุตฺตนฺตา จตุตฺตึเสว สงฺคโห ติวคฺโค เอส ปจโม นิกาโย ทีฆนิกาโยติ ทีฆนิกาโย นาม อนุโลมิโก อตฺถสฺส อปจฺจนิโกติ สมฺพนฺโธ ฯ

เอส นิกาโย กสฺมา ทีฆนิกาโยติ วุจฺจติ ฯ ทีฆปฺปมาณานํ สุตฺตานํ สมู ฯ เป ฯ สโต จ เอส นิกาโย ทีฆนิกาโยติ วุจฺจติ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ ภิกฺขเว ยถยิทํ ติรจฺฉานคตา ปาณาติ อิเม ติรจฺฉานคตา ปาณา ยถา จิตฺตา เอวํ จิตฺตํ วิจิตฺตํ อญฺญํ เอกนิกายมฺปิ อหํ น สมนุปสฺสามีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวมาทีนิ จ เอตฺถ นิกายสทฺทสฺส สมูหนิวาสานํ วาจกภาเว สาส ฯ เป ฯ กโต จ สาธกานิ ปมาณานิ ฯ เอวํ มหา วุตฺตนเยน เสสานํปิ จตุนฺนํ นิกายานํ วจนตฺโถ นิกายภาเว ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๘๔] มชฺฌิมปฺปมาณานํ สมูหโต นิวาสโต จ มชฺฌิมนิกาโย วุจฺจตีติอาทินา วจนตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ มชฺฌิม ฯ เป ฯ

[ส.๒๕,๒๖]

เทฺว จ สุตฺตานิ มชฺฌิมนิกาโย นาม ฯ

ยตฺถ นิกาเย ทิยฑฺฒสตสุตฺตนฺตา เทฺว จ สุตฺตานิ โหนฺติ โส นิกาโย มชฺฌิโย นาม ปญฺจ...ปริคฺคโห ฯ

[๘๕] **สตฺต สุตฺตสหสฺสานิ สตฺต สุตฺตสตานิ จ**
ทฺวาสฏฺฐิ เจว สุตฺตนฺตา เอโส สํยุตฺตสงฺคโห

สํยุตฺตนิกายสฺส สงฺคโห ฯ

[๘๖] **นว สุตฺตสหสฺสานิ ปญฺจ สุตฺตสตานิ จ**
สตฺตปญฺญาส สุตฺตานิ อิติ องฺคุตฺตเร อยํ

สงฺขา อยํ สุตฺตานํ คณนา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๗] จตฺโรปิ เอเต ทีฆอาทิเก นิกาเย ฐเปตฺวา ตทญฺญํ พุทฺธวจนํ อิติ นิกาโย ขุทฺทโก ปณฺฑิเตน มโต ฯ อิตีติ เอวํ นิกายวเสน พุทฺธวจนํ ปญฺจวิธํ ฯ

[๘๘] สพฺพเมว หิ ตนฺติปิ อตฺถิ ฯ หิ สจฺจํ สพฺพเมว ตํ นวปฺปเภทํ โหติ ฯ ตตฺถาติ เตสุ นวสุ องฺเคสุ นิทฺธารณํ ฯ อุภโตวิภงฺคา จ นิทฺเทโส จ ขนฺธโก จ ปริวาโร จ อุภ... วารา ฯ สุตฺตนิปาเตติ ปทํ มงฺค...ตฺตานีติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท อเปกฺขตฺโถ ฯ จสทฺโท อุภ...วารา จ มงฺค... สุตฺตานิ จ ตถาคตวจนํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ยญฺจ อญฺญมฺปิ พุทฺธวจนํ ตํ พุทฺธวจนํ...อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ จตฺตาโร ฯ เป ฯ อานนฺเทติ ภิกฺขเว จตฺตาโร อิเม อจฺฉริยา

[ส.๒๖,๒๗]

อพฺภุตธมฺมา๑ อานนฺเท โหนฺติ อิติอาทินยปฺปวตฺตา สพฺเพปิ ฯ เป ฯ
อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ

[๘๙] สพฺพเมว เจตํ พุทฺธวจนํ จตฺราสีติสหสฺสปฺปเภทํ โหติ
อหํ พุทฺธโต ทฺวาสีติสหสฺสานิ คณฺหึ ภิกฺขุโต เทฺวสหสฺสานิ
คณฺหึ เย ธมฺมา เม มม หทเย ปวตฺติโน เต ธมฺมา
จตฺราสีติสหสฺสานีติ สมฺพนฺโธ ฯ อถวา เย อิเม ธมฺมา พุทฺธสฺส
ภควโต ภิกฺขูนํ จ ปวตฺติโน เตสํ ทวาสีติสหสฺสานิ พุทฺธโต
อหํ คณฺหึ เทฺวสหสฺสานิ ภิกฺขุโต อหํ คณฺหึ อิติ เอวํ
จตฺราสีติสหสฺสานีติ โยชนา ฯ

ตตฺถาติ จตฺราสีติธมฺมกฺขนฺธสหสฺเสสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ
ตสฺมึ สุตฺเต ฯ ตตฺถาติ วตฺถุมาติกาทีสุ ฯ

[๙๐] เอวํ วุตฺตนเยน เอตํ พุทฺธวจนํ สงฺคีตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอวนฺติ ปทํ ววฏฺฐเปตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ เอตํ เอกวิธํ
ทฺวิธาทิเภทนฺติ ปทตฺตยํ พุทฺธวจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อเภทโต
รสวเสนาติ ปททฺวยํ เอกวิธนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ รสวเสนาติ
กิจฺจปฺปฏิพทฺเธน ฯ เภทโต ธมฺม...เสนาติ ปททฺวยํ ทฺวิธาทิ-
เภทนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ พุทฺธวจนนฺติ ปทํ สงฺคีตนฺติ ปเท
กมฺมํ สงฺคา ฯ เป ฯ เขนาติ ปททฺวยํ วสิคเณนาติ ปทสฺส
วิเสสนํ วสิคเณนาติ ปทํ สงฺคีตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๙๑] น เกวลญฺจ เอตฺตกเมว สงฺคีตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิม-

๑. โปราณโปตฺถเก อพฺภูตธมฺมาติ ทิสฺสติ ฯ

เมวาติปิ ปาโฐ ฯ อญฺญมฺปิ อุทา...หาทิมเนกวิธํ สนฺทิสฺส-
มานนฺติ จตุปฺปทํ สงฺคหปฺปเภทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อุทาน-
สงฺคโห จ วคฺคสงฺคโห จ เปยฺยาลสงฺคโห จ เอกนิปาตทุกนิปา-
ตาทินิปาตสงฺคโห จ สํยุตฺตสงฺคโห จ ปณฺณาสกสงฺคโห จ อุทาน
...สกสงฺคหา อุทาน...สกสงฺคหา อาทโย ยสฺส ปเภทสฺส โส
อุทา...สกสงฺคหาทิ ฯ ปิฏกเสูติ ปทํ สนฺทิสฺสมานนฺติ ปเท
อาธาโร สงฺคหปฺปเภทนฺติ สงฺคายิตพฺพปฺปเภทํ ววฏฺฐเปตฺวาติ
ปเท กมฺมํ ววฏฺฐเปตฺวาติ ปทํ สงฺคีตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
เอวํ วุตฺตนเยน สตฺตหิ มาเสหิ พุทฺธวจนํ วสิคเณน สงฺคีตนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ

[๔๒] สงฺคีติปริโยสาเนติ ปทํ ททมานาติ ปเท กาลสตฺตมี
จสทฺโท วากฺยารมฺโภ อสฺสาติ พุทฺธวจนสฺส สงฺคีตีติ ปเท
สมฺพนฺโธ อิทนฺติ ปทํ สาสนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ มหา...เรนาติ
ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ วสฺสานํ สหสฺสานิ วสฺสสหสฺสานิ ปญฺจ
จ ตานิ วสฺสสหสฺสานิ จาติ ปญฺจ...สานิ ปญฺจ...สหสฺสานิ
ปริมาณานิ อสฺส กาลสฺสาติ ปญฺจ...มาโณ ตํ ฯ กาลนฺติ
ปทํ ปวตฺตนสมตฺถนฺติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ปวตฺตเน สมตฺถํ
ปวตฺตนสมตฺถํ ฯ ปว...มตฺถนฺติ ปทํ สาสนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ
อิตีติ เอวํ ฯ สญฺชาโต ปโมโท เอติสฺสาติ สญฺชาตปฺปโมทา ฯ
สาธุการํ ททมานา วิย อยํ มหาปฐวี สงฺกมฺปีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ส.๒๘]

ททมานา วิยาติ ปทํ มหาปชวีติ ปทสฺส วิเสสนํ อเน...การนฺติ ปทํ สงฺกมฺปิติอาทิปเทสุ กิริยาวิเสสนํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๓] ยา ปฐมมหาสงฺคีติ ปญฺจหิ มเตหิ ธมฺมสงฺคาหเกหิ กตา เตน ตสฺมา ปญฺจสตา อิติ จ โลเก ปวุจฺจติ เถเรเหว กตตฺตา จ เถริกา อิติ ยา สงฺคีติ ปวุจฺจติ อยํ สงฺคีติ ปฐม-มหาสงฺคีติ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ กตตฺตา จาติ เอตฺถ จสทฺโท เถริกาติ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๔] อิมิสฺสาติ ปทํ ปฐม...ติยาติ ปทสฺส วิเสสนํ ปฐม...ติยาติ ปทํ วตฺตมานายาติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ วตฺตมานายาติ ปทํ ปุจฺฉิเตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ วตฺตมานายาติ ปวตฺติยมานาย ฯ มหากสฺสเปนาติ ปทํ ปุจฺฉิเตติ ปเท กตฺตา ปฐมํ ฯ เป ฯ ปริโยสาเนติ ปทํ เอตฺถาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปฐมํ ฯ เป ฯ เอวมาทิวจนสฺส ปริโยสานํ ปฐมํ ฯ เป ฯ โยสานํ ฯ อิติสทฺโท นิทสฺสนํ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน วุตฺเต นิทาเน ฯ ปุจฺฉิเตติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ลกฺขณกิริยา ตํ นิทานนฺติ ปทํ วิตฺถา-เรตฺวา วุตฺตนฺติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ อาทิโต ปฏฺฐีติ อาทิโต ปฏฺฐาย ฯ วิตฺถาเรตฺวาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เยน จ ปุคฺคเลน วินยปิฏกํ ปญฺญตฺตํ ยสฺมา จ ปญฺญตฺตํ สพฺพํ เอตํ ปุคฺคลาทึ ฯ เอตนฺติ ปทํ กเถตุกาเมนาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๘๕] นิทานํ สรูเปน ญาเปนฺโต เตน สมเยน ฯ เป ฯ สพฺพํ

วตฺตพฺพนฺติ อาห ฯ สพฺพํ นิทานวจนํ ปณฺฑิเตน วตฺตพฺพํ ฯ เอวมิทนฺติอาทิ นิคมนํ ฯ อิทนฺติ นิทานํ ฯ ตญฺจาติ ตํ นิทานํ วุตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ เอตฺตาวตา จาติ เอตฺตเกน วจนกฺกเมน ปกาสิโต ฯ

[๘๖] กสฺมา วุตฺตนฺติ เอตฺถ ปเท ปริหาโร มยา วุจฺจเต ฯ อยํ อายสฺมา อุปาลิ มหา... นิทานํ ยสฺมา ปุฏฺโฐ ตสฺมา เตน อุปาลิตฺเถเรน ตํ นิทานํ ฯ เป ฯ วุตฺตํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ เอวมิทนฺติอาทิ นิคมนํ ฯ อิทนฺติ นิทานํ ฯ วทนฺเตนาปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ ทุติยตติยสงฺคีติกาเล อิมินา การเณน วุตฺตนฺติ ญาเปติ ฯ การเณนาติ ปุจฺฉนการเณน ฯ

[๘๗] อิทานีติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ อิทํ วุจฺจตีติ อิทํ วจนํ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ ฯ ตํ ปเนตํ วินยปิฏกํ เกน ปุคฺคเลน ธาริตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เตน ส ฯ เป ฯ ทิวจเนน ปฏิมณฺฑิตํ เตน ฯ เป ฯ มณฺฑิตํ ฯ เตน สมเยน ฯ เป ฯ ปฏิมณฺฑิตํ นิทานํ ยสฺมึ ตํ เตน สมเยน ฯ เป ฯ ปฏิมณฺฑิตนิทานํ ฯ กตฺถาติ กสฺมึ ปุคฺคเล ปติฏฺฐิตํ อิติ ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร ปณฺฑิเตน วุจฺจเต ฯ อาทิโต ตาว ปจฺฉํ อิทํ วินยปิฏกํ ธาริตํ ฯ ตสฺส อุปาลิตฺเถรสฺส สมฺมุขโต ตถาคเต อปรินิพฺพุเต จ[1] ฯ เป ฯ สหสฺเสหิ ธาริตํ ตถาคเต ปรินิพฺพุเต มหา ฯ เป ฯ เรหิ ธาริ-

๑. อปรินิพฺพุเตว ว อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ส. ๒๙-๓๐]

ตนฺติ โยชนา ฯ ฉฬภิญฺญาทโย เภทา เอเตสนฺติ ฉฬภิญฺญาทิ-
เภทา ฯ เกนาภตนฺติ อิทํ อุทฺธริตฺวา จปิตํ ปทํ ฯ กตฺวาติ ปทํ
ปรมฺปรายาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อาจ...รายาติ ปทํ อาภตนฺติ
ปเท กตฺตา ฯ

[๙๘] อุปาลิ ทาสโก เจว ฯ เป ฯ ปุตฺโต จ อิติ ปญฺจ
เอเต วิชิตาวิโน เถรา ชมฺพุสิริวฺหเย ทีเป ปรมฺปราย วินยํ
อจฺฉิชฺชมานํ กตฺวา ยาว ตติโย สงฺคโห อตฺถิ ตาว อาเนสุนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ

[๙๙] อายสฺมา หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ วินยวํสํ ฯ เป ฯ ปเวณินฺติ
ปทตฺตยํ ปริยายวจนํ ฯ ตสฺส หาติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ปกตํ
ปกตึ ชานาตีติ ปกตญฺญู ปกตญฺญุโน ภาโว ปกตญฺญุตา ฯ
ปุคฺคเลสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตสฺเสวาติ อุปาลิตฺเถรสฺส ฯ โส ทาสกตฺ-
เถโร ฯ ธุรภาวํ คณฺหาตีติ ธุรคฺคาโห ฯ อติมหา ภิกฺขูนํ สมฺทโย
อติ...ทโย ฯ อาจ...รายาติ ปทํ อาภตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๑๐๐] หิ สจฺจํ ปญฺจสตาปิ ขีณาสวา ชุติมนฺโต กสฺสปาทโย
อนาลยา เต เถรา สทฺธมฺมํ สงฺคายิตฺวาน สทฺธมฺมํ สพฺพธิ จาเน
โชตยิตฺวา จ ยาวชีวิตปริยนฺตํ ฐตฺวา ขีณเสฺนหา ปทีปา อิว
ยทา ยสฺมึ กาเล นิพฺพายึสูติ สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ
ขีโณ เสนโห เอตสฺสาติ ขีณเสฺนหา ฯ

๑. เอเตสนฺติ ฯ

[สี.๓๐...๓๒]

[๑๐๑] อถาติ ปจฺฉา ตโต ปรํ รตฺตินฺทิเวสุ อนุกฺกเมน คจฺฉนฺเตสุ ภควติ วสฺสสตปรินิพฺพุเต ทีเปสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ภิกฺขูติ ปทํ ทีเปสุนฺติ ปเท กตฺตา เวสาลิยนฺติ ปทํ ทีเปสุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ เตสํ วชฺชีปุตฺตกานํ ภิกฺขูนํ ปกฺโขติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สุตฺวาติ ปทํ จินฺเตนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยฺวาหํ โย อหํ ทสพลสฺส ฯ เป ฯ ภเวยฺยํ เอตํ อปฺโปสฺสุกฺกนํ ตสฺส เม น โข ปน ปฏิรูปนฺติ โยชนา ฯ ตตฺร เวสาลิยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สุทนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ กูฏาคารสาลายนฺติ จตุรสฺสสาลายํ ฯ มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺสาติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส มชฺเฌ ฯ เอวนฺติ เทถาวุโส ฯ เป ฯ กรณียํ อิติ เอวํ ฯ อิมาย ปน ฯ เป ฯ วุจฺจตีติ ยาว วจนํ อตฺถิ ตาว สพฺพํ วจนํ ปริวาเร สตฺตสติกกฺขนฺธโต อาหริตฺวา ปณฺฑิเตน วตฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๐๒] ยเสนาติ ปทํ สมฺ...ตานีติ ปเท กตฺตา สมฺ...ตานีติ ปทํ ทฺวาทส...สฺสานีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตสนฺติ ทฺวาทสภิกฺขุ-สตสหสฺสานํ ฯ เรวเตนาติ ปทํ ปุฏฺเฐนาติ ปเท กตฺตา สพฺพ-กามิตฺเถเรนาติ ปทํ วินิจฺฉิตานิ วูปสมิตนฺติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ เถรา ปุน ฯ เป ฯ ยิสฺสามาติ มนฺตยิตฺวา อุจฺ-จินิตฺวา สงฺคายึสูติ สมฺพนฺโธ ฯ ปตฺตา ปฏิสมฺภิทา เยหิ เต ปตฺตปฺปฏิสมฺภิทา ฯ มหากสฺสปตฺเถเรนาติ ปทํ สงฺคายิตาติ ปเท กตฺตา สงฺคายิตสทิสเมวาติ ปทํ สงฺคายึสูติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ

[สี.๓๒.๓๓]

ปิฏกวเสนาติอาทิกํ จตุปฺปทํ สงฺคายึสูติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๑๐๓] โลเก ยา สงฺคีติ สตฺตหิ สเตหิ เถเรหิ กตา เตน ตสฺมา สตฺตสตา อิติ จ วุจฺจติ ยา สงฺคีติ ปุพฺเพ กตํ สงฺคีตํ อุปาทาย ทุติยา อิติ จ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ อยํ สงฺคีติ อฏฺฐหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๑๐๔] สา ปนายํ สงฺคีติ เยหิ เถเรหิ สงฺคีตา เตสุ[๑] สงฺคีติ-การเกสุ เถเรสุ สพฺพ ฯ เป ฯ สมฺภูโต อิติ วิสฺสุตา ตถาคตํ ทิฏฺฐปุพฺพา เอเต เถรา อานนฺทตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริกา สุมโน วาสภคามี จ อิติ เทฺว อิเม เถรา ตถาคตํ ทิฏฺฐปุพฺพา อนุ-รุทฺธสฺส สทฺธิวิหาริกาติ ปณฺฑิเตน เญยฺยา ฯ ทุติโย ปน สงฺคโห เยหิ เถเรหิ สงฺคีโต สพฺเพปิ เต เถรา ปนฺนภารา กตกิจฺจา อนาสวาติ สมฺพนฺโธ ฯ

เถเรหีติ ปทํ สงฺคีตาติ ปทํ กตฺตา ฯ เตสูติ นิทฺธารณํ ฯ ทสฺสนํ ทิฏฺฐํ ทิฏฺฐํ ปุพฺเพ เยหิ เต ทิฏฺฐปุพฺพา ฯ ตถาคตนฺติ ปทํ ทิฏฺฐาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปนฺนา ปติตา ภารา เอเตสนฺติ ปนฺนภารา ฯ กตํ กิจฺจํ เยหิ เต กตกิจฺจา ฯ นตฺถิ อาสวา เอเตสนฺติ อนาสวา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๑๐๕] สงฺคายิตฺวา เถรา โอโลกยมานา อิทํ อทฺทสํสูติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. สงฺคีติ เต สุวิสฺสุตาติ วณฺณนายํ สุอุปสคฺควเสน ลิขิยติ อิธ ปน เตสูติ สุวิภตฺติวเสน โยชนา กตา วิจาเรตฺวา คเหตพฺพํ ฯ

[สํ.๓๓.๓๔]

อนาคเตปีติ อปิสทฺโท ปจฺจุปนฺนกาลํ อเปกฺขติ ฯ อิโต วสฺสโต ฯ อิโตติ ปทํ วสฺสสตสฺสาติ ปเท อปาทานํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ อปฺ-ปชฺชิสฺสตีติ[1] เอตฺถ อิติสทฺโท อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อิติสทฺทวิรหิโต ปาโฐปิ อตฺถิ ฯ อิติสทฺโท อาหริตฺวา วตฺตพฺโพ ฯ อถ ตทา เนสํ เถรานํ เอตํ วิตกฺกนํ ฯ อุปฺปนฺเนติ ปทํ ลกฺขณกิริยา ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตทาติ อพฺพุทสฺส อุปฺปชฺชนกาเล ฯ ญตฺวาติ ปทํ โอโลเกนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิติสทฺโท โอโลเกนฺโตติ ปเท อากาโร ฯ น [2]กญฺจิ ทิสฺวาติ[2]กญฺจิ ปุคฺคลํ น ทิสฺวา ฯ ปริตฺตายุกํ อุปริ... ภาวิตมคฺคํ มหาพฺรหฺมานํ อทฺทสํสูติ สมฺพนฺโธ ฯ ตโต จาติ ตทา ฯ มนฺเตหีติ ปทํ พุทฺธมนฺเตหิ ปโลภิโตติ ปเท กรณํ ฯ อิติสทฺโท เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เต เถรา ฯ ทหร-ภิกฺขูติอาทิ เทฺวปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เต เทฺว เถรา ฯ จตฺวาติ ปทํ ปรินพฺพุตาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

[๑๐๖] สพฺพกามิปฺปภูตโย มหิทฺธิกา เตปิ เถรา โลกมฺหิ อคฺคิกฺขนฺธา ว ชลิตฺวา ทุติยสงฺคหํ กตฺวา สาสนํ วิโสเธตฺวาน อนาคเตปิ สทฺธมฺมวุฑฺฒิยา เหตุํ กตฺวาน ปรินิพฺพุตา ฯ ขีณา-สวา วสิปฺปตฺตา ปภินฺนปฺปฏิสมฺภิทา เตปิ นาม เถรา อนิจฺจตาวสํ อุปาคตา ฯ เอวํ ชมฺมึ ทุรภิสมฺภวํ อนิจฺจตํ ญตฺวา นิจฺจํ อมตํ ยํ ปทํ อตฺถิ ธีโร ตํ ปทํ ปตฺตุํ วายเม วีริยํ กเรยฺยาติ

๑. อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ฯ ๒. โปราณโปตฺถเก กิญฺจีติ ทิสฺสติ ฯ

[สี.๓๔...๓๖]

สมฺพนฺโธ ฯ

ทุติยสงฺคีติวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

[๑๐๗] อาม พฺราหฺมณ อคมิมฺหาติ เถโร อาห ฯ อปิ กิญฺจิ ลภิตฺถาติ พฺราหฺมโณ ปุจฺฉิ ฯ อาม ฯ เป ฯ มฺหาติ เถโร อาห ฯ น กิญฺจิ อทมฺหาติ ชนา อาหํสุ ฯ เอวํ อิติ อาห ฯ อถาติ เอวํ ลภเน สติ ฯ จสทฺโท กฏจฺฉุภิกฺขญฺจ พฺยญฺชนญฺ-จาติ โยเชตพฺโพ ฯ โสติ พฺราหฺมโณ ฯ ตทาสฺสาติ ตทา อสฺส มาณวกสฺส ฯ น จ กาจีติ กาจิ กถา น อุปฺปชฺชติ ฯ ชเปตฺวา ฯ เป ฯ ลงฺกนฺติ มาณวกสฺส ปลฺลงฺกํ ชเปตฺวา ฯ วูป ฯ เป ฯ ภาเวติ มาณวกสฺส จณฺฑิกภาเว วูปสนฺเต ฯ มาณโวติ ปทํ ปุจฺฉีติ ปเท กตฺตา ฯ เวเทสุ ยานิ คณฺฐิฏฺฐานานิ อตฺถิ ฯ สนิ ฯ เป ฯ เมสูติ ปทตฺตยํ เวเทสูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มาณโว เยสํ คณฺฐฐฏฺฐานานํ นยํ เนว ปสฺสติ ฯ อสฺสาติ มาณวสฺส ฯ เตสูติ คณฺฐิฏฺฐาเนสุ ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส เถรสฺส ฯ อิติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ กมฺมฏฺฐาเน ฯ ตโตติ ตทา ฯ นนฺติ สามเณรํ ฯ

[๑๐๘] ตถาติ อิมินา อาณา ปวตฺตีติ อากฑฺฒียติ ฯ ยโตติ ปทํ อฏฺฐชฺฌเฏฺฐติ ปเท อปาทานํ ฯ เยนาติ ทนฺตกฏฺเฐน นิปฺปชฺชตีติ ปเท กรณํ ฯ ทนฺตโปณกิจฺจนฺตี ทนฺตานํ โสธนกิจฺจํ ฯ อสฺสาติ รญฺโญ ฯ สุวณฺณวณฺณญฺจาติ เอตฺถ จสทฺโท อคทา-มลกญฺจ อคทหรีตกญฺจ อมฺพปกฺกญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ นิวาสนญฺจ

ปาปุรณญฺจ[๑] นิวาส...รณํ ฯ ปญฺจวณฺณานิ ยสฺส ตํ ปญฺจวณฺณํ
ปญฺจวณฺณญฺจ ตํ นิวาสนปฺปาปุรณญฺจาติ ปญฺจ...รณํ ฯ
ปีตโก วณฺโณ ยสฺส ปฏสฺส ตํ ปีตกวณฺณํ ฯ หตฺเถ ปุญฺฉติ ฯ
อเนนาติ หตฺถปุญฺฉนํ หตฺถปุญฺฉนํ เอว ปฏกํ หตฺถ...ฏกํ ฯ
ทิพฺพญฺจาติ จสทฺโท ปญฺจ...รณํ จ หตฺถ...ฏกญฺจ ปานกญฺจาติ
โยเชตพฺโพ ฯ มหารหญฺจาติ จสทฺโท สีสนหานคนฺธญฺจ อนุ-
เลปนคนฺธญฺจ สุมนปุปฺผปฏญฺจ อญฺชนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ สาลิโนติ
ปทํ นว...สฺสานีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สุกาติ สุวา ฯ ถุโส จ
กโณ จ ถุสกณํ ถุสกณโต รหิตา นิตฺถุสกณา ฯ กฏฺฐนฺติ
รุกฺขกฏฺฐํ ฯ

[๑๐๔] พุทฺธานนฺติ ปทํ รูป อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ รูปสฺส ทสฺสนํ
รูปทสฺสนํ อธิคตํ รูปทสฺสนํ เอเตนาติ อธิคตรูปทสฺสโน ฯ กปฺปํ
จิโต[๒] อายุ เอตสฺสาติ กปฺปายุโก ฯ นาฏกสหสฺเสหีติ[๓] ปทํ
ปริกฺขิปิตฺวาติ ปเท กตฺตุกมฺมํ ปริกฺขิปิตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เมติ ปทํ อกฺขีนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ วตฺวาติ
ปทํ ปสฺสนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เตนาติ ปทํ นิมฺมิตนฺติ
ปเท กตฺตา นิมฺมิตนฺติ ปทํ พุทฺธรูปนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สกล
...สสฺสิริกตายาติ ปทํ อิวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

๑. ปารุปนํ ปาปุรณํ อิติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ๒. จิตํ ฯ๓. ...นาฏกิตฺถีสหสฺเสหีติ
วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ส.๔๑.๔๒]

[๑๑๐] สกลสรีเร วิปฺปกิณฺณานิ สกลสรีรวิปฺปกิณฺณานิ ฯ ปุญฺญานํ ปภาโว ปุญฺญปฺปภาโว ปุญฺญปฺปภาเวน นิพฺพตฺตานิ ปุญฺญ...นิพฺพตฺตานิ ปุญฺญปฺปภาวนิพฺพตฺตานิ อสีติ อนุพฺยญฺชนานิ ปุญฺญ...พฺยญฺชนานิ ฯ สกล...พฺยญฺชเนหิ ปฏิมณฺฑิตานิ สกล ...มณฺฑิตานิ ฯ มหาปุริสสฺส ลกฺขณานิ มหาปุริสลกฺขณานิ ทฺวตฺตึส จ ตานิ มหาปุริสลกฺขณานิ จาติ ทฺวตฺตึส...ลกฺขณานิ ฯ สกล...มณฺฑิตานิ จ ตานิ ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขณานิ จาติ สกลสรีร...ลกฺขณานิ ฯ สกลสรีร...ปุริสลกฺขณสงฺขาตาย สห สิริยา วตฺตติ สกล...สสฺสิริกํ ฯ อถวา สสฺส อตฺตโน สิรี สสฺสิรี ฯ สกล...ลกฺขณสงฺขาตา สสฺสิรี เอตสฺส พุทฺธรูปสฺสาติ สกล...สสฺสิริกํ ฯ สกลสรีร...สิริกสฺส ภาโว สกล...สิริกตา ฯ

[๑๑๑] กมลญฺจ อุปฺปลญฺจ ปุณฺฑรีกญฺจ กมลุ...กานิ วิกสิตานิ กมลุปฺปลปุณฺฑรีกานิ วิก...กานิ วิกสิต...กานิ ปฏิมณฺฑิตํ วิกสิ...มณฺฑิตํ ฯ สลิลตลํ อิวาติ ปทํ พุทฺธรูปนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

ตารานํ คโณ ตาราคโณ ฯ รสฺมิยา[๑] ชาลํ รสฺมิชาลํ รํสิสมฺโห ฯ ตาราคณสฺส รสฺมิชาลํ ตารา...ชาลํ ตารา... ชาลญฺจ ตํ วิสรญฺจาติ ตารา...วิสรํ ตาราคณรสฺมิชาลวิสเรหิ

๑. รํสิ อิติ สุทฺธปาโฐ สกฺกฏภาสานุโลมวเสน ปน รสฺมิอิติปิ วลญฺชียติ ฯ

วิปฺผริตา ตารา...ริตา ตาราคณ...วิปฺผริตา เอว โสภา ตารา ...โสภา ตาราคณ...โสภาย สมุชฺชลิตํ ตารา...ลิตํ ฯ

[๑๑๒] นีลปี...ตายาติ ปทํ เอวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ นีลญฺจ ปีตญฺจ โลหิตญฺจ นีลปีตโลหิตานิ นีล...หิตานิ อาทิ เยสํ วณฺณานํ ตานิ นีล...ตาทีนิ นีล...ทีหิ เภโท นีล...เภโท นีลปีต...เภโท เอว วิจิโตฺร[๑] นีล...จิโตฺร นีลปีต...วิจิโตฺร วณฺโณ เอตาสํ รํสีนนฺติ นีล...วณฺณนา นีลปีต...วณฺณา จ ตา รํสิโย จาติ นีล...รํสิโย นีล...รํสีหิ วินทฺธา นีลปีต...นทฺธา ฯ พฺยามํ ผริตา ปภา พฺยามปฺปภา ฯ นีล...วินทฺธา จ สา พฺยามปฺปภา จาติ นีล...มปฺปภา นีลปีต...พฺยามปฺปภาย ปริกเขโป นีล...ปริกฺเขโป นีล...ปริกฺเขเปน วิลาโส เอตสฺส พุทฺธรูปสฺสาติ นีล...วิลาสี นีล...วิลาสิโน ภาโว นีลปีต ...สิตา ฯ

สชฺฌาย สญฺชาตา ปภา สชฺฌาปภา[๒] สชฺฌาปภาย อนุราคา อนุรตฺตา สชฺฌา...ราคา ฯ อินฺทธนุ จ วิชฺชุลตา จ อินฺท...ลตา ฯ สชฺฌาปภานุราคา จ ตา อินฺทธนุวิชฺชุลตา จาติ สชฺฌา ...ลตา สชฺฌา...ลตาหิ ปริกฺขิตฺตํ สชฺฌา...ปริกฺขิตฺตํ ฯ

๑. วิจิตฺต อิติ สุทฺธปาโฐ สกฺกฏภาสานุโลมวเสน ปน วิจิตฺรอิติปิ วลญฺชียติ ฯ
๒. สชฺฌปฺปภาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ฏีกายมฺปนสชฺฌาปฺปภา...อิติ ทิสฺสติ ฯ

[ส.๔๒]

[๑๑๓] นานา...โสภนฺติ ปทํ พุทฺธรูปนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ นานาวิราคา รํสิ เอติสฺสาติ นานาวิราคา ฯ วิคตํ มลํ เอตสฺมาติ[1] วิมลา ฯ เกตุ วิย มาลา รํสีนํ ปนฺติ เกตุมาลา ฯ วิมลา เกตุมาลา วิมลเกตุมาลา ฯ นานาวิราคา จ สา วิมลเกตุมาลา จาติ นานา ...มาลา ฯ นานาวิราควิมลเกตุมาลาย สมุชฺชลิโต นานา... ลิโต ฯ จารุ จ โส มตฺถโก สีโส จาติ จารุมตฺถโก ฯ นานาวิรา...สมุชฺชลิโต จ โส จารุมตฺถโก จาติ นานา... มตฺถโก นานาวิราค...มตฺถเกน โสภํ[2] นานา...มตฺถกโสภํ[2] ฯ

นยเนสุ รสายนํ นยนรสายนํ ฯ พฺรหฺมเทว...คณานํ นยน-รสายนํ อิวาติ สมฺพนฺโธ ฯ นยน...มิวาติ ปทํ พุทฺธรูปนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ทิวสานีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

[๑๑๔] พฺราหฺม...สณฺฑานนฺติ ปทํ ปณฺฑร...ทีนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ จสทฺโท ปณฺฑ...ทีนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปิตราติ ปทํ ปวตฺติตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เตติ พฺราหฺมเณ ฯ อุป... เรนาติ ปทํ อาจาเรนาติ ปทสฺส วิเสสนํ อาจาเรนาติ ปทํ ภุญฺชมาเนติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิติสทฺโท จินฺเตตีติ ปเท อากาโร ฯ อถาติ ตทา ฯ ตนฺติ ตํ นิสีทนกิริยํ ฯ ...สามเณรนฺติ ปทํ อทฺทสาติ ปเท กมฺมํ ฯ คจฺฉนฺติ ฯ เป ฯ สมฺปนฺนนฺติ ปญฺจ ปทานิ สามเณรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

๑. เอตายาติ ฯ ๒. ปฐมา วิภตฺติ กตฺตพฺพา ฯ

[ส.๔๒...๔๔]

[๑๑๕] โก ปนายํ นิโคฺรโธ นามาติ ปุจฺฉา ฯ โก ปนายํ นิโคฺรโธติ นามาติปิ อตฺถิ ฯ ตตฺราติ นิโคฺรโธติ นามสฺส ญาปเน ฯ อนุปุพฺพกถา อนุปุพฺพีกถาติ เทฺว ปาฐา ฯ อญฺญาตกเวเสนาติ อปากฏเวเสน ฯ ตสฺสาติ เทวตาย ฯ เอตฺถ สาลายํ ตฺวํ วสาหิ อิติ วตฺวา อทาสิ ฯ สาติ เทวี ฯ ตสฺส ปุตฺตสฺส ฯ นิโคร... ตายาติ ปทํ ปริคฺคหิตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ ปริ...ตตฺตาติ ปาลิตตฺตา ฯ ปฏูตีติ ปทํ มญฺญมาโนติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตนฺติ เทวึ มญฺญมาโนติ ปเท กมฺมํ ฯ สามิธีตรนฺติ สามิโน ธีตรํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ ฐาเน ฯ กาโลติ นํ กุมารํ ปพฺพาเชตุํ ยุตฺตกาโล ฯ อิตีติ อิติ มนสิกตฺวา นิกฺขมิ ฯ มาตุนิวาสฏฺฐานนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ อสฺสาติ นิโคฺรธสฺส มาตูติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปวิสิตฺวาติ ปทํ คนฺตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ นิกฺขมิตฺวาติ ปทํ คนฺตพฺพนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา คนฺตพฺพนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ

[๑๑๖] อสฺสาติ รญฺโญ ฯ เอตนฺติ วิตกฺกนํ ฯ อสฺสาติ ทารกสฺส ฯ อถาติ ทสฺสนานนฺตรํ ฯ สญฺชาตํ เปมํ เอตสฺสาติ สญฺชาตปฺเปโม ฯ สมฺพหุมาโนติ สุฏฺฐุ พหุคารโว ฯ อิตีติ มนสิ-กตฺวา ฯ สตฺถาราติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ชานามิ ฯ เป ฯ เสนาติ สามเณโร อาห ฯ ตาต ฯ เป ฯ เถหีติ ราชา อาห ฯ นนฺติ โอวาทํ ฯ สาธุ ฯ เป ฯ อิติ วตฺวา รญฺโญ ฯ เป ฯ อภาสิ

[ส.๔๔...๔๖]

สามเณโร ฯ โก อยํ ฯ เป ฯ นามาติ ราชา อาห ฯ วชฺชา ฯ เป ฯ ราชาติ สามเณโร อาห ฯ นิโคร...เนวาติ นิโคฺรธตฺเถเร ปวตฺเตเนว ฯ ปสาเทนาติ ปทํ ปฏิจฺจเปสีติ ปเท กรณํ เหตุ วา ฯ จตฺรา...มณฺฑิตานีติ ปทํ จตฺ...สหสฺสานีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ธมฺเมเนว การาเปสิ อธมฺเมน โน การาเปสิ ฯ

องฺคโต ฯ เป ฯ สฺสานีติ สงฺโฆ อาห ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ อิติสทฺโท อาณาเปสีติ ปเท อากาโร ฯ เอวมฺปีติ เอวํ อานุภาเวน เถโร นิฏฺฐาเปสิ ฯ อปิสทฺโท ชเนหิ กรณวเสน น นิฏฺฐานํ[๑] อเปกฺขติ ฯ วิหารกมฺมนฺติ วิหาเรสุ กตฺตพฺพกมฺมํ ฯ

[๑๑๗] อิโตติ อิโต ทิวสโต ฯ อจฺจเยนาติ อติกฺกเม(๒) ฯ วิหารมโหติ วิหาเรสุ ปูชา ฯ ตโตติ วิหารมหโต ฯ เสนายาติ ปทํ ปริวุโตติ ปเท กตฺตา ฯ ชเนนาติ ปทํ อลงฺกตาติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ เตสุ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ สต...สงฺขาติ สตสหสฺสนฺติ คณิตพฺพา ฯ เตสนฺติ ขีณาสวภิกฺขูนํ ฯ อธิการนฺติ อธิกทานํ ฯ ตโตติ วิตกฺกนานนฺตรํ ฯ อกํสุ ขีณาสวภิกฺขู ฯ วิโรจมานานีติ ปทํ วิหาร...สฺสานีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โสติ ราชา ฯ ปนสทฺโท วจนาลงฺกาโร ฯ อญฺญสฺสปีติ อปิสทฺโท อตฺตานํ อเปกฺขติ ฯ เอวรูปํ อุปฺปนฺนปุพฺพํ ปีติปฺปาโมชฺชํ อตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวํ เทยฺยธมฺเมน สาสนสฺส ปคฺคหเณ สติ อหํ

๑. ชนานํ กรณวเสน อนิฏฺฐานํ ฯ
๒. อติกฺกเมนาติ ภวิตพฺพํ ฯ

สา ฯ เป ฯ โท กึ โหมิ น โหมีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติ
จินฺตนานนฺตรํ ฯ ตโตติ ปุจฺฉนานนฺตรํ ฯ เอตฺตาวตาติ เอตฺตเกน
ปจฺจยทาเนน ฯ สงฺขนฺติ คณนํ ฯ โยปิ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ
อปิสทฺโท ครหตฺเถ ปวตฺตติ ฯ โสปีติ อปิสทฺโท อปฺปจฺจยทายกํ
อเปกฺขติ ฯ อถาติ ตทนนฺตรํ ฯ กถํ ฯ เป ฯ โหตีติ ราชา ปุจฺฉิ
โย หิ ฯ เป ฯ นสฺสาติ เถโร อาห ฯ กตฺวาปีติ อปิสทฺโท
สมฺภาวนํ ฯ อวิทูเร ฐิตํ มหินฺทกุมารํ อทฺทสาติ สมฺพนฺโธ ฯ อหํ
กุมารํ กิญฺจาปิ จเปตุกาโม อถโข สจฺจโต ปพฺพชฺชา ว อุตฺตมา
อิติ เอตํ วิตกฺกนํ อโหสิ ฯ ตโตติ วิตกฺกนานนฺตรํ ฯ ตสฺสาติ
สงฺฆมิตฺตาย ฯ อุปชฺฌาเยนาติ อุปชฺฌายเหตุนา ฯ อุปสมฺปาเทสีติ
อุปริภาวํ ภิกฺขุภาวํ สมฺปาเทสิ ฯ ตนฺติ สงฺฆมิตฺตํ ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ
อารุฬฺหํ ฯ เป ฯ สพฺพนฺติ จตุปฺปทํ เถรวาทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[๑๑๘] พยาธิปฺปฏิกมฺมตฺถนฺติ พฺยาธิโน ติกิจฺฉตฺถิ ภิกฺขาติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ ภิกฺขา...ตฺเตนาติ ยาจนตฺถํ จรณวตฺเตน ฯ
สปฺปีติ๑ เอตฺถ นปุํสกลิงฺคตฺตา อํวิภตฺติโลโป ฯ อายุ เอว สงฺขาโร
อายุสงฺขาโร ปริกฺขีโณ อายุสงฺขาโร เอตสฺสาติ ปริ...ขาโร ฯ
อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ เภสชฺชสฺส ปูราเปตฺวา เภสชฺเชน ปูเรตฺวาติ
จ เทฺว ปาฐา ฯ สภายนฺติ นครมชฺเฌ วินิจฺฉยสาลายํ ฯ ตโตติ

๑. สปฺปินฺติ วณฺณนาปาโฐ.

[ส.๔๙...๕๒]

ตทา ฯ ตนฺติ สตสหสฺสํ ฯ จตูสุ ฯ เป ฯ สตสหสฺสํ วิสฺสชฺเชสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปริหีโน ลาภสกฺกาโร เอเตสนฺติ ปริ...การา ฯ ฆาโส จ อจฺฉาทนญฺจ ฆาสจฺฉาทนํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อุปฺปนฺนํทานีติ อุปฺปนฺนํ อิทานิ ฯ เอตนฺติ อธิกรณํ ฯ อิตีติ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ อโหคงฺคนฺติ อโหคงฺคนามกํ ฯ อโธคงฺคนฺติปิ อตฺถิ ฯ เตปิ โข ติตฺถิยา นิคฺคยฺหมานาปิ สมุฏฺฐาเปสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ปทํ นิคฺค...นาปีติ ปเท กตฺตา ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ปฏิปตฺติยาติ ปทํ อสณฺฐหนฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ เตหีติ ติตฺถิเยหิ ฯ

[๑๑๙] น โย โสติ โย วา โส วา น โหติ สามญฺญชโน น โหตีติ อธิปฺปาโย ฯ ตนฺติ ติสฺสกุมารํ ฯ โส ติสฺสกุมาโร ฯ วนจรนฺติ วเนสุ จรณํ ฯ จิตฺตายาติ ยถากามาย ฯ โส ติสฺส-กุมาโร ฯ ตโต วนโต ฯ อฏฺฐา ฯ เป ฯ เรนาติ กุมาเรน อการเณ กุกฺกุจฺจายิตํ ปทํ ภาววาจกํ ฯ อิตีติ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ ตโตติ สตฺตทิวสโต[๑] ปจฺฉา ฯ ตนฺติ ตุวํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ นนฺติ ติสฺสกุมารํ ฯ มร ฯ เป ฯ เทวาติ กุมาโร อาห ฯ อเร ฯ เป ฯ กีพิสฺสนฺตีติ ราชา อาห ฯ ปริจฺฉินฺนมรณนฺติ มยา ปริจฺฉินฺนมรณํ ฯ อสฺสาสปฺปสฺสาสุปนิพทฺธนฺติ อสฺสาสปฺปสฺสาเสหิ

๑. สตฺตมทิวสโต ฯ

[ส.๕๒...๕๔]

อุปนิพทฺธํ ปฏิพทฺธํ ฯ มิควนฺติ ปทํ นิกฺขมิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตโตติ
กาลโต ฯ อญฺญตเรน หตฺถินาเคน วีชิยมานํ นิสินฺนํ โยนก...
เถรํ อทฺทสาติ สมฺพนฺโธ ฯ หตฺถินาเคนาติ ปทํ วีชิยมานนฺติ
ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ ตํ ติสฺสกุมารํ ฯ
อถญฺโญติ ตทา อญฺโญ ฯ ตสฺสาติ อคฺคิพฺรหฺมสฺส ฯ โสปิ
อคฺคิพฺรหฺมา สุตฺวา ยาจีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปพฺพชาติ ตฺวํ ปพฺพช ฯ
เอวํ อุฬาร ฯ เป ฯ ชเนน อนุปฺปพฺพชิโต เถโร รญฺโญ กนิฏฺฐ-
ภาตา ติสฺสตฺเถโร อิติ ปณฺฑิเตน วิญฺเญยฺโยติ สมฺพนฺโธ ฯ
ขตฺติ...เนนาติ ปทํ อนุปพฺพชิโตติ ปเท กตฺตา ฯ

[๑๒๐] โส ติสฺสตฺเถโร ฯ เอตนฺติ กมฺมํ ฯ อถาติ ตทา ฯ
ปาเปนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ นตฺถิ ฯ เป ฯ โรตูติ
ราชา อาห ฯ สเจ ฯ เป ฯ ปาปนฺติ ภิกฺขู อาหํสุ ฯ อตฺถิ
มหาราช ฯ เป ฯ สมตฺโถติ ภิกฺขู อาหํสุ ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ
เตติ ตว ฯ เตติ ชนา ฯ สาสนํ ภนฺเต ฯ เป ฯ โหถาติ เอวํ
ปน วจเน ชเนน วุตฺเต เถโร อาคจฺเฉยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ อถาติ
ตทา ฯ ตตฺเถวาติ นาวาย ฯ เถโร สุตฺวา อหํ มูลโต ปฏฺฐาย
อาทิโต ปฏฺฐาย สาสนํ...สฺสามิ อิติ มนสิกาเรน ยํ โข ยสฺมา
ปพฺพชิโต อิทานิ อยํ เอโส กาโล เม อนุปฺปตฺโต อิติ
จินฺเตตฺวา จมฺม ฯ เป ฯ อุฏฺฐหีติ สมฺพนฺโธ ฯ สุตฺวาติ ปทํ
จินฺเตตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อถาติ ตทา ฯ เถโร ฯ เป ฯ

[ส.๕๔...๕๗]

ณิสฺสตีติ มนสิกตฺวา ราชา รตฺติภาเค สุปินํ อทฺทสาติ สมฺพนฺโธ ฯ สุปินชฺฌายเกติ สุปินจินฺตเก สุปินชานนเก ฯ เอโกติ เอโก สุปิน-ชานนโก ฯ ตนฺติ ตุวํ ฯ อถาติ ตทา ฯ อพฺภุคฺคจฺฉนฺโตติ อภิอุคฺคจฺฉนฺโต อุตฺตริคจฺฉนฺโต ฯ กสฺมาติ ปุจฺฉา ฯ โย รา ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ เอตํ กิร ราชกุเลสุ จาริตฺตํ ปกตีติ โยชนา ฯ

เถโร ฯ เป ฯ เหสีติ ปุจฺฉา ฯ เถโร รญฺญา ฯ เป ฯ ยสฺมา ปกฺโกสาปิโต ตสฺมา อยํ ราชา เม อนฺเตวาสิโกติ มนสิกตฺวา อคฺคเหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปคฺคณฺหิตฺนฺติ จินฺเตตฺวา อาห ฯ กตรํ ฯ เป ฯ ราชาติ เถโร อาห ฯ ปจวี ฯ เป ฯ ภนฺเตติ ราชา อาห ฯ อิโต ปเรสุปิ อาหสทฺโท โยเชตพฺโพ ฯ เอตฺถาติ ทฺวีสุ ปจวี-กมฺปเนสุ นิทฺธารณํ ฯ อุปฑฺฒุปฑฺฒํ สรีรญฺจ จลีติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปฑฺฒภาคคตเมวาติ อุปฑฺฒภาเค ปวตฺตเมว วิชฺชมานเมว ฯ อุปฑฺฒภาเค วาติปิ อตฺถิ ฯ สกฺขตีติ สกฺขิสฺสติ ฯ สกฺขิสฺสตีติปิ อตฺถิ ฯ อยํ วิ ฯ เป ฯ เตตูติ เอวํ เต จิตฺตํ กึ ปน อตฺถิ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ เอตมตฺถนฺติ เอตํ อธิปฺปายํ ฯ ปริทีเปตฺนฺติ สญฺญาเปตุํ ฯ

[๑๒๑] ภนฺเต โน อมฺหากํ ญาตโก นิสินฺโน อิติ มนสิกตฺวา พหุ ชโน อาคจฺฉติ ลุทฺโท ปฏิจฺจ มํ นิสฺสาย กมฺมํ ปาณาติ-ปาตกมฺมํ ผุสติ วินฺทติ ตสฺมึ มํ ปฏิจฺจ กเต ปาเป เม มโน สงฺกตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ส.๕๗...๕๘]

ตโตติ อนนฺตรํ ฯ นํ ติตฺติรํ ฯ เจตยนฺตเมว หีติ หิ สจฺจํ เจตยนฺตเมว ปุคฺคลํ ปาปํ ผุสติ อเจตยนฺตํ ปาปํ น ผุสติ ฯ

ตว ปาปกิริยาย มโน เจ นปฺปทุสฺสติ ลุทฺเทน ตํ ปฏิจฺจ กตํ กมฺมํ ปาปกมฺมํ ตํ น ผุสติ อปฺโปสฺสุกฺกสฺส ภทฺรสฺส ตว ปาปํ น อุปลิมฺปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

ตโตติ ปุจฺฉานนฺตรํ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ

ตโตติ ปจฺฉา ฯ ภิกฺขูสูติ นิทฺธารณํ ฯ ภิกฺขูนนฺติ ปทํ สหสฺสนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ คเหตฺวาติ ปทํ สงฺคายนฺโตติ ปเท ปุพฺพ-กาลกิริยา ฯ อเนกปฺปการนฺติ ปทํ อกมฺปิตฺถาติ ปเท กิริยา-วิเสสนํ ฯ

[๑๒๒] ภิกฺขุสหสฺเสน ยา สงฺคีติ กตา ตสฺมา สา สงฺคีติ สหสฺสิกา อิติ จ โลเก วุจฺจติ ปุริมา เทฺว สงฺคีติโย อุปาทาย ตติยา อิติ จ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ อยํ สงฺคีติ นวหิ มาเสหิ นิฏฺฐิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ

โลเกติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท อาธาโร ฯ อิติสทฺโท สมา-ปนฺโน ฯ อยํ ตติยสงฺคีตีติ อยํ สงฺคีติ ตติยสงฺคีติ นาม นิคมนํ ฯ

[๑๒๓] วิสชฺชนตฺถนฺติ ปทํ อโวจุมฺหาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ยมโวจุมฺหาติ ชมฺพุ ฯ เป ฯ สงฺคโหติ ยํ วจนํ มยํ อโวจุมฺหา ตสฺส วจนสฺส อตฺโถ เอตฺตาวตา จ วจเนน มยา ปกาสิโต โหติ ฯ

ตติยสงฺคหโตติ ปทํ อุทฺธนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ ปนสทฺโท

ปกฺขนฺตโร ฯ อาภตนฺติ เอตํ วินยปิฏกํ อาภตํ ฯ กิญฺจิ กาลํ กญฺจิ กาลนฺติ จ เทฺว ปาฐา เอโกเยว อตฺโถ ฯ ตโตติ อริกฺฐตฺเถราทีหิ อาภตกาลโต ฯ เตสํเยวาติ อริฏฺฐตฺเถราทีนํ ฯ อาจ...รายาติ ปทํ อาภตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตํ วินยปิฏกํ อาภตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ ยถาหูติ อาหุ ฯ โปราณาติ สีหลทีเป อฏฺฐกถาจริยา โปตฺถกาโรหนกาเล ปริวาเร อาหุ ฯ

[๑๒๔] ตโตติ ตทา ฯ อิธาติ สีหลทีเป ฯ วินยํ เต ฯ เป ฯ ปกรเณติ เต เถรา วินยปิฏกํ ตมฺพปณฺณิยา ทีเป วาจยึสุ เต เถรา นิกาเย ปญฺจ สตฺต เจว ปกรเณ ตมฺพปณฺณิยา ทีเป วาจยึสุ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ปกาเสสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ คโชวาติ หตฺถี วิย ฯ โรหเณติ โรหณชนปเท ฯ ตสฺสาติ ธมฺมปาลิตตฺเถรสฺส ฯ ทีเปติ ตมฺพปณฺณิทีเป อติโรจถ ฯ

กวติ กเถตีติ กวิ กุ สทฺเท อิปฺปจฺจโย มหนฺโต กวิ มหากวิ ฯ มหากถีติปิ ปาโฐ ฯ

ตสฺสาติ ติสฺสตฺเถรสฺส ฯ วินยํ ฯ เป ฯ ปณฺณิยาติ วินยปิฏกํ ตมฺพปณฺณิยา ทีเป ปกาเสสุํ ฯ

[๑๒๕] ตตฺราติ ติสฺสํ อาจริยปรมฺปรายํ ฯ อนุปุพฺพีกถาติ อนุปุพฺเพน กถนํ ฯ เอวนฺติ กตฺถ ฯ เป ฯ ภเวยฺยาติ เอวํ ฯ อถสฺสาติ อนนฺตรํ อสฺส โมคฺคลีปุตฺตติสฺสตฺเถรสฺส อุปปริกฺขโต อุปปริกฺขนฺตสฺส ปจฺจนฺติ ฯ เป ฯ ภวิสฺสตีติ เอตํ วิตกฺกนํ อโหสิ ฯ

[ส.๖๒.๖๓]

โสติ โมคฺคลีปุตฺตติสฺสตฺเถโร ฯ ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมึ รฏฺเฐ ฯ กสฺมีรคนฺธารรฏฺฐนฺติ กสฺมีรํ นาม คนฺธารรฏฺฐํ ฯ เอตฺถาติ รฏฺเฐ ฯ ตเถวาติ ตฺวํ เอตํ รฏฺฐํ คนฺตฺวา เอตฺถ สาสนํ ปติฏฺ-ฐาเปหีติ วจเนน ฯ วนวาสึ เปเสสิ ฯ เป ฯ หิมวนฺตปฺปเทสภาคํ หิมวนฺตสฺส เอกเทสภาคํ เปเสสิ โสณตฺเถรญฺจ[๑] ฯ เป ฯ ภูมึ เปเสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ มหินฺทตฺเถรํ ตมฺพปณฺณิทีปํ เปเสสิ ฯ สพฺเพปิ เถรา อิติ เอวํ มญฺญมานา อคมํสูติ สมฺพนฺโธ ฯ อลนฺติ อุปสมฺปทกมฺมาย อุปสมฺปทกมฺมกรณตฺถํ[๒] อนุรูโป ฯ

[๑๒๖] อรวาโฬ อารวาโฬติ จ เทฺว ปาธา ฯ ภณฺฑูติ มุณฺฑโก ฯ

มหานาค สเทวโกปิ โลโก อาคนฺตฺวา มํ เจ ตาสเยยฺย เม ภยเภรวํ ชเนตุํ ปฏิพโล สมตฺโถ น อสฺส น ภเวยฺย ฯ มหานาค ตฺวํ สสมุทฺทํ สปพฺพตํ สพฺพํ มหึ อุกฺขิปิตฺวา มม อุปริ สเจปิ ขิเปยฺยาสิ ตฺวํ เม ภยเภรวํ ชเนตุํ เนว สกฺกุ-เณยฺยาสิ ฯ อุรคาธิป อญฺญทตฺถุํ ตเวว ตว เอว วิฆาโต อสฺส ภเวยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ

วิหโต เถเรน วิทฺธํสิโต อานุภาโว เอตสฺสาติ วิหตานุภาโว ฯ นิปฺผโล วายาโม เอตสฺสาติ นิปฺผลวายาโม ฯ ตนฺติ นาคราชํ ฯ

๑. โสณกตฺเถรญฺจาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๒. อุปสมฺปทากมฺมาย อุปสมฺปทากมฺมกรณตฺถนฺติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ส.๖๓...๖๕]

[๑๒๗] ปญฺจโกปีติ ปญฺจกนามโก ฯ มหาวํเส ปณฺฑโก นาม ยกฺโขติ วุตฺตํ ฯ วิหาริติยาติ[๑] วิหาริตินามิกาย ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ

ยถา ตุเมฺห อิโต กาลโต ปุเร ปรสฺส โกธํ ชนยิตฺถ ตุเมฺห อิทานิ อิโต ปฏฺฐาย อุทฺธํ โกธํ มา ชนยิตฺถ หิ ยสฺมา ปาณิโน สุขกามา ตสฺมา ตุเมฺห สสฺสฆาตญฺจ มากตฺถ ตุเมฺห สตฺเตสุ เมตฺตํ กโรถ มนุชา สุขํ วสนฺตูติ สมฺพนฺโธ ฯ

นาคราชสฺสาติ ปทํ ปูชาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อถาติ ตทา ฯ กาสาเวหิ ปชฺโชตา กาสาวปฺปชฺโชตา ฯ อิสีนํ วาโต อิสิวาโต ฯ ปริ สมนฺตโต วาตา วีชิยมานา ปริวาตา[๒] อิสิวาเตน ปริวาตา อิสิวาตปริวาตา ฯ

ตทา มชฺฌนฺติโก อิสิ กสฺมีรคนฺธารํ คนฺตฺวา ทุฏฺฐนาคํ ปสาเทตฺวา พหู สตฺเต พนฺธนา โมเจสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๒๘] อนมตคฺคปริยายกถายาติ อนมตคฺคเทสนาย อนมตคฺคสฺส ปกาสนาย ฯ

มหิทฺธิโก รกฺขิตตฺเถโร วนวาสึ คนฺตฺวาน อนฺตลิกฺเข ฐิโต อนมตคฺคิยํ ตตฺถ วนวาสิยํ เทเสสิ ฯ

อญฺญาโต ชานิตพฺโพติ อญฺญาโต อกาโร ตพฺภาวตฺโถ ฯ

๑. หาริติยาติ วิสทฺทรหิโต วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ปฏิวาตาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

นตฺถิ อญฺญาโต อคฺโค เอตสฺสาติ อนมตคฺโค สํสาโร อนม-ตคฺเคน สมฺปยุตฺตํ ปฏิพทฺธํ วจนํ อนมตคฺคิยํ ฯ

[๑๒๙] อคฺคิ...กถายาติ อคฺคิกฺขนฺธุปมสุตฺตสฺส กถนาย ฯ

โยนโก ธมฺมรกฺขิโต อปรนฺตํ[๑] วิคฺคาหิตฺวา ปวิสิตฺวา อคฺคิกฺ-ขนฺธุปเมน เอตฺถ อปรนฺเต พหู ชเน ปสาเทติ[๒] ฯ

อิติ โส มหาธมฺมรกฺขิโต มหารฏฺฐํ คนฺตฺวา ชาตกํ กถยิตฺวาน มหาชนํ ปสาเทติ[๒] ฯ

มคฺคผลาลงฺการนฺติ มคฺคผลสงฺขาตํ อลงฺการํฯ

ตทา โส มหารกฺขิโต อิสิ โยนกรฏฺฐํ คนฺตฺวา กาฬการาม-สุตฺเตน เต โยนเก ปสาเทติ[๒] ฯ

มชฺฌิมตฺเถโร หิมวนฺตํ คนฺตฺวาน ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ ปกา-เสนฺโต ยกฺขเสนํ ปสาทนิ ฯ

[๑๓๐] ตตฺถาติ สุวณฺณภูมิยํ ฯ รกฺขสสหายกาติ รกฺขสานํ สหายกา ฯ ตํ ขาทิสฺสามิ อิติ มนสิกาเรน นิกฺขมิ ฯ เต รกฺขเส ปลายิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปลายิตฺวาติ ปลาเปตฺวา ฯ เอตฺถาติ สุวณฺณภูมิยํ[๓] ฯ กุลธีตานํ ทิยฑฺฒสหสฺสํ ปพฺพชิ ฯ อฑฺฒุฑฺฒานิ สหสฺสานีติ อฑฺเฒน จตุตฺถานิ อฑฺฒุฑฺฒานิ อติเรกปญฺจสตานิ ตีณิ สหสฺสานีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ทิยฑฺฒสหสฺสนฺติ อฑฺเฒน ทุติยํ

๑. อปรนฺตกนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ปสาเทสีติ ยุตฺตตรํ ฯ๓. สนฺนิปาเตติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ส.๖๗...๖๘]

ทิยฑฺฒํ อติเรกปญฺจสติกํ สหสฺสนฺติ อตฺโถ ฯ

มหิทฺธิกา โสณุตฺตรา สุวณฺณภูมึ คนฺตฺวาน ปิสาเจ นิทฺ-
ทมิตฺวาน พฺรหฺมชาลํ อเทสยุํ[๑] ฯ

[๑๓๑] อถสฺสาติ ตทา วีมํสโต วีมํสนฺตสฺส อสฺส มหินฺทตฺ-
เถรสฺส น ตาว กาโล คนฺตุํ ยุตฺตกาโล อิติ วิตกฺกนํ อโหสิ ฯ กึ
ปนสฺส ฯ เป ฯ อโหสีติ ปุจฺฉา ฯ อสฺสาติ มหินฺทตฺเถรสฺส ฯ
มุฏฺสีวรญฺโญ มหลฺลกภาวํ ทิสฺวา เอตทโหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติ
ตทนนฺตรํ ฯ อยํ ฯ เป ฯ น วาติ เอวํ เถโร จินฺเตสิ ฯ อถาติ
ตทา ฯ เวชิสนครํ เวทิสนครนฺติ เทฺว ปาฐา ฯ ตสฺสาติ มหินฺท-
กุมารสฺส ฯ ตนฺติ เทวานํปิยติสฺสํ ฯ ตตฺถาติ มิสฺสกปพฺพเต ฯ
อถาติ ปุน ฯ ตตฺเถวาติ เวทิสคิรินามวิหาเร[๒] ฯ

[๑๓๒] ตทา สงฺฆตฺเถโร นาเมน มหินฺโท นาม อหุ อิฏฺฏิโย
เถโร อุตฺติโย เถโร ภทฺทสาโล จ เถโร สมฺพโล เถโร
สุมโน นาม ฉฬภิญฺโญ มหิทฺธิโก สามเณโร จ ภณฺฑุโก
นาม เตสํ เถรานํ สตฺตโม ทิฏฺฐสจฺโจ อุปาสโก ฯ อิตีติ เอวํ ฯ
เอเต มหานาคา รโหคตา มนฺตยึสุ ฯ ทิฏฺฐํ สจฺจํ เยน โส
ทิฏฺฐสจฺโจ ฯ หิสทฺโท นิปาตมตฺตํ ฯ อถวา อิติ เอเตติ เฉโท
หกาโร อาคโม ฯ

๑. อเทสิสุนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. เวทิสคิริมหาวิหาร อิติ วณฺณนายํ ทิสฺสติ ฯ

[๑๓๓] อิติสทฺโท พฺยากตาติ ปเท อาการโร ฯ ตสฺมาติหาติ เอตฺถ ตการโร อาคโม อิหาติ นิปาตมตฺตํ ฯ โว ภนฺเต ฯ เป ฯ คมนายาติ ภนฺเต โว ตุมฺหากํ ทีปวรํ คมนาย กาโล ยุตฺตกาโล ฯ อหมฺปีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอวนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺเธน จ ตุเมฺหติอาทิวจนํ ฯ ตทาติ ตสฺมึ มหินฺทสฺส คมนกาเล ฯ ตุวํปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ อหเมว พฺยากาสินฺติ ญาเปติ ฯ จสทฺโท น เกวลํ ภควา อาโรเจสีติ ญาเปติ ฯ อตฺตา สตฺตโม เอตสฺสาติ อตฺตสตฺตโม ฯ ยํ ปเนตรหีติ[๑] เอตรหิ ยํ ปพฺพตํ เจติยปพฺพโต อิติ ชนา สญฺชานนฺติ ฯ

[๑๓๔] เถรา ราชคเห ราชคหสมีเป เวทิสคิริมฺหิ ตึส รตฺติโย วสิตฺวา ทีปวรคมนสฺส กาโลว ยุตฺตกาโล เอว มยํ อุตฺตมํ ทีปํ คจฺฉาม อิติ วิตกฺเกตฺวา อมฺพเร อากาเส ปกฺขนฺทิตา[๒] หํสราชาว หํสราชา อิว ชมฺพุทีปโต อากาสํ ปพีนา ปกฺขนฺทึสุ ฯ เอวํ อุปฺปติตา เถรา นคุตฺตเม นิปตึสุ ปุรเสฏฺฐสฺส ปุรโต ปติฏฺฐิเต เมฆสนฺนิเภท ปพฺพเต ปีฬกูฏมฺหิ ปติฏฺฐหึสุ ฯ กิมิว ฯ นคมุทฺธนิ ปติฏฺฐิตา หํสาว หํสา อิวาติ โยชนา ฯ

[๑๓๕] ตึส รตฺติโยติ ปทํ วสิตฺวาติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

๑. ยํ เอตรหีติ ปนสทฺทวิรหิโต วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ปกฺขนฺทิโต ฯ

[ส.๗๑.๗๒]

ปปุพฺโพ[๑] ลิ คติมฺหิ ยุปฺปจฺจยสฺส อโน ฯ ชมฺพุทีปโตติ ปทํ ปฬีนาติ ปเท อปาทานํ ฯ ปพฺพเตติ ปทํ ปติฏฺจหีสูติ ปเท สามญฺญาธาโร ปิพฏูฏฺมฺหีติ ปทํ ปติฏฺจหีสูติ ปเท วิเสสาธาโร ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ

[๑๓๖] หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อถาติ ตทา ฯ จตุวีสติ[๒] วสฺสานีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ อุทยภโทฺร อุทยภทฺโทติ จ เทฺว ปาฐา ฯ โสฬส วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิ อฏฺฐ วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสุํ จตุวีสติ[๒] วสฺสนิ รชฺชํ กาเรสิ อฏฺฐารส วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสีติ โยชนา ฯ ตสฺเสวาติ สุสูนาคสฺส ฯ อโสโกติ กาฬาโสโก ฯ กาลาโสโกติปิ ปาโฐ ฯ อฏฺฐวีสติ[๒] วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสีติ โยชนา ฯ อโสกสฺสาติ กาฬาโสกสฺส ฯ เตสนฺติ ทสภาตุกราชานํ[๓] ฯ เทฺววีสติเมว[๔] วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิติ โยชนา ฯ วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสิ อฏฺฐวีสติ[๒] วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสุํ จตุวีสติ[๒] ตสฺสาติ พินฺทุสารสฺส ฯ ตสฺส ปุเร อภิเสกา จตฺตารีติ ตสฺส อโสกสฺส อภิเสกโต ปุเร จตฺตาริ วสฺสานิ ฯ อภิเสกาติ ปทํ ปุเรติ ปเท อปาทานํ ฯ อภิเสกโต ฯเปฯ วสฺเสติ อภิเสกโต อฏฺฐารสเม วสฺเส สมฺปตฺเต อิมสฺมึ ทีเป มหินฺทตฺเถโร ปติฏฺจิโต ฯ เอตนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯเปฯ ปติฏฺจหีติ เอตํ วจนํ ปณฺฑิเตน

๑. อิโต เหฏฺฐา ปฬีนาติ ขปนียปทํ นฏฺจํ ฯ ๒. ...วีสตึ ฯ ๓. ....ราชูนํ ฯ
๔. ทฺวาวีสติเมว ฯ

เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๓๗] จสทฺโท วตฺตพฺพนฺตราเปกฺโข ฯ เชฏฺฐญฺจ มูลญฺจ เชฏฺฐมูลํ[๑] เชฏฺฐมูลํ เอว นกฺขตฺตํ เชฏฺฐมูลนกฺขตฺตํ ฯ ปุริสานํ สหสฺสานิ ปุริสสหสฺสานิ จตฺตาฬีสํ ปุริสสหสฺสานิ จตฺตาฬีสปุริสสหสฺสานิ จตฺตาฬีสปุริสสหสฺสานิ ปริวารานิ[๒] เอตสฺสาติ จตฺตาฬีสปุริสสหสฺสปริวาโร ฯ นิกฺขมิตฺวาติ ปทํ ปายาสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เยนาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ เตนาติ ตสฺมึ ฐาเน ฯ กีฬิตุกาโมติ ปทํ ราชาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อถาติ ตทา ฯ อิตีติ เอวํ จินฺเตตฺวา ฯ ตนฺติ มิคํ ฯ อิตีติ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ อมฺพตฺถลมคฺคนฺติ อมฺพตฺถลํ นาม ฐานํ คมนมคฺคํ ฯ อมฺพรุกฺเขน อุปลกฺขิตํ ถลํ อมฺพตฺถลํ ฯ อิโตติ ฐานโต ฯ ภณฺฑูติ มุณฺฑโก ฯ กาสาวํ วสติ ปริทหตีติ[๓] กาสาววสโน ฯ

มหาราช มยํ สมณา นาม ธมฺมราชสฺส สาวกา ตเวว อนุกมฺปาย ชมฺพุทีปา อิธ ทีเป อาคตา ฯ

[๑๓๘] ตาสูติ ยฏฺฐีสุ ฯ รชตวณฺณาติ รชตสทิสา ฯ ขายตีติ ทิสฺสติ ฯ วณฺฏญฺจ ปตฺตญฺจ กิญฺชกฺขญฺจ วณฺฏปตฺตกิญฺชกฺขานิ

๑. เชฏฺฐญฺจ ตํ มูลญฺจาติ เชฏฺฐมูลํ ฯ นกฺขตฺตํ สนฺธาย นปุํสกลิงฺคิกมิทํ มาสํ สนฺธาย ปุงฺลิงฺคิโก กาตพฺโพ ฯ มูลนฺติ ตาราเยตํ อธิวจนํ ฯ
๒. ปริวารา ฯ ๓. กาสาวํ วสนํ ยสฺส โสติ ยุตฺตตรํ ฯ

[ส.๗๔. ๗๕]

สุวิภตฺตานิ วณฺฏปตฺตกิญฺชกฺขานิ เยสํ ตานิ สุวิภตฺตวณฺฏปตฺต-
กิญฺชกฺขานิ ฯ กิญฺชกฺขานีติ เกสรา ฯ จสทฺโท สกุณา จ จตุปฺ-
ปทานิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ตโย เวฬุยฏฺฐี ฉาตปพฺพตปาทมฺหิ อหุ เสตา กาญฺจน-
สนฺนิภา ลตา รชตยฏฺฐี จ รชตสทิสลตา ยฏฺฐิมฺหิ ขายติ ยาทิสํ
นีลาทิ ปุปฺผํ อตฺถิ ตาทิสํ ปุปฺผยฏฺฐิมฺหิ ขายติ สกุณา สกุณ-
ยฏฺฐิมฺหิ สรูเปเนว สณฺฐิตา ปติฏฺฐิตาติ โยชนา ฯ รชตยฏฺฐี จาติ
เอตฺถ สตฺตมฺยตฺเถ ปฐมา ฯ

[๑๓๙] อสฺสาติ เทวานํปิยติสฺสรญฺโญ อุปฺปชฺชีติ ปเท สมฺ-
ปทานํ ฯ ภิการํ ภิกฺขารนฺติ จ เทฺว ปาฐา อญฺญตฺถ ปน
ภิงฺคารนฺติปิ อตฺถิ ฯ กญฺญกนฺติปิ อตฺถิ ขตฺติยกุมารินติ อตฺโถ
อปฺปตฺเถ กปฺปจฺจโย ฯ โธวนสฺส อนุรูปํ โธวิมํ น โธวิมํ
อโธวิมํ ฯ ปุญฺฉิยติ เอเตนาติ ปุญฺฉนํ หตฺถสฺส ปุญฺฉนํ หตฺถปฺ-
ปุญฺฉนํ ฯ หตฺถปฺปุญฺจนนฺติปิ อตฺถิ ฯ หริจนฺทนนฺติ รตฺตจนฺทนํ ฯ

สงฺขวฏฺฏนฺติ[๑] ทกฺขิณาวฏฺฏสงฺขํ ฯ หตฺโถ ปุญฺจิยติ เอตายาติ
หตฺถปฺปุญฺจนิ[๒] ฯ กาจนฺติ กาชํ ฯ กาจนฺติ ปทํ อโนตตฺโตทกนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อญฺญตฺถ ปน กาชนฺติปิ อตฺถิ ฯ อมโตสธนฺติปิ

๑. สงฺขํ วฏฺฏสกฺจาติ วณฺณนายํ ทิสฺสติ ฯ ๒. หตฺถปฺปุญฺฉนนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ
หตฺถปฺปุญฺฉนิ อิติปิ อตฺถิ ฯ หตฺถปฺปุญฺฉนนฺติ เยภุยฺเยน วลญฺชียติ. ฯ

[ส.๗๕.๗๖]

อตฺถิ ฯ สุวกาหฏนฺติ สุเวหิ อาหฏํ ฯ ปุญฺญกมฺมาภินิพฺพตฺ-
ตนฺติ ปุญฺญกมฺเมน อภินิพฺพตฺตํ ฯ อโสกวฺหโยติ อโสกนามโก
ราชา ฯ

เอต...การํ เปเสสีติ สมฺพนฺโธ ฯ อุเปหิสีติ[๑] อุปคจฺฉิสฺสติ ฯ
ราชาติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ ตํ ทิวสนฺติ ตสฺมึ ทิวเส
โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ หีติ สจฺจํ ฯ อสฺสาติ เทวานํปิยติสฺส-
รญฺโญ ฯ

[๑๔๐] โส ราชา อนุสฺสรมาโน ตํ วจนํ สุตฺวา อิติ จินฺเตตฺวา
นิกฺขิปิตฺวา กถยมาโน นิสีทิติ โยชนา ฯ

อุปาวิสีติ นิสีทิ ฯ ราชา นิสชฺช นิสีทิตฺวา พหุํ อตฺถุปสญฺหิตํ
อตฺเถน อุเปตํ วจนํ กถยมาโน สมฺโมทีติ โยชนา ฯ

ตสฺมินฺติ รญฺเญ ฯ มยา สทฺธึเยว มหาราชาติ เถโร อาห ฯ
อิทานิ ฯ เป ฯ สนฺตีติ ราชา ปุจฺฉิ ฯ สนฺติ ฯ เป ฯ สาวกาติ
เถโร อาห ฯ

เตวิชฺชา อิทฺธิปฺปตฺตา จ เจโตปริยายโกวิทา ขีณาสวา พหู
พุทฺธสฺส สาวกา อรหนฺโต ชมฺพุทีเป สนฺตีติ โยชนา ฯ

ภนฺเต ฯ เป ฯ ตตฺถาติ ราชา ปุจฺฉิ ฯ อาคตา อตฺถาติ
พุทฺธสฺส สาวกา อรหนฺโต ชมฺพุทีเป สนฺตีติ โยชนา ฯ

ภนฺเต ฯ เป ฯ ตตฺถาติ ราชา ปุจฺฉิ ฯ อาคตา อตฺถาติ
เฉโท ฯ เนว ฯ เป ฯ เลนาติ เถโร อาห ฯ วิยตฺตสฺส ภาโว
เวยฺยตฺติยํ ตสฺส ภาวกมฺเมสูติอาทินา สุตฺเตน นิยปฺปจฺจโย ฯ

๑. อุเปหีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ส.๗๖.๗๗]

ปญฺญาย เวยฺยตฺติยํ ปญฺญาเวยฺยตฺติยํ ฯ ปญฺญาเวยฺยตฺติกนฺติปิ
ปาโฐ โสเยว อตฺโถ ยการสฺส กการาเทโส ฯ อมฺพรุกฺโข นาม
ภนฺเตติอาทีสุ อญฺญาตโกตีติปริโยสาเนสุ อาห ปุจฺฉีติ จ กิริยา-
ทฺวยํ อาหริตฺวา อตฺโถ วตฺตพฺโพ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ อิติ
จินฺเตตฺวา ฯ จูฬหตฺถิปโทปมสุตฺตนฺตนฺติ มชฺฌิมนิกาเย มูลปณฺ-
ณาสเก ตติยวคฺเค วิชฺชมานํ จูฬหตฺถิปโทปมสุตฺตํ ฯ ภุญฺชิตฺวนฺติ
ภุญฺชนํ ฯ ตญฺจ ปน สทฺทนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ กถยโตติ กถยนฺ-
ตสฺส ฯ มหินฺทตฺเถรสฺสาปิ เทวตาสนฺนิปาโต ชาโตติ สมฺพนฺโธ ฯ
สีลกฺขนฺธนฺติ สีลคุณํ ฯ ตสฺเสวํ จินฺตยนฺตสฺเสวาติ เอวํ จินฺตยนฺเต
เอว ตสฺมึ รญฺเญ ฯ ตโตติ ตทา ฯ ปรมตรํ ฯ เป ฯ ปารุปนฺเต
เถเร อทฺทส สารถีติ สมฺพนฺโธ ฯ อาสนปฺปญฺญตฺตนฺติ อาสนปฺ-
ปญฺญาปนํ ฯ ธมฺมรตนวสฺสนฺติ ธมฺมสงฺขาตํ รตนวสฺสํ ฯ เทว-
ทูตสุตฺตนฺตนฺติ มชฺฌิมนิกาเย อุปริปณฺณาสเก สุญฺญตวคฺเค เทว-
ทูตสุตฺตํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ชนา ปญฺญาเปสุํ ฯ
ตตฺถาติ นนฺทนวนุยฺยาเน ฯ อาสีวิโสปมสุตฺตนฺตนฺติ มชฺฌิมนิกาเย
อาสีวิโสปมสุตฺตํ ฯ อฑฺเฒน ตติยานิ อฑฺฒเตยฺยานิ ฯ เถรสฺสาติ
เถเร ฯ สมฺโมทมานสฺเสวาติ สมฺโมทมาเน เอว ฯ อุปริ-
ปณฺณาสเก พาลปณฺฑิตสุตฺตํ กเถสีติ อธิปฺปาโย ฯ

[๑๔๑] เตน วุตฺตํ มหาวํเส

มหากุลีนาปาคมฺม[๑]   อิตฺถิโย พหุกา ตหึ

๑. มหาวํเส ปน มหากุลีนา จาคมฺมาติ ทิสฺสติ ฯ

[ส.๗๗...๘๒]

วนฺทิตฺวาน นิสีทึสุ　　อุยฺยาเน ปุรสนฺติเก

พาลปณฺฑิตสุตฺตนฺตํ　　ตาสํ เถโร อเทสยีติ ฯ

อิทานิ มยํ มิสฺสกปพฺพตํ คจฺฉาม อิติ วตฺวา อุฏฺฐหิ ฯ อมจฺจา ฯ เป ฯ คจฺฉถาติ ปุจฺฉึสุ ฯ อมฺหากํ นิวาสนฏฺฐานํ คจฺฉาม อิติ เถโร อาห ฯ ตตฺถาติ มิสฺสกปพฺพเต ฯ อลํ อยุตฺตํ มยํ คจฺฉาม อิติ เถโร อาห ฯ เอตฺถาติ เมฆวนุยฺยาเน ฯ

[๑๔๒] มหาวํเส ปน รญฺญา[๑] เถรสฺส อุปสงฺกมนญฺเจว รญฺโญ วจนญฺจ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ หิ วุตฺตํ

อุทิกฺขย มนุสฺสา เต　　เถเร นิกฺขมฺม ตาวเท

คนฺตฺวา นิเวทยุยํ รญฺโญ　　สีฆํ ราชา อุปาคมิ

อุปาคมฺม พฺรวี เถรํ　　วนฺทิตฺวา ธรณีปติ

ภนฺเต อิทานิ สายเณฺห　　ทูโร จ ปพฺพโต อิโต

อิเธว นนฺทนุยฺยาเน　　นิวาโส ผาสุโก อิตีติ ฯ

เต รญฺโญ สํวิทิตํ กตฺวา ราชานุมเตน อาหํสูติอาทิ มหาวํเส วุตฺตวจเนน น สเมติ ฯ กิญฺจาปิ น สเมติ มนุสฺเสหิ วุตฺตวจนํ รญฺญา อุปคนฺตฺวา วุตฺตวจนนฺติ วุจฺจติ[๒] ฯ ยถา หิ วฑฺฒกินา กโตปิ ปาสาโท รญฺญา รญฺญา กโตติ วุจฺจติ เอวมิธาปิ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๑๔๓] อิมํ สุตฺตนฺติ อิมํ ปาลึ ฯ ตสฺสาติ สาสนปฺปติฏฺฐานสฺส

๑. รญฺโญ ฯ ๒. ปุริมวากฺเย กิญฺจาปีติ อนุคฺคหตฺถนิปาโต อตฺถิอิมสฺมึ ปจฺฉิม-วากฺเย อรุจิสูจนตฺถนิปาเตน ภวิตพฺพํ ฯ

วิหารฏฺฐานสฺส จ ฯ ปุพฺพนิมิตฺตนฺติ ปุพฺพเหตุ ฯ ตสฺสาติ เถรสฺส ฯ อนาปุจฺฉา วาติ อนาปุจฺฉิตฺวา ว ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ นนฺติ ราชานํ ฯ ชานนตฺถํ อาคโตติ สมฺพนฺโธ ฯ นามยนฺติ นาม อยํ อิติ เญโท ฯ นามายนฺติปิ อตฺถิ ฯ ตตฺราติ ตสฺมึ วสฺสุปนายิกากาเล ญาตุนฺติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ สมเณนาติ ปทํ ญาตุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ จตฺุปฺปญฺญาสายาติ วตฺตพฺเพ โอนมธิกํ วา คณนูปคํ น โหตีติ กตฺวา ปญฺจปญฺญาสายาติ วุตฺตํ ฯ อถวา อริฏฺฐามจฺเจน สห ปญฺจปญฺญาสายาติ อธิปฺปายํ มนสิ-กตฺวา ปญฺจปญฺญาสายาติ วุตฺตํ ฯ สทฺธินฺติ เอกโต ฯ เชฏฺโฐ จ กนิฏฺโฐ จ เชฏฺฐกนิฏฺฐา เชฏฺฐกนิฏฺฐา เอว ภาตุกา เชฏฺฐ-กนิฏฺฐภาตุกา ฯ กณฺฐกเจติยงฺคณนฺติ[๑] กณฺฐกวนฺตํ เจติยสฺส องฺคณํ ฯ ทสภาติกสมากุลนฺติ ทสภาติเกหิ อากิณฺณํ ฯ

[๑๔๔] อถาติ ตทา ฯ โนติ อเมฺหหิ ฯ อภิวาทนญฺจ ปจฺจุปฏฺฐานญฺจ อญฺชลิกมฺมญฺจ สามีจิกมฺมญฺจ อภิ...กมฺมานิ อภิวาทน...กมฺมานํ กรณํ อภิ...กรณํ อภิวาทน...กรณสฺส ฐานํ อภิ...กรณฏฺฐานํ ฯ เตนาติ การเณน ฯ อถขฺวสฺสาติ อถโข สจฺจโต อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ อสฺสาติ มงฺคลหตฺถิโน ฯ ตตฺราติ เจติยคิริมฺหิ ฯ ตนฺติ ตํ ธาตุํ ฯ ตโตติ ตสฺมา ฯ อถวา ตโตติ ตาสุ ทฺวีสุ ธาตูสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติสทฺโท วเทหีติ

๑. กณฺฏเกหิ เจติยงฺคณํ ปริกฺขิปิตฺวา อิติ วณฺณนาวจนํ ฯ

[ส.๘๒...๘๕]

ปเท อากาโร ฯ นนฺติ สกฺกํ ฯ อิติสทฺโท เอวํสทฺทสฺส สรูปํ ฯ
อุพฺพฏฺเฏตฺวาติ มฏฺเจตฺวา ฯ ธาตูนนฺติ ธาตูหิ ฯ ตนฺติ ปตฺตํ ฯ
ตนฺติ ทกฺขิณกฺขกธาตุํ ฯ อถาติ[๑] ตทา ฯ อโสกธมฺมราเชนาติ
ปทํ ทินฺนาติ ปเท กตฺตา ฯ อถาติ ตทา ฯ อสฺสาติ รญฺโญ ฯ
เอวํ[๒] วิตกฺกนํ ฯ สห รญฺโญ จิตฺตุปฺปาเทนาติ รญฺโญ จิตฺตสฺส
อุปฺปาเทน สห ฯ ปจฺจนฺเตปีติ อปิสทฺเทน น เกวลํ มชฺฌิเม
ธาตุ ปติฏฺฐาตีติ ญาเปติ ฯ อิทฺธารนุภาวสิริยาติ อิทฺธิยา
อานุภาวสงฺขาตสิริยา ชนยนฺโตติ ปเท กรณํ ฯ ชนยนฺโตติ ปทํ
มหาวีโรติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

มหาวีโร ปุณฺณมาย[๓] จาตุมฺมาสินิยา เทวโลกมฺหา อิธ
ลงฺกาทีเป อาคนฺตฺวา หตฺถิกุมฺเภ ปติฏฺฐิโต ฯ จตุนฺนํ มาสานํ
ปูรณี จาตุมฺมาสี จาตุมฺมาสี เอว จาตุมฺมาสินี ฯ

อเนกตาลาวจเรน ปริวาริโต อเนกตาลาวจรปริวาริโต ฯ
สกลนาคเรนาติ[๔] ปทํ กริยมานายาติ ปเท กตฺตา ฯ นิกฺขมิตฺวาติ
ปทํ คนฺตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตตฺถาติ มเหชวตฺถุมฺหิ ฯ

[๑๔๕] ราชาภโย นามาติ ราชา ภโย นาม ฯ อภโยติ
เฉโท น กาตพฺโพ ฯ อภยปุรํ นามาติ ปุรตฺถิมทิสาย กทมฺพนทิยา
ตีเร นครํ อภยปุรํ นาม อโหสิ ฯ ถูเปน อุปลิกฺขิโต อาราโม

๑. อถโขติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. เอตํ ฯ ๓. ปุณฺณมายํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ
๔. ...นาคเรหีติ วณฺณนาปาโจ ฯ

ถูปาราโม ฯ เทวกูฏมฺหิ[๑] ปติฏฺฐาสีติ กุกฺกุสนฺทภควโต[๒] คมนโต ปุเรตรเมว อากาเสน คนฺตฺวา เทวกูฏมฺหิ อฏฺฐาสิ ฯ เจติยปพฺพเต ปติฏฺฐาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺสาติ ภควโต ฯ ตนฺติ ธมกรกํ ฯ มหาวํเส ปน

สมิทฺธิ นาม นาเมน ตตฺถ ราชา ตทา อหูติ

วุตฺตํ ฯ อิธ ปน ราชา สิมณฺฑิ นามาติ วุตฺตํ ฯ มนุสฺสานํ โวหารนานตฺตวเสน นามทฺวยํ วุตฺตํ ฯ วฑฺฒมานํ นามาติ ทกฺขิณ-ทิสาย กทมฺพนทิยา ตีเร นครํ วฑฺฒมานํ นาม อโหสิ ฯ มหาวํเส ปน เจติยปพฺพโต สุมนกูโฏ นามาติ วุตฺตํ ฯ ตนฺติ กายพนฺธนํ ฯ วิสาลํ นามาติ ปจฺฉิมทิสาย กทมฺพนทิยา ตีเร วิสาลํ นาม นครํ อโหสิ ฯ ตานิ สา...ธาเนติ สาสนนฺตรธาเน สติ ตานิ เจติยานิ นสฺสนฺติ ฯ ตานิ สา...เนนาปีติ อตฺถิ ฯ อิติ วจนํ วุตฺตํ ฯ

[๑๔๖] ตเทตนฺติ ตํ เอตํ ฐานํ ติฏฺฐตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ วินฏฺเฐสูติ ปทํ ติฏฺฐตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ เทว...เวนาติ ปทํ ปริวุตนฺติ ปเท กรณํ ฯ กณฺฏเกน สมากิณฺณา กณฺฏก-สมากิณฺณา กณฺฏกสมากิณฺณา สาขา เยสํ เต กณฺฏกสมา-กิณฺณสาขา ฯ นานาคจฺเฉหีติ ปทํ ปริวุตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปริวุตนฺติ ปทํ ติฏฺฐตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ นนฺติ ฐานํ ฯ อุจฺฉิฏฺโฐ

๑. เทวกูเฏติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. กกุสนฺธ...อิติ อมฺหากํ สนฺนิฏฺฐานํ ฯ

[ส.๘๗...๘๙]

จ อสุจิ จ มลญฺจ กวจโร จ อุจฺฉิฏฺฐาสุจิมลกวจรานิ ฯ กจวรํ กวจรนฺติ จ เทฺว ปริยายา ฯ อิตีติ เทวานํ มนสิกาเรน ฯ อถาติ ตทา ฯ ตสฺสาติ ฐานสฺส ฯ โพธิรุกฺขฏฺฐาเนติ ทกฺขิณ-สาขามหาโพธิโต อญฺญสฺส ตรุณโพธิรุกฺขสฺส ฐาเน ฯ อถาติ ตทา ฯ อสฺส หตฺถิสฺส ฯ อารุยฺหา ธาตุ น วฏฺฏติ[๑] ฯ อภยวาปิยาติ ปจฺฉิมทิสาย วิชฺชมานาย อภยวาปิยา ฯ อภยราเชน กตา วาปี อภยวาปี ฯ ตโตติ อภยวาปิโต ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ สนฺนิปติเตติ ปทํ ทสฺเสตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ธาตุปฺปเทเสหีติ ปทํ ปวตฺตนฺตีติ ปเท อปาทานํ ฯ วณฺณนานนฺติ ปทํ ...ธารา จาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตญฺจาติ ปาฏิหาริยํ ฯ

เอวํ วุตฺตนเยน พุทฺธา อจินฺตยา[๒] พุทฺธธมฺมา พุทฺธคุณา อจินฺตยา[๒] อจินตเย[๒] พุทฺเธ พุทฺธคุเณ จ ปสนฺนานํ ปุคฺคลานํ วิปาโก อจินฺตโย[๒] โหติ ฯ โหติจินฺตโยติ โหติ อจินฺตโยติ ปทจฺเฉโท ฯ วาปโร อสฺสรูปาติ สุตฺเตน อการสฺส โลโป ฯ โหติ อจินฺตโยติปิ ปาโฐ ฯ

[๑๔๗] ธรมานกาเลปีติ อปิสทฺโท ปรินพฺพุตกาลํ อเปกฺขติ ฯ

๑. อารุยฺหํ มหาราช โอโรเปตุํ น วฏฺฏตีติ วณฺณนาวจนํ ฯ ยทิ เอวํ อารุยฺหํ ธาตุํ โอโรเปตุํ น วฏฺฏตีติ โยเชตพฺพํ ฯ ๒. อจินฺติเย อจินฺติยา อจินฺติโยติ วณฺณนาปาโฐ อนุกฺกเมน ทิสฺสติ เอโส ว ยุตฺตตโร ฯ

ทเมตฺวาติ ปทํ กโรนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิตีติ อิติ
มนสิกตฺวา ฯ ถูปารามเจติยฏฺฐาเนติ ถูปารามเจติยสฺส ฐาเน ฯ
มหาโพธิปฺปติฏฺฐาเนติ มหาโพธิรุกฺขสฺส ปติฏฺฐานฏฺฐาเน ฯ
มุติงฺคณเจติยกฺฐาเนติ มุติงฺคณเจตยิสฺส ฐาเน ฯ มุตฺงฺคณเจติยฏฺ-
ฐาเนติปิ อตฺถิ ฯ อิทมสฺส ฯ เป ฯ อาคมนนฺติ อสฺส ภควโต
อิทํ ธาตุสงฺขาตสรีเรน อาคมนํ จตุตฺถํ ฯ ธาตุสรีเรนาติ ปทํ
อาคมนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ ภควโต ธาตุสรีรโตติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ นิกฺขนฺต...เตหีติ ปทํ อผุฏฺโฐติ ปเท กตฺตา ฯ นาติ
น อโหสิ ฯ สห ธาตุปฺปติฏฺฐาเนนาติ ธาตุปฺปติฏฺฐาเนน สห ฯ
ภาตา อภโย นามาติ กนิฏฺโฐ มตฺตาภโย นาม ฯ เปตาวิคามโตติ[๑]
เปตาวินามคามโต ฯ เวตาวิคามโตติปิ อตฺถิ ฯ ตถาติ ปพฺพชึสุ ฯ
อาทิสทฺเทน วิหิรวิรคามคลฺลคจิตฺตคามาทีนํ คหณํ[๒] ฯ ราชภตฺติกาติ
รญฺโญ อมจฺจา ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ปจฺเจกํ ปจฺเจกนฺติ
วิสุํ วิสุํ ฯ ปติฏฺฐิเต ธาตุวเรติ ธาตุวเร เจติเย ปติฏฺฐิเต ฯ

ยถา สงฺฆมิตฺตา โพธึ คเหตฺวา อาคจฺเฉยฺย ตถา ตสฺสา
สงฺฆมิตฺตตฺเถริยา สาสนํ ตฺวํ ปหิเณยฺยสีติ สมฺพนฺโธ ฯ อมจฺเจหิ
สทฺธึ มนฺเตตฺวาติ อตฺตโน เคเห เถเรน วุตฺตวจนํ สรมาโน

๑. เวตาถิคามโตติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. โยชนากาโร ลงฺกาทีเป วุตฺถปุพฺโพ อภวิสฺส ตสฺมา วณฺณนายํ อวุตฺตานิปิ คามนามานิ ชานาติ อญฺญตฺถ วา ปน วุตฺตานิ อปสฺสิสฺส ฯ

[ส.๙๐...๙๒]

อนฺโตวสฺเส เอกทิวสํ เถรสนฺติเก นิสินฺโน ราชา อมจฺเจหิ สทฺธึ มนฺเตตฺวา ฯ นครสฺส ปสฺเสนาติ นครสฺส เอกปสฺส ฯ นครสฺส เอกเทเสติปิ อตฺถิ ฯ อยฺยาเยว สทฺธึ มหาโพธินฺติ อยฺยาย เอว สทฺธึ มหาโพธึ ปหิณถ ฯ ตนฺติ อนุฬาเทวึ ฯ เตปีติ ปุตฺตนตฺเต[๑] ฯ

[๑๔๘] กุโต รญฺโญ มหาโพธีติ[๒] ปุจฺฉา ฯ ราชา กิราติอาทิ วิสชฺชนํ ฯ อิโตติ[๓] สงฺฆมิตฺตตฺเถริยา คมนโต ฯ ปุพฺเพ เอวาติ ปทํ เปเสตุกาโมติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ธาตุ...ยาติ ปทํ อนาคเตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สุมเน อนาคเต เปเสตุกาโมติ สมฺพนฺโธ ฯ โพธินา ลงฺกาทีปํ คนฺตพฺพํ นุ โข โน คนฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ โพธินาติ ปทํ คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ มหาราช มหาราชาติ จ เทฺว ปาฐา ฯ อามนฺตนวจนเมตํ รสฺสทีฆมตฺตเมว วิเสโส ฯ ตตฺถาติ สุวณฺณกฏาเห ฯ อถาติ ตทา ฯ สหสฺเสนาติ ปทํ ปริวาราเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อวเสสนฺติ อวเสสฏฺฐานํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ สุวณฺณตุลิกํ คเหตฺวาติ มโนสิลํ สุวณฺณตุลิกาย คเหตฺวาติ อธิปฺปาโย ฯ ตสฺสาติ มหาโพธิสฺส ฯ อถาติ ตทา ฯ ตโตติ เลขโต ฯ เลขนฺติ ปทํ ปริจฺฉินฺทีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตาหิปีติ เลขาหิ ฯ จตุรงฺคุลมตฺตนฺติ ปทํ นิกฺขนฺตาติ ปเท กิริยา-วิเสสนํ ฯ อิตเรปิ นวุติ มูลา นิกฺขนฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. ...นตฺตาโร ฯ ๒. กุโต รญฺญา ลทฺโธ มหาโพธีติ วณฺณนาวจนํ ฯ ๓. ตโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ส.๙๒...๙๖]

ควกฺขชาลสทิสนฺติ ปทํ อนุสิพฺพนฺตาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ อนุสิพฺ-
พนฺตาติ ปทํ อิตเรปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปาฏิหาริยนฺติ ปทํ
ทิสฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ภุมฺมฏฺฐกเทเวติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
รญฺโญติ รญฺเญ ฯ ปสฺสนฺตสฺสาติ ปสฺสนฺเต ฯ จิตฺเสวาติ
จิเต เอว ฯ มหาโพธีติ ปทํ ปติฏฺฐาสีติ ปเท กตฺตา ฯ เทวทุทฺร-
ภิโยติปิ อตฺถิ ฯ นจฺเจภีติ นจฺเจหิ ฯ นจฺเจภิ สาธุกาเรหิ ฯ เป ฯ
สกสกปฺปฏิภาเนหีติ นว ปทานิ เอกนินฺนาทนฺติ ปเท ตติยา-
วิเสสนํ ฯ

[๑๔๙] ฏีกายํ ปน ตตฺถ หิ ปฐมํ หิมวลาหกคพฺภํ
ปวิสิตฺวา ปจฺฉา สตฺตเม ทิวเส หิมวลาหกคพฺภโต โอรุยฺห
ฉพฺพณฺณรํสิวิสฺสชฺชนํ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนญฺจ วุตฺตํ[๑] ตสฺมา
อฏฺฐกถายํ ปุพฺเพนาปรํ น สเมตีติ วุตฺตํ ฯ ตํ น คเหตพฺพํ ฯ
เหฏฺฐา อฏฺฐกถายํ หิ ภควา กิร มหาปรินิพฺพานมญฺเจ[๒] นิปนฺโน
ฯ เป ฯ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐาตูติ อธิฏฺฐาสีติ อิมินา วจเนน
ปฐมํ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐานํ วุตฺตํ ฯ ตตฺถ ปติฏฺฐานกาเล จ
มหาโพธิ หิมวลาหกคพฺภํ ปวิสิตฺวา ติฏฺฐตูติ อธิฏฺฐาสีติ อิมินา
ทุติยํ หิมวลาหกคพฺภํ ปวิสิตฺวา ฐานํ วุตฺตํ ฯ สตฺตเม ทิวเส
หิมวลาหกคพฺภโต โอรุยฺห สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนฺโต ปตฺเตหิ จ
ผเลหิ จ ฉพฺพณฺณรํสิโย มุญฺจตูติ อธิฏฺฐาสีติ อิมินา สตฺตเม

๑. วตฺวาติ ยุตฺตตรํ ฯ ๒. มหาสทฺทรหิโต วณฺณนาปาโฐ ฯ

ทิวเส หิมวลาหกคพฺภโต โอรุยฺห สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหิตฺวา รํสิวิสฺสชฺชนเมว ตติยํ วุตฺตํ น สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐานํ ตติยํ วุตฺตํ ฯ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนฺโตติ สุวณฺณกฏาเห อจลวเสเนว ปติฏฺฐหนฺโต น ปฐมเนว สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนฺโตติ อตฺโถ คเหตพฺโพ ฯ เอวํ อธิปฺปาเย คหิเต ปุพฺพาปรํ สเมติ ฯ ฏีกายญฺจ สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนฺโตติ ปทสฺส ปจฺฉา สุวณฺณกฏาเห ปติฏฺฐหนฺโตติ อตฺโถ วุตฺโต โส น คเหตพฺโพ ฯ

วิคเต[๑] วิปฺปสนฺเนติ ปททฺวยํ ลกฺขณกิริยา ฯ ขนฺโธ จ สาขา จ ปสาขา จ ขนฺธสาขาปสาขา ปริปุณฺณา ขนฺธสาขาปสาขา ยสฺส โส ปริปุณฺณกฺขนฺธสาขาปสาโข ฯ ปาฏิหาริเยหีติ ปทํ สญฺชานิตาติ ปเท กตฺตา ฯ สญฺชานิตํ ปีติปฺปาโมชฺชํ ยสฺส โส สญฺชานิตปฺปีติปฺปาโมชฺโช ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ

[๑๕๐] อฏฺฐ จ ตรจฺฉกุลานีติ[๒] เอตฺถ จสทฺโท เทวตากุลานิ จ อมจฺจกุลานิ จาติอาทีสุ โยเชตพฺโพ ฯ วิชฺฌา จ สา อฏวี

๑. วิคตหิมวลาหเกติ วณฺณนายํ สมาสปทวเสน ทิสฺสติ ฯ สเจวณฺณนาปาโฐ ยุชฺเชยฺย วิคคหิมวลาหเกติ ปทํ จกฺกวาฬคพฺเภติ ปทสฺส วิเสสนํ ภเวยฺย ฯ โยชนาปาโฐ เจ ปน ยุชฺเชยฺย วิคเตติ ปทํหิมวลาหเกติ ปทสฺส ลกฺขณกิริยา ฯ อุโภปิ ยุชฺชนฺตีติ เม มติ ฯ วิปฺปสนฺเน จกฺกวาฬคพฺเภติ เอตฺถ ปน นตฺถิ ปญฺหา ฯ
๒. วณฺณนายํ ปน อฏฺฐ จ กาลิงฺคกุลานีติ เอตฺถ จสทฺโท โหติ ฯ

[ส.๙๖...๙๘]

จาติ วิชฺฌาฏวี อคฺคินา อทฑฺฒาฏวีติ อตฺโถ ฯ อสฺสาติ
มหาโพธิสฺส ฯ ชมฺพุทีปรชฺชสมฺปทานนฺติ ชมฺพุทีเป รชฺชสฺส ทานํ ฯ
อิตีติ อิติ วจเน ฯ วนฺธิตฺวาติปิ[๑] อตฺถิ ฯ มหาโพธินา สมารุฬฺหา
มหาโพธิสมารุฬฺหา ฯ นาวา ปกฺขนฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ปสฺสโต
ปสฺสโต มหาชนสฺสาติ ปสฺสนฺเต ปสฺสนฺเต มหาชเน ฯ ...ชลถล-
รุกฺขาทิสนฺนิสฺสิตาหีติ ...ชลถลรุกฺขาทีสุ นิสฺสิตาหิ วสนฺตาหิ[๒] ฯ
เทวตาหีติ ปทํ ปวตฺติตาติ ปเท กตฺตา ฯ อุตฺรสฺตรูปี สภาโว
เอเตสนฺติ อุตฺรสฺตรูปา ฯ ตํ วิภูตินฺติ ตํ สมฺปตฺตึ ฯ มหาโพธิมฺหา
วิโยโค มหาโพธิวิโยโค มหาโพธิวิโยเคน ทุกฺขิโต มหาโพธิ-
วิโยคทุกฺขิโต ฯ อุตฺตรทฺวารสมีเปติ ปทํ วตฺถุสฺมินฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ[๓] ฯ วตฺถุสฺมินฺติ ปจฺฉา กาตพฺพฏฺฐาเน ฯ สพฺพตาลาวจเรหิ
ปริวุโต สพฺพตาลาวจรปริวุโต ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ ชาติสมฺ-
ปนฺนกุลานนฺติ ปทํ วิจาเรสีติ ปเท กมฺมํ ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ
นิกฺขมิตฺวา ปทํ ปฏฺฐเปสีติ[๔] ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ทกฺขิณ-
ทฺวารโตติ ปทํ ปญฺจธนุสติเกติ ปเท อปาทานํ ฯ ธนูติ อาจริยธนุ
อธิปฺเปตํ ฯ ตญฺจ ปกติหตฺเถน นววิทตฺถิปฺปมาณํ ชิยาย ปน
อาโรปิตาย จตุหตฺถปฺปมาณนฺติ วทนฺติ ฯ ฐาเนติ ปทํ ปฏฺฐเปสีติ[๔]

๑. โปราณโปตฺถเก วนฺทิตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ กนฺทิตฺวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วสนฺตีหิ ฯ
๓. อาธาโรติ ภเวยฺย ฯ ๔. ปติฏฺฐเปสีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ส.๙๘...๑๐๐]

ปเท อาธาโร ฯ

[๑๕๑] กิมฺปน ตํ ฐานนฺติ อาห ยตฺถาติอาทึ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ นิโรธสมาปตฺตินฺติ กายจิตฺตทรถวูปสมนผลสมาปตฺตึ น จิตฺตเจตสิกานํ นิโรธสมาปตฺตึ ฯ ตสฺมินฺติ ตสฺมึ ฐาเน ปฏิจฺจ-เปสีติ[๑] ปเท อาธาโร ฯ ติลกภูเต กตภูมิปริกมฺเม ราช... ฐาเนติ ปทตฺตยํ ตสฺมินฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วจเนนาติ ปทํ กตาติ ปเท กรณํ[๒] ฯ ปฐมเมวาติ ปฐมํ เอว ฯ กตํ ภูมิยํ ปริกมฺมํ ยสฺมึ ตํ กตภูมิปริกมฺมํ ฯ

วสติ เอตฺถาติ วตฺถุ รญฺโญ วตฺถุ ราชวตฺถุ ราชเคหนฺติ อตฺโถ ฯ ราชวตฺถุสฺส ทฺวารโกฏฺฐโก ราชวตฺถุทฺวารโกฏฺฐโก ฯ ติฏฺฐติ เอตฺถาติ ฐานํ ฯ ราชวตฺถุทฺวารโกฏฺฐกสฺส ฐานํ ราช... ฐานํ ฯ

[๑๕๒] กถนฺติ กึ ปฏิจฺจเปสิ[๓] ฯ ตานีติ ปทํ ชาติสมฺปนฺนกุลานีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตสนฺติ กุลานํ ฯ มหาโพธิปฺปาฏิหาริยนฺติ มหา-โพธิยา[๓] ปาฏิหาริยํ ฯ สญฺชาโต ปสาโท เยสํ ตานิ สญฺชาตปฺ-

๑. ปติฏฺฐาเปสีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ตติยาวิเสสนํ ฯ ๓. อิทํ อิตฺถีลิงฺคิกํ กตํ ฯ อสฺสาติ มหาโพธิสฺส มหาโพธินา สมารุฬฺหา มหาโพธิมฺหา วิโยโค อิจฺจาทินา ปุริมวจเนน น สเมติ ฯ ภเวยฺย วา ปน ทฺวิลิงฺคิกเมตํ ฯ ตถาปิ รุกฺข-สทฺทวิเสสนฏฺฐาเน ปุํลิงฺโค กตฺตพฺโพ ฯ

ปสาทานิ ฯ อตฺถมิเตติ อตฺถํ อิเต คเต ฯ อิเตติ ปทํ ปติฏฺ-
ฐาตีติ[๑] ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ตนฺติ ตํ ผลํ อทาสีติ ปเท
กมฺมํ ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ มธุรปีสูติ เอตฺถ อํวิภตฺติโลโป[๒] ฯ
มหาโพธิอาสนฺนฏฺฐาเนติ มหาโพธิยา[๓] สมีปฏฺฐาเน ฯ เตน วุตฺตํ
มหาวํเส โพธิยา[๓]สนฺนฏฺฐานมฺหีติ ฯ ฏีกายมฺปน มหาโพธิ[๓]ยา
อาสนฺนฏฺฐาเนติ ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ กิญฺจาปิ ปาโฐ อสทิโส ตถาปิ
มหาโพธิยา[๓] สมีปฏฺฐาเนติ อธิปฺปาโย คเหตพฺโพ ฯ ตโตติ
ตรุณโพธิรุกฺขโต เอกนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ โพธิรุกฺขนฺติ ปทํ
โรปยึสูติ ปเท กมฺมํ ฯ มหาโพธินาติ[๔] ปทํ ปติฏฺฐิตาติ ปเท
กตฺตา ฯ เอกํ ควกฺกพฺราหฺมณสฺส คามทฺวาเร โรปยึสูติ
สมฺพนฺโธ ฯ เอกํ ถูปาราเมติ หตฺถินาโค กติปาหํ ทิวา โพธิรุกฺขฏฺ-
ฐาเน หตฺถิสาลยํ ติฏฺฐตีติ เหฏฺฐา[๕] วุตฺเต ถูปารามสฺส ฐาเน
โรปยึสุ ฯ อิสฺสรนิมฺมานวิหาเรติ อนุราธปุรสฺส ทกฺขิณทิสาภาเค
ปติฏฺฐิเต กสฺสปคิริวิหาเร ฯ กสฺสปพุทฺธรูเปน อุปลกฺขิโต คิริ
กสฺสปคิริ ฯ ปฐมเจติยฏฺฐาเนติ อนุราธปุรสฺส ปุรตฺถิเม กตเจติ-
ยสฺส ฐาเน ฯ กาชรคาเมติ อิทานิ ตํ คามํ กตรคาโมติ วทนฺติ ฯ

[๑๕๓] ปติฏฺฐิเต มหาโพธิมฺหีติ มหาโพธิมฺหิ[๔] ปติฏฺฐิเต ฯ

๑. ปติฏฺฐหีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. มธุรํปสฺสนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๓. อิทมฺปิ อิตฺถีลิงฺคิกํ ฯ ๔. อิทมิปน ปุ๎ลิงฺคิกํ ฯ ๕. พาหิรนิทานวณฺณนายํ ๘๔ องฺเก ฯ

[สี.๑๐๐.๑๐๑]

ปติฏฺฐิเตติ ปทํ ปพฺพชิตฺวาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

อถาติ ปจฺฉา ฯ ตตฺถสฺสาติ ตสฺมึ อมฺพงฺคณฏฺฐาเน อสฺส รญฺโญ ฯ ตตฺถสฺสาติ มหาเจติยฏฺฐาเน อสฺส รญฺโญ ฯ อสฺสาติ สาสนสฺส ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ กมฺเม ฯ เมฆวณฺณาภยสฺสาติ ปทํ อมจฺจสฺสาติ ปเท สมฺพนฺโธ[๑] ฯ ปริเวณฏฺฐาเนติ ปทํ กาเรตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ มหา...กาเลติ ปทํ กตาติ ปเท อาธาโร[๒] ฯ อชา...เชนาติ ปทํ กตาติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพตาลาวจเรติ ปทํ ปโยเชตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ ธุรคฺคาโหติ วินยุคฺคหเณ อุสฺสาหสฺส คาโห ฯ อิตีติ มนสิกาเรน ฯ สราชิกา จาติ สทฺโท สราชิกา จ สปริสา จาติ[๓] โยเชตพฺโพ ฯ

[๑๕๔] อถาติ ตทา ฯ ภาสิเต ฯ เป ฯ ทาเนติ อายสฺมตา อริฏฺฐตฺเถเรน วินยนิทาเน ภาสิเต ฯ ปาฏิหาริเยสูติ อจฺฉริเยสุ ฯ วตฺตมาเนสูติ ปทํ ปกาเสสีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อริฏฺฐตฺเถโรติ ปทํ ปกาเสสีติ ปเท กตฺตา ฯ ขีณา...เถเรหิ ภิกฺขูหีติ ปททฺวยํ ปริวุโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตทญฺเญหิ จาติ จสทฺโท ขีณาสวมหาเถเรหิ จ ภิกฺขูหิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปฐม...ทิวเสติ ปทํ

๑. เมฆวณฺณาภยสฺสาติ ปทํ อมจฺจสฺสาติ ปทสฺส สญฺญาวิเสสนนฺติเอวํ ภวิตพฺพํ ฯ
๒. กาลสตฺตมี ฯ ๓. สราชิกา จ ปริสาติ วณฺณนาวจนํอิทเมว ยุตฺตํ ฯ เอวญฺจ ปน สราชิกา จาติ จสทฺโท ภิกฺขู จ ปริสา จาติ โยเชตพฺโพติ ภวิตพฺพํ ฯ

ปกาเสตีติ ปเท อาธาโร ฯ ...กรุณาทิคุณปริทีปกนฺติ ปทํ วินยปิฏกนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อนุสฏฺฐิกรานนฺติ อนุสาสนกรานํ ชนานํ วิปฺผนฺทิตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กายกมฺมญฺจ วจีกมฺมญฺจ กายกมฺมวจีกมฺมํ กายกมฺมวจีกมฺเมน วิปฺผนฺทิโต กายกมฺมวจีกมฺมวิปฺผนฺทิโต กายกมฺมวจีกมฺมวิปฺผนฺทิตสฺส วินยนํ กาย... วินยนํ ฯ พหูนนฺติ ปทํ วาเจตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๑๕๕] มหามหินฺทปฺปมุขา อฏฺฐสฏฺฐิ เตปิ โข มหาเถรา ธุรคฺคาหา ตสฺมึ สมาคเม สมาคตา ปจฺเจกคณิโน สพฺเพ เถรา ธมฺมราชสฺส สาวกา ขีณาสวา วสิปฺปตฺตา เตวิชฺชา อิทฺธิโกวิทา อิทฺธีสุ เฉกา อุตฺตมตฺถํ อภิญฺญาย ญตฺวา ราชิโน เทวานํปิยติสฺสราชานํ อนุสาสึสุ มเหสโย เถรา อาโลกํ ทสฺสยิตฺวาน อิมํ มหึ โอภาเสตฺวา อคฺคิกฺขนฺธา ว ชลิตฺวา ปรินิพฺพึสุ ฯ

เตสนฺติ มหาเถรานํ ปรินิพฺพานโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปรภาเคติ ปทํ อาเนสุนฺติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ อญฺเญปีติ อปิสทฺโท วุตฺตตฺเถเร อเปกฺขติ ฯ อนฺเตวาสิกาติ อริฏฺฐาทโย อนฺเตวาสิกา ฯ ติสฺสทตฺต...ทโยติ ปทํ อนฺเตวาสิกา จาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ จสทฺโท เตสํ เถรานํ อนฺเตวาสิกา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ มหาอริฏฺฐตฺเถรสฺสาติ ปทํ อนฺเตวาสิกานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อาจริยปรมฺปราติ ปทํ อาเนสุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. กาลสตฺตมี ฯ

[สํ.๑๐๔.๑๐๕]

อาจริยปรมฺปราติ เอตฺถ[๑] ปจเมกวจนํ วา ฯ

อีสกมฺปีติ อปีสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ สติ จ คติ จ ธิติ จ สติคติ-ธิติโย อธิมตฺตา สติคติธิติโย เอเตสนฺติ อธิมตฺตสฺคติคติ-ธิติมนฺโต ฯ

[๑๕๖] ตสฺมาติ ปทํ ปริ...ตพฺโพติ ปเท เหตุ วิน...นตฺถนฺติ ปทํ ปริ...ตพฺโพติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ตตฺราติ ตสฺมึ นิทาน-วณฺณนาธิกาเร ฯ วินย...ยาติ วินยสฺส อุคฺคหณาย ฯ หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ ตทายตฺตาติ เตน วินยปริยตฺติกุสเลน อายตฺตา อธีนา ฯ เนสนฺติ กุลปุตฺตานํ ฯ อาจาโร จ โคจโร จ อาจาร-โคจรา อาจารโคจเรสุ กุสลตา อาจารโคจรกุสลตา ฯ ปพฺ-พชฺชา จ อุปสมฺปทา จ วตฺตญฺจ อนุวตฺตญฺจ ปฏิปตฺติ จ อจารโคจรกุสลตา จ ปพฺพชฺชา...กุสลตา[๒] อสฺสาติ อเนน ปุคฺคเลน สุคุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ สีลกฺขนฺโธติ สีลสงฺขาโต คุโณ ฯ โวหรตีติ วทติ ฯ สหธมฺเมนาติ สห ปญฺญตฺตสิกฺขา-ปเทน[๓] ฯ สุนิคฺคหิตนฺติ ปทํ กิริยาวิเสสนํ ฯ เตนาห ภควาติ ตสฺมา ปญฺจเก องฺคุตฺตรนิกาเย ภควา อาห ฯ

๑. เอตนฺติ วา อิทนฺติ วา ภวิตพฺพํ ฯ ๒. วณฺณนายํ ปพฺพชฺชา อุปสมฺปทา วตฺตานุวตฺติปฺปฏิปตฺติ อาจารโคจรกุสลตาติ เอวํปาเฐกฺกปทวเสน มุทฺทิยติ ฯ ๓. กตฺถจิ โปตฺถเก สห การเณน วจเนนาติปิ อตฺถิ ฯ

[๑๕๗] สํวโร มูลํ เอเตสนฺติ สํวรมูลกา ฯ ปุคฺคโลเวสนฺติ ปุคฺคโล ว เอสํ กุสลธมฺมานํ ฯ ทายํ กุสลธมฺเมหิ ทาตพฺพํ ผลํ อาทิยติ คณฺหาตีติ ทายาโท ฯ วุตฺตมฺปิ เหตนฺติ หิ สจฺจํ วินโย ฯ เป ฯ วิโมกฺโขติ เอตํ วจนํ ปริวาเร ภควตา วุตฺตํ ฯ เอตํ อนุปาทา-ปรินิพฺพานํ อตฺโถ ปโยชนํ เอติสฺสาติ เอตทตฺถา ฯ มนฺตนาติ วินยปฺปฏิพทฺธสํสนฺทนา ฯ โสตาวธานนฺติ โสเตน อวธานํ สนฺนิฏฺ-ฐานกรณํ ฯ

เอตฺตาวตาติ เอตฺตเกน วจนกฺกเมน ปกาสิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ กรณํ วา ฯ ตตฺถาติ ติสฺสํ มาติกายํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อิติ วจนํ มยา วุตฺตํ ฯ ยถาธิปฺปายนฺติ อาจริยานํ อธิปฺปายานุรูปํ สํวณฺณิตาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ

อิติ พาหิรนิทานโยชนา สมตฺตา ฯ

[สํ.๑๐๖.๑๐๗]

[๑๕๘] อิทานีติ ปทํ กริสฺสามีติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ตสฺสาติ เตนาติ ปทสฺส ปฏินิทฺเทโสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อตฺถโตติ อุปฺปนฺนอตฺถโต ฯ วจเนนาติ ปทํ เวทิ- ตพฺโพติ ปเท กรณํ ปฏินิทฺเทโสติ ปเท วา ตติยาวิเสสนํ ฯ อปรภาเค หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ปญฺญาปนํ ฐปนํ ปญฺญตฺติ วินยสฺส ปญฺญตฺติ วินยปฺปญฺญตฺติ วินยปฺปญฺญตฺติยา ยาจนํ วินยปฺปญฺญตฺติยาจนํ วินยปฺปญฺญตฺติยาจนสฺส เหตุ หุตฺวา ภูโต วินย...ภูโต ฯ ตสฺมาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ เอตฺถาติ เตน สมเยนาติอาทิวจเน ฯ

หิ สจฺจํ ยตฺถ ยตฺถ ฐาเน เตนาติ ปทํ วุจฺจติ ตตฺถ ตตฺถ ฐาเน ปุพฺเพ วา ปจฺฉา วา อตฺถโต อุปฺปนฺนอตฺถโต สิทฺเธน เยนาติ อิมินา วจเนน ปฏินิทฺเทโส กาตพฺโพติ ยทิทํ ยํ อิทํ วิธานํ อยํ วิธิ สพฺพสฺมึปิ วินเย ยุตฺตีติ โยชนา ฯ ตตฺราติ ตสฺสา ยถาวุตฺตยุตฺติยา ทีปเน ฯ อิติ เอวํ เตนาติ วจนสฺส อตฺโถ มยา วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๕๙] สมเยนาติ เอตฺถ วจเน วิชฺชมาโน สมยสทฺโท วากจ- ภาเวน ทิสฺสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ สมยสทฺโทติ ปทํ ทิสฺสตีติ ปเท กตฺตา ฯ ตถา หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตํ

[ปา. ๑ ฯ ส.๑๐๘.๑๐๙]

วจนํ หิ สจฺจํ ฯ อสฺสาติ ปทํ อตฺโถติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอวมาทีสูติ ปทํ อตฺโถติ ปเท อาธาโร ฯ อิธาติ อิมสฺมึ ฐาเน ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อสฺสาติ สมยสทฺทสฺส ฯ ตสฺมาติ ปทํ ทฏฺฐพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ

เอตฺถาติ เตน สมเยนาติ ปเท ฯ อถาติ นนุ ปุจฺฉามิ ฯ ภุมฺมวจเนน นิทฺเทโส กโตติ สมฺพนฺโธ ฯ ตถา อกตฺวา อิธ วินเย กสฺมา กโตติ สมฺพนฺธ ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อากาโร ฯ อตฺถสมฺภวโต นิทฺเทโส กโตติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๖๐] กถํ ปน อจฺจนฺตสํโยคตฺโถ สมฺภวตีติ อาห ยํ หีติอาทึ ฯ สมยนฺติ ปทํ เทเสสีติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ วิหรณํ ปฏิปชฺชนํ วิหาโร กรุณาวเสน ปวตฺโต วิหาโร กรุณาวิหาโร ฯ โส อตฺโถ ตทตฺโถ ตทตฺถสฺส ทีปนํ ตทตฺถทีปนํ[๑] ฯ ตตฺถาติ สุตฺตนฺเต ฯ

อธิกริยติ อาธาริยติ เอตฺถาติ อธิกรณํ อธิกรณํ เอว อตฺโถ อธิกรณตฺโถ ฯ ภวนํ ภาโว ฯ ลกฺขิยติ อเนนาติ ลกฺขณํ ฯ ภาโว เอว ลกฺขณํ ภาวลกฺขณํ ภาวลกฺขณํ เอว อตฺโถ ภาวลกฺขณตฺโถ ฯ ตตฺถาติ อภิธมฺเม ฯ

สารีปุตฺตาทีหีติ ปทํ ทุวิญฺเญยฺโยติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ตํ อตฺถํ อเวกฺขิย อุปโยเคน ภุมฺเมน อญฺญตฺร สุตฺตาภิธมฺเมสุ

๑. ตทตฺถโชตน...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๐๙...๑๑๑]

สมโย เถเรหิ วุตฺโต กรเณเนว โส สมโย อิธ วินเย วุตฺโตติ
สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ อิติ คาถา ฯ

วาสทฺโทํ ตํ สมยนฺติ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตํ สมยนฺติ ฯ เป ฯ
เยนาติ วา เอสาติ[๑] เอโส เภโท อภิ...เภโท วจนมตฺเตน
วิเสโส ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺพสฺมึ ปเท ฯ เตสนฺติ โปราณานํ ฯ
เตน สมเยนาติ วจเน วุตฺเตปิ ฯ อปิสทฺโท อรุจิสูจนตฺโถ ฯ

[๑๖๑] อตฺถญฺจาติ จสทฺโท พุทฺโธ ภควา จาติ โยเชตพฺโพ[๒] ฯ
เวรญฺชา ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ วิหรตีติ
เอตํ วจนํ ฯ อวิเสเสนาติ ปทํ ทีปนนฺติ[๓] ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
อิริ...หาเรสูติ นิทฺธารณํ ฯ สมาคมนํ สมงฺโค อญฺญตเรน
สมงฺโค อญฺญตรสมงฺโค อญฺญตรสมงฺโค อสฺส อตฺถีติ อญฺญตร-
สมงฺคี[๔] อญฺญตรสมงฺคิสฺส อญฺญตรสมงฺคิภาวสฺส ทีปนํ[๓] อญฺญ
...ทีปนํ ภาวปฺปธาโน สมงฺคีสทฺโท ฯ อิธาติ อิมสฺส ฐาเน ฯ
อิริยาปเถสูติ นิทฺธารณํ ฯ อญฺญตรอิริยาปเถน สมาโยโค
อญฺญ...โยโค อญฺญตรอิริยาปถสมาโยคสฺส ปริทีปนํ อญฺญ
...ทีปนํ ฯ เตน ตสฺมา เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ

๑. วณฺณนายํ อยํ เอสทฺโท อิมสฺมึ ปโยเค เนว ยุตฺโต อิโต ปรสฺมึยุตฺโต ฯ
โยชนา ปน เม ขมติ ฯ ๒. กิมิทํ ฯ วณฺณนายํ จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๓. ปร-
ทีปน อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๔. อญฺญตรวิหารสมงฺคิ...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา. ๑ ฯ ส.๑๑๑]

[๑๖๒] นเฬรุ...มูเลติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ อิธาติ มูเลติ ปเท ฯ นเฬรุยกฺเขนาติ ปทํ อธิคฺคหิตสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ อธิ...ตสฺสาติ รกฺขิตสฺส ฯ เอตฺถาติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเลติ ปเท ฯ อถาติ[๑] ตทา ฯ

ยทิ ตาว ฯ เป ฯ วิหริตุนฺติ เอวํ กสฺสจิ โจทนา ตตฺถ เตสุ เวรญฺชายนฺติอาทิปเทสุ สิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ ภควา ตาว ปฐมํ เวรญฺชายํ ยทิ วิหรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเลติ วจนํ อุปาลิตฺเถเรน น วตฺตพฺพํ ภควา ตตฺถ นเฬรุปุจิมนฺทมูเล อถ ยทิ วิหรติ เวรญฺ-ชายนฺติ วจนํ น วตฺตพฺพํ หิ สจฺจํ อุภยฏฺฐาเน[๒] เตเนว สมเยน ตสฺมึ สมเย อปุพฺพํ อจริมํ วิหริตุํ ภควตา น สกฺกาติ โยชนา ฯ

เวรญฺชายํ วิหรติ นเฬรุปุจิมนฺทมูเลติ เอตํ วจนํ เอวํ ภวตา โจทิตาการเน[๓] ปณฺฑิเตน น โข ทฏฺฐพฺพํ มยํ สมีป ฯ เป ฯ จนนฺติ วจนํ นนุ อโวจุมฺหา ฯ ตสฺมาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท เหตุ ฯ อิธาปีติ อิมสฺมึ ปเทเส ฯ ยทิทํ ยํ อิทํ นเฬรุ-ปุจิมนฺทมูลํ ฯ ตตฺถ นเฬรุปุจิมนฺทมูเล วิหรนฺโต ภควา เวรญฺ-ชายํ ฯ เป ฯ มูเลติ วุจฺจตีติ โยชนา ฯ

[๑๖๓] ตตฺถาติ เตสุ ทฺวีสุ กิตฺตเนสุ นิทฺธารณํ ฯ กาเม สุขํ กามสุขํ กามสุขํ เอว กามสุขลฺลิกํ ยทนูติอาทิสุตฺเตน

๑. อถโขติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อุภยตฺถาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๓. โจทนาการเนาติ ยุตฺตตรํ ฯ

สกตฺเถ ลิกปฺปจฺจโย ฯ กามสุขลฺลิกสฺส อนุโยโค กามสุ...นุโยโค กามสุขลฺลิกานุโยคสฺส วิวชฺชนํ กาม...วชฺชนํ กาม...วชฺชเน อุปาโย กาม...นุปาโย ฯ กามสุข...ปายสฺส ทสฺสนํ กาม...ทสฺสนํ ฯ อถวา กามสุเข อลฺลินา ปวตฺตตีติ กามสุขลฺลิกา ตณฺหา ฯ

ธมฺมเทสนาภิโยคํ ทสฺเสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิโต ปเรสุปิ เอเสว นโย ฯ ภควา หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ อสฺส ภควโต ฯ เอตฺถาติ เวรญฺชายํ นเฬรุปปุจิมนฺทมูเลติ ปททฺวเย ฯ

[๑๖๔] มหตา ฯ เป ฯ สทฺธินฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ ภิกฺขุสงฺเฆ อาธาโร ฯ ตสฺมาติ ปทํ ทฏฺฐพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ เอเตนาติ ปทํ ทสฺสิตนฺติ ปเท กรณํ ฯ เอเตนาติ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหีติ เอเตน วจเนน ฯ มหตา ฯ เป ฯ สทฺธินฺติ ยํ วจนํ เถเรน วุตฺตํ เอตฺถ วจเน ทสฺสิตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปรโตติ ปทํ อาวิภวิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส คุณมหตฺตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ คุเณหิ มหตฺตํ คุณมหตฺตํ ฯ

[๑๖๕] ตตฺถาติ ทฺวีสุ อตฺเถสุ นิทฺธารณํ ฯ อวธารณตฺเถน อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ นาสฺสาติ อสฺส พฺราหฺมณสฺส น อโหสิ ฯ ปทปูรเณน...มตฺตเมว เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปทพฺยญฺชนานํ สิลิฏฺโฐ ปทพฺยญฺชนสิลิฏฺโฐ ปทพฺยญฺชนสิลิฏฺฐสฺส ภาโว ปท-พฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา ปทพฺยญฺชนสิลิฏฺฐตา เอว มตฺตํ ปท...มตฺตํ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๑๒...๑๑๔]

มตฺตสทฺโท วิเสสนิวตฺติอตฺโถ ฯ เอวสทฺโท สนฺนิฏฺฐานตฺโถ ฯ
ฏีกายํ ปน ปทปูรเณน ปทพฺยฺชสิลิฏฺฐตามตฺตเมวาติ ปาโฐ
ทิสฺสติ ฯ เวรญฺชายํ ชาโต เวรญฺชาย ภโว เวรญฺชา อสฺส
นิวาโสติ เวรญฺโชติปิ ปาโฐ ฯ อสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส ฯ มาตา-
ปิตูหีติ ปทํ กตาติ ปเท กตฺตา ฯ กตนามวเสนาติ ปทํ วุจฺจตีติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อยนฺติ พฺราหฺมโณ ฯ
อิทเมว หีติ หิ สจฺจํ อิทเมว พฺราหฺมโณติ วจนํ ฯ ชาติ...
ฌานนฺติ ปทํ นิรุตฺติวจนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ชาติโต พฺราหฺมณา
ชาติพฺราหฺมณา ฯ นิรุตฺติวจนนฺติ วาจกวจนํ ฯ พาหิรปาปตฺตาติปิ
อตฺถิ พาหิเร กตปาปตฺตาติ อตฺโถ ฯ พาหิเร ปาปา กตา
เอเตหีติ พาหิรปาปา พาหิรปาปานํ ภาโว พาหิรปาปตฺตํ ฯ

[๑๖๖] วุตฺตํ เหตนฺติ หิ สจฺจํ เอตํ วจนทฺวยํ ธมฺมปเท
ภควตา วุตฺตํ ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภควโต ฯ ยถาภุจฺจ-
คุณาธิคตนฺติ ยถาภูตคุเณน อธิคตํ ฯ ยถาภูตเมว ยถาภุจฺจํ
สกตฺเถ ณฺยปฺปจฺจโย ฯ ยทิทํ ยํ อิทํ สมโณติ นามํ เอตํ
นามนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อนุสฺสวนํ อนุสฺสโว สุ สวเน อนุปุพฺโพ ฯ
อนุสฺสโว เอว อตฺโถ อนุสฺสวตฺโถ ฯ พฺราหฺมณานํ ชาติ เอเตสนฺติ
พฺราหฺมณชาติกา ฯ วุตฺตมฺปิ เหตนฺติ หิ สจฺจํ เอตํ วจนํ
ธมฺมปเท วุตฺตมฺปิ ฯ อปิสทฺโท อตฺตนา วุตฺตวจนํ อเปกฺขติ ฯ
ตสฺมาติ ปทํ ทฏฺฐพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ เอตฺถาติ ปทํ ทฏฺฐพฺโพติ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๑๔-๑๑๕]

ปเท อาธาโร ฯ สากฺยปุตฺโตติ[๑] อิทํ วจนํ ฯ อุจฺจา จ ตํ
กุลญฺจาติ อุจฺจากุลํ อุจฺจาสทฺโท เอโก สทฺทวิเสโส ฯ อุจฺจา-
กุลสฺส ปริทีปนํ อุจฺจากุลปริทีปนํ ฯ สทฺธา...ทีปนนฺติ สทฺธา
ปพฺพชิตภาวสฺส ปกาสนํ ฯ ปริหานิ[๒] เอว ปาริชุญฺญํ สกตฺเถ
ณฺยปฺปจฺจโย ฯ ปาริชุญฺเญนาติ ปทํ อนภิภูโตติ ปเท กตฺตา ฯ
ตโตติ สกฺยกุลา ปพฺพชิโตติ วจนโต ปรํ เวรญฺชายํ วิหรตีติ-
อาทิ วจนํ ฯ วุตฺโต อตฺโถ เอตสฺสาติ วุตฺตตฺถํ ฯ

ตํ โข ปนาติ ปเท วิชฺชมานํ อุปโยควจนํ อิตฺถ...นตฺเถ
วตฺตติ ฯ วุจฺจติ อเนนาติ วจนํ อุปโยคสฺส กมฺมสฺส วจนํ
อุปโยควจนํ ฯ กลฺยาเณน สมนฺนาคโต กลฺยาโณ ตทฺธิตวิคฺคโห ฯ

[๑๖๗] อิติปิ ฯ เป ฯ ภควาติอาทีสูติ ปทํ โยชนาติ ปเท
อาธาโร ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อิมินา จ อิมินา
จาติ ปทํ อิตีติ ปทสฺส วิวรณํ ฯ อิทานีติ ปทํ กริสฺสามีติ
ปเท กาลสตฺตมี ฯ วินยธรานนฺติ ปทํ โกสลฺลตฺถํ จิตฺต...นตฺถนฺติ
ปททฺวเย สมฺพนฺโธ ฯ วินย...รมฺเภติ วินยสํวณฺณนาย อาทิมฺหิ ฯ
วินย...รมฺเภติ ปทํ สมฺปหํสนตฺถนฺติ ปเท อาธาโร ฯ กถายาติ
ปทํ สมฺปหํสนาติ ปเท กรณํ ฯ

ตสฺมา โส ภควา ฯ เป ฯ รหนฺติอาทิ ยํ วจนํ ปาลิยํ
วุตฺตํ ตตฺถ ตสฺมึ วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. อยํ สกฺกฏฺฐานุโลมิโก ฯ สกฺย...อิติ สุทฺธปาโจ ฯ ๒. ปริชานิ ฯ

ตสฺมาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ อารกาหีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ
อารกาติ ปทสฺส วิวรณํ สุวิทูรวิทูเร ฐิโตติ ฯ วิทฺธํสิตตฺตาติ
ปทํ ฐิโตติ ปเท เหตุ ฯ อิติสทฺโท อารกตฺตาติ ปเท สมานตฺโถ ฯ
เต จาเนนาติ เต กิเลสารโย อเนน ภควตา ฯ ยญฺเจตนฺติ
ปทํ สํสารจกฺกนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อวิชฺชา...นาภิ ปุญฺญา...
ราริ ชรา...เนมีติ ปทตฺตยํ สํสารจกฺกนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[๑๖๘] อวิชฺชา จ ภวตณฺหา จ อวิชฺชภวตณฺหา อวิชฺชา-
ภวตณฺหา เอว อวิชฺชาภวตณฺหามยํ สกตฺเถ มยสทฺโท ฯ
อวิชฺชา...มยํ นาภิ เอตสฺสาติ อวิชฺชา...นาภิ ฯ ปุญฺญาทิอภิ-
สงฺขารา อารา เอตสฺสาติ ปุญฺญาทิ...รารํ ฯ ชรามรณํ เนมิ
เอตสฺสาติ ชรามรณเนมิ ฯ ตโย ภวา ติภวํ ติภโว[๑] เอว
รโถ ติภวรโถ ฯ นตฺถิ อาทิ เอตสฺสาติ อนาทิ อาทิรหิโตติ
อตฺโถ ฯ อนาทิ จ โส กาโล จาติ อนาทิกาโล อนาทิกาลํ
ปวตฺตตีติ อนาทิกาลปฺปวตฺตํ ฯ

ตสฺสาติ สํสารจกฺกสฺส อราติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อเนนาติ
ภควตา เตนาติปิ อตฺถิ ปติฏฺฐาย คเหตฺวา หตาติ ปทตฺตเย
กตฺตา ฯ ตสฺสาติ สํสารวฏฺฏสฺส ฯ อวิชฺชา นาภิ ฯ กสฺมา ฯ
มูลตฺตา อวิชฺชาย ฯ ตตฺถาติ อวิชฺชาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อรูปภเว
ปฏิสนฺธิวิญฺญาณนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺเถวาติ รูปภเว ฯ อิธาติ

๑. ติภวํ ฯ

โลเก ฯ อิตีติ อิติ มนสิกตฺวา ฯ กามุ...จฺจยาติ ปทํ จรตีติ ปเท เหตุ ฯ ตตฺถสฺสาติ ตตฺถ อปาเย อสฺส ปุคฺคลสฺส ฯ กมฺมนิพฺพตฺตาติ กมฺมโต นิพฺพตฺตา ฯ ตตฺถาติ สคฺเค ฯ

[๑๖๙] เอวนฺติ อนนฺตเร วุตฺตนเยน ปริคฺคเหติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สงฺขารา เหตุสมฺปฺปนฺนาติ เอตฺถ อิติสทฺโท ทิสฺสติ โส น ยุตฺโต ฯ อิตีติ เอวํ วุตฺตนเยน ฯ ปจฺจุปฺปนฺเน ปวตฺตญฺญาณํ ทสฺเสตฺวา อทฺธทฺวเย[๑] ปวตฺตญฺญาณํ ทสฺเสตุํ อตีตมฺปิ อทฺธานนฺติอาทิ วุตฺตํ ฯ อทฺธานนฺติ ปทํ อวิชฺชาติอาทิปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ เอเตน นเยนาติ อวิชฺชายํ วุตฺตนเยน ฯ ตตฺถาติ ปฏิจฺจสมุปฺปาทงฺเคสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถาติ จตูสุ สงฺเขเปสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถาติ ปุริมสงฺเขเป คหิตาติ ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ เอตฺถาติ สงฺขาราทีสุ นิทฺธารณํ ฯ เอโกตีติ เอตฺถ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อิติ วุตฺตปฺปกาเรน ภควา เอตํ ปฏิจฺจมุปฺปาทํ ชานาติ ฯ ตํ ชานนํ ญาณํ นาม ฯ เตสูติ อวิชฺชาทิธมฺเมสุ ฯ

[๑๗๐] ปูชาวิเสส จาติ ปทํ อรหตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เตเนวาติ ตสฺมา ปูชารหตฺตา ฯ ตถาคเต อุปฺปนฺเน เย เกจิ ฯ เป ฯ มนุสฺสา สนฺติ เต เทวมนุสฺสา อญฺญตฺถ ฐาเน ปูชํ น กโรนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตถา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ พิมฺพิ...ทโย ปูเชสุนฺติ

๑. อทฺธาทฺวเย อทฺธานทฺวเยติ วา ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๑๖...๑๑๙]

สมฺพนฺโธ ฯ อุทฺทิสฺส วิสฺสชฺเชตฺวาติ ปททฺวยํ ปติฏฺฐาเปสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา[๑] ฯ ปูชาวิเสสานนฺติ ปทํ วาโทติ ปเท กมฺมํ ฯ ปณฺฑิตมานิโนติ ปณฺฑิตสญฺญิโน ฯ เอตฺถาทิ อิมสฺมึ ปเทเส สงฺคหคาถา โหติ ฯ

[๑๗๑] สพฺพธมฺมานนฺติ ปทํ พุทฺธตฺตาติ ปเท กมฺมํ ฯ เอเกกปทุทฺธาเรนาติ ปทํ พุทฺโธติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอเตเนว นเยน โยเชตพฺพานีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ ชรามรณาทีสุ ฯ อิตีติ อิติ วจนํ มยา วุตฺตํ ฯ

[๑๗๒] ตตฺถาติ วิชฺชาจรเณสุ นิทฺธารณํ ฯ ภยเภรวสุตฺเตติ มชฺฌิมนิกาเย มูลปริยายวคฺเค ภยเภรวสุตฺเต ฯ อมฺพฏฺฐ อมฺพฏฺฐ-สุตฺเต วุตฺตนเยน เวทิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ อมฺพฏฺฐ อมฺพฏฺฐสุตฺเตติ ทีฆนิกาเย สีลกฺขนฺธวคฺเค อมฺพฏฺฐสุตฺเต ฯ หิ สจฺจํ อริยสาวโก เอเตหิ ธมฺเมหิ อมตํ ทิสํ ยสฺมา จรติ คจฺฉติ ตสฺมา อิเมเยว ปณฺณรส ธมฺมา จรณนฺติ ภควตา วุตฺตาติ โยชนา ฯ วิตฺถาโร เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ วิชฺชาจรณ-สมฺปทาสุ นิทฺธารณํ ฯ วิชฺชาสมฺปทาติ ปทํ จิตาติ ปเท กตฺตา ฯ จรณ ฯ เป ฯ กตํ ปูเรตฺวา ฐิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ โสติ โส ภควา นิโยเชติ ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภควโต ฯ วิชฺชาจรณ-วิปนฺนานํ วิชฺชาจรเณหิ อสมนฺนาคตานํ ปุคฺคลานํ สาวกา อตฺตนฺ-

๑. อุทฺทิสฺสาติ ปทํ กิริยาวิเสสนํ น ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

[ปา. ๑ ฯ ส.๑๑๙...๑๒๑]

ตปาทโย วิย ยถา เอวํ อสฺส ภควโต สาวกา ทุปฺปฏิปนฺนา
โน โหนฺตีติ โยชนา ฯ

[๑๗๓] โสภนํ คมนํ อสฺสาติ โสภนคมโน ตสฺส ภาโว
โสภนคมนตฺตํ ฯ ตญฺจ[redacted]คมนํ ฯ กึ ปน ตนฺติ ปุจฺฉา ฯ
เตน เหติ หิ สจฺจํ เอโส ภควา เตน คมเนน มคฺเคน ฯ เอสาติ
ภควา ฯ อมตํ นิพฺพานนฺติ ปททฺวยํ ฐานนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ
สมตฺตึส...ปูริตายาติ ปทํ สมฺมาปฏิปตฺติยาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
ตตฺราติ ปทํ สาธกาติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺราติ ติสฺสํ วาจายํ
กาลญฺญูติ ปเท อาธาโร ฯ วาจายาติ ปทํ เวยฺยากรณายาติ
ปเท กมฺมํ ฯ เวยฺยากรณายาติ กถนาย กาลญฺญูติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ คทนํ กถนํ คโท วจนํ สมฺมา คโท อสฺสาติ
สมฺมาคโท สมฺมาคทสฺส ภาโว สมฺมาคทตฺตํ ฯ

[๑๗๔] วิทิโต โลโก อเนนาติ วิทิตโลโก วิทิตโลกสฺส
ภาโว วิทิตโลกตฺตํ ฯ โส หีติ วิตฺถาโร ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ
โลกสฺสนฺเต ฯ นาหํ วทามีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตํ โลกสฺสนฺตํ ฯ
คมเนนาติ กายคมเนน ฯ น จาหํ วทามิ ฯ อปฺปตฺวา วาติ
โลกสฺสนฺตํ อปฺปตฺวา เอว ฯ อหํ ปญฺญาเปมิ วิญฺญาเปมิ ฯ
กเฬวเรติ[๑] ปทํ ปญฺญาเปมีติ ปเท อาธาโร ฯ โลกสมุทยญฺจ
ฯ เป ฯ ปฏิปทํ ปญฺญาเปมิ ฯ

๑. กเลวร อิติ อิทานิ สนฺนิฏฺฐานํ ฯ กเลพร อิติปิ อตฺถิ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๒๑...๑๒๓]

โลกสฺส อนฺโต คมเนน กุทาจนํ ปุคฺคเลน น ปตฺตพฺโพ
โลกสฺส อนฺตํ อปฺปตฺวา ทุกฺขา ปโมจนํ น จ อตฺถิ ตสฺมา
โลกวิทู สุเมโธ โลกนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย สมิตาวี อญฺญาตาวี[๑]
โลกสฺส อนฺตํ ญตฺวา อิมํ โลกํ ปรญฺจ โลกํ นาสึสตีติ โยชนา ฯ
นาสึสตีติ น ปฏฺเจติ ฯ

[๑๗๕] ตตฺราติ ตีสุ โลเกสุ ฯ เอตฺถาติ สหสฺสจกฺกวาเฬ ฯ เตติ ตว ฯ วโสติ อิจฺฉา ฯ ตมฺปีติ ติวิธมฺปิ โลกํ ฯ ตถา หีติ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ อสฺสาติ อเนน ภควตา วิทิโตติ ปเท กตฺตา ฯ เอสาติ เอโส ภควา ชานาติ ฯ อสฺสาติ อเนน ภควตา วิทิโต ฯ

ยถา จ สตฺตโลโก ภควตา วิทิโต เอวํ โอกาสโลโกปิ ภควตา วิทิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ ตถา เหสาติ วิตฺถาโร ฯ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ เอโส ภควา อนนฺเตน พุทฺธญฺญาเณน อเวทีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอกํ จกฺกวาฬํ อายาม ฯ เป ฯ ปญฺญาสญฺจ โยชนานิ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ จกฺกวาฬนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ อายามโต จ ...รโต จาติ ปททฺวยํ ทฺวาทส...สฺสานีติอาทีสุ ตติยาวิเสสนํ ฯ ทฺวาทส ฯ เป ฯ โยชนานีติ ปทานิ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ ปริกฺเขปโต ปมาณํ วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๑๗๖] จกฺกวาฬสฺส สพฺพํ ปริมณฺฑลํ ฉตฺตึส สตสหสฺสานิ ทส เจว สหสฺสานิ อฑฺฒุฑฺฒานิ สตานิ จ โหตีติ โยชนา ฯ

๑. สมิตา วิญฺาตาติ วณฺณนาวจนํ ฯ จตุกฺกงฺคุตฺตเร ปน สมิตาวิ ญตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๒๓.๑๒๔]

ปริมณฺฑลนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ สตสหสฺสานิ สหสฺสานิ สตานีติ ปทตฺตยํ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ

ตตฺถาติ จกฺกวาเฬ ฯ ตตฺถาติ ปทํ วสุนฺธราติ ปเท อาธาโร ฯ เทฺว สตสหสฺสานิ จตฺตาริ นหุตานิ จ ยานิ โยชนานิ อตฺถิ เอตฺตกํ ปมาณํ พหลตฺเตน พหลภาเวน อยํ วสุนฺธรา สงฺขาตา ปณฺฑิเตหิ กถิตาติ โยชนา ฯ เอตฺตกนฺติ ปทํ สงฺขาตาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ พหลตฺเตนาติ ปทํ สงฺขาตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

จตฺตาริ สตสหสฺสานิ อฏฺเฐว นหุตานิ จ ยานิ โยชนานิ อตฺถิ ตสฺสา เอว วสุนฺธราย สนฺธารกํ ชลํ เอตฺตกํ ปมาณํ หุตฺวา พหลตฺเตน วาเต วาตสฺส อุปริ ปติฏฺฐิตนฺติ โยชนา ฯ

ตสฺสาปิ ชลสฺส สนฺธารโก มาลุโต นว สตสหสฺสานิ สฏฺฐิญฺเจว สหสฺสานิ นภํ อุคฺคโต โลกสฺส เอสา สณฺฐิตีติ โยชนา ฯ นว สตสหสฺสานิ สฏฺฐิญฺเจว สหสฺสานีติ ปททฺวยํ อุคฺคโตติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

[๑๗๗] เอตฺถาติ จกฺกวาเฬ สิเนรุ ปพฺพตุตฺตโมติ ปเท อาธาโร ฯ สิเนรุ ปพฺพตุตฺตโม โยชนานํ จตุราสีติสหสฺสานิ มหณฺณเว อชฺโฌคาโฬฺห สิเนรุ ปพฺพตุตฺตโม ตาวเทว อจฺจุคฺคโตติ โยชนา ฯ โยชนานนฺติ ปทํ จตุราสีติสหสฺสานีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

๑. ทฺเวติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ฉนฺทานุรกฺขนวเสน โส ว ยุตฺโต ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๒๔.๑๒๕]

ตโตติ ปทํ อุปฺปชฺฌฺปฺปชฺเฌนาติ ปเท อปาทานํ อุป...
เฌนาติ ปทํ ปมาเณนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ปมาเณนาติ ปทํ
อชฺโฌ...คฺคตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ยถากมนฺติ ปทํ อชฺโฌ...
คฺคตาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อชฺโฌคาโฬฺห จ อุคฺคตา จ
อชฺโฌคาโฬฺหคฺคตา๑ ฯ อชฺโฌ...คฺคตา ทิพฺพา นานา...ตฺติตาติ
ปทตฺตยํ มหาเสลาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

ยุคนฺธโร คิริ ฯ เป ฯ อสฺสกณฺโณ คิริ อิติ สตฺต พฺรหา
เอเต มหาเสลา มหาราชานํ อาวาสา เทวยกฺขนเสวิตา ปริกฺ-
ขิปนวเสน สิเนรุสฺส สมนฺตโต ฐิตาติ โยชนา ฯ

หิมวา ปพฺพโต โยชนานํ ปญฺจสตานิ อุจฺโจ หิมวา ปพฺพโต
อายตวิตฺถโต โยชนานํ ตีณิ สหสฺสานิ หิมวา ปพฺพโต จตุรา-
สีติสหสฺเสหิ กูเฏหิ ปฏิมณฺฑิโต โสภิโตติ โยชนา ฯ อายาม-
วิตฺถโตติปิ ปาโฐ ฯ

[๑๗๘] ยสฺสา ชมฺพุยา อานุภาเวน ชมฺพุทีโป ปกาสิโต ติปญฺจ(๒)
...ปริกฺเขปา ปณฺณรสโยชนปฺปมาณปริณาหา นควฺหยา รุกฺขา-
ภิธานา สา ชมพู ปญฺญา...ยามา สมนฺตโต สตโยชนวิตฺถิณฺณา
ตาวเทว จ อุคฺคตาติ โยชนา ฯ ขนฺโธ จ สาขา จ ขนฺธสาขา
ปญฺญาส โยชนานิ ขนฺธสาขานํ อายาโม เอติสฺสาติ ปญฺญาส-

๑. อชฺโฌคาฬฺหุคฺคตาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ตีหิ คุณิตา ปญฺจ อิติ นิพฺพจนํ ตสฺมา
วิวรติ ปณฺณรส...อิติ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๒๕.๑๒๖]

โยชนกฺขนฺธสาขายามา ฯ

จกฺกวาฬสิลุจฺจโย เทฺว อสีติสหสฺสานิ จ[๑] มหณฺณเว อชฺโฌ-
คาโฬฺห ตาวเทว อจฺจุคฺคโต ตํ สพฺพํ โลกธาตุํ ปริกฺขิปิตฺวา
อยํ จกฺกวาฬสิลุจฺจโย ฐิโตติ โยชนา ฯ

ตตฺถาติ ตสฺสํ โลกธาตุยํ จนฺทมณฺฑลนฺติอาทีสุ อาธาโร ฯ
เอกเมโกติ เอกเอโก มกาโร อาคโม ฯ เอตฺถาติ โลกธาตุยํ
มหาทีโปติ ปเท อาธาโร ฯ ปญฺจสตปญฺจสตานิ[๒] ปริตฺตทีปา จ[๓]
ปริวารา เอตสฺสาติ ปญฺจ...ปริวาโร ฯ ตนฺติ ปทํ เอกจกฺก-
วาฬนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอกํ จกฺกวาฬํ เอกา โลกธาตุ นาม ฯ

[๑๗๘] วิตฺถาโร สุตฺตสฺส วิตฺถาโร เวทิตพฺโพ ฯ จสทฺโท
อคฺค...ทีนิ จ คาถาโย จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ ปุริส-
ทมฺมสารถีติ วจเน ฯ ภควตา ติรจฺฉานคตา ปุริสาปิ[๔] ฯ เป ฯ
หตฺถีติ เอวมาทโย ทมิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ นตฺถิ วิโส เอเตสนฺติ
นิพฺพิสา ฯ มนุสฺสปุริสาปิ สจฺจก...ทนฺตาทโย ภควตา ทมิตา ฯ
วินยนุปาเยหีติ ปทํ ทมิตาติ ปเท กรณํ ฯ เอตฺถาติ วินีตา
วิจิเตฺรหิ วินยนุปาเยหีติ เอตสฺมึ อตฺเถ วิตฺถาเรตพฺพนฺติ ปเท

๑. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. ...ปญฺจสตาติ ภวิตพฺพํ ปญฺจสตา
ภิกฺขูติ วจเน วิย ฯ ๓. อยํ จสทฺโท น อิจฺฉิตพฺโพ ฯ ๔. ติรจฺฉานปุริสาปีติ
วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา. ๑ ฯ ส.๑๒๖.๑๒๗]

อาธาโร ฯ หิ สจฺจํ ยถา เอกปลฺลงฺเกเนว นิสินฺนา พุทฺธา อฏฺจ
ฯ เป ฯ ธาวนฺติ ตถา ภควา ปุริสทมฺเม สาเรติ ตสฺมา ภควา
อนุตฺ... ...สารถีติ วุจฺจตีติ โยชนา ฯ เอตฺถาติ ปุริสทมเน ฯ

[๑๘๐] เขมนฺตภูมินฺติ เขมภูมึ ฯ เอตฺถาติ ปจฺฉิมตฺเถ ฯ
ภพฺพปุคฺคล...วเสน จ วุตฺตํ ฯ ภควา ปน สตฺถาเยว นาม ฯ
เตปีติ ติรจฺฉานคตา ฯ อปิสทฺโท อเปกฺเข ฯ เอตฺถาติ
ติรจฺฉานคตานํ สตฺถุภาเว ฯ ภควตีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตตฺถาติ
ตาวตึสภวเน ฯ นิมิตฺตคฺคาหาติ ปทํ ปญฺญตฺราติ ปเท อปาทานํ ฯ

อตฺถสฺสาติ ปทํ วิญฺญาปนตฺถนฺติ ปเท กมฺมํ วิญฺญาปนตฺ-
ถนฺติ ปทํ วิตฺถาเรตพฺโพติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

ตตฺถาติ จตูสุ นาเมสุ ฯ น สกฺกสนฺตฺ... เทวตาวิเสเสหิ
กตํ ฯ วุตฺตมฺปิเจตนฺติ[๑] ภควาติ เนตํ ฯ เป ฯ ยทิทํ ภควาติ
เอตํ วจนํ ธมฺมเสนาปตินา มหานิทฺเทเส วุตฺตํ ฯ ยํคุณ ฯ เป ฯ
นามนฺติ ภควาติ เอตํ นามํ เยหิ คุณนิมิตฺตภูเตหิ ชาตํ เตสํ
คุณานํ ปกาสนตฺถํ สงฺคีติการา อิมํ คาถํ วทนฺติ ฯ เย คุณา
ยํคุณา นิคฺคหิตาคโม ฯ ยํคุณานิ จ ตานิ นิมิตฺตานิ จาติ
ยํคุณนิมิตฺตานิ ยํคุณนิมิตฺเตหิ ชาตํ ยํคุณเนมิตฺติกํ[๒] ฯ ญาเยหีติ
ปทํ สุภาวิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สุภาวิโต อตฺตา อเนนาติ

๑. วุตฺเต เจตนฺติ อปิสทฺทรหิตํ วณฺณนาวจนํ ฯ ๒. ยํคุณเนมิตฺตกนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๒๗...๑๓๐]

สุภาวิตตฺโต ฯ เอตฺถาติ คาถายํ ปทานนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

[๑๘๑] ตตฺถาติ ตสฺสํ คาถายํ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ คเหตฺวาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ สทฺทนเยน วาติ สทฺทสตฺเถสุ อาคตนเยน คเหตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ปกฺขิปนํ ปกฺเขโป ปกฺเขโป เอว ลกฺขณํ ปกฺเขปลกฺขณํ ปิโสทราทีสุ ปกฺเขปลกฺขณํ ปิโสทราทิปฺปกฺเขปลกฺขณํ กรณลกฺขณนฺติ อตฺโถ ฯ

คเหตฺวา วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ทาน...ปารปฺปตฺตนฺติ ...มตฺถกปฺปตฺตํ ฯ ทานสีลาทิปารมีปตฺตนฺติปิ อตฺถิ ฯ อสฺสาติ ภควโต ฯ อิตีติ วจนํ ปณฺฑิเตน ญาตพฺพํ ฯ ยสฺมาติ ปทํ อภญฺชีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ฯ

[๑๘๒] โลโภ จ โทโส จ โมโห จ วิปรีตมนสิกาโร จ อหิริกญฺจ อโนตฺตปฺปญฺจ โกโธ จ อุปนาโห จ มกฺโข จ ปฬาโส จ อิสฺสา จ มจฺจฉริยญฺจ มายา จ สาเถยฺยญฺจ ถมฺโภ จ สารมฺโภ จ มาโน จ อติมาโน จ มโท จ ปมาโท จ ตณฺหา จ อวิชฺชา จ โลภโทส...ตณฺหาวิชฺชา ฯ

อกุสลมูลานิ จ ทุจฺจริตานิ จ กิเลสา จ มลานิ จ วิสมานิ จ สญฺญา จ วิตกฺกา จ ปปญฺจา จ อกุสล...ปปญฺจา ติวิธา จ เต อกุ...ปปญฺจา จาติ ติวิธา...ปปญฺจา ฯ

วิปริเยสา จ อาสวา จ คณฺฐา จ โอฆา จ โยคา จ

[ปา. ๑ ฯ ส.๑๓๐.๑๓๑]

อคติโย จ ตณฺหา จ อุปาทานา จ วิปริ...ปาทานา จตุพฺพิธา
จ เต วิปริเยส...ปาทานา จาติ จตุพฺพิธ...ทานา ฯ

เจโตขีลา จ วินิพนฺธา จ นีวรณานิ จ อภินนฺทนา จ
เจโต...นนฺทนา ปญฺจ จ เต เจโต...นนฺทนา จาติ
ปญฺจเจโต...นนฺทนา ฯ

วิวาทมูลา จ ตณฺหากายา จ วิวาท...กายา ฉ จ เต
วิวาท...กายา จาติ ฉวิ...กายา ฯ

โลภโทสโมห...ตณฺหาวิชฺชา จ ติวิธากุสล...ปปญฺจา จ
จตุพฺพิธ...ทานา จ ปญฺจเจโต...นนฺทนา จ ฉวิวาท...กายา
จ สตฺตานุสยา จ อฏฺฐมิจฺฉตฺตา จ นวตณฺหามูลกา จ
ทสากุสลกมฺมปถา จ ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิคตานิ จ อฏฺฐสตตณฺหาวิปรีตานิ
จ โลภโทส...วิปรีตานิ ทฺวนฺโท ฯ โลภโทส...วิปรีตานํ
ปเภโท โลภ...เภโท ฯ

ทรถสงฺขาโต ปริฬาโห ทรถปริฬาโห สพฺเพสํ สตฺตานํ
ทรถปริฬาโห สพฺพทรถปริฬาโห ฯ กิเลสานํ สตสหสฺสานิ
กิเลสสตสหสฺสานิ ฯ สพฺพทรถปริฬาหกรานิ จ ตานิ กิเลสสตสหสฺสานิ
จาติ สพฺพทรถปริฬาหกฺกิเลสสสตสหสฺสานิ ฯ

โลภโทสโมห...วิปรีตปฺปเภทานิ จ ตานิ สพฺพทรถ...
สหสฺสานิ จาติ โลภโทสโมห...สหสฺสานิ ฯ

กิเลโส จ ขนฺโธ จ อภิสงฺขาโร จ มจฺจุ จ เทวปุตฺโต

[ปา.๑ ฯ ส.๑๓๑]

จ กิเลส...ปุตฺตา กิเลส...ปุตฺตา จ เต มารา จาติ
กิเลส...มารา ปญฺจ จ เต กิเลส...มารา จาติ ปญฺจกฺ
...มารา ฯ

ปริสฺสยานนฺติ ปทํ ภคฺคตฺตา อิติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺถาติ
เอตสฺมึ ปเทเส ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ

[๑๘๓] อสฺสาติ ภควโต ฯ ภคฺคโทสตาย...สมฺปตฺติ ทีปิตา ฯ
โลกิ...กานนฺติ ปทํ พหุมตาติ ปเท สมฺพนฺโธ กตฺตา วา ฯ
พหุมตภาโว ทีปิโต ฯ พหุมตภาโว พหุมานิตภาโว อาทริย-
ภาโว ฯ คห...เตหีติ ปทํ อธิคมนิยตาติ ปเท กตฺตา ฯ
อธิคมนิยตา ทีปิตา ฯ ฏีกายํ ปน อภิคมนิยตาติ ปทํ ทิสฺสติ ฯ
จสทฺโท ปฏิพลภาโว จาติ โยเชตพฺโพ ฯ เตสํ คหฏฺฐ-
ปพฺพชิตานํ กายจิตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กาย...ยเนติ ปทํ
ปฏิพลาติ ปเท อาธาโร ฯ ปฏิพลภาโว ทีปิโต ฯ อามิ...เนหีติ
ปทํ อุปการิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อุปการิตา ทีปิตา ฯ
โลกิ...เขหีติ ปทํ สญฺโญชนาติ ปเท สหโยโค ฯ จสทฺโท
อุปการิตา จ สญฺโญ...สมตฺถตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๑๘๔] ยสฺมาติ ปทํ อตฺถีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ฯ จสทฺโท
วตฺตพฺพนฺตรสมุจฺจโย ฯ อิสฺสริยํ จ ธมฺโม จ ยโส จ สิรี
จ กาโม จ ปยตฺโต จ อิสฺส...ปยตฺตา ฯ จสทฺโท วากฺยา-
รมฺโภ อสฺส ภควโต ฯ อิสฺสริยํ อตฺถิ ฯ อณิมา ฯ เป ฯ

[ปา.๑ ส.๑๓๑]

ปูรํ อิสฺสริยํ อตฺถิ ฯ

อณุโน ภาโว อณิมา ฯ ลงฺฆุโน ภาโว ลงฺฆิมา อณฺวา-
ภิมฺพิโมติ สุตฺเตน ภาเว อิเม ฯ

โลกตฺตเย พฺยาปโก โลกตฺตยพฺยาปโก ฯ ยถาภูตานิ เอว
ยถาภุจฺจานิ ยถาภุจฺจานิ คุณานิ ยถาภุจฺจคุณานิ ยถาภุจฺจ-
คุเณหิ อธิคโต ยถา...คโต ฯ

รูปกายสฺส ทสฺสนํ รูปกายทสฺสนํ รูปกายทสฺสเน พฺยาวโฏ
รูป...วโฏ รูปกายทสฺสนพฺยาวโฏ จ โส ชโน จาติ
รูป...ชโน ฯ นยนญฺจ มโน จ นยนมนานิ ฯ รูปกายทสฺสน-
พฺยาวฏชนสฺส นยนมนานิ รูป...มนานิ รูปกาย...มนานํ
ปสาโท รูป...ปสาโท รูปกาย...ปสาทสฺส ชนนํ รูป...นนํ
รูปกาย...ชนเน สมตฺถา รูป...สมตฺถา ฯ

สพฺพกาเรน ปริปูรา สพฺพาการปริปูรา ฯ องฺโค จ
ปจฺจงฺโค จ องฺคปฺปจฺจงฺคา สพฺเพ องฺคปฺปจฺจงฺคา สพฺพงฺคปฺ-
ปจฺจงฺคา สพฺพงฺคปฺปจฺจงฺคานํ สิรี สพฺพงฺ...สิรี ฯ

ยํ ยํ อตฺตหิตํ ปรหิตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอเตน ภควตา
อิจฺฉิตํ ปฏฺฐิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตสฺส อตฺตหิตปรหิตสฺส ฯ
อภินิปฺผนฺนตฺตาติ ปทํ สญฺญิโตติ ปเท เหตุ ฯ

อิจฺฉิโต อตฺโถ อิจฺฉิตตฺโถ อิจฺฉิตตฺโถ นิปฺผตฺติ อิจฺฉิ...
นิปฺผตฺติ อิจฺฉิตตฺถนิปฺผตฺติ อิติ สญฺญา อิจฺฉิ...สญฺญา

[ปา.๑ ฯ ส.๑๓๑]

อิจฺฉิ...สญฺญา เอตสฺสาติ อิจฺฉิต...สญฺญี ฯ

สพฺโพ โลโก สพฺพโลโก สพฺพโลกสฺส ครุ สพฺพโลกครุ สพฺพโลกครุโน ภาโว สพฺพ...ภาโว สพฺพโลกครุภาวสฺส ปตฺติ สพฺพ...ปตฺติ สพฺพโลกครุภาวปฺปตฺติยา เหตุภูโต สพฺพ...ภูโต[๑] ฯ

วาสทฺโท ...ธมฺโม วา ยโส วา ...สิรี วา กาโม วา ปยตฺโต วาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตสฺมาติ ปทํ ยุตฺตตฺตาติ ปเท เหตุ ฯ ยุตฺตตฺตาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท เหตุ ฯ

[๑๘๕] เภเทหีติ ปทํ วิภตฺตวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สพฺพ-ธมฺเมติ ปทํ วิภตฺตวาติ ปเท กมฺมํ ฯ เสสเทสุปิ เอเสว นโย ฯ

ยสฺมา จ เอส ภควา ภชีติ สมฺพนฺโธ ฯ ทิพฺพ...วิหาเรติ ปทํ ภชีติ ปเท กมฺมํ ฯ อญฺเญ จาติ จสทฺโท ...วิหาเร จ ...วิเวเก จ ...วิโมกฺเข จ ...มนุสฺสธมฺเม จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๑๘๖] ตตฺถาติ สเทวกวจนาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถาติ ปญฺจสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ทฺวีหิ ปเทหิ คหิโต ฯ ปชาวเสนาติ ปทํ คหิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สสฺส...เณน จ มนุสฺสโลโก คหิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ จตุ...เสนาติ ปทํ คหิโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วาสทฺโท มนุสฺสโลโก วาติ โยเชตพฺโพ ฯ อวเสส...โลโก วา คหิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ สเทวกนฺติ-

๑. ...ภาวุปฺปตฺติ...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๓๑..๑๓๓]

อาทิวจเนสุ นิทฺธารณํ ฯ สเทว...เนนาติ ปทํ ปริจฺเฉทโตติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อุกฺก...ทโตติ ปทํ สจฺฉิกตภาวนฺติ ปเท
ตติยาวิเสสนํ ฯ สาเวนฺโตติ ปทํ กิตฺติสทฺโทติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
ตโตติ ตสฺมา สิยาติ ปเท เหตุ ฯ มาโร ฯ เป ฯ กโตติ
เอวํ เยสํ ปุคฺคลานํ วิมติ สิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ โสปิ มาโร
เอเตน ภควตา ฯ วิธมนฺโต กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต ฯ พฺรหฺมา
ฯ เป ฯ กโตติ เยสํ วิมติ สิยา ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ อุปาทายาติ
ปทํ ปริจฺเฉทาติ ปเท วิเสสนํ ฯ อุกฺก...เสนาติ ปทํ สจฺฉิกตาติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตฺถาติ สเทวกนฺติอาทิปเทสุ ฯ

[๑๘๗] สยํ ฯ เป ฯ เทตีติ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ ปเรหิ
อเนยฺโย อปรเนยฺโย อยุตฺตตฺถสมาโส ฯ เอเตนาติ สจฺฉิกตฺวาติ
ปเทน ฯ อนุมานาทีนํ ปฏิกฺเขโป อนุ...กฺเขโป ฯ

[๑๘๘] หิตฺวาปิ ฯ เป ฯ สุขนฺติ อนุตฺตรํ วิเวกสุขํ หิตฺวาปิ
ปิสทฺโท อชหิตฺวาติ ญาเปติ ฯ ตญฺจาติ ธมฺมํ ฯ เอกคาถาปิ
หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ หิสทฺโท วิตฺถาร-
โชตโก ฯ สม...ธมฺมสฺสาติ ธมฺมสฺส สพฺพภาเคหิ สุนฺทรตฺตา ฯ
นิพฺพาเนนาปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ ยถาวุตฺตํ ปริโยสานเมวาติ
ญาเปติ ฯ สุยฺยมาโน จ เอโส ธมฺโม อาวหติ ฯ ปฏิปชฺชิยมาโน
เอโส สาสนธมฺโม อาวหติ ฯ ตถา ปฏิปนฺโน เอโส สาสนธมฺโม
อาวหติ ฯ ปฏิปตฺติผเลติ ปฏิปตฺติยา ผเล นิฏฺฐิเตติ ปเท

[ปา.๑ ฯ ส.๑๓๓...๑๓๕]

ลกฺขณวนฺตํ ฯ นิฏฺฐิเตติ ปทํ อาวหนโตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

[๑๘๙] สาตฺถํ...นนฺติ เอวมาทีสุ ปน วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ ปกาเสตีติ ปทสฺส วิวรณํ นานานเยหิ ทีเปตีติ ฯ ตญฺจาติ สาสนมคฺคพฺรหฺมจริยํ สาตฺถํ สพฺพยญฺชนนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตญฺจาติ ปทํ ปกาเสตีติ ปเท กมฺมํ ฯ

วิเสเสน อตฺตนิ สิโนติ พนฺธตีติ ญาณนฺติ วิสโย อารมฺมณํ ฯ อตฺถปฺปฏิภานปฺปฏิสมฺภิทาย วิสโย อตฺถ...สโย ฯ ธมฺมนิรุตฺติปฺปฏิสมฺภิทานํ วิสโย ธมฺม...สโย ฯ

ปณฺฑิตเวทนียโต ปริกฺขก...ทกํ ตํ พฺรหฺมจริยํ อิติ ตสฺมา ตํ พฺรหฺมจริยํ สาตฺถนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปณฺฑิเตหิ เวทนียํ ชานิตพฺพํ ปณฺฑิต...นียํ ฯ สทฺทหิตพฺพนฺติ สทฺเธยฺยํ ฯ อภาวโตติ ปทํ ปริปุณฺณาติ ปเท เหตุ ฯ อภาวโตติ ปทํ นิทฺโทสาติ ปเท เหตุ ฯ สิกฺขา ฯ เป ฯ ตตฺตาติ ปทํ จริตพฺพโตติ ปเท เหตุ ฯ เสฏฺเฐหีติ ปทํ จริตพฺพโตติ ปเท กตฺตา ฯ เตสํ เสฏฺฐานํ ฯ จริยภาวโตติ ปทํ พฺรหฺมจริยนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

สนิทานํ สอุปฺปตฺติกญฺจ อิมํ ธมฺมํ เทเสนฺโต ภควา เทเสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท อนุรูปโต จ อวิปรีตตาย จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อวิ...ตาย จ ...ยุตฺตโต จาติ ปททฺวยํ กลฺยาณนฺติ

[ปา.๑ ฯ ส.๑๓๕.๑๓๖]

ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท สทฺธาปฏิลาเภน จ นิคมเนน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตญฺจาติ พฺรหฺมจริยํ ฯ จสทฺโท นิรุ... สโต จ ปวตฺติโต จ โลกา...กฺขโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๑๙๐] เอวรูปานํ ลทฺธสฺสทฺธานนฺติ ปททฺวยํ อรหตนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยถาภุ...คเมนาติ ปทํ ลทฺธาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ เหตุ วา ฯ อิติสทฺโท ลทฺธาติ ปเท อากาโร ฯ สทฺทหนํ สทฺธา ลทฺธา สทฺธา เยหิ เต ลทฺธสฺสทฺธา ฯ อิติสทฺโท ปสาทาติ ปเท อากาโร ฯ ปสาทโสมฺมานีติ ปสาเทน สุนฺทรานิ ฯ อุมฺมิเลตฺวาติ ปทํ ทสฺสนมตฺตมฺปีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ กตฺวาติ ปทํ อุปสงฺกมีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

[๑๙๑] อยํ ปน ปาลิโยชนา เวรญฺโช พฺราหฺมโณ สมโณ ขลุ โภ ฯ เป ฯ วิหรติ ฯ เป ฯ ภิกฺขุสเตหิ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ ตสฺส ภวนฺตสฺส โคตมสฺส อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ พุทฺโธ ภควาติ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต โส ภควา อิมํ โลกํ ฯ เป ฯ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติ อสฺโสสิ โข อสฺโสสิ เอว ฯ ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ สาธุ โข ปน โหติ อิติ เอวํ อชฺฌาสยํ กตฺวา อถ โข ปจฺฉา เวรญฺโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมีติ ฯ

[๑๙๒] ภุมฺมํ เอว อตฺโถ ภุมฺมตฺโถ ฯ กรณํ วุจฺจติ เอเตนาติ กรณวจนํ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ภควา อตฺถิ ฯ

[ปา.๑.๒ ฯ ส.๑๓๖]

ตสฺมึ ฐาเน ฯ เอตฺถาติ เยน เตนาติ ปททฺวเย ฯ นานปฺปการ
ฯ เป ฯ ทิชคเณหิ อุปสงฺกมิตพฺโพ นิจฺจผลิตมหารุกฺโข วิย ภควา
อุปสงฺกมิตพฺโพติ โยชนา ฯ นาน...เยนาติ นานปฺปการคุณ-
วิเสสานํ อธิคเม อธิปฺปาเยน อุปสงฺกมิตพฺโพติ ปเท ตติยา-
วิเสสนํ ฯ ทิชคเณหีติ ปทํ อุปสงฺกมิตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ
อุปสงฺกมีติ ปทสฺส คโตติ อตฺถํ[๑] วุตฺตํ โหติ ฯ ตโตติ ปทํ
คนฺตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ สมีปสงฺขาตนฺติ ปทํ ฐานนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ อิติปิ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ

[๑๔๓] ยถา ภควา ขมนียาทีนิ[๒] ปุจฺฉนฺโต เตน พฺราหฺมเณน
สทฺธึ ปธมํ ปวตฺตโมโท อโหสิ เอวํ โสปิ พฺราหฺมโณ
ภควตา สทฺธึ สมฺปฺปวตฺตโมโท อโหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ สีโตทกํ
วิยาติ สีโตทกํ อุโณฺหทเกน เอกีภาวคตํ วิย ฯ ยาย จ กถาย
สมฺโมทิ พฺราหฺมโณ ฯํ ตํ กถํ สมฺโมทนียนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ปีติ จ ปาโมชฺชํ จ ปีติปฺปาโมชฺชํ ปีติปฺปาโมชฺชํ อิติ
สงฺขาโต ปีติปฺ...ขาโต ปีติปฺปาโมชฺชสงฺขาโต สมฺโมโท
ปีติปฺ...โมโท ปีติปฺปาโมชฺชสงฺขาตสมฺโมทสฺส ชนนํ ปีติปฺ...
ชนนํ ฯ อตฺถพฺยญฺชเนหิ มธุรา อตฺถ...มธุรา กถา อตฺถ-
พยญฺชนมธุรสฺส[๓] ภาโว อตฺถ...ธุรตา ฯ อตฺถ...ตายาติ ปทํ

๑. ทฺวิลิงฺคิโกยํ อตฺถสทฺโท ฯ ๒. คมนียาทีนีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ๓. ...มธุรายาติ ภวิตพฺพํ เหฏฺฐานิปฺผนฺนปทํ อเปกฺขตฺตา ฯ

[ปา. ๒ ฯ ส.๑๓๖.๑๓๗]

อรหรูปโตติ ปเท เหตุ ฯ สาเรตุนฺตีมสฺส วิวรณํ นิรนฺตรํ ปวตฺเตตุนฺติ ฯ สุยฺยมานสุขโตติ สุขสุยฺยมานโต ฯ

[๑๙๔] ตนฺติ ตํ อตฺถํ ฯ ภวนํ ภาโว ภาวสฺส วิเสสนํ นปุํสกํ ภาวนปุํสกสฺส ภาวนปุํสกสฺส นิทฺเทโส ภาว...ทฺเทโส ฯ เอตฺถาติ เอกมนฺตํ นิสีทีติ วจเน ฯ ครุฏฺฐานิยนฺติ ครุฏฺฐาเน ฐเปตพฺพปุคฺคลํ ฯ เตสนฺติ ปุริสานํ นิทฺธารณํ ฯ กถํ ฯ เป ฯ โหตีติ ปุจฺฉา ฯ ฉ นิสชฺชโทเส วชฺเชตฺวา นิสินฺโน เอกมนฺตํ นิสินฺโน โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เสยฺยถีทนฺติ กตเม ฯ อติ ฯ เป ฯ ปจฺฉา อิติ โทเส วชฺเชตฺวา นิสินฺโน ฯ เหตุํ ญาเปนฺโต อาห อติทูเรติอาทึ ฯ

[๑๙๕] ตตฺถาติ[๑] สมโณ โคตโมติอาทิวจเน ฯ อนุตฺ...นาติ อนุตฺตานปทานํ วณฺณนา ฯ ชาติพฺราหฺมเณติ ชาติยา พฺราหฺมเณ ฯ ชชฺชริภูเตติ ชชฺชรภาวํ ปตฺเต ฯ ชราย ฯ เป ฯ ทิเตติ วิวรณํ ฯ ชรายาติ ปทํ อาปาทิเตติ ปเท กตฺตา ฯ

ขณฺฑิตสฺส ภาโว ขณฺฑิจฺจํ ขณฺฑิจฺจํ อาทิ ยสฺส ปลิตเกสาทิสฺส โส ขณฺฑิจฺจาทิ ขณฺฑิจฺจาทิโน ภาโว ขณฺฑิจฺจาทิภาโว ฯ

องฺคปฺปจฺจงฺคานนฺติ ปทํ วุฑฺฒิมีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วุฑฺฒิ...ปฺปตฺเตติ วฑฺฒนสฺส มริยาทปฺปตฺเต ฯ จิร...สูเตติ จิรกาลํ

๑. ตตฺร อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒ ฯ ส.๑๓๗...๑๓๙]

ชาเต ฯ ราชปริวฏฺเฏติ ราชานํ ปฏิปาฏิโย อตีเตติ ปเท
กมฺมํ ฯ วโยติ ปทํ อนุปฺปตฺเตติ ปเท กมฺมํ ฯ โปราเณติ
ปุเร ชาเต ฯ

จิรกาลํ ปวตฺโต จิรกาลปฺปวตฺโต ฯ กุลสฺส อนฺวโย ปเวณิ
กุลนฺวโย ฯ จิรกาลปฺปวตฺโต กุลนฺวโย ยสฺส โส จิร...
นฺวโย ฯ

สีลา ...ยุตฺเตติ สีลาจาราทิคุณานํ วุฑฺฒิยา ยุตฺเต ฯ วิภ...
ตายาติ วิภเวน มหนฺตภาเวน ฯ มห... ...โภเคติ วิวรณํ ฯ
วตฺต...ยาทนฺติ วตฺตสฺส จริยาทีนํ มริยาทํ ฯ อวีติกฺกมฺมาติ
อวีติกฺกมิตฺวา ฯ ชาติวุฑฺฒิภาวนฺติ[๑] ชาติยา วุฑฺฒิภาวํ ฯ เอตฺถาติ
ชิณฺเณติอาทิปเทสุ ฯ อภิ...ทีนิ ปทานิ เวทิตพฺพานีติ ปเท
กมฺมํ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน วุตฺตานิ ปเท อาธาโร ฯ
เอวนฺติ น วนฺทติ ฯ เป ฯ นิมนฺเตติ อิติ เอวํ อตฺถโต ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺพานิ ฯ นาปิ อุปนิมนฺเตตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถต หีติ
หิ สจฺจํ เอตฺถ อภิวาเทติ วาติอาทิปเท วิชฺชมาโน วาสทฺโท
วิภาวเน นาม อตฺเถ วตฺตติ รูปํ ฯ เป ฯ ทีสุ ปโยเคสุ
วาสทฺโท วิย ฯ วิภาวเน นามาติ โลกปฺปกติยา ปกาสนสงฺขาเต ฯ
เอวํ วตฺวา ทิสฺวา พฺราหฺมโณ อาห ฯ อถาติ อนนฺตรํ อาหาติ
ปเท กาลสตฺตมี ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อาการโร ฯ ยนฺตํ วจนํ

๑. ชาติวุฑฺฒภาวํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๒ ฯ ส.๑๓๙]

มยา สุตํ ตํ วจนํ ตเถว โหติ ฯ ตํ ตเถวาตีมสฺส วิวรณํ
ตํ สวนญฺจ ฯ เป ฯ คจฺฉตีติ ฯ ตนฺติ ปทํ สวนญฺจ ทสฺสนญฺจาติ
ปททฺวยสฺส วิเสสนํ สวนญฺจ ทสฺสนญฺจาติ ปททฺวยํ สํสนฺทตีติ
ปเท กตฺตา ฯ เมติ ปทํ สวนํ ทสฺสนนฺติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ
เอวนฺติ ปทํ นิคเมตฺวาติ ปเท อากาโร ฯ อตฺตนาติ ปทํ สุตนฺติ
ปเท กตฺตา ฯ สุตนฺติ ปทํ นิคเมตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ทิฏฺเฐนาติ
ปทํ นิคเมตฺวาติ ปเท สหโยคตฺตติยา นิคเมตฺวาติ ปทํ นินฺทนฺโตติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อากาโร ฯ
น สมฺปนฺนเมวาตีมสฺส อตฺถํ ญาเปนฺโต อยุตฺตเมวาติ[๑] อาห ฯ

[๑๘๖] อถาติ อนนฺตรํ ฯ อสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส ฯ อสฺสาติ
ปทํ ทสฺเสตุนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ภควา ทสฺเสตุกาโม อาห ฯ
อตฺตุ...โทสนฺติ อตฺตุกฺกํสนปรวมฺภนสงฺขาตํ โทสํ ฯ อนุปคมฺมาติ
น อุปคนฺตฺวา ฯ กรุ...เยนาติ กรุณาย สีตเลน หทเยน
วิธเมตฺวาติ[๒] ปเท กรณํ ฯ ตตฺราติ นาหนฺตนฺติอาทิวจเน ฯ

พฺราหฺมณ อหํ ยํ ปุคฺคลํ อภิวาเทยฺยํ วา ปจฺจุฏฺเฐยฺยํ วา อาส-
เนน วา นิมนฺเตยฺยํ อหํ อปฺปฏิหเตน สพฺพญฺญุตญฺญาณจกฺขุนา
โอโลเกนฺโตปิ ตํ ปุคฺคลํ สเทวกาทิเภเท เอตสฺมึ โลเก น ปสฺสามิ
ยฺวาหํ โย อหํ เอวรูปึ นิปจฺจการารหํ ปุคฺคลํ น ปสฺสามิ
เตน มยา เอตํ อทสฺสนํ อนจฺฉริยํ วา อนจฺฉริยํ เอวาติ โยชนา ฯ

๑. ๒. น ยุตฺตเมว ฯ วิธมิตฺวา อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒ ฯ ส.๑๓๙.๑๔๐]

ยทาปาหนฺติ ยทาปิ อหํ ฯ อหํ ยํ ปุคฺคลํ อภิวาเทยฺยํ วา ฯ เป ฯ มนฺเตยฺยํ วา ตทาปิ เอตสฺมึ ฯ เป ฯ ตํ ปุคฺคลํ น ปสฺสามีติ โยชนา ฯ

สตฺตปทวีติหาเรน คนฺตฺวา ฯ เป ฯ โอโลเกสินฺติ เอตฺถ ปรมเมว สพฺพทิสา โอโลเกตฺวา สตฺตปทวีติหาเรน คนฺตฺวา ปุน สกลํ ทสสหสฺสีโลกธาตุํ โอโลเกสินฺติ อธิปฺปาโย ฯ ตทาปีติ อปิสทฺโท สพฺพญฺญุตปฺปตฺตกาลํ อเปกฺขติ ฯ อถโขติ สจฺจโต ฯ มนฺติ ปทํ ปฏิมาเนสีติ ปเท กมฺมํ ฯ ขีณา...พฺรหฺมาปิ อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา ปฏิมาเนสีติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ตยา อุตฺตริตโร นตฺถิ อิติ เอวํ ฯ สญฺชาตํ โสมนสฺสํ ยสฺส โส สญฺชาตโสมนสฺโส ฯ อิติสทฺโท นิจฺฉาเรสินฺติ ปเท อากาโร ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ มยฺหนฺติ ปทํ อภิวาทนาทีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ พฺราหฺมณ ตฺวํ มา ปฏิชฺชยิตฺถ ฯ ยํ หีติ หิ สจฺจํ ยํ ปุคฺคลํ ฯ ตสฺส ปุคฺคลสฺส มุทฺธาปิ คีวโต ปจฺฉิชฺชิตฺวา ฯ เป ฯ วิปเตยฺย ฯ รตฺติ...สาเนติ ปทํ ปริปากาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ปริปาเกน สิถิลพนฺธนํ เอตสฺส ตาลผลสฺสาติ ปริปากสิถิลพนฺธนํ ฯ วณฺฏาติ[1] ปทํ ปมุตฺตนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ สหเสวาติ[2] สหสา เอว ฯ วิปเตยฺยาติ เอตฺถ อิติสทฺโท ตมฺปมานตฺถตฺตา[3] นปฺปยุตฺโต ฯ

๑. อิทานิ วณฺฏาติ วลญฺชียติ ฯ ๒. สหสา วาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๓. คมฺยมานตฺถตฺตา ฯ

[ปา.๒ ฯ ส.๑๔๐.๑๔๑]

[๑๙๗] เอวนฺติ นาหนฺตนฺติอาทิวจเน ภควตา วุตฺเตปิ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส ฯ ยํ อภิ...จิกมฺมํ สามคฺคิรโสติ ชเนน วุจฺจติ ตํ อภิ...จิกมฺมํ ฯ นตฺถิ รสสฺส สภาโว เอตสฺสาติ อรสสภาโว ฯ อิติสทฺโท อธิปฺปาโยติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

อถาติ อนนฺตรํ ฯ อสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส จิตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ภควา ปริหรนฺโต สนฺทสฺเสนฺโต อาห ฯ จิตฺต... นตฺถนฺติ ปทํ ปริหรนฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อุชุ...ภาวนฺติ เอกนฺเตน ปฏิปกฺขภาวํ ฯ อญฺญถาติ พฺราหฺมเณน วุตฺตอภิวาทนาทิรสโต อญฺเญน ปกาเรน ฯ ตสฺส วจนสฺสาติ อรสรูโปติ วจนสฺส ฯ

[๑๙๘] ตตฺถาติ ตสฺมึ ปริยาโยติอาทิวจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ ปริยาโยติ ปริยาโย นาม การณํ ฯ กิมฺปน ปริยายสทฺโท พหฺวตฺถํ วทตีติ ปุจฺฉํ สนฺธาย อยํ หีติอาทิมาห ฯ หิ สจฺจํ อยํ ปริยายสทฺโท วาจกภาเวน วตฺตติ ฯ เทสนาทิวาจกปริยายสทฺทํ ปโยเคน สาเธนฺโต มธูติอาทิมาห ฯ นนฺติ สุตฺตํ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ เอส ปริยายสทฺโท ฯ เอส วาเร วตฺตติ ฯ ...อาทีสุ ปโยเคสุ เอส การเณ วตฺตติ ฯ เอตฺถาติ ปริยาโยติ ปเท ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ พฺราหฺมณ เยน การเณน มํ อรสรูโป ฯ เป ฯ อวิตถวาทีติ สงฺขฺยํ คจฺเฉยฺย เอตํ การณํ อตฺถิ โข อตฺถิ เอวาติ สมฺพนฺโธ ฯ กตโม ปน โสติ ปุจฺฉา ฯ โสติ ปริยาโย ฯ เย เต ฯ เป ฯ หีนาติ วิสชฺชนํ ฯ

[ปา. ๒ ฯ ส.๑๔๑.๑๔๒]

กึ วุตฺตํ โหตีติ กึ อตฺถํ ภควตา วุตฺตํ โหติ ฯ เย เตติ
ปทํ รูปรสา ฯ เป ฯ โผฏฺฐพฺพรสาติ ปญฺจปทานํ วิเสสนํ ฯ
ชาติวเสน วา อุปฺปตฺติวเสน วาติ ปททฺวยํ เสฏฺฐาติ ปเท
ตติยาวิเสสนํ ฯ ชาติวเสนาติ ชาติปฺปฏิพทฺเธน ฯ เสฏฺฐ-
สมฺมตานมฺปีติ ปทํ ปุถุชฺชนานนฺติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท
สมฺภาวนํ ฯ ปุถุชฺชนานนฺติ ปทํ อุปฺปชฺชนฺตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
รูปา...ทีนีติ ปทํ อสฺสา ฯ เป ฯ รชฺชนฺตานนฺติ ปทตฺตเย กมฺมํ ฯ
อสฺสาเทนฺตานํ ฯ เป ฯ นนฺติ ปทตฺตยํ ปุถุชฺชนานนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ กาม...ขาตาติ ปทํ รูป ฯ เป ฯ รสาติ ปญฺจปทานํ
วิเสสนํ ฯ รูป ฯ เป ฯ รสาติ ปญฺจปทานิ อุปฺปชฺชนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ

สุเขน สมฺปยุตฺโต อสฺสาโท สุขสฺสาโท กาเมสุ ปวตฺโต
สุขสฺสาโท กามสุขสฺสาโท กามสุขสฺสาโท อิติ สงฺขาตา กาม...
สงฺขาตา ฯ

รสนฺติ อสฺสาเทนฺตีติ รสา โสมนสฺสเวทนา กตฺตุสาธนํ ฯ
รูเป ปวตฺตา รสา รูปรสา รูปปริโภเคน วา อุปฺปนฺนา รสา
รูปรสา ฯ สทฺทรสาทีสุปิ เอเสว นโย ฯ

เย รสา อิมํ โลกํ สตฺตโลกํ คีวายํ ฯ เป ฯ สามคฺคิยญฺจ
สติ อุปฺ... ...รสาติ เย รูปรสาทโย ปณฺฑิเตหิ วุจฺจนฺติ
สพฺเพปิ เต รสา ตถาคตสฺส ตถาคเตน ปหีนาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ปา.๒ ฯ ส.๑๔๒]

อาวิญฺจนฺติ อาวิญฺฉนฺตีติ จ เทฺว ปาฐา ฯ จสทฺโท อฏฺฐานปฺ-
ปยุตฺโต ตสฺมา สามคฺคีรสาติ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ เตน น
เกวลํ รูปรสา ฯ เป ฯ โผฏฺฐพฺพรสาติ วุจฺจนฺติ อถโข
สามคฺคีรสาติ วุจฺจนฺตีติ ญาเปติ ฯ สตีติ ปทํ อุปฺปนฺนตฺตาติ
ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อุปฺปนฺนตฺตาติ รูปรสาทีนํ อุปฺปนฺนภาวโต
วุจฺจนฺตีติ ปเท เหตุ ฯ มยฺหํ ปหีนาติ วจเน ภควตา วตฺตพฺเพปิ ฯ
ปิสทฺโท อรุจิสูจโน ฯ มมงฺกาเรนาติ มมาติ วทเนน ฯ มม-
กาเรนาติ วตฺตพฺเพ นิคฺคหิตาคมํ กตฺวา มมงฺกาเรนาติ วุตฺตํ ฯ
วา อปโร นโย เอส วิลาโส ภควโต เทสนาวิลาโส เทสนาย
วิลาโส ฯ

[๑๘] ตตฺถาติ ปหีนาติอาทิวจเนสุ นิทฺธารณํ ฯ อริ...
ตฺเถนาติ อริยมคฺคสงฺขาเตน สตฺเถน ฯ ตณฺหาวิชฺชามยนฺติ
ตณฺหาวิชฺชา เอว ฯ เอเตสนฺติ รูปรสาทีนํ ฯ กตนฺติ ภควตา
ตณฺหาวิชฺชา เอว ฯ เอเตสนฺติ รูปรสาทีนํ ฯ กตนฺติ ภควตา
กตํ ฯ ตสฺสาติ ตาลรุกฺขสฺส ฯ วตฺถุมตฺเตติ ปทํ ปเทเสติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ น ปุน ปญฺญายตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสนฺติ
รูปาทิรสานํ วตฺถูติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อุปฺปนฺน...เวนาติ ปทํ
วตฺถูติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เตติ รูปาทิรสา ฯ มตฺถกจฺฉินฺน-
ตาโลติ มตฺถเก ฉินฺนตาโล ฯ เอวํ วุตฺตนเยน ตาลาวตฺถุกตา
รูปาทิรสา อนภาวํ กตา โหนฺติ ฯ อนภาวํ กตาติ ปทสฺส
อธิปฺปายํ วิวรนฺโต ยถา ฯ เป ฯ โหนฺตีติ อาห ฯ เนสนฺติ

รูปาทิรสานํ ฯ เอตฺถาติ อนภาวํ กตาติ ปเท ฯ กตาติ ภควตา
กตา ฯ ตสฺสาติ ปาจสฺส ฯ ตตฺถาติ อนภาวํ คตาติ ปเท ฯ
อิติสทฺโท ปทจฺเฉโทติ ปเท นิทสฺสนํ ฯ ยถาติ อนุ... ...ริยาติ
ปโยเค ปทจฺเฉโท วิย ฯ อายติ อายตินฺติ จ เทฺว ปาจา
ทิสฺสนฺติ ฯ เย หีติ หิ สจฺจํ เย รูปาทิรสา ฯ เต รูปาทิรสา ฯ
พฺราหฺมณ เยน การเณน มํ สมฺมาวทมาโน ปุคฺคโล อรสรูโป
สมโณ โคตโมติ วเทยฺย อิทํ โข การณํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
ยญฺจาติ ยํ วนฺทนาทิสามคฺคีรสาภาวสงฺขาตํ การณํ ฯ เอวนฺติ
โน จ โข ยํ ตฺวํ สนฺธาย วเทสีติ วจนํ ฯ นนุ โหตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ โส ปริยาโย น โหตีติ วจเน ภควตา
วุตฺเต ฯ วุตฺเตติ ปทํ โหตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ โย
สามคฺคีรโส ฯ พฺราหฺมเณนาติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ
ตสฺส สามคฺคีรสสฺส ฯ อิตีติ อิติ ปุจฺฉา ฯ วุจฺจเตติ ปริหาโร
มยา วุจฺจเต ฯ น โหตีติ พฺราหฺมเณน วุตฺโต สามคฺคีรโส น
โหติ ฯ โย หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ โย ปุคฺคโล ฯ ตํ สา
ฯ เป ฯ ภพฺโพ หุตฺวา อนุรูโป หุตฺวา น กโรติ ฯ โส ปุคฺคโล ฯ
ตทภาเวนาติ ตสฺส สามคฺคีรสสฺส กรณสฺส อภาเวน ฯ ภควา
ปน ตํ สามคฺคีรสํ กาตุํ อภพฺโพ ว อนนุรูโปเอว เตน ตสฺมา
อสฺส สามคฺคีรสสฺส กรเณ อภพฺพตํ อนนุรูปภาวํ ปกาเสนฺโต
ญาเปนฺโต ภควา อาห โน จ ฯ เป ฯ เทสีติ ฯ อิตีติ อิติ อตฺโถ ฯ

[ปา.๒.๓ ฯ ส.๑๔๒.๑๔๓]

[๒๐๐] อถาติ อนนฺตรํ ฯ อปรนฺติ ปทํ นิพฺโภ ฯ เป ฯ อาทินฺติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ สพฺพปริยาเยสุ เจตฺถาติ เอตฺถ ปาลิยํ สพฺพวาเรสุ ฯ สพฺพ...เยสูติ ปทํ โยชนาติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺต...เนวาติ เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว วิทิตฺวา ฯ อตฺถสทฺโท ปุ๋ลิงฺคนปุ๋สกลิงฺเคสุ วตฺตติ ตสฺมา อตฺถนฺติ วุตฺตํ ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ พฺราหฺมโณ ตเมว อภิ...ทึ มญฺญมาโน อาห ฯ วโยวุฑฺฒานนฺติ ปทํ อภิวาทนาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อภิ...มฺมาทินฺติ ปทํ มญฺญมาโนติ ปเท กมฺมํ ฯ ตทภาเวนาติ ตสฺส อภิวาทนกมฺมาทิกสฺส อภาเวน อาหาติ ปเท ตติยา-วิเสสนํ ฯ ภควา สมฺปสฺสมาโน อนุชานาติ ฯ ตทภาวนฺติ ตสฺส ฉนฺทราเคน ปริโภคสฺส อภาวํ ฯ

[๒๐๑] ยํ กุล...กมฺมํ ฯ ตสฺส กุลสมุทาจารกมฺมสฺส ฯ กาย...ทีนนฺติ ปทํ อกิริยนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ กายทุจฺจริตนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ฐเปตฺวาติ ปทํ อวเสสาติ ปเท วิเสสนํ ฯ

อิมนฺติ อิมํ สมณํ ฯ อาคมฺม นิสฺสาย อุจฺฉิชฺชติ ฯ ภควา ปน อุจฺเฉทํ วทติ ฯ โลภ...เทสูติ ปทํ ปญฺจ...คสฺสาติ ปเท อาธาโร ปญฺจ...คสฺสาติ ปทํ อุจฺเฉทนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๐๒] ปุน พฺราหฺมโณ มญฺญมาโน อาห ฯ อิทํ อภิ...กมฺมํ ชิคุจฺฉติ มญฺเญ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ ตํ อภิวาทนาทิ-

[ปา.๓.๔ ฯ ส.๑๔๓.๑๔๔]

กุลสมุทาจารกมฺมํ ฯ กาย...ทีหีติ ปทํ ชิคุจฺฉตีติ ปเท อปาทานํ ฯ กึ ภควตา วุตฺตํ โหติ ฯ กินฺติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ ยา จาติ ปทํ สมาปตฺตีติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ ตานิ ทุจฺจริตานิ ฐเปตฺวา อวเสสานํ ฯ ธมฺมานนฺติ ปทํ สมาปตฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตนฺติ ภควา สพฺพํปิ ตํ กายทุจฺจริตาทึ ชิคุจฺฉติ ฯ มณฺฑ... ปุริโส วิย คูถํ ชิคุจฺฉิต ฯ ตํ เชคุจฺฉิตนฺติ ตํ ชิคุจฺฉภาวํ ฯ ตตฺถาติ กายทุจฺจริเตนาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

อยํ โคตโม ฯ ตตฺราติ ปทํ ปทตฺโถติ ปเท อาธาโร ฯ เอตฺถาติ เวนยิโกติ ปเท ฯ สฺวายนฺติ โส อยํ ภควา ฯ

[๒๐๓] ปุน พฺราหฺมโณ มญฺญมาโน อาห ฯ เนสนฺติ วโยวุฑฺฒานํ ฯ เอตานิ[๑] อภิวาทนาทิสามีจิกมฺมานิ ฯ อยํ โคตโม ฯ ตตฺราติ ปจเม อตฺถวิกปฺเป ฯ เอตนฺติ ตโปติ วจนํ ฯ อสฺส โคตมสฺส ฯ ภควา ปน สมฺปสฺสมาโน อนุชานาติ ฯ ตตฺราติ ตปสฺสีติ ปเท ฯ วุตฺตมฺปิ ฯ เป ฯ คาถายนฺติ หิ สจฺจํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อธิวจนํ ตโปติ เอตํ วจนํ อิธ ตปฺปติ ฯ เป ฯ คาถายํ ภควตา วุตฺตมฺปิ ฯ อสฺสีตีมสฺส วิวรณํ นิรสฺสิ ปหาสิ วิทฺธํเสสีติ ฯ โย ภควา เต ตเป อสฺสิ ฯ เป ฯ วิทฺธํเสสิ อิติ ตสฺมา โส ภควา ตปสฺสี ฯ

[๒๐๔] อภิ...กมฺมนฺติ ปทํ สํวตฺตตีติ ปเท กตฺตา ฯ เทว...

๑. ตานีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔.๕ ฯ ส.๑๔๔...๑๔๖]

ตฺติยาติ เทวโลเก สมฺปชฺชนตฺถํ ฯ เทว...ภายาติ เทวโลเก ปฏิสนฺธิยา ปฏิลาภตฺถํ ฯ โกธวเสนาติ โกธปฺปฏิพทฺเธน ทสฺเสนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท ปุพฺพนเย วุตฺตํ มญฺญนํ อเปกฺขติ ฯ เอวนฺติ อปคพฺโภติ เอวํ ฯ ตตฺราติ อปคพฺโภติ ปเท ฯ เทว...ปตฺตึ ปาปุณิตุํ อภพฺโพ อนนุรูโป โคตโม อิติ อธิปฺปาโย ฯ หีโนติ ลามโก ฯ อสฺสาติ โคตมสฺส ฯ เทว...รตฺตาติ เทวโลเก คพฺภโต ปริพาหิรภาวโต ฯ

หีโน คพฺโภ หีนคพฺโภ หีนคพฺภสฺส ปฏิลาโภ หีนคพฺภปฺปฏิลาโภ หีนคพฺภปฺปฏิลาภสฺส ภาโค หีน...ภาโค หีนคพฺภ... ภาโค อสฺส อตฺถีติ หีน...ภาคี ฯ

อิตีติ ตสฺมา ฯ อสฺส โคตมสฺส มาตุกุจฺฉิสฺมึ คพฺภวาโส หีโน อโหสิ ฯ ภควโตติ ปทํ อปคตาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สยนํ เสยฺยา คพฺเภ เสยฺยา คพฺภเสยฺยา ฯ โส ภควา ฯ ตตฺราติ ตสฺมึ ยสฺส โขติอาทิวจเน สมูหาธาโร ฯ อถวา ตตฺราติ เตสุ ยสฺส โขติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ จสทฺโท คพฺภเสยฺยา จ อภินิพฺพตฺติ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

วิหตํ การณํ เอตาสํ คพฺภเสยฺยาภินิพฺพตฺตีนนฺติ วิหตการณา วิหตการณานํ ภาโว วิห...ณตฺตํ ฯ

เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ อิตรา ติสฺโสปิ โยนิโย

๑. คพฺภเสยฺยาติ ปเท สมฺพนฺโธติ ยุตฺตตรํ ฯ

[ปา.๕. ฯ ส.๑๔๖.๑๔๗]

คหิตาติ โยชนา ฯ เอตฺถาติ คพฺภเสยฺยา ปุนพฺภวาภินิพฺพตฺตีติ ปททฺวเย ฯ อิธาปีติ อิมสฺมึ ฐาเน ฯ อิธ จ ฐาเน ฯ ปุนพฺภโว ฯ เป ฯ นิพฺพตฺตีติ วจนํ มยา วุตฺตํ ฯ

[๒๐๕] เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ ปฏฺฐายาติ ปทํ อกฺโกสนฺตมฺปีติ ปเท วิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ พฺราหฺมณนฺติ ปทํ โอโลเกนฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ อนุกมฺปายาติ ปทํ สีตเลนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

จกฺขุนาติ ปทโต ปรสฺมึ วิชฺชมานํ พฺราหฺมณนฺติ ปทํ อตฺถิ ตํ น ยุชฺชติ กสฺมา เหฏฺฐา พฺราหฺมณนฺติ ปทสฺส วิชฺชมานตฺตา ฯ

สุปฺปฏิวิทฺธตฺตาติ ปทํ วิธมนฺโตติ ปเท เหตุ ฯ มหา...การนฺติ[๑] มหนฺตํ หทเย อนฺธการํ ฯ อญฺญถาติ อญฺเญน ปกาเรน ฯ ทสฺเสตฺวาติ ปทํ ปกาเสนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ กรุณาย วิปฺผาโร กรุณาวิปฺผาโร ฯ โลกธมฺเมหีติ ปทํ อกมฺปิยาติ ปเท อปาทานํ เหตุ วา ฯ อกมฺ...เวนาติ ปฏิลทฺธนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปฏิลทฺธนฺติ ปทํ ตาทิคุณลกฺขณนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

ตาทิคุโณ เอว ลกฺขณํ ตาทิคุณลกฺขณํ ฯ ปจวิยา สมํ จิตฺตํ ยสฺส โส ปจวีสมจิตฺโต ปจวีสมจิตฺตสฺส ภาโว ปจ...ตตา ฯ อกุปฺโป ธมฺโม ยสฺส โส อกุปฺปธมฺโม อกุปฺปธมฺมสฺส

๑. มหาสทฺทรหิโต วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๔๗]

ภาโว อกุปฺปธมฺมตา ฯ

จสทฺโท กรุณาวิปฺผารญฺจ ตาทิคุณลกฺขณญฺจ ปจฺ... ตฺตญฺจ อกุปฺปธมฺมตญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปกาเสนฺโต จินฺเตตฺวา ทสฺเสนฺโต ภควา วฑฺเฒสิ ฯ

ปลิตํ สิรํ ยสฺส โส ปลิตสิโร ฯ ขณฺโฑ ทนฺโต ยสฺส โส ขณฺฑทนฺโต ฯ วลิ ตจํ ยสฺส โส วลิตโจ ฯ ปลิตสิโร จ ขณฺฑทนฺโต จ วลิตโจ จ ปลิต...ลิตโจ ปลิต...วลิตจสฺส ภาโว ปลิต...จตา ปลิต...จตา อาทิ เยสํ เต ปลิต... ตาทโย ฯ

อตฺตานนฺติ ปทํ สญฺชานาตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ชาติยาติ ปทํ อนุคตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ชราย พฺยาธินา มรเณนาติ ตีณิ ปทานิ กตฺตาเนว ฯ อนุคตํ อนุสฏํ อภิภูตํ อพฺภาหตํ วฏฺฏขาณุภูตํ คมนิยนฺติ ฉ ปทานิ อตฺตานนฺติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ มริตฺวาติ ปทํ คมนิยนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

อุตฺตานสยนทารกภาวคมนิยนฺติปิ ปาโฐ ฯ อุตฺตานสยน-ทารกภาโว คมนิโย เยน อตฺตนา โส อุตฺตา...คมนิโย ฯ

ตทสฺสาติ อสฺส พฺราหฺมณสฺส ตํ อาคมนํ สาตฺถํ สปฺปโยชนํ ฯ เทสิยตีติ เทสนา ธมฺโม เอว เทสนา ธมฺมเทสนา ฯ

[๒๐๖] ตตฺถาติ เสยฺยถาปีติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อุภเยนาปิ ปเทน ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

[ปา.๔ ฯ ส.๑๔๗.๑๔๘]

เอวนฺติ อฏฺฐ วา ทส วาติ วจนํ ฯ ชเนตฺติยาติ ปทํ อธิสยิตานีติ
ปเท กตฺตา ฯ เตสํ อณฺฑานํ ฯ กุกฺกุฏิยาติ ปทํ ปริปาลิย-
มานานีติ ปเท กตฺตา ฯ เนสํ อณฺฑานํ ฯ โส อลฺลสิเนโห ฯ
ปริณามนฺติ ปริปากภาวํ ฯ อถาติ อาโลกสฺส ปญฺญายมานกาเล ฯ
สงฺกุฏิตา หตฺถปาทา เยสํ เต สงฺกุฏิตหตฺถปาทา ฯ โนติ
อมฺหากํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ

ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺราติปิ อตฺถิ ฯ
ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ กสฺมา อิติ
ปุจฺฉายํ เจ สติ ฯ โส หิ ...เชฏฺโฐติ พฺราหฺมโณ อาห ฯ
เนสนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ อสฺส พฺราหฺมณสฺส ฯ
ตตฺถาติ อวิชฺชาย ฯ คตาย ปวตฺตาย ฯ ปชายาติ นิทฺธารณํ ฯ
เอตฺถาติ อวิชฺชาคตาย ปชายาติ วจเน ทฏฺฐพฺโพติ ปเท
อาธาโร ฯ สตฺเตสูติ นิทฺธารณํ ฯ ภูตายาตีมสฺส วิวรณํ ชาตาย
สญฺชาตายาติ ฯ อวิ...เสนาติ ปทํ โอนทฺธายาติ ปเท กตฺตา ฯ

ปจ...โธติ จาติ เอตฺถ จสทฺโท ปจ...พุทฺโธติ จ อนฺตรา
ฯ เป ฯ คยนฺติ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ
รุกฺโข โพธีติ โพธิรุกฺโข ฯ จตูสุ ฯ เป ฯ มคฺโค โพธีติ
วุจฺจติ ปตฺวาน ฯ เป ฯ นิพฺพานํ โพธีติ วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ปา.๕.๖ ฯ ส.๑๔๘..๑๕๐]

อิธาติ สมฺมาสมฺโพธินฺติ ปเท ฯ อญฺเญสํ ฯ เป ฯ น โหตีติ ปุจฺฉา ฯ เตสํ หีติ หิ สจฺจํ เตสํ ปุคฺคลานํ นิทฺธารณํ ฯ พุทฺธานํ ปน อรหตฺตมคฺโค สพฺพ ฯ เป ฯ ภาวํ เทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๒๐๗] ยเทตนฺติ ปทํ โอปมฺ...ปาทนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตนฺติ โอปมฺมสมฺปฏิปาทนํ ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ หิสทฺโท วิตฺถาร โชตโก ฯ

ติวิธา จ สา กิริยา จาติ ติวิธกิริยา อธิสยนาทิ จ สา ติวิธกิริยา จาติ อธิ...กิริยา อธิ...กิริยาย กรณํ อธิสยนาทิ...กิริยากรณํ[๑] ฯ อลฺลสิเนหสฺส ปริยาทานํ อลฺล...ทานํ ฯ ภว...ทานนฺติ ภวตฺตยํ อนุคตสฺส นิกนฺติสงฺขาตสฺส สิเนหสฺส ขยนํ ฯ ถทฺธา จ เต ขรา จาติ ถทฺธขรา ถทฺธขรานํ ภาโว ถทฺธขรภาโว ฯ ติกฺขญฺจ ขรญฺจ วิปฺปสนฺนญฺจ สูรญฺจ ติกฺข...สูรํ ติกฺขขรวิปฺปสนฺนสูรสฺส ภาโว ติกฺข...ภาโว ฯ ตโตติ ตสฺมา เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ

โปตฺถเกสุ ปน ฉอภิญฺญาปกฺเขติ ลิขิตํ ฯ กิญฺจาปิ โลกุตฺตราภิญฺญา อวิชฺชณฺฑโกสมฺปทาลิตา ตถาปิ ปุน ตํ โลกุตฺตราภิญฺญํ คเหตฺวา ฉอภิญฺญาปกฺเขติ วุตฺตนฺติ ปุนรุตฺตโทโส น โหติ ฯ

๑. อธิสยิตาทิ...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

กุกฺกุฏโปตกานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ปชายาติ นิทฺธารณํ ปทาเลตฺวาติ ปทํ คโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เสฏฺโฐติ สงฺขฺยํ คโต ภควาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๐๘] เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ ปกาเสตฺวาติ ปทํ อาหาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตนฺติ เชฏฺฐสฺเสฏฺฐภาวํ ฯ สุตฺวาติ ปทํ อุปฺปนฺนนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอวนฺติ กาย ฯ เป ฯ ปตฺโตติ เอวํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ ฯ อิมนฺติ เชฏฺฐสฺเสฏฺฐภาวํ ฯ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส จิตฺตํ อญฺญาย ทสฺเสนฺโต ญาเปนฺโต ภควา อารทฺธนฺติอาทึ เอวํ วจนํ อาห ฯ ตตฺถาติ อารทฺธนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตทธิคมายาติ ตสฺส เชฏฺฐสฺเสฏฺฐภาวสฺส อธิคมตฺถํ ฯ เมติ ปทํ อารทฺธนฺติ ปเท กตฺตา ฯ โพธิ ฯ เป ฯ วุตฺตํ โหตีติ อิทํ วิวรณํ ฯ ตนฺติ ตํ วีริยํ ฯ น เกว...วีริยเมว อโหสิ ฯ อาร...เวนาติ ปทํ อุปฏฺฐิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอว จาติ นิปาตสมุทาโย ฯ ตตฺถาติ ตสฺสํ ปาลิยํ (นิทฺธารณํ)[๑] วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ นิปฺผนฺทนฺตีติ[๒] นิปฺผนฺทํ อิตีติ เฉโท ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ปุพฺพปฺปฏิปทาติ[๓] ปุพฺเพ ปวตฺตปฺปฏิปทา ฯ

[๒๐๙] ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ วิวิจฺเจว ฯ ฯ เป ฯ หีติอาทีนนฺติ ปทํ อตฺโถติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กิญฺจาปีติ ปทํ

๑. อติเรกํ วิย ขายติ ฯ ๒. ๓. นิปฺผนฺทนนฺติ ปุพฺพภาคปฺปฏิปทา อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

วุตฺโตติ ปเท อรุจิสูจนนิปาตปทํ ฯ วุตฺโตติ อฏฺฐกถาจริเยน วุตฺโต ฯ อฏฺฐกถาย วุตฺตนยํ วินา อตฺโถ สุฏฺฐุ ปากโฏ น โหติ ฯ นนฺติ อตฺถํ ฯ เอตฺถาติ วิวิจฺเจวาติ ปเท ฯ โส เอวกาโร ฯ นิยโม อตฺโถ ยสฺส โส นิยมตฺโถ ฯ ยสฺมา จ เอวกาโร นิยมตฺโถ ตสฺมา ภควา ทีเปติ ญาเปติ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ จสทฺโท ปฏิปกฺขภาวํ จ อธิคมํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อสฺสาติ ปฐมชฺฌานสฺส ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ นูนิมสฺส ฯ เป ฯ กโรตีติ อิทํ วจนํ ปญฺญายติ ฯ นูนิมสฺสาติ นูน อิมสฺส ฯ เยสุ กาเมสุ ฯ อิทํ ฌานํ ฯ ปทีโป วิย นปฺปวตฺตติ ฯ เตสํ กามานํ ฯ อสฺส ฌานสฺส ฯ อธิคโม ปฏิลภนํ ฯ ปาริมตีรสฺเสวาติ ปาริมตีรสฺส อธิคโม อิว ฯ อิติสทฺโท อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ กสฺมา ฯ เป ฯ วิหเรยฺยาติ โจทนา ตตฺถ ตสฺมึ วิวิจฺเจว กาเมหีติ วจเน สิยา ฯ เอส เอวกาโร ภควตา วุตฺโต ฯ อวิวิจฺจาปีติ เอตฺถ อปิสทฺโท วิวิจฺจาติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ เอตนฺติ วิวิจฺเจวาติ ปุพฺพปเท เอตํ อวธารณํ ฯ เอวนฺติ ตยา วุตฺตอตฺถชาตํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เอส เอวกาโร ฯ อุตฺตราปเทปีติ ปทํ วตฺตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท ปุพฺพปทํ อเปกฺขติ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ เอวกาโร ปณฺฑิเตน วตฺตพฺโพ ฯ น หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ อิโต กามจฺฉนฺทโต อญฺเญหิปิ ฯ เป ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๓.๑๕๔]

วิหริตุํ หิ ยสฺมา ปุคฺคเลน น สกฺกา ตสฺมา เอส นิยโม
ปณฺฑิเตน ทฏฺฐพฺโพ ฯ อญฺเญหิปีติ อปิสทฺโท กามจฺฉนฺทํ
อเปกฺขติ ฯ ปททฺวเยปิ จาติ ปทํ สงฺคหนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
กิญฺจาปิ คจฺฉนฺติ ฯ สาธา...เนนาติ ปทํ คจฺฉตีติ ปเท
กรณํ ฯ ปเทนาติ ปทํ สงฺคหิตาติ ปเท กรณํ ฯ เย จ วตฺถุกามา
นิทฺเทเส สารีปุตฺตตฺเถเรน วุตฺตา เย จ วตฺถุกามา ตตฺเถว
นิทฺเทเส วิภงฺเค จ ภควตา วุตฺตา เต วตฺถุกามกฺกิเลสกามา
ปณฺฑิเตน ทฏฺฐพฺพา ฯ เตน กิเลสกามวิเวเกน นิทฺธารณํ ฯ
วตฺถุกาเมหีติ ปทํ วิเวกาติ ปเท อปาทานํ ฯ วิเว...เยวาติ
ปทํ วิภาวิโตติ ปเท เหตุ ฯ กามสุขปริจฺจาโค วิภาวิโตติ
สมฺพนฺโธ ฯ กามสุขสฺส ปริจฺจาโค กามสุขปริจฺจาโค ฯ เนกฺขมฺ...
ริคฺคโหติ เนกฺขมฺมสุขสฺส คหณํ ฯ ปฐเมน ปเทน สงฺกิ...หานํ
วิภาวิตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ ปเท วุตฺโตติ ปเท
อาธาโร ฯ วุตฺตกาเมสูติ นิทฺธารณํ ฯ วตฺถุกามปกฺเขติ ปทํ
นโยติ ปเท อาธาโร ฯ กิเล...ปกฺเขติ ปทํ อธิปฺเปโตติ ปเท
อาธาโร ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อเนโก เภโท ยสฺส โส
อเนกเภโท ฯ โส จาติ กามจฺฉนฺโท วุตฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ
อปิสทฺโท อรุจิสูจนตฺโถ ฯ สมาโนติ ปทํ โสติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
นเยนาติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กรณํ ฯ วิภงฺเคติ ปทํ วุตฺโตติ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๔.๑๕๕]

ปเท อาธาโร ฯ โส จ อกุ ฯ เป ฯ ปเท วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ
อเนกเภทโตติ ปทํ วตฺตนฺติ ปเท เหตุ ฯ อสฺสาติ กามจฺฉนฺทสฺส
เภทโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท นีวรเณ อเปกฺขติ ฯ
จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ วิชฺชมาเนติ ปทํ วุตฺตานีติ ปเท
ลกฺขณกิริยา ฯ นเยนาติ ปทํ วุตฺตานีติ ปเท กรณํ ฯ วิภงฺเคติ
ปทํ วุตฺตานีติ ปเท อาธาโร ฯ อุปริ...งฺคานนฺติ ปทํ ปฏิปกฺขาติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ นีวรณาเนวาติ เอตฺถ เอวสทฺเทน อนีวรเณ
นิวตฺเตติ ฯ เตสํ นีวรณานํ ฯ ตถา หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตถา
ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ เอวนฺติ วุตฺตนเยน ฯ เอตฺถาติ เอเตสุ
ทฺวีสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

อิมินา ปเทน ฯ วิกฺขมฺ...เวโกติ วิกฺขมฺภนวเสน วิเวโก ฯ
ปญฺจนฺนมฺปิ นีวณานํ อคฺคหิตคฺคหเณน วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโตติ
สมฺพนฺโธ ฯ ปญฺจนฺนมฺปิ กามจฺฉนฺทนีวรณาทีนํ ฯ อคฺ...เณนาติ
ปุริมปเท อคฺคหิตานํ คหเณน วุตฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
ปฐเมน ปเทน กามจฺฉนฺทสฺศ วิกฺขมฺภนวิเวโก ทุติเยน เสส-
นีวรณานํ อคฺคหิตคฺคหเณน วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ
อกุสลมูเลสูติ นิทฺธารณํ ฯ ปญฺจกามคุณานํ เภโท ปญฺจ...เภโท
ปญฺจกามคุณเภโท วิสโย เอตสฺสาติ ปญฺจ...เภทวิสโย ฯ
โลภสฺส วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ อาฆาตวตฺถุ-
เภทาทโย วิสยา เอเตสนฺติ อาฆา...วิสโย ฯ โทสโมหานํ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๕.๑๕๖]

วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโต ฯ ธมฺเมสูติ นิทฺธารณ ฯ กาโมฆ-
โยชนานํ วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโต ทุติ...นานํ วิกฺขมฺภน-
วิเวโก วุตฺโต ตณฺหาย...นญฺจ วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโต
ทุติเยน ฯ เป ฯ นญฺจ วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโต ปฐ ฯ เป ฯ
ทานํ วิกฺขมฺภนวิเวโก วุตฺโต ฯ

[๒๑๐] เอตฺตาวตา จาติ เอตฺตเกน วิวิจฺเจว ฯ เป ฯ ธมฺเมหีติ
วจเนน ฯ ปหานงฺคนฺติ ปหานเมว องฺคํ อวยวํ ฯ สมฺปโยคงฺคนฺติ
สมฺปโยคเมว องฺคํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ สวิตกฺกนฺติอาทิวากฺเย
วินิจฺฉโย ฯ สฺวายํ วิตกฺโก ฯ อารมฺมเณ จิตฺตสฺสาติ ปทํ
อภินิโรปนาติ ปเท กมฺมํ ฯ อภินิโรปนํ ลกฺขณํ ยสฺส โส
อภินิโรปนลกฺขโณ ฯ อาหนนญฺจ ปริยาหนนญฺจ อาห...นนํ
อาหนนปริยาหนนํ รโส ยสฺส โส อาห...รโส ฯ ตถา หีติ
ทฬฺหีกรณํ ฯ ตถา ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ เตนาติ วิตกฺเกน
กโรติ วุจฺจตีติ ปททฺวเย กรณํ ฯ วิตกฺกาหตนฺติ วิตกฺเกน
อภิมุขํ หริตํ ฯ จิตฺตสฺสาติ ปทํ อานยนาติ ปเท กมฺมํ ฯ
อานยเนน ปจฺจุปฏฺฐาตีติ อาน...ฏฺฐาโน ฯ

อารมฺมณสฺศ อนุมชฺชนํ ลกฺขณํ ยสฺส โส อารมฺ...กฺขโณ ฯ
ตตฺถาติ อารมฺมเณ ฯ สหชาตานํ อนุโยชนํ รโส ยสฺส โส
สห...รโส ฯ จิตฺตสฺสาติ ปทํ อนุปฺปพนฺธนาติ ปเท กมฺมํ ฯ
อนุปฺปพนฺธเนน ปจฺจุปฏฺฐาตีติ อนุป...ฏฺฐาโน ฯ

๑. โปราณโปตฺถเก อามุขนฺติ ทิสฺสติ.

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๖.๑๕๗]

[๒๑๑] วิตกฺกวิจารานํ ปน ปฐมชฺฌาเน สหุปฺปตฺติ ตสฺมา เนสํ วิเสโส นตฺถีติ โกจิ วเทยฺย ตสฺมา เนสํ วิเสสํ ญาเปนฺโต สนฺเตปิ จาติอาทิมาห ฯ เนสํ วิตกฺกวิจารานํ กตฺถจิ ปฐมชฺฌาเน อวิโยเค สนฺเตปิ จ ปฐมาภินิปาโต วิตกฺโกติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท อรุจิสูจนํ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ โอฬาริกตฺเถนาติ โอฬาริกสภาเวน วิยาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ฆณฺฑา... สทฺโทติ ฆณฺฑสฺส อภิฆาเตน อภิหนเนน อุปฺปนฺนสทฺโท ฯ เจตโสติ ปทํ นิปาโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปฐมํ อภินิปาโต ปฐมาภินิปาโต ฯ สุขุมตฺเถนาติ ปทํ วิยาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อนุรโวติ อนุคตสทฺโท ฯ

วิปฺผรณํ วิปฺผาโร วิปฺผาโร อสฺส อตฺถีติ วิปฺผารวา เวควาติ อตฺโถ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ เอตฺถาติ วิตกฺกวิจาเรสุ นิทฺธารณํ ฯ จิตฺตสฺสาติ ปทํ ปริปฺผนฺทาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กิมิวาติ อาห อากาเส ฯ เป ฯ ภมรสฺสาติ ฯ คนฺธา...ภมรสฺส ปทุมาภิมุขปาโต วิย จาติ โยชนา ฯ คนฺเธน อนุพนฺธํ เจตํ ยสฺส โส คนฺธานุพนฺธเจโต ฯ

สนฺตา วุตฺติ อสฺสาติ สนฺตวุตฺติ ฯ นาติ...ภาโวติ ปทํ สนฺตวุตฺตีติ ปทสฺส อธิปฺปาโย ฯ กิมิวาติ อาห อากาเสติอาทึ ฯ ปทุมาภิมุขปติตสฺส ฯ เป ฯ ภาเค ปริพฺภมนํ วิย จาติ โยชนา ฯ เตสนฺติ วิตกฺกวิจารานํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ รุกฺโข วิย ปุปฺเผน

[ปา. ๖ ฯ ส. ๑๕๗]

จ ผเลน จ สห วตฺตติ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ ปุคฺคโล อธิฏฺฐานํ เอติสฺสาติ ปุคฺคลาธิฏฺฐานา ฯ ตตฺราปีติ วิภงฺเค ฯ อปิสทฺโท อิมํ ฐานํ อเปกฺขติ ฯ เอวเมวาติ อิธ วุตฺตนเยน ฯ

[๒๑๒] วิเวกชนฺติ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ ปีติสุขนฺติ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ ยา ธมฺมชาติ ปีนยติ ตปฺเปติ วฑฺเฒติ วา อิติ ตสฺมา สา ธมฺมชาติ ปีติ ฯ สา ปีติ ฯ สมฺปิเยน วฑฺฒเนน อยนํ ปวตฺตนํ สมฺปิยายนํ สมฺปิยายนํ ลกฺขณํ เอติสฺสาติ สมฺปิยายนลกฺขณา ฯ กายจิตฺตานํ ปีนนํ กายจิตฺตปฺปีนนํ กายจิตฺตปฺปีนนํ รโส เอติสฺสาติ กาย...รสา ฯ กาเย ผรณํ รโส เอติสฺสาติ กายผรณรสา° ฯ อุทคฺคสฺส ภาโว โอทคฺยํ โอทคฺเยน ปจฺจุปฏฺฐานา โอ...ฐานา ฯ

กายจิตฺตาพาธํ วินาสนวเสน ขาทติ ขนติ จ ฯ สาตํ อิฏฺฐํ ลกฺขณํ สภาโว เอตสฺสาติ สาตลกฺขณํ ฯ ตํสมฺปยุตฺตานนฺติ ปทํ พฺรูหนาติ ปเท กมฺมํ ฯ อุปพฺรูหนํ รโส เอตสฺสาติ อุปพฺรูหนรสํ ฯ อนุคฺคเหน ปจฺจุปฏฺฐานํ อนุคฺ...ฐานํ ฯ

เนสํ ปีติสุขานํ กตฺถจิ จิตฺตุปฺปาเท อวิปฺปโยเค สนฺเตปิ จ อิฏฺฐา...ปฏิลาภตุฏฺฐิ ปีตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

อิฏฺฐารมฺมณสฺศ ปฏิลาโภ อิฏฺ...ลาโภ อิฏฺฐารมฺมณปฺ-

๑. ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ กายสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๗.๑๕๘]

ปฏิลาเภน ตุฏฺฐิ อิฏฺฐา...ตุฏฺฐิ ฯ ปฏิลทฺโธ รโส ปฏิลทฺธรโส ปฏิลทฺธรสสฺส อนุภวนํ ปฏิ...วนํ ฯ

ยตฺถาติ ยสฺมึ จิตฺตุปฺปาเท ฯ นิยมโต ปีติ น โหติ ฯ สงฺขา...หิตาติ สงฺขารกฺขนฺธภาเวน ปริจฺฉินฺนา ฯ กนฺตารกฺ-ขีณสฺสาติ¹ กนฺตาเร ขีณสฺส ชนสฺส ปีติ สุขนฺติ ปททฺวเย สมฺพนฺโธ ฯ

วนเมว วนนฺตํ อุทกเมว อุทกนฺตํ วนนฺตญฺจ อุทกนฺตญฺจ วนนฺตุทกนฺตานิ ฯ ทสฺสนญฺจ สวนญฺจ ทสฺสนสฺวนานิ ฯ วนนฺตุทกนฺตานิ ทสฺสนสฺสวนานิ วนนฺตุ...วนานิ ฯ

วนสฺส ฉายา วนจฺฉายา วนจฺฉายาย ปเวโส วนจฺ...เวโส ฯ อุทกสิส ปริโภคโค อุทกปริโภโค ฯ วนจฺฉายาปเวโส จ อุทกปริโภโค จ วนจฺ...โภโค ฯ

เอตนฺติ อิฏฺฐารมฺมณปฺปฏิลาภตุฏฺฐีติอาทิ วจนํ อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ เอวมฺปีติ เอตฺถ อปิสทฺโท ปุริมนยํ อเปกฺขติ ฯ ฌานํ วิเวกชํ ฯ เอตฺถาติ ฌาเน ฯ ตญฺจ ปีติสุขํ อสฺส ฌานสฺส อตฺถิ อิติ ตสฺมา อิติปิ วจนํ วตฺตุํ² ยุชฺชติ ฯ เอตนฺติ ปีติสุขํ ฯ ตตฺราปีติ วิภงฺเค ฯ

[๒๑๓] คณนานุปุพฺพตาติ เทสนาวเสน คณนาย อนุปุพฺพตาย ฯ

๑. กนฺตารขินฺนสฺสาติ วณฺณนาปาโฐ อยเมว ยุตฺตตโร ฯ ๒. วุตฺตนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๘]

วิภตฺติโลโป ฯ คณานุปุพฺพ◌ฺโตติปิ อตฺถิ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ
อิมินา ฌาเนน ฯ ตเทตํ ฌานํ ฯ ตตฺถาติ ทฺวีสุ ฌาเนสุ ฯ
เอตฺถ หีติ หิ สจฺจํ เอตฺถ วิปสฺสนามคฺคผเลสุ นิทฺธารณํ ฯ
ยํ ฌานํ สวิตกฺกํ ฯ เป ฯ อิติ เอวํ อปเทสํ อปทิสิตพฺพภาวํ
อรหติ ตํ ฌานํ นาม กตมํ ปน อิติ โจทโก เอตฺถ ฌานนฺติ
อธิกาเร อาหาติ โยชนา ฯ ปริหาโร ปณฺฑิเตน วุจฺจเต ฯ
สธโน ...อาทีสุ ปโยเคสุ ฯ อปเทสารโหติ อปทิสิตพฺพภาวํ
อรโห ฯ อญฺโญ มคฺโค ฯ

อิธ อธิกาเร ฯ เอเตสุ องฺคเสุ ฯ เอตาเนว องฺคานิ
วุตฺตานีติ ปเท กมฺมํ ฯ อสฺส ฌานสฺส องฺคาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อวุตฺตตฺตาติ ปทํ น โหตีติ ปเท เหตุ ฯ อวุตฺตตฺตาติ สจิตฺเต-
กคฺคตนฺติ ฌานปาลิยํ อวุตฺตตฺตา ฯ อิติ โจทโก เจ วเทยฺย ฯ ตญฺจ
ตยา วุตฺตวจนํ น กสฺมา จิตฺเตกคฺคตาย ฌานปาลิยํ วุตฺตตฺตา
เอว ฯ สาปิ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ สา จิตฺเตกคฺคตา วิภงฺเค
วุตฺตา เอว ฯ อปิสทฺโท วิตกฺกาทโย อเปกฺขติ น ฯ สวิตกฺกํ
...รนฺติ วจนํ วุตฺตํ ยถา เอวํ สจิตฺเตกคฺคตนฺติ วจเน อิธ
อธิกาเร ภควตา อวุตฺเตปิ เวทิตพฺพา ฯ เตนาติ อธิปฺปาเยน ฯ

[๒๑๔] ตสฺสาปีติ ตสฺส วจนสฺส ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ อิธ
อุปสมฺปชฺชาติ ปทสฺส อุปคนฺตฺวาติอาทินา นเยน อตฺโถ เวทิตพฺโพติ
ญาเปติ ฯ

๑. คณนานุปุพฺพโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๕๘...๑๖๐]

โพธิมณฺเฑติ ปทํ นิสฺสชฺชาติ ปเท อาธาโร ฯ อิริ...เรนาติ ปทํ อภิ...สินฺติ ปเท กรณํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ หุตฺวาติ ปทํ อภินิปฺผาเทสินฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อตฺตภาวสฺสาติ ปทํ อริยนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อิริยนฺติอาทิ เววจนํ ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ วิหาสีติ ปุจฺฉา ฯ กมฺมฏฺฐานํ ภาเวตฺวา ภควา อิมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ กตรํ กมฺมฏฺฐานํ ภาเวตฺวา ฯ อานา...ฐานํ ภาเวตฺวา ฯ อญฺเญน ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ ปุจฺฉา ฯ อญฺเญน ปุคฺคเลน ตทตฺถิเกน ตํ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ อิจฺฉนฺเตน ฯ อญฺเญนปีติ อปิสทฺโท ภควนฺตํ อเปกฺขติ ฯ ปจ...ทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ วาสทฺโท อญฺญตรํ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ เตสนฺติ อานาปานสฺสติ กมฺมฏฺฐานาทีนํ ฯ อิธ ปน อธิกาเร ภาวนานเย มยา วุจฺจมาเน ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

ปฐมชฺฌานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๑๕] ตตฺถาติ เตสุ ปฐมทุติยชฺฌาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ วา ตสฺสํ ปาลิยํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ปฐมชฺฌานธมฺมาติ ปฐมชฺฌาเน ผสฺสาทโย ธมฺมา ฯ หิ สจฺจํ ปฐมชฺฌาเน ผสฺสาทโย อญฺเญเยว อิธ ทุติยชฺฌาเน ผสฺสาทโย อญฺเญ ปน ตถาปิ โอฬาริกสฺส โอฬาริกสฺส องฺคสฺส สม ฯ เป ฯ โหตีติ อธิปฺปายสฺส ทีปนตฺถํ ญาปนตฺถํ วิตกฺก ฯ เป ฯ เอวํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ โยชนา ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๐.๑๖๑]

อชฺฌตฺตนฺติ อชฺฌตฺตํ นาม อิธ อธิกาเร นิยกชฺฌตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน อธิปฺเปตํ ฯ เอตฺถาติ อชฺฌตฺตนฺติ ปเท ฯ

ยสฺมาติ ปทํ สมฺปสาทยตีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ฯ ฌานนฺติ ปทํ สมฺปสาทยตีติ ปเท กตฺตา วุตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สมฺป... ตตฺตานิ ปทํ วูปสมเนนาติ ปเท เหตุ ฯ วิตกฺก...เนนาติ วิตกฺกวิจาเรหิ โขภโต จลนโต วูปสมเนน ฯ เจโตติ ปทํ สมฺปสาทยตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เจตโสติ ปทํ สมฺปสาทนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ

ตตฺราติ เจตโส เอโกทิภาวนฺติ วจเน ฯ วิตกฺก...เรหีติ ปทํ อนชฺฌารูปฬฺหตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีปีติ อิติปิ อตฺโถ วฏฺฏติ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ อิติ ตสฺมา ฯ โส ปนายํ ฯ เป ฯ โสติ เจตโส โส อยํ เอโกทิ ยสฺมา โหติ ฯ เอตนฺติ ทุติยชฺฌานํ ฯ

[๒๑๖] นนุ ฯ เป ฯ วุตฺตนฺติ โจทนา ฯ อยญฺจ สมาธิ ฯ อถาติ เอวํ สติ ฯ อิทเมว ทุติยชฺฌานํ สมฺป ฯ เป ฯ ภาวญฺจาติ กสฺมา วุตฺตํ ฯ ปริหโร มยา วุจฺจเต ฯ หิ สจฺจํ อทุํ อมุํ ปฐมชฺฌานํ น สุปฺปสนฺนํ โหติ ฯ วิตกฺก...เภนาติ ปทํ น สุปฺปสนฺนนฺติ ปเท เหตุ ฯ วีจิ...กุลํ ชลํ อิว ฯ สทฺธาย สติยาปิ ปฐมชฺฌานํ สมฺปสาทนํ อิติ น วุตฺตํ ฯ น สุปฺป...เยว จาติ สทฺธาย น สุปฺปสนฺนตฺตา เอว ฯ เอตฺถาติ ปฐมชฺฌาเน ฯ ฌาเนติ ปทํ อภาเวนาติ ปเท อาธาโร ฯ วิตกฺก...ภาเวนาติ วิตกฺกวิจาร-

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๑.๑๖๒]

สงฺขาตสฺส ปลิโพธสฺส อภาเวน พลวตีติ ปเท เหตุ ฯ อิทเมว ทุติยชฺฌานํ สมฺปสาทนํ เจตโส เอโกทิภาวญฺจาติ เอวํ ภควตา วุตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ วิภงฺเค ปน เอตฺตกเมว วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ อยํ อตฺถวณฺณนา เอวํ ตถา ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพา ฯ

[๒๑๗] เอตสฺมึ ทุติยชฺฌาเน ฯ ทุติยชฺฌานํ อิมินา ว นเยน อวิจารํ นาม ฯ อิติ อยญฺจ ฯ เป ฯ อวิจารนฺติ วจนํ วิภงฺเคปิ ภควตา วุตฺตํ ฯ วิตกฺก ฯ เป ฯ อิมินาปิ ปเทน อยมตฺโถ นนุ จ สิทฺโธ อถ เอวํ สติ อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ วจนํ กสฺมา ปุน ภควตา วุตฺตํ อิติ เอตฺถ อธิกาเร โจทโก อาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ ปทํ อเปกฺขติ ฯ อยมตฺโถติ วิตกฺกวิจาราภาวสงฺขาโต อตฺโถ ฯ ปริหาโร มยา วุจฺจเต ฯ เอวเมวนฺติ เอวเมว[1] ฯ เอตนฺติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ วจนํ ฯ ตทตฺถทีปกนฺติ ตสฺส วิตกฺกวิจาราภาวสงฺขาตสฺส อตฺถสฺส ญาปกํ ฯ โอฬา ฯ เป ฯ วุตฺตนฺติ วจนํ นนุ อโวจุมฺหา มยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

อปิจาติ อญฺญํ วจนํ วตฺตพฺพํ อตฺถิ ฯ วูปสมาติ ปทํ สมฺปสาทนนฺติ ปเท เหตุ ฯ อิทํ ทุติยชฺฌานํ ฯ น กิเลสกาลุสฺสิยสฺส กิเลสสงฺขาตสฺส กลุสฺสภาวสฺส[2] วูปสมา อิทํ ฌานํ สมฺปสาทนํ

๑. เอวเมวาติเยว ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ ฯ
๒. กลุส อิติปิ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๒.๑๖๓]

วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา อิทํ เอโกทิภาวํ น อุปจารชฺฌานมิว นีวรณปฺปหานา อิทํ เอโกทิภาวํ น ปฐมชฺฌานมิว องฺคปาตุภาวา วิตกฺกาทิองฺคานํ ปาตุภาวโต อิทํ เอโกทิภาวํ อิติ เอวํ ฯ เป ฯ ทีปกํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ อิทํ วจนํ ฯ ตถา ฯ เป ฯ อิทํ ทุติยชฺฌานํ อวิตกฺกาวิจารํ น ตติย ฯ เป ฯ วิย จ วิตกฺกวิจารานํ อภาวา อิทํ ทุติยชฺฌานํ อวิตกฺกาวิจารํ อิติ เอวํ อภิ...ภาวสฺส อวิตกฺกอวิจารนฺตีมสฺส เหตุปริทีปกญฺจ เหตุญฺญาปกํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ อิทํ วจนํ น วิตกฺก...ทีปกํ วิตกฺกวิจารานํ อภาวมตฺตสฺส ญาปกํ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ อิทํ วจนนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ทีปกญฺจาติ เอตฺถ จสทฺโท น เกวลํ สมฺปสาทน-เอโกทิภาวานํ เหตุปริทีปกํ อิทํ วจนนฺติ ญาเปติ ฯ เอวสทฺโท เหตุทฺวยปริทีปนํ นิวตฺเตติ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ ปุริมนฺติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ ปุริมํ วจนํ วตฺวาปิ อวิตกฺกํ อวิจารนฺติ วจนํ ภควตา วตฺตพฺพเมว ฯ

[๒๑๘] ตตฺถาติ ตสฺสํ ปาลิยํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อยเมว สมาธิ อิติ เอวํ วตฺตพฺพํ เอตํ วจนํ อรหติ[๑] ฯ วิตกฺก...เหนาติ ปทํ อจลตฺตา สุปฺปสนฺนตฺตา จาติ ปททฺวเย วิเสสนเหตุ ฯ อจลตฺตา สุปฺปสนฺนตฺตา จาติ ปททฺวยํ อรหตีติ ปเท เหตุ ฯ อิมสฺสาติ ทุติยชฺฌานสฺส ฯ วณฺณภณนตฺถํ คุณสฺส ภณนตฺถํ

๑. วตฺตพฺพตํ อรหตีติ วณฺณนาวจนํ ฯ

อิทเมว ทุติยชฺฌานํ สมาธิชนฺติ ภควตา วุตฺตํ ฯ ฌานนฺติ เอตฺถ ปน วจเน เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ยถาหาติ ภควา กึ อาห ฯ ฌานนฺติ ฯ เป ฯ กคฺคตาติ อาห ฯ ปริยาโยเยว เจโสติ เอโส ปริยาโย เอว น นิปฺปริยาโย ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ ฐเปตฺวาติ ปทํ ติวงฺคิกนฺติ ปเท วิเสสนํ ฯ เอตนฺติ ทุติยชฺฌานํ ฯ

ทุติยชฺฌานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๑๙] ปีติยา จ วิราคาติ เอตฺถ วจเน วุตฺตตฺถา เอว ปีติ ฯ วุตฺโต อตฺโถ ยสฺสา สา วุตฺตตฺถา ฯ ตสฺสาติ ปีติยา ชิคุจฺฉนํ วา สมติกฺกโม วาติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ อุภินฺนํ ปทานํ ฯ โส จสทฺโท ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ สมฺปิณฺฑนทฺวเย นิทฺธารณํ ฯ กิญฺจิ ภิยฺโยติ กิญฺจิ วิราคโต ภิยฺโย พาหุลฺเลน อตฺถิ ฯ โยชนายาติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ วิราโคติ วิราคสทฺโท ฯ ชิคุจฺฉนํ อตฺโถ ยสฺส โส ชิคุจฺฉนตฺโถ ฯ กามญฺจ วูปสนฺตา ฯ มคฺคปริทีปนตฺถนฺติ อุปายญฺญาปนตฺถํ ฯ เอตนฺติ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมาติ วจนํ ฯ วิตกฺก ฯ เป ฯ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ วิตกฺก-วิจารานํ วูปสโม อิมสฺส ฌานสฺส มคฺโค นูน อธิคมสฺส อุปาโย นูน อิติ อิทํ วจนํ ปญฺญายติ ฯ สญฺโฌชนานฺติ ปทํ ปหานนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ปหานาติ ปหานโต ฯ ตทธิคมายาติ ตสฺส ตติยอริยมคฺคสฺส อธิคมตฺถํ ฯ อุสฺสาหชนนตฺถนฺติ ปทํ ภณนนฺติ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๓.๑๖๔]

ปเท สมฺปทานํ ฯ อุสฺสุกฺกานํ ปุคฺคลานํ ฯ อิธาติ ตติยชฺฌาเน อวูปสนฺตานมฺปีติ ปเท อาธาโร ฯ เตนาติ การเณน ฯ อิติสทฺโท นิทสฺสนํ ฯ

[๒๒๐] อุเปกฺขโก จ วิหาสินฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ สมํ ปสฺสตีติมสฺส วิวรณํ อปกฺขปติตา ว หุตฺวา ปสฺสตีติ ฯ ตาย อุเปกฺขาย ฯ ตติยชฺฌานสมงฺคี ปุคฺคโล ฯ อุเปกฺขาเภทํ ทสฺเสตฺวา อิธาธิปฺเปตํ อุเปกฺขํ ทสฺเสตุํ อุเปกฺขา ปนาติอาทิ วุตฺตํ ฯ อยํ ทสวิธาปีติ ปททฺวยํ อุเปกฺขาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อุเปกฺขาติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมึ ตสฺมึ ฐาเน อาคตาติ ปเท อาธาโร ฯ อาคต... ...เสน จาติ ปททฺวยํ เวทิตพฺพาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท อาคตนยโต จ ภูมิ...เสน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ปปญฺจ...นิยาติ ปทํ มชฺฌิ...ถายาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มชฺฌิ...ถายาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท สามญฺญาธาโร ฯ ภย... นายาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท วิเสสาธาโร ฯ อถวา มชฺฌิ... ถายาติ ปทํ ภย...นายาติ ปเท สมูหาธาโร ฯ ภย...นายาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ อตฺถ...นิยา วาติ ปทํ ธมฺม... ถายาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วาสทฺโท ภยเภรวสุตฺตวณฺณนาย วา ธมฺมสงฺคหฏฺฐกถาย วาติ โยเชตพฺโพ ฯ ธมฺม...ถายาติ

[ปา. ๖ ฯ ส.๑๖๔.๑๖๕]

ปทํ วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺต...นาติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

อิธ ปน อธิกาเร มยา วุจฺจมานา อุเปกฺขา ฯ อิติ ตสฺมา ฯ ลกฺขณาทิโต ปน อิธ อธิกาเร อธิปฺเปตุเปกฺขา มชฺฌตฺต ฯ เป ฯ ปทฏฺฐานา เอวํ¹ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ

[๒๒๑] เอตฺถาหาติ เอตสฺมึ ตติยชฺฌานาธิกาเร โจทโก อาห ฯ อยนฺติ ฌานุเปกฺขา ฯ สา จาติ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขา ฯ ตตฺราปีติ ปฐมทุติยชฺฌาเนสุปิ ฯ อยนฺติ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขา ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อาธาโร ฯ อปริพฺยตฺตกิจฺจโต อยํ น วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ อปริพฺยตฺตํ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตสฺสาติ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขาย ฯ ตตฺถาติ ปฐมทุติยชฺฌาเนสุ ฯ วิตกฺกา-ทีหีติ ปทํ อภิภูตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ อภิภูตตฺตาติ ปทํ อปริพฺยตฺตนฺติ ปเท เหตุ ฯ อิธาติ ตติยชฺฌาเน ฯ อยํ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขา ฯ วิตกฺ...ปีติหีติ ปทํ อน...ตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ อน...ตตฺตาติ ปทํ วิย ชาตาติ ปททฺวเย เหตุ ฯ อุกฺขิตฺตํ สิรํ ยาย สา อุกฺขิตฺตสิรา ฯ ปริพฺยตฺตํ กิจฺจํ เอติสฺสาติ ปริพฺยตฺตกิจฺจา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ เอตสฺส ปทสฺส สพฺพโส อตฺถวณฺณนา นิฏฺฐิตา จ² ฯ

[๒๒๒] อิทานิ สโต จ สมฺปชาโนติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย

๑. อิติ เอวํ ฯ ๒. วสทฺเทน ภวิตพฺพํ อติเรกํ วา ฯ

เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ โย ปุคฺคโล สรติ อิติ ตสฺมา โส ปุคฺคโล สโต นาม ฯ ปุคฺคเลนาติ ปุคฺคลาธิฏฺฐาเนน วุตฺตนฺติ ปเท กรณํ ฯ ตตฺถาติ สติสมฺปชญฺเญสุ ฯ วิตฺถารโตติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตนฺติ สติสมฺปชญฺญํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ ตติยชฺฌานธมฺเมสุ นิทฺธารณํ ฯ กิญฺจาปิ อตฺถิ ฯ มุฏฺฐา สติ เอตสฺมา ปุคฺคลโตติ มุฏฺฐสฺสติ ฯ เตสํ ฌานานํ ปฐมทุติยชฺฌานานํ โอฬาริกตฺตา ปน ภูมิยํ ปจวิยํ ปุริสสฺส สุขา คติ วิย จิตฺตสฺส คติ สุขา โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ โอฬาริกตฺตาติ ปทํ สุขาติ ปเท เหตุ ฯ ฌานานนฺติ ปทํ โอฬาริกตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ ปฐมทุติยชฺฌาเนสุ ฯ สติ...กิจฺจนฺติ สติสมฺปชญฺญสฺส กิจฺจํ อปริพฺยตฺตํ[๑] ฯ โอฬา... เนนาติ ปทํ สุขุมตฺตาติ ปเท วิเสสนเหตุ ฯ สุขุมตฺตาติ ปทํ อิจฺฉิตพฺพาติ ปเท เหตุ ฯ ฌานสฺสาติ ปทํ สุขุมตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปุริสสฺส ขุรธาราย สติสมฺปชญฺญกิจฺจปริคฺคหิตา คติ วิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ สติ...หิตาเยวาติ สติสมฺปชญฺญสฺส กิจฺเจน ปริคฺคหิตา อุปตฺถมฺภิตา เอว ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ อิเธว ตติยชฺฌาเน สติสมฺปชญฺญํ ภควตา วุตฺตํ ฯ กิญฺจิ ภิยฺโยติ กิญฺจิ วจนํ ภิยฺโย พหุเลน วตฺตพฺพํ อตฺถิ ฯ ปีติสมฺปยุตฺตเมวาติ ปทํ ปีตึ อุปคจฺเฉยฺยาติ ปทสฺส อธิปฺปาโย ฯ ตโตติ ตติยชฺฌานสุขโต ฯ

๑. อพฺยตฺตนฺตึ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา. ๖ ฯ ส.๑๖๕.๑๖๖]

สุขาภาวาติ ปทํ อติมธุรนฺติ ปเท เหตุ ฯ เอตฺถาติ ตติยชฺฌาเน
วิชฺชมาเน สุเข ฯ อญฺญถา อญฺเญน การเณน อสารชฺชนา
โน โหติ ฯ อิติ เอวํ ฯ อิมมฺปิ ...สํ ทสฺเสตุํ ญาเปตุํ อิทํ
สโต สมฺปชาโนติ ปททฺวยํ อิเธว ตติยชฺฌาเน ภควตา วุตฺตํ
อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ

[๒๒๓] อิทานิ สุขญฺจ ฯ เป ฯ เทสินฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย
เวทิตพฺโพ ฯ อสฺสาติ॰ โยคิโน ฯ รูเปนาติ ปทํ ผุฏฺโฐติ ปเท
กตฺตา ฯ อิทานิ ยนฺตํ ฯ เป ฯ วิหารีติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย
เวทิตพฺโพ เอตฺถาติ วา ปทํ อธิปฺปาโยติ ปเท อาธาโร ฯ
กินฺตีติ ปทํ ปสสาการปุจฺฉา ฯ สุขวิหารีติ เอตฺถ อิติสทฺโท
ปสํสนฺตีติ ปเท อากาโร ฯ เอตฺถาติ ยนฺตํ อริยาติอาทิวจเน ฯ
กสฺมา ฯ เป ฯ ปสํสนฺตีติ ปุจฺฉา ฯ ตนฺติ ตติยชฺฌานสมงฺคิปุคฺคลํ ฯ
ปสํสารหโต เอวํ ปสํสนฺติ ฯ อยํ หีติ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ
อยํ โยคี ฯ อติมธุรํ สุขํ ยสฺมึ ฌาเน ตํ อติมธุรสุขํ ฯ อปิสทฺโท
สมฺภาวนํ ฯ ตตฺถาติ ตติยชฺฌาเน ฯ สุขาภิสงฺเคนาติ ปทํ
อากฑฺฒิยตีติ ปเท กตฺตา ฯ อุปฏฺฐิตา สติ เอตสฺสาติ อุปฏฺฐิตสฺสติ
อุปฏฺฐิตสฺสติสฺส ภาโว อุปฏฺฐิตสฺสติตา ฯ ปสํสารโห
ตติยชฺฌานสมงฺคิปุคฺคโล ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ปสํสารหโตติ ปทํ
ปสํสนฺตีติ ปเท เหตุ ฯ นนฺติ ตติยชฺฌานสมงฺคิปุคฺคลํ ปสํสนฺตีติ

๑. ตสฺสาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

ปเท กมฺมํ ฯ อริยาติ ปทํ ปสํสนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ เตติ
ปทํ คุเณติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ฌานนฺติ เอตฺถ จ° วจเน วินิจฺฉโย
เวทิตพฺโพ ฯ เอตนฺติ ตติยชฺฌานํ ฯ

ตติยชฺฌานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๒๔] ตญฺจ โข ปุพฺเพ วาติ ตํ ปหานํ ปุพฺเพ ว โหติ ฯ
เนสนฺติ สุขทุกฺขโสมนสฺสโทมนสฺสานํ ฯ จตุนฺนํ ฯ เป ฯ ขเณ
ปหานนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ โสมนสฺสํ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ปฐม-
ทุติย... ...ขเณสุ ปหียนฺตีติ โยชนา ฯ เอวเมเตสํ ปหานกฺกเมน
อวุตฺตานํ ปหานํ เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอเตสํ สุขทุกฺข-
โสมนสฺสโทมนสฺสานํ ฯ อวุตฺตานนฺติ ปทํ เอเตสนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ อินฺทฺริยวิภงฺเคติ ปทํ อุทฺเทสาติ ปเท อาธาโร ฯ
อิธาปีติ จตุตฺถชฺฌานนิทฺเทเส ฯ เอตานีติ สุขทุกฺขาทีนิ ฯ อถ
เอวํ สติ กสฺมา ฌาเนเสฺวว วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ กตฺถาติ กสฺมึ
เหตุมฺหิ นิรุชฺฌตีติ ปเท เหตุ ฯ เอตฺถาติ ปฐมชฺฌาเน
นิรุชฺฌตีติ ปเท เหตุ ฯ ฌาเนเสฺวว นิโรโธ วุตฺโตติ ปุจฺฉา
สิยา ฯ ทุกฺขาทีนํ อติสยนิโรธตฺตา ฌาเนเสฺวว นิโรโธ ภควตา
วุตฺโต ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ปฐมชฺฌานาทีสุ เนสํ ทุกฺขาทีนํ
นิโรโธ อติสยนิโรโธ ปฐม...ทีสุ นิโรโธเยว น ฯ นิโรโธเยว
ปน อุปจารกฺขเณ อติสยนิโรโธ น โหติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

๑. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๗.๑๖๘]

[๒๒๕] ตถา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ทุกฺขินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ สิยา น เตฺวว อนุโตอปฺปนายํ อุปฺปตฺติ ฯ เอตนฺติ ทุกฺขินฺทฺริยํ ฯ ปฏิปกฺเขนาติ ปทํ อวิหตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ อวิหตตฺตาติ ปทํ น สุฏฺฐุ นิรุทฺธนฺติ ปเท เหตุ ฯ [๑] สุโขกฺกนฺโตติ สุขํ โอกฺกนฺโต ฯ สุโขกฺกนฺโต กาโย ยสฺส โส สุโขกฺ...กาโย ฯ

นานํ อาวชฺชนํ เอตสฺสาติ นานาวชฺชนํ ฯ เอวสทฺโท เอกาวชฺชนํ นิเสเธติ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ทุติ...จาเรติ ปทํ ปหีนสฺสาติ ปเท อาธาโร ฯ โทมนสฺสินฺทฺริยสฺสาติ ปทํ อุปฺปตฺตีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยสฺมา เอตํ โทมนสิสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชติ ฯ วิตกฺกวิจารา ปจฺจยา เอตสฺสาติ วิตกฺ...ปจฺจยา ฯ ยตฺถ ปน จิตฺตุปฺปาเท โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชติ วิตกฺกวิจารภาเว วิตกฺกวิจารสพฺภาวเหตุ ตตฺถ จิตฺตุปฺปาเท โทมนสฺสินฺทฺริยํ อุปฺปชฺชติ ทุติ...เร วิตกฺกวิจารา อปฺปหีนา เอว จ อิติ ตสฺมา ตตฺถ ทุติยชฺฌานุปจาเร อสฺส โทมนสฺสินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ สิยา กสฺมา อปฺป...ยตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ วิตกฺกวิจารภาเวติ ปทํ อุปฺปชฺชตีติ ปเท เหตุ ฯ อปฺปหีนา ปจฺจยา ยสฺมึ ตํ อปฺปหีนปฺปจฺจยํ อปฺปหีนฺปฺปจฺจยสฺส ภาโว อปฺป...ยตฺตํ ฯ น เตฺวว ทุติยชฺฌาเน โทมนสฺสินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ ฯ ปหีนา ปจฺจยา ยสฺมึ ฌาเน ตํ ปหีนปฺปจฺจยํ ตสฺส ภาโว ปหีนปฺปจฺจยตฺตํ ฯ

ปหีนสฺสาปิ สุขินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ สิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. โปราณโปตฺถเก "ทุติ ฯ เป ฯ จาเรติ ปทํ ปหีนสฺสาติ ปเท อาธาโรติ อตฺถิ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๘.๑๖๙]

ปีติโต สมุฏฺฐานํ ปีติสมุฏฺฐานํ ปีติสมุฏฺฐานญฺจ ตํ ปณีตรูปญฺจาติ
ปีติ...รูปํ ปีติ...รูเปน ผุฏฺโฐ กาโย เอตสฺส ปุคฺคลสฺสาติ
ปีติ...กาโย ฯ ปีติ...กายสฺสาติ ปทํ อุปฺปตฺตีติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ น เตฺวว ตติยชฺฌาเน สุขินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ ฯ
หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

โสมนสฺสินฺทฺริยสฺส อุปฺปตฺติ สิยา น เตฺวว จตุตฺถชฺฌาเน
อุปฺปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปีติอาสนฺนตฺตาติ โสมนสฺสินฺทฺริยสฺส ปีติยา
อาสนฺนภาวโต ฯ อภาเวนาติ ปทํ อนติกฺกนฺตาติ ปเท
วิเสสนเหตุ ฯ จสทฺโท ปีติอาสนฺนตฺตา จ อนติกฺกนฺตตฺตา จาติ
โยเชตพฺโพ ฯ เอวญฺจาติ นิปาตสมุทาโย ฯ อิตีติ เอวํ ฯ
ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมึ ตสฺมึ ฐาเน ฯ

[๒๒๖] เอตฺถาหาติ จตุตฺถชฺฌานาธิกาเร โจทโก อาห ฯ
อเถวนฺติ เอวํ ยทิ ปหีนาปิ ฯ เวทนาติ ปทํ สมาหรีติ ปเท
กมฺมํ ฯ อิธาติ จตุตฺถชฺฌานาธิกาเร ฯ สุขคฺคหณตฺถํ เอตา
เวทนา อิธ ภควา สมาหรีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยา หีติอาทิ
วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ ยา อยํ อทุกฺขมสุขา เวทนา ภควตา
วุตฺตา ฯ สา อทุกฺ...ทนา สุขุมา ... สุเขน คเหตุํ น
สกฺกา ฯ ตสฺมาติ ปทํ สมาหรตีติ ปเท เหตุ ฯ โคณสฺสาติ
ปทํ คหณตฺถนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ คหณตฺถนฺติ ปทํ สมาหรตีติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ อาคตนฺติ ปทํ ตํปีติ ปทสฺส

[ปา.๖ ฯ ส.๑๖๙.๑๗๐]

วิเสสนํ ฯ นนฺติ โคณํ ฯ ตํปิ โคณํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ
เอตา เวทนา ทสฺเสตฺวา เอสา เวทนา คาหยิตุํ๑ สกฺกา โหตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ ยนฺติ ยํ ธมฺมชาตํ ฯ อิติสทฺโท คาหยิตุนฺติ ปเท
อาการโร ฯ อปิจาติ นิปาตสมุทาเยน น เกวลํ สุขคฺคหณตฺถํ
อิธ เอตา สมาหฏาติ ญาเปติ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตสฺสาติ
เจโตวิมุตฺติยา ฯ ยถาหาติ สาธกํ ฯ

อปรํ นยํ ญาเปนฺโต ยถา วาติอาทิมาห ฯ อญฺญตฺถาติ
โสตาปตฺติมคฺคาทีสุ ฯ ตตฺถาติ ตติยมคฺเค ฯ เอตาติ สุขาทโย
เวทนา ฯ อิธาติ จตุตฺถชฺฌาเน ฯ อปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตนยํ
อเปกฺขติ ฯ เอตฺถาติ จตุตฺถชฺฌาเน ฯ อปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตานิ
เทฺว นยานิ อเปกฺขติ ฯ เอตาติ สุขาทโย เวทนา ฯ เอตาสุ
สุขาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ สห ปจฺจเยหิ
วตฺตนฺตีติ สปฺปจฺจยา ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ ราคโทสา อติทูเร
โหนฺติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๒๒๗] เอตฺถาติ อทุกฺขมสุขนฺติ วจเน ฯ ทีเปตีติ ญาเปติ ฯ น
ทุกฺข...มตฺตํ ทีเปติ ฯ ตติย...นามาติ ปทํ อทุกฺขาสุขาติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ อทุกฺขาสุขาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ปิสทฺโท
น เกวลํ อทุกฺขมสุขาติ วุจฺจตีติ ญาเปติ ฯ สุขสฺส นิโรโธ
สุขนิโรโธ สุขนิโรโธ ปทฏฺฐานํ เอติสฺสาติ สุขนิโรธปทฏฺฐานา ฯ

๑. คหยิตุนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๗๐.๑๗๑]

[๒๒๘] หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ฌาเนติ ปทํ สตีติ ปเท อาธาโร ฯ ยา จ ปาริสุทฺธิ สา ปริสุทฺธิ ฯ อุเปกฺขายาติ ปทํ กตาติ ปเท กตฺตา ฯ เอตนฺติ ฌานํ ฯ อุเปกฺขายาติ ปทํ ปาริสุทฺธีติ ปเท เหตุ โหตีติ ปเท วา กรณํ ฯ เอตฺถาติ จตุตฺถชฺฌาเน ฯ สา อุเปกฺขา อตฺถโต สภาวโต ตตฺรมชฺฌตฺตตา อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพา ฯ เอตฺถาติ จตุตฺถชฺฌาเน ฯ ตาย อุเปกฺขาย ฯ สพฺเพปิ ...ธมฺมา ตาย ปริสุทฺธา ฯ ตตฺถาติ จตุตฺถชฺฌานธมฺเมสุ นิทฺธารณํ ฯ สุริ...ภวา อลาภาติ ปททฺวยํ อปริสุทฺธาติ ปเท เหตุ ฯ โสมภาเวนาติ ปทํ อุปการกาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท สุริย...ภวา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อุปการกตฺเตนาติ ปทํ สภาคายาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วาสทฺโท อลาภา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ รตฺติยาติ ปทํ อลาภาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺร...เลขาติ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขาสงฺขาตา จนฺทเลขา ฯ จสทฺโท วิตกฺกา...ภวา จ อลาภา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อุเปกฺขา...รตฺติยาติ อุเปกฺขาเวทนาสงฺขาตาย รตฺติยา อลาภาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺสาติ ตตฺรมชฺฌตฺตุเปกฺขาย ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อปริสุทฺธายาติ ปทํ อปริสุทฺธาว โหนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ เตสูติ ปฐมชฺฌานาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ เอกมฺปิ ฌานํ ฯ อิธาติ จตุตฺถชฺฌาเน ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ วิตกฺกา...

[ปา. ๖ ฯ ส.๑๗๑]

ภาวาติ วิตกฺกาทิปฺปจฺจนีกานํ เตเชน อภิภวสฺส อภาวา ฯ จสทฺโท วิตกฺ...ภาวา จ ปฏิลาภา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตสฺสาติ ตตฺร-มชฺฌตฺตุเปกฺขาย ปริสุทฺธตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปริสุทฺธตฺตาติ ปทํ ปริสุทฺธาติ ปเท เหตุ ฯ อิทเมวาติ จตุตฺถชฺฌานํ ฯ

คณนานุปุพฺพโตติ คณนาย อนุปุพฺพตาย ฯ ฌานนฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อิทํ จตุตฺถชฺฌานํ ฯ เอตํ จตุตฺถชฺฌานํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

จตุตฺถชฺฌานกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๒๘] เกสญฺจิ ปุคฺคลานํ ฯ จิตฺเตกคฺคํ อตฺโถ ปโยชนํ เอเตสนฺติ จิตฺเตกคฺคตฺถานิ ฯ วิปสฺสนาย ปาทกานิ วิปสฺ...กานิ ฯ ภเวน[๒] โอกฺกมนํ ภโวกฺกมนํ ภโวกฺกมนํ อตฺโถ เอเตสนฺติ ภโวกฺกมนตฺถานิ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปุคฺคเลสุ นิทฺธารณํ ฯ ขีณาสวานํ จตฺตาริ ฌานานิ ฯ เต หีติ หิ สจฺจํ เต ขีณาสวา ฯ สมาปชฺชิตฺวาติ ปทํ วิหริสฺสามาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอกคฺคํ จิตฺตํ เอเตสนฺติ เอกคฺคจิตฺตา ฯ อิจฺเจวาติ เอวเมว มนสิกตฺวา ฯ เอวสทฺโท น อญฺญํ มนสิกตฺวาติ ญาเปติ ฯ เสกฺขปุถุชฺชนานํ นิพฺพตฺเตนฺตานํ ฌานานิ วิปสฺ...กานิ โหนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ เอวํ มนสิกตฺวา ฯ เย ปน ปุคฺคลา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ วุตฺโต นโย เอตาสํ อภิญฺญานนฺติ วุตฺตนยา ฯ เตสํ ปุคฺคลานํ ฌานานิ อภิญฺ...กานิ ฯ เย ปน ปุคฺคลา อฏฺฐ ฯ เป ฯ สฺสามาติ มนสิกตฺวา

๑. โปราณโปตฺถเก "...ปจฺ๗นิกานนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. โปราณโปตฺถเก "ภเวติ ทิสฺสติ ฯ

นิพฺพตฺเตนฺติ เตสํ ปุคฺคลานํ ฌานานิ ฯ เย ปน ปุคฺคลา
อฏฺ ฯ เป ฯ มาติ มนสิกตฺวา นิพฺพตฺเตนฺติ เตสํ ปุคฺคลานํ
ฌานานิ ฯ ตํ จตุตฺถชฺฌานํ ตสฺส ภควโต ฯ สห นิโรธปาทเกน
วตฺตตีติ สนิโรธปาทกํ[๑] ฯ คุณานนฺติ ปทํ ทายกนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ
ทายกํ จตุตฺถชฺฌานํ ฯ เตสํ คุณานํ ฯ

[๒๓๐] ตตฺถาติ โส เอวนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เอตํ
เอวนฺติ ปทํ ฯ ตํ จตุตฺถชฺฌานํ อหํ ปฏิลภิตฺวา ฯ ปริสุทฺเธติ-
อาทีสุ ปน วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ ปจฺจยานนฺติ ปทํ ฌาเตนาติ
ปเท กมฺมํ ฯ ฌาเตนาติ ปทํ วิหตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
วิหตํ ราคาทิองฺคณํ เยน จิตฺเตน ตํ วิหตราคาทิองฺคณํ ตสฺส
ภาโว วิหต...ณตฺตํ ฯ องฺคเณน หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ วเสติอาทิ
ทพฺหีกรณํ ฯ มุทุ หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ ตทุภยมฺปิจ มุทุกมฺมนิย-
สงฺขาตํ อุภยํ สุภา... เอว โหติ ฯ ยถา ภิกฺขเว อิทํ จิตฺตํ ฯ
ยํ ธมฺมชาตํ เอวํ ภาวิตํ ฯ เป ฯ นิยญฺจ โหติ ภิกฺขเว อญฺญํ
เอกธมฺมํปิ อหํ น สมนุปสฺสามิ ฯ สทฺธาทีหีติ ปทํ ปริคฺคหิตาติ
ปเท กตฺตา ฯ สทฺธาติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ปริคฺคหิตนฺติ รกฺขิตํ ฯ
อสทฺธิเยนาติ ปทํ น อิญฺชตีติ ปเท เหตุ ฯ โอภาสสหคตํ[๒]
จิตฺตํ ฯ ธมฺมานนฺติ ปทํ อภิญฺ...ยายาติ ปเท กมฺมํ ฯ

๑. ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ สหสทฺทรหิโต ฯ ๒. โอภาสคตนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๖ ฯ ส.๑๗๓.๑๗๔]

อภิญฺ...ยายาติ ปทํ อภินีหารกฺขมนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

ฌาน...นนฺติ ฌานสฺส ปฏิลาภสฺส ปฏิปกฺขานํ[๑] อิจฺฉาย อวจรานนฺติ ปทานํ วิวรณํ อิจฺฉาวเสน... ปวตฺตานนฺติ ฯ กามราคปฺปจฺจยานนฺติ กามราคสฺส ปจฺจยานํ ฯ อุภยํปิเจตนฺติ อนงฺคณวิคตุปกฺกิเลสสงฺขาตํ เอตํ อุภยํ ฯ อนงฺคณญฺจ วตฺถญฺจ สุตฺตทฺวยํ มชฺฌิมนิกาเย มูลปริยายวคฺเค เวทิตพฺพํ[๒] ฯ ภาวนา... ริยาติ ปทํ อุปคมเนนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอวํปีติ อปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตนยํ อเปกฺขติ ฯ อภิ...ยายาติ ปทํ ปาทกนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๒๓๑] เอวํ ฯ เป ฯ จิตฺเตติ เอวํ สมาหิเตตอาทินา ปาลิยํ วุตฺตนเยน อภิญฺญาปาทเก เอตสฺมึ จิตฺเต ชาเต ฯ เอตสฺมึ จิตฺเตติ ปาลิยํ วุตฺตจิตฺเต ฯ ชาเตติ ปทํ อภินินฺนาเมสินฺติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ปุพฺเพนิวา...ติมฺหีติ ปทํ ญาณนฺติ ปเท สมฺปโยควเสน อาธาโร ฯ ตตฺถาติ ปุพฺเพนิวาสาสทิปเทสุ[๓] นิทฺธารณํ ฯ นิวุฏฺฐาตีมสฺส วิวรณํ อชฺฌา ฯ เป ฯ นิรุทฺธาติ ฯ นิวุฏฺฐธมฺมา

๑. ฌานปฏิลาภปจฺจยานนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ สเจ อิทํ อิจฺฉาวจรานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ โยชนาปาโฐ ว ยุตฺตตโร ฯ ๒. เตสุ วตฺถุสุตฺตํ ตตฺถ น ทิสฺสติ วตฺถุปมสุตฺตํว ทิสฺสติ ฯ ๓. ปุพฺเพนิวาสาติอาทิปเทสุ ฯ

[ปา. ๖ ฯ ส.๑๗๔.๑๗๕]

วา นิวุฏฺฐาติ สมฺพนฺโธ ฯ นิวุฏฺฐาติ นิวุฏฺฐา นาม โคจร-
นิวาเสน อารมฺมณภาวสงฺขาเตน นิวาเสน นิวุฏฺฐา ฯ นิวุฏฺฐาติ
ปทสฺส สรูปํ ญาเปนฺโต อตฺตโน ฯ เป ฯ ปี วาติ อาห ฯ
อตฺตโน ปริจฺฉินฺนา ธมฺมา นิวุฏฺฐา ปร...ปี วา ปรสฺส
วิยฺญาเณน วิยฺญาตาปี วา ธมฺมา นิวุฏฺฐา ฯ อปิสทฺโท อตฺตโน
วิญฺญาเณน วิญฺญาตธมฺเม อเปกฺขติ ฯ ฉินฺน...สฺสรณาทีสูติ
ปทํ ปรวิญฺญาณวิยฺญาตาติ ปเท อาธาโร ฯ

ฉินฺนํ สงฺขารํสงฺขาตํ วฏฺฏุมํ เยหิ เต ฉินฺนวฏฺฏุมกา ฉินฺน-
วฏฺฏุมกานํ อนุสฺสรณํ ฉินฺน...รณํ ฯ

ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติปญฺญาณาย ฯ เป ฯ ปตฺติยาติ ปทํ ปุพฺพ-
ปทสฺส วิวรณํ ฯ อาทินฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ
กิริยาวิเสสนํ วา ฯ กตฺวาติ ปทํ นิวุฏฺฐาติ ปเท วิเสสนํ ฯ
ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมึ ตสฺมึ ภเว ฯ อนุสฺสรามีติ ปเท ภควา
ทสฺเสติ ญาเปติ ฯ อนุเทวาตีมสฺส๑ วิวรณํ อภินินฺนามิตมตฺเต
เอวาติ ฯ เอวสทฺเทน ปริกมฺมสฺส ทนฺธภาวํ ปฏิเสเธติ ฯ หิสทฺโท
ทฬฺหีกรณํ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ เต มหาปุริสา ฯ ปนสทฺโท
ปกฺขนฺตโร ฯ เตสํ กุลปุตฺตานํ ฯ ตํ ปริกมฺมํ ฯ ปนสทฺโท
วิเสสตฺโถ ฯ อตฺถิเกหิ ปน ตํ ปริกมฺมํ คเหตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
กิสฺมิญฺจิ ปน โปตฺถเก ปปญฺจสูทนิยํ มชฺฌิมฏฺฐกถายํ ภยเภรว-

๑. อนุเอวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

สุตฺตวณฺณนายนฺต ปาโฐ อตฺถิ ฯ อิธาติ วินยนิทาเน ฯ

[๒๓๒] เตเนวาติ ตสฺมา เอว ฯ ตตฺถาติ เอกํปิ ชาตินฺติ-อาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ ปฏิสนฺธิ มูลํ ยสฺส ตํ ปฏิสนฺธิมูลํ ฯ อเน... ...กปฺเปติอาทีสุ ปน ปเทสุ เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ เตสุ สํวฏฺฏวิวฏฺเฏสุ นิทฺธารณํ ฯ ตํมูล-กตฺตาติ ปทํ คหิโหติ ปเท เหตุ ฯ โส สํวฏฺโฏ มูลํ เอตสฺสาติ ตํมูลโก ตสฺส ภาโว ตํมูลกตฺตํ ฯ วิวฏฺฏฏฺฐายี คหิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวํ หีติอาทินา ลทฺธคุณํ ญาเปติ ฯ หิ สจฺจํ เอวํ คหเณ สติ ฯ สตีติ ปทํ ปริคคหิตานีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ยานิ ตานิ สํวฏฺฏาทีนิ ภควตา วุตฺตานิ ฯ ตานิ สํวฏฺฏาทีนิ ฯ ตตฺถาติ สํวฏฺฏาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ วิตฺถารโตติ ปุถุกโต วินสฺสตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สทาปีติ เอตฺถ อปิสทฺโท อวยวา-เปกฺโข ฯ ตตฺถาติ ตีสุ พุทฺธกฺเขตฺเตสุ ฯ ยนฺติ ยํ ฐานํ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ ยนฺติ ยํ วิสยกฺเขตฺตํ สนฺธาย ยาวตา ฯ เป ฯ เขยฺยาติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ วิสยกฺ-เขตฺเต ฯ ตสฺมึ ปน อาณกฺเขตฺเต ฯ ตสฺส เขตฺตสฺส ฯ ตโต วิสุทฺธิมคฺคโต ฯ

[๒๓๓] เอเตสูติ นิทฺธารณํ ฯ กถนฺติ เกน นเยน ฯ อมุตฺรา-สินฺติอาทินา นเยน สริ ฯ ตตฺถาติ เตสุ อมุตฺราสินฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ โชติปาโล วาติ เอตฺถ อิติสทฺโท นิทสฺสนํ ฯ

[ปา.๖.๗ ฯ ส.๑๗๕..๑๗๗]

มํเสน สํสฏฺโฐ โอทโน มํโสทโน สาลีนํ มํโสทโน สาลิมํโสทโน สาลิมํโสทโน อาหาโร เอตสฺสาติ สาลิ...หาโร ฯ

ปวตฺตานิ สยํ ปติตานิ ผลานิ ปวตฺตผลานิ ปวตฺตผลานํ โภชนํ เอตสฺสาติ ปวตฺตผลโภชโน ฯ

วสฺสานํ สตํ วสฺสสตํ วสฺสสตํ ปริมาณํ เอตสฺสาติ วสฺสสตปริมาโณ วสฺสตปริมาโณ เอว อายุ วสฺส...อายุ วสฺสสตปริมาณายุโน ปริยนฺตํ เอตสฺส ภควโตติ วสฺส...ปริยนฺโต ฯ

อุทปาทินฺติ อุปปุพฺโพ[๑] ปทธาตุ ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ อิทํ สรณํ ฯ อาโรหนฺตสฺส ภควโต ฯ ตสฺมาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ อนนฺตรนฺติ ปทํ อาหาติ ปเท กมฺมํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

กึ ปน ฯ เป ฯ สรนฺตีติ ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร มยา วุจฺจเต ฯ น พุทฺธาเยว อนุสฺสรนฺติ ปจฺเจก...ติตฺถิยาปิ อนุสฺสรนฺติ ฯ โน จ อวิเสเสน อนุสฺสรนฺติ[๒] ฯ ติตฺถิยา หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ เตสํ หีติ หิ สจฺจํ เตสํ ติตฺถิยานํ ฯ อิจฺฉิ...มนนฺติ อิจฺฉิตปฺปเทเส โอกฺกมนํ ปวิสนํ ฯ

[๒๓๔] อยํ โข เม พฺราหฺมณาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ เอเตสุ วิชฺชา อธิคตาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

๑. อุปฺปุพฺโพ ฯ ๒. โน จ โข วิเสเสนาติ วณฺณนาปาโจ อยุตฺโต ฯ

[ปา.๗ ฯ ส. ๑๗๗..๑๗๙]

วิชฺชา อธิคตาติ ปเท อยํ อตฺโถ อธิปฺปาโย ฯ เสสนฺติ อวิชฺชา
วิหตาติอาทิ วจนํ ฯ ปสํสาย วจนํ๑ ฯ เอติถาติ วิชฺชา อธิคตา
อวิชฺชา วิหตาติ ปททฺวเย ฯ อธิคตา วิชฺชา เยน โส อธิคต-
วิชฺโช ฯ อิติ อตฺโถ กสฺมา ยสฺมา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตสฺมา
อวิชฺชา วิหตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ปททฺวเยติ ตโม วิหโต
อาโลโก อุปฺปนฺโนติ ปททฺวเย ฯ ยถาตนฺติ เอตฺถ วจเน
ยถาติ นิปาโต อุปมตฺเถ วตฺตติ ฯ อนเปกฺขตายาติ ปทํ อาตา-
ปีโนติ ปเท เหตุ ฯ อิทํ วจนํ ฯ เอตสฺส เมติ เอเตน มยา
ลทฺธนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปธานานุโยคสฺสาติ ปทํ อนุรูปเมวาติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ อถวา เม มยา เอตสฺส ปธานานุโยคสฺส
อนุรูปเมว ผลํ ลทฺธนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท อิทนฺติ ปทสฺส
สรูปํ ฯ ปุพฺเพ...ตุณฺฑเกนาติ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณสงฺขา-
เตน มุขตุณฺฑเกน ฯ นิกฺขมนํ นิกฺขนฺติ ฯ กุกฺกุฏฉาปกสฺเสวาติ
กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺส อิว ฯ กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺสาติ ปทํ นิกฺขนฺตีติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ

ปุพฺเพนิวาสกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๓๕] ตทตฺถนฺติ ตสฺส ญาณสฺส อตฺถํ ฯ โส ทิพฺเพน
ฯ เป ฯ ปสฺสามีติ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ เต หีติ หิ
สจฺจํ เต มหาสตฺตา ฯ อาทิกมฺมิกกุลปุตฺตา ปริกมฺมํ กตฺวา

๑. อิโต ปรํ ปสํสาวจนนฺติ นิปฺผนฺนปเทน ภวิตพฺพํ ฯ

ทิพฺเพน จกฺขุนา สตฺเต ปสฺสนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสนฺติ อาทิ-
กมฺมิกกุลปุตฺตานํ ฯ ตํ ปริกมฺมํ ฯ อิธ อธิกาเร ฯ ทิพฺเพนาติ
อาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เทวตานนฺติ ปทํ ปสาทจกฺขูติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ สุจริตกมฺมนิพฺพตฺตํ อปลิ-
พุทฺธนฺติ ปททฺวยํ ปสาทจกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปิตฺตเสมฺห-
รุหิราทีหีติ[๑] ปทํ อปลิพุทฺธนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อุปกฺ...ตายาติ
ปทํ สมตฺถนฺติ ปเท เหตุ ฯ อิทญฺจาปิ ญาณจกฺขูติ สมฺพนฺโธ ฯ
ตํสทิสเมวาติ ปสาทจกฺขุสทิสเมว ฯ อิติสทฺโท ทิพฺพสทิสตฺตาติ
ปเทน ตุลฺยาธิกรณํ ฯ อตฺตนา จาติ จสทฺโท ทิพฺพสทิสตฺตา
จ ปฏิลทฺธตฺตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อตฺตนาติ ปทํ สนฺนิสฺ-
สิตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ ตนฺติ ตํ อตฺถปญฺจกํ ฯ ทสฺสนฏฺเฐนาติ
ทสฺสนสภาเวน ฯ จกฺขุกิจฺจกรเณนาติ ปทํ อิวาติ ปเท ตติยา-
วิเสสนํ ฯ จสทฺโท วาสทฺทตฺเถ วตฺตติ ฯ ปิสทฺโท น เกวลํ
ทสฺสนเหตุโต จกฺขูติ ญาเปติ ฯ จุตุปปาตทสฺสเนนาติ ปทํ เหตูติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ โย หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ โย
ปุคฺคโล ฯ

นโว สตฺโต นวสตฺโต นวสตฺตสฺส ปาตุภาโว นวสตฺต-
ปาตุภาโว นวสตฺตปาตุภาโว อิติ ทิฏฺฐิ นวสตฺตปาตุภาวทิฏฺฐิ ฯ

๑. เยภุยฺเยน รุธิร อิติ วลญฺชียติ ฯ

อสฺสาติ ปุคฺคลสฺส ทสฺสนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เตน ตสฺมา จุตุป ฯ เป ฯ วิสุทฺธนฺติ เอตํ วจนํ มยา วุตฺตํ ฯ อิติ อิตีติ อิติ เอวํ ฯ รูปานนฺติ ปทํ อภินิชฺฌายิตตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เอวมาทึ ภควา อาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตเทวนฺติอาทิ นิคมนํ ฯ ตํ ญาณจกฺขุํ เอวํ วุตฺตนเยน ฯ

เอกาท...รห โตติ วาติ เอตฺถ วาสทฺโท อตฺถิ โส น วตฺตพฺโพ ฯ

อติกฺกมิตฺวาติ ปทํ ทสฺสเนนาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ รูปทสฺสเนนาติ ปทํ อติกฺกนฺตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วา อปโร นโย ฯ ตํ ทิพฺพจกฺขุ มานุสกํ มํสจกฺขุํ อติกฺกนฺตตฺตา อติกฺกนฺตมานุสกํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ มานุสกนฺติ ปทํ มํสจกฺขุนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตนฺติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มํสจกฺขุนฺติ ปทํ อติกฺกนฺตตฺตาติ ปเท กมฺมํ ฯ กิสฺมิญฺจิ โปตฺถเก ตนฺติ ปทํ นตฺถิ ฯ เตน ทิพฺเพน ฯ เป ฯ มานุสเกนาติ อิทํ ปาลฺยานุรูปํ วิภตฺยนฺตปททสฺสนํ ฯ

[๒๓๖] จว... ...มาเนติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อาสนฺนา จุติ เยสํ เต อาสนฺนจุติกา ฯ อิติสทฺโท อาสนฺนาติ ปเท อากาโร ฯ คหิตา ปฏิสนฺธิ เยหิ เต คหิตปฺปฏิสนฺธิกา ฯ โมหนิสฺสนฺทยุตฺตตฺตาติ หีนสตฺตานํ โมหุปนิสฺสยกมฺเมน ปฏิพทฺธตฺตา หีฬิเตติ ปเท ญาปกเหตุ ฯ วเสนาติ ปฏิพทฺเธน

[ปา.๗ ฯ ส.๑๘๑.๑๘๒]

หีฬิเตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

อภิรูปวิรูเปปีติ เอตฺถ สุวณฺเณติ อภิรูเป ทุพฺพณฺเณติ วิรูเปติ อธิปฺปาโย ฯ โสภนํ รูปํ เยสํ เต อภิรูปา ฯ วิภจฺฉํ รูปํ เยสํ เต วิรูปา ฯ ปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตมตฺถํ อเปกฺขติ ฯ

อปฺปํ อนฺนปานํ เยสํ เต อปฺปนฺนปานา ฯ ตตฺถาติ เตสุ จวมาเนติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อิมินา ปน ปเทนาติ ยถากมฺมุปเคติ อิมินา ปเทน ฯ ยถากมฺมุปคญฺญาณกิจฺจํ ยถากมฺมุปคญฺญาณสฺส กิจฺจํ ภควตา วุตฺตํ ฯ

อนุภวมาเนติ ปทํ เนรยิกสตฺเตติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โสติ โส ทิพฺพจกฺขุญฺญาณลาภี ฯ เอวนฺติ กินฺนุ โข ฯ เป ฯ ภวนฺตีติ เอวํ มนสิกโรติ ฯ อถสฺสาติ อถ อสฺส ปุคฺคลสฺส ฯ อิทนฺนาม กตฺวาติ อิทํ นาม กมฺมํ กตฺวา อิเม สตฺตา เอวํ ทุกฺขํ อนุภวนฺติ อิติ เอวํ ตํกมฺมารมฺมณํ ญาณํ อุปฺปชฺชติ ฯ ยถา จิมสฺสาติปิ อตฺถิ ยถาปิมสฺสาติปิ อตฺถิ ฯ ยถาปิ อิมสฺส ยถากมฺมุปคญฺญาณสฺส วิสุํ ปริกมฺมํ นตฺถิ เอวํ อนา...ปิ วิสุํ ปริกมฺมํ นตฺถิ ฯ ทิพฺพจกฺขุปาทกํ เอเตสนฺติ ทิพฺพจกฺขุปาทกานิ ฯ

[๒๓๗] กาย...เตนาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ กิเลโส ปูติ เอตสฺสาติ กิเลสปูติกํ ตสฺส ภาโว กิเลสปูติกตฺตํ ฯ

อริยานํ คิหิโสตาปนฺนานํปีติ ปททฺวยํ อุปวาทกาติ ปเท กมฺมํ ฯ อนตฺถกามา หุตฺวา อุปวาทกา ฯ อนฺติม... ...เนน

[ปา.๗ ฯ ส.๑๘๒.๑๘๓]

วาติ ปททฺวยํ อุปวาทกาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ทฺวีสุ อุปวทเนสุ ฯ อาม ฯ เป ฯ อหนฺติ ทหรภิกฺขุ อาห ฯ เตนหาวุโส ฯ เป ฯ ทิโตติ เถโร อาห ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ทหรภิกฺขุสฺส ฯ ตํ กมฺมํ ฯ โย ปุคฺคโล อุปวทติ เตน ปุคฺคเลน คนฺตฺวา ขมาเปตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อตฺตนาติ ปทํ วุฑฺฒตโรติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

สเจ อตฺตนา วุฑฺฒตโร โหติ อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อหํ อายสฺมนฺตํ อิทญฺจิทญฺจ อวจํ ตํ เม ขมาหีติ ขมาเปตพฺโพติ วิสุทฺธิมคฺคปาโฐ ฯ ตตฺถายมธิปฺปาโย วุฑฺเฒน ขิตเกน วา อวนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทนฺเตน วา อหํ อายสฺมนฺตํ อิทญฺ-จิทญฺจ อวจํ ตํ เม ขมาหีติ ขมาเปตพฺโพติ ฯ

ปคฺคเหตฺวาติ ปทํ ขมาเปตพฺโพติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เตสํ ภิกฺขูนํ สนฺติกํ คนฺตฺวา ขิตเกเนว ขมาเปตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ขิตเกเนวาติ เอตฺถ เอวสทฺทท สนฺนิฏฺฐานตฺโถ น อวธารณตฺโถ ฯ เตน ขิเตน วุฑฺเฒน ขมาปนํ ยุตฺตํ อุกฺกุฏิกํ นิสีทนฺเตน ขมาปนํ โน น ยุตฺตนฺติ ญาเปติ ฯ เตน อตฺตนา วุฑฺฒตโร โหติ ขิตเกเนวาติ เอตฺถาติ อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวาติ วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตํ ฯ อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา อหํ ฯ เป ฯ อายสฺมาติ ขมา-เปตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

สมาทินฺนํ คหิตํ นานาวิธกมฺมํ เยหิ เต สมา...กมฺมา ฯ

[ปา.๗ ฯ ส.๑๘๓...๑๘๕]

เย จ ปุคฺคลา อญฺเญปิ ชเน สมาทเปนฺติ คณฺหาเปนฺติ เต ปุคฺคลา มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา[๑] นาม ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ มูลํ เอเตสนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิมูลกานิ ฯ

[๒๓๘] วจีมโนทุจฺจริตคฺคหเณน ปน อริยุปวาทมิจฺฉาทิฏฺฐิคฺคหณํ เอวํ สติ ทฺวินฺนํ ปุน วจนํ กิมตฺถนฺติ อาห ตตฺถ จาติอาทึ ฯ ตตฺถาติ จตูสุ[๒] อริยุปวาทมิจฺฉาทิฏฺฐีสุ นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อริยุปวาเท คหิเตปีติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท อริยุปวาเท จ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ทฺวินฺนนฺติ อริยุปวาทมิจฺฉาทิฏฺฐีนํ วจนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ

มหาสาวชฺชภาวสฺส ทสฺสนํ มหา...ทสฺสนํ มหา...ทสฺสนํ อตฺโถ ปโยชนํ ยสฺส ตํ มหา...ทสฺสนตฺถํ ฯ

มหาสาวชฺโช หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ เอวํ สมฺปทมิทนฺติ สารีปุตฺต เอวํ อิทํ สมฺปทํ อหํ วทามิ ฯ ปุคฺคโล อปฺปหาย อปฺปฏินิสฺสชฺชิตฺวา ฯ เอวํ ปริยุปวาเทน นิรเย นิกฺขิตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ ยถยิทํ ยถา อยํ มิจฺฉาทิฏฺฐิ เอวํ มหาสาวชฺชตรํ อญฺญํ เอกธมฺมํปิ อหํ น สมนุปสฺสามีติ สมฺพนฺโธ ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปรมา ปธานา เยสํ วชฺชานํ ตานิ มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมานิ ฯ

[๒๓๙] อุปา...จาคาติ อุปาทินฺนกฺขนฺธานํ ปริจฺจาคโต ฯ ตทนนฺตรนฺติ ตสฺส ปริจฺจาคสฺส อนนฺตรํ ฯ วิวสา ทุกฺกฏการิโน

๑. มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานาติ ปาลิ ฯ ๒. เตสุ ฯ

[ป.๗ ฯ ส.๑๘๕.๑๘๖]

สตฺตา ตตฺถ นิรเย นิปตนฺติ อิติ ตสฺมา นิรโย วินิปาโต ฯ
สมฺภญฺชมานานิ องฺคปฺปจฺจงฺคานิ เยสํ เต สมฺภญฺชมานองฺคปฺ-
ปจฺจงฺคา[๑] ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน[๒] ฯ

อเปตตฺตาติ ปทํ อปาโยติ ปเท เหตุ ฯ น ทุคฺคตีติ
ติรจฺฉานโยนิ น ทุคฺคติ ฯ กสฺมา มหา ฯ เป ฯ สมฺภวโต ฯ
โส หีติ หิ สจฺจํ โส ปิตฺติวิสโย ฯ อสุรสทิสนฺติ ปทํ อวินิ-
ปาตตฺตาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ โส หีติ โส อสุรกาโย ฯ
อตฺเถนาติ ปทํ อปาโย เจว ทุคฺคติ จาติ ปททฺวเย ตติยา-
วิเสสนํ ฯ สพฺพ...หิ จาติ เอตฺถ จสทฺโท วินิปาโต จาติ
โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ นิรเย ฯ

[๒๔๐] เอตฺถาติ เอตสฺมึ สุกฺกปกฺเข ฯ เทวคติเยว สงฺคยฺหตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ สุคตึ สคฺคํ โลกนฺติ ปทตฺตเย
วจนตฺโถติ ปเท อาธาโร ฯ คนฺตพฺพา อุปฺปชฺชิตพฺพาติ คติ ฯ
วิสเยหีติ อารมฺมเณหิ ฯ

ทิพฺพจกฺขุญฺญาณกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๒๔๑] โก ปน วิเสโส อตฺถีติ อาห อยเมวาติอาทึ ฯ
หิ สจฺจํ ฯ เอตฺถาติ ทิพฺพจกฺขุญฺญาณกถายํ ฯ อิธาติ ทิพฺพ-
จกฺขุญฺญาณกถายํ ฯ

๑. สมฺภชฺชมานงฺค...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๒. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ปญฺญายติ ฯ

[ปา.๗.๘ ฯ ส.๑๘๖.๑๘๗]

[๒๔๒] โส เอวํ ... จิตฺเตติ อิธ วจเน ฯ ตตฺร จ อรหตฺตมคฺเค เอตํ ญาณํ อาสวานํ ขโยติ วุจฺจติ กสฺมา ญาณสฺส ตตฺถ มคฺเค ปริยาปนฺนตฺตา อนฺโตคธภาวโตติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ โส อิทํ ... เอวมาทีสุ วจเนสุ อตฺโถ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท ชานนากาโร ฯ

สสฺส อตฺตโน รโส สภาโว สรโส สรโส เอว ลกฺขณํ สรสลกฺขณํ สรสลกฺขณสฺส ปฏิเวโธ สรส...เวโธ ฯ

ทุกฺขสฺสาติ ปทํ นิพฺพตฺติกนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตณฺหํ อยํ ...ทโยติ สรสลกฺขณปฺปฏิเวเธน ยถาภูตํ อพฺภญฺญาสินฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตทุภยํปีติ ทุกฺขตณฺหาทฺวยํ ฯ ตํ ฐานํ เตสํ ทุกฺขตณฺหานํ อปฺปวตฺตึ นิพฺพานํ อพฺภญฺญาสึ ฯ

[๒๔๓] กตมา ฯ เป ฯ ญาสีติ ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร มยา วุจฺจเต ฯ อสฺสาติ ภควโต ฯ น อนาคตา ชาติ ขีณา ฯ ยา ปน เอกจตุปฺปญฺจกฺขนฺธปฺปเภทา ชาติ เอก...ภเวสุ อุปฺปชฺเชยฺย สา ชาติ ขีณาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตํ โสติ โส ภควา ตํ ชาตึ อพฺภญฺญาสิ ฯ มคฺคภาวนายาติ ปทํ ปหีนาติ ปเท กรณํ ฯ ปจฺจเวกฺขิตฺวาติ ปทํ ชานนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาล-กิริยา ฯ กิเลสาภาเวติ ปทํ โหตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อปิสทฺโท อรุจิสูจนํ ฯ นตฺถิ ปฏิสนฺธิ เอตสฺส กมฺมสฺสาติ

[ปา.๘ ฯ ส.๑๘๗.๑๘๘]

อปฺปฏิสนฺธิกํ ฯ ปจฺจ...หิตนฺติ ปจฺจเวกฺขณญฺญาเณน ปริจฺฉินฺนํ ฯ
ตํ ขยญฺญาณาธิคมํ ขยญฺญาณสฺส อธิคมนํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ
ปเทสุ ฯ

[๒๔๔] อยํ โข ฯ เป ฯ อโหสีติ เอตฺถ วจเน อิติ อธิปฺปาโย ฯ
เอตฺตาวตา ฯ เป ฯ ทสฺเสตีติ ปุจฺฉา ฯ เอตฺตาวตาติ อยํ โข
เม พฺราหฺมณ ตติยา อภินิพฺพิทา[๑] อโหสีติ วจเนน ฯ อิติ
เอวํ อิทํ อธิปฺปายํ ภควา ทสฺเสติ[๒] ญาเปติ ฯ เอวํ ทสฺเสนฺโต
จ ภควา ปุพฺเพ...อตีตํสญฺญาณํ ปกาเสตฺวา ทิพฺพ... ...ญาณํ
ปกาเสตฺวา อาส... ...คุณํ ปกาเสตฺวา อิติ เอวํ ตีหิ ฯ เป ฯ
ปกาเสตฺวา ทสฺเสตีติ[๓] สมฺพนฺโธ ฯ ชาติยาติ ปทํ เชฏฺฐสฺเสฏฺฐาติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๒๔๕] เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ ภควาตาติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท
กตฺตา ฯ วินิคูหิตพฺเพปีติ ปทํ เชฏฺฐสฺ...ภาเวติ ปทสฺส วิเสสนํ
เชฏฺฐสฺ...ภาเวติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ ธมฺมเทสนายาติ
ปทํ วุตฺเตติ ปเท กรณํ วุตฺเตติ ปทํ อโวจาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

ปีติยา วิปฺผาโร ปีติวิปฺผาโร ฯ คตฺตญฺจ จิตฺตญฺจ คตฺต-
จิตฺตํ ฯ ปีติวิปฺผาเรน ปริปุณฺณํ คตฺตจิตฺตํ ยสฺส โส ปีติ...
จิตฺโต ฯ

ตํ เชฏฺฐสฺเสฏฺฐภาวํ ฯ วิทิตฺวาติ ปทํ ครหิตฺวาติ ปเท ปุพฺพ-

๑. อภินิพฺพิธาติ ทิสฺสมานปาลิ ฯ ๒.๓. ทสฺเสสีติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๘.๙ ฯ ส.๑๘๘...๑๙๐]

กาลกิริยา ฯ อหนฺติ ปทํ อวจนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อีทิสํ นาม สพฺพ... ...คตนฺติ ปทตฺตยํ สพฺพญฺญุนฺติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ สพฺพญฺญุนฺติ ปทํ วจนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อญฺญาณนฺติ ปทํ ธีติ ปเท กมฺมํ ฯ ครหิตฺวาติ ปทํ คนฺตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ชาติยาติ ปทํ ปุเรชาตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปุเรชาตตฺเถนาติ ปุเรชาตสภาเวน ฯ อิติสทฺโท เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๒๔๖] ตตถาติ อภิกฺกนฺตนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ อิธาปิ อธิกาเร ฯ อยํ อภิกฺกนฺตสทฺโท อพฺภ...เยว ทิสฺสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยสฺมา จ อยํ อภิกฺกนฺตสทฺโท อพฺภนุโมทเน ทิสฺสติ ตสฺมา วุตฺตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ลกฺขเณนาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท กรณํ ฯ อิธ อธิกาเร ฯ ปสาท... ...วเสน วาติ[๑] ปททฺวยํ วุตฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อยํ อภิกฺกนฺตสทฺโท ฯ ตตฺถาติ เตสุ ทฺวีสุ อภิกฺกนฺตสทฺเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ปสาทํ โถเมติ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เอตฺถาติ โถมนายํ อยํ อธิปฺปาโย ฯ ยทิทํ ยา อยํ ธมฺมเทสนา ตํ วจนํ อภิกฺกนฺตํ ยทิทํ โย อยํ ปสาโท ตํ ปสาทนํ อภิกฺกนฺตนฺติ โยชนา ฯ อาคมฺมาติ ปทํ ปสาโทติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปสาโทติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ ฯ ปาวจนนฺติ

๑. วณฺณนายํ จสทฺโท โหติ ฯ

ปทํ โถเมตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตถาสทฺโท อภิกฺกนฺตนฺติ ปทํ
อากฑฺฒติ ฯ เอวมาทีหิ เหตูหิ ปาวจนํ โยเชตพฺพํ ฯ

[๒๔๗] ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ทิสามุฬฺหสฺสาติ
ทิสาสุ มุฬฺหสฺส ฯ สทฺธมฺมวิมุขํ อสทฺธมฺมปติตนฺติ ปททฺวยํ
มนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สทฺธมฺมโต วิมุตฺตํ มุขํ ยสฺส โส
สทฺธมฺมวิมุโข สทฺธมฺมํ สมฺขํ อกโตติ อธิปฺปาโย ฯ อสทฺ-
ธมฺมปติตนฺติ อสทฺธมฺเม ปติตํ ฯ วุฏฺฐาเปนฺเตนาติ ปทํ
โคตเมนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สาส...ธานาติ ปทํ ปฏูตีติ ปเท
อปาทานํ ฯ ปฏูตีติ ปทํ ปฏิจฺฉนฺนนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ
มิจฺฉา...ปฏิจฺฉนฺนนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิสงฺขาตคหเนน ปฏิจฺฉนฺนํ ฯ
วิวรนฺเตน โคตเมน ฯ กุมฺมคฺโค จ มิจฺฉามคฺโค จ กุม...
มคฺคา กุมฺมคฺคมิจฺฉามคฺเคสุ ปฏิปนฺโน กุมฺมคฺค...ปนฺโน ฯ
โมห...นิมุคฺคสฺส อปสฺสโตติ ปททฺวยํ เมติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
เมติ ปทํ ธารเณน อิติ ปเท สมฺปทานํ ฯ พุทฺธา...ปานีติ
พุทฺธาทิรตนตฺตยสงฺขาตานิ รูปานิ ฯ

เตสํ พุทฺธาทิรตนตฺตยรูปานํ ปฏิจฺฉาทโก ตปฺปฏิจฺฉาทโก ฯ
โมโห เอว อนฺธกาโร โมหนฺธกาโร ฯ ตปฺปฏิจฺฉาทโกฏ จ
โส โมหนฺธกาโร จาติ ตปฺ...สโก ฯ เทสนา เอว ปชฺโชโต
เทสนาปชฺโชโต ฯ ตปฺปฏิจฺฉาทกโมหนฺธการวิทฺธํสโก จ โส

[ปา.๙ ฯ ส.๑๙๑.๑๙๒]

เทสนาปชฺโชโต จาติ ตปฺ...ปชฺโชโต ฯ ธาริยเต ธารณํ ภาวสาธนํ ฯ ตปฺปฏิจฺ...ปชฺโชตสฺส ธารณํ ตปฺ...ธารณํ ฯ

ตปฺปฏิจ...ธารเณนาติ ปทํ ปกาสิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

อถวา ตปฺปฏิจฺฉา...ปชฺโชตํ ธาเรตีติ ตปฺปฏิจฺฉา... ธารโณ ฯ ตปฺปฏิจ...ธารเณนาติ ปทํ โคตเมนาติ ปทสฺส วิเสสนํ๑

[๒๔๘] ตตฺถาติ เตสุ เอสาหนฺติอาทิปเทสุ ฯ ภวนฺตํ โคตมํ สรณนฺติ คจฺฉามีตีมสฺส วิวรณํ ภวํ เม ฯ เป ฯ พุชฺฌามีติ ฯ เมติ ปทํ สรณนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สรณนฺตีมสฺส วิวรณํ ปรายนนฺติ ฯ อฆสฺสาติ ปทํ ตาตาติ ปเท อปาทานํ ฯ ตาตาติ ปาลโก ตาธาตุ ปาลเน ตุปฺปจฺจโย ฯ ธาตาติปิ ปาโฐ ฯ

หิตสฺสาติ ปทํ วิธาตาติ ปเท กมฺมํ ฯ จสทฺโท ตาตา จ วิธาตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

วิธาตาติ วิปุพฺโพ ธา ธารเณ ตุปฺปจฺจโย ฯ

อธิปฺปาเยนาติ ปทํ คจฺฉามีติ ปเท กรณํ ตติยาวิเสสนํ วา ฯ เอวนฺติ อิมินา อธิปฺปาเยน ฯ ชานามีตีมสฺส อตฺถวจนํ พุชฺฌามีติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ หิ สจฺจํ เยสํ ธาตูนํ คติ อตฺโถ ฯ อปิสทฺโท อเปกฺขตฺโถ ฯ

๑. ตปฺปฏิจฺฉาทก...ปชฺโชตํ ธาเรนฺเตนาติ วณฺณนาวจนํ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๕๒]

[๒๔๙] ธมฺมญฺจ...ฌญฺจาติ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ อธิคโต มคฺโค เยหิ เต อธิคตมคฺคา ฯ สจฺฉิกโต นิโรโธ เยหิ เต สจฺฉิกตนิโรธา ฯ อนุสิฏฺฐสฺส อนุรูปํ ยถานุสิฏฺฐํ ฯ ปฏิปชฺชนฺตีติ ปฏิปชฺชมานา ฯ จสทฺโท อธิคตมคฺเค จ สจฺฉิ...โรเธ จ ปฏิปชฺชมาเน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อตฺถโตติ สภาวโต ฯ อิติสทฺโท เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

วิตฺถาโรติ วิตฺถาโร วตฺตพฺโพ ฯ น เกวลญฺจ[๑] ฯ เป ฯ นิพฺพานญฺจ ธมฺโม อปิจ โข ฯ เป ฯ ธมฺโมปิ ธมฺโม นาม ฯ เอตฺถาติ คาถาปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อปฺปฏิกูลํ ฯ เป ฯ วิภตฺตนฺติ ปเทน ปิฏกตฺ... วิภตฺตสพฺพธมฺมกฺขนฺธา กถิตา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

ทิฏฺฐิ...ฆาเตนาติ ปทํ สํหโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ทิฏฺฐิ จ สีลานิ จ ทิฏฺฐิสีลานิ ทิฏฺฐิสีลานํ สงฺฆาโต ทิฏฺฐิสีลสงฺฆาโต ฯ

[๒๕๐] โกสลฺลตฺถนฺติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท สมฺปทานํ ฯ วิธีติ เภโท ฯ อตฺถิเกหีติ ปทํ คเหตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ ปปญฺจสูทนิยํ วา ฯ เป ฯ ณฺณนาโต คเหตพฺโพ สุมงฺคลวิลาสินิยํ ทีฆนิกายฏฺฐกถายํ สรณวณฺณนาโต คเหตพฺโพ ปรมตฺถโชติกาย วา ฯ เป ฯ คเหตพฺโพติ[๒] โยชนา ฯ

อุปา...สลฺลตฺถนฺติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

๑. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ ๒. วณฺณนายนฺตุ ปปญฺจสูทนีปรมตฺถโชติกา สุมงฺคลวิลาสินี อิจฺเจวํ ปกรณนามกฺกโม ลิขิโต ฯ

[ปา.๙ ฯ ส.๑๙๒...๑๙๔]

เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
ตนฺติ ปกิณฺณกํ ฯ อิธ นิทานาธิกาเร ฯ

นิคฺคณฺฐีนนฺติ ปทํ นิคฺคณฺฐานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
อิธ ปน อธิกาเร ฯ อยํ อคฺคสทฺโท ฯ เอตฺถาติ อชฺชตคฺเคติ
เอตฺถ ปเท ฯ ปทสนฺธิกโรติ ปทสนฺธิวเสน กโร วุตฺโต ฯ
อชฺช อคฺคนฺติ อิมํ ทิวสํ อาทึ กตฺวา ฯ อชฺชาติ ปทํ
กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ นตฺถิ อญฺโญ สตฺถา เอตสฺสาติ
อนญฺญสตฺถุโก ฯ เนว พุทฺธํ วเทยฺยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถ
จ อธิกาเร ฯ อิติ อธิปฺปาโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๕๑] อตฺตสนฺนิยฺยาทนนฺติ อตฺตโน นิยฺยาทนํ ฯ อตฺต-
สนฺนิยฺยาตนนฺติปิ อตฺถิ ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อากาโร ฯ กึ
วจนํ พฺราหฺมเณน วุตฺตํ โหติ ฯ เมติ ปทํ อธิวาเสตูติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ วสฺสาวาสนฺติ ปทํ อธิวาเสตูติ ปเท กมฺมํ ฯ มาเสติ
อจฺจนฺตสํโยโค ฯ เวรญฺชํ ฯ เป ฯ ปฏิจฺฉตูติ อิทํ ปุริมวจนสฺส
อธิปฺปาโย ฯ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อโจเปตฺวาติ
อจาเลตฺวา ฯ พฺราหฺมโณ วิทิตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ ชาติ...ณานนฺติ
ชาติยา มหลฺลกานํ พฺราหฺมณานํ น กโรตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
สมโณ น กโรติ ฯ วิครหิตฺวาปีติ อปิสทฺโท อรุจิสูจนํ ฯ
วิญฺญาตา พุทฺธคุณา เยน โส วิญฺญาตพุทฺธคุโณ ฯ อปิสทฺโท
สมฺภาวนํ ฯ ปติฏฺฐาเปตฺวาติ ปทํ อปกฺกมิตฺวาติ ปเท ปุพฺพ-

กาลกิริยา ฯ ยาว ทสฺสนวิสโยติ ทสฺสนวิสโย ยาว ยตฺตกํ อตฺถิ ฯ

[๒๕๒] ทุกฺเขน ลภา ภิกฺขา เอติสฺสนฺติ ทุลฺลภภิกฺขา ฯ ทุลฺลภภิกฺขตาติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ ฐาเน ฯ ตถาติ อสฺสทฺธภาเวน ฯ สา ทุลฺลภภิกฺขตา น อโหสิ ฯ

ตตฺถาติ ทฺวีหิติกาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ อีหิติกาติ อีหนา ฯ อีหิกาติปิ อตฺถิ ฯ ทฺวิธา ปวตฺตา จิตฺตอิริยาติ ทฺวิธา ปวตฺตา จิตฺตสฺส อิริยา ฯ เอตฺถ ฐาเน มยํ กิญฺจิ ภิกฺขมานา ยาจมานา ลจฺฉาม นุ โข น ลจฺฉาม อิติ เอวํ ทฺวิธา ปวตฺตจิตฺตอิริยาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท ทฺวิธาติ ปเท สรูปํ ฯ เอตฺถาติ ทฺวีหิติกาติ ปเท ฯ อาทีนิปีติ๑ อปิสทฺโท น เกวลํ อีหาติ ปทานิ เอกตฺถานีติ ญาเปติ ฯ เอตฺถาติ เวรญฺชายํ ฯ

อลทฺธาติ อลภิตฺวา มตานนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตสฺสาติ ปาจสฺส ฯ พฺยาธิ เอว โรโค พฺยาธิโรโค ฯ ตตฺถ จาติ เวรญฺชายํ นิกฺขมตีติ ปเท อาธาโร ฯ คพฺภ...กาเลติ ปทํ อุปหตเมวาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ เสตกโรเคนาติ ปทํ อุปหตเมวาติ ปเท กตฺตา ฯ อุป ฯ เป ฯ ปณฺฑรนฺติ จตุปฺปทานิ สาลิ... ...สํ วาติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ ปจฺฉินฺนํ ขีรํ เอตสฺสาติ ปจฺฉินฺนกฺขีรํ ฯ อคฺคหิตํ ตณฺฑุลํ เยน ตํ อคฺคหิตตณฺฑุลํ ฯ

๑. ...อาทีนิ หีติ วณฺณนาปาโจ อยเมว ยุตฺตตโร ฯ

[ปา.๑๐ ฯ ส.๑๙๖.๑๙๗]

เสตฏฺฐิกาติ เวรญฺชา วุจฺจติ ฯ อภิ...รตฺวาปีติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อปิสทฺโท ฯ อรุจิสูจนํ ฯ วุตฺตสสฺสนฺติ ปทํ สมฺปชฺชตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ ตตฺถาติ เวรญฺชายํ สมฺปชฺชตีติ ปเท อาธาโร ฯ สลากา เอวาติ สลากามตฺตํ เอว สมฺปชฺชตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ เอวสทฺเทน ผลํ น ชนยตีติ ญาเปติ ฯ ตตฺถาติ เวรญฺชายํ คเตสูติ ปเท อาธาโร ฯ คเตสูติ ปทํ คจฺฉนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อิตีติ อิติ วตฺวา ฯ วณฺณชฺฌกฺขนฺติ กหาปณวิจารณํ ฯ โส วณฺณชฺฌกฺโข ฯ เต ธญฺญตฺถิกา ฯ ตํ สลากํ ฯ ยํ อุญฺฉํ ฯ ตตฺถาติ เวรญฺชายํ ฯ

[๒๕๓] อาคตตฺตาติ ปทํ ลทฺธาติ ปเท เหตุ ฯ เอวนฺติ อุตฺตราปถกาติ เอวํ ฯ ลทฺธํ โวหารํ นามํ เยหิ เต ลทฺธโวหารา ฯ อสฺสวาณิชา คจฺฉนฺตา อุปคตา โหนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตหิ วิกฺกา... ...มตฺเตหีติ ปทตฺตยํ อสฺสสเตหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อตฺตโนติ ปทํ ภณฺฑาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสสเตหีติ อสฺสสเตหิ สทฺธึ อุปคตาติ ปเท สหตฺถตฺตติยา ฯ เวรญฺชายนฺติ ปทํ อุปคตาติ ปเท อาธาโร ฯ อถวา เวรญฺชายนฺติ ปทํ อุปาติ ปเท กมฺมปฺปวจนียยุตฺตตฺตา กมฺมํ ฯ วสฺสาวาสนฺติ วสฺสกาเล วาสํ อุปคตาติ ปเท กมฺมํ ฯ อุปคตาติ อุปนิสฺสาย คตา ฯ มาเสติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ อุปคจฺฉนฺตา จ พาณิชา การาเปตฺวา ปริกฺขิปึสุ ฯ อุทเกนาติ ปทํ อนชฺ...ณีเยติ ปเท

กตฺตา ฯ อตฺตโน จาติ อตฺตโน อาวาสาคราน๎ิ[1] จ ฯ อสฺสานิ จาติ อสฺสานํ มนฺทิรญฺจ ฯ เตสนฺติ วาณิชานํ ฯ ปูลกนฺติ ยวตณฺฑุลํ ฯ ปตฺโถ นาม นาฬิมตฺตํ เอกสฺส ปุริสสฺส ยาปนาย อลํ ยุตฺตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ หิ สจฺจํ ปตฺโถ ฯ เป ฯ ทฺวินฺนํ อิติ เอตํ วจนํ ทฺวาทสนิปาตชาตเก ภควตา วุตฺตมฺปิ ฯ อยํ ปตฺโถทโน ทฺวินฺนํ ชนานํ ยาปนาย นาลํ น ยุตฺตํ ฯ นิตฺถุสนฺติ ถุสรหิตํ ฯ อุสฺเสเทตฺวาติ รนฺธิตฺวา คหิตาติ ปเท ปุพฺพกาล-กิริยา ฯ หิ สจฺจํ ยวตณฺฑุลาลสถุสา ยทิ โหนฺติ ฯ ตตฺเถ-ตนฺติ[2] ตตฺถ ฐาเน เอตํ ยวตณฺฑุลํ ฯ อิตีติ มนสิกาเรน อาทายาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ กสฺมา ฯ เป ฯ ญตฺตนฺติ ปุจฺฉา ฯ เตหิ วาณิเชหิ ตํ ยวตณฺฑุลํ ปญฺญตฺตํ ฐปิตํ ฯ ปริหาโร มยา วุจฺจเต ฯ เต อุตฺตราปถมนุสฺสา ฯ

พุทฺธํ มมายนฺติ ปิยายนฺตีติ พุทฺธมามกา ฯ

ทิวเสติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ภิกฺขูติ ปทํ อทฺทสํสูติ ปเท กมฺมํ ฯ สุนิวตฺเถ สุปฺปารุเต อิริ...ปนฺเน อลภมาเนติ จตุปฺปทํ ภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอวนฺติ เอวํ ทาเน สติ ฯ อิติสทฺโท เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เต วาณิชา ฯ

[๒๕๔] อิทานิ ภิกฺขู ฯ เป ฯ นิวาเสตฺวาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ อิทานีติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท กาล-

๑. ๒. วาสาคารานิ ตตฺเถว ตนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๑. โปราณโปตฺถเก อาวาสา-คารานีติปิ อตฺถิ ฯ

[ปา.๑๐ ฯ ส.๑๙๘.๑๙๙]

สตฺตมี ฯ วิหาร...วเสนาติ วิหาเร นิวาสนสฺส ปริวตฺตนวเสน ฯ
เอตนฺติ นิวาเสตฺวาติ ปทํ ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตโตติ
ปิณฺฑาจรณกาลโต๑ ฯ ยถา ฯ เป ฯ มตีติ สมาทาเยว ปกฺกมตีติ
ปโยเค วิย ฯ จริตฺวาติ ปทํ อลภมานาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ติฏฺฐตุ ปิณฺโฑติ ปิณฺโฑ ติฏฺฐตุ ฯ โย กปฺปิยการโก ฯ
เตสํ เถรานํ ฯ ตํ ปตฺถปตฺถปูลํ ฯ น จ วฏฺฏตีติ สามํ
ปจฺจนํ ฯ เอวํ โน ฯ เป ฯ โมจนญฺจาติ มนฺเตตฺวา อฏฺฐฏฺฐ เต
ชนา วา ภิกฺขู ทสทส ชนา วาติ สมฺพนฺโธ ฯ เตติ ปทํ ชนาติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอวํ โนติ เอวํ โกฏฺเฏตฺวา ภุญฺชมาเนน โน
อมฺหากํ ฯ สปฺปิมธุสกฺขรํ เทนฺติ ฯ ตนฺติ ปตฺถปูลํ ฯ ปณฺฑิต-
ปุริเสนาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ กตํ กมฺมํ ฯ อถาติ
ตทา ฯ เอตฺถาติ ปตฺถปูเล ฯ ตนฺติ ปตฺถปูลํ ฯ อตินาเมติ
วีตินาเมติ ฯ ตโต กาลโต ฯ

[๒๕๕] กึ ฯ เป ฯ โหตีติ ปุจฺฉา ฯ น โหตีติ อานนฺทตฺเถโร
ภควโต อุปฏฺฐาโก น โหติ ฯ อานนฺทตฺเถโร อุปฏฺฐากฏฺฐานํ
โน จ โข ลทฺโธ ฯ อลทฺธภาวํ ญาเปนฺโต ภควโต หีติ-
อาทิมาห ฯ อิจฺฉนฺตีติ ปกฺกมิตุํ อิจฺฉนฺติ ฯ ภควาปีติ ปทํ
อธิวาเสสีติ ปเท กตฺตา ฯ ญาติ จ โส เสฏฺโฐ จาติ ญาติสฺ-

๑. ปิณฺฑ... ฯ

[ปา.๑๐ ฯ ส.๒๐๐.๒๐๑]

เสฏฺโฐ ฯ อถโข สจฺจโต เอวรูเปสุ เอวมามิสทุลฺลภสภาเวสุ
ฐาเนสุ อยเมว อานนฺโท ปฏิรูโป กาตุํ ยุตฺโต อิติ มนสิกตฺวา
อธิวาเสสิ ตํ ปตฺถปูลํ สมฺปฏิจฺฉิ ฯ

[๒๕๖] นนุ จ ฯ เป ฯ น ชานาตีติ ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร
มยา วุจฺจเต ฯ มาราวฏฺฏนาย มนุสฺสา ภตฺตํ น อทํสุ
พฺราหฺมโณ น ชานาตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เวรญฺชํ หีติอาทิ ปากฏตรํ ฯ
พฺราหฺมณํ นครนฺติ ปททฺวยํ อาวฏฺเฏตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
จสทฺโท นครญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ สมนฺตา จ โยชนมตฺตํ
ตํ สพฺพํ อาวฏฺเฏตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท ตญฺจาติ
โยเชตพฺโพ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ ตํ ฐานํ ฯ อาวฏฺเฏตฺวา-
ตีมสฺส วิวรณํ โมเหตฺวาติ ฯ สพฺเพสํ มนุสฺสานํ ฯ

[๒๕๗] กึ ปน ฯ เป ฯ คโตติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺถ เวรญฺชายํ โน
อชานิตฺวา วสฺสํ อุปคโตติ สมฺพนฺโธ ฯ อถ ฯ เป ฯ คโตติ
ปุจฺฉา ฯ อถาติ เอวํ ชานเน สติ ฯ จมฺปา...ทีนนฺติ นิทฺ-
ธารณํ ฯ ตมฺปีติ อุตฺตรกุรุํ วา ติทสปุํ วา ฯ โสติ มาโร ฯ
ตํ สํวจฺฉรนฺติ ตสฺมึ สํวจฺฉเร ฯ อติวิย อาฆาเตนาติ ปทํ
ปริยุฏฺฐิตาติ ปเท กตฺตา ฯ ปริยุฏฺฐิตํ จิตฺตํ ยสฺส โส ปริยุฏฺ-
ฐิตจิตฺโต ฯ อิธาติ เวรญฺชายํ ฯ อิติสทฺโท อิมนฺติ ปทสฺส
สรูปํ ฯ

[๒๕๘] กึ ปน ฯ เป ฯ น สกฺโกตีติ ปุจฺฉา ฯ เตติ วาณิชา ฯ

[ปา.๑๐ ฯ ส.๒๐๑.๒๐๒]

ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ ปฏิ ฯ เป ฯ วฏฺเฏสีติ ปุจฺฉา ฯ อวิสยฺห-
ตาย มาโร นาวฏฺเฏสีติ สมฺพนฺโธ ฯ น หีติอาทิ ปากฏตรํ ฯ
อภิหฏ ฯ เป ฯ วฏฺฏสฺสาติ๑ ปทตฺตยํ อนฺตรายนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
จตุนฺนํ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตถาคตสฺสาติ ปทํ ทานสฺส
ปริจฺจตฺตานนฺติ ปททฺวเย สมฺปทานํ ฯ อภิ...สงฺเขเปนาติ ปทํ
นิพทฺธทานสฺสาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ นิพทฺธทานสฺส ปจฺจยานนฺติ
ปททฺวยํ อนฺตราโยติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อปฺปิ...เขเปนาติ
ปทํ ปริจฺจตฺตานนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เกนจิ ปุคฺคเลน
อนฺตราโย กาตุํ น สกฺกา ฯ หิ สจฺจํ จนฺทิม...นํปิ ปภา
โหนฺติ ฯ วิหโต อานุภาโว เอตาสํ ปภานนฺติ วิหตานุภาวา ฯ
มาเรนาติ ปทํ อกตาติ ปเท กตฺตา ฯ อกโต อนฺตราโย ยสฺสา
ภิกฺขาย สา อกตนฺตรายา ฯ ตทาติ เวรญฺชายํ วสนกาเล ฯ

[๒๕๙] เอวํ ปริภุญฺชนฺโต จ ภควา เอกทิวสํ อุทุกฺขลสทฺทํ
อสฺโสสิ โขติ สมฺพนฺโธ ฯ ภควาติอาทิ อสฺโสสิ โข ฯ เป ฯ
สทฺทนฺติ ปทสฺส วิตฺถาโร ฯ มุสลสงฺฆฏฺฏชนิตนฺติ มุสลสฺส
สํหนเนน ชนิตํ ฯ ตโต อสฺโสสิ ฯ เป ฯ สทฺทนฺติ วจนโตปรํ
ชานนฺตาปิ ...ตาติเอวมาทิ วจนํ ธมฺมสงฺคาหเกหิ วุตฺตํ ฯ
ปรโต กึ นุ ฯ เป ฯ สทฺโทติ ยํ วจนํ ภควา ปุจฺฉิ ตสฺส
วจนสฺส ฯ ตตฺราติ ชานนฺตาปีติอาทิวจเน ฯ สเจ น โหตีติ

๑. ...วตฺตสฺสาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๐ ฯ ส.๒๐๒.๒๐๓]

สเจ ตสฺสา ปุจฺฉาย โส กาโล น โหติ ฯ ยนฺติ ยํ วจนํ ฯ ตเทว วจนํ ฯ โน อนตฺ...หิตํ วจนํ ปุจฺฉนฺติ กสฺมา ยสฺมา อนตฺถสญฺหิเต วจเน วิสยภูเต น อตฺถสญฺหิตสฺส วจนสฺส กมฺม-ภูตสฺส วา เสตุฆาโต มคฺเคน สมุจฺเฉโท ตถาคตานํ ตถาคเตหิ ตสฺมา อตฺถสญฺหิตํ[๑] ตถาคตา ปุจฺฉนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อนตฺถ-สญฺหิเตติ ปทํ เสตุฆาโตติ ปเท อาธาโร กมฺมํ วา ฯ หนนํ ฆาโต เสตุนา ฆาโต เสตุฆาโต ฯ ตถาคตานนฺติ ปทํ ฆาโตติ ปเท กตฺตา ฯ มคฺเคนวาติ ปทํ ฆาโตติ ปเท กรณํ ฯ ตาทิสฺสาติ[๒] อนตฺถสญฺหิตสฺส ฯ วจนสฺสาติ ปทํ ฆาโตติ ปเท กมฺมํ ฯ

อิทานีติ ปทํ ทสฺเสนฺโตติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ อตฺถสญฺหิ-ตนฺติ เอตฺถ ปเท ทสฺเสนฺโตติ ปเท อากาโร ฯ ตนฺติ วจนํ ฯ ตตฺถาติ อาการเรหีติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติสทฺโท สมา-ปนฺโน ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ จสทฺโท ปตฺถ...ลาภญฺจ สลฺล...ตฺติตญฺจ สาม...จนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ อาโรเจนฺโต อานนฺโท วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๒๖๐] อิทํ ปน วจนํ อาหาติ ปเท กมฺมํ ฯ อาการเรสูติ นิทฺธารณํ ฯ

ตตฺราติ ตุเมฺหหีติอาทิวจเน ฯ ตุเมฺหหีติ ปทํ วิชิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอวํ ทุพฺภิกฺเข เทเส วิชิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

๑. โน อนตฺถสญฺหิตนฺติ ภเวยฺย ฯ ๒. ตาทิสสฺสาติ อิติปิ ฯ

จสทฺโท สลฺล...ตาย จ สลฺเลเขน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ กึ
วิชิตนฺติ ปุจฺฉา ฯ ผลํ เอว ภารํ ผลภารํ ฯ

ผลภาเรน นมิตํ ผลภารนมิตํ ผลภารนมิตํ สสฺสํ เอติสฺสนฺติ
ผล...สสฺสา ฯ สุฏฺฐุ ภิกฺขา เอติสฺสนฺติ สุภิกฺขา ฯ สุลโภ
ปิณฺโฑ เอติสฺสนฺติ สุลภปิณฺฑา ฯ

อภิภูตํ ฯ เป ฯ วตฺติตนฺติ อิทํ วิชิตนฺติ ปทสฺส อธิปฺปาโย ฯ
ตตฺถาติ คามนิคเมสุ ฯ เอกภิกฺขุนาปีติ ปทํ น กโตติ ปเท
กตฺตา ฯ มาเสติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ กิสฺมิญฺจีติ กิสฺมิญฺจิ คุเณ
น มญฺญนฺตีติ ปเท นิมิตฺตํ ฯ ลภิตฺวาปีติ ปทํ อติมญฺญิสฺสตีติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิทํ โอทนํ ฯ อิมินา โอทเนน ฯ
ตนฺติ ปทํ สกฺการนฺติ ปทสฺศ วิเสสนํ ฯ นิสฺสายาติ ปทํ
อุปฺปนฺนนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ สกฺการนฺติ ปทํ อนุภวมานาติ
ปเท กมฺมํ ฯ ตปฺปจฺจยํ ... กริสฺสตีติ อิทํ อติมญฺญิสฺสตีติ
ปทสฺส วิวรณํ ฯ ตํ สกฺการานุภวนํ ปจฺจโย ยสฺส โส
ตปฺปจฺจโย ฯ กถนฺติ อาการปุจฺฉา ฯ กสฺมา เอตฺตกํ ภตฺตํ
ปกฺกํ ตุเมฺห ยตฺถ ภาชเนสุ อตฺตโน สนฺตกํ ปกฺขิปิตฺวา
ฐเปยฺยาถ ตุมฺหากํ ตานิ ภาชนานิ กึ นตฺถิ อิติ มานํ กริสฺสตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท กริสฺสตีติ ปเท อากาโร ฯ

[๒๖๑] อถโข ฯ เป ฯ ลฺลาโนติอาทีสุ ปเทสุ วินิจฺฉโย ฯ
อายสฺมาติ เอตํ ปทํ ปิยวจนํ อายสฺมาติ เอตํ ปทํ ครุ...

[ปา.๑๐.๑๑ ฯ ส.๒๐๔.๒๐๕]

วจนํ ครุคารวสปฺปติสฺสสฺส นามํ ฯ

วุจฺจติ อเนนาติ วจนํ ปรสฺส ปิเยน วจนํ ปิยวจนํ ฯ ครุคุณยุตฺโต คารโว ครุคารโว ฯ สห ปติสฺเสน นิสฺสยเนนาติ สปฺปติสฺโส สนิสฺสโย สิธาตุ นิสฺสเยน ฯ ครุคารโว ฯ โส สปฺปติสฺโส จาติ ครุ...สปฺปติสฺโส ครุคารวสปฺปติสฺสสฺส อธิวจนํ นามํ ครุ...วจนํ ครุคารวสปฺปติสฺสวาจกนฺติ อตฺโถ ฯ

คุณ ...นาติ ปทํ มหา จาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิทานีติ ปทํ วตฺตพฺพนฺติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ เอตรหิ ฯ เป ฯ วจนนฺติ ปทํ เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อโวจาตีมสฺส วิวรณํ ทสฺเสตีติ ฯ กสฺมา อโวจาติ ปุจฺฉา ฯ ปจวินฺติปิ อตฺถิ ฯ อิติสทฺโท จินฺเตสีติ ปเท อาการโร ฯ อถาติ ตทา ฯ น เมตนฺติ เอตํ การณํ เม ปฏิรูปํ น อสฺส น ภเวยฺย ฯ

[๒๖๒] ปจโวโชติ ปจวิยา โอโช ฯ ตํ ปจวีมณฺฑํ สนฺธาย เหฏฺฐิมตลํ สมฺปนฺนนฺติ วจนํ เถโร วทติ ฯ ตตฺถาติ เหฏฺฐิมาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ หิ สจฺจํ ยเถว ตตฺร ฯ เป ฯ เอตฺถ ปโยเค มธุรผโล อิติ อตฺโถ เอวํ อิธาปิ อธิกาเร สมฺปนฺนนฺติ ปทสฺส มธุรสนฺติ อตฺถํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺรสฺสาติ ตสฺมึ ฐาเน ภเวยฺย ฯ สาธุรสนฺติปิ อตฺถิ ฯ อิทํ ปน วจนํ อสฺส ปจวิยา เหฏฺฐิมตลสฺส มธุรตาย โอปมฺมนิทสฺสนตฺถํ อุปมาภาวญฺญาปนตฺถํ เถเรน วุตฺตํ ฯ อสฺสาติ ปทํ

มธุรตายาติ ปเท สมฺพนฺโธ มธุรตายาติ ปทํ โอปมฺมาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ขุทฺเทหิ กตํ มธุ ขุทฺทมธุ ฯ

เอตฺถ จาติ สาธาหนฺติ ปเท วิชฺชมานํ สาธูติ เอตํ วา ปทํ ฯ ปจวีปริวตฺตนนฺติปิ อตฺถิ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เอวนฺติ สาธาหํ ภนฺเตติ เอวํ วจนํ ฯ อิตีติ ตสฺมา อุกฺกุชฺเชยฺยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๖๓] อถาติ ยาจนานนฺตรํ ฯ อิตีติ ปทํ ปุจฺฉีติ ปเท อากาโร ฯ ปจวีนิสฺสิตาติปิ ปาโจ ฯ เตติ เต ปาเณ กริสฺสสีติ ปเท กมฺมํ ฯ ปจวิยาติ ปทํ ปริ...มานายาติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ปริ...นายาติ ปทํ กริสฺสสีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ตยา ปริวตฺติยมานาย ฯ อสกฺโกนฺเตติ ปทํ เตติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ กตฺถ ฐาเน ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

อถาติ ปุจฺฉานนฺตรํ ฯ ตสฺสาติ เอกาหํ ภนฺเตติอาทิวจนสฺส ฯ มหาปจวีติปิ อตฺถิ ฯ อิตีติ ปทํ อตฺโถติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

อถาติ อนนฺตรํ ฯ อสฺส เถรสฺส ฯ ตตฺถาติ อลนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ น อยนฺติ น อยํ ปฐวี ฯ อญฺเญสํ ปุคฺคลานํ ฯ อิติ เอวํ สตฺตา วิปลฺลาสํปิ สมฺปาปุเณยฺยุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวํ นิคม...ทีสุ นโย ฯ

[๒๖๔] น วาติ วา อปโร นโย เอส วิปลฺลาโส น โหติ ฯ กสฺมา น โหตีติ อาห อจินฺเตยฺโย หีติอาทึ ฯ กถํ ปน

๑. อนิจฺฉิตพฺพมิทํ ฯ

[ปา.๑๑ ฯ ส.๒๐๖.๒๐๗]

วิปลฺลาสํ ปฏิลเภยฺยุนฺติ อาห เอวนฺติอาทึ ฯ เอวํสทฺโท
วุจฺจมานาเปกฺโข ฯ ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ ตตฺราติ เตสุ ภิกฺขูสุ
ภวิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ เอวนฺติ เอวํ วิตกฺกนํ ฯ อมฺหากนฺติ
ปทํ น ทเทยฺยุนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺส
สรูปํ ฯ เอวนฺติ เอวํ วิตกฺกเนน ปฏิลเภยฺยุนฺติ ปเท วิเสสน-
เหตุ ฯ เตติ เต มนุสฺสา ปฏิลเภยฺยุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
สนฺเตสุเยวาติ ปทํ อริยปุคฺคเลสูติ ปทสฺส วิเสสนํ อริย-
ปุคฺคเลสูติ ปทํ วิปลฺลาสนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อปายุปคาติ
อปายํ อุปคตา ฯ ปริวตฺเตตุนฺติ ปริวตฺตนํ ฯ

[๒๖๕] อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตมฺปิ ยาจนํ ฯ อสฺส เถรสฺส ฯ
ตตฺถาติ ตสฺมึ อลํ โมคฺคลฺลานาติอาทิวจเน ฯ วิปลฺ ฯ เป ฯ
ปฏิลเภยฺยุนฺติ วจนํ ภควตา กิญฺจาปิ น วุตฺตํ อถโข สจฺจโต
วิปลฺ ฯ เป ฯ เภยฺยุนฺติ วจนํ ปณฺฑิเตน คเหตพฺพํ ฯ อสฺสาติ
วิปลฺลาสมฺปิ สตฺตา ปฏิลเภยฺยุนฺติ วจนสฺส ฯ ยทิ ฯ เป ฯ กเรยฺยาติ
ปุจฺฉา ฯ มหาสมุทฺทนฺติ ปทํ อธิฏฺฐหิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
ปท ...เรนาติ ปทํ อติกฺ...ตพฺพนฺติ ปเท กรณํ ฯ มาติ
ฯ เป ฯ มตฺตนฺติ ปททฺวยํ มหาสมุทฺทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ๑ ฯ
นเพรุ...นฺทโตติ ปทํ นีหริตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ อุตฺตร-
กุรุนฺติ ปทํ อภิมุขนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ กตฺวาติ ฐเปตฺวา ฯ

๑. อิธ โยชนา วิรุทฺธา มญฺเญ วิจาเรตฺวา คเหตพฺพํ ฯ

[ป่า.๑๑ ฯ ส.๒๐๗.๒๐๘]

ยถา ภิกฺขู โคจรคามํ วิย อุตฺตรกุรุํ ยถาสุขํ ฯ เป ฯ นิกฺขเมยฺยุํ
เอวํ กตฺวา ทสฺเสยฺย เถโรติ สมฺพนฺโธ ฯ

นิฏฺฐิตา มหาโมคฺคลฺลานสฺส สีหนาทกถา ฯ

[๒๖๖] อายสฺมา อุปาลิ ทสฺเสนฺโต อาห ฯ ทสฺเสตุนฺติ ปทํ ทสฺเสนฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ พุทฺเธสูติ นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาติ พฺรหฺมจริยสฺส ฯ เอตฺถาติ อถโข อายสฺมโตติอาทิวจเน ฯ ปทสฺส อตฺโถ ปทตฺโถ อุตฺตาโน ปากโฏ ปทตฺโถ ยสฺส วจนสฺส ตํ อุตฺตานปทตฺถํ ฯ

กึ ปน ฯ เป ฯ สกฺโกตีติ ปุจฺฉา ฯ อตฺตปริวิตกฺกนฺติ อตฺตโน ปริวิตกฺกํ ฯ หิ สจฺจํ อยํ สารีปุตฺตตฺเถโร ฯ สกฺโกติ วินิจฺฉินิตุนฺติ วินิจฺฉินิตุํ สกฺโกติ ฯ เอตํ น สกฺโกตีติ เอตํ การณํ วินิจฺฉินิตุํ น สกฺโกติ ฯ เอตมฺปิ การณํ น ภาริยนฺติ สมฺพนฺธ ฯ อปิสทฺโท อิเมสํ นาม ฯ เป ฯ เอตฺตกนฺติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ อคฺค-สาวกสฺสาติ ปทํ น ภาริยนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ วสนฺตสฺส อตฺตโน กรณนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ วินิจฺฉยกรณนฺติ วินิจฺฉยสฺส กรณํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ ฉฑฺเฑตฺวาติ ปทํ ตุลน อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ

อถ อนนฺตรํ ฯ อสฺส เถรสฺส ฯ ตตฺถาติ โก นุ โขติ-อาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตสฺสาติ โก นุ โข ภนฺเตติ ปทสฺส ฯ

[ปา.๑๑.๑๒ ฯ ส.๒๐๘.๒๐๙]

การณาธิวจนนฺติ การณสฺส วาจกํ ฯ การณนฺติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เตน เหตุนา[๑] หิโนตีติ ปเท กรณํ ฯ ตสฺส เหตุโน[๒] ฯ เอกมฺปีติ ปทํ อุภยํปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โวหาร... ...ฏฺฐตาย จาติ ปททฺวยํ วุจฺจตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตตฺร ตตฺร ฐาเน ฯ เอตํ อุภยํปิ ปทํ เถเรน วุจฺจติ ฯ เอตฺถาติ โก นุ โขติอาทิวจเน ฯ

[๒๖๗] ตตฺถาติ วิปสฺสีติอาทิปเทสุ ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อลสสฺส ภาโว อาลสิยํ ฯ

โอสกฺกวีริยตาติปิ อตฺถิ ฯ โอสกฺกํ วีริยํ เยสํ เต โอสกฺกวีริยา โอสกฺกวีริยานํ ภาโว โอสกฺกวีริยตา ฯ

ปตตีติ คจฺฉติ ฯ อิตีติ มนสิการเหตุนา ปตติ ฯ โน ธมฺมครุกาติ อมฺหากํ ธมฺเม ครุกรณํ ฯ เต พุทฺธา ฯ เตสํ พุทฺธานํ ฯ ตตฺถาติ อปฺปกญฺจาติอาทิวจเน วุตฺตานํ สุตฺตาทีนํ ฯ ปรม...วณฺณนายนฺติ ปรมสงฺคีติยํ อฏฺฐกถาย มยา วุตฺตเมว ฯ นิทฺโทสตายาติ ปทํ อปฺปญฺญตฺตนฺติ ปเท เหตุ ฯ โทสา... ยาติ ปทํ ปญฺญาเปตพฺพนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปญฺญาเปตพฺพนฺติ ปเท อาณาสิกฺขาปทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สตฺตา... วเสนาติ ปทํ อาณาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

อาณาปิยติ ฐปิยตีติ อาณา อาณา เอว สิกฺขาปทํ

๑.๒. การเณน การณสฺส อิติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๒ ฯ ส.๒๐๙.๒๑๐]

อาณาสิกฺขาปทํ ฯ

[๒๖๘] อนุทฺทิฏฺฐนฺติ น อุทฺทิฏฺฐํ ฯ เต พุทฺธา ฯ ตมฺปิจ โอวาทปาฏิโมกฺขํ โน อนฺวฑฺฒมาสํ อุทฺทิสึสุ ฯ ตญฺจ โอวาทปาฏิโมกฺขํ สามํเยว อุทฺทิสิ ฯ อสฺสาติ วิปสฺสิสฺส ภควโต ฯ ตญฺจ โข อุโปสถํ สงฺฆุโปสถเมว สงฺฆุโปสถภูตเมว อกาสิ ฯ คณูโปสถํ น อกาสิ ฯ ฉฏฺฐํ วสฺสนฺติ ปทํ ลิงฺคตฺโถ ฯ คนฺตพฺพนฺติ ตุเมฺหหิ คนฺตพฺพํ ฯ อิตีติ ปทํ อาโรเจนฺตีติ ปเท อากาโร ฯ ตโตติ ตทา ฯ อิตเร อนิทฺธิมนฺโต เทวตานุภาเวน คจฺฉนฺติ ฯ กถนฺติ กถํ เทวตานุภาเวน อิตเร คจฺฉนฺติ ฯ สห จิตฺตุปฺปาทาติ จิตฺตสฺส อุปฺปาเทน สห ฯ อิตีติ ปทํ อิมนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อิมา คาถา ฯ โอวาท...คาถาติ[๑] โอวาทปาฏิโมกฺขุทฺเทสสฺส ปกาสกคาถา ฯ ตาติ คาถา ฯ อปฺปา ฯ เป ฯ โพธิยํเยว ตา คาถา อุทฺเทสํ อาคจฺฉนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อาณา...เมวาติ วา ปทํ อุทฺทิสิยตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตญฺจ โข อาณาปาฏิโมกฺขํ ฯ วีสติ...เมวาติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ อถาติ ตทา ฯ อิตีติ ปทํ อามนฺเตสีติ ปเท อากาโร ฯ อิทํ ยถาวุตฺตํ อาณาปาฏิโมกฺขํ เตสํ ภิกฺขูนํ วิปสฺสีอาทีหิ ตีหิ พุทฺเธหิ อนุทฺทิฏฺฐํ อโหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๖๙] เย สมฺมุขสฺสาวกา ฯ เตสญฺจ สาวกานํ ฯ จสทฺโท พุทฺเธ อเปกฺขติ ฯ เย สาวกา ฯ ...อาทิโคตฺตวเสนาติ ปทํ

๑. ...คาถาโยติ ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ ฯ

วิวิธาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วิวิธํ นามํ เอเตสนฺติ วิวิธนามา ฯ
นานาชจฺจํ เอเตสนฺติ นานาชจฺจา ฯ เต ปจฺฉิมา สาวกา
อนฺตรธาเปสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เต สาวกา เอกนามา ฯ เป ฯ
อิติ มนสิกตฺวา อตฺตโน ฯ เป ฯ ปริหรนฺติ รกฺขนฺติ ฯ
อิเม จาติ อิเม ปจฺฉิมสฺสาวกา ฯ อนฺตรธาเปสุนฺตีมสฺส
วิวรณํ สงฺคหํ ... น รกฺขึสูติ ฯ อตฺถสฺสาติ อนฺตร-
ธานสงฺขาตสฺส อตฺถสฺส ฯ ยํ ยํ ปริยตฺติธมฺมสงฺขาตํ พฺรหฺมจริยํ ฯ
วินาเสสุนฺตีมสฺส วิวรณํ อทสฺสนํ นยึสูติ ฯ อทสฺสนนฺติ ปทํ
กมฺมํ ฯ เจโตติ ปทํ ปริจฺจาติ ปเท กมฺมํ ฯ สาวกานํ เจโตติ-
อาทีนํ อธิปฺปายวเสน วิวรณํ ปรจิตฺตํ ฯ เป ฯ อทฺทสึสูติ ฯ
ญตฺวา อทฺทสึสุ ฯ อนุสาสนินฺติ[๑] ปทํ อทฺทสึสูติ ปเท กมฺมํ ฯ
น ภาริยโต น ปปญฺจโตติ ปททฺวยํ อทฺทสึสูติ ปเท ตติยา-
วิเสสนํ ฯ

เตสํ พุทฺธานํ ฯ อคฺคเหตฺวาติ ปทํ อนุปาทายาติ ปทสฺส
วิวรณํ ฯ เตสํ หีติ หิ สจฺจํ เตสํ สาวกานํ ฯ นาติ ปทํ
คเหตฺวาติ ปเท ปฏิเสโธ ฯ อนุปฺปาทนิโรเธน ปน อนุปฺปาท-
สงฺขาตนิโรธวเสน นิรุชฺฌมาเน[๒] อาสเว อคฺคเหตฺวา ว จิตฺตานิ
วิมุจฺจึสูติ สมฺพนฺโธ ฯ วิกสิตํ จิตฺตํ เอเตสนฺติ วิกสิตจิตฺตา ฯ

[๒๗๐] ปุริมวจนสฺส อเปกฺขนํ ปุริมวจนาเปกฺขนํ ฯ ปทสฺส

๑.๒. อนุสาสนํ นิรุชฺฌมานาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๓ ฯ ส.๒๑๓.๒๑๔]

ปูรณมตฺตํ ปทปูรณมตฺตํ ฯ มตฺตสทฺโท วิเสสตฺถนิวตฺตนตฺโถ ฯ
เอตฺถาติ ตตฺร สุทนฺติอาทิวจเน ฯ อญฺญ ฯ เป ฯ สญฺเฑติ ยํ
วจนํ ภควตา วุตฺตํ ตตฺร วจเน ภึสนโก อิติ โย โส
วนสณฺโฑ ภควตา วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ

กรณํ กตํ ฯ ภาวกมฺเมสุ โตติ สุตฺเตน ภาเว โต ฯ ภึสนสฺส
กตํ ภึสนกตํ ฯ

ภึส...ตสฺมินฺติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ กินฺติ ปทํ
โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ อิทํ โหตีติ โย โกจิ ฯ เป ฯ หํสนฺตีติ
อิทํ วจนํ โหติ ฯ อิทนฺติ ปเท ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ ภึสนก-
ตาย อิติ วา อิตฺถีลิงฺเค วตฺตพฺเพ นปุํสกลิงฺคสงฺขาโต ลิงฺค-
วิปลฺลาโส กโต ฯ เอตฺถาติ ภึสนกตสฺมินฺติ ปเท ฯ ภึสนกภาว-
นิมิตฺตํ ฯ เป ฯ ปจฺจยาติ อิทํ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ อิทํ สูติ โย
โกจิ ฯ เป ฯ หํสนฺติ อิทํ โหติ ฯ พหุตรานีติอาทิ เยภุยฺเยนาติ
ปทสฺส อตฺถทสฺสนํ ฯ อิทานิ วุตฺตํ อยํ ฯ เป ฯ อาทิ วจนํ ฯ
ยญฺเจตฺถ อนฺตรนฺตรา น วุตฺตนฺติ เอตฺถ ปาลิยํ อนฺตรา วิชฺชมานํ
ยํ วจนํ วณฺณนาวเสน มยา น วุตฺตํ ตํ วจนํ ฯ

[๒๗๑] น จิรฏฺ...อโหสีติ ยํ ปน วจนํ ภควตา วุตฺตํ
ตํ วจนํ ปุริส... ภควตา วุตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ
ยฺวาสฺสาติ อสฺส ภควโต โย สาวโก ฯ เตน สาวเกน ฯ
สตสหสฺสํ วสฺสสหสฺสานีติ ปททฺวยํ อฏฺฐาสีติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

[ปา.๑๓.๑๔ ฯ ส.๒๑๔.๒๑๖]

ปุริ...เสนาติ ปทํ อาคนฺตฺวา อฏฺฐาสีติ ปททฺวเย ตติยาวิเสสนํ ฯ
ปุริสยุคานีติ ปทํ อฏฺฐาสีติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ เตสมฺปิ
สิขีเวสฺสภูนํ ฯ ปุริสยุคานิ อฏฺฐาสิ พฺรหฺมจริยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
อสฺสาติ สารีปุตฺตสฺส ฯ ตนฺติ ตํ พฺยากรณวจนํ ฯ จิรฏฺฐิติกภาเวปิ
เจตฺถาติ เอตฺถ พฺยากรณวจเน จิรฏฺฐิติกภาเวปิ จ เวทิตพฺพาติ
ปเท อาธาโร ฯ พุทฺธานนฺติ ปทํ อายูติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อายุ... ...ยุคโตปีติ ปททฺวยํ อุภยถาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ หิสทฺโท
วิตฺถาโร ฯ อมฺหากํ ปน ภควตา[๑] อุปฺปชฺชิตพฺพํ สิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ
ปทํ สิยาติ ปเท กตฺตา ภาววาจโก ตพฺพปฺปจฺจโย ฯ ตนฺติ
ทสวสฺสสหสฺสายุกํ กาลํ ฯ อสฺสาติ ภควโต ฯ พุทฺธตฺตการเกติ
พุทฺธตฺตภาวการเก[๒] ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภควโต ฯ จิรฏฺ-
ฐิติกมฺปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ

[๒๗๒] จิรฏฺฐิติ เอว จิรฏฺฐิติกํ จิรฏฺฐิติกสฺส การณํ
จิรฏฺ...รณํ ฯ เอตนฺติ อตฺโข ฯ เป ฯ ฐิติกนฺติ เอวํ วจนํ ฯ
ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อถาติ อนนฺตรํ อสฺสาติ
สารีปุตฺตสฺส ปกาเสนฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ตตฺถาติ อาคเมหีติ-
อาทิปเทสุ ฯ เอเตนาติ อาคเมหีติอาทิวจเนน ฯ เอตฺถ จาติ
ตถาคโต วาติอาทิวจเน ฯ ตตฺถ อิติ ภุมฺมวจนํ ฯ ตตฺราติ

๑. ภควโตติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. พุทฺธภาวการเก ฯ

ตถาคโต วาติอาทิวจเน ฯ ยํ วุตฺตํ ตยา ฯ เป ฯ เปยฺยาติ สิกฺขาปทํ ปญฺญาเปยฺย อิติ ยํ สิกฺขาปทปฺปญฺญาปนํ ตยา วุตฺตํ ยาจิตํ ฯ ตตฺถาติ ปทสฺส วิวรณํ ตสฺสา ...ตฺติยาติ ฯ สิกฺขา...ตฺติยาติ ปทํ ชานิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท เอวสทฺทตฺถวาจโก ฯ อิติสทฺโท โยชนาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๒๗๓] เอวนฺติ อาคเมหีติอาทิวจนํ ฯ ตตฺถาติ น ตาว สารีปุตฺตาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เอเตสุ ธมฺเมสุ ฯ อาสเวหีติ ปทํ ชาตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ เยสุ วีติกฺกมธมฺเมสุ ติฏฺฐนฺติเยวาติ ปเท อาธาโร นิมิตฺตํ วา ฯ ทิฏฺฐ ฯ เป ฯ กิเลสาสวา จ ปรุ ฯ เป ฯ ภูตา จาติ ปญฺจ ปทานิ อาสวาติ ปทสฺส วิเสสนานิ ฯ

ปเรสํ อุปวาโท ปรุปวาโท ปรุปวาโท จ วิปฺปฏิสาโร จ วโธ จ พนฺธนญฺจ ปรุป...พนฺธนานิ ตานิ อาทิ[๑] เยสํ เต ปรุป...นาทโย ฯ อปาเยสุ ทุกฺขวิเสสภูตา อปาย...ภูตา ฯ

ยสฺมา เนสํ เต การณนฺติ เต วีติกฺกมธมฺมา เนสํ ทิฏฺฐธมฺมิกาทิอาสวานํ การณํ ยสฺมา โหนฺติ ตสฺมา เต วีติกฺกมธมฺมา อาสวา นามาติ อตฺโถ ฯ เตติ ปทํ โหนฺตีติ ปเท ปกติกตฺตา การณนฺติ ปทํ โหนฺตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ เยวาติปิ อตฺถิ ฯ เย จ เต วีติกฺกมธมฺมา เนสํ ทิฏฺฐธมฺมิกาทิอาสวานํ การณํ ยสฺมา โหนฺติ ตสฺมา เต อาสวาติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ

๑. อาทีนิ ฯ

ตาวาติอาทิวจเน[1] ฯ

[๒๗๔] กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ หิ สจฺจํ ปญฺญาเปนฺเตน ภควตา ปญฺญาเปตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพํ สิกฺขาปทํ ฯ ปเร ชนา วีติกฺกมโทสํ อทิสฺวา จ อิมํ ปญฺญตฺตึ ญตฺวา ปวตฺเตยฺยุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติ เอตฺตาวตา จาติ[2] เอวํ เอตฺตกมตฺเตเนว ปลิเวเฐสฺสตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เตสูติ นิทฺธารณํ ฯ ปาราชิเก ภควตา อปฺปญฺญตฺเตปิ กตํ นนูติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ ปวตฺเตยฺยุนฺติ ปเท อากาโร ฯ

วุตฺตเมวตฺถํ อุปมาย สาเธนฺโต เสยฺยถาปีติอาทิมาห ฯ นนฺติ คณฺฑํ ฯ สุจฺฉวินฺติปิ ปาโฐ ฯ โส ปุริโส ตํ เวชฺชํ อุป- วเทยฺย เจว ฯ เป ฯ ครเหยฺย วาติ สมฺพนฺโธ ฯ น วาสฺสาติ น วา อสฺส เวชฺชสฺส ฯ วาสทฺโท จสทฺทตฺโถ ฯ น ตาว ฯ เป ฯ วนฺตีติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ

[๒๗๕] ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ โตปจฺจโย กาลตฺเถ วตฺตตีติ อาห ยโตติ ยทาติ ฯ เสสนฺติ เสสํ ปทํ ฯ วิมติวิโนทนิยํ ปน เสสนฺติ เสสปทโยชนาทสฺสนนฺติ วุตฺตํ ฯ

เหฏฺฐา ปน เสสํ วุตฺตานุสาเรเนว เวทิตพฺพนฺติ วุตฺตตฺตา อปรํ นยํ ญาเปนฺโต อยํ วาติอาทิมาห ฯ วาติ อปโร นโย ฯ เอตฺถาติ ยโตติอาทิวจเน ฯ ปฏิฆาตายาติ ปทํ ปญฺญาเปติ

๑. น ตาวาติ... ฯ ๒. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

อุทฺทิสตีติ ปททฺวเย สมฺปทานํ ฯ เอวํ ปญฺญาเปนฺโต ภควา น จ อุปวาทาทิรโห โหติ ฯ เป ฯ ปาปุณาณีติ สมฺพนฺโธ ฯ ติกิจฺฉาเปนฺโตติ ติกิจฺฉนฺโต ฯ วิทิตต อานุภาโว เอตสฺสาติ วิทิตานุภาโว ฯ อสฺสาติ ภควโต ฯ อนุปฺปตฺตินฺติ ปทํ วตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ สิกฺขา...อกาลํ อิติ วตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๒๗๖] ตตฺถาติ น ตาวาติอาทิวจเน ฯ พหุตาติปิ ปาโฐ ฯ จิรปฺปพฺพชิเตหีติ ปทํ มหนฺตภาวนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตตฺราติ รตฺตญฺญุมหตฺตาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ สงฺเฆ รตฺตญฺญุมหตฺตํ ปตฺเต ปญฺญตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ โส หาติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ โส อุปเสโน ฯ โอนทสวสฺสภิกฺขูติปิ อตฺถิ ฯ สทฺธิวิหาริยนฺติ สทฺธิวิหาริกํ กการสฺส ยาเทโส ฯ อถาติ ตทา ฯ อิตีติ ปทํ สิกฺขาปทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอวํ ปญฺญตฺเตติ เอวํ สิกฺขาปเท ปญฺญตฺเต อุปสมฺปาเทนฺติ ฯ อิตีติ อิติ มนสิกตฺวา ฯ หิ สจฺจํ สงฺโฆ ยาว ปตฺโต น โหตีติ โยชนา ฯ วเสนาติ ปทํ เวปุลฺล อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เตติ อาสวฏฺฐานิยา ธมฺมา ฯ ตตฺถาติ เวปุลฺลมหตฺตาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ปตฺเตติ ปทํ ปญฺญตฺต อิติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ปญฺญตฺต...ปทานีติ ปทํ เวทิตพฺพานีติ ปเท กมฺมํ ฯ โย มหนฺตภาโว ตํ ลาภคฺคมหตฺตํ ฯ ลาเภน อคฺคมหตฺตํปิ ปตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ ลภนํ ลาโภ ฯ อคฺคญฺจ

[ปา.๑๕.๑๖ ฯ ส.๒๒๐.๒๒๑]

มหตฺตญฺจ อคฺคมหตฺตํ ฯ อปิสทฺโท ปุริมนยํ อเปกฺขติ ฯ ลาเภนาติ-
อาทิ วิวรณํ ฯ อิทํ หีติ หิ สจฺจํ อิทํ สิกฺขาปทํ ฯ ปตฺเตติ ปทํ
ทีเปนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ปุคฺคลาติ ปทํ ทีเปนฺตีติ ปเท
กตฺตา ฯ อถาติ ตทา ฯ สตฺถาติ ปทํ ปญฺญาเปตีติ ปเท กตฺตา ฯ

[๒๗๗] เตสนฺติ อาสวฏฺฐานิยธมฺมานํ ฯ ตตฺถาติ นิรพฺพุโทติ-
อาทิปเทสุ ฯ อิมสฺมึ อตฺเถติ อิมสฺมึ สงฺฆาธิกาเร ฯ เต หีติ หิ
สจฺจํ เต ทุสฺสีลา ฯ สมณา อิติ ปฏิญฺญา เยสํ เต สมณปฺ-
ปฏิญฺญา สมณปฺปฏิญฺญาณํ ภาโว สมณปฺปฏิญฺญตา ฯ เต
หีติ หิ สจฺจํ เต ทุสฺสีลา ฯ เตสํ กาฬกธมฺมานํ ฯ อปหตา
วิคตา กาฬกา เอตสฺมา สงฺฆมฺหาติ อปหตกาฬโก ฯ วตฺวาติ
ปทํ ทสฺเสนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อสฺสาติ สงฺฆสฺส ฯ

ตตฺราติ อิเมสํ หีติอาทิวจเน ฯ ยานีมานิ ปญฺจ-
ภิกฺขุสตานิ ฯ อิเมสนฺติ นิทฺธารณํ ฯ โสตาปนฺโนติ เตน
สมนฺนาคตสฺสาติ โสตาปนฺโนติ วจนํ เตน มคฺเคน สมนฺนา-
คตสฺส ปุคฺคลสฺส อธิวจนํ ฯ หิทนฺติ ห อิทนฺติ เฉโท หกาโร
อาคโม ฯ โสยมายสฺมาติ โส อยํ อายสฺมา ฯ อิธาติ โสตา-
ปนฺโนติ ปเท ฯ มคฺเคนาติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ โย
ธมฺโม วินิปาเตติ อิติ ตสฺมา โส ธมฺโม วินิปาโต ฯ อสฺสาติ
โสตาปนฺนสฺส ฯ อตฺตานนฺติ ปทํ วินิปาตาติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสํ
อปายคมนิยานํ ปริกฺขยา โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สมฺโพธีติ อุปริ-

[ปา.๑๖ ฯ ส.๒๒๑...๒๒๔]

มคฺคตฺตยํ ฯ ปรํ อยนนฺตีมสฺส วิวรณํ ปรา คตีติ ฯ

อยิตพฺพํ ปาปุณิตพฺพนฺติ อยนํ อิ คติยํ ฯ สมฺโพธิ เอว ปรํ อยนํ อสฺสาติ สมฺโพธิปรายโน ฯ คนฺตพฺพาติ คติ ฯ ปฏิลทฺโธ ปฐมมคฺโค เยน โส ปฏิลทฺธปฺปฐมมคฺโค ปฏิลทฺธปฺปฐม-มคฺคสฺส ภาโว ปฏิ...มคฺคตฺตํ ฯ

ปฏิ...มคฺคตฺตาติ ปทํ สมฺปาปโกติ ปเท เหตุ ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปเทน สมานตฺถํ ฯ

[๒๗๘] อถโขติ ปวารณานนฺตรํ ฯ กินฺตีติ ปุจฺฉา ฯ อิทํ พุทฺธาจิณฺณํ ตาว เยหิ ฯ เป ฯ ปกฺกมนฺติ อิติ เอกนฺติ โยชนา ฯ จรนฺโตติปิ อตฺถิ โยวจนสฺส โอ ฯ มณฺฑลานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ ตีสุ มณฺฑเลสุ ฯ ภิกฺขุสงฺโฆ ปริวาโร เอเตสนฺติ ภิกฺขุสงฺฆปริวารา ฯ อสฺสาติ มหาชนสฺส ฯ เนสนฺติ พุทฺธานํ เวเนยฺยสตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เตสนฺติ เวเนยฺยสตฺตานํ ฯ เตสุ จาติ เตสุ มณฺฑเลสุ ฯ เวเนยฺยวเสเนวาติ ปทํ วิจรนฺตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ สโมโลกนนฺติ สํโอโลกนํ ฯ ...คหณตฺถํ ฯ เป ฯ ณตฺถญฺจาติ ปทตฺตยํ สนฺนิปาโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อิธาติ อิมสฺมึ อธิกาเร ฯ

[๒๗๙] ปฏิ...นนฺตีปีติ ปฏิวจนทานํ อิตีปิ วจนํ วฏฺฏติ ฯ อิธาติ อิมสฺมึ วจเน ฯ กตํ ภตฺตกิจฺจํ เยน โส กตภตฺต-กิจฺโจ ฯ อสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส ฆรทฺวาเรติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

[ปา.๑๖ ฯ ส.๒๒๔...๒๒๖]

สํเวโค ชาโต อสฺสาติ สํเวคชาโต ฯ ภควนฺตนฺติ ปทํ ปจฺจุคฺคมฺมาติ ปเท กมฺมํ กมฺมปฺปวจนิยยุตฺเตติ สุตฺเตน ทุติยา ฯ ฉิตปฺปเทสโตติ ปทํ อุปสงฺกมีติ ปเท อปาทานํ ฯ อิโตติ เหฏฺฐา วุตฺตวจนโต ปรํ วจนํ ฯ อปิจ ฯ เป ฯ น ทินฺโนติ ยํ วจนํ อาห ตตฺร วจเน ฯ ยาคุขชฺชกํ ทาตพฺพํ มชฺฌนฺ ฯ เป ฯ นิยํ ทาตพฺพํ สายเณฺห อเนกวิธ-ปานวิกติ๑ ทาตพฺพาติ โยชนา ฯ เอตฺถาติ ตญฺจ โข โน อสนฺตนฺติ วจเน อตฺโถ ฯ ยถา ปหุต... มจฺฉรีนํ อทาตุกามตา เอวํ อทาตุกามตาปิ โน อมฺหากํ นตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ ตํ กุเตตฺถ ฯ เป ฯ วาสาติ วจเน ฯ เอตฺถาติ ปทํ ลพฺภาติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท เทยฺยธมฺเม จ ทาตุกามตาย จาติ สมฺพนฺโธ ฯ ยํ เยน การเณน กิจฺเจน วา มยํ ตุมฺหากํ เทยฺยธมฺมํ ทเทยฺยาม ตํ การณํ กิจฺจํ วา กุโต กตรเหตุโต อเมฺหหิ ลพฺภาติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ วจเน ฯ

[๒๘๐] ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ เม มยา ตุเมฺหสุ สกฺกาเร กเต ยํ ปุญฺญญฺเจว ปีติปฺปาโมชฺชญฺจ เสฺว ภวิสฺสติ ตทตฺถาย ตสฺส ปุญฺญปฺปีติปฺปาโมชฺชสฺส อตฺถาย ภวํ โคตโม อธิวาเสตูติ สมฺพนฺโธ ฯ อถาติ ยาจนานนฺตรํ ฯ ตถาคโต ภควา อิติ มนสิกตฺวา

๑. วณฺณนายนฺตุ ...วิกติคนฺธปฺปุปฺผาทีหิ อิจฺเจว สมาสปทวเสน มุทฺทิยติ ฯ

[ปา.๑๖.๑๗ ฯ ส.๒๒๖...๒๒๘]

อธิวาเสสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตถาคโตติ ปทํ ภควาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
อยํ สมโณ ฯ เตมาสนฺติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ อลทฺธาติ อลภิตฺวา ฯ
อิมสฺมึ สมเณ ฯ ตนฺติ อปุญฺญสฺส ปสวนํ ฯ เตสํ ชนานํ ฯ

อถโขติ อนนฺตรํ ฯ อลํ ฆราวาสปลิโพธจินฺตายาติ ฆรา-
วาเสน ปลิโพธสฺส จินฺตนาย อยุตฺตํ ฯ ตายาติ ปทํ อุสฺสาห-
ชาตายาติ[๑] ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อุสฺสาหชาตาย วิชฺช...หีติ ปททฺวยํ
สมฺปหํเสตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ อุสฺสาโห ชาโต อุสฺสาหชาโต ฯ
จสทฺโท อุสสาหชาตาย จ วิชฺช...หิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ
วิชฺชมานคุเณหีติ ตสฺมึ พฺราหฺมเณ วิชฺชมานคุเณหิ ฯ

[๒๘๑] ยถา เตมาสิโกปิ ฯ เป ฯ โหติ ตถา ตุเมฺห
ทานํ ปฏิยาเทถาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติ อามนฺตนานนฺตรํ ฯ
คนฺโธ จ ธูปญฺจ วาโส จ กุสุมญฺจ คนฺธ...มานิ เตหิ
วิจิตฺรํ คนฺธ...วิจิตฺรํ ฯ ภิกฺขุสงฺเฆน ปริวุโต ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ฯ
ตตฺถาติ นิเวสเน ฯ อถโข ฯ เป ฯ ภิกฺขุสงฺฆนฺติ อิทํ ปทุทฺธารํ ฯ
ติจีวเรน อจฺฉาเทสีติ อิทํ ปน วจนํ โวหารวจนมตฺตํ โวหาเรน
กถนมตฺตํ โหติ ฯ ติจีวเรติ นิทฺธารณํ ฯ อุตฺตมํ กาสิยวตฺถ-
สทิสนฺติ ปททฺวยํ ตํ จีวรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตตฺราติ เตสุ
ทุสฺเสสุ ฯ เภสชฺชเตลานนฺติ เภสชฺชเตเลหิ ฯ จตูสุ ปจฺจเยสุ
พหุนา กึ วตฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. สอุสฺสาหตายาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๑๗.๑๘ ฯ ส.๒๒๗...๒๒๘]

[๒๘๒] มหายาคนฺติปิ อตฺถิ ฯ นิสินฺนนฺติ ปทํ พฺราหฺมณนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มาราวฏฺฏเนนาติ ปทํ ปริหีนนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ธมฺมสฺส สวนํ ธมฺมสฺวนํ ฯ อมตสฺส โส อมตรโส ฯ อมตรสสฺส โภโค อมต...โภโค ฯ ธมฺมสฺสวนํ เอว อมตรสโภโค ธมฺมสฺ...โภโค ธมฺมสฺ...โภคโต ปริหีนํ ธมฺมสฺ...หีนํ ฯ ธมฺมามตวสฺสนฺติ ธมฺมสงฺขาตอมตวสฺสํ ฯ ปริปุณฺโณ สงฺกปฺโป เอตสฺสาติ ปริ...กปฺโป ฯ

มหา...กาเลติ มหามณฺฑเล จาริกาย จรณกาเล ฯ พุทฺธ-วีถินฺติ พุทฺเธหิ คนฺตพฺพมคฺคํ ฯ ตตฺถาติ ปยาคติฏฺฐาเน^ ฯ เตนาติ ทิสาภาเคน พาราณสึ อวสริ อนุปฺปตฺโต ฯ ตตฺราปีติ พาราณสิยํ ฯ เตน ตสฺมา อนุ ฯ เป ฯ สาลายนฺติ วจนํ ธมฺมสงฺคาหเกหิ วุตฺตํ ฯ

[๒๘๓] สมนฺตปฺปาสาทิกาย วินยสํวณฺณนายาติ ตตฺร ตสฺมึ วจเน สมนฺตปฺปาสาทิกาติ ยา สา สํวณฺณนา มยา วุตฺตา ตสฺสา สมนฺตปฺปาสาทิกาย สมนฺตปฺปาสาทิกตสฺมึ อิทํ วกฺข-มานวจนํ วุตฺตํ โหติ อาจริย ฯ เป ฯ เภททสฺสนโต อปฺปาสาทิกํ กิญฺจิ วจนํ เอตฺถ สมนฺตปฺปาสาทิกาย สมฺปสฺสตํ วิญฺญูนํ ยโต ยสฺมา น ทิสฺสติ ตสฺมา เวเนยฺยทมนกุสเลน โลกํ อนุกมฺป-มาเนน โลกนาเถน วุตฺตสฺส วินยสฺส สมนฺตปฺปาสาทิกาเตฺวว อยํ สํวณฺณนา ปวตฺตาติ โยชนา ฯ

๑. ปยาคปติฏฺฐานนฺติ สวณฺณนา ปาลิ ฯ

[ปา.๑๘ ฯ ส.๒๒๙.๒๓๐]

ตตฺราติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ อิทนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ สมนฺตปฺ...กายาติ ปทํ สมนฺตปฺ...กตสฺมินฺติ ปเท สมฺพนฺโธ สมนฺ...ตสฺมินฺติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ อาจริยปรมฺปรโต ฯ เป ฯ วิภงฺคนยเภททสฺสนโตติ นว ปทานิ อปฺปาสาทิกนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สมฺปสฺสตนฺติ ปทํ วิญฺ-ญูนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ กิญฺจิ อปฺปาาทิกนฺติ ปททฺวยํ วจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ วจนนฺติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท กตฺตา ฯ ยโตติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ฯ เอตฺถาติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ วิญฺญูนนฺติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อยนฺติ ปทํ สํวณฺณนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตสฺมาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท เหตุ ฯ สมนฺ...เตฺววาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท อากาโร ฯ สํวณฺณนาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ ปวตฺตาติ กิตฺตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ วินยสฺสาติ ปทํ สํวณฺณนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เวเนยฺย...เลนาติ ปทํ โลกนาเถนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วุตฺตสฺสาติ ปทํ วินยสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โลก-นาเถนาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ โลกนฺติ ปทํ อนุ...เนนาติ ปเท กมฺมํ อนุ...เนนาติ ปทํ โลกนาเถนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

อิติ เวรญฺชกณฺฑวณฺณนาย อตฺถโยชนา สมตฺตา ฯ

[๒๘๔] อิโตติ เวรญฺชกณฺฑโต ฯ ปรนฺติ ปทํ อาทีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยตฺถ ยตฺถาติ ยสฺมึ ยสฺมึ ปเท ฯ ตํ ตเทว ปทํ ฯ เตสนฺติ กลนฺทกานํ ฯ วเสนาติ ปฏิพทฺเธน ลทฺธาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ลทฺธํ นามํ เยน โส ลทฺธนาโม ฯ สหายนฺตีติ อตฺตนา สห อายนฺติ ฯ ภณฺฑปฺปโยชนญฺจ อุทฺธาโร จ สารณญฺจ ภณฺฑปฺ...สารณานิ ฯ กตฺติก...กิจฺเจนาติ กตฺติกมาเส นกฺขตฺตสฺส กีฬาสงฺขาตกิจฺเจน ฯ ภควา หีติอาทิ ปากฏกรณํ ฯ เอตฺถาติ เวสาลิยํ ฯ ตทตฺถนฺติ ตสฺส กตฺติกนกฺขตฺตสฺส กีฬนตฺถํ ฯ โสติ สุทินฺโน ทิสฺวา ปุจฺฉิ ฯ นครโตติ ปทํ นิกฺขมนฺตนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ

อสิตพฺพํ ภุญฺชิตพฺพนฺติ อสํ ปาโต อสํ ปาตราสํ ภุตฺตํ ปาตราสํ เยน โส ภุตฺตปาตราโส ฯ

อุตฺตรสฺมึ เทหภาเค อาสญฺชยติ ฐปิยตีติ อุตฺตราสงฺโค สุทฺโธ อุตฺตราสงฺโค ยสฺส โสว สุทฺธุตฺตราสงฺโค ฯ

วิเลปิตพฺพนฺติ วิเลปนํ ฯ มาลา จ คนฺโธ จ วิเลปนญฺจ มาลาคนฺธวิเลปนานิ มาลา...ปนานิ หตฺเถสุ ยสฺส โส มาลา...ปนหตฺโถ ฯ

กฺหินฺติ กตรสฺมึ ฐาเน ฯ พุทฺธ...นตฺถํ วา¹ คจฺฉาม อิติ

๑. วณฺณนายํ จสทฺโท โหติ ฯ

[ปา.๑๙ ฯ ส.๒๓๑]

ตตฺราติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ อิทนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ สมนฺตปฺ...กายาติ ปทํ สมนฺตปฺ...กตสฺมินฺติ ปเท สมฺพนฺโธ สมนฺ...ตสฺมินฺติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ อาจริยปรมฺปรโต ฯ เป ฯ วิภงฺคนยเภททสฺสนโตติ นว ปทานิ อปฺปาสาทิกนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สมฺปสฺสตนฺติ ปทํ วิญฺ-

ญูนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ กิญฺจิ อปฺปาาทิกนฺติ ปททฺวยํ วจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ วจนนฺติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท กตฺตา ฯ ยโตติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท กิริยาปรามสนํ ฯ เอตฺถาติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ วิญฺญูนนฺติ ปทํ น ทิสฺสตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อยนฺติ ปทํ สํวณฺณนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตสฺมาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท เหตุ ฯ สมนฺ...เตฺววาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท อากาโร ฯ สํวณฺณนาติ ปทํ ปวตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ ปวตฺตาติ กิตฺตปทํ กตฺตุวาจกํ ฯ วินยสฺสาติ ปทํ สํวณฺณนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เวเนยฺย...เลนาติ ปทํ โลกนาเถนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วุตฺตสฺสาติ ปทํ วินยสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โลก-นาเถนาติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ โลกนฺติ ปทํ อนุ...เนนาติ ปเท กมฺมํ อนุ...เนนาติ ปทํ โลกนาเถนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

อิติ เวรญฺชกณฺฑวณฺณนาย อตฺถโยชนา สมตฺตา ฯ

มหาชโน อาห ฯ เตนหิ ยทิ อหมฺปิ คจฺฉามิ อิติ วตฺวา คนฺตฺวา ฯ
อทฺทสาติ สมฺพนฺโธ ฯ ปริสายาติ ปทํ ปริวุตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
กตปุพฺเพ...ตายาติ ปทํ โจทิ...นสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ ยนฺนูน
ฯ เป ฯ เณยฺยนฺติ วิตกฺกนํ อโหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ
อสฺส สุทินฺนสฺส ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อิธาติ
อิมสฺมึ วจเน ฯ อิติ โจทโก เจ วเทยฺย ฯ ตตฺร ปริสาย
ปจฺฉา อาคเตน อิมินา สุทินฺเนน ภควนฺตํ อุปสงฺกมิตฺวา นิสีทิตุํ
น สกฺกาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ ปทํ นิสีทิตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
ปริสายาติ ปทํ ปเทเสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปเทเส นิสีทิตุํ
สกฺกา อิติ ตสฺมา โส สุทินฺโน ฯ อถ โขติ สจฺจโต ฯ สุตฺวา
เอตํ วิตกฺกนํ อโหสิ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ

[๒๘๕] กึ อโหสีติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺราติ ยถาติอาทิวจเน ฯ
เอวนฺติ วิตกฺกนํ ฯ ยเทตนฺติ ปทํ สิกฺขา...ยนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ สิกฺขา...จริยํ เอกนฺตปริปุณฺณนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอก...ปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ กตฺวาติ ปทํ ปาเปตพฺพตายาติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตฺถ จาติ อนคาริยนฺติ ปเท วุจฺจตีติ
ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ กสิวณิชฺชาทิกมฺมํ ฯ ปฏิปชฺเชยฺยนฺติ
อุปคจฺเฉยฺยํ ฯ ตตฺราติ ปริสายํ ฯ อสฺส สุทินฺนสฺส ฯ
เต ญาติอาทโย อิติ วตฺวา อากฑฺเฒยฺยุํ ฯ ตยาติ ปทํ น

[ปา.๑๙ ฯ ส.๒๓๑...๒๓๓]

ลพฺภาติ ปเท กตฺตา ฯ พาหายํปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ตโตติ ตสฺมึ กาเล ฯ อิตีติ อิติ มนสิกตฺวา ฯ นนฺติ[๑] สุทินฺนํ ฯ อิตีติ ปทํ ปุจฺฉตีติ[๒] ปเท อากาโร ฯ

คนฺตฺวา อตฺโถ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อิโตติ อนุญฺญาโตสิ ฯ เป ฯ ปพฺพชฺชายาติ วจนโต ปรนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ ปรนฺติ ปทํ คนฺตฺวาติ ปทสฺส กิริยาวิเสสนํ ฯ ปาจา...เรเนวาติ ปาลิยา อนุคมเนน คนฺตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ คนฺตฺวาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตฺถาติ ปเท ฯ เอวํ วุจฺจมานนเยน ฯ น หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ติพฺพจฺฉนฺทสฺส สุทินฺนสฺส จิตฺตํ นมติ ฯ

[๒๘๖] อมฺม ตาตาติ เอตฺถ ปน ปเท วินิจฺฉโย ฯ อิตีติ ปทํ อาลปตีติ ปเท อากาโร ฯ ปิตรํ อาลปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถ จาติ เอกปุตฺตโกิต ปเท วตฺตพฺเพติ ปเท อาธาโร ฯ

สุเขธิโตติ สุเขน เอธิโต วฑฺฒิโต เอธธาตุ วุฑฺฒิยํ วตฺตติ ฯ สุเขถิโตติปิ ปาโจ เอถ พุทฺฒิยํ ฯ

ธาตีหีติ ปทํ ธาริยมาโนติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสโก จ รถโก จ อสฺสกรถกา ฯ พาลกีฬนเกหีติ พาลกาเล กีฬนภณฺเฑหิ ฯ กลภาคนฺติ กลโกฏฺฐาสํ ฯ ทุกฺขสฺสาติ ปทํ กลภาคนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อนุภวนตฺเถ ปวตฺตา ชานนา ฯ ตนฺติ

๑-๒. ตํ ปุจฺฉตีติ วณฺณนาวจนํ ฯ

ยถาวุตฺตวจนํ ฯ ตวาติ ปทํ มรณนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เตติ ตว ฯ มรเณนปีติ ปทํ อกามกาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ นาติ ปทํ วินา ภวิสฺสามาติ ปเท ปฏิเสโธ ฯ อตฺตโนติ อมฺหากํ อตฺตโน ฯ รุจิยาติ ปทํ วินา ภวิสฺสามาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เยน การเณน มยํ ฯ เป ฯ นิสฺสาม ตํ การณํ กึ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ กึ ปน มยนฺตนฺติ ปเท ฯ ตตฺถาติ คนฺธพฺพาทีสุ จาเรหีติ ปเท อาธาโร ฯ สํโสธกานีติ สุฏฺฐุ โสธกานิ ฯ

[๒๘๗] อถาติ ตทา ฯ อสฺส สุทินฺนสฺส ฯ โวติ ตุมฺหากํ ฯ นนฺติ สุทินฺนํ ฯ เตปิ สหายกา ฯ ตํ สุทินฺนํ ฯ เตสํปีติ สหายกานํ ตุณฺหีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อถาติ ตทา ฯ โส สุทินฺโน ตํ พฺรหฺมจริยํ กาตุํ อสกฺโกนฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อพฺภุนฺนตํ กายจิตฺตํ เอตสฺสาติ อพฺภุนฺนต...จิตฺโต ฯ

เอตฺถ ปนาติ ปพฺพชฺชํ อลตฺถ อุปสมฺปทนฺติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ สพฺพอฏฺฐกถาสูติ ปทํ ฐตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ จตฺวาติ ปทํ กถิตาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ น เกวลญฺจ ตนฺติ น เกวลํ ขนฺธเก ตํ ปพฺพชฺชูปสมฺปทํ กถยิสฺสาม อญฺญํปิ ยํ วจนํ กเถตพฺพํ อฏฺฐกถาจริเยหิ วิภงฺเค ปทภาชนีเย กถิตํ

๑. จริตุนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๒๑...๒๕ ฯ ส.๒๓๔...๒๓๖]

ตํ วจนํ สพฺพํ ตตฺถ ตตฺเถว ฐาเน มยํ กถยิสฺสาม ฯ เอวํ
หีติ หิ สจฺจํ วจเน เอวํ มยา กถิยมาเน ฯ ตโตติ ตสฺมา ฯ
อตฺถิกานนฺติ ปทํ ภวิสฺสตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปาลิ...เนวาติ
ปทํ โอโลเกตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิติสทฺโท ปริสมาปนฺโน ฯ

[๒๘๘] อุปสมฺปนฺโนติ ภิกฺขุภาวสงฺขาตํ อุปริภาวํ สมฺปตฺโต ฯ
เอวํชาติเกติ เอวํสภาเว ฯ เอวํ ชาติ เอเตสนฺติ เอวํชาติกา ฯ

อรญฺเญ วาโส สีลมสฺสาติ อรญฺญิโก ฯ ธูตญฺจ ตํ องฺคญฺจาติ
อรญฺญวาสิโก ฯ ปิณฺฑาย ปติตุํ จริตุํ วตฺตเมตสฺสาติ
ปิณฺฑปาติโก ฯ ปํสุกูลธารณํ สีลมสฺสาติ ปํสุกูลิโก ฯ

ทียเต อวขณฺฑิยเต ทานํ ภาวสธานํ ทา อวขณฺฑเน
นนฺทาทีหิ ยูติ สุตฺเตน ภาเว ยุ ฯ อเปตํ ทานโต อปทานํ
อนวขณฺฑนํ ฯ สห อปทาเนน จริตุํ สีลมสฺสาติ สปทานจารี
สปทานจารี เอว สปทานจาริโก ฯ

[๒๘๙] อฑฺฒา มหทฺธนาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เย
หีติ หิ สจฺจํ เตสํ ญาตีนํ เย อุปโภคา ฯ นนฺติ เสนาสนํ ฯ
คณ...ทโตติ คณเนน ปริจฺเฉทโต ฯ

๑. อารญฺญิก...อิติปิ ฯ

[ปา.๒๕.๒๖ ฯ ส.๒๓๖...๒๓๘]

ปจฺจนฺติ เอตฺถาติ ปากา ถาลิโย เอว ปากา ถาลิปากา ภตฺตปจนอุกฺขลิ ฯ

เอตฺถาติ สฏฺฐิถาลิปาเกสุ ฯ ตนฺติ ตํ ภตฺตํ ฯ เอตสฺส กิมฺปมาณนฺติ ปุจฺฉา ฯ เอตสฺสาติ ภตฺตสฺส ฯ ถาลิปาเกติ ปทํ ภตฺตาภิหารนฺติ ปทสฺส ภินฺนวิเสสนํ ฯ หิ สจฺจํ อยํ สุทินฺโน อิติ มนสิกตฺวา เอตทตฺถเมว ลาภลภนปิณฺฑิกากิลมนตฺถเมว อาคโต ฯ

[๒๙๐] ตตฺราติ อภิโทสิกนฺติ ปเท ฯ ปูติภาวโทเสน อภิภูโตติ อภิโทโส อภิโทโส เอว อาภิโทสิโก สกตฺเถ ณิโก ฯ อภิโทสิโกฏ อาภิโทสิโกติ จ เทฺว ปาฐา กสฺมา ทีฆสฺส อนิจฺจตฺตา ฯ

วา อปโร นโย ยทินํ ยา อยํ อภิโทสิโกติ สญฺญา อตฺถิ เอสา อภิโทสิโกติ สญฺญา เอกรตฺตาติกฺกนฺตสฺส กุมฺมาสสฺส นามสญฺญา นามสงฺขาตสญฺญาติ สมฺพนฺโธ ฯ

ยวกุมฺมาสนฺติ ยวภตฺเตน กตกุมฺมาสํ ฯ โครูปานํปีติ โคณานํ ฯ ตนฺติ กุมฺมาสํ ฯ อริยโวหาเรนาติ อริยานํ วจเนน ฯ

กึ ปน ฯ เป ฯ น โหตีติ ปุจฺฉา ฯ ยํ หีติ หิ สจฺจํ ยํ วตฺถุํ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ วตฺถุสฺมึ ฯ รฏฺฐปาโลปีติ อปิสทฺโท สุทินฺนํ อเปกฺขติ ฯ ยนฺติ ยํ วตฺถุํ ฯ อญฺญํ วา ฯ เป ฯ สชฺชาทิ ฯ ตํ วตฺถุํ ฯ ภิกฺขุนา ปริภุญฺชิตพฺพํ ฯ

[๒๙๑] อุปนามยโต สุทินฺนสฺส ฯ นิวาสนฺตโตติ นิวาสนสฺส

[ปา.๒๖ ฯ ส.๒๓๘.๒๓๙]

ปริโยสานโต ฯ ภควโตติ ปทํ วสฺเสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ หุตฺวาติ ปทํ ปวิฏฺโฐติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ ตนฺติ[๑] สุทินฺนํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ สทฺธินฺติ ปทํ วตฺตุนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ สเจ เช สจฺจนฺติ เอตฺถ ปเท วิชฺชมาโน เช อิติ นิปาโต อาลปเน วตฺตติ ฯ เอวํ หีติ หิ สจฺจํ เชติ เอวํ ฯ เอตฺถาติ สเจ เช สจฺจนฺติ วจเน ฯ เอตฺถาติ สาลายํ ฯ ตตฺถาติ สาลายํ นิสีทิตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ อิจฺฉนฺตีติ สนฺตกํ คณฺหิตุํ อิจฺฉนฺติ ฯ ทานปตีนํปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ ภตฺตทายกานํ ภตฺตํ คณฺหนฺตีติ ญาเปติ ฯ ตํปีติ ตํ ฐานํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ อญฺญํ ฐานํ กุฑฺฑมูลํ นามาติ ญาเปติ ฯ กุลสฺสาติ ปทํ สาลายาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สาลายาติ ปทํ กุฑฺฑมูลนฺติ ปเท อาธาโร ฯ กุฑฺฑมูลนฺติ ปธมภิตฺติ ฯ หิ สจฺจํ ปพฺพชิตา น ภุญฺชนฺติ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๒๔๒] อตฺถิ นาม ตาตาติ เอตฺถ ปเท วิชฺชมาโน อตฺถิ อิติ นิปาโต วิชฺชมานตฺเถ วตฺตติ นาม อิติ นิปาโต ปุจฺฉนตฺเถ มญฺญนตฺเถ จ วตฺตตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทํ หีติ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ อิทํ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ

ตาต สุทินฺน อมฺหากํ ธนํ อตฺถิ เยสํ โน เยสํ อมหากํ

๑. นนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๒๖.๒๗ ฯ ส.๒๓๙.๒๔๐]

ปุตฺโต ตฺวํ อีทิเส ฯ เป ฯ ภุญฺชิสฺสสิ เต มยํ นิทฺธนา อิติ
วตฺตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ

ตาต สุทินฺน ตฺวํ สุโภชนรสสํวฑฺฒิโตปิ สุโภชนรเสน สุฏฺฐุ
วฑฺฒิโตปิ อิมํ ฯ เป ฯ กุมฺมาสํ อมตํ อิว นิพฺพิกาโร ยํ
ปริภุญฺชิสฺสสิ ตสฺมา ปริภุญฺชนโต ตว อพฺภนฺตเร จิตฺเต สาสนํ
ฯ เป ฯ สมณคุโณ สมเณหิ ลภิตพฺพคุโณ อตฺถิ อิติ มญฺเญ
มญฺญามิ อหนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

นตฺถิ วิกาโร เอตสฺส สุทินฺนสฺสาติ นิพฺพิกาโร ฯ อิตีติ
ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๒๙๓] เอตฺถาติ อตฺถิ นาม ตาตาติอาทิวจเน ฯ อุปปเท
สมีเป อุจฺจาริตปทภูเต อตฺถิสทฺเท สติ อโน...วเสน ปริภุญฺชิสฺสสิ
อิติ เอตํ อนาคตวจนํ อนาคตตฺถวาจกวจนํ กตํ ปณฺฑิเตหิ
กถิตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อโน...เสนาติ ปทํ กตนฺติ ปเท
ตติยาวิเสสนํ ฯ

อโนกปฺปนญฺจ อมริสนญฺจ อโน...สนํ อโน...ริสนํ
เอว อตฺโถ อโน...นตฺโถ อโน...ตฺถสฺส วโส สมฺพชฺฌนํ
อโน...วโส ฯ

ตสฺสาติ อนาควจนสฺส ฯ อิทนฺติ อิทํ ปริภุญฺชนํ น สทฺท...
...สยามีติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ อปฺปจฺจกฺเข
กึ วตฺตพฺพนฺติ อธิปฺปาโย ฯ อิตีติ ปทํ อตฺโถติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[ปา.๒๗ ฯ ส.๒๔๐]

[๒๙๔] ตตายนฺติ ตโต อยนฺติ เฉโท ฯ สเร สรา โลปนฺติ สุตฺเตน ปุพฺพสรโลโป ฯ ตโตยนฺติ ตโต อยนฺติ เฉโท ฯ วาปโร อสฺสรูปาติ สุตฺเตน ปรสรโลโป ฯ ตนฺติ ตทายนฺติ วจนํ ฯ

สุฏฺฐุ วโจ เอตสฺมินฺติ สุพฺพโจ[๑] ฯ เนสํ ญาตีนํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ

[๒๙๕] ติโรกรณียนฺติ เอตฺถ ฆปโตสฺมึ ยํ วาติ สุตฺเตน สฺมึวจนสฺส ยมาเทโส ฯ ชนา ติโร พาหิรปสฺเส เอเตน สาณิวตฺถุนา กโรนฺติ ปริกฺขิปนฺติ อิติ ตสฺมา ตํ วตฺถุํ ติโรกรณียํ ฯ

เอตฺถาติ เอตสฺมึ ปเท ฯ ปทปูรณมตฺเถติ[๒] ปทปูรณตฺเถ มกาโร อาคโม ฯ วา เตนาติ อยํปิ สทฺโท อุยฺโยชนตฺเถ วตฺตมาโน นิปาโตเยว ฯ ปีสทฺโท หีติ ปทํ อเปกฺขติ ฯ เอวสทฺโท เตนาติ ปทสฺส สพฺพนามภาวํ นิวตฺเตติ ฯ

ปุพฺพณฺหสมยนฺติ เอตฺถ ปเท น วุตฺตํ อถโข สจฺจโต กาเล อาโรจิเตเยว เถโร อคมาสิ อิติ อธิปฺปาโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ อิทนฺเตติ เต ตว มาตุ อิทํ ธนํ ฯ มาตามหิยาติ[๓] ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ หีเฬนฺโตติ อิตฺถีธนํ ชิคุจฺฉนฺโต ครหนฺโตติ อตฺโถ ฯ อิตฺถ...นามาติ ปทํ ลทฺธนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิตฺถี...นํเยวาติ ปทํ นหาน...ทีนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

๑. สุวโจติ ยุตฺตตรํ ฯ ๒.๓. ...มตฺเต มาตามหติยาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๒๗.๒๘ ฯ ส.๒๔๑]

ตสฺสาปีติ อิตฺถีธนสฺส ฯ อปิสทฺโท มตฺติกํ ธนํ อเปกฺขติ ฯ
ตญฺจ ธนํ ฯ ตํ ปเนตํ ธนํ ฯ อปิจ โข ตํ ธนํ อิตฺถิกาย
ลทฺธพฺพํ อิตฺถีธนํ ฯ ยนฺติอาทิ วิวรณํ ฯ ยํ อิตฺถีธนนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ อิตฺถิกายาติ ปทํ ลทฺธพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
เอตฺถาติ อิตฺถิกา อิตฺถีธนนฺติ ปเท ฯ เอตฺถ จ เปตฺติกํ
ปิตามหนฺติ ทฺวีสุ ปเทสุ ปิตามหนฺติ ปทํ ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺพํ ฯ เปตามหนฺติ เอตฺถ อิสฺส เอ ฯ ลพฺภา ฯ เป ฯ
วตฺติตฺวา อิติสทฺทรหิตํ ปทุทฺธารณํ ฯ ลพฺภาตีมสฺส วิวรณํ
ลพฺภนฺตีติ ฯ ปลิพุทฺโธ หุตฺวา น ปพฺพชิโต ฯ อิตีติ ปทํ
สมาปนฺนํ ฯ

[๒๙๖] ตาต น อุสฺสหามีติ เอตฺถ วจเน ฯ เคหสิตปฺเปเมนาติ
เคเห นิสฺสิตปฺเปเมน ฯ สมณเตเชนาติ สมณพเลน ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ
เสฏฺฐีติ ปทํ อาหาติ ปเท กตฺตา ฯ มญฺเญ กตฺตุกาโมติ
กตฺตุกาโม วิย ฯ อิตีติ มนสิกาเรน ฯ วิภตฺติปฺปฏิรูปโกติ
นาวิถตฺติสทิโส ฯ ตํเหตุกนฺติ อิทํ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ อิตีติ
เอวํ ฯ ปจฺจตฺตวจนสฺสาติ ยทนูติ สุตฺเตน ตํสทฺทสฺส โตอาเทโส ฯ
กินฺติ หเรยฺยุํ ฯ เมติ ปทํ โภเคเนวาติ[๑] ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
โภเคเนวาติ ปทํ นเรยฺยนฺติ ปเท เหตุ ฯ ราชาทิภยนฺติ ราชาทีหิ

๑. โภเค เนวาติ วณฺณนายํ นสทฺโท ปฏิเสธตฺโถ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๒๘.๒๙ ฯ ส.๒๔๑...๒๔๓]

อุปฺปนฺนภยํ ฯ ราชูหิ วา โจเรหิ วาติ ปททฺวยํ การิ...นสฺสาติ
ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ วตฺวา ฯ กมฺมกรณนฺติ กตฺตพฺพกมฺมํ ฯ
เสฏฺฐี สุทินฺนสฺส ธนํ ทสฺเสตฺวา อสกฺโกนฺโต มญฺญิตฺวา เตนหิ
วธูติ อามนฺเตสีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทานีติ นิปาตมตฺตํ ฯ ตสฺสาติ
สุทินฺนสฺส ฯ เคห...สหยิกนฺติ เคหสิตสุขสฺส วิชฺชมานสุขสฺส[๑]
อุปโภเค สหายิกํ ฯ ตนฺติ สุทินฺนํ ฯ เอวนฺติ กีทิสาติอาทิวจนํ ฯ
ทิสฺวา อชานนฺตา ชนา กสฺมา ฯ เป ฯ ชนฺตีติ กถํ สมฺภฏฺจาเปนฺติ ฯ
อถาติ ตทา ฯ การณา เอเต ปพฺพชนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนฺติ
ตํ กถํ ฯ อยํ ทุติยิกา ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ ตนฺติ กถํ ฯ
นนฺติ สุทินฺนํ ฯ ทิสฺวาติ ปทํ มุจฺฉิตาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
มยาติ ปทํ อนตฺถิโกติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิตีติ มนสิกาเรน ฯ
สมุปฺปนฺโน พลวโสโก เอติสฺสาติ สมุปฺปนฺนพลวโสกา ฯ โนติ
ปทสฺส วิวรณํ อเมฺหติ ฯ หิ สจฺจํ เอสา วาจา ปพฺพชิตานํ
วิเหสา ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๒๙๗] เอตฺถ วจเน วิชฺชมาเนน เตนหีติ ปเทน ฯ จราติ
ตฺวํ จร ฯ ลิจฺฉวิโย ลจฺฉวิโยติ จ เทฺว ปาจา ฯ ปจฺฉิเม
อิการสฺส อกาโร ฯ หีติ กสฺมา[๒] ฯ เตติ ลิจฺฉาวิราชาโน ฯ
เตติ ตว ฯ ตนฺเตติ เต ราชาโน ตํ ธนํ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ
เอเตสํ มาตาทีนํ ฯ เตปิ มาตาทโย ฯ เตน ตสฺมา ฯ อหํ

๑. เคเห วิชฺชมานสุขสฺสาติ ภเวยฺย ฯ ๒. ยสฺมา ฯ

อปฺโปสฺสุกฺโก สมณธมฺมํ กาตุํ น ลจฺฉามิ ฯ ตโตติ ตทา[1]
อิตีติ ปทํ จินฺเตสีติ ปเท อากาโร ฯ นยนฺติ อุปายํ ฯ อิตีติ
ปทํ สมาปนฺนํ ฯ ตโตติ ภินฺนปีฬกโต ฯ ตสฺเสตํ นามํ ปุปฺผนฺติ
เอตํ ปุปฺผนฺติ วจนํ ตสฺส โลหิตสฺส นามํ ฯ ตนฺติ โลหิตํ ฯ
โทเสเนว ฯ เป ฯ รตีติ อิทํ น ติฏฺฐตีติ ปทสฺส อธิปฺปาโย ฯ
ปคฺฆริเตติ ปทํ ปติฏฺฐาตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ วตฺถุมฺหีติ ปทํ
ปติฏฺฐาตีติ ปเท อาธาโร ฯ ทินฺนาติ ปีตรา ทินฺนา ฯ

ปโร วา สโรติ สุตฺเตน อการโลโป ฯ พฺยญฺชโน จ
วิสํโยโคติ สุตฺเตน สโลโป[2] ฯ

ปุรา...กาย ยา พาหา อตฺถิ ตตฺร พาหายํ นํ ปุราณ-
ทุติยิกํ ฯ อาราธ ฯ เป ฯ จิตฺตนฺติ อิทํ สุตฺตํ ภควา อาห ฯ
ภิกฺขเว เอกํ สมยํ ภิกฺขู วต เอกํเสน เม จิตฺตํ อาราธยึสุ ฯ
อถาติ ตทา ปฐมโพธิยนฺติ อตฺโถ ฯ อยนฺติ สุทินฺโน ฯ
เอตฺถาติ เมถุนธมฺมเสวเน ฯ ปุรา...ภุมฺมวจนํ น สามีวจนนฺติ
อธิปฺปาโย ฯ ปวตฺตนาปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ วิญฺญตฺติ
วิญฺญาปนาติ วุจฺจตีติ ญาเปติ ฯ เอโสติ สุทินฺโน ฯ น
อญฺญถาปีติ[3] กายสํสคฺคาทินา อญฺเญน ปกาเรน คพฺภํ น คณฺหิ ฯ

[๒๙๘] กึ ปน ฯ เป ฯ โหตีติ ปุจฺฉา ฯ โหตีติ อญฺญถาปิ

๑. โปราณโปตฺถเก ตสฺมาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ปุปฺผํสาติ ปทสฺส สนฺธิวิธิวาจกมิทํ
สุตฺตทฺวยํ ฯ ๓. เอตฺถ วณฺณนาปาโฐ ปีสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๓๐...๓๒ ฯ ส.๒๔๔...๒๔๖]

คพฺภคฺคหณํ โหติ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ คนฺเธน คพฺภคฺคหณํ ฯ
ฉนฺทราครตฺตาติ ฉนฺทราเคน รตฺตา ฯ เอเตนาติ เมถุนธมฺเมน ฯ
กถํ ทสฺสเนน คพฺภคฺคหณํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิธ โลเก ฯ
ตาติ พลากา ฯ ตถาติ สทฺทํ สุตฺวา คพฺภํ คณฺหนฺติ ฯ

[๒๙๙] ปาปกมฺมํ ปกุพฺพโต ชนสฺส รโห นาม โลเก ยสฺมา
นตฺถิ ฯ หิสฺสาติ หิ สจฺจํ อสฺส ปาปกมฺมํ กโรนฺตสฺส ชนสฺส ฯ
ตโต ปจฺฉา ฯ อารกฺขเทวตา ชานนฺติ อถ ปจฺฉา อญฺญาปิ
ฯ เป ฯ วตา ชานนฺติ ฯ อสฺสาติ สุทินฺนสฺส ฯ กินฺตีติ ปุจฺฉา ฯ
ตสฺสาติ นิรพฺพุโท วตาติอาทิวจนสฺส ฯ ภุมฺมานํ ฯ เป ฯ ราชิกาติ
เอตฺถ วจเน เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ อิติหาติ นิปาตสมุทาโย ฯ
น อญฺญํ นามํ กาตุมทํสุ สหายกาติ สมฺพนฺโธ ฯ ปิตามหิยาติ
ปทํ วุตฺต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ พีชกสฺส มาตาปิตูนํปีติ
ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๐๐] ตตฺถาติ อหุเทวาติอาทิปเทสุ ฯ อชฺฌาจาโร เหตุ
อสฺสาติ อชฺฌาจารเหตุโก ฯ ตสฺเสวาติ ปจฺฉานุตาปสฺส ฯ หิ
สจฺจํ โส ปจฺฉานุตาโป กุกฺกุจฺจํ อิติ วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
วิญฺญูหีติ ปทํ อกตฺตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ อกตฺ...ตายาติ ปทํ
กุจฺฉิต อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ กตนฺติ ปทํ อชฺฌาจารนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อสมตฺถตายาติ ปทํ สรณ อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ
เหตุ วา ฯ ตนฺติ อชฺฌาจารํ ฯ ปฏิจฺจาติ ปทํ สรณ

อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เย อลาภา นาม เต อลาภา มยฺหํ อลาภา น อญฺญสฺส อลาภา ฯ เมติ ปทํ ปฏิลทฺธาติ ปเท กตฺตา ฯ เต คุณา มยฺหํ เนว ลาภา กสฺมา อชฺฌาจารมลินตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทํ สาสนํ กุลปุตฺตานํ สุลทฺธนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนุโกตีมสฺส วิวรณํ อปฺปมํสโลหิโตติ ฯ

อปฺปํ มํสโลหิตํ อสฺสาติ อปฺป...หิโต ฯ สญฺชาโต อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกภาโว อสฺสาติ สญฺชา...ภาโว ฯ ธมนิน สณฺจตํ คตฺตํ สรีรํ อสฺสาติ ธมนิสณฺจตคตฺโต ฯ จิตํ จิตฺตํ อสฺสาติ จิตจิตฺโต ฯ

วตฺตนวเสนาติ ปทํ อนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สพฺโพปิ อนฺโตมโนเยวาติ[๑] สพฺโพ โลโก อนฺโตมโนเยว ฯ นิกฺขิตฺตํ ธุรํ อเนนาติ นิกฺขิตฺตธุโร ฯ โทเสนาติ ปทํ ทุฏฺจ อิติ ปเท ตติยา-วิเสสนํ ฯ ทุฏฺจํ มโน อสฺสาติ ทุฏฺจมโน ฯ วิรูปํ มโน อสฺสาติ วิรูปมโน ฯ โทม...ตายาติ ปทํ วิรูป อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ตํ สุทินฺนํ ฯ ยสฺสาติ เย อสฺส สุทินฺนสฺส ภิกฺขู ฯ เต ภิกฺขู ฯ นํ สุทินฺนํ ฯ ธมฺมานนฺติ ปทํ ภาวนายาติ ปเท กมฺมํ ฯ วิหรินฺตีติ[๒] วิหริ อิติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อตฺถีติ ปทสฺส วิวรณํ อุปลพฺภติ ฯ เป ฯ ติฏฺจตีติ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ

๑. วณฺณนาปาโฐ พหุวจนิโก กโต ฯ ๒. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ อภิรโต วาหนฺติ ปทเมว เอตฺถนฺตเร ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๓๓ ฯ ส.๒๔๘...๒๕๐]

นํ ปาปกมฺมํ ฯ กุกฺกุจฺจายาติ ปทํ สมตฺถนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
สมตฺถํ ...จฺจายาติ ปทสฺส วิวรณํ ปฏิพลํ ฯ เป ฯ โหตีติ ฯ
ยํ ตฺวนฺติอาทิมฺหิ วจเน เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ อถาติ
อนนฺตรํ ฯ นํ สุทินฺนํ ฯ

[๓๐๑] ตตฺถาติ นนูติอาทิปเทสุ ฯ หิ สจฺจํ ภควตา อิติ
มนสิกตฺวา เทสิโต ฯ อิเม॰ สตฺตา ฯ เอตทตฺถายาติ เอตสฺส
วิรชฺชนสฺส อตฺถาย ฯ นโยติ ภควตา หีติอาทิ นโย ฯ
สพฺพปเทสูติ วิสํโยคายาติอาทิปเทสุ ฯ อิทนฺติ วิสํ...กิเลเสหีติ-
อาทิวุจฺจมานาเปกฺขํ ฯ เอตฺถาติ วิสํโยคายาติอาทิปเทสุ ฯ
ปริ...มตฺตนฺติ อถวา ลทฺธิสงฺขาตสฺส สทฺทสฺส อตฺถกถนมตฺตํ
กถนมตฺตํ อถวา ลทฺธิสงฺขาตสฺส สทฺทสฺส อตฺถกถนมตฺตํ
น อธิปฺปายกถนํ ฯ ตสฺมินฺติ ธมฺเม เอวํ วิราคาย เทสิเต สติ ฯ
เอตทตฺถนฺติ เมถุนธมฺมตฺถํ ฯ สพฺพตฺถาติ สํโยคายาติอาทปเทสุ ฯ

ปุน นว ปทานิ ภควตา วุตฺตานิ ฯ ราควิ ฯ เป ฯ ทนายาติ
วา ปเท ภควตา วุตฺเตปิ อตฺโถ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ
นิพฺพานํ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ นิพฺพานํ วุจฺจตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ อาคมฺมาติ ปทสฺส วิวรณํ อารพฺภ สนฺธาย
ปฏิจฺจาติ ฯ กามปิปาสาติ ปทํ ยาตีติ ปเท กตฺตา ฯ วินยนฺติ
ปทสฺส วิวรณํ อพฺภตฺถนฺติ ฯ ยสฺมา ปน เอตํ นิพฺพานํ

๑. เมสทฺโท ว วณฺณนายํ ปญฺญายติ ฯ

[ปา.๓๓.๓๔ ฯ ส.๒๕๐.๒๕๑]

นิกฺขนฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ โยนิโย ฯ เป ฯ สตฺตาวาเสติ จตุปฺปทานิ
วินนโตติ ปเท กมฺมานิ ฯ อปรา...วายาติ ปทํ วินนโตติ ปเทา
สมฺปทานํ ฯ วินนโตติ ปทสฺส วิวรณํ อาพนฺธนโต สํสิพฺพนโตติ ฯ
ลทฺโธ โวหาโร ยาย สา ลทฺธโวหารา ฯ ปาตพฺยตานนฺติ ปาตุํ
อิจฺฉานํ ฯ

อถเขฺวตนฺติ ปุริมปาโฐ ฯ อถโข เอตนฺติ เฉทํ กตฺวา ฯ
วโมทุทนฺตานนฺติ สุตฺเตน โอการสฺส วการํ กตฺวา ปรนยนํ กตฺวา
รูปสิทฺธิ เวทิตพฺพา ฯ

อถเขตนฺติ ปจฺฉิมปาโฐ ฯ อถโข เอตนฺติ เฉทํ กตฺวา ฯ
สรา สเร โลปนฺติ สุตฺเตน โอการโลปํ ปรนยนญฺจ กตฺวา
อถเขตนฺติ รูปสิทฺธิ เวทิตพฺพา ฯ

เยติ เย ชนา ฯ อนาคตา สทฺธา เอเตสนฺติ อนาคตสฺสทฺธา ฯ
ยตฺเถว ธมฺมวินเย ทุปฺปฏิปนฺนา ภิกฺขู อีทิเส นาม ... มยํ
ปสนฺนา อิติ เตสํ ชนานํ วิปฺปฏิสารํ กโรติ ตว กมฺมนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ วาเตหิ อจโล สิเนรุ วิน เตสํ ชนานํ ปสาโท
อีทิเสหิ วตฺถูหิ อิโต วา วตฺถุโต ทารุณตเรหิ วตฺถูหิ อจโลติ
สมฺพนฺโธ ฯ เนว ปิยกมฺยตาย อาโรเจสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
กลิสาสนนฺติ โกธวเสน วุจฺจมานํ ครหโทสํ ฯ นนฺติ สุทินฺนํ ฯ

[๓๐๒] เอตสฺมึ ฯ เป ฯ รเณติ เอตฺถ วจเน เวทิตพฺโพติ
ปเท อาธาโร ฯ อชฺฌา...กฺกโมติ ปทํ วุตฺโต เวทิตพฺโพติ

[ปา.๓๔ ฯ ส.๒๕๑.๒๕๒]

ปทฑฺวเย กมฺมํ ฯ หิ สจฺจํ การณํ นิเทติ อปฺเปติ ฯ ปกโรติ
จาติ ปทสฺส วิวรณํ กตฺตุมาภตีติ ฯ นนฺติ ผลํ ฯ วิคตหีติ
ปทสฺส วิวรณํ นินฺทีติ ฯ ยถาตนฺติ เอตฺถ ตนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ
ยถา วณฺณา ฯ เป ฯ ณฺณญฺจ ภณนฺโต อคฺคปุคฺคโล ตถา
ภควา นินฺทีติ สมฺพนฺโธ ฯ น หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ
ภควโต จิตฺตํ น อุปฺปชฺชติ ฯ ทิสฺวาติ ปทํ อุปฺปชฺชตีติ ปเท
เหตุ ฯ ตนฺติ สุทินฺนํ ฯ จิตฺเตนาติ ปทํ วิครหีติ ปเท กรณํ ฯ
วจเนหีติ ปทํ วิครหีติ ปเท กรณํ ฯ

ตตฺถาติ อนนุจฺฉวิยนฺติอาทิวจเน ฯ ยทิทํ ยํ อิทํ มนุสฺสกมฺมํ¹
มนุสฺเสหิ กตฺตพฺพกมฺมํ ตยา กตํ ตํ กมฺมํ น อนุจฺฉวิกํ ฯ น
อนุจฺฉวิกนฺติ ปทสฺส วิวรณํ เตสํ ฯ เป ฯ ธมฺเมหีติ ฯ เตสนฺติ
ธมฺมานํ ฯ ยํ หีติ หิ สจฺจํ ยํ กมฺมํ สมณกมฺมํ สมเณหิ
กตฺตพฺพกมฺมํ น โหติ ตํ กมฺมํ เตสํ สมณานํ น กปฺปติ ฯ
น หิ สมณานนฺติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ สมณานํ ยํ กมฺมํ
น กปฺปติ สมณา ตํ กมฺมํ น กโรนฺติ ฯ ตสฺมาติ ปทํ
อนนุจฺฉวิกนฺอาทิปเทสุ เหตุ ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ
ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ ตนฺติ นนูติอาทิ วจนํ ฯ

[๓๐๓] ตํ ปาปกมฺมํ วิปจฺจมานํ ทหมานํ ฯ ทุกฺโข วิปาโก

๑. วณฺณนายํ ตุจฺฉมนุสฺสาติ ปทํ อาลปนํ โมฆปุริสาติ ปทสฺสณํ วิวร น มนุสฺสสทฺโท กมฺมสทฺเทน ยุตฺโต ฯ

[ปา.๓๔.๓๕ ส.๒๕๒...๒๕๔] ปทสฺส วิวรณํ

เอตสฺสาติ ทุกฺขวิปากํ ฯ อสฺสาติ สุทินฺนสฺส ฯ ทสฺเสตุนฺติ ปทํ ปริภาสนฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ มาตาปิตโร วิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ ทยา เอตสฺส จิตฺตสฺส อตฺถีติ ทยาลุกํ ฯ ตตฺถาติ วรนฺเตติ-อาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เอตสฺสาติ สปฺปสฺส ฯ ตสฺส ฯ เป ฯ สสฺสาติ วิภตฺยนฺตํ ฯ วรนฺติ ปทํ สิยาติ ปเท กตฺตา ฯ สุนฺทรนฺติอาทิ วิวรณํ ฯ น สุนฺทรเมว ฯ เป ฯ เมวาติ วิวรณํ ฯ สาธุเมวาติ สาธุ เอว ยวมทาทินา มาคโม ฯ สพฺพตฺถาติ วรนฺเต โมฆปุริส กณฺหสปฺปสฺสาติอาทิปเทสุ ฯ อคฺคิสฺส วณฺณาภา อคฺคิวณฺณาภา คหิตา อคฺคิวณฺณาภา ยาย สา คหิตอคฺคิ-วณฺณาภา ฯ เอกปฺปภายาติ ปทํ สมุทย อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยํ วรนฺติ วจนํ มยา วุตฺตํ ตํ วจนํ ฯ อิติ ปุจฺฉโก เจ ปุจฺฉติ ฯ ตตฺถาติ สปฺปมุขาทีสุ ฯ ยํ อิทํ องฺคชาตปฺปเวสนํ[๑] ตสฺส องฺคชาตปฺปเวสนสฺส ฯ ทสฺเสนฺโต ภควา ตํ สุทินฺนํ ครหิ ฯ ตสฺส สุทินฺนสฺส ทุกฺขาคมํ อิจฺฉมาโน ภควา น ครหิ ฯ

เอตฺถ วจเน ฯ ตฺวนฺติ ปทํ เววจนํ ทฺวีหิปิ ปเทหิ วุตฺตํ ฯ เตหิ นีจชเนหิ ฯ ทุฏฺฐุลฺลาตีมสฺส[๒] วิวรณํ กิเลส-สนฺทูสิตนฺติ กิเลเสน ทูสิตํ ฯ ถุลฺลาตีมสฺส วิวรณํ อสุขุมํ อนิปุณนฺติ ฯ อสฺสาติ เมถุนธมฺมสฺส ฯ รโห ภวํ รหสฺสํ ฯ

๑-๒ ... ปกฺขิปนํ ทุฏฺฐุ จ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๕.๓๖ ฯ ส.๒๕๔.๒๕๕]

ปฏิจฺฉนฺเน ฯ เป ฯ ชนกนฺติ วิวรณํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ
อาวิกาตุํ น สกฺกา ฯ อาวิกาตุนฺติ ปทสฺส วิวรณํ ทสฺสนวิสเย
กาตุนฺติ ฯ ทฺวยนฺติ เอตฺถ นิคฺคหิตาคโม ฯ ยํ ยํ สมาปตฺตินฺติ[๑]
วจนํ เกจิ ปริน ฯ ตํ ยํ ยํ สมาปตฺตินฺติ วจนํ ฯ เอตนฺติ
ปทํ โยเชตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตีติ ปทํ โยเชตพฺพนฺติ
ปเท อากาโร ฯ

กรณโตติ ปทํ อาทิกตฺตาติ ปเท เหตุ ฯ ปฏิปนฺนตฺตาติ
ปทํ ปุพฺพงฺคโมติ ปเท เหตุ ฯ ปุพฺพงฺคโมตีมสฺส วิวรณํ
ทฺวารทโท...ทสฺสโกติ ฯ หีติ ปทํ ทฬฺหีกรณํ ฯ เลสํ ลิงฺคนฺติ[๒]
ปททฺวยํ เววจนํ ฯ ลทฺธาติ ลภิตฺวา ฯ เอตฺถาติ พหุนฺนํ
โขติอาทิวจเน ฯ

[๓๐๔] ยสฺมา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ปุคฺคลสฺสาติ ปทํ
อตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ มหิจฺฉตนฺติ ปทํ อาปชฺชตีติ ปเท
กมฺมํ ฯ คณ... ...กาย จาติ ปททฺวยํ สํวตฺตตีติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ โกสชฺชานุคโตติ อตฺตา กุสีตภาเวน อนุคโต
สมนฺนาคโต ฯ โกสชฺชานุคโตติ อตฺตา กุสีตภาเวน อนุคโต
สมนฺนาคโต ฯ ยสฺมา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ กิเลสานํ สลฺเลขตาย
เจวาติ กิเลสานํ ตนุกรณตาย ฯ อตฺตาติ ปทํ สํวตฺตตีติ ปเท
กตฺตา ฯ กายวาจานนฺติ ปทํ อปฺปาสาทิกนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

๑. ทยทยสมาปตฺตินฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๒. ลิงฺคนฺติ ปทํ วณฺณนายํ น อาคตํ ฯ

[ปา.๓๖ ฯ ส.๒๕๕..๒๕๗]

อปฺปาสาทิกนฺติ ปทสฺส วิวรณํ อปฺสาทนิยํ...สารุปฺปนฺติ ฯ
อปฺปาสาทิกํ ฯ เป ฯ อสารุปฺปนฺติ ปทานิ กาย...จฺจริตนฺติ ปทสฺส
วิเสสนานิ ฯ อสนฺตนฺติ อปฺปสฏฺจํ ฯ กาย...จฺจรตนฺติ ปทํ
อนุปคมฺมาติ ปเท กมฺมํ ฯ จิตฺตสฺสาติ ปทํ อปฺปาสาทิกนฺติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ อปฺปา ฯ เป ฯ สารุปฺปนฺติ ปทานิ อกุส...ตฺตยนฺติ
ปทสฺส วิเสสนานิ ฯ อกุ...ตฺตยนฺติ ปทํ อนุปคมฺมาติ ปเท
กมฺมํ ฯ อนุปคมฺมาติ ปทํ สํวตฺตตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ตพฺพิปรีตสฺสาติ ตโต กายทุจฺจริตาทิโต อญฺญสฺส ฯ กาย...
...ตฺตยสฺเสว จาติ ปททฺวยํ ปาริปูริยาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
ปาสา ฯ เป ฯ รุปฺปสฺสาติ จตุปฺปทานิ กายวจี... ...เสว จาติ
ปททฺวยสฺส วิเสสนานิ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๓๐๕] ตตฺถาติ ตสฺมึ ฐาเน ฯ ภิกฺขูนนฺติ ปทํ ปญฺญาเปสฺสตีติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ

โอกฺกนฺตนํ โอตรณํ โอกฺกนฺตํ โอกฺกนฺเต นิยุตฺตา โอกฺกนฺติกา ฯ
เทเสตพฺพาติ เทสนา ธมฺโม เยว เทสนา ธมฺมเทสนา โอกฺกนฺติกา
จ สา ธมฺมเทสนา จาติ โอกฺกนฺ...สนา ฯ

ภควาติ ปทํ กโรตีติ ปเท กตฺตา ฯ ฐาเนสูติ ปทํ กโรตีติ
ปเท อาธาโร ฯ กโรนฺโต วิย สชฺเชนฺโต วิยาติ ปททฺวยํ
ภควาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เย ปุคฺคลา ฯ

สิกฺขาปทสฺส ปฏิกฺขิปเน อธิปฺปาโย เยสํ เต ปฏิกฺขิปนา-

[ปา.๓๖ ฯ ส.๒๕๗]

ธิปฺปายา ฯ อสํวเร อภิรตา อสํวราภิรตา ฯ

อนาคา...ผเลสูติ ปทํ ปติฏฺฐเปนฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ อุป...หิเตปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ตนฺติ ธมฺมเทสนํ ฯ ภิกฺขู ฯ เป ฯ กตฺวาติ เอตํ วจนํ วุตฺตํ ฯ

[๓๐๖] สิกฺขาปทนฺติ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ อิมินา ธมฺมชาเตน ฯ สิกฺขายาติ ปทํ อธิคมาติ ปเท กมฺมํ ฯ

อธิคมนํ ลภนํ อธิคโม อธิคมสฺส อุปาโย อธิคมุปาโย ฯ ปชฺชเตติ เอตฺถ ปชฺชนกิริยํ สนฺธาย อธิคโมติ วุตฺตํ ฯ อิมินาติ ปทํ สนฺธาย อุปาโยติ วุตฺตํ ฯ

อุปนิสฺสยวเสเนว สิกฺขาย ปทภาวํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ สมฺปโยควเสนปิ ทสฺเสตุํ อถวาติอาทิ วุตฺตํ ฯ

มูลติ ปติฏฺฐาติ เอตฺถาติ มูลํ ฯ นิสฺสยติ เอตฺถาติ นิสฺสโย ฯ ปติฏฺฐหติ เอตฺถาติ ปติฏฺฐา ฯ

เมถุนวิรติยาติ ปทํ สํวร อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เมถุนสํวรสฺสาติ เมถุนสฺนา สํวรสฺส ฯ เอตํ สิกฺขาปทนฺติ วจนํ ฯ เมถุนสํวโร เหสาติอาทิ[1] ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ เอส เมถุนนสํวโร เวทิตพฺโพ[2] ฯ สีล...ธมฺมานนฺติ ปทํ ปท อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วุตฺตตฺถเวเสนาติ ปทํ ปท อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

๑. เมถุนสํวโร หีติ วณฺณนาปาโฐ เอสสทฺทรหิโต ฯ
๒. อธิปฺเปโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๖ ฯ ส.๒๕๗.๒๕๘]

โส อตฺโถ ตทตฺโถ ตทตฺถสฺส ทีปกํ ตทตฺถทีปกํ ฯ

ตตฺถาติ เตสุ นามกายาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อนภิชฺฌา ...ปทนฺติ วจเน วุตฺเต อิติ อตฺโถ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สิกฺขา... เหตูติ ปทํ อธิคมนีเยติ ปเท เหตุ ฯ สิกฺขาปทสฺส ปญฺญตฺติ สิกฺขาปทปฺปญฺญตฺติ สิกฺขาปทปฺปญฺญตฺติยา เหตุ สิกฺขา... เหตุ ฯ อธิคมนีเยติ ปทํ หิตวิเสเสติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ การณวเสตีมสฺส วิวรณํ หิตวิเสเสติ ฯ ปฏิจฺจาตีมสฺส วิวรณํ อารพฺภาติ ฯ

[๓๐๗] ตตฺถาติ สงฺฆสุฏฺฐุตายาติอาทิปเทสุ ฯ สุฏฺฐุภาโวตีมสฺส อตฺถํ วิวรนฺโต สุฏฺฐุ ฯ เป ฯ ภาโวติ อาห ฯ อธิปฺปายํ ญาเปนฺโต โย จาติอาทิมาห ฯ โย จาติ โย ภิกฺขุ ฯ ตนฺติ วจนสมฺปฏิจฺฉนํ ฯ ตสฺมาติ ปทํ ปญฺญาเปสฺสามีติ ปเท เหตุ ฯ สงฺฆสฺสาติ ปทํ สมฺปฏิจฺฉนตฺถนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ทสฺเสตฺวาติ ปทํ ปญฺญาเปสฺสามีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ น พลกาเรน อภิภวิตฺวา ปญฺญาเปสฺสามีติ สมฺพนฺโธ ฯ สหชีวิตายาติ สหปฺปวตฺตนตฺถาย ฯ เย ภิกฺขู ภิกฺขูหิ อาปาทิยมานาปิ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ น ลชฺชนฺติ วาติ เอตฺถ วาสทฺโท อาปชฺชนฺติ วา น ลชฺชนฺติ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ เต หีติอาทิ ทพฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ เต ภิกฺขู วิเหเฐสฺสนฺติ ฯ อสตีติ ปทํ วิเหเฐสฺสนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ เต ภิกฺขู นิคฺคเหสฺสตีติ ปเท กมฺมํ ฯ

[ปา.๓๖ ฯ ส.๒๕๘.๒๕๙]

ฆฏมานาติ วายมมานา ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ เนสํ ภิกฺขูนํ ฯ
ตโตติ ตทา ฯ เอตฺถ ปเท ฯ ฐิเตนาติ ปทํ ปตฺตพฺพาติ
ปเท กตฺตา ฯ

ปาณิปฺปหาโร จ ทณฺฑปฺปหาโร จ หตฺถจฺเฉโท จ
ปาทจฺเฉโท จ อกิตฺติ จ อยโส จ วิปฺปฏิสาโร จ ปาณิปฺ...สารา ฯ

อิตีติ เอวํ ฯ ฐิเตนาติ ปทํ ปตฺตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ
กตํ ปาปกมฺมํ มูลํ เอเตสนฺติ กตปาปกมฺมมูลิกา ฯ หีติ หิ
สจฺจํ ฯ สตีติ ปทํ อาปชฺชนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ญตฺวา
วา ทิสฺวา วาติ ปททฺวยํ อาปชฺชนฺตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
เยปิ ปณฺฑิตมนุสฺสา ฯ เต ปณฺฑิตมนุสฺสา อาปชฺชนฺตีติ ปเท
กตฺตา ฯ ยานิ รชฺชน...ฐานานิ ฯ เตหิ รชฺชนทุสฺสนมุยฺหนฏฺ-
ฐาเนหิ ฯ อิตีติ เอวํ วินยปิฏเก โปตฺถกํ ทิสฺวา มิจฺฉา...
...โร วิย ปสาทํ อาปชฺชนฺติ ปณฺฑิตมนุสฺสาติ สมฺพนฺโธ ฯ
ทิสฺวาติ ปทํ ปสีทนฺตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เย อยฺยา ยาว
ฯ เป ฯ ปาเลนฺติ เต อยฺยา ทุกฺกรการิโนติ สมฺพนฺโธ ฯ เอกภตฺตํ
พฺรหฺมจริยนฺติ ปททฺวยํ วินยสํวรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ
ตีสุ สทฺธมฺเมสุ ฯ ปิฏกตฺตยสงฺคหิตนฺติ ปิฏกตฺตยํ อิติ ปริจฺฉินฺนํ ฯ
สตีติ ปทํ ปริยาปุณนฺติ อธิคจฺฉนฺตีติ ปททฺวเย ลกฺขณกิริยา ฯ
ตสฺสาติ สิกฺขาปทสฺส ฯ วิภงฺคญฺจาติ อุภโตวิภงฺคํ ปริยา-
ปุณนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตทตฺถโยชนตฺถนฺติ เตสํ สิกฺขาปทวิภงฺคานํ

[ปา.๓๗ ฯ ส.๒๕๙..๒๖๑]

อตฺถโชตนตฺถํ ฯ อญฺญญฺจาติ จสทฺโท พุทฺธวจนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ สิกฺขา...ตฺติยาติ ปทํ ฐีตีติ ปเท กรณํ ฯ จิรํ ฐิติ เอตสฺส สทฺธมฺมสฺสาติ จิรฏฺฐิติโก ฯ สตีติ ปทํ โหตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

[๓๐๘] ตตฺราติ เตสุ ปฐมทุติยาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อิตีติ ปทํ สรูปนิทสฺสนํ ฯ อปิเจตฺถาติ เอตฺถ สงฺฆสุฏฺฐุตายาติอาทิปเทสุ อปิจ อปโร นโย เวทิตพฺโพ ฯ อถวา เอตฺถาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สงฺขลิกนยนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ เอวํ จาติ จสทฺโท สงฺข...นยญฺจ โยชนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ กตฺวาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อตฺถ ฯ เป ฯ กรเณติ ยํ วจนํ ปริวาเร ภควตา วุตฺตํ ตํ วจนํ ฯ ตํ ปเนตํ วจนํ ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺศ อตฺโถ ฯ

[๓๐๙] อติเรกสฺส อตฺถสฺส อานยนํ อติเรกานยนํ ตํ อตฺโถ เอตสฺสาติ อติ...นตฺโถ ฯ

เอตฺถาติ เอวญฺจ ปนาต วจเน ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ มูลจฺเฉชฺชวเสนาติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ กตฺวาติ ปทํ ปญฺญตฺเตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปญฺญตฺเตติ ปทํ อุทปาทีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ ตสฺสาติ มกฺกฏีวตฺถุสฺส ทีปนตฺถํ ญาปนตฺถํ เอวญฺจิทํ ฯ เป ฯ โหตีติ เอตํ วจนํ ธมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิ วุตฺตํ ฯ ตสฺสาติ วจนสฺส ฯ อิทญฺจาติ จสทฺโท

อุทปาทิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ปฐมปฺปญฺญตฺติกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๓๑๐] ตตฺราตํ เตน โข ปนาติอาทิวจเน ฯ นตฺถิ อาสงฺกจิตฺตํ เอเตสนฺติ นิราสงฺกจิตฺตา ฯ ปธานาคารฏฺฐาเนสูติ ปธานฆรนามปริเวเณสุ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ติรจฺฉาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ อิตีติ เอวํ วตฺวา ฯ วิสฺสาสิกภิกฺขุสฺเสวาติ วิสฺสาสิกภิกฺขุสฺส อิว ฯ เตสมฺปิ ภิกฺขูนํ ฯ โจทิตตฺตาติ ปทํ อสกฺโกนฺโตติ ปเท เหตุ ฯ ยถา มนุสฺสิตฺถิยา เมถุนํ เสวนฺตสฺส ตํ สิกฺขาปทํ โหติ ติรจฺฉานคติตฺถิยาปิ เมถุนํ เสวนฺตสฺส ตํ สิกฺขาปทํ ตเถว มูลจฺเฉทวเสน นนุ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ มนุสฺสิตฺถิยาปิ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ มนุสฺสิตฺถิยาติ ปทํ กมฺมํ ฯ อปิสทฺโท อเปกฺโข ฯ เอตฺถาติ มนุสฺสติรจฺฉานคติตฺถีสุ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนนํ ฯ

[๓๑๑] โลเกน สมฺมตํ วชฺชํ โลกวชฺชํ ฯ ปณฺณตฺติยา วชฺชํ ปณฺณตฺติวชฺชํ ฯ ตตฺถาติ โลกวชฺชปฺปณฺณตฺติวชฺเชสุ ฯ ยสฺส สิกฺขาปทสฺส สจิตฺตกปกฺเขติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ โลกวชฺชปฺปณฺณตฺติวชฺเชสุ ฯ โลกวชฺเชติ ปทํ อนุปฺปณฺณตฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ ทฬฺหิตรนฺติปิ อตฺถิ ฯ อุปฺปชฺ ฯ เป ฯ กโรนฺตีติ ปญฺจ ปทานิ อนุปฺปณฺณตฺตีติ ปทสฺส วิเสสนานิ ฯ อญฺญตฺร ...มานา อิทํ อยํ ปน อนุปฺปณฺณตฺติ ภควตา วุตฺตา ฯ ปณฺณตฺติวชฺเช อนุปฺปณฺณตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อกเตติ ปทํ

[ปา.๓๗..๔๐ ฯ ส.๒๖๒..๒๖๔]

อุปฺปชฺชมานาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ คณ...ทีสุ อนุปฺปญฺญตฺติ-
วิย อุปฺปชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวรูปา อนุปฺปญฺญตฺติ ปญฺญตฺติคติการ
ปฐมปฺปญฺญตฺติสทิสาว โหติ ฯ

มกฺกฏีวตฺถุกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๓๑๒] ตตฺราปีติ เตน โขติอาทิวจเน ฯ อุปทฺทโว อาทีนโว
อพฺพุทนฺติ เววจนํ ฯ สพฺพนฺตํ อพฺพุทํ วชฺชิปุตฺตเก นิสฺสาย
อุปฺปชฺชีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตถา หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อุทฺธมฺมนฺติ
ธมฺมโต อปคตํ ฯ อุพฺพินยนฺติ ปเทปิ เอเสว นโย ฯ อิเมปิ
ภิกฺขู เอกจฺจา ภุญฺชึสุ ฯ เป ฯ ปฏิเสวึสูติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสํเยวาติ
ภิกฺขูนํ นิทฺธารณํ ฯ ปญฺญตฺเตติ ปทํ ภุญฺชึสูติอาทิปเทสุ
ลกฺขณกิริยา ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ ญาติ...ปีติ เอตฺถ
ปเท วินิจฺฉโย ฯ เอตนฺติ พฺยสนนฺติอาทิ วจนํ ฯ เอกตฺถํ
สมานตฺถํ ฯ

ราชทณฺโฑ จ พฺยาธิ จ มรณญฺจ วิปฺปวาโส จ ราช...
วาสา ราช...วาสา นิมิตฺตํ เอตสฺสาติ ราช...นิมิตฺโต ฯ

อธิปนฺนา...สมนฺนาคตาติ อิเม จ สทฺทา ปริยายา ฯ
เย ธมฺมา เตสํ ธมฺมานํ ฯ นตฺถิ อญฺญํ กิจฺจํ เอเตสนฺติ
อนญฺญกิจฺจา ฯ การณํ หีติ หิ สจฺจํ การณํ วุจฺจตีติ ปเท

๑. วณฺณนาปาโจ พหุวจนิโก ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๔๐ ฯ ส.๒๖๕.๒๖๖]

กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ การเณ ติฏฺฐตีติ ปเท อาธาโร ฯ
ตทายตฺตภาเวนาติ เตน การเณน ปฏิพทฺธภาเวน ฯ อสฺส ผลสฺส
ตํ การณํ ฯ ตทา...เวนาติ ปทํ โอกาโสติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
จสทฺโท ฐานนฺติ จ อวกาโส[๑] จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ติฏฺฐติ ผลํ เอตฺถาติ ฐานํ ฯ อวกสติ ปติฏฺฐาติ เอตฺถาติ
อวกาโส ฯ

ตนฺติ การณํ ฯ หิ สจฺจํ ภควา เอเตสํ วชฺชิปุตฺตกานํ
ยทิ ทเทยฺย ฯ เอวํ ทาเน สนฺเต ฯ อวิ...ตายาติ ปทํ
สคารโวติ ปเท เหตุ ฯ อวิปนฺนํ สีลํ ยสฺส โส อวิปนฺนสีโล
ตสฺส ภาโว อวิ...ลตา ฯ สติ อุปนิสฺสเยติ อุปนิสฺสเย สติ ฯ
อาคเตสูติ อาธาโร ฯ อนุ...ตพฺพํ จาติ ปทํ กิริยาวาจกํ ฯ

[๓๑๓] อสฺสาติ[๒] สิกฺขาปทสฺส ฯ สกเล จาติ จสทฺโท
วินยวินิจฺฉเย จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

หิ สจฺจํ มหิทฺธิกา ธมฺมสงฺคาหกา มหาเถรา จตุพฺพิธํ วินยํ
ปริวารปาลิโต นีหริตฺวา ปุรา ปุพฺเพ ปกาเสสุํ ฯ

อิตีติ ปทํ จตุพฺพิธนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ยํ วินยํ สนฺธาย
อาหจฺจ ฯ เป ฯ ปฺปาโยติ วจนํ นาคเสนตฺเถเรน มิลินฺทปเญห
วุตฺตํ ตํ จตุพฺพิธํ วินยํ นีหริตฺวา ปกาเสสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอตฺถ หีติ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ เอตฺถ อาหจฺจปเทนาติอาทีสุ

๑. อวกาโสติ จาติ ภวิตพฺพํ ฯ ๒. ตสฺสาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๖๖.๒๖๗]

นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ สุตฺตาทีสุ ฯ ยํ ภิกฺขเว ฯ เป ฯ กปฺปตีติ
เอวํ เย มหาปเทสา ภควตา วุตฺตา เต จตฺตาโร มหาปเทสา
สุตฺตานุโลมํ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ โอกฺกนฺติกวินิจฺฉยปฺปวตฺตาติ
โอกปฺเปตฺวา วินิจฺฉเยน ปวตฺตา ฯ มุญฺจิตฺวาติ ปทํ กถนฺติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อนุมาเนนาติ สุตฺตาทีนิ อนุคตชานเนน ฯ
อนุพุทฺธิยาติ ปทํ ปุริมสฺส วิวรณํ ฯ อนุพุทฺธิยาติ ปทํ กถนฺติ
ปเท กรณํ ฯ อุป...ถนนฺติ อุปฏฺฐิตาการเรน กถนํ ฯ กเถนฺเตนาติ
ปทํ โวหริตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ทฬฺหคฺคาหนฺติ ปทํ
กิริยาวิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ อาจริยวาเท ฯ หีติ ปทํ ทฬฺหีกรณํ ฯ
ตตฺถาติ สุตฺตานุโลเม ฯ ตตฺถาติ สุตฺเต ฯ ปรวาที สุตฺตานุโลมํ
คเหตฺวา กเถตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตหีติ ปทํ โอตาเรตพฺพนฺติ
ปเท กตฺตา ฯ โน เจ โอตรติ โน เจ สเมติ น คเหตพฺพํ ฯ
อถาติ ยทิ ฯ พลิยนฺติ พลภาวํ ฯ อถาติ ยทิ ฯ ปนสทฺโท
ปกฺขนฺตโร ฯ ปโร อกปฺปิยนฺติ คเหตฺวา กเถติ ฯ อถายนฺติ
อยํ สกวาที฿ ตสฺส ปรวาทิโน อถ ยทิ ทสฺเสติ ฯ อเนนาติ
สกวาทินา น ฐาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ นามมตฺเตเยว
หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ เอตฺถาติ อนาปตฺติอาปตฺติวาทาทีสุ ฯ โยชนํ
น วิตฺถาริตํ ฯ อุปฺปนฺเนติ ปทํ ลภตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ
โย ปุคฺคโล ลภติ ฯ สุตฺตสุตฺตานุ...มตีสูติ ปทํ ลภตีติ
ปเท อาธาโร ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๖๗..๒๗๒]

[๓๑๔] ญตฺวาปีติ อปีสทฺโท อรุจิสูจโน ฯ ปุคฺคเลนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ วินยธรสฺส ฯ ตตฺถาติ สุตฺตญฺจาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ ตทสฺสาติ ตํ สุตฺตํ อสฺส วินยธรสฺส ฯ ยมฺหีติ ปทํ ติฏฺจตีติ ปเท อาธาโร ฯ โส ปุคฺคโล อสํหิโร ฯ อาจริยสุทฺธิยาติ ปทํ วตฺตาติ ปเท กมฺมํ ฯ วตฺตาติ ปุคฺคโล มยฺหํ ฯ เป ฯ อสุกสฺส อิติ วตฺตา โหติ ฯ วจธาตุ ตุปฺปจฺจโย ฯ ตโตปีติ อุปาลิตฺเถรโต ฯ

เถรตรนฺติ เอตฺถ ตรสทฺโท ปฏิวาจโก ฯ เถรตรงฺคนฺติปิ อตฺถิ ฯ

อุคฺคหิตา หีติ หิ สจฺจํ ฯ นเยนาติ ปทํ ญาตุนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๓๑๕] วินยธเรนาติ ปทํ โอโลเกตพฺพานีติ ปเท กตฺตา ฯ สนฺนิปติเต โอติณฺเณ วุตฺเตติ ปทตฺตยํ อวินิจฺฉินิตฺวาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ โจท... ...เกน จาติ ปททฺวยํ วุตฺเตติ ปเท กตฺตา ฯ วตฺตพฺเพติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ วตฺถุอาทีนํ โอโลกเน เหตุํ ญาเปนฺโต วตฺถุํ โอโลเกนฺโตปิ หีติอาทิมาห ฯ หิ สจฺจํ โอโลเกนฺโต ปุคฺคโล ปสฺสติ ฯ อปีสทฺโท อญฺญมญฺญาเปกฺโข ฯ อาปตฺตีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ตโตติ ติกปริจฺเฉทปาลิโต ฯ

[๓๑๖] ตํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา เจ ปุจฺเฉยฺย ฯ วีติกฺกมนํ

[ปา.๔๐ ฯ ส.๒๗๒..๒๗๕]

วีติกฺกโม สิกฺขาปทสฺส วีติกฺกโม สิกฺขา...กฺกโม กโต
สิกฺขาปทวีติกฺกโม เยน โส กต...ติกฺกโม ฯ เตนาติ วินิจฺฉย-
กุสเลน ภิกฺขุนา วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สา เทสนาคามินี
เจติ สา อาปตฺติ เทสนาคามินี เจ โหติ ฯ อถสฺสาติ ยทิ
อสฺส วินิจฺฉยกุสลสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ จิตฺตลหุกาติ ปทํ อทินฺนา...
ติกฺกมาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตติ วีติกฺกเม อาปชฺชตีติ ปเท
กมฺมํ ฯ สุขุเมเนวาติ ปทํ อาปชฺชตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
ตํวตฺถุนฺติปิ อตฺถิ ฯ เต วีติกฺกมา วตฺถุ เอตสฺสาติ ตํวตฺถุํ ฯ
สจสฺสาติ สเจ อสฺส วินิจฺฉยกุสลสฺส ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ เตนาติ
วินิจฺฉยกุสเลน ภิกฺขุนา ฯ ตโตติ ตทา ฯ เตนาปีติ
สหอุคฺคหิตตฺเถเรน ฯ เตนาติ อนฺเตวาสิเกน วินิจฺฉิเตติ ปเท
กตฺตา ฯ ตโตติ พุทฺธุปฺปาทโต ฯ จิตฺตวิสุทฺธตถายาติ จิตฺตสฺส
วิสุทฺธตฺถาย โหติ ฯ วิปฺปฏิสารคฺคินาติ วิปฺปฏิสารสงฺขาเตน
อคฺคินา ฯ เตติ ตว ฯ อาโรจิตายาติ ปทํ วตฺตพฺโพติ ปเท
ลกฺขณกิริยา ฯ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ จสทฺโท ... วินยกถา จ
ลกฺขณาทิกถา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

นิฏฺฐิตา จตุพฺพิธวินยกถา วินยธรสฺส จ ลกฺขณาทิกถา ฯ

[๓๑๗] โย ฯ เป ฯ โสติอาทิ ยํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ เอตฺถ

๑. จิตฺตวิสุทฺธตฺถาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๗๕..๒๗๗]

วจเน วินิจฺฉโย ฯ วิภชิยตีติ วิภชิตพฺพํ วิภชิตพฺพญฺจ ตํ
ปทญฺจาติ วิภชิตพฺพปทํ ฯ ตสฺสาติ โย ปนาติ ปทสฺส ฯ
วิภชิยติ เอเตหีติ วิภชนานิ ฯ เอตฺถาติ โย ปนาติ ทฺวีสุ ปเทสุ
นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ มตฺตสทฺโท อตฺถวิเสส-
นิวตฺตนตฺโถ ฯ อตฺถปทนฺติ อตฺถวาจกปทํ ฯ ตญฺจาติ โยติ ปทํ ฯ
ตสฺสาติ โยติ ปทสฺส ฯ โย โส โย โกจิ นาม เอโส ปุคฺคโล
ยสฺมา ปญฺญายติ ฯ ลิงฺค... วเยสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตํ ปุคฺคลํ ฯ
ตถา เตน การเณน ฯ ตตฺถาติ ยาทิโสติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ

โย วิย ทิสฺสตีติ ยาทิโส ฯ โส วิย ทิสฺสตีติ ตาทิโส ฯ
เยน ยุตฺโต ยถายุตฺโต ฯ ยํ[๑] ชาติ อสฺสาติ ยํชาติ ปุคฺคโล
ยํชาติ เอว ยํชจฺโจ สกตฺเถ ยปฺปจฺจโย ฯ สา ชาติ อสฺสาติ
ตํชาติ ตํชาติ เอว ตํชจฺโจ ฯ ยํ นามํ อสฺสาติ ยถานาโม ฯ
ยํ โคตฺตํ อสฺสาติ ยถาโคตฺโต ฯ โคตฺตวเสน เยน วา เตน
วา โคตฺเตน ยถาโคตฺโต ตถาโคตฺโต วา โหตูติ สมฺพนฺโธ ฯ
ยํ สีลํ ปกติ อสฺสาติ ยถาสีโล ฯ สีเลสูติ นิทฺธารณํ ฯ โย
วิหาโร ยถาวิหาโร ยถาวิหาโร อสฺส อตฺถีติ ยถาวิหารี ฯ
โย โคจโร อสฺสาติ ยถาโคจโร ฯ เถโร วาติอาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ
วโยวุฑฺฒาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ อถโข กึ วุตฺตํ ฯ อิมสฺมึ อตฺเถ อิมสฺมึ
ปาราชิกวิสเย ฯ สพฺโพว เอโส ปุคฺคโล โย ปนาติ วุจฺจติ ฯ

๑. ยา ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๗๗..๒๗๙]

[๓๑๘] ภิกฺขุนิทฺเทเส วินิจฺฉโย ฯ พุทฺธาทีหีติ ปทํ อชฺฌุปคตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ โย หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ กสิ...ทีหีติ ปทํ กปฺปนนฺติ ปเท กรณํ ฯ ชีวิตกปฺปนนฺติ ชีวิตสฺส ปวตฺตนํ ฯ หิตฺวาติ ปทํ สมฺปฏิจฺฉเนนาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปรปฺ... กตฺตาติ ปทํ อชฺฌุปคโตติ ปเท เหตุ ฯ

ปเรน ปฏิพทฺธา ปรปฺปฏิพทฺธา ปรปฺปฏิพทฺธา ชีวิกา อสฺสาติ ปรปฺ...ชีวิโก ตสฺส ภาโว ปรปฺ...ชีวิกตฺตํ ฯ

ปิณฺฑิ...ชนนฺติ ปิณฺฑิภูตาโลปโภชนํ ฯ นิสฺสายาติ ปทํ ชาติ อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปพฺพชฺชายาติ ปทํ ชาต อิติ ปเท อาธาโร ฯ

อุสฺสาโห ชาโต อสฺสาติ อุสฺสาหชาโต ตสฺส ภาโว อุสฺสาหชาตตฺตํ ฯ อคฺโฆ จ ผสฺโส จ วณฺโณ จ อคฺฆผสฺสวณฺณา เตสํ เภโท วินาโส อคฺฆ...เภโท ฯ

ตตฺถาติ อคฺฆเภทาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ภินฺโน อคฺโฆ เอตสฺสาติ ภินฺนคฺโฆ ฯ ภินฺนคฺโฆติ ปทสฺส อธิปฺปายํ ญาเปนฺโต ปุริ ฯ เป ฯ น อคฺฆตีติ อาห ฯ จสทฺโท ฯ คิหิ...คานนฺติ คิหีนํ วตฺเถน อสทิสานํ ฯ สมญฺญาย เอว หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตถา หีติ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ ฯ นิมนฺตนาทิมฺหีติ นิมนฺตนฏฺ- ฐานาหิมฺหิ คณิยมาเนสูติ ปเท อาธาโร ฯ คณิยมาเนสูติ ปทํ

คเหตฺวาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อปิสทฺโท ภิกฺขุํ อเปกฺขติ ฯ
มนุสฺสา คเหตฺวา สตํ ฯ เป ฯ วทนฺติ ฯ ตสฺสาติ ภิกฺขูติ
ปฏิชานนสฺส สมฺภโวติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ โก เอตฺถ ฐาเน
อิติ ปุจฺฉิ ฯ อยนฺติ ปฏิญฺญา ฯ ทุสฺสีลาปิ ปฏิปถมาคจฺฉนฺตา
วทนฺติ ฯ

[๓๑๙] ภิกฺขุภาวนฺติ ปทสฺส วิวรณํ เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทนฺติ ฯ
ตสฺส ภควโต วจเนน สเหว ฯ วามํสกูเฏติ วามอํสสฺส กูเฏ
อาลคฺค อิติ ปเท อาธาโร ฯ

นีลุปฺปลสฺส วิย วณฺโณ เอตสฺสาติ นีลุปฺปลวณฺโณ ฯ
มตฺติกา เอว ปตฺโต มตฺติกาปตฺโต นีลุปฺปลวณฺโณ จ โส
มตฺติกาปตฺโต จาติ นีลุปฺ...ปตฺโต ฯ อาสคฺโค ลคฺคิโต จ
โส นีลุปฺปลวณฺณมตฺติกาปตฺโต จาติ อาสคฺค...ปตฺโต ฯ

ปริสฺสาวเนน สห อฏฺฐ เอเต เต[๑] ปริกฺขารา ฯ ยุตฺโต
โยโค เยน โส ยุตฺตโยโค ฯ สรีเร ปฏิมุกฺเกหิเยว อุปลกฺขิโตติ
เสโส ฯ เอวนฺติ เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทาย ฯ สหสฺสุปรีติ สหสฺเสน
อธิกานิ[๒] ฯ ตสฺสาติ ยสสฺส ฯ สทฺธึ ทฺวีหิ อคฺ...เกหีติ ทฺวีหิ
อคฺคสาวเกหิ สทฺธึ ฯ ปุนาปเรติ ปุน อปเร ชนา ฯ น เกวลญฺจ

๑. อยํ อติเรโก ขายติ ฯ ๒. สหสฺสโต ปรนฺติ ภเวยฺย ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๘๐.๒๘๑]

เอเต ชนา เอหิภิกฺขุกา อญฺเญปิ ชนา ฯ เสยฺยถีทนฺติ กตเม ฯ
ตตฺถาติ วินยปิฏกปาลิยํ ฯ สตฺตวีส ฯ เป ฯ ภิกฺขุกาติ วจนํ
อฏฺฐกถายํ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สพฺเพ เอเต ชนา สพฺเพ
เต เอหิภิกฺขุกาติ สงฺขาตา กถิตา ฯ หิสทฺโท[๑] ปทปูรณํ ฯ

[๓๒๐] คจฺฉนฺติ เอเตหิ จิตฺตุปฺปปาเทหีติ คมนานิ สรณํ
อิติ คมนานิ รณาคมนานิ มชฺเฌ ทีโฆ ฯ

ตตฺถาติ อฏฺฐวิธาสุ อุปสมฺปทาสุ ฯ โอวาทปฺปฏิคฺคหณ-
อุปสมฺปทา นาม อนุญฺญาต...อุปสมฺปทาติ สมฺพนฺโธ ฯ โสปาก-
สามเณรนฺติ ปทํ ปุจฺฉตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เต ปเญฺห ฯ ตสฺส
โสปากสฺส ฯ สตฺต...ภควาติ โสปาโก อาห ฯ อิตีติ วตฺวา ฯ
อารทฺธํ โสปาเกน อาราธิตํ จิตฺตํ เอตสฺสาติ อารทฺธจิตฺโต ฯ

[๓๒๑] กลฺยาณ...ทโยติ ปทํ คจฺฉนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ
สมนฺนาคตตฺตาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท เหตุ ฯ นีล...คเมนาติ
ปทํ นีล[๒] อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

กิเลโส เอว เผคฺคุ กิเลสเผคฺคุ วิคโต กิเลสเผคฺคุ
เอตสฺมาติ วิคตกฺกิเลสเผคฺคุ ตสฺส ภาโว วิคตกฺ...ภาโว ฯ

เตสูติ อฏฺฐสุ ปุคฺคเลสุ ฯ จสทฺโท อาคตตฺตา จ อาหฏตฺตา

๑. วณฺณนายํ ปิสทฺโท โหติ ฯ ๒. อยํ สมาสปทวเสน ลิขิโต วณฺณนายํ ปน นีโล
ปโฏฺฐติ อนุปทํ กตฺวา มุทฺทิโต ฯ

[ปา.๔๑.๔๒ ฯ ส.๒๘๑...๒๘๓]

จ อปฺปฏิกฺโกสนโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตญฺเจติ เอโส ปุคฺคโล
ตํ ภิกฺขุภาวํ ฯ

[๓๒๒] เอตฺถ จาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ ตานิ
จ สงฺฆกมฺมานิ ฐเปตฺวา กถิตานีติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ จสทฺโท
ขนฺธกโต จ กมฺมวิภงฺคโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตานิ กมฺมานิ ฯ
เอวนฺติ เอวํ วณฺณเน ฯ ปาลิยาติ ปทํ วณฺณนาติ ปเท
กมฺมํ ฯ อสุญฺญานีติ วณฺณนาโต อสุญฺญานิ ฯ

อิตเร ปน ภิกฺขู กิมตฺถํ วุตฺตาติ อาห อิตเร ปนาติอาทึ ฯ
เตสุ จาติ ภิกฺขโกติอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ เอหิภิกฺขุ อิติ อยํ
วุตฺโต[๑] ฯ พุทฺเธน อุปชฺฌาเยนาติ อุปชฺฌายภูเตน พุทฺเธน
เหตุนา ปฏิลทฺธ อิติ ปเท เหตุ ฯ อนุปฺปนฺนาย กมฺมวาจายาติ
กมฺมวาจาย อนุปฺปนฺนาย ฯ อนุปฺปนฺนายาติ ปทํ อุปสมฺปนฺนา
อิติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

[๓๒๓] ตนฺติ สิกฺขาสาชีวํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ สิกฺขาติอาทิวจเน
วินิจฺฉโย ฯ

เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร อาธาโร ฯ อิตีติ อิติ
ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร ปณฺฑิเตน วุจฺจเต ฯ ตํ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ
ตํ สีลํ ฯ จกฺกวตฺตี จาติ จสทฺโท สม...ณา จ มหาราชา
จาติ โยเชตพฺโพ ฯ เต ชนา ฯ ตํ หีติ หิ สจฺจํ ตํ ปาฏิโมกฺข-

๑. วุตฺตา อิติ วณฺณนาปาโฐ อยุตฺโต ฯ

สํวรสีลํ ฯ ปชฺโชตานํ อธิโก สุริโย วิย ฯ น วินาติอาทินา วุตฺตมตฺถํ ทฬฺหีกโรนฺโต[1] อาห น หีติอาทึ ฯ ตํปญฺญตฺตินฺติ ปาฏิโมกฺขสํวรสีลสฺส ปญฺญาปนํ ฯ กาย...โสตนฺติ กายวจีทฺวาเรสุ ปวตฺตสฺส อชฺฌาจารสฺส โสตํ ฯ ปาฏิ...โตปีติ ปทํ อธิสีลนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ อปิสทฺโท ปญฺจทสสีลานิ อเปกฺขติ ฯ ตํ ปน มคฺคผลสมฺปยุตฺตํ สีลํ ฯ อิธ อธิกาเร ฯ ตํสมาปนฺโนติ เตน มคฺคผลสมฺปยุตฺตสีเลน สมาปนฺโน ภิกฺขุ ฯ

อสฺสาติ จิตฺตสฺส ฯ ตํ อฏฺฐสมาปตฺติจิตฺตํ ฯ ตโตปิ จาติ อฏฺฐสมาปตฺติจิตฺตโต ฯ ตํสมาปนโนติ เตน มคฺคผลจิตฺเตน สมาปนฺโน ฯ

สา หีติ สา ปญฺญา ฯ ตสฺสา ปญฺญายาติ ปทํ สมาทเปนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ติลกฺ...ทกนฺติ ติลกฺขณสงฺขาตสฺส อาการสฺส ปริจฺเฉทกํ ฯ สีลจิตฺตานํ อธิกานิ อธิสีลอธิจิตฺตานิ วิย ฯ ตโตปิ จาติ วิปสฺสนาญาณโต ฯ สา มคฺคผลปฺปญฺญา ฯ ตํสมาปนฺโนติ ตาย มคฺคผลปฺปญฺญาย สมาปนฺโน ฯ

ปาฏิโมกฺขสํวรสีลนฺติ สงฺขาตา ปาฏิโมกฺขสํวรสีลสงฺขาตา[2] ฯ

[๓๒๔] เอตฺถาติ สิกฺขาปเท ชีวนฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ นานา...ภินฺนาติ นานาเทสชาติโคตฺตาทีนํ เภเทน ภินฺนา ฯ สหชีวนฺตีติ เอกุทฺเทสาทิวเสน สหปฺปวตฺตนฺติ ฯ เอกํ สมานํ

๑. ทฬฺหํ กโรนฺโต อิติปิ ฯ ๒. วณฺณนาปาโจ สํวรสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๔๒ ฯ ส.๒๘๕...๒๘๗]

ชีวิกํ ปวตฺตนํ เอเตสนฺติ เอกชีวิกา ฯ สภาค... ...วุตฺติโนติ
อิทํ ปุริมสฺส วิวรณํ ฯ สิกฺขาปทนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
จิตฺตสฺสาติ ปทํ อธิกรณนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อธิกรณนฺติ
ปติฏฺฐาภูตํ ฯ อธิกริยติ จิตฺตํ ปติฏฺฐาติ เอตฺถ สิกฺขาปเทติ
อธิกรณํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ ฯ กตฺวาติ ปทํ โอโลเกนฺโตติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยถาสิกฺขาปทนฺติ สิกฺขาปทสฺส อนุรูปํ
สิกฺขามีติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อหํ สิกฺขามิ นุ โข น
สิกฺขามิ อิติ เอวํ จิตฺเตน โอโลเกนฺโต ภิกฺขุ สิกฺขติ ฯ
น เกวลญฺจ อยํ ภิกฺขุ สาชีวสงฺขาเต เอตสฺมึ สิกฺขาปเทเยว
สิกฺขติ สิกฺขายปิ สิกฺขติ เอว ฯ ปน ตถาปิ ฯ ตสฺมึ สิกฺขตีติ
อิมสฺส ปทสฺส อนนฺตรสฺส สาชีวํ นาม อิติ ปทสฺส วเสน
ปฏิพทฺเธน ตสฺมึ สิกฺขตีติ ปทํ ภควตา วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
อิตีติ ปทํ ปทสฺสาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตนฺติ ตสฺมึ สิกฺขตีติ
ปทํ ฯ เอวนฺติ อนนฺตรปทวเสน ฯ เอตฺถาติ ตสฺมึ สิกฺขตีติ
ปเท ฯ สิกฺขายาติ ปทํ สิกฺขตีติ ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ ปทํ
เอวนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เตน ฯ เป ฯ ปนฺโนติ อิทํปิ ปทํ
ภควตา วุตฺตํ ฯ อปิสทฺโท ตสฺมึ สิกฺขตีติ ปทํ อเปกฺขติ ฯ
โส ภิกฺขุ ฯ สิกฺขํปีติ อปิสทฺโท สาชีวํ อเปกฺขติ ฯ อิติปิ
อตฺถโต อธิปฺปายโต โส ภิกฺขุ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอวํ หีติ หิ สจฺจํ เอวํ ยถาวุตฺเต อธิปฺปาเย สติ ฯ

[ปา.๔๒ ฯ ส.๒๘๗.๒๘๘]

[๓๒๕] อาวิกเตปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ปเทนาติ ปทํ ลพฺภตีติ ปเท กรณํ ฯ น อิติ ปทํ ลพฺภตีติ ปเท ปฏิเสโธ ฯ วุตฺตมตฺถํ อุปมาย สาเธนฺโต ยถา จ ปนาติอาทิมาห ฯ โลก ฯ เป ฯ รุฬฺหตายาติ ปทตฺตยํ วุตฺตนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตนฺติ ทิรตฺตนฺติ วจนํ ฯ อิทมฺปีติ พุทฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ วจนํ ฯ อิมินาติ อิมินา ปเทน ฯ อตฺถปทนฺติ ปทํ น โสภตีติ ปเท กตฺตา ฯ ปริ... ...เมนาติ ปททฺวยํ สหายปเทนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตนฺติ อตฺถปทํ ฯ ตนฺติ อตฺถภูตํ เอกจฺจํ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมํ ฯ สนฺธายาติ ปทํ วิวรนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

ตตฺถ ตสฺมึ สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ วจเน ยสฺมา ฯ เป ฯ วตฺตพฺพนฺติ โจทนํ สิยาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺสาติ ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ ปทสฺส ฯ ตญฺจ นาติ ตํ วจนํ น วตฺตพฺพํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ วุตฺตตฺตาติ ปทํ วุจฺจมเนติ ปเท เหตุ ฯ อิติ วจเน วุจฺจมาเน ฯ น อญฺญถาติ วุตฺตปฺปการโต อญฺญสฺมึ ปกาเร วุจฺจมาเน อนุกฺกเมน วุตฺโต อตฺโถ น โหติ ฯ อิทเมวาติ สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขายาติ วจนํ ฯ

อิทานิ ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ อิมสฺส ปุริมปทสฺเสว วิวรณภาวํ วินา วิสุํอตฺถสมฺภวํ ทสฺเสตุํ อปิจาติอาทิ วุตฺตํ ฯ อนุ...ยาปีติ สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ ยถาชิตานํ ทฺวินฺนํ ปทานํ ปฏิปาฏิยา ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ

[ปา.๔๒ ฯ ส.๒๘๘.๒๘๙]

ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ ปทสฺส สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขายาติ ปทสฺส วิวรณภาวสงฺขาเตน ปุริมนเยน อยมตฺโถ เวทิตพฺโพติ ญาเปติ ฯ เอตฺถาติ สิกฺขํ อปฺปจฺจกฺขาย ทุพฺพลฺยํ อนาวิกตฺวาติ ปททฺวเย ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ สิกฺขา...ปนฺโนติ เอตฺถ ปเท วุตฺตํ ยํ สิกฺขํ ฯ อิตีติ เอวํ อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

[๓๒๖] จสทฺโท วิเสสาวิเสสญฺจ สิกฺขา...ลกฺขณญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ อตฺถิ ภิกฺขเวติอาทิวจเน ฯ ตตฺราติ กถญฺจาติอาทิวจเน ฯ

นตฺถิ เอกคฺคํ ยสฺส โส อเนกคฺโค ฯ กรณํ เอว อตฺโถ กรณตฺโถ ฯ วุจฺจติ อเนนาติ วจนํ อุปโยคสฺส กมฺมสฺส วจนํ อุปโยควจนํ ฯ

กณฺเชติ ปทํ อาลคฺเคนาติ ปเท อาธาโร อาลคฺเคนาติ ปเวสิเตน รชฺชุนา อฏฺฏิเยยฺยาติ ปเท กรณํ ฯ ยถาลกฺขณนฺติ กรณสงฺขาตํ อนุรูปํ ลกฺขณํ ฯ ตนฺติ ภิกฺขุภาวํ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ ปเท ฯ อิทนฺติ วจนํ ฯ อิมมตฺถนฺติ พุทฺธปฺปจฺจกฺขานํ สาธุ วตาติ อิมํ อตฺถํ ฯ เอเตหิ วาติ พุทฺธํ ปจฺจกฺเขยฺยนฺติ-อาทีหิ พฺยญฺชเนหิ ฯ อญฺเญหิ วาติ พุทฺธาทิเววจนภูเตหิ ฯ ยสฺสาติ ปุคฺคลสฺส วทตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อุปริสมฺปิณฺฑนํ อตฺโถ ยสฺส โส อุปริสมฺปิณฺฑนตฺโถ[๑] ฯ เอวํปิ ฯ เป ฯ อญฺญถาปีติ

๑. อุปริ อตฺถํ สมฺปิณฺฑนตฺโถติ วณฺณนายํ ทิสฺสติ ฯ

วจนํ สมฺปิณฺฑนาการญฺาปนํ ฯ

[๓๒๗] อญฺญถาปิ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมญฺเจว โหติ สิกฺขา จ อปฺปจฺจกฺขาตาติ สมฺพนฺโธ ฯ สิกฺขาย จาติ จสทฺโท ทุพฺพลฺยาวิกมฺมญฺจ อปฺปจฺจกฺขานญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตนฺติ อถวา ปนาติอาทิ วจนํ ฯ ปทโต ปน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ ทุพฺพลฺยาวิกมฺมวาเร วุตฺตานีติ ปเท อาธาโร ฯ ปฏฺฐายาติ ปทํ จุทฺทสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ คิหี อสฺสนฺติอาทีนนฺติ ปทํ ปทานีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ภาววิกปฺปาการเรนาติ อตฺตโน อธิปฺปายสฺส วิกปฺปนาการเรน ฯ ยถา จ เอตานิ ปทานิ ยนฺนูนาหนฺติ อิมินา ปฏิสํยุตฺตานิ ทฺวาวีสติ ฯ โหติ เมติ พุทฺธํ ปจฺจกฺเขยฺยนฺติ มม จิตฺตํ โหติ อุปฺปชฺชติ ฯ อิเมสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตโตติ โหติ เมติอาทิปทโต ฯ สริ...ทสฺสเนนาติ ปทํ นเยนาติ ปทสฺส วิเสสนํ[๑] นเยนาติ ปทํ ปวตฺตานีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สริตพฺพวตฺถุทสฺสนนยปฺปวตฺตานีติปิ ปาโฐ ฯ ตตฺถาติ เขตฺตวตฺถุอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ

ติณญฺจ ปณฺณญฺจ สากญฺจ ผลญฺจ[๒] ติณ...ผลานิ ฯ สมุฏฺฐหนฺติ เอตฺถาติ สมุฏฺฐานํ เตสํ สมุฏฺฐานํ ติณ...สมุฏฺฐานํ ติณ...สมุฏฺฐานํ เอว ฐานํ ติณ...ฐานํ ฯ

ตโตติ สตฺตรสปทโต ฯ สห กิญฺจเนน วตฺตตีติ สกิญฺจโน ฯ สห ปลิโพเธน วตฺตตีติ สปลิโพโธ ฯ สกิญฺจโน จ โส

๑. วณฺณนาปาโฐ สมาสปทํ ฯ ๒. ผลาผล อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

สปลิโพโธ จาติ สกิญฺจนสปลิโพโธ ตสฺส ภาโว สกิญฺ...
ภาโว สกิญฺ...ภาวสฺส ทสฺสนํ สกิญฺ...ทสฺสนํ สกิญฺ....
ทสฺสนสฺส วโส ปฏิพทฺธํ สกิญฺจ...ทสฺสนวโส ฯ

ตโตติ นวปทโต ฯ นิสฺสยนฺตีติ นิสฺสยา มาตาทโย ฯ
สห นิสฺสเยหิ วตฺตตีติ สนิสฺสโย สนิสฺสโย จ โส สุปฺปติฏฺฐิโต[๑]
จาติ สนิสฺสยสุปฺปติฏฺฐิโต ตสฺส ภาโว สนิสฺส...ภาโว ตสฺส
ทสฺสนํ สนิสฺส...ทสฺสนํ ฯ

ตโตติ โสฬสปทโต ฯ เอก...ริยานนฺติ ปทํ ทุกฺกรภาว
อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอกภตฺตญฺจ เอกเสยฺยญฺจ พฺรหฺมจริยญฺจ
เอก...จริยานิ ฯ ตตฺถาติ ทุกฺกรนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ
ทุกฺกรนฺติ ปเทน ทสฺเสติ ฯ เอกภตฺตาทีนนฺติ ปทํ กรเณติ
ปเท กมฺมํ ฯ เอวํ ทุจฺจรํ น สุจรนฺติ เอตฺถ วจเน นโย
เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ น อุสฺสหามีติ ปเทน ทสฺเสติ ญาเปติ ฯ
อสกฺกุเณยฺยตนฺติ ฯ เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน เวทิตพฺพานีติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๓๒๘] ปทโต ปน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถาปีติ
สิกฺขาปจฺจกฺขานวาเร วุตฺตานีติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพปเทสุ
จาติ ปทํ วจนสฺสาติ ปเท อาธาโร ฯ อยํสทฺโท วุจฺจมานาเปกฺโข ฯ

๑. สปฺปติฏฺฐ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๕...๔๘ ฯ ส.๒๙๑]

ตํ ปุคฺคลํ ฯ เตเนว วจีเภเทน วิญฺญาเปติ ฯ อตี...เนหีติ อตีตานาคตปริกปฺปานํ วจเนหิ ฯ สีสํ เอตีติ นิฏฺฐานสงฺขาตํ สีสํ ฯ สิกฺขา...กฺขานนฺติ ปทํ เอตีติ ปเท กตฺตา ฯ

มนุสฺสสฺส ชาตีติ มนุสฺสชาติ มนุสฺสชาติ เอตสฺส อตฺถีติ มนุสฺสชาติโย กการสฺส ยาเทโส ฯ มนุสฺสชาติโย จ โส สตฺโต จาติ มนุสฺ...สตฺโต ฯ

วิญฺญาเปนฺโตปิจ ภิกฺขุ อาโรเจติ ฯ ตญฺจาติ ตํ อธิปฺปายํ ฯ อถ ยทิ วทติ ฯ ทฺวินฺนนฺติ ปทํ จิตฏฺฐาเนติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ทฺวินฺนํปีติ ปทํ นิยเมตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสุ ทฺวีสุ ชเนสุ ฯ เอวํ สมฺพหุเลสุ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อนภิรติยาติ ปทํ ปีฬิโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตํขณํ ฯ เป ฯ ทุชฺชานนฺติ อิมินา เอกกฺขเณ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ น โหตีติ ญาเปติ ฯ เยน ปกาเรน ปจฺจกฺขานํ โหติ ตํ ญาเปนฺโต อาห สเจติอาทึ ฯ ยถา ปกติยา ฯ เป ฯ ชานนฺติ ตถา สเจ อาวชฺชสมเยน ชานาตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กงฺขตาติ กงฺขนฺเตน ชเนน อตฺเถ ญาเต ฯ อวทตาปีติ ปทํ อาวิกตเมวาติ ปเท กตฺตา ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ เอวํปิ ฯ เป ฯ ปจฺจกฺขาตาติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ตโต จุทฺทสปทโต ปรํ ฯ คิหีติ มํ ธาเรหีติ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ

[ปา.๔๘ ฯ ส.๒๙๑...๒๙๓]

หิสทฺโท[๑] วิตฺถารโชตโก ฯ อริยเกนาติ มาคธโวหาเรน ฯ อิโตติ อฏฺฐปทโต ฯ ตตฺถาติ เตสุ จตูสุ ปเทสุ ฯ เอตฺถาติ ฉปฺปญฺญาสปเทสุ เสสํ วจนํ ฯ

[๓๒๙] เตสนฺติ เขตฺตปทานํ ฯ วิวิธํ เอกสฺมึเยว อตฺเถ วจนํ วิวจนํ วิวจนเมว เววจนํ ฯ ตตฺถาติ ยานิ วา ปนาติอาทิปเทสุ ฯ อสกฺยปุตฺติยสฺส วาติ อสกฺยปุตฺติยสฺส วา ปริยายนามานิ อิติ อตฺโถ ฯ ตตฺถาติ พุทฺธเววจนาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺเพสุ สงฺฆเววนาทีสุ ฯ

เอตฺถาติ พุทฺธเววจนาทีสุ ฯ พุทฺธํ ปจฺจกฺขามี เววจเนน ปจฺจกฺขานํ ยถารุตเมว ปาลิยํ วุตฺตเมว น โหตีติ[๒] สมฺพนฺโธ ฯ จตุรา...สฺเสสูติ นิทฺธารณํ ฯ เอกปทธมฺมกฺขนฺธสฺสาปิ[๓] นามํ ธมฺมเววจนเมว ธมฺมสฺส ปริยายนามเมว โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ทุติยํ วา ตติยํ วาติ[๔] ทุติยํ วา ปาราชิกํ ตติยํ วา ปาราชิกํ ฯ

มยฺหํ มูลํ การณภาโว เอตสฺสาติ มยฺหํมูลิกา ฯ โส มูลํ เอตสฺสาติ ตํมูลิกา ฯ

อปหริตการโกติ หริตติณาทีนํ อภาเว การโก ฉฑฺฑนโก ฯ

๑. อยํ หิสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. อยํ โภชนา อยุตฺตา พุทฺธํ ปจฺจกฺขามีติ วจเนน ปจฺจกฺขานํ น เววจเนน ปจฺจกฺขานํ ยถารุตเมว ปจฺจกฺขานํ โหตีติ เอวํ โยเชตพฺพํ ฯ ๓. เอกธมฺมกฺขนฺธสฺสาปีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๔. วณฺณนาปาโฐ วาสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๔๘.๔๙ ฯ ส.๒๙๓...๒๙๘]

หิ สจฺจํ เววจนานิ อาการา อิติ วุจฺจนฺติ ฯ พุทฺธาทีนํ สณฺฐาน-
ทีปนตฺตา ลิงฺคานิ อิติ วุจฺจนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สิกฺขา...เอว
วาติ สิกฺขาปจฺจกฺขานสฺส อนุรูปตฺตา ฯ สิกฺขาปจฺจกฺขานสฺสาติ
ปทํ สญฺชานน อิติ ปเท กมฺมํ ฯ สญฺชา...ตฺโตติ ปทํ วุจฺจนฺตีติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ เหตุ วา ฯ อิโตติ วุตฺตการณโต ฯ
ปรนฺติ อธิกสฺส สพฺพาสมาวุโสติอาทินา สุตฺเตน ปรํสทฺทโต
ฉฏฺฐีวิภตฺติโลโป ฯ เอตฺถาติ เอวํ โขติ วจเน ฯ

[๓๓๐] อสมฺโมหตฺถนฺติ ปทํ ทสฺสนตฺถนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
เอว จาติ นิปาตสมุทาโย สนฺนิฏฺฐานตฺโถ ฯ สิกฺขา...ณสฺสาติ
ปทํ วิปตฺตีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปุคฺคลาทิวเสนาติ ปทํ ทสฺส-
นตฺถนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วิปตฺติทสฺสนตฺถนฺติ อสมฺปชฺชนสฺส
ญาปนตฺถํ ฯ ตตฺถาติ อปฺปจฺจกฺขาตาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ
วิปรีตา สญฺญา เอตสฺสาติ วิปรีตสญฺโญ ฯ ปุริมปเทน[๑] อุมฺมตฺตก-
สามญฺเญน ยกฺขุมฺมตฺตโก วา ปิตฺตุมฺมตฺตโก วาติ วจนํ
วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อุภินฺนํปีติ อุมฺมตฺตกานํ ฯ ตสฺสาติ
ยกฺขุมฺมตฺตกสฺส ฯ ปจฺจกฺขาตาปิ สิกฺขา อปฺปจฺจกฺขาตา โหติ ฯ
ตมฺหีติ ยกฺขุมฺมตฺตเก ฯ เตนาติ เวทนาปีฬิเตน ภิกฺขุนา
ปจฺจกฺขาตาปีติ ปเท กตฺตา ฯ ภุมฺมเทวตนฺติ ปทํ กตฺวาติ
ปเท กมฺมํ อาทินฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ กตฺวาติ

๑. ปุริมปเท ปนาติ วณฺณนาปาโธ ฯ

[ปา.๔๙.๕๐ ฯ ส.๒๙๘...๓๐๐]

ปทํ ยาวาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท[1] สมฺภาวนํ ฯ กินฺนร... ทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ

[๓๓๑] อุมฺมตฺตกาทีนํ สนฺติเก อปฺปจฺจกฺขานสฺส เหตุํ ญาเปนฺโต ตตฺราติอาทิมาห ฯ ตตฺราติ อุมฺมตฺตกาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อุมฺมตฺตกาทีนนฺติ เอตฺถาทิสทฺเทน ขิตฺตจิตฺตเวทนฏฺฏิรจฺฉานคตานํ คหณํ ฯ อติขิปฺปํ ชานนภาเวน อปฺปจฺจกฺขาตา โหติ สิกฺขาติ สมฺพนฺโธ ฯ

มหตี ปญฺญา เอตาสนฺติ มหาปญฺญา ฯ ตโย เหตู เอติสฺสาติ ติเหตุกา ติเหตุกา ปฏิสนฺธิ เอตาสนฺติ ติเหตุกปฺปฏิสนฺธิกา ฯ

จิตฺตญฺจาติ สิกฺขาปจฺจกฺขาตกสฺส จิตฺตํ ฯ ลหุ ปริวตฺติ เอตสฺส จิตฺตสฺสาติ ลหุปริวตฺติ[2] ฯ จิตฺตํ ลหุ ยสฺส โส จิตฺตลหุโก ฯ ปุคฺคลสฺสาติ สิกฺขาปจฺจกฺขาตกปุคฺคลสฺส ฯ เอวสทฺโท เทวตาย สิกฺขาปจฺจกฺขานโต ปรมตฺรํ ชานนกฺขเณ ภิกฺขุภาวสฺส วินาโส น โหตีติ ญาเปติ ฯ วินาโสติ ภิกฺขุภาวสฺส วินาโส ฯ อิตีติ ภควา อิติ มนสิกตฺวา ปฏิกฺขิปิ ฯ

[๓๓๒] ทสฺเสนฺโตติ ญาเปนฺโต ฯ ตตฺถาติ อริยเกนาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ อริยโวหาโรติ อริยานํ โวหาโร วจนํ ฯ มคเธ ปวตฺตา ภาสา มคธภาสา ฯ ภาสนฺตเรติ ปทํ อนภิญฺญา-

๑. อยํ อปิสทฺโท วณฺณนายํ เอตฺถนฺตเร นตฺถิ ฯ ๒. ลหุปริวตฺตํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

ตายาติ๑ ปเท อาธาโร ฯ อนภิญฺญาตายาติ สลฺลกฺขณตฺตาภาวโต
น ปฏิ...นาตีติ ปเท เหตุ ฯ ปุริเมน ภณเนน สทฺธึ อิมสฺส ภณนสฺส
โก วิเสโสติ ปุจฺฉโก เจ ปุจฺฉติ ฯ ปุริมนฺติ ปทํ ภณนนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ ปณฺฑิตสฺสาปีติ ปทํ ภณนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อปิสทฺโท มนฺทปุคฺคลํ อเปกฺขติ ฯ สหสาวเสนาติ ปทํ ภณนนฺติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อญฺญนฺติ ปทํ ภณนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อิทนฺติ
ปทํ ภณนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปกฺขลนฺตสฺสาติ ปทํ ภณนนฺติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ โปตฺถ...สฺสาติ ปทํ มหลฺลกสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
ครุ เมธา เอตสฺสาติ ครุเมโธ ฯ อโกวิทสฺสาติ ปทํ ครุเมธสฺสาติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ พุทฺธํ...ทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตโตติ ปริยายโต
เอกมฺปีติ ปเท อปาทานํ ฯ เอกมฺปิ ปริยายํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ เอตฺถาติ เอวํ โขติ วจเน ฯ

[๓๓๓] อตฺถทสฺสนตฺถนฺติ อตฺถสฺส ญาปนตฺถํ ฯ ตตฺถาติ
เมถุนธมฺโมติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เสวนธมฺโมติ เสวิตพฺพ-
อชฺฌาจาโร ฯ กิเลสวสฺสนโตติ กิเลสานํ ปคฺฆรณโต ฯ กิเลเสหีติ
ปทํ ทุฏฺฐตฺตาติ ปเท กตฺตา ทุฏฺฐตฺตาติ ปทํ ทุฏฺฐญฺจาติ
ปเทสูติ ปทํ โยเชตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อิทํ ปทํ ฯ อิตีติ
ปทํ กตฺวาติ ปเท อาการโร ฯ อิตีติ ปทํ โยเชตพฺพนฺติ ปเท

๑. อนภิญฺญตายาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕๐.๕๑ ฯ ส.๓๐๐...๓๐๒]

อากาโร ฯ เอตฺถ จาติ เอเตสุ ตีสุ ปเทสุ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ กมฺมสฺสาติ ปทํ ปริวาร อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ ทฺวยทฺวยสมาปตฺตีติ ปเท ฯ อิธาติ อธิกาเร ฯ ตนฺติ อสทฺธมฺมาทิกํ ฯ กึการณา อสทฺธมฺโม เมถุนธมฺโม อิติ วุจฺจติ อิติ ปุจฺฉา ฯ ตํการณาติ ตสฺมา การณา ฯ

[๓๓๔] ปฏิ...นามาติ อิทํ ปทํ มาติกาปทนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท อาธาโร ฯ อาการสฺสาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปเท กมฺมํ ฯ ทสฺสนตฺถนฺติ ปทํ มาติกาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

โย นิ ฯ เป ฯ ทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถ จาติ อิตฺถีปุริสนิมิตฺเตสุ นิทฺธารณํ ฯ ปุริสนิมิตฺตนฺติ ปทํ ปเวเสนฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ เหฏฺฐาภาเคนาติ ปทํ ฉุปนฺตนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ฉุปนฺตนฺติ ปทํ ปเวสนฺโตติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ อิตฺถีปุริสนิมิตฺเตสุ นิทฺธารณํ ฯ ตุลาทณฺฑสทิสนฺติ ปทํ กิริยาวิเสสนํ ฯ อนฏฺโฐ กายปฺปสาโท ยสฺส ตํ อนฏฺฐกายปฺปสาทํ ฯ อสพฺภิกถาติ อสปฺปุริสานํ กถา ฯ กเถนฺเตน ภิกฺขุนา กเถตพฺพํ ฯ โส หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อโหติ อจฺฉริยํ ฯ กรุณาคุโณติ กรุณาย คุโณ ฯ อิตีติ ปทํ ชาเนยฺยาติ ปเท อากาโร ฯ ทนฺตวิทํสกฺติ° ปทํ หสมาเนนาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ

[๓๓๕] อนุปฺ...วาเร วินิจฺฉโย ฯ สพฺพนฺติเมนาติ สพฺพาสํ

๑. ทนฺตวิทํสกนฺติ วณฺณนาปาโฐ ยุตฺตตโรว ฯ

[ปา.๕๑ ฯ ส.๓๐๒...๓๐๔]

อิตฺถีนํ อนฺติเมน ฯ ปเกวาติ ปทสฺส วิวรณํ ปธมตรนฺติ ฯ
จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ เอตฺถาติ ปฐมปาราชิเก ฯ ตตฺราติ
ติรจฺฉานคตายาติ วจเน ฯ อปทานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อิมา
ติรจฺฉานคติตฺถ ปาราชิกสฺส วตฺถุ ฯ อิตีติ ปท อยนฺติ ปทสฺส
สรูปํ ฯ ตตฺถาติ อหิอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ทีฆชาตีสูติ นิทฺธารณํ ฯ
ทีฆานํ สตฺตานํ ชาติ เอตาสนฺติ ทีฆชาติโย ฯ ยตฺถาติ ยสฺสํ
ทีหชาติยํ ปเวเสตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มคฺคานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ
ติณฺณํ ฯ เป ฯ เสตุํ ภิกฺขุนา สกฺกา สา ทีฆชาติ ปาราชิกวตฺถุ ฯ
ชนนํ ชาติ อุทเก ชาติ เอตาสนฺติ อุทกชาติ ฯ ตตฺราปีติ
อุทกชาติยํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ มุขสณฺฐาเน ฯ
วณสงฺเขปนฺติ วเณ สงฺคหํ ฯ ตํ มุขสณฺฐานํ ฯ ตตฺราปิ
ปกฺขิชาติยํ ฯ

[๓๓๖] ปราชิโต ปราชยนฺติ อิมินา อิทํ ญาเปติ ปารา-
ชิกสทฺโท ตการสฺส กาเทสํ กตฺวา อุปสคฺคสฺส จ วุทฺธึ กตฺวา
ปาราชิโกติ ฯ

สิกฺขาปทาปตฺติปุคฺคลธมฺเมสูติปิ ปาโฐ สิกฺขาปทาปตฺติ-
ปุคฺคเลสูติปิ ปาโฐ โส ปาราชิ ฯ เป ฯ วทนฺตีติ วจเนน
สเมติ ฯ

ตตฺถาติ สิกฺขาปทาปตฺติปุคฺคเลสุ นิทฺธารณํ ฯ วตฺตมาโน
๑. ปุริมปาโฐ ฯ

[ปา.๕๑ ฯ ส.๓๐๔...๓๐๕]

ปาราชิกสทฺโท เวทิตพฺโพ ฯ อาปตฺติยา วตฺตมาโน ปาราชิกสทฺโท
เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๓๗] ปาราชิ ฯ เป ฯ ทีสุ ปน ปโยเคสุ ปาราชิกสทฺโท ธมฺเม
วตฺตติ อิติ วจนํ อาจริยา วทนฺติ ฯ ธมฺมสฺส วิสุํ อวตฺตพฺพ-
การณํ ญาเปนฺโต ยสฺมา ปนาติอาทิมาห ฯ ตตฺถาติ อาปตฺติ-
สิกฺขาปเทสุ ธมฺโม อิติ กตฺถจิ ปโยเค อาปตฺติ อธิปฺเปตา
ธมฺโม อิติ กตฺถจิ ปโยเค สิกฺขาปทเมว อธิปฺเปตํ ยสฺมา
ตสฺมา โส ธมฺโม ปารา ฯ เป ฯ ธมฺเม วตฺตตีติ เอวํ
อาปตฺติสิกฺขาปเทหิ วิสุํ อาจริเยหิ น วตฺตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๓๘] ตตฺถาติ นิทฺธารณํ ฯ อิติสทฺโท อากาโร ฯ ตตฺราติ[๑]
สิกฺขาปทาปตฺติปุคฺคเลสุ นิทธารณํ ฯ สิกฺขาปทนฺติ ปทํ
ปราเชตีติ ปเท กตฺตา วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ โย ปุคฺคโล ฯ
ตํ สิกฺขาปทํ ฯ ตนฺติ ปุคฺคลํ ฯ อาปตฺติ ปราเชติ ฯ โย
ปุคฺคโล ฯ ตํ อาปตฺตึ ฯ ตํ ปุคฺคลํ ฯ โย ตํ อชฺฌาปชฺชติ ตํ
ปราเชตีติ วุตฺตมตฺถํ ปาลิยา สาเธนฺโต เอวเมว[๒] หีติอาทิมาห ฯ
หิ สจฺจํ เอวเมว โย ตํ อชฺฌาปชฺชติ ตํ ปราเชตีติ อตฺถํ
สนฺธาย ปริวาเรปิ อิติ วจนํ วุตฺตํ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ
ปาราชิกกณฺเฑ อยมตฺโถ วุตฺโตติ ญาเปติ ฯ

๑. อยํ ตตฺรสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. เอตเมวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕๑ ฯ ส.๓๐๕...๓๐๖]

ยํ อาปตฺติรูปํ ปาราชิกํ อิติ มยา วุตฺตํ ตุเมฺห ตํ อาปตฺตึ ยถากถํ เอกนฺเตน สุณาถ ปาราชิกํ อาปชฺชนฺโต ปุคฺคโล สทฺธมฺมา จุโตปรทฺโธ ภฏฺโฐ จ นิรงฺกโต โหติ อนีหเฏ ตหึ ตสฺมึ ปุคฺคเล สํวาโสปิ นตฺถิ หิ ยสฺมา เตน ตสฺมา เอตํ อาปตฺติรูปํ ปาราชิกํ อิติ ปณฺฑิเตน ปวุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

เหตฺถาติ หิสทฺโท ปากฏกรณํ เอตฺถ ปริวารคาถายํ ฯ อิติ เอวํ สพฺพํ วจนํ ปณฺฑิเตน โยเชตพฺพํ ฯ กินฺตีติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท ปุจฺฉากาโร ฯ อิตีติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท อากาโร ฯ

[๓๓๙] ภิกฺขู เอตฺถ เอกกมฺมาทิเก สห วสนฺติ สห ปวตฺตนฺติ อิติ ตสฺมา เอกกมฺมาทิโก สํวาโส ฯ ตํ สํวาสํ ฯ ตตฺร เอกกมฺมนฺติอาทิวจเน ฯ โยชนาย สทฺธึ อยํ สํวณฺณนา ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ กตฺตพฺพ อิติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ อาหาติ ปเท อาธาโร ฯ เอโกปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ ตโตติ เอกกมฺมาทิโต ฯ ตานิ เอกกมฺมาทีนิ ฯ ปุคฺคเลนาติ ปทํ สทฺธินฺติ ปเท สหตฺถตฺตติยา ฯ

[๓๔๐] เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ วิภชิตฺวาติ ปทํ ชเปตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิทานีติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ยนฺตนฺติ ปทํ วจนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ นิมิตฺ ฯ เป ฯ ชาตนฺติ ยํ ตํ วจนํ ภควตา วุจฺจํ ตตฺถ วจเน

[ปา.๕๑ ฯ ส.๓๐๖.๓๐๗]

วินิจฺฉโยติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท อาธาโร ฯ ทสฺสนตฺถนฺติ ปทํ ฐเปตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ น จ มนุสฺสิตฺถิยา เอว นิมิตฺตํ ปาราชิกวตฺถุ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยํ ยํ นิมิตฺตํ วตฺถุ ปาราชิกาย การณํ ฯ ทสฺเสตฺนฺติ ปทํ วตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ นเยนาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ เยสํ สตฺตานํ ฯ วตฺถูนีติ ปาราชิกาย การณานิ ฯ เตสํ สตฺตานํ ตานิ นิมิตฺตานิ[๑] ฯ ตีณีติ วจฺจปฺปสฺสาวมคฺคมุขวเสน ตีณิ ฯ

ตตฺถาติ ตสฺมึ ติสฺโส อิตฺถิโยติอาทิวจเน โหนฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ ปทํ ทฺวาทสาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ นิมิตฺตานนฺติ ปทํ นิสฺสายาติ[๒] ปเท กมฺมํ ฯ เตสูติ ทฺวาทสสุ สตฺเตสุ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ ปเท ฯ สพฺพตฺถาติ ตโย มคฺเค เทฺว มคฺเคติอาทิปเทสุ ฯ สพฺเพปิ เอวเมเต[๓] มคฺคา สมตฺตึสมคฺคา โหนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กตฺวาติ ปทํ ฉาติ ปเท เหตุ ฯ ตถาติ ฉ ฯ เอเตสุ มคฺเคสุ นิทฺธารณํ ฯ นิมิตฺตํ อิติ สญฺญาตา นิมิตฺตสญฺญาตา ฯ ติลพีชมตฺตํปีติ[๔] กิริยาวิเสสนํ ฯ ปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ เตนาติ ปฏิเสวนจิตฺเตน ฯ ตตฺถาติ ภิกฺขุสฺสาติ-

๑. วณฺณนายํ เอตฺถนฺตเร เต สตฺเตติ เอว ทิสฺสติ ฯ ๒. นิสฺสยาติ วณฺณนา -ปาโจ อยเมว ยุตฺโต ยทิ เอวํ นิมิตฺตานนฺติปทํ นิสฺสยาติ ปเท สมฺพนฺโธติ โยเชตพฺพํ ฯ ๓. วณฺณนายํ สพฺเพ เอว เจเตติ อาคตํ ฯ ๔. ติลผล...อิติ สวณฺณนา ปาลิ ฯ

[ปา.๕๑ ฯ ส.๓๐๗]

อาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

[๓๔๑] ตตฺราปิ จาติ ปรุปกฺกเมน ปเวสเน สาทิยนฺติ[๑] อิติ ปเท อาธาโร ฯ เสวนจิตฺตสมงฺคิสฺส[๒] อาปตฺติ ฯ

ตตฺถาติ ปจฺจตฺถิกาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ สุคฺคหิตํ นิปฺปริผนฺทนฺติ ปทํ[๓] กิริยาวิเสสนํ ฯ อิตฺถิยาติ ปทํ วจฺจมคฺเคนาติ ปเท สมฺพนฺโธ วจฺจมคฺเคนาติ ปทํ อภินิสีเทนฺตีติ ปเท สหตฺถตฺตติยา ฯ ภิกฺขุโนติ ปทํ องฺคชาตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ องฺคชาตนฺติ ปทํ อภิ...เทนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ โส เจติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ อาสีวิสมุขํ ปวิฏฺฐํ วิย จ องฺคารกาสุํ ปวิฏฺฐํ วิย จ องฺคชาตํ มญฺญมาโน ภิกฺขูติ สมฺพนฺโธ ฯ หีติ หิ สจฺจํ ฯ อิมํ เอวรูปํ อารทฺธวิปสฺสกํ อนาเปกฺขํ ปสฺสนฺตนฺติ ปญฺจ ปทานิ ปุคฺคลนฺติ ปทสฺส วิเสสนานิ ฯ สมฺปชฺชลิตานีวาติ สมฺปชฺชลิตานิ อิว ฯ วิยสทฺโท วธเก วิยาติ โยเชตพฺโพ ฯ จสทฺโท สพฺพายตนานิ จ ปญฺจกามคุเณ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อสฺสาติ ปทํ ปจฺจตฺถิกานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท รกฺขนฺโต จ กโรนฺโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิมํ จตุกฺกํ ฯ

[๓๔๒] อถโข ปสฺสาวมคฺเคนปิ มุเขนปิ อภินิสีเทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตฺถึ อาเนนฺตาปิ จ เกจิ ภิกฺขุปฺปจฺจตฺถิกา ชาครนฺตึ

๑. ๒. สาทิยนฺตสฺเสว ปฏิเสวน...อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๓. ปททฺวยํ ฯ

[ปา.๕๑..๕๔ ฯ ส.๓๐๘..๓๑๐]

อิตฺถึ อาเนนฺติ ฯ ยสฺสาติ อิตฺถิยา นิมิตฺเต ฯ เป ฯ โหติ สา
มตอิตฺถี เยภุย... ยิตา นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ นิมิตฺเตติ ปทํ
วจฺจมคฺเคติอาทิปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยสฺสาติ อิตฺถิยา ฯ สา อิตฺถึ
เยภุยฺเยน ขายิตา นาม ฯ อถโข ฯ เป ฯ คติตฺถึปิ อาเนนฺติ ฯ
น เก ฯ เป ฯ อิตฺถิเมว อาเนนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสนฺติ ปเวสนปฺ-
ปวิฏฺฐฏฺฐิติอุทฺธรณสงฺขาตานํ จตุนฺนํ ปทานํ เตสนฺติ วา ติณฺณํ
มคฺคานํ ฯ วเสนาติ ปทํ ทสฺเสนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ตตฺถาติ ชาครนฺตินฺติอาทิวจเน เวทิตพฺพานีติ ปเท
อาธาโร ฯ ปาลิยาติ ปทํ อสมฺโมหตฺถนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
อสมฺโมหตฺถนฺติ ปทํ เวทิตพฺพานีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เอวนฺติ
วุจฺจมานนเยน ฯ สงฺขฺยาโตติ คณนโต ฯ วเสนาติ ปทํ
สตฺตวีสตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ตถา อมนุสฺสิตฺถิยาติ
ติณฺณํ มคฺคานํ วเสน สตฺตวีสติ จตุกฺกานิ ฯ ตถา ติรจฺ...
ตฺถิยาติ ติณฺณํ มคฺคานํ วเสน สตฺตวีสติ จตุกฺกานิ อิตฺถีวาเร
เอกาสีติ จตุกฺกานิ ฯ เอวํ อุภ...วาเร เอกาสีติ จตุกฺกานีติ
สมฺพนฺโธ ฯ วเสนาติ ปทํ จตุปฺปญฺญาสาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๓๔๓] สพฺพวาเรสูติ ปทํ เอตสฺมึ ฐาเนติ ปเท อาธาโร ฯ
เอตฺถาติ เอเตสุ ชาครนฺตินฺติอาทิฏฺฐาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ สมาโน
อาจริโย เอเตสนฺติ สมานาจริยกา สมานาจริยกา จ เต เถรา
จาติ สมานาจริยกตฺเถรา ฯ

[ปา.๕๔.๕๕ ฯ ส.๓๑๐.๓๑๑]

มหาภเยติ พฺรหฺมณติสฺสมฺหา อุปฺปนฺนภเย ฯ ตญฺจ ภยํ มหาวํเส มหานามาจริเยน [๑] เวทิตพฺพํ ฯ

เตสูติ ทฺวีสุ เถเรสุ ฯ อปรคงฺคนฺติ ลงฺกาทีเป คงฺคาย อปรตีรํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ อิติสทฺโท อาหาติ ปเท อากาโร ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ครุก อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วินโย ครุ เยสํ เต วินยครุกา ฯ กาเลติ ปทํ วณฺณนฺโตติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ เกนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

ปญฺญาเปยฺย สมฺมาสมฺพุทฺเธนาติปิ ปาโฐ ฯ สมฺมาสมฺพุทฺเธน วา ปาราชิกํ ปญฺญาเปยฺย ฯ ปญฺญาเปยฺยาติ ปทํ กมฺมวาจกํ ปปุพฺโพ ญาปธาตุ ฐปเน ฯ อตฺตโนปทานํ ปรสฺสปทตฺตนฺติ สุตฺเตน เอถวิภตฺติยา เอยฺยาเทโส ฯ

เอตฺถาติ อุปชฺฌกฺขายิเต[๒] ฯ ฐเปสีติ ปาราชิกํ ฐเปสิ ฯ ตโตติ เยภุยฺเยน อกฺขายิตโต ฯ ทสฺเสตฺนฺติ ญาเปตุํ ฯ ถุลฺลจฺจยํ ฐเปสิ ฯ ตโตติ เยภุยฺเยน ขายิตโต ฯ

[๓๔๔] ชีวมาเน หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ ชีวมาเนติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อนวเสเสตฺวาติ ปทํ ฉินฺทิตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ นิมิตฺเตติ ปทํ อุปฺปาฏิเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ อุปฺปาฏิเตติ ปทํ โหตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ วณสงฺเขปวเสนาติ วณสงฺคหปฺปฏิพทฺเธน โหตีติ อาหริตพฺพปเท

๑. เอตฺถนฺตเร วุตฺตนเยนาติ ปทํ โปราณโปตฺถเก อตฺถิ ฯ ๒. วณฺณนายนฺตุ สพฺพตฺเถว ... ขยิเตติ วลญฺชิตํ ฯ

[ปา.๕๔ ฯ ส.๓๑๑.๓๑๒]

ตติยาวิเสสนํ ฯ ยทิปิ อกฺขายิตนฺติ มตสรีเร สพฺพํ สรีรํ สตฺเตหิ จ[๑] อกฺขายิตํ ยทิปิ โหติ ฯ

อกฺขิ จ นาสา จ กณฺณจฺฉิทฺทญฺจ วตฺถิ จ โกโส จ อกฺขิ...โกสา ฯ วตฺถีติ วตฺถิปุฏํ ฯ โกโสติ ปุริสานํ องฺคชาต-โกโส ฯ

เมถุนราเคนาติ เมถุนสฺมึ รชฺชนวเสน ฯ อวเสสสรีเรติ ปทํ อุปกจฺฉกาทีสูติ ปเท อาธาโร ฯ วณมุเขหีติ ปทํ ปคฺคลิต[๒] อิติ ปเท อปาทานํ ฯ

ปคฺคลิโต ปุพฺโพ ยสฺมึ ตํ ปคฺคลิตปุพฺพํ[๓] ปคฺคลิตปุพฺโพ จ โส กุณโป จาติ ปคฺค...ณโป ตสฺส ภาโว ปคฺค...ภาโว ฯ

อุปคนฺตุํปีติ อปิสทฺโท ปเคว อามสนาทีสูติ ญาเปติ ฯ อสกฺกุเณยฺยนฺติ ปทํ สรีรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปุพฺเพติ ยทา ปน สรีรํ อุทฺธุมาตกนฺติอาทิเก ปุพฺเพ วจเน ฯ จมฺมกฺขนฺธเกติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ ปทํ อิมิสฺสาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อตฺถุปฺปตฺติยาติ การณุปฺปตฺติยา อวิเสเสนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ น จ ฯ เป ฯ ถุลฺลจฺจยสฺสาติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ตํ สพฺพนฺติ มหาอฏฺฐกถาจมฺมกฺขนฺธวเสน สพฺพํ ตํ วจนํ ฯ

[๓๔๕] เมถุน ฯ เป ฯ ฉุปตีติ ยํ วจนํ มหาอฏฺฐกถายํ ตาว

๑. อยํ จสทฺโท นิรตฺถโก วิย ขายติ ฯ ๒. ปคลิต อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ
๓. โส ปคฺคลิตปุพฺโพ ฯ

อาจริเยน วุตฺตํ ตตฺร วจเน นิมิตฺตมุขํ องฺคชาตสงฺขาตํ มุขํ อิติ กิร อธิปฺเปตํ เมถุนราเคนาติ จ วจนสฺส วุตฺตตฺตาปิ นิมิตฺตมุขํ มุขนฺติ อยเมว อตฺโถ ตตฺถ มหาอฏฺฐกถายํ อธิปฺปาโย อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ มุเขนาติ วุตฺตนฺติ ญาเปติ ฯ น หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ เมถุนอุปกฺกโมติ เมถุนสฺมึ อุปกฺกโม ฯ อิตรถา หีติ หิ สจฺจํ ปกติมุเขน ฉุปนสงฺขาเต อิตเร อตฺเถ สติ ฯ

ขนฺธเกปีติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มุเขเนว ฉุปนนฺติ ปกติมุเขเนว ผุสนํ ฯ เอวสทฺเทน องฺคชาตํ ปฏิเสเธติ ฯ สนฺธายาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา โอฬาริกตฺตาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท เหตุ กมฺมสฺสาติ ปทํ โอฬาริกตฺตาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อฏฺฐกถายํปิ เมถุน ฯ เป ฯ ถุลฺลจฺจยนฺติ วจนํ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ขนฺธเกปิ อฏฺฐกถายํปีติ เทฺว อปิสทฺทา อญฺญมญฺญาเปกฺขา ฯ ตนฺติ โอฬาริกกมฺมํ สนฺธายาติ ปเท กมฺมํ สนฺธายาติ ปทํ ภาสิตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ภาสิตนฺติ น จ ภิกฺขเว รตฺตจิตฺเตนาติอาทิกํ ภาสิตํ สุตฺตํ คเหตฺวาติ ปเท กมฺมํ คเหตฺวาติ ปทํ วุตฺตนฺติ อาหริตปเท อาธาโร[๑] ฯ

[๓๔๖] ภควาติ ปทํ นีหริตฺวา ทิสฺวา ภินฺทิตฺวา อาหาติ

๑. อยํ ปมาทลิขิตปาโฐ มญฺเญ ฯ

[ปา.๕๔.๕๕ ฯ ส.๓๑๔]

จตูสุ ปเทสุ กตฺตา ฯ เย ปาปภิกฺขู สญฺจิจฺจ โอเฑสฺสนฺตีติ
ปททฺวเย กตฺตา ฯ อนาคเตติ ปทํ ปาปภิกฺขูติ ปเท อาธาโร ฯ
สนฺถตํ วตฺถาทินา ปฏิจฺฉนฺนํ อิมํ องฺคชาตํ กโรนฺโต ภิกฺขุ
กิญฺจิ อุปาทินฺนกํ อุปาทินฺนเกน น ผุสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปา-
ทินฺนกนฺติ ปทํ ผุสตีติ ปเท กมฺมํ อุปาทินฺนเกนาติ ปทํ ผุสตีติ
ปเท สหตฺถตฺตติยา ฯ เอตฺถาติ อุปาทินฺนกสฺส อุปาทินฺนเกน
อผุสเน ฯ

ตตฺถาติ ภิกฺขุปฺปจฺจตฺถิกาติอาทิวจเนสุ นิทฺธารณํ ฯ สนฺถ...
...ตสฺสาติอาทิมฺหิ° วจเน เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ
ตตฺถาติ สนฺถตาสนฺถเตสุ นิทฺธารณํ ฯ ยสฺสา อิตฺถิยา
มคฺโค ปฏิจฺฉนฺโน สา อิตฺถี สนฺถตา นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ
มคฺเคสุ นิทฺธารณํ ฯ มคฺโค ปฏิจฺฉนฺโน ฯ ปลิเวเฐตฺวา
ปเวเสตฺวาติ ปททฺวยํ ปฏิจฺฉนฺโนติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ยสฺสาติ ปุริสสฺส ฯ วตฺถาทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ
ตีสุ มคฺเคสุ ฌฏฺฐิยตูติ ปเท อาธาโร ฯ สเจติ ปทํ ปวิสตีติ
ปเท ปริกปฺปนํ ฯ ยตฺตเก ปเทเส องฺคชาเตน ปวิฏฺเฐ ปาราชิกํ
โหตีติ วจนํ อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ อิตฺถีนิมิตฺตํ สนฺถตํ ฯ ตสฺสาติ
ปกฺขิตฺตวตฺถุสฺส ฯ อุปริภาคํ เจปิ ผุสนฺโต ปเวสติ ฯ ยถา จ
อิตฺถีนิมิตฺเต ขาณุํ กตฺวา ฌฏฺฏนาทิกํ วุตฺตํ เอวํ สพฺพตฺถ

๑. อาทีสูติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕๕.๕๖ ฯ ส.๓๑๔..๓๑๖]

วจฺจมคฺคาทีสุ ลกฺขณํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ

ตาสนฺติ มนุสฺสิตฺถีอาทีนํ ฯ เตสุ จตุกฺเกสุ ฯ

[๓๔๗] ตตฺถาติ ราชปฺปจฺจตฺถิกาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เตติ ราชาโน ฯ

นคเร วสนฺตีติ นาคริกา ฯ กิราชํ วณฺจนํ กโรนฺตีติ กิราชิยา กิราชิยา จ เต ปุริสา จาติ กิราชิยปุริสา นาคริกา จ เต กิราชิยปุริสา จาติ นาค...ริสา[๑] ฯ

เตติ อุปฺปลคนฺธปฺปจฺจตฺถิกา ฯ คเหตฺวาติ ปทํ มณฺฌมานาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตํ วา ภิกฺขุํ ฯ ตตฺถ มนุสฺสิตฺถีอาทีสุ ฯ เอตฺถาติ ราชปฺปจฺจตฺถิกาติอาทิวจเน ฯ วาเรสูติ ปทํ จตุกฺกานีติ ปเท อาธาโร ฯ ปาลิยํ ฯ เป ฯ จตุกฺกานิ วุตฺตานิ ฯ สพฺพากาเรนาติ ปทํ นิกฺฐิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๓๔๘] อิทานีติ ปทํ อาหาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ มนุสฺ ฯ เป ฯ นฺตสฺสาติอาทิ ยนฺตํ วจนํ วุตฺตํ เอตฺถ วจเน ฯ ตตฺถาติ มคฺเคน มคฺคนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตสฺสาติ มคฺคสฺส ฯ สุตฺตสฺสาติ มคฺเคน มคฺคนฺติอาทิกสฺส สุตฺตสฺส ฯ

[๓๔๙] อนา ฯ เป ฯ นฺตสฺสาติ ยํ วจนํ วกฺขติ ตตฺถ วจเน ฯ ตตฺถาติ[๒] ภิกฺขูติอาทิวจเน ฯ อิตีติ เอวํ วตฺวา ฯ เอตฺถาติ

๑. ๒. นาคริยเกราชิย ตตฺร อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ เกราฏิก...อิติปิ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๖๐.๖๑ ฯ ส.๓๑๖..๓๑๘]

ปเท ฯ ตตฺถาติ[๑] เตสุ ทูสกทูสิเตสุ ฯ

[๓๕๐] ตตฺถ ตตฺถ วาเร ฯ ตตฺถาติ อชานนฺตสฺสาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ ปเรนาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพํ องฺคํ สพฺพงฺคํ สพฺพงฺคสฺมึ คตํ ปวตฺตํ สพฺพงฺคคตํ ฯ ตมฺหีติ อพทฺธปิตฺเต ฯ วิปลฺลตฺถา สญฺญา เยสํ เต วิปลฺลตฺถสญฺญา ฯ วิสฺสฏฺฐํ จิตฺตํ เยน โส วิสฺสฏฺฐจิตฺโต ฯ ยกฺเขน ทสฺเสตฺวา ยกฺขุมฺมตฺตโก ฯ เภรวานิ วาติ เอตฺถ วาสทฺโท ทสฺเสตฺวา วา ปเวเสตฺวา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิธาติ สิกฺขาปเท ฯ

[๓๕๑] สมุฏฺฐหนฺติ อาปตฺติโย เอเตนาติ สมุฏฺฐานํ ฯ กรณํ กิริยา ฯ สญฺชานนํ สญฺญา ฯ สห จิตฺเตน วตฺตตีติ สจิตฺตกํ ฯ โลเกน สมฺมตํ วชฺชํ โลกวชฺชํ ฯ กริยเต ตนฺติ กมฺมํ ฯ เวทนาย[๒] จ สห กุสลํ ฯ

[๓๕๒] ตตฺถาติ สมุฏฺฐานาทีสุ ฯ สพฺพ...วเสนาติ ปทํ ฉาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตานิ ฉ สมุฏฺฐานานิ ฯ สมาสโตติ ปทํ วิทิตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ กธินํ สมุฏฺฐานํ เอตสฺส สิกฺขาปทสฺสาติ กธินสมุฏฺฐานํ ฯ เอฬกโลมสมุฏฺฐานนฺติอาทีสุปิ เอเสว นโย ฯ ตตฺถาปิ[๓] สิกฺขาปเทสุ กิญฺจิ สิกฺขาปทํ ฯ สิยาติ กทาจิสทฺทตฺเถ นิปาโต ฯ ตตฺถาติ สญฺญาวิโมกฺข-

๑. ตตฺร อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. เจตนายาติ วณฺณนาปาโจ อสุทฺโธ มญฺเญ ฯ
๓. ตตฺราปิ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

โนสญฺญาวิโมกฺเขสุ ฯ เตสํ โลกวชฺชปฺปญฺญตฺติวชฺชานํ ฯ กมฺม...
วเสนาปิ จ สิกฺขาปทํ เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ
สิกฺขาปเทสุ ฯ ตตฺถาติ กายวจีกมฺเมสุ ฯ เตสุ จิตฺเตสุ ฯ
ตตฺถาติ ติเวทนาทีสุ ฯ

สมาคมนํ สมงฺโค อญฺญตรเวทนาย สมงฺโค อญฺญตร...
สมงฺโค อญฺญตรเวทนาสมงฺโค เอตสฺส อตฺถีติ อญฺญ...สมงฺคี ฯ

[๓๕๓] เอวนฺติ วุตฺตนเยน วิทิตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
วิทิตฺวาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ สมุฏฺ-
ฐานาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ อิมํ¹ สิกฺขาปทํ สมุฏฺฐานโต เอกสมุฏฺ-
ฐานนฺติ เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สมุฏฺฐานโตติ ปทํ เวทิตพฺ-
พนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิมํ สิกฺขาปทํ องฺควเสน ทุกสมุฏฺฐานํ
ทฺเวน องฺเคน สมุฏฺฐานนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ ทุกสมุฏฺฐานนฺติ วุตฺต-
มตฺถํ ญาเปตุํ กายจิตฺตโต สมุฏฺฐาตีติ วุตฺตํ ฯ กิริยาสมุฏฺ-
ฐานญฺจาติ อิมํ สิกฺขาปทํ กิริยาสมุฏฺฐานํ กรเณน สมุฏฺฐานํ ฯ
จสทฺโท น เกวลํ เอกสมุฏฺฐานํ ทุกสมุฏฺฐานนฺติ ญาเปติ ฯ
กโรนฺโตเยว หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ ปฏิปาทนสมฺปทานํ ฯ
กโรนฺโตเยว เอวํ กรเณน อาปตฺตึ อาปชฺชติ ฯ

กิสฺมิญฺจิ ปน โปตฺถเก กโรนฺโตเยว หิ เอตํ อาปชฺชตีติ
ปาโจ ทิสฺสติ โสปิ ยุตฺโต ฯ

๑. อิทํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๖๑ ฯ ส.๓๒๐.๓๒๑]

จิตฺตํ ปเนตฺถ องฺคมตฺตนฺติ เอตฺถ สิกฺขาปเท จิตฺตํ องฺคมตฺตํ อาปตฺติยา การณเมว โหติ ฯ ตสฺส จิตฺตสฺส วเสน กมฺมภาโว อิมสฺส สิกฺขาปทสฺส มโนกมฺมภาโว น ลพฺภติ ฯ

วิมติวิโนทนิยํ ปน เอตฺถ สิกฺขาปเท จิตฺตํ กายสงฺขาตาย วิญฺญตฺติยา การณมตฺตํ ตสฺส จิตฺตสฺส วเสน กมฺมภาโว กายกมฺมภาโว น ลพฺภตีติ วุตฺตํ ฯ

เอตนฺติ สมุฏฺฐานาทิกํ ฯ เทสนาติ ปกาสนา ฯ เอวํ สมุฏฺฐานโต เอกสมุฏฺฐานนฺติอาทินา นเยน อิมํ สิกฺขาปทํ มยา วุตฺตํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๓๕๔] อิทํ กินฺติ ปุจฺฉา ฯ อิติ เอวํ อิทํ วจนํ กึ ฯ อิมาติอาทิ วิสชฺชนํ ฯ อิมา คาถา อุทฺทานคาถา นาม ฯ วินีตวตฺถูนนฺติ ปทํ อุทฺทาน อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วินีตวตฺถูนนฺติ ปทสฺส วิวรณํ วินิจฺฉิตานํ เตสํ เตสํ วตฺถูนนฺติ ฯ ภควตาติ ปทํ วินิจฺฉิตานนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สยนฺติ ปทํ วินิจฺฉิตานนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ตํ ตํ วตฺถุํ อุทฺธริตฺวา ทาติ ทสฺเสตีติ อุทฺทานํ อุทฺทานํ เอว คาถา อุทฺทานคาถา ฯ

วินยธรา ตานิ วตฺถูนิ สุขํ อุคฺคณฺหิสฺสนฺติ อิติ มนสิกตฺวา ธมฺม...เถเรหิ อิมา คาถา ฐปิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ภควติ ธรมาเนเยว อิมินา ฯ เป ฯ วินิจฺฉิสฺสนฺติ อิติ มนสิกตฺวา

[ปา.๖๑ ฯ ส.๓๒๑.๓๒๒]

อุปาลิตฺเถเรน วตฺถุคาถา ฐปิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ วินีตวตฺถูนิ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ วินีตวตฺถูนีติ ปทํ โหนฺตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ สิปฺปํ ชานนฺตีติ สิปฺปิกา จิตฺตกมฺมาทโย[1] ฯ ปฏิจฺฉนฺนกรูปานีติ ปฏิมารูปานิ ฯ ปฏิจฺฉนฺนกวตฺถูนีติ ปฏิมา-รูปสทิสวตฺถูนิ ฯ

[๓๕๕] ตตฺถาติ วตฺถูสุ นิทฺธารณํ ฯ ตติเย วตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ ตโตติ จตุตฺถวตฺถุโต ฯ เกเสหีติ ปทํ วายิตฺวาติ ปเท สหตฺถตฺตติยา ฯ ตสฺสาติ เถริยา ฯ ทิวาติอาทิ ปากฏ-กรณํ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ ตสฺสา เถริยาติ ปทํ ทสฺสน อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วิชหนฺตสฺเสว ปุริสสฺส อทาสีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

ตเมวตฺถํ ปากฏํ กาตุํ ปุน อุปชฺฌา ฯ เป ฯ อตฺโถติ วุตฺตํ ฯ ภิกฺขุนีหิ จสฺสาติ ภิกฺขุนีหิ สทฺธึ อสฺสา ภิกฺขุนิยา ฯ จสทฺโท น เกวลํ อุปชฺฌานึ[2] อนุชานามีติ ญาเปติ ฯ อถวา จสทฺโท เอวสทฺทตฺโถ ภิกฺขุนีหิ เอวาติ อตฺโถ ฯ ทานิสฺสาติ อิทานิ อสฺสา ฯ วสิตุนฺติ วสนํ อปฺปฏิรูปํ ฯ ตา อาปตฺติโย วุฏฺฐาตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ภิกฺขุนีหิติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ จุทฺทสมวตฺถุมฺหิ ฯ

[๓๕๖] ตตฺถาติ อิตฺถีปุริสลิงฺเคสุ ฯ ภิกฺขูนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ เตนาติ อิตเรน ภิกฺขุนา ฯ อิติสทฺโท ทินฺนนฺติ ปเท อาการโร ฯ

๑. จิตฺตกมฺมิกา...อิติ ภวิตพฺพํ ฯ ๒. อุปชฺฌาทินฺติปิ อตฺถิ ฯ

[ปา.๖๑..๖๓ ฯ ส.๓๒๒...๓๒๕]

ตุเมฺหหิ ฯ เป ฯ ภิกฺขุนิโยติ เอวํ วจนํ วตฺตพฺพํ ฯ ตุเมฺหหีติ
ปทํ คนฺตุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สจสฺสาติ สเจ อสฺส สนฺทิฏฺฐิกา[๑]
ภิกฺขุนิโย โหนฺติ ฯ ตาทิสา...อตฺถิ[๒] อิติ วตฺวา โส ภิกฺขุ
วตฺตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ วตฺวา คนฺตพฺพํ ฯ น สงฺคาหิ
กาโยติ อสงฺคาหิกาโย ภิกฺขุนิโย ปริจฺจชิตฺวา อญฺญตฺถ คนฺตุํ
ลพฺภติ ฯ คนฺตฺวาติ ปทํ คเหตพฺโพติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ภิกฺขุภาเวปิ ภิกฺขุกาเล นิสฺสยปฺปฏิปนฺโน นิสฺสยํ คณฺหนฺโต สเจ
โหติ ฯ ปริสา อวจรติ เอตฺถาติ ปริสาวจโร ฯ อสฺสาติ
ภิกฺขุสฺส ฯ สงฺกจฺจิกา จ อุทกสาฏิกา จ ภิกฺขุนิยา คเหตพฺพา ฯ

[๓๕๗] ภิกฺขุ เตลํ มธุผาณิตญฺจาปิ สปฺปึ สามํ คเหตฺวา
ปฏิคฺคเหตฺวา นิกฺขิเปยฺย สตฺตาเห อวีติวตฺเต ปจฺจเย การเณ
สติ ปริภุญฺชนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส อาปตฺติ เอสา ปญฺหา กุสเลหิ
จินฺติตาติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํปิ จาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๕๘] หีนายาวตฺตเนนาติ ปาราชิกํ อาปนฺนสฺส คิหิภาวุป-
คมเนนาติ อตฺโถ ยุตฺโต ฯ ปาราชิกํ อาปนฺโน หิ โวหาร-
ภิกฺขุภาเว ฐิโต ปุคฺคโล ยาว ปาราชิกาปนฺนภาวํ น ปฏิชานาติ
ตาว ตสฺส โวหารภิกฺขุภาโวเยว โหติ น กมฺมวาจาย ลทฺธ-
ภิกฺขุภาโว น โส อนุปสมฺปนฺนสงฺขฺยํ คจฺฉติ ตถา หิ โส

๑. สนฺทิฏฺฐาติ วณฺณนาปาโ่ อยเมว ยุตฺตตโร ฯ ๒. นตฺถีติ ยุตฺตตรํ ฯ

[ปา.๖๓ ฯ ส.๓๒๕..๓๒๗]

สํวาสํ สาทิยนฺโตปิ เถยฺยสํวาสโก น โหติ สหเสยฺยาทิอาปตฺตึ
น ชเนติ อตฺตานํ โอมสนฺตสฺส ปาจิตฺติยญฺจ ชเนติ วุตฺตํ
หิ อสุทฺโธ โหติ ปุคฺคโล อญฺญตรํ ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌา-
ปนฺโน ตญฺเจ สุทฺธทิฏฺฐิ สมาโน โอกาสํ การาเปตฺวา อกฺโกสา-
ธิปฺปาโย วทติ อาปตฺติ โอมสวาทสฺสาติ ฯ ปาราชิกํ อาปนฺเนน
จ ภิกฺขุภาเว ฐิเตน ปุคฺคเลน สทฺธึ อุปสมฺปทาทิ กมฺมํ น
กาตพฺพํ สเจ กตํ อุปสมฺปทาทิ กมฺมํ กุปฺปติ เตน วุตฺตํ
กงฺขาวิตรณิยํ ภิกฺขุนี สิกฺขมานา สามเณโร สามเณรี สิกฺขา-
ปจฺจกฺขาตโก อนฺติมวตฺถุํ อชฺฌาปนฺนโก ฯ เป ฯ เต หตฺถปาสโต
พหิกรณวเสน วชฺเชตพฺพาติ จ อสํวาโสติ ปกตตฺตา ภิกฺขู
สห วสนฺติ เอตฺถาติ เอกกมฺมาทิโก วิธิ สํวาโส นาม โส
เตน สทฺธึ นตฺถีติ อสํวาโส สงฺฆกมฺเมสุ หิ เอส คณปูรโกปิ
น โหตีติ จ วุตฺตํ[๑] ฯ เหฏฺฐา[๒] อฏฺฐกถายญฺจ โส วุตฺตปฺ-
ปกาโร สํวาโส เตน ปุคฺคเลน สทฺธึ นตฺถิ เตน การเณน
ปาราชิโก ปุคฺคโล อสํวาโสติ วุจฺจตีติ วุตฺตํ ตสฺมา เตน
สทฺธึ สงฺฆกมฺมํ น กาตพฺพเมว ฯ

[๓๕๘] ยงฺกิญฺจิสฺสาติ ยงฺกิญฺจิ อสฺส[๓] ปุคฺคลสฺส ฯ สา ว
ภิกฺขุนี ฯ ตสฺส[๔] ปุคฺคลสฺส ฯ ยํ เสนาสนํ วา ฯ วาสทฺโท

๑. อติเรกมิทํ ฯ ๒. ๓๐.๓๐๗ องฺเก ฯ ๓.๔ วณฺณนาปาโฐ อิตฺถีลิงฺคิโก กโต ฯ

อุปโรปกา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ เต ยสฺสิจฺฉตีติ สา ภิกฺขุนี เต เสนาสนอุปโรปเก ยสฺส ปุคฺคลสฺส ทาตุํ อิจฺฉติ ฯ อาปตฺติยาติ ปทํ ปริวุตฺตสฺสาติ ปเท เหตุ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๓๖๐] ลิงฺค...วตฺถุมฺหีติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ อิธ วตฺถุมฺหิ ฯ เตนาติ ปกฺขมานตฺเตน ฯ ฐิตายาติ ปทํ สุปฺปฏิปฺปสฺสทฺธาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปุพฺเพติ ภิกฺขุภาเว ฯ น วิปฺปฏิปฺปสฺสทฺธา อวูปสมา อวิปฺปฏิปฺปสฺสทฺธา ฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธาติปิ อตฺถิ ฯ

[๓๖๑] อิโตติ ลิงฺคปริวตฺตนวตฺถุโต ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ อิโตติ ลมฺพิวตฺถุโต ฯ

ทารุ เอว ธีตา ทารุธีตา ทารุธีตา เอว ทารุธีตลิกา ฯ ยทนุปฺปนฺนาทิสุตฺเตน ลิกปฺปจฺจโย ฯ

ยถา จ อิเมสุ ทฺวีสุ จิตฺตกมฺมรูปกฏฺฐรูเปสุ อุปกฺกมนฺตสฺส ทุกฺกฏนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สมุปฺปนฺโน ฉนฺทราโค ยสฺสา สา สมุปฺปนฺนจฺฉนฺทราคา ฯ อญฺเญสํ ปุถุชฺชนานํ ฯ เอโสติ อสาทิยนสงฺขาโต สภาโว ฯ อิโตติ สุนฺทรวตฺถุโต ฯ วตฺถูสูติ ปทํ เต ภิกฺขูติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ พหิ โอฏฺฐจมฺเสน ปฏิจฺฉนฺนมุเข อลฺโลกาสนฺติ ปเท อาธาโร ฯ วเตนาติ ปทํ อสมฺผุฏฺฐนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อลฺโลกาสนฺติ ปทํ ปเวสนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ ติล...ตมฺปีติ กิริยาวิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ ทนฺเต ฯ อุปริคีวายาติ คีวาย อุปริ ปเวเสตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ฉินฺนสีสสฺสปีติ

[ปา.๖๓..๖๗ ฯ ส.๓๒๗..๓๓๐]

ปทํ อโธภาเคนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ฉินฺนํ สีสํ ฉินฺนสีสํ ฯ
อปิสทฺโท อจฺฉินฺนสีสํ อเปกฺขติ ฯ อโธภาเคนาติ ปทํ ปเวเสตฺวาติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อฏฺฐิกวตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ กินฺนรีอาทีนนฺติ
ินิทฺธารณํ ฯ วาสทฺโท อญฺญตรา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ สพฺพตฺถ
นาคมาณวิกาทีสุ ฯ ยาสํ วิมานปฺเปตีนํ อกุสลนฺติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ วิปจฺจตีติ เทติ ฯ เปติยา วา ยกฺขิยา วาติ
ปททฺวยํ ทสฺสน...นานีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อามสน...ฏฺฏเนหีติ
ปทํ กตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ อยนฺติ อยํ อุปกฺกโม ฯ เอตฺถาติ
อามสนผุสนฆฏฺฏเนหิ วิสญฺญํ กตฺวา มโนรถํ ปูเรตฺวา คมเน ฯ
อุปหตํ อินฺทฺริยํ ยสฺส โส อุปหตินฺทฺริโย ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ
อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ หตฺถคฺคาหาทโยติ ปทํ จิฏฺฐนฺตีติ ปเท
กตฺตา ฯ สีสนฺติ ปทํ น ปาปุณาตีติ ปเท กตฺตา ฯ สีเสติ
มคฺเคน ปฏิปาทเน ฯ ถุลฺลจฺจยํ สามนฺตํ ฯ ตํ วนํ ฯ ตตฺถ
วเน ฯ อิโตติ ภทฺทิยวตฺถุโต ฯ อสา...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ
อาสีวิเสนาติ ปทํ ทฏฺโฐติ ปเท กตฺตา ฯ อคฺคินาติ ปทํ ทฑฺโฒติ
ปเท กตฺตา ฯ ปุถุ...เกหีติ[๑] ปทํ รกฺขิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
เตสํ ปุถุชฺชนกลฺยาณกานํ นิทฺธารณํ ฯ

[๓๖๒] ทฺวารํ ฯ เป ฯ วตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ ทฺวารํ

๑. ...กลฺยาณเกติ อิติ วณฺณนาปาโฐ อสุทฺโธ ฯ

[ปา.๖๗..๗๑ ฯ ส.๓๓๐.๓๓๑]

วิวิริตฺวา นิปนฺนวตฺถุมฺหิ น วุตฺตาติ ปเท วิเสสาธาโร ฯ
นิปนฺนโทเสนาติ ปทํ อุปฺปนฺเนติ ปเท กรณํ เหตุ วา ฯ
อุปฺปนฺเนติ ปทํ วุตฺตตฺตาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อิมินา เจตนฺติ
อสํวริตฺวา ปฏิสลฺลิยนฺตสฺส ทุกฺกฏนฺติ เอตํ วจนํ อิมินา
วุตฺตวจเนน สิทฺธํ ฯ รุกฺข...ปณฺณาทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ เวฬุปทรํ
เวณุปทรํ อิติ เทฺว ปาฐา ฯ กตฺวาติ ปทํ ปเวเสตฺวาติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เหฏฺฐาติ ปทํ ปเวเสตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ
อุทุกฺขเลติ ปทํ ปเวเสตฺวาติ ปทํ กมฺมํ ฯ จสทฺโท อุทุกฺขเล
จ อุตฺตรปาสเก จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อญฺญํ เอวรูปํ ทฺวารนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ โครูปานนฺติ โคณานํ วเชสูติ[๑] ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
วเชสูติ ปทํ รุกฺข...ทฺวารนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

รุกฺขสูจิทฺวารญฺจ กณฺฏกทฺวารญฺจ[๒] รุกฺข...ทฺวารํ ฯ คาเม
ถกนกํ คามตฺถกนกํ ฯ ลาตพฺพํ คเหตพฺพนฺติ ลกํ จกฺกเมว ลกํ
จกฺกลกํ จกฺกลเกน ยุตฺตํ ทฺวารํ จกฺกลกยุตฺตทฺวารํ ฯ

ผลเกสุ วา กิฏิกาสุ วาติ ปททฺวยํ โยเชตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ
กิฏิกาสูติ เวฬุเปสีหิ กรณฺฏกสาขาหิ[๓] จ กตตฺถกนเกสุ ฯ เวณุ-
สลากาติ ปทํ โคเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปตฺตหตฺถสฺสาติ ปทํ
ปณามเนติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปตฺโต หตฺเถ ยสฺส โส ปตฺตหตฺโถ ฯ

๑. วชฺเชสุ อิติ วณฺณนาปาโฐ อสุทฺโธ ฯ ๒. ๓. อิทานิ กรฏฺก อิติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๗๑ ฯ ส.๓๓๑.๓๓๒]

กวาฏปฺปณามเนติ ปทํ อนาปตฺติกรนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ปริวตฺตก ฯ เป ฯ โหตีติ ปุจฺฉา ฯ สูจิ จ ฆฏิกา จ สูจิฆฏิกา ฯ ทินฺนาสูติ ปกฺขิตฺตาสุ ฯ ทฺวารกวาฏนฺติ ทฺวารพาหกวาฏํ ฯ ทฺวารพาหํ ผุเสตฺวาติปิ อตฺถิ ฯ สีสนฺติ ปทํ น ปวิสตีติ ปเท กตฺตา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อุปาสกํปิ อาปุจฺฉิตฺวา เอส อุปาสโก ชคฺคิสฺสติ อิติ อาโภคํ กตฺวา น นิปชฺชิตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สงฺฆตฺเถเรนาติ ปทํ นิปชฺชิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ทฺวารปาลสฺสาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สงฺฆนวเกนาติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อสํวุตํ ทฺวารํ ยสฺส อนฺโตคพฺภสฺส โส อสํวุต-ทฺวาโร ฯ นิปชฺชนกาเลปีติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ มหาทฺวาเรติ ปทํ ทฺวารปาลสฺสาติ ปเท อาธาโร ฯ เอตฺถาติ ทฺวารํ วิวริตฺวา นิปนฺนวตฺถุมฺหิ ฯ

[๓๖๓] มหาโพธิองฺคณญฺจ โลหปฺปาสาโท จ มหา...ปาสาทา มหา...ปาสาเทหิ สทิสํ มหา...สทิสํ [๑] ฯ

ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ ยถาปริจฺเฉทเมว จ[๒] น อุฏฺฐาตีติ เอตฺถ นสทฺโท น ยุชฺชติ ฯ รตฺตินฺติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ชคฺคิตฺวาติ คิลานาทิเก รกฺขิตฺวา ฯ อทฺธานนฺติ ทีฆมคฺคํ ฯ กิลนฺตํ รูปํ สภาโว เอตสฺสาติ กิลนฺตรูโป ฯ โอกฺกนฺตา นิทฺทา

๑. ...โลหปฺปาสาทองฺคณสทิส อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

ยสฺส โส โอกฺกนฺตนิทฺโท ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ อปสฺสายาติ อปสฺสิตฺวา ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ

โก มุจฺจติ ฯ เป ฯ ตีติ ปุจฺฉา ฯ มหาปจฺจริยนฺติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มุจฺจตีติ อิติ เอตฺถ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ มหาอฏฺฐกถายํ ปนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ โย จงฺก ฯ เป ฯ อาปตฺติเยวาติ วจนํ มหาปทุมตฺเถเรน วุตฺตํ ฯ

วสนํ สมติถนํ วโส นตฺถิ วโส เอตสฺสาติ อวโส อวสสฺส ภาโว อวสตฺตํ ฯ

เอวนฺติ๑ อาปตฺติ น ทิสฺสตีติ เอวํ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อาปตฺติเยวาติ จงฺกมิตฺวา มุจฺฉิตฺวา ปติตสฺส ตตฺเถว สุปนฺตสฺส อาปตฺติ ฯ อิตีติ ปทํ เทฺวติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๓๖๔] เอวนฺติ อนาปตฺติ ฯ ภควตาติ ปทํ อวินิจฺฉิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อปิสทฺโท วินิจฺฉิตปุพฺพวตฺถุํ อเปกฺขติ ฯ อุปาลินา วจนํ สุกถิตํ ฯ อปเท ปทนฺติ ปทรหิเต อากาเส ปทวลญฺชํ ฯ กโรนฺโต วิยาติ ปทํ อุปาลีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อากาเส ปทํ ทสฺเสนฺโต วิยาติ อิทํ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ เอตทคฺเคติ เอตสฺมึ อคฺคภาเว ฯ ภิกฺขูนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อิโต ภารุกจฺฉวตฺถุโต ฯ ภิกฺขุนี...ทีสุ วินิจฺฉโย ฯ วินาโสติ อวุฑฺฒิ ฯ เอวนฺติ กรเณน ฯ อนุกมฺปายาติ ปทํ อคมาสีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

๑. อยํ วณฺณนายํ น อาคโต ฯ

[ปา.๗๑..๗๔ ฯ ส.๓๓๔.๓๓๕]

ตนฺติ ทุติยิกํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ อถาติ ตทา ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุสฺส
สํวณฺเณสีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ นนฺติ ภิกฺขุํ ฯ อิตีติ อิติ
วตฺวา ฯ ตโตติ ตทา ฯ สมุจฺฉินฺโน กามราโค เอเตนาติ
สมุจฺ...ราโค ฯ

[ปา.๗๔ ฯ ส.๓๓๕.๓๓๖]

ทุติยปาราชิกวณฺณนาย อตฺถโยชนา

[๓๖๕] อิทานิ ทุติยปาราชิกวณฺณนาการํ ญาเปตุกาโม ทุติยนฺติอาทิมาห ฯ

อทุติเยน อสทิเสน ชิเนน ทุติยํ ยํ ปาราชิกํ ปกาสิตํ อิทานิ ตสฺส ปาราชิกสฺส สํวณฺณนากโม ยสฺมา ปตฺโต ตสฺมา ปตฺตตฺตา ยํ วจนํ สุวิญฺเญยฺยํ ปุพฺเพ มยา ปกาสิตํ ตํ วจนํ สพฺพํ วชฺชยิตฺวา อสฺส ทุติยสฺส อยํ สํวณฺณนา โหตีติ โยชนา ฯ

ปุพฺเพ จาติ จสทฺโท สุวิญฺเญยฺยญฺจ ปุพฺเพ ปกาสิตญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ วชฺชยิตฺวานาติปิ อตฺถิ ฯ

[๓๖๖] เตน สมเยน ฯ เป ฯ ปพฺพเตติ อิทํ อุทฺธริตฺวา ฐปิตปทํ ฯ เอวํ นามํ ยสฺส ตํ เอวํนามกํ ฯ กสฺมา ปน ตํ นครํ ราชคหนฺติ วุจฺจตีติ อาห ตํ หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ ตํ นครํ ฯ มนฺธาตุ...ทีหีติ ปทํ ปริคฺ...ตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ

มํ สิรึ ธาเรตีติ มนฺธาตา อลุตฺตสมาโส ฯ คาโว วินฺทตีติ โกวินฺโท ฯ อถวา คจฺฉติ ชานาตีติ โค ปญฺญา ฯ ปญฺญา-รํสิสงฺขาตํ คํ วินฺทตีติ โกวินฺโท รํสิวาจโก โคสทฺโท ฯ

โคสทฺโท สคฺครํสีสุ วชิราชุนวาริสูติ

หิ วุตฺตํ ฯ มหนฺโต จ โส โกวินฺโท จาติ มหาโกวินฺโท ฯ มนฺธาตา จ มหาโกวินฺโท จ มนฺธาตุ ... วินฺทา ฯ มหาโกวินฺโท

[ปา.๗๕ ฯ ส.๓๓๗]

จ ทีฆนิกาเย มหาวคฺเค โควินฺทสุตฺเต วุตฺตนเยน เวทิตพฺโพ ฯ

ปริคฺคหิตตฺตาติ คหิตตฺตา ฯ อาจริยา เอตฺถ ราชคหนฺติ วจเน อญฺเญปิ ปกาเร วณฺณยนฺติ กเถนฺติ เตหิ ปกาเรหิ กึ ปโยชนํ ราชคหนฺติ เอตํ วจนํ ตสฺส นครสฺส นามนฺติ โยชนา ฯ ปิสทฺโท มนฺธาตุ ฯ เป ฯ วุจฺจตีติ วุตฺตปฺปการํ อเปกฺขติ ฯ ตํ ปเนตํ นครํ ฯ สุญฺญนฺติ มนุสฺเสหิ สุญฺญํ ฯ ตํ นครํ ยกฺขปริคฺคหิตํ ยกฺเขหิ รกฺขิตํ เตสํ ยกฺขานํ วสนวนํ หุตฺวา ติฏฺฐตีติ โยชนา ฯ วสนฺติ เอตฺถาติ วสนํ วสนญฺจ ตํ วนญฺจาติ วสนวนํ ฯ วสฺสนฺตวนนฺติปิ ปาโฐ วสฺสนฺตกาเล กีฬาวนํ วสฺสนฺตวนํ ฯ

โส จ ปพฺพโต ชเนน วุจฺจติ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ ตสฺส[๑] ปพฺพตสฺส ฯ

[๓๖๗] ตตฺถ ตตฺถ ฐาเน ฯ หิ สจฺจํ ฯ เต มิตฺตา ฯ สงฺคมฺม ปสฺสิยนฺตีติ สนฺทิฏฺฐา ฯ เต หีติ หิ สจฺจํ เต มิตฺตา ฯ

ตโตติ ตสฺมา ฯ คิลีติ[๒] คิลิ อิตีติ เฉโท ฯ อิตีติ ปทํ อาหํสูติ ปเท อากาโร ฯ ตทุปาทายาติ ตํ วจนํ นิสฺสาย ฯ ตสฺส ปพฺพตสฺส ฯ

ทฺวารสฺส พนฺธํ ทฺวารพนฺธํ สห ทฺวารพนฺเธน วตฺตนฺตีติ สทฺวารพนฺธา ฯ กุฏฺโย กตฺวา วสฺสุปคมเน เหตุํ ญาเปนฺโต

๑. ๒. อสฺส คิลตีติ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๗๕ ฯ ส.๓๓๗.๓๓๘]

วสฺสํ อุปคจฺฉนฺเตน หีติอาทิมาห ฯ อุปคจฺฉนฺเตนาติ ปทํ อุปคฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

หุตฺวาติ ปทํ ภินฺทิตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ติณกุฏิโย ภินฺทิตฺวาติ ปทสฺส อตฺโถ ฯ น อิติ ปทํ กตฺวาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ภินฺทเน เหตุํ ญาเปนฺโต เยน หีติอาทิมาห ฯ หิ สจฺจํ เยน ภิกฺขุนา ฯ เตน ภิกฺขุนา อาปุจฺฉิตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ เตน ภิกฺขุนา คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ปฏิสาเมตฺวาตีมสฺส วิวรณํ สงฺโคเปตฺวาติ[๑] อตฺโถติ ฯ จปิตํ ติณกฏฺจํ ฯ อุปจิกาหีติ ปทํ ขชฺชตีติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

[๓๖๘] อนุ อนุ อวโยติ[๒] ปทสฺส วิวรณํ ยํ ยํ ฯ เป ฯ อตฺโถติ ฯ อนุสทฺโท คุณวิจฺฉายํ วตฺตติ ฯ วยนํ วโย หานิ วิปุพฺโพ อิ คติยํ ฯ นตฺถิ อนุวโย เอตสฺสาติ อนุอวโย ฯ อนูติ ปทํ อวโยติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อนุวโย อนุโนติ จ เทฺว ปาฐา ฯ

เอเตนาติ กุมฺภการกมฺเมติ ปเทน ฯ ปิฏฺจิสงฺฆาโฏ จ กวาโฏ จ สูจิ จ ฆฏิกา จ วาตปานกวาโฏ จ ปิฏฺจิ...วาฏา ฯ ปาณิกายาติ ปาณินา ฯ ปูเรตฺวาติ ปทํ ปจีติ ปเท ปุพฺพกาล- กิริยา ฯ กุฏิกายาติ ปทํ สทฺโทติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วาเตนาติ

๑. สงฺโคปิตฺวา อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. วณฺณนายํ อนุสทฺโท เอโกเยว ฯ

[ปา.๗๕.๗๖ ฯ ส.๓๓๘..๓๔๐]

ปทํ สมาหตายาติ ปเท กตฺตา ฯ เอเตนาติ กึกิณิกสทฺโทติ
ปเทน ฯ อสฺสา กุฏิยา ฯ วาตาหตายาติ วาเตน ฆฏิตาย ฯ

[๓๖๔] กึ เอตํ ภิกฺขเวติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ
วุจฺจเต อเนนาติ วจนํ อนาคตสฺส วจนํ อนาคตวจนํ ฯ ตสฺสาติ
อตีตตฺเถ อนาคตวจนสฺส ฯ นามสทฺทโยเค อนาคตวจนสฺส
อิจฉิตตฺตา วุตฺตํ ตสฺส ลกฺขณํ สทฺทสตฺถโต ปริเยสิตพฺพนฺติ
เตน โมคฺคลฺลานวุตฺติยํ นาเม ครหาวิมฺหเยสุ นามสทฺเท
นิปาเต สติ ครหายํ วิมฺหเย จ ตมฺยมาเนสฺสตฺยาทโย โหนฺติ
กถํ หิ นาม โส ภิกฺขเว โมฆปุริโส สพฺพมตฺติกามยํ กุฏิกํ
กริสฺสตีติ วุตฺตํ ฯ

น หิ ฯ เป ฯ ภวิสฺสสตีติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ เอเตน
อนุทฺทยาติ ปเทน ฯ เอเตหีติ อนุกมฺปา อวิเหสาติ ปททฺว-
เยหิ ฯ ปจวีขนนญฺจ จิกฺขลลมทฺทนญฺจ อคฺคิทานญฺจ ปจ...
ทานานิ ฯ พุทฺธกาเลปีติ ปีสทฺโท นิพฺพุตกาลํ อเปกฺขติ ฯ เอวนฺติ
เอวํ กมฺมํ ฯ ฐาเนสูติ ปทํ ปาเณสูติ ปเท วิสยาธาโร ฯ
ปาเณสูติ ปทํ กโรนฺตานนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มญฺญิตฺวาติ ปทํ
อาปชฺชมานาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิมสฺสาติ เถรสฺส ฯ
มาติ ปทํ มญฺญตีติ ปเท ปฏิเสโธ ฯ ปาเณสูติ ปทํ ปาตพฺเพติ ปเท
อาธาโร ฯ ปาตพฺเพตีมสฺส วิวรณํ ฆํสิตพฺเพติ ฯ ฆํสิตพฺเพติ

[ปา.๗๖.๗๗ ฯ ส.๓๔๐.๓๔๑]

ปทํ มญฺญตีติ ปเท อาธาโร ฯ ฆํสิยเต ฆํสิตพฺพํ ภาวสาธนํ ฯ

[๓๗๐] ครหิตฺวาติ ปทํ ปฏิกฺขิปีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิตีติ วจเน ฯ ปฏิกฺขิปิตฺวาติ ปทํ ฐเปสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ สพฺพ... กรเณติ สพฺพมตฺติกามยาย กุฏิกาย กรเณ ฯ โย ปีติ ปิสทฺโท ธนิยตฺเถรํ อเปกฺขติ ฯ ตตฺถ ตตฺถาติ ตสฺมึ ตสฺมึ ปชวีขนนาทิเก วตฺถุสฺมึ ฯ กตํ กุฏิทํ ฯ ตตฺถาติ กุฏิกาย ฯ สาปีติ สุทฺธมตฺติกามยา ฯ อิฏฺจกาหีติ ปทํ กตาติ ปเท กรณํ ฯ

อาคนฺตฺวา วสนฺติ เอตฺถาติ อาวสโถ วส นิวาเส ถปฺปจฺจโย ฯ ติญฺชเกหิ กโต อาวสโถ ติญฺชกาวสโถ ติญฺชกาวสเถน สงฺเขโป สทิสากาโร ติญฺช...สงฺเขโป[๑] ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ[๒] ฯ

...อาทิมฺหิ วจเน ฯ โนติ อเมฺห เภทาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อิมินา เถเรน กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตสฺเสตฺถาติ เอตสฺส เถรสฺส เอตฺถ กุฏิยํ ฯ อิติ ปุจฺฉา สิยา ฯ ตนฺติ กุฏิกํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ เอตฺถาติ กุฏีภินฺทนาธิกาเร ฯ

[๓๗๑] ตตฺราติ ทุติยปาราชิกาธิเร ฯ ตนฺติ ฉตฺตํ ฯ เอกวณฺเณน ปน นีเลน วา ปีตเกน วา เยน เกนจีติ จตุปฺปทานิ สุตฺเตนาติ ปทสฺส วิเสสนานิ ฯ สุตฺเตนาติ ปทํ สิพฺพิตุํ วินทฺธิตุนฺติ

๑. คิญฺชกา...อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

ปททฺวเย กรณํ ฯ สิพฺพิตฺวนฺติ สิพฺพนํ กาตุํ ภาเว ตุํ ฯ ฉตฺต...
ณกนฺติ ปทํ สลากปญฺชรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตญฺจ โข
สิพฺพนวินทฺธนํ ถิรกรณตฺถํ วฏฺฏติ น วณฺณมฏฺฐตฺถาย วฏฺฏตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ ฉินฺทิตฺวนฺติ ฉินฺทนํ ฯ อิตีตฺ[๑] ปทํ สมาปนฺนํ ฯ
สพฺพตฺถาติ สพฺพสฺมึ ฉตฺตทณฺเฑ ฯ สาปิ เลขา ฯ เวเจตพฺโพ
เวเธตพฺโพติ จ เทฺว ปาโฐ ฯ วาตปฺปหาเรนาติ ปทํ อจลนตฺถนฺติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ รชฺชุเกหีติ ปทํ คาเหตฺวาติ ปเท กมฺมํ
สา เลขา ฯ

[๓๗๒] จีวรมณฺฑนตฺถายาติ ปทํ สิพฺพนฺตา กโรนฺตีติ ปททฺวเย
สมฺปทานํ ฯ นานาสุตฺตเกหิ วาติ วาสทฺโท[๒] เอกวณฺณสุตฺตเกนาติ
อิมมตฺถํ สมุจฺจิโนติ ฯ เวณึ วา สงฺขลิกํ วาติ ปททฺวยํ กโรนฺตีติ
ปเท กมฺมํ ฯ สพฺพํ วิธานํ ฯ คณฺฐิกปฏฺกนฺติ คณฺฐิกสฺส ปติฏฺฐานฏฺ-
ฐาเน จเปตพฺพํ วตฺถํ ฯ ปาสกปฏฺกนฺติ ปาสกสฺส ปติฏฺฐานฏฺฐาเน
จเปตพฺพํ วตฺถํ ฯ ตตฺถาติ คณฺฐิกปฏฺปาสกปเฏสุ ฯ จีวเร รตฺเต
สตีติ โยชนา ฯ กณฺชิกญฺจ ปิฏฺฐญฺจ ขลิ จ กณฺชิกปิฏฺฐขลิ ฯ
กณฺจิกปิฏฺฐขลีติปิ อตฺถิ ฯ เยน เกนจีติ มุคฺครมุสลาทินา ฯ ตมฺปีติ
ปหรณํ ฯ ยํ สุตฺตํ ภควตา อนุญฺญาตํ ตํ สุตฺตํ ฯ รชนกาเล
จีวรรชนกาเล จีวรรชฺชุยํ ลคฺคนตฺถาย พนฺธนตฺถาย พนฺธิตพฺพนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ ลคฺคนตฺถายาติ ปทํ พนฺธิตพฺพนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ

๑. ๒. อยํ ทิสฺสมานวณฺณนายํ น ปญฺญายติ ฯ

[ปา.๗๗ ฯ ส.๓๔๓.๓๔๔]

[๓๗๓] อนฺโต วา พหิ วา เลขํ กโรนฺติ ฯ อิตีติ อิติ มนสิกาเรน ปจนฺติ ฯ เตลวณฺโณ ปน ปตฺโต ฯ ภตฺติกมฺมนฺติ ปุริสาทิรูปกมฺมํ ฯ อสฺสาติ ฉตฺตสฺส ฯ

มจฺฉกณฺฑกํ มจฺฉกณฺฑกนฺติ จ เทฺว ปาฐา[๑] ฯ ตนฺติ พหุรชฺชุกาย พนฺธนํ ฯ อยํปิ ฆฏิกา ฯ ฆํสิตฺวา วา ฉินฺทิตฺวา วา วลญฺเชตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ อญฺชนิยา ฯ เอตฺถาติ สิปาฏิกายํ อารกณฺฑเกปิ[๒] เอกวณฺณสุตฺเตน เยน เกนจิ ยงฺกิญฺจิ สิพฺพิตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนฺติ วลิกรณํ ฯ ตตฺถาติ มณฺฑเล ฯ เยนาติ เยน สณฺฑาเสน ฑํสาเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ สูจินฺติ ปทํ กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ สณฺฑาเส ฯ ตนฺติ มุขมตฺตํ ฯ อุชุกเมวาติ ปทํ พนฺธิตุนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อุโภสุ วาติ เอตฺถ วาสทฺโท เอกปสฺเสติ อตฺถํ สมุจฺจิโนติ ฯ จสทฺโท วฏฺฏเลขา จ อหิจฺ... มตฺตญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ เตลภาชเนสูติ นิทฺธารณํ ฯ เอเตสุ มญฺจปีฐาทีสุ ฯ

[๓๗๔] อญฺญตฺราติ วิรุทฺธเสนาสนํ ฐเปตฺวา ฯ อญฺเญสนฺติ สีมาสามิกานํ ฯ ราชวลฺลเภหีติ อลชฺชีหิ เจว ภินฺนลทฺธิเกหิ จ ภิกฺขูหิ กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ เตสํ ลชฺชิปริสาติ เตสํ สีมาสามิกานํ อนุพลํ ทาตุํ สมตฺถา ลชฺชิปริสา ฯ อวเสสนฺติ ปทํ

๑. อิทานิ ปเท กณฺฏก อิติ วลญฺชียติ ฯ ๒. วณฺณนายํ อิทํ ปทํ ปรปฺปโยค โหติ ฯ

[ปา.๗๗ ฯ ส.๓๔๔...๓๔๗]

ภินฺทิตพฺพานีติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อวเสสเสนาสนานีติปิ อตฺถิ ฯ โน จ โข อปริโภคํ ภินฺทิตพฺพานีติ สมฺพนฺโธ ฯ กโรนฺเตหีติ ปทํ เปเสตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ โน เจ หรนฺติ ฯ อถาติ ยทิ ฯ หิมวสฺสาตปาทีหีติ ปทํ ปติฏฺเตสฺสูติ ปเท กรณํ ฯ โจเรหีติ ปทํ หเฏสฺสูติ ปเท กตฺตา ฯ อคฺคินาติ ปทํ ทฑฺเฒสฺสูติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ ปทํ โจเทตุนฺติ ปเท อากาโร ฯ ยนฺติ ยํ อลชฺชีนํ เสนาสนเภทนาทิ ฯ

[๓๗๕] ภินฺนาย ปน กุฏิกายาติ กุฏิกาย ภินฺนาย ฯ ภินฺนายาติ ปทํ ปริวิตกฺกํ อุสฺสาหนฺติ ปททฺวเย ลกฺขณกิริยา ฯ ตตฺถาติ อายสฺมโตติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ

ทารูนํ คโห ทารุคโห ฯ ทารูนิ คเณตีติ ทารุคณโก[๑] ฯ ทารูนิ โคเปตีติ ทารุโคปโก ฯ คเหตพฺพานีติ คหณานิ เทเวน คหณานิ เทวคฺคหณานิ เทวคฺคหณานิ จ ตานิ ทารูนิ จาติ เทว...ทารูนิ ฯ

ราชปริคฺคหภูตานีติ รญฺโญ สนฺตกภูตานิ ฯ อคฺคิทาเหน วา ฯ เป ฯ ปรุทฺธนาทินา[๒] วาติ ปทตฺตยํ วิปตฺตีติ ปเท กรณํ ตติยาวิเสสนํ วา ฯ โคปุรญฺจ อทฺทาลโก[๓] จ ราชนฺเตปุรญฺจ หตฺถิสาลา จ โคปุร...สาลาโย ฯ

๑. ทารุคเหคณโกติ สวณฺณนา ปาลิ ฯ ๒. ...รุนฺธนทินาติ วรฺณนาปาโฐ ฯ
๓. อิทานิ อฏฺฏาลโกติ วลญฺชียติ ฯ

[๓๗๖] อิสฺสริยมตฺตายาติ ปมาณภูตอิสฺสริเยน ฯ อิสฺสรานนฺติ ปทํ อาลปนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ นีจ...ปนนฺติ นีจฏฺฐาเน ฐิตปุริสสฺส อาลปนํ ฯ อปิสทฺโท อปฺปกตึ อเปกฺขติ ฯ ตสฺมินฺติ ทารุโคปกปุริเส ฯ อิสฺสาปกโตว อิสฺสาย อภิภูโต เอว ฯ โส พฺราหฺมโณ สุตฺวา อิติ มนสิกตฺวา อาณาเปสิ ฯ รญฺโญติ ปทํ วจนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สุตฺวาติ ปทํ อาณาเปสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปกฺโกสาหีติ วจนํ รญฺญา ยสฺมา น วุตฺตํ ฯ นนฺติ ทารุโคปกํ พนฺธนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ พนฺธํ อาณาเปสิ กาเรสิ ฯ

[๓๗๗] อทฺทสา ฯ เป ฯ นิโยติ อิทํ อุทฺธริตฺวา ชปิตปทํ ฯ โส ธนิโย ญตฺวา อิติ จินฺเตตฺวา ตทา นํ ทารุโคปกํ อหเมว โมเจสฺสามิ อิติ มนสิกตฺวา นิจฺจกาลํ ตสฺส ทารุโคปกสฺส ปวุตฺตึ สุณนฺโตเยว วิจรติ อิติ๑ ตสฺมา ฯ เป ฯ อทฺทส ฯ อหนฺติ ปทํ หญฺญามีติ ปเท กมฺมํ ฯ ชเนน หญฺญามิ ฯ อิงฺฆ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน อิงฺฆาติ นิปาโต โจทนตฺเถ วตฺตติ ฯ วุตฺตมตฺถํ ปากฏํ กาตุํ อภิสิตฺโต ฯ เป ฯ น สรสีติ วุตฺตํ โหตีติ วุตฺตํ ฯ ยํ วาจํ ฯ

ปาลิยํ ปน ภาสิตา ภาสิตฺวาติ จ ปาฐา ทิสฺสนฺติ ฯ ภาสิตาติ ปทํ ตฺวนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ภาสิตฺวาติ ปทํ สรตีติ

๑. อยํ วณฺณนาปาโฐ น ทิสฺสติ ฯ

ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ภาสิตนฺติปิ อตฺถิ โส น ยุชฺชติ ฯ

ธมฺมเภรินฺติ ปุราณสภาวสงฺขาตธมฺมเภรึ ฯ ตํ วจนํ สนฺธาย เอส เถโร วทติ ฯ ยํ ติณกฏฺโจทกํ ฯ อปริคฺคหิตํ อรกฺขิตํ ฯ ทีเปติ ญาเปติ ฯ

[๓๗๘] โลเมน ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ มุตฺโตสีติ มุตฺโต อสิ ฯ อรหนฺตทฺธโช อรหนฺตานํ ธชํ ธารโก ปุคฺคโล สพฺภิ สปฺปุริเสหิ อวชฺฌรูโป อวชฺฌสภาโว ฯ เอฬโก วิย วิญฺญุปุริสํ อาคมฺม มุตฺโต ตฺวํ อิมินา ปพฺพชฺชาลิงฺคโลเมน มุตฺโต อสีติ โยชนา ฯ

[๓๗๙] ปริสตีติ ปริสายํ ฯ วจนํ สุตฺวา ฯ อวสทฺทสฺส วิวรณํ อวชานนฺตาติ ฯ ตํ เถรํ ฯ ฌายนฺตีติ ปทสฺส วิวรณํ โอโลเกนฺตีติ ฯ อวสทฺโท อวชานนวาจโก ฌา โอโลกเน ฯ ลามกโต วา จินฺเตนฺตีติ วจเนน อวสทฺโท ลามกวาจโก ฌา จินฺตายนฺติ ญาเปติ ฯ ตสฺส เถรสฺส ฯ สพฺพตฺถ   ฐาเน ฯ เอตฺถาติ อุชฺฌายนฺตีติอาทิวจเน ฯ ปทานนฺติ ปทํ โยชนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อิโต ฐานโต ฯ ปรํปีติ ปทํ อาคต อิติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถ ตตฺถ ฐาเน ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ รญฺโญ ...อาทิมฺหิ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อทินฺนํ อาทิยิสฺสติ อิติ อยํ อตฺโถ อุชฺฌายนตฺโถ ภิกฺขุโน เถยฺยกมฺมนินฺทนตฺโถ น ทารุวิเสสนตฺโถ ฯ อทินฺนนฺติ ปทํ อาทิยิสฺสตีติ ปทสฺส กิริยาวิเสสนํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

[ปา.๘๐.๘๑ ฯ ส.๓๔๙.๓๕๐]

อสมฺมุยฺหนฺเตหีติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ

[๓๘๐] อิตีติ ปทํ ชานาตีติ ปเท อากาโร ฯ เอวนฺติ ชานเน ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ อสฺส ภควโต สมฺปทานํ ฯ วตฺตาโร ชนา วจ ภาสเน ฯ เอกภิกฺขุสฺสาปิ สีลสํวโร นาม ฯ ตํ นาม สีลํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ สิกฺขาปเท สํสนฺทิตฺวา[๑] ปญฺญตฺเต ฯ ปรสนฺตกํ ติณสลากมตฺตมฺปิ ปพฺพชิเตน เยน ยสฺมา น คเหตพฺพํ ตสฺมา ภควา ปพฺพชิตํ กสฺมา น นาเสสฺสติ อิติ เอวํ วตฺตาโร ชนา โหนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ มาคโธติอาทิปเทสุ ฯ เอตฺถาติ กิตฺตเถน นุ โขติอาทิวจเน ฯ โส จ โข ปาโท โปรา ฯ เป ฯ วเสน เวทิตพฺโพ น อิตเรสํ...ทีนํ กหาปณสฺส วเสน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ กสฺมา ปน โส ยถาวุตฺตปาโท คหิโตติ อาห เตนาติอาทึ ฯ สพฺพพุทฺธานํ หีติ ทพฺพีกรณํ ฯ อูนํ โอนนฺติปิ จ เทฺว ปาจา ฯ อติริตฺตนฺติ อธิกํ ฯ อปิสทฺโท อญฺญพุทฺเธ อเปกฺขติ ฯ

[๓๘๑] อุตฺตรวินิจฺฉยฏีกายํ ปน มิสฺสกกหาปโณเยว นีลกหาปโณ ฯ ตตฺเถว หิ โปราณสตฺถวิหิตลกฺขณํ ทิสฺสติ ฯ ปญฺจมาสา สุวณฺณสฺส ตถา รชตสฺส ทสมาสา ตมฺพสฺสาติ เอเต วีสติมาเส มิสฺเสตฺวา พนฺธตฺถาย วีหิมตฺตํ โลหํ ปกฺขิปิตฺวา อกฺขรานํ[๒] จ หตฺถิปาทานีนมญฺญตรญฺจ รูปํ ทสฺเสตฺวา กโต

๑. สํสนฺเทตฺวาติ เยภุยฺเยน วลญฺชียติ ฯ ๒. อกฺขรานีติปิ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๘๑.๘๒ ฯ ส.๓๕๐...๓๕๒]

นิทฺโทสตฺตา นีลกหาปโณ นาม โหติ ฯ โหนฺติ เจตฺถ

เหมรชตตมฺเพหิ สตฺเถ นิทฺทิฏฺฐลกฺขณํ
อหาเปตฺวา กโต วีส- มาโส นีลกหาปโณ ฯ
เหมปาทํ สชฺฌุปาทํ ตมฺพปาททฺวยํ หิ โส
มิสฺเสตฺวา รูปมปฺเปตฺวา กาตุํ สตฺเถ สุทสฺสิโต
เอโลติ วุจฺจเต โทโส นิทฺโทสตฺตา ตถาริโต[๑]
ตสฺส ปาโท สุวณฺณสฺส วีสวีหคฺฆนามโก ฯ
ยสฺมึ ปน ปเทเส โส น วตฺตติ กหาปโณ
วีสโสวณฺณวีหคฺฆํ ตปิปาทคฺฆนฺติ เวทิยํ
วีสโสวณฺณวีหคฺฆํ เถเนนฺตา ภิกฺขโว ตโต
จวนฺติ สามญฺญคุณา อิจฺจาหุ วินยญฺญโนติ

วาจิสฺสรนามกาจริเยน วุตฺตํ ฯ

[๓๘๒] มูลจฺเฉทวเสนาติ[๒] ปทํ กตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ กตฺวาติ ปทํ ปญฺญตฺเตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อปรํปิ รช... วตฺถุํ ฯ ตสฺส วตฺถุสฺส อุปฺปตฺติทีปนตฺถํ อุปฺปตฺติญาปนตฺถํ เอวญฺจิทํ ฯ เป ฯ โหตีติ เอตํ วจนํ ธมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิ วุตฺตํ ฯ ตสฺส วจนสฺส ฯ ยถา จ อิธ สิกฺขาปเท ตสฺส อตฺโถ จ อนุปฺปญฺญตฺติสมฺพนฺโธ จ ฯ เป ฯ เวทิตพฺโพ เอวํ อิโต

๑. ตเถริโตติปิ ทิสฺสติ ฯ ๒. มูลจฺเฉชฺช...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๒ ฯ ส.๓๕๒]

สิกฺขาปทโต ปเรสุ ...ปเทสุ ตสฺส อตฺโถ จ ฯ เป ฯ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ ยํ ยํ หีติอาทิ ทพฺหีกรณํ ฯ ยํ ยํ วจนํ ฯ ปุพฺเพ วุตฺตวจนสฺส วชฺชนเหตุํ ญาเปนฺโต อาห ยทิ หีติอาทึ ฯ วุตฺโต นโย ยสฺส ตํ วุตฺตนยํ ฯ อนฺตนฺติ ปริโยสานํ ฯ

ตํ หีติ หิ สจฺจํ ตํ ติตฺถํ วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถ ติตฺเถ ฯ ตโต ภณฺฑิกโต ฯ เตสํ อปสฺสนฺตานนฺติ เตสุ รชเกสุ อปสฺสนฺเตสุ ฯ

[๓๘๓] คาโม ฯ เป ฯ มาทิ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ เอกกุฏิกคามาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ วา เอกกุฏิโกปิ คาโมติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ เอกา เอว กุฏิ เอกํ เคหํ นาม ฯ เสยฺยถาปิ มลยชนปเทติ มลยชนปเท วิย ฯ ยถา ลงฺกาทีเป มลยชนปเท เอกา เอว กุฏิ เอกํ เคหํ นาม เอวํ เอกา เอว กุฏิ เอกํ เคหนฺติ อธิปฺปาโย ฯ อยํ คาโม ฯ ปเรติ(๒) ทฺวิกุฏิกาทโย อญฺเญ คามา ฯ อภาเวนาติ ปทํ ปริคฺคหภูโตติ ปเท เหตุ ฯ ยโต วา คามโต อปฺปกฺกนฺตาติ ปเท อปาทานํ ฯ โส คาโม อมนุสฺโส นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ

นิสาทนํ ปติฏฺฐาปนํ ปเวสนํ นิสาโท คุนฺนํ วิย นิสาโท เอตสฺสาติ โคนิสาทิ ฯ นิเวสิยตีติ นิวิฏฺโฐ ฯ โคนิสาทิ จ โส นิวิฏฺโฐ จาติ โคนิสาทินิวิฏฺโฐ ฯ

๑. ๒. ปรํ อปเร อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๒...๘๔ ฯ ส.๓๕๒.๓๕๓]

อนิวิสิตฺวาติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ชงฺฆ... ตฺถาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ โย โกจิ สตฺโถ ฯ

[๓๘๔] อนุ...สฺเสวาติ อนุราธปุรสฺส อิว ฯ อภิ...เยนาติ อภิธมิเม อาคตนเยน ฯ อรญฺญสงฺเขปนฺติ อรญฺญนฺติ คณนํ ฯ ยสฺส ปน คามสฺส เอโก อินฺทขีโล ฯ ตสฺส วา คามสฺส ฯ วาสทฺโท เวมชฺฌา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ วาสทฺโท อินฺทขีเลติ อเปกฺขติ ฯ ยตฺร หีติ คาเม ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตตฺราติ คาเม ฯ พาหํ พาหุํ เลฑฺฑุํ เลณฺฑุํ[๑] สุปฺปปาโต สุปฺปิปาโตติ จ เทฺว ปาฐา ฯ อปริกฺขิตฺตสฺส ฯ เป ฯ เลฑฺฑุปาตาติ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ มหาปจฺจริยํปิ วุตฺตวจนํ ตาทิสเมว ฯ

[๓๘๕] มหาอฏฺฐกถายนฺติ ปทํ ฐเปตฺวา วุตฺตนฺติ ปททฺวเย อาธาโร ฯ มาตุคาเมนวาติ ปทํ ขิตฺตสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ ฐเปตฺวาติ ปทํ กต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตโตติ เลฑฺฑุปาตพฺภนฺตรโต ฯ อิทํ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตวจนํ เอตฺถ อปริกฺขิตฺตสฺส ฯ เป ฯ เลฑฺฑุปาโตติ เอตฺถ[๒] วจเน ปมาณํ ฯ เอตฺถ ฐาเน ฯ สพฺพตฺถ ฐาเน ทฏฺฐพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ

[๓๘๖] ปาลิยํ หีติอาทิ วิรุทฺธาการทสฺสนตฺถํ ฯ อิติ ปุจฺฉา ฯ ปริหาโร ปณฺฑิเตน วุจฺจเต ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ โส จ

๑. อิทานิ เลฑฺฑุ อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ตสฺมา สพฺพตฺถ ตถา ปริวตฺติสฺสาม ฯ
๒. อติเรกมิทํ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๕๓..๓๕๕]

อธิปฺปาโย ฯ อฏฺฐกถาจริยานเมวาติ ปทํ วิทิโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
ฆรุปจาเร ฐิตสฺสาติ อิมินา ฆรุปจาโร นาม ตสฺมึ ฆรุปจาเร
ฐิตสฺส มชฺฌิมสฺส ฯ เป ฯ คามูปจาโร นามาติ เหฏฺฐา วุตฺตวจนํ
ทสฺเสติ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ เสสมฺปิ[๑] คามูปจารลกฺขณํ ปณฺฑิเตน
คเหตพฺพํ ฯ อิธ สิกฺขาปเท ฯ ตตฺราติ[๒] ตสฺมึ ทุวิเธ คาเม
นิทฺธารณํ ฯ อวตฺวาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปุพฺเพติ
ปริกฺขิตฺตคาเม ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ ฆรุปจาเร ฯ โย ปน
อาจริโย วทติ ฯ ฐิตสฺสาติ ปทํ เลฑฺฑุปาตํเยวาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
ตสฺส อาจริยสฺส อาปชฺชตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ตโตติ ตสฺมา ฯ
เอตฺถาติ ฆรุปจารคามูปจาเร วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ
คามปฺปเวสนาทีสูติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺตนเยเนวาติ
ตสฺมึ ฆรุปจาเร ฐิตสฺสาติอาทินา วุตฺตนเยน ฯ เอตฺถาติ อทินฺนา-
ทานสิกฺขาปเท ฯ อสฺสาติ คามสฺส ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๓๘๗] อภิธมฺเมติ สติปฺปฏฺฐานวิภงฺเค ฯ นิกฺขมิตฺวา พหิ-
อินฺทขีลาติ อินฺทขีลโต พหิ นิกฺขมิตฺวา ฐิตํ ยํ ฐานํ สพฺพํ
เอตํ ฐานํ อรญฺญนฺติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ตนฺติ เสนาสนํ ฯ
ปฏฺฐายาติ ปทํ ปญฺจธนุสต อิติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อาจริยธนุนาติ
ปทํ ปญฺจธนุสตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ
ภควตาติ ปทํ ทสฺสิตาติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ ปทํ ปญฺจาติ ปทสฺส

๑. ๒. สนฺเตปิ ตตฺถาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๕๕.๓๕๖]

สรูปํ ฯ อวหรนฺตสฺสาติ คณฺหนฺตสฺส ฯ

[๓๘๘] อตฺถทสฺสนตฺถนฺติ อตฺถสฺส ญาปนตฺถํ ฯ ตตฺถาติ อทินฺนนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ อิธ ปน สิกฺขาปเท ยงฺกิญฺจิ ฯ เป ฯ ภณฺฑํ อทินฺนนฺติ วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตเทตํ ภณฺฑํ ทินฺนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สามิเกหีติ ปทํ น ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ จิตํ ภณฺฑํ ฯ อนเปกฺขตายาติ ปทํ อปริจฺจตฺตนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตณฺหามมตฺเตนาติ ตณฺหาวเสน มม ธนํ อิติ ภาเวน ฯ มมายิตตฺตาติ มม ธนนฺติ คหิตภาวโต ฯ

[๓๘๙] เถยฺยสงฺขาตนฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ เถเนตีติ เถโน ฯ ภวนฺติ พุทฺธิสทฺทา เอเตนาติ ภาโว ฯ อวหรติ คณฺหาติ เอเตนาติ อวหรณํ อวหรณํ จ ตํ จิตฺตญฺจาติ อว...จิตฺตํ ฯ เอตนฺติ เถยฺยนฺติ วจนํ ฯ

สงฺขาสทฺทสฺเสว ตกาเรน วฑฺเฒตฺวา วุตฺตตฺตา สงฺขา สงฺขาตนฺติ อตฺถโต เอกนฺติ วุตฺตํ ฯ อตฺถโต เอกนฺติ ปทตฺถโต เอกํ ฯ ภาวโต สงฺขายติ อุปฏฺฐายตีติ สงฺขา สงฺขา เอว สงฺขาตํ ฯ

สญฺญา นิทานํ การณํ เอเตสนฺติ สญฺญานิทานา ฯ สตฺตานํ สํสาเร ปปญฺเจนฺติ จิรายนฺตีติ ปปญฺจา ตณฺหามานทิฏฺฐิโย ปปญฺจา เอว สงฺขา ปปญฺจสงฺขา ฯ

เถยฺยจิตฺตสงฺขาโตติ เถยฺยจิตฺโตติ กถิโต ฯ เถยฺยสงฺขาเตน

เถยฺยภูตจิตฺตโกฏฺฐาเสน อิติ อตฺถโต ปณฺฑิเตน ทฏฺฐพฺพํ ฯ
ทฏฺฐพฺพนฺติ ปทํ ภาววาจกํ ฯ ยทิ เอวํ อตฺโถ โหติ อถ
กสฺมา เอตสฺส วิภงฺเค เถยฺยจิตฺโต อวหรณจิตฺโตติ วุตฺตนฺติ
อาห โย จาติอาทึ ฯ พฺยญฺชนํ อนาทิยิตฺวาติ พฺยญฺชเน อาทรํ
อกตฺวา สทฺทตฺถมนเปกฺขิตฺวาติ อธิปฺปาโย ฯ อนาทยิตฺวาติปิ
อตฺถิ ฯ อตฺถเมวาติ อธิปฺปายเมว ฯ อสฺสาติ เถยฺยสงฺขาตนฺติ
ปทสฺส ฯ

[๓๙๐] เอตฺถ ปน วจเน วิชฺชมานํ ปจมปทํ ฯ ทุติยปทํ ฯ เป ฯ
วเสน วุตฺตํ ฯ เอตฺถ อาทิเยยฺยาติอาทิวจเน โยชนา ฯ
เอกภณฺฑวเสน จ โยชนา สวิญฺ...เนว ลพฺภติ นานาภณฺฑ-
วเสน โยชนา สวิญฺ...เกน ลพฺภตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ
เอกภณฺฑนานาภณฺฑวเสน โยชนาสุ นิทฺธารณํ ฯ นานาภณฺฑ-
วเสน โยชนา ตาว ปฐมํ เอวํ วุจฺจมานนเยน ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺพา ฯ

อาทิเยยฺยาติ ธปนํ ฯ อารามนฺติ ปุปฺผารามผลารามํ ฯ
อภิยุญฺชตีติ ปรสนฺตกํ มม สนฺตโก อยนฺติ มุสา ภณิตฺวา
อภิยุญฺชติ โจเทติ อฏฺฏํ กโรตีติ อตฺโถ ฯ สมฺปชานมุสาวาเทปิ
อทินฺนาทานสฺส ปุพฺพปฺปโยคตฺตา ทุกฺกฏนฺติ[๑] อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติ
ทุกฺกฏสงฺขาตา อาปตฺติ ภเวยฺยาติ อตฺโถ อถวา ทุกฺกฏสญฺ-

๑. อิโต ปรํ อาหาติ วา วุตฺตนฺติ วา ภวิตพฺพํ ฯ

ณิตสฺส วีติกฺกมสฺส อาปชฺชนนฺติ อตฺโถ ฯ เอส นโย อาปตฺติ
ถุลฺลจฺจยสฺสาติอาทีสุปิ ฯ สามิกสฺส วิมตึ อุปฺปาเทตีติ อารามสฺ-
สามิกสฺส สํสยํ ชเนติ ฯ ธุรํ นิกฺขิปตีติ อุสฺสาหํ จเปติ ฯ

อญฺญสฺส ภณฺฑํ หรนฺโตติ เวตฺตเนน วา มิตฺตภาเวน วา
อญฺญสฺส ภณฺฑํ หรนฺโต ฯ สีเส ภารนฺติ สีเส ฐิตํ ภารํ
อามสตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อุปนิกฺขิตฺตํ ภณฺฑนฺติ สงฺโคปนตฺถาย
อตฺตโน หตฺเถ ปเรหิ จปิตํ ภณฺฑํ นาหํ คณฺหามีติ สมฺพนฺโธ ฯ
อตีตตฺเถ เจตํ วตฺตมานวจนํ น คเหสินฺติ อตฺโถ ฯ สหภรฺฑหารกํ
เนสฺสามีติ สหภณฺฑหารกํ ภณฺฑํ เนสฺสามีติ จินฺเตตฺวา ฯ
สงฺกาเมตีติ อติกฺกาเมติ ฯ ถลฏฺฐนฺติ ถเล นิกฺขิตฺตํ ฯ ฐานาติ
ฐิตฏฺฐานโต ฯ เอตฺถาติ อาทิเยยฺยาติอาทิวจเน ฯ เอกภณฺฑวเสน
ปน โยชนาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๓๙๑] วณฺณยนฺเตน ปณฺฑิเตน ทสฺเสตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ
เอวํ วณฺณนํ ปน กึ ปโยชนนฺติ อาห เอวนฺติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ ฯ
วณฺณยนฺเตนาติ[๑] ปทํ สุวณฺณิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพอฏฺฐกถานํ
อากุลาทิภาวํ ญาเปตุํ อิมสฺมิญฺจาติอาทิ วุตฺตํ ฯ ฐาเนติ ปทํ
สพฺพ...กถาติ ปเท อาธาโร ฯ ทุวิญฺเญยฺโย วินิจฺฉโย เอตาสูติ
ทุวิญฺเญยฺยวินิจฺฉโย ฯ ตถา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ สพฺพ...ถาสูติ
นิทฺธารณํ ฯ ยานิ ตานิ อวหารงฺคานิ ภควตา วุตฺตานีติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. วณฺณยตาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๕๘.๓๕๙]

ปาลิยนฺติ ปทํ วุตฺตานีติ ปเท อาธาโร ฯ นเยนาติ ปรโต
วุจฺจมานนเยน ฯ ตานิปิ อวหารงฺคานิ คเหตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ
ปิสทฺโท น เกวลํ มุขฺยปญฺจกํ คเหตฺวา ปญฺจกนฺติ ทสฺสิตนฺติ
ญาเปติ ฯ อาคเตหีติ ปรโต ปาลิยํ อาคเตหิ อวหารงฺเคติ ฯ

เทฺว ปญฺจกานีติ ปรปริคฺคหิตญฺจ โหติ ปรปริคฺคหิตสญฺญี
จ ครุโก จ โหติ ปริกฺขาโร ปญฺจมาสโก วา อติเรกปญฺจ-
มาสโก วา เถยฺยจิตฺตญฺจ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ อามสติ
อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ผนฺทาเปติ อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺส ฐานา
จาเวติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺสาติ เอกํ ฉหิ อากาเรหิ อาทิยนฺตสฺส[๑]
อาปตฺติ ปาราชิกสฺส น จ สญฺสญฺญี น จ วิสฺสาสคฺคาหี
น จ ตาวกาลิกํ ครุโก จ โหติ ปริกฺขาโร ปญฺจมาสโก
วา อติเรกปญฺจมาสโก วา เถยฺยจิตฺตญฺจ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ
อามสติ อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ผนฺทาเปติ อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺส
ฐาเน จาเวติ อาปตฺติ ปาราชิกสฺสาติ เอวํ วุตฺเตสุ ฉปฺปเทสุ
เอกํ อปเนตฺวา อวเสสานิ ปญฺจปทานิ เอกํ ปญฺจกนฺติ เอกนฺติ
เทฺว ฯ

เอตานิ เทฺว ปญฺจกานิ มุขฺยปญฺจกานิ นาม น โหนฺตีติ
ญาเปตุํ อาห เอตานีติอาทึ ฯ เอตานิ เทฺว ปญฺจกานิ ฯ
จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ยตฺถ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ

[๑] ฉหากาเรหิ อทินฺนํ อาทิยนฺตสฺสาติ ปาลิ ฯ

ปญฺจเก ฯ ปญฺจหากาเรหีติอาทีสุ ปน เอเกเกน ปเทน อวหาโร
น สิชฺฌตีติ ญาเปนฺโต อาห เอตฺถ ปนาติอาทึ ฯ เอโกเยว
อวหาโร สิชฺฌติ ฯ ตตฺถาติ อาทิเยยฺยาติอาทีสุ ฉปฺปเทสุ ฯ
เตสํปิ น สพฺเพสนฺติ สพฺเพสํ เตสํปิ ปญฺจกานํ อตฺโถ อาจริเยหิ
น ปกาสิโต ฯ

[๓๙๒] ปญฺจปญฺจกานํ สรูปํ ญาเปนฺโต อาห ปญฺจาติ-
อาทึ ฯ สวิญฺญาณกาวิญฺญาณกวเสน นานาวิโธ ภณฺโฑ เอตสฺส
ปญฺจกสฺสาติ นานาภณฺฑํ ฯ ปญฺจนฺนํ อวหารานํ สมูโห ปญฺจกํ
ปญฺจปริมาณมสฺสาติ วา ปญฺจกํ ฯ นานาภณฺฑเมว ปญฺจกํ
นานาภณฺฑปญฺจกํ ฯ สวิญฺญาณกวเสน เอโก ภณฺโฑ เอตสฺสาติ
เอกภณฺฑํ เอกภณฺฑเมว ปญฺจกํ เอกภณฺฑปญฺจกํ ฯ สาหตฺถิโก
เอว ปญฺจกํ สาหตฺถิกปญฺจกํ ฯ ปุพฺเพ ปวตฺโต ปโยโค
ปุพฺพปฺปโยโค ปุพฺพปฺปโยโค เอว ปญฺจกํ ปุพฺพปฺ...ปญฺจกํ ฯ
เถยฺยาย อวหรณํ เถยฺยาวหาโร เถยฺยาวหาโร เอว ปญฺจกํ
เถยฺยา...ญฺจกํ ฯ

ตตฺถาติ ปญฺจสุ ปญฺจเกสุ ฯ ตานิ เทฺว ปญฺจกานิ ฯ ยํ
ปเนตํ ปทํ ตํ ปทํ สาธารณํ ฯ ตํ ปทํ โยเชตพฺพํ ฯ
วุตฺตนฺติอาทิ นิคมนํ ฯ นานา... ...ปญฺจกญฺจ มยา วุตฺตํ ฯ

อิทานิ พฺยญฺชเน อาทรํ อกตฺวา เตสํ อตฺถมตฺตเมว ญาเปนฺโต

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๕๙.๓๖๐]

ตตฺถ สาหตฺถิโก นามาติอาทิมาห ฯ ตตฺถาติ สาหตฺถิกาทีสุ ฯ
นิสฺสคฺคิโย นามาติ ปทํ ลภตีติ ปเท กตฺตา ฯ อนุโตสุงฺก ฯ เป ฯ
อิติ ปรโต วุตฺเตน อิมินา วจเนน สทฺธึ สงฺเกตํ ...เมยฺยาติ
อิทํ ปทโยชนํ ลภติ ฯ จสทฺโท° น เกวลํ สงฺเกตํ วีติ-
นาเมยฺยาติ ปเทน โยชนํ ลภตีติ ญาเปติ ฯ ตตฺถาติ อาณาปก-
อวหารเกสุ นิทฺธารณํ ฯ ตํ ภณฺฑํ ฯ

ตตฺถาติ ปุพฺพปฺปโยคาทีสุ ฯ เถยฺยาวหาราทโย ปญฺจปิ
เต อวหาเร มยํ วณฺณยิสฺสาม ฯ

[๓๙๓] ปญฺจเกสูติ ปทํ กุสเลนาติ ปเท อาธาโร ฯ ยานิ
ฐานานิ ฯ วิจกฺขโณ วตฺถุํ ฯ เป ฯ ปญฺจมํ อิติ ปญฺจ ฐานานิ
ตุลยิตฺวา อาปตฺติอาทิกํ อตฺถํ ธาเรยฺย ฉเปยฺย ฯ อิตีติ ปทํ
อาหูติ ปเท อาธาโร ฯ

[๓๙๔] ตตฺถาติ วตฺถุอาทีสุ ฯ วตฺถุอุปปริกฺขณาการํ ญาเปนฺโต
อาห อวหารเกน หีติอาทึ ฯ อวหารเกนาติ ปทํ วุตฺเตปีติ ปเท
กตฺตา ฯ อิติ วจเน วุตฺเตปิ ฯ สสฺสามิเก ภณฺเฑ อุปปริกฺ-
ขิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ เตสํ สามิกานํ ฯ กณฺฑสฺสามิเกสูติ
ลกฺขณวนฺตํ ฯ เอตฺถาติ ภณฺฑทาเน ฯ ทีปนตฺถนฺติ ญาปนตฺถํ ฯ

ภาติโก จ โส ราชา จาติ ภาติยราชา กการสฺส โย ฯ
ภาติยราชสฺส กาโล ภาติ...กาโล ฯ เตน มหาวํเส มหา-

๑. อยํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๖๐.๓๖๑]

นามาจริเยน วุตฺตํ โส ราชา มหาทาฐิกราชสฺส ภาติกตฺตา ทีเป ภาติกราชาติ ปากโฏ อโหสีติ ฯ

มหาเจติยปูชายาติ ทุฏฺฐคามณิอภยรญฺญา กตสฺส มหาเจติยสฺส ปูชนตฺถํ ปาวิสีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ทกฺขิณทิสโตติ ปทํ ปาวิสีติ ปเท อปาทานํ ฯ ปณฺฑุกาสาวนฺติ ปีตกาสาวํ ฯ กริตฺวาติ ฐเปตฺวา ฯ ตโตติ ตทา ฯ อุสฺสารณายาติ มหาชนสฺส อปคมนาย ฯ วตฺตมานายาติ ปทํ อโหสีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ มหาชน...พิโตติ มหาชนสงฺโขเภน ปีฬิโต ฯ ตํ กาสาวํ ฯ อถาติ ตทา ฯ วิน...โมกฺโขติ วินยวาจนาจริโย ฯ เตน ภิกฺขุนา คหิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺโถกาโสติ[๑] เอตสฺมึ จีวรคฺคหเณ โอกาโส การณํ ฯ ตว ปติฏฺฐา กาตุํ มยา สกฺกา ภเวยฺย ฯ กถา ฯ เป ฯ สฺสามีติ ภิกฺขุ อาห ฯ ตหึ ฯ เป ฯ เกหีติ เถโร อาห ฯ ปญฺจปีติ มหาวิหารถูปารามอภยคิริมริจิวตฺติวิหารเจติยคิริสงฺขาเต ปญฺจ ฯ ตโตติ ตทา ฯ นํ ภิกฺขุํ ฯ ทกฺขิ ฯ เป ฯ ภนฺเตติ ภิกฺขุ อาห ฯ เตนหิ ฯ เป ฯ อาเนหีติ เถโร อาห ฯ อาม ภนฺเตติ ภิกฺขุ อาห ฯ กุหินฺเต ปาติตนฺติ เถโร ปุจฺฉิ ฯ อสฺสาติ ภเวยฺย ฯ ปรมสฺสาสนฺติ ปรมสฺสาทํ ฯ

[๓๙๕] ตสฺส ภณฺฑสฺส ฯ อปิสทฺโท ปุริมตฺถํ อเปกฺขติ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อนฺตรสมุทฺเทติ อนฺตร-

๑. วณฺณนายํ เอตฺถ โอกาโสติ อนุปทวเสน ลิขิตํ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๖๑...๓๖๓]

สมุทฺทนามเทเส ฯ ตตฺเถวาติ อนฺตรสมุทฺเท ฯ อถาติ ตทา ฯ
ตตฺถาติ เจติยคิริมฺหิ ฯ อนฺตร ฯ เป ฯ นีตนฺติ ภิกฺขุ อาห ฯ
โส เนตํ ฯ เป ฯ คหิตนฺติ ภิกฺขุ อาห[๑] ฯ เอตํ อิทํ ถาลกํ
น สนฺตกํ ฯ ตตฺเถว[๒] เจติยคิริมฺหิ ฯ ตตฺถ มหาวิหาเร น
ตตฺร อนฺตรสมุทฺเท อิทํ ถาลกํ ฯ เอตฺถาติ ถาลเก ฯ มาสกํ
วา ...กํ วา อิติ ภิกฺขู อาหํสุ ฯ อตฺถิ ฯ เป ฯ ปณฺณตฺตนฺติ
เถโร ปุจฺฉิ ฯ เอวํ วจเน เถเรน วุตฺเต ฯ

อาณิ จ คณฺฑิกา จ อาณิคณฺฑิกา ฯ ปตนํ ปาโต ฯ
อาณิคณฺฑิกานํ ปาโต อาณิคณฺฑิกปาโต[๓] ฯ

[๓๙๖] ตตฺราติ สสฺสามิกอสฺสามิเกสุ ฯ ตยา ฯ เป ฯ กีตาติ
วินยธเรน ปุจฺฉิตพฺโพ ฯ ปาเทน กีตา ภนฺเต อิติ สามิโก อาห ฯ
กึ ปน ฯ เป ฯ วลญฺเชสีติ วินยธโร ปุจฺฉิ ฯ สเจ วาสีสามิโก
วทติ ฯ อถาติ ตทา ฯ อสฺสาติ วาสีภณฺฑสฺส ฯ ยถา จ
วาสิยา อคฺโฆ ภสฺสติ เอวํ ฯ เป ฯ กุณฺฐิกาย วา อคฺโฆ
ภสฺสติ ฯ อญฺช ฯ เป ฯ ย วาติ ปทตฺตยํ อคฺโฆติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ ปลา ฯ เป ฯ ญเฌน วาติ ปทตฺตยํ ฆํสิตฺวาติ
ปเท กรณํ ฯ ติปุ ฯ เป ฯ มตฺเตนาปิ อคฺโฆ ภสฺสติ ฯ อุทก
ฯ เป ฯ จปนมตฺเตนาปิ อคฺโฆ ภสฺสติ ฯ ตณฺฑุ ฯ เป ฯ ฉฑฺฑิต-

๑. วตฺวา ฯ ๒. วณฺณนาปาโฐ เอวสทฺทรหิโต ฯ ๓. ...หโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๓๖๓..๓๖๕]

มตฺเตนาปิ อคฺโฆ ภสฺสติ ฯ ตโตติ ตณฺฑุลาทิโต ฯ สปฺปิ
ฯ เป ฯ มตฺเตนาปิ อคฺโฆ ภสฺสติ ฯ ตโตติ สปฺปิเตลาทิโต ฯ
วุตฺตนเยนาติ ปทํ ปริโภเคนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สามิเกหีติ
ปทํ โอนกตนฺติ[๑] ปเท กตฺตา ฯ ปริโภเคนาติ ปทํ โอน อิติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ ฯ
อาทิเยยฺย ฯ เป ฯ สงฺเกตํ วีตินาเมยฺยาติ ปญฺจปทานํ โยชนา สมตฺตา ฯ

[๓๙๗] ตตฺถาติ ยถารูปนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ ยา ยา
ชาติ ปกติ ยสฺส ตํ ยถาชาติกํ ฯ ตนฺติ ตํ ยถาชาติกภณฺฑํ ฯ
ตตฺถาติ ปาทาทีสุ ฯ ปาทารเหน ฯ เป ฯ ภณฺฑํ ทสฺเสติ
อติเรก... อุภยมฺปิ ทสฺเสติ ฯ เย อมจฺจา เย[๒] ราชกุมารา
วา ฯ กตาปราธาติ ปทํ อมจฺจา ราชกุมาราติ ปททฺวยสฺส
วิเสสนํ ฯ กโต อปราโธ เยหิ เต กตาปราธา ฯ เต อมจฺจ-
ราชกุมารา รญฺโญ อาโรเจนฺติ อกฺขทสฺสา ฯ

[๓๙๘] วิภชิตฺวาติ ปทํ ทสฺเสตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ยนฺตนฺติ ปทํ ภณฺฑนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สงฺเขปโต เอว น
วิตฺถารโต ฯ เอวนฺติปิ อตฺถิ อิติ เอวนฺติ โยเชตพฺพํ ฯ ตํ
ภณฺฑํ ฯ ยตฺถ ยตฺถ ฐาเน ฯ ยถา ยถา เยน เยน อาการเรน ฯ
อนาคเตติ ปทํ ปาปภิกฺขูนนฺติ ปเท อาธาโร ฯ กิสฺมิญฺจ โปตฺถเก
วาสทฺโท อตฺถิ โส น ยุตฺโต ฯ เลโสกานนิรุนฺธนตฺถนฺติ

๑. อูนํ กตนฺติ วณฺณนายมาคตํ ฯ ๒. วาสทฺเทน ภวิตพฺพํ ฯ

เลโสกาสสฺส ปิทหนตฺถํ ทสฺเสตุนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ตถา
ตถา เตน เตน อากาเรน ฯ ตสฺสาติ นยสฺส ฯ

[๓๙๙] ตตฺราติ นิกฺขิตฺตนฺติอาทิวจเน ฯ ตํ ภณฺฑํ อาหริสฺ-
สามีติ สมฺพนฺโธ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ โส หีติ วิตฺถาโร ฯ
หิ สจฺจํ โส ภิกฺขุ ตสฺส ภณฺฑสฺส ฯ มหนฺตํ นิธานํ เอเกน
นีหริตุํ น สกฺกา ฯ นิธานนฺติ นิทหนวตฺถุํ ฯ อิตีติ จินฺเตตฺวา ฯ
ทฺวารปิทหเนติ ปทํ อนาปตฺตีติ ปเท นิมิตฺตํ ฯ อญฺญสฺมึ วา
กายวจีกมฺเม นิมิตฺตํ ฯ กุมฺภีธานํ คมนสฺส ฯ คมนสฺสาติ
ปทํ อนุปกาเรติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อนุปกาเรติ ปทํ ทฺวาร...เน
อญฺญสฺมึ วาติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ สมาคเมติ สมาคเต[๑] ฯ
ตํ นิธึ ฯ ลทฺโธ สหาโย เยน โส ลทฺธสหาโย ฯ อสฺสาติ
ภิกฺขุสฺส ฯ อาหริสฺสามีติ วตฺวา ฯ สพฺพตฺถาติ ปทํ หตฺถ...เรสูติ[๒]
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มุสาปีติ อปิสทฺโท อมุสาติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ
ตํ วจนํ ฯ น หีติอาทิ ปมาทลิขนาการญฺญาปนํ ฯ ปุพฺพปฺปโยเคติ
ปทํ ปาจิตฺติยฏฺฐาเนติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ทณฺฑํ กริสฺสามีติ
วตฺวา ฯ ตทตฺถายาติ ตสฺส ทณฺฑสฺส อตฺถาย ฯ ตโตติ
อลฺลรุกฺขจฺฉินฺทนโต ฯ ปริเยสนฺตานมฺปีติ อปิสทฺโท น[๓] คจฺฉนฺ-
ตานํ ทุกฺกฏนฺติ ญาเปติ ฯ เนสํ ภิกฺขูนํ เอวํ วิตกฺกนํ ฯ วาสี...

๑. อยเมว วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วณฺณนาปาโฐ เอกาวจนิโก โหติ ฯ ๓. น
เกวลนฺติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๘๕.๘๖ ฯ ส.๓๖๗..๓๖๙]

ทฺทาเลติ ปทํ ยาจนฺตาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ อากรนฺติ โลหปฺปติฏฺฐานฏฺฐานํ ฯ ยถา อิธ ปเทเส ทุกฺกเฏหิ สทฺธึ ปาจิตฺติยานิ โหนฺติ เอวํ สพฺพตฺถ ปเทเส ฯ อิติ เอวํ สพฺพํ วจนํ ฯ

สหาโย จ กุทฺทาโล จ ปิฏกญฺจ สหา...กานิ ปริเยฏฺ-ฐิตานิ ปริเยสิตานิ สหายกุทฺทาลปิฏกานิ เยน โส ปริ...ปิฏโก ฯ

ยถา อิธ นิธิฏฺฐานคมเน อตฺเถยฺยจิตฺตสฺส อนาปตฺติ เอวํ สพฺพตฺถ ฐาเน ฯ จิรนิหิตายาติ จรํ จปิตาย ฯ

[๔๐๐] อิตีติ ปทํ อฏฺฐวิธนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ อฏฺฐวิเธ ทุกฺกเฏ นิทฺธารณํ ฯ อิติ เอวํ วุตฺตํ อิทํ ทุกฺกฏํ ฯ เอตฺถ หีติ หิ สจฺจํ เถยฺยจิตฺโต ฯ เป ฯ ทุกฺกฏสฺสาติ วจเน ฯ เอตฺถ ปนาติ ตตฺถ ชาตกํ ฯ เป ฯ ฏฺฐสฺสาติ วจเน ฯ ยํ ปน ทุกฺกฏํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ ฐาเน ฯ ตตฺถาติ ปตฺเต ฯ ยํ ทุกฺกฏํ อิติ วุตฺตํ ฯ

อสฺสาติ อเนน ภิกฺขุนา ฉินฺเนปีติ ปเท กตฺตา อสฺสาติ วา ภิกฺขุสฺส อชฺฌิธมฺโมติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อถ ยทิ ขนติ ขน... ปติฏฺฐาติ ภิกฺขุ ฯ นนุ จ อกปฺปิยปจวึ ขนนฺตสฺส ปาจิตฺติเยน ภวิตพฺพนฺติ โจทนํ สนฺธายาห อกปฺปิยาติอาทึ ฯ อิธาติ ปํสุขนนาธิกาเร ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ปตฺตสฺสาปีติ อปิสทฺโท

๑. อยํ ปนสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

ฉินฺเนปีติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ กตฺวาปิ อามสิตฺวาปิ จาติ อปิสทฺทา
อญฺญมญฺญาเปกฺขา ฯ

[๔๐๑] ตตฺราติ ปาลิยํ วุตฺตานํ ฯ ปจมนฺตาเวตฺถาติ เอเตสุ
ทุกฺกฏถุลฺลจฺจเยสุ ปจมํ ทุกฺกฏํ ตาว เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
ทุฏฺจกตนฺตีมสฺส[๑] วิวรณํ สตฺถารา ฯ เป ฯ กตนฺติ ฯ สตฺถาราติ
ปทํ วุตฺต อิติ ปเท กตฺตา ฯ กรณํ กตํ ฯ ทุฏฺฐุกตนฺตีมสฺส[๒]
วิวรณํ วิรูปา สา กิริยาติ ฯ อิติ เอวํปิ การเณน ฯ

ยํ ทุกฺกฏํ อิติ มยา วุตฺตํ ตฺวํ ตํ ทุกฺกฏํ ยถากถํ
เอกนฺเตน สุโณหิ ยญฺจ ทุกฺกฏํ อปรทฺธํ วิรทฺธญฺจ ขลิตํ
ยถา มนุสฺโส อาวิ วา ยทิ วา รโห ยํ ปาปํ กเร ปณฺฑิตา
ตํ ปาปํ ทุกฺกฏนฺติ ปเวทนฺติ เอวมิทมฺปิ ลามกภาเวน ปาปํ
เตน ตสฺมา เอตํ ทุกฺกฏนฺติ ปณฺฑิเตน วุจฺจตีติ โยชนา ฯ

[๔๐๒] ตนฺติ กมฺมํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ เอตฺถาติ
ถุลฺลจฺจยนฺติ ปเท ฯ หิสทฺโท ทพฺหีกรณํ ฯ อจฺจเยสูติ
นิทฺธารณํ ฯ เตน ถุลฺลจฺจเยน ฯ

เอกสฺส ภิกฺขุโน มูเล สนฺติเก ตํ อจฺจยํ ภิกฺขุ เทเสติ
โย ภิกฺขุ ตํ อจฺจยํ ปฏิคฺคณฺหติ เตน อจฺจเยน สโม อจฺจโย
นตฺถิ เตน ตสฺมา เอตํ อจฺจยํ ถุลฺลจฺจยํ อิติ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ ฯ

๑. เอตฺถ ฐาเน ทุฏฺฐุ กตนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. เอตฺถ ปน ทุฏฺจํ กตนฺติ ฯ

[ปา.๘๖ ฯ ส.๓๗๒.๓๗๓]

[๔๐๓] เอตฺถาติ ผนฺทาปเน ฯ โอกฺกนฺเตนาติ ปทํ อาปนฺนาติ ปเท กตฺตา ฯ สหปฺปโยเคหิ ปทํ ทุกฺกฏานีติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ตตฺถ ชา...จฺเฉทเนติ นิมิตฺตํ ฯ ขนเน พหุกานิปิ ทุกฺกฏานิ วิยูหนํ ปตฺวา ปฏิปฺปสฺมฺภนฺตีติอาทิ โยเชตพฺพํ ฯ ปํสุขนนาทีสูติ ปทํ อุปฺปนฺเนติ ปเท อาธาโร ฯ เอสา ปุริมาปตฺติปฺปฏิปฺปสฺสทฺธิ จ นาม อาคตาติ สมฺพนฺโธ ฯ เอสา ปุริมาปตฺติปฺปฏิปฺปสฺทสฺธิ ปณฺฑิเตน คเหตพฺพา ฯ

[๔๐๔] เอตฺถาติ ฐานา จาเวตีติ วจเน ฯ อนฺเตนาติ ปทํ ผุฏฺฐจ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ผุฏฺโฐกาสนฺติ ปทํ อติกฺกาเมตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ปรนฺเตนาติ[๑] ปทํ อติกฺกาเมตีติ ปเท การิต-กมฺมํ ฯ ตเถวาติ มุขวฏฺฏิยเมว ฯ

กุมฺภีมุขวฏฺฏิยํ ตตฺเถวาติปิ ปาโฐ ตตฺเถว กุมฺภีมุข-วฏฺฏิยนฺติ โยเชตพฺพํ ฯ โส ปาโฐ น ยุตฺตตโร ฯ

มุขวฏฺฏิยาติ การิตกมฺมํ ฯ กุมฺภิยาติ ปทํ จาวนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยทิ ปน ฐเปนฺติ ฯ พทฺธาติ กุมฺภีมุขวฏฺฏิพทฺธา ฯ ตตฺถาติ เอกขาณุเก พทฺธกุมฺภีอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ พทฺธกุมฺภิยาติ ปทํ ขาณุกนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ กุมฺภี[๒]

๑. ปาริมนฺเตนาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. กุมฺภีสทฺโท อิตฺถีลิงฺคิโกปเวสิตนฺติ ปเทน น สเมติ ฯ

[ปา.๘๖ ฯ ส.๓๗๓..๓๗๕]

ปเวสิตํ โหติ ฯ เอตฺถาติ มูเล ปเวสิตกุมฺภิยาธิกาเร ฯ เสสํ
วจนํ วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ วุตฺตนยเมวาติปิ
อตฺถิ ฯ เกจิ ชนา ฯ อิตีติ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ ฉินฺทโต วาติ
ฉินฺทนฺตสฺส เอว ภิกฺขุสฺส ฯ กุมฺภี คตา ฯ ฉินฺทิโต วาติปิ
อตฺถิ โสเยว อตฺโถ ฯ ลุถิตฺวาติ ปทํ คตาติ ปเท ปุพฺพกาล-
กิริยา ฯ โส จ ภิกฺขุ อิติ มนสิกตฺวา ฉินฺทติ ฯ ตนฺติ กุมฺภึ ฯ
ชาตกนฺติ ชาตกรุกฺขาทึ ฯ ตนฺติ สมีเป ชาตรุกฺขาทึ ฯ

[๔๐๕] เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ ผนฺทาเปตีติ เอตฺถ วจเน วุจฺจติ ฯ
อวพฺยูหนฺโต อปพฺยู...หนฺโตติปิ เทฺว ปาฐา ฯ อปิสทฺโท ยาว
เอกาพทฺธนฺติอาทินา วุตฺตปุคฺคลํ อเปกฺขติ ฯ เอวํ กตฺวาติ
เอกาพทฺธภาวจฺฉินฺทํ กตฺวา ฯ ภาชเน อนีหเฏปิ ฯ มุฏฺฐึ วา
ฉินฺทตีติ เอตฺถ วจเน ฉินฺทติ นามาติ ปเท อาธาโร ฯ

[๔๐๖] เอตนฺติ สุตฺตารุฬฺหนฺติ วจนํ ฯ ปามงฺคาทีนีติ กฏิป-
ปสาธนาทีนิ ฯ เอตฺเถวาติ ปามงฺคาทีสุ ฯ เอเตสุ สุตฺตารุฬฺห-
ภณฺฑาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ฆํสนฺโต...เอตฺถ ปน วจเน
วินิจฺฉโย ฯ กุมฺภิยาติ ปทํ อุปรีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อุปรีติ
ปทํ ฐปิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ฐปิตํ วา ภณฺฑํ นีหรนฺตสฺสาติ๑
ปเท กมฺมํ ฯ โกฏินฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ พุนฺเธติ
ปทํ กตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ยํ ปน ภณฺฑํ ฐปิตํ ตสฺส

๑. ฆํสนฺตสฺส นีหรโตติ วณฺณนาปาโ ฯ

[ปา.๘๖ ฯ ส.๓๗๕..๓๗๗]

ภณฺฑสฺส ฐานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อตฺตนาติ ภณฺฑสงฺขาเตน อตฺตนา ผุฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ผุฏฺโฐกาโส วาติ ผุฏฺโฐกาโส เอว ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ ฯ เกสคฺคมตฺเตติ ปทํ มุตฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ มุตฺเตติ ลกฺขณกิริยา ฯ กุมฺภิยาติ ปทํ เหฏฺฐิม-โกกิยาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กุมฺภิยาติ วา อุทฺธรนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริปุณฺณาย วา อูนาย วาติ ปททฺวยํ กุภิยาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อุทฺธรนฺตสฺส ปาราชิกํ ฯ เหฏฺฐิมโกฏฺิยาติ ปทํ มุตฺต อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปติฏฺฐิ...มุตฺตมตฺเต สติ ฯ ปามงฺคาทีนิ จาติ จสทฺโท จาเลนฺตสฺส จ นีหรนฺตสฺส จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตสฺสาติ ภณฺฑสฺส ฯ

ตนฺติ มหาอฏฺฐกถาวุตฺตวจนํ ฯ อิตรนฺติ สงฺเขปฏฺฐกถาทีสุ วุตฺตวจนํ วุตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อากาสคตนฺติ อากาสเมว ฯ อกโรนฺตสฺสาติ ปทํ เวฐกนเยนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตํ สงฺ-เขปฏฺฐกถาทีสุ วุตฺตวจนํ ฯ เหตุํ ญาเปติ วินยวินิจฺฉเย หีติ-อาทินา ฯ วจนโต จาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท ญาปกเหตุ ฯ จสทฺโท...วินิจฺฉเย หีติอาทิเหตุํ อเปกฺขติ ฯ วจนโตเปตนฺติปิ อตฺถิ ฯ ยถา เยน ปกาเรน สพฺพา กุมฺภี อนฺโตกุมฺภิยํ ฐิตสฺส ภณฺฑสฺส ฐานํ น โหติ เอตํ สงฺเขปฏฺฐกถาทิวจนํ ตถา ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๔๐๗] สปฺปิอาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ อุปฺปลทณฺโฑ จ เวฬุนาฬี

[ปา.๘๖.๘๗ ฯ ส.๓๗๗.๓๗๘]

จ นโฬ[๑] จ อุปฺปล...นฬา ฯ พุนฺเธติ ปทํ ปีฬหิตมตฺเตติ
ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ ปทํ อยํ วิภาโคติ ปทสฺส สรูปํ ฯ
สพฺพมฺปิ ตํ วจนํ ภชติ ตสฺมา มหาปจฺจริยาทีสุ สุทสฺสิตเมว ฯ
เอกาพทฺเธ เอส นโย ฯ ตมฺหิ ปโยเค ฯ สปฺปอาทิ มหคฺฆํ
อถ โหติ ฯ สิปฺปิกายปีติ ปทํ คเหตฺนฺติ ปเท กรณํ ฯ อปิสทฺโท
หตฺถาทึ อเปกฺขติ ฯ อจฺฉํ ...เมวาติ ปสนฺนํ เตลสทิสํ มธุ
วา ผาณิตํ วาติ[๒] ปททฺวยสฺส วิเสสน ฯ สปฺปึ วา ฯ เป ฯ
ผาณิตํ วาติ จตุปฺปทํ ปเวเสตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสํ สปฺปิอาทีนํ
อจฺฉตาย ปสนฺนตาย ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ กุกฺกุจฺเจ อุปฺปนฺเน
มธุผาณิตํ เอกาพทฺธเมว หุตฺวา อตฺตโน ภาชนโต ปฏินีหริตุํ
สกฺโกติ อาหรติ[๓] เอตํ มธุผาณิตํ มุขวฏฺฏิยา นิกฺขมิตฺวา ภาชเน
ปวิฏฺฐํปิ รกฺขติ กสฺมา พาหิเรน มธุผาณิเตน สทฺธึ เอกา-
พทฺธตฺตา ภาชเน ปวิฏฺฐมธุผาณิตสฺสาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๔๐๘] กุมฺภิยาติ ปทํ ปกฺขิปตีติ ปเท อาธาโร ฯ สปฺปึ วา
เตลํ วาติ ปททฺวยํ ปีวนกนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อากีริสฺสนฺตีติ ปกฺ-
ขิปิสฺสนฺติ ฯ ตํ ภณฺฑํ เจ ปิวติ ฯ ตตฺถาติ กุมฺภิยํ ฯ ตํ ปน
วจนํ วิรุชฺฌติ ฯ ตตฺเถวาติ มหาอฏฺฐกถายํ วินิจฺฉเยนาติ ปเท
อาธาโร ฯ สุกฺขตฬาเกติ ปทํ สุกฺขมาติกายาติ ปเท อาธาโร ฯ

๑. นฬนาฬีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วณฺณนายํ สมาสปทวเสน อาคตํ ฯ ๓. ปมาท-
ลิขิตมิทํ อติเรกํ วา ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๗๘.๓๗๙]

สุกฺขมาติกายาติ ปทํ อุชุกรณ อิติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺถาติ ยงฺกิญฺจิภณฺฑสฺส ปกฺขิปเน ฯ ตสฺสาติ ปญฺจมาสกคฺฆนกเตลํ ปีตภณฺฑสฺส อุทฺธาเรติ ปเท กมฺมํ ฯ อุทฺธรณํ อุทฺธาโร ฯ ริตฺตกุมฺภิยาติ ปทํ ฉเปตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ฉเปตฺวาติ ปทํ ภีโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตตฺถาติ ริตฺตกุมฺภิยํ ฯ อากิณฺเณติ ปทํ ภีโตติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ เตลปีตนฺติ เตลปีวนกํ ฯ ทาตพฺพนฺติ เทยฺยํ ภณฺฑญฺจํ ตํ เทยฺยญฺจาติ ภณฺฑเทยฺยํ ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตตฺร จาติ[๑] กุมฺภิยํ ฯ อยํ ภิกฺขุ ฯ อากีรตีติ อญฺโญ ปกฺขิปติ ฯ อิติ วตฺวา ฯ อากีรสีติปิ อตฺถิ ฯ

[๔๐๔] เตลํ คเลตุกาโม ว[๒] ภิกฺขุ อาวิญฺชติ ฯ ปาทคฺฆนเก เตเล ฯ เตลํ สวิตฺวา คมิสฺสติ อิติ มนสิกาเรน ชชฺชรํ กโรติ ฯ เถยฺย ฯ เป ฯ เวมฏฺจํ วา สวิตฺวา คมิสฺสตีติ ปาทคฺฆนเก สวิตฺวา คเต ปาราชิกนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทํ ปน วจนํ สมฺโมหฏฺฐานํ สมฺโมหสฺส การณํ ฯ

เอตฺถาติ โอมฏฺฐนฺติอาทิวจเน ฯ ตตฺถาติ โอมฏฺฐาทีสุ ฯ โอมฏฺฐสฺสาติ ปทํ อพฺภนฺตรนฺตโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตโต อพฺภนฺตรนฺตโต คลิตมตฺตเมว เตลํ ฯ ตํ หีติ หิ สจฺจํ ตํ เตลํ ฯ ตํ ปน อฏฺฐกถาสุ วุตฺตวจนํ ฯ อนฺโต จ ฯ เป ฯ กตจฺฉิทฺเท สติ ฯ ปฏฺฐายาติ ปทํ กเตติ ปเท วิเสสนํ ฯ อนฺโต

๑. วณฺณนายํ ปีสทฺโท โหติ ฯ ๒. อยํ วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๗๙..๓๘๑]

ปฏฺจาย กเต ปน ฉิทฺเท สติ พาหิรนฺเตน กาเรตพฺโพ พหิ
ปฏฺจาย กเต ฉิทฺเท สติ อพฺภนฺ... ...ตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอตฺถาติ เวมชฺฌจฺฉิทฺเท ฯ

อิติ มนสิกตฺวา ฯ อาธารณนฺติปิ อตฺถิ ฯ กุมฺภิยา วฏฺฏิตฺวา[๑]
คตาย ฯ อฏฺจกถาสูติ นิทฺธารณํ ฯ กตฺถจิ อฏฺจกถายํ ฯ
อปิสทฺโท น เกวลํ ภณฺฑเทยฺยํ โหตีติ ลิขิตนฺติ ญาเปติ ฯ
ตโตติ กุมฺภิโต ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ทุพฺพทฺธนฺติ ทุฏฺจุ พทฺธํ ฯ
ทุฏฺจปิตนฺติ ทุฏฺจุ จปิตํ ฯ ปตนกนฺติ ปทํ กโรนฺตสฺสาติ ปเท
กมฺมํ ฯ ตถาติ ทุพฺพนฺธกรณาทินา ฯ กฏฺจํ วา ปาสาณํ วา
กโรติ ฯ ตํ กฏฺจปาสาณํ ฯ

อุทกํ วฏฺเฏตฺวา อาคมิสฺสติ[๒] ฯ อิตีติ มนสิกาเรน กโรตีติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ สุกฺขมาติกายาติ ปทํ อาคเตติ ปเท อาธาโร ฯ
อุชุกตายาติ ปทํ สุกฺขมาติกายาติ ปทสฺส วิเสสนํ อถวา
อุชุกตายาติ ลกฺขณกิริยา ฯ ตสฺสาติ ฐานา จาวนปฺปโยคสฺส ฯ

[๔๑๐] ตตฺเถว...อาทีสูติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
ภินฺทติ ฯ เป ฯ ภณฺฑเทยฺยํ อิติ วจนํ อฏฺจกถายํ ตาว วุตฺตํ ฯ
ตตฺถาติ จตูสุ เภทนจฺฉฑฺฑนชฺฌาปนอปริโภคกรเณสุ นิทฺธารณํ ฯ
หิ สจฺจํ ตํ ปุริมทฺวยํ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ มหาอฏฺจกถายํ

๑. วฏฺเฏตฺวาติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. วณฺณนาปาโจ อาอุปสคฺครหิโต ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๘๑.๓๘๒]

วุตฺเต อตฺเถ ฯ อฏฺฐกถายํ ธานา ฯ เป ฯ ทุกฺกฏนฺติ อิทํ วจนํ
วุตฺตํ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

ปาลิยํ ทุกฺกฏนฺติ วจนสฺส วุตฺตตฺตา ปุริมทฺวเย ปาราชิกนฺติ
อิทํ อยุตฺตํ อิติ มติ เจ ยทิ ตุมฺหากํ สิยา ฯ

ปุริมทฺวเย ปาราชิกนฺติ อิทํ อยุตฺตํ น หิ สจฺจํ ปาลิยํ
เถยฺยจิตฺตปกฺเข ภินฺทติ วาติ ปทสฺส อุทเกน สํภินฺทติ อิติ
อตฺโถ ฉฑฺเฑติ วาติ ปทสฺส ตตฺถ ฯ เป ฯ อิติ อตฺโถ คเหตพฺโพ
เอวํ วุตฺตนเยน เอเก อาจริยา วทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

เอตฺถาติ ภินฺทติ วา ฉฑฺเฑติ วาติ ปททฺวเย ฯ อจฺจาเวตุ-
กาโม จาติ[๑] เถยฺยจิตฺเตน อจฺจาเวตุกาโม ฯ จสทฺโท ธานา
จาเวตุกามํ อเปกฺขติ ฯ ยํ วา ปน วตฺถุํ เอตฺถ กุมฺภิยํ ภิกฺขุนา
ปกฺขิตฺตํ[๒] ตํ วตฺถุํ ฯ ตตฺถาติ กุมฺภิยํ ฯ เตลํ สามิเกน
ฉฑฺฑิยติ ฯ เอวํ หีติ หิ สจฺจํ เอวํ อตฺเถ ปณฺฑิเตน
กถิยมาเน ฯ

ภุมฺมฏฺฐกถา สมตฺตา ฯ

[๔๑๑] ถลฏฺเฐ วินิจฺฉโย ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ ฯ อนฺโตกุมฺภิยนฺติ

ปทํ กรณ. เฉทนาติ ปเท อาธาโร ฯ

ภาชนคตกรณญฺจ มุฏฺฐิจฺเฉทนญฺจ ภาชน...ทนํ ภาชน...
มุฏฺฐิจฺเฉทเน วุตฺโต วินิจฺฉโย ภาชน...วินิจฺฉโย ฯ สิเลส-

๑. วณฺณนายํ วสทฺโท โหติ ฯ ๒. ปตฺถินฺนนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๘๒.๓๘๓]

นิยฺยาสาทิปกฺกมธุผาณิเต วุตฺโต วินิจฺฉโย สิเลส...นิจฺฉโย[๑] ฯ

สเจ ถลฏฺจํ ภณฺฑํ ครุกํ โหติ ภารพทฺธํ ฯ เป ฯ ฆฏาทิ วา สเจ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ภารพทฺธนฺติ ปทํ โลห ฯ เป ฯ ฏาทีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

โลหปิณฺโฑ จ คุฬปิณฺฑี จ เตลํ จ มธุ จ ฆฏญฺจ โลห...ฆฏา[๒] ฯ

กุมฺภิยาติ ปทํ จาวนาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปาวาโร จ อตฺถรโก จ สาฏโก จ ปาวา...ฏกา ฯ อากาสคตนฺติ อากาเส ฐิตํ ฯ เสสํ วจนํ วุตฺตนเยเนว[๓] เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ถลฏฺฐกถา สมตฺตา ฯ

[๔๑๒] อากาสฏฺเจ ภณฺเฑ วินิจฺฉโย ฯ อิตีติ ปทํ ฉหีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อิตีติ จินฺเตตฺวา ฯ ตสฺสาติ โมรสฺส[๔] ฯ ตนฺติ โมรํ ฯ มุขตุณฺฑเกนาติ ปทํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ผุฏฺโจ- กาสนฺติ ปทํ อติกฺกาเมตีติ ปเท การิตกมฺมํ ฯ กลาปคฺเคน วาติ วาสทฺโท กลาปคฺคํ วา มุขตุณฺฑกํ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ สีสาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตํ องฺคํ ฯ วสนฺติ เอตฺถาติ ฯ วตฺถุ

๑. วณฺณนายํ สิเลสนิยฺยาสาทีติ ปทํ ปธานปทํ ทิสฺสติ ฯ ๒. วณฺณนายมฺปน โลห ปิณฺฑี คุฬปิณฺฑี เตลมธุฆฏาทีติ อนุปทํ กตฺวา มุทฺทิตํ ฯ ๓. วุตฺตนยเมวาติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๔. ทิสฺสมานวณฺณนายํ ตสฺสาติ ปทํ ภิกฺขุโนติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๒๘๓..๓๘๕]

วตฺถุสฺส อนฺโต อนฺโตวตฺถุ ฯ ตสฺส โมรสฺส ฯ จสทฺโท[1] อุปฺปติตมตฺเต จ ทุติยปทวาเร จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

วาตเวเคนาติ ปทํ อุกฺขิตฺตนฺติ ปเท กตฺตา[2] ฯ ขลิตฺถทฺธนฺติ กญฺชิเกน ถทฺธํ ฯ อภิมุขาคตนฺติ อภิมุเข อาคตํ ฯ ตสฺส สาฏกสฺส ฐานํ อวิโกเปนฺโตเยว ทุกฺกฏํ อาปชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺส สาฏกสฺส ฐานปริจฺเฉโท จ เวทิตพฺโพ ฯ ปปติตฺวาติ ปติตฺวา ฯ ตนฺติ สาฏกํ ฯ

มนุสฺสานนฺติ ปทํ ปิลนฺธนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อลงฺกโรนฺตานนฺติ ปทํ มนุสฺสานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ คีเวยฺยกาทิปิลนฺธวํ วา ปตติ ฯ จีวเร ปติตํ ตีเวยฺยาทิปิลนฺธนาทิกํ ฯ

อากาสฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๑๓] เอตฺถ เวหาสฏฺเจ มญฺจปีฐาทีสุ[3] จปิตภณฺเฑ จ วินิจฺฉโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ เตสนฺติ มญฺจปาทานํ ฯ อติกฺกามิตมตฺเต สติ ตตฺถาติ ตสฺมึ อติกฺกามนนิมิตฺเต ปาราชิกํ โหติ ตตฺถาติ วา ตสฺมึ สาฏเก อติกฺกามิตมตฺเต สติ ปาราชิกํ โหติ ฯ

[๔๑๔] ตตฺถาติ จีวรวํเส ฯ ปติฏฺฐิโตกาเสนาติ ปทํ ผุฏฺจ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตนฺติ จีวรํ ฯ พนฺธิตฺวาติ ปทํ จปิต อิติ ปเท

๑. วณฺณนายํ วาสทฺโท โหติ ฯ ๒. วาตเวคุกฺขิตฺตนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๓. วณฺณนาปาโจ อาทิสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๘๕..๓๘๗]

ปุพฺพกาลกิริยา ฯ หิ สจฺจํ มุตฺตมตฺตเมว ตํ จีวรํ ธานา มุตฺตํ อิติ สงฺขยํ คณนํ คจฺฉติ ฯ นิเวเธนฺตสฺส นิพฺเพเธนฺตสฺสาติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ตถาติ ฉินฺทนโมจนนีหรเณน ฯ ตตฺถาติ จีวรวํเส ฯ

สรณํ ธมฺโม สภาโว เอตสฺสาติ สรณธมฺมํ สรณธมฺมสฺส ภาโว สรณธมฺมตา[๑] ฯ

นนฺติ จีวรณํ ฯ ปสาเรตฺวาติ ปทํ ฐปิตสฺสาติ ปเท ปุพฺพ-กาลกิริยา ฯ ฐปิตสฺส จีวรสฺส ฯ ปติฏฺฐิโตกาเสนาติ ปทํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ ปสาเรตฺวา ฐปิตจีวเร วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ ยนฺติ จีวรํ ฯ ตสฺส จีวรสฺส ธานานิ ฯ ตตฺถาติ จีวรวํเส จ ภูมิยํ จ ปติฏฺฐิตจีวเร นิทฺ-ธารณํ ฯ ปติฏฺฐิเต จีวเร วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ จีวรรชฺชุยาปีติ ปทํ วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท จีวรวํสํ อเปกฺขติ ฯ

[๔๑๕] ฐปิตภณฺฑํ ปนาติ ปทํ ชิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เภสชฺชฆโฏ วา...ถวิกา วา ฐปิตาติ สมฺพนฺโธ ฯ สเจติ ปทํ ชิตนฺติ ปเทน สมฺพนฺธิตพฺพํ ฯ ฐปิตภณฺฑนฺติ ปทํ อเปกฺขิตฺวา ชิตนฺติ วุตฺตํ ฯ ลคฺคนกํ ฆํสนฺตสฺส นีหรโต ภิกฺขุสฺส ปาราชิกํ ฯ พุนฺเธนาติ ปทํ อุกฺขิปิตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ภิตฺตินิสฺสิตํ ภณฺฑํ ฯ

๑. สํสณ...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๘๗.๓๘๘]

ตตฺถาติ ภูมึ ผุสิตฺวา ฐิตภณฺเฑ ฯ เอตฺถาติ สิกฺกายํ ฯ ฐาน-
เภโทปีติ อปิสทฺโท ยํ ปนาติอาทินา วุตฺตมตฺถํ อเปกฺขติ ฯ
ตตฺถาติ ฐาเน ฯ เตสุ ภิตฺติขีลนาคทนฺเตสุ ฯ ทฺวีสุ ตีสุ ขีลนาค-
ทนฺเตสุ ฐปิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ฐิเตสูติ ปทํ ทฺวีสุ ตีสูติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตสนฺติ กุนฺตภิณฺฑิวาลานํ ฯ อคฺเคน
ผุฏฺโฐกาสํ พุนฺธํ อติกฺกาเมนฺตสฺส ฯ

ลคฺคิเตติปิ อตฺถิ ฯ ลคฺคิตนฺติ ปน ยุชฺชติ กสฺมา รุกฺเข
วา ลคฺคิตนฺติ ฐปิตปเทน สมาโน ฯ

ตาลรุกฺขาทีสุ ลคฺคิตภณฺเฑ องฺกุสกาทีสุ วุตฺตนเยเนวํ
วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

อาโรเปตฺวา ฐปิตา ปิณฺฑิ ลภตีติ ปเท กตฺตา ฯ ฐานานีติ
ปทํ ลภตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ฐปิตฏฺ... ...ฐานญฺจาติ ปททฺวยํ
เทฺวติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ ฐปิตฏฺฐานวณฺฏฏฺฐาเนสุ ฯ โย
ปน ภิกฺขุ ฉินฺทติ ฉินฺนมตฺเต ตสฺส ปาราชิกํ ฯ ฉินฺนมตฺตา
ปิณฺฑิ ฯ อตฺตนาติ ปทํ กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ

[๔๑๖] ปตฺตาธารเกปีติ เอตฺถ วจเน คจฺฉตีติ ปเท อาธาโร ฯ
ตตฺถาติ ปตฺตธารเก ฯ ฐปิตปตฺตสฺสาติ ปทํ ฐานนฺติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ ปตฺเตนาติ ปทํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตสฺสาติ
ปตฺตสฺส รุกฺขาธารเกติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ รุกฺขาธารเก ฯ

๑. วณฺณนาปาโฐ เอวสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๘๗ ฯ ส.๓๘๘..๓๙๐]

สพฺพสฺส[๑] ภณฺฑสฺส ฯ ภิกฺขุนา กาเรตพฺพํ ฯ

เวหาสฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๑๗] อุทกฏฺเช วินิจฺฉโย ฯ ภีเตหิ ชเนหิ กตฺวา นิกฺขิตฺตนฺติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ อุทเกนาติ ปทํ อวินสฺสาติ ปเท กรณํ ฯ อวินสฺสโน[๒] ธมฺโม สภาโว เยสํ ตานิ อวินสฺสนธมฺมานิ ฯ โปกฺขรณีอาทีสูติ ปทํ อุทเกติ ปเท อาธาโร ฯ

หตฺถปาเทหิ วา ปโยคํ[๓] กโรนฺตสฺสาติ สมฺพนฺโธ ฯ หตฺเถหิ วา ปาเทหิ วา หตฺถปาเทหิ วา ปโยคํ กโรนฺตสฺสาติ ปาเฐน ภวิตพฺพํ ฯ สเจ ปน ปลายติ ฯ อามสนาทีสูติ ปทํ วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ กุมฺภิยาติ ปทํ วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ ภุมฺมฏฺจกถายํ ฯ อิธ อุทกฏฺจกถายํ ฯ

[๔๑๘] อุปฺปลาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ อุปฺปลชาติกานนฺติ ปทํ วาโกติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ อุปฺปลชาติกาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อุปฺปลาทีนีติ ปทํ ฐเปนฺติ วา พนฺธนฺติ วาติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ ปุปฺเผสุ วา นาเฬสุ วาติ ปททฺวยํ กตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ เตสํ อุปฺปลาทีนํ ฐานาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ฐานาติ ฐิตฏฺ-ฐานโต ฯ ทีฆโตติ ปทํ ปุปฺผคฺเคน จ นาฬนฺเตน จาติ ปททฺวเย

๑. สพฺพตฺถาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อวินสฺสนนฺติ ภวิตพฺพํ ฯ ๓. ปโยเคติ วณฺณนา-ปาโฐ ฯ

[ปา.๘๗.๘๘ ฯ ส.๓๙๐.๓๙๑]

อปาทานํ ฯ โยปิ ภิกฺขุ ตสฺส ปาราชิกํ ฯ เอตฺถ ฐาเน คตํ
ปุปฺผกลาปํ อหํ คเหสฺสามิ อิติ เอวํ ภิกฺขุ อถ ปน สเจ ปริกปฺเปติ
ตาว รกฺขติ ฯ คตฏฺฐาเนติ ปุปฺผกลาปสฺส คตฏฺฐาเน ฯ ตนฺติ
ปุปฺผํ ฯ นาพนฺเนติ ปทํ อติกฺกนฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ
อติกฺกนฺเตติ ปทํ ลกฺขณกิริยา ฯ เกสคฺคมตฺตนฺติ ปทํ อติกฺกนฺเตติ
ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ปสฺสโตติ ปทํ อปนาเมตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ
เอตฺถาติ พนฺธิเตสุ ปุปฺเผสุ ฯ

คณฺหิตุกามสฺส ภิกฺขุสฺส ฐาน อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
ปุปฺผนาเฬหิ ปตฺตนาเฬหิ จาติ ปททฺวยํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ
ผุฏฺฐ...เสนาติ ปทํ ปริจฺเฉโทติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตํ
ปนสฺสาติ ตํ ปน ปทุมินึ อสฺส ภิกฺขุสฺส ถุลฺลจฺจยํ ฯ อจาเลตฺวา-
ปีติปิ อตฺถิ ฯ ปทุมินิยาติ ปทํ ปุปฺผนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

พหิ ฐปิเตติปิ ปาโฐ ฯ ฐปิเตสูติ ปน ยุชฺชติ ฯ พหุตฺเถ
วา เอกวจนํ ฯ

ราสิกตานิ จ กลาปพทฺธานิ จ ภารพทฺธานิ จ ราสิ...
พทฺธานิ ราสิกต...พทฺธานิ จ ตานิ ปุปฺผานิ จาติ ราสิ...
ปุปฺผานิ ฯ

ภิสํ วา มูฬาลํ วา อตฺถิ ฯ เอตฺถาติ ภิสมูฬาสุ ฯ
ตานิ ภิสมูฬาลานิ ฯ มูลํปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวเน ฯ ตมฺปีติ

๑. อิทานิ ภิสนฺติปิ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๘๘ ฯ ส.๓๙๑..๓๙๓]

ปตฺตปุปฺผํ ฯ อปิสทฺโท มูลํ อเปกฺขติ ฯ กิมิวาติ อาห โยพฺ-
พนปฺปตฺตานํ มุขปีฬกา วิยาติ ฯ

[๔๑๙] ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปาราชิกํ ฯ ตสฺมึ มจฺเฉ ฯ ตโตติ
มหามาติกาโต[๑] ฯ อวาเฏ อาวาเฏติ เทฺว ปริยายา ฯ
เตสนฺติ มนุสฺสานํ ฯ ตโตติ นิทฺธมนตุมฺพโต ฯ ตตฺถาติ
มหาตฬากอุทกวาหกาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ตฬาเกติ มหาตฬาเก ฯ
ขุทฺทกมาติกาสูติ ปทํ มาติกาสูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ขุทฺทกา-
สูติปิ อตฺถิ ฯ จสทฺโท มาติกาสุ จ อุทกอาวาเฏสุ จาติ
โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ ตฬากาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ คหิตสฺส
มจฺฉสฺส ฯ ตโตติ ขุทฺทกมาติกาอาวาเฏหิ อปาทานํ ฯ ตนฺติ
มจฺฉํ ฯ ปริคฺคหฏฺฐาเนติ รกฺขนฏฺฐาเน ฯ ชิตสฺเสว จมฺฉสฺส
เต มนุสฺสา สามิกา ฯ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ชนปเทสุ ฯ
ตตฺถาติ ขุทฺทกมาติกายํ ฯ นํ มจฺฉํ ฯ ตโตติ อุทกวาหกโต ฯ
จสทฺโท อุทกวาหกํ จ ตฬากํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตโตติ
มาติกาโต ฯ เกจิ ปน[๒] มนุสฺสา ฯ ปจฺฉินฺเนติ ภาวลกฺขณํ ฯ
ตตฺถาติ อุทเก ฯ ตานิ มทนผลาวิสาทีนิ ฯ ตตฺถาติ ฐาเน ฯ อิติ
มนสิกตฺวา ฯ ปกฺขิปิตฺวาติ ปทํ คต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
คตา จ เต มนุสฺสา จาติ คตมนุสฺสา ฯ เตติ มจฺฉา ฯ

๑. มหาตฬากสฺสาติ ปุริมปทํ สนฺธาย มหาตฬากโตติ ภวิตพฺพํ ฯ ๒. อยํ ปน สทฺโท
วณฺณนายํ น อาคโต ฯ

[ป.๘๘ ฯ ส.๓๙๓..๓๙๕]

สสฺสามิกมฺจฺฉา วาติ สามิกสหิตมฺจฺฉา เอว ฯ

อุทกฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๒๐] นาวฏฺเจ วินิจฺฉโย ฯ อิธ นาวฏฺจาธิกาเร ฯ รชน-
โทณิกาติ ปทํ อเปกฺขิตฺวา เวทิตพฺพาติ วุตฺตํ ฯ เวทิตพฺโพติปิ
อตฺถิ ฯ สีมาสมฺมนฺนเนติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท อาธาโร ฯ
ธุวนาวา วฏฺฏติ ฯ อนฺโตขนิตาติ ปทํ ธุวนาวาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
ขนิตฺวาติปิ อตฺถิ เอวํ สติ กตาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
พนฺธิตฺวา วาติ เอตฺถ วาสทฺโท กตา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ
ติณฺณนฺติ ปทํ วหนิกาติ ปเท กมฺมํ ฯ อิธาติ นาวกฺจาธิกาเร ฯ

ตสฺส นาวาย นิกฺขิตฺตภณฺฑสฺส ฯ นาวํ ...ทิมฺหิ วจเน
วินิจฺฉโย ฯ พนฺธนํ...เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ ยา
นาวา ฯ ตสฺสา นาวาย ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ

[๔๒๑] เอตฺถาติ นาวฏฺจาธิกาเร ฯ ตสฺมึ พนฺธเน ฯ ตตฺถาติ
ตสฺมึ พนฺธเน ฯ วิปฺปนฏฺจา จ สา นาวา จาติ วิปฺปนฏฺจานาวา[๑] ฯ
สฺวสฺสาติ โส อุทกปฺปเทโส อสฺสา นาวาย ฯ ตํ นาวํ ฯ
ทิสาสูติ ปทํ ผฏฺโจกาสนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ผฏฺโจกาสนฺติ
ปทํ อติกฺกาเมนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ อติกฺกาเมนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ
อโธนาวาตเลนาติ ปทํ ผฏฺจ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ญตฺวาติ ปทํ
เวทิตพฺพนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยโต กุโตจิ ฐานโต

๑. วณฺณนายํ อนุปทํ ลิขิยติ ฯ

[ปา.๘๘ ฯ ส.๓๙๕.๓๙๖]

อติกฺกนฺตมตฺเตติ ปเท อปาทานํ ฯ อุทฺธนฺติ ปทํ อติกฺกนฺตมตฺเตติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท ผุฏฺโฐกาสํ จ อุทฺธํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อุสฺสาเทตฺวาติ อุกฺขิปิตฺวา ฯ ทารุฆฏิกานนฺติ ทารุขณฺฑานํ ฯ ตตฺถาติ ทารุฆฏิกานํ อุปริ จปิตนาวายํ วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท ปติฏฺฐิตตฺถทฺธสาฏเก จ ชปิตภิณฺฑิวาเล จาติ โยเชตพฺโพ ฯ กตฺวาติ ปทํ ชปิตายาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ผุฏฺโฐกาสมตฺตเมว ฐานํ น โหติ อถโข สจฺจโต โยตฺตโกฏิโต ฯ เป ฯ ปจฺฉิมนฺโต ตาว ถเล จปิตาย นาวาย ฐานนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ทีฆโต ติริยนฺติ ปททฺวยํ ปติฏฺฐิต อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

ปติฏฺฐิโต ปริยนฺโต ปติฏฺฐิตปริยนฺโต ปติฏฺฐิตปริยนฺโต ปมาณํ ยสฺส ฐานสฺส ตํ ปติฏฺฐิตปริยนฺตปฺปมาณํ ฯ

ฐานํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ เวทิตพฺโพติปิ อตฺถิ โอกาโส ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ อตฺโถ ฯ ตนฺติ นาวํ ฯ ผุฏฺโฐกาสนฺติ ปทํ อติกฺกนฺต อิติ ปเท กมฺมํ ฯ อปเรนาติ ปทํ ปติฏฺฐิตนฺเตนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปติฏฺฐิตนฺเตนาติ ปทํ อติกฺกนฺต อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อุทฺธํ เกสคฺคมตฺเต๑ ฐาเน โยตฺเตน สห ปจวิโต ภิกฺขุนา โมจิเต ปาราชิกํ โหติ ฯ

[๔๒๒] ผิเยนาติ ขุทฺทกมูเลน วิตฺถารคฺเคน รสฺสปาชนทณฺเฑน ฯ สเจ ปน ฉตฺตํ ปณาเมตฺวา วาตํ คณฺหาเปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. ...มตฺตนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๘๘ ฯ ส.๓๙๖.๓๙๗]

จีวรนฺติ ปทํ อกฺกมิตฺวา อุกฺขิปิตฺวาติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ ปาเทหีติ ปทํ อกฺกมิตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ ลงฺการสทิสนฺติ กุปเก พทฺธวตฺถสทิสํ ฯ วาตนฺติ ปทํ คณฺหาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ วาเตน วาติ ปทํ หฏาติ ปเท กตฺตา ฯ สา นาวา ฯ ปุคฺคลสฺส นตฺถิ อวหาโรติ อวหาโร ปุคฺคลสฺส นตฺถิ ฯ สมฺปตฺตํ นาวํ ฯ เนวตฺถีติ อวหาโร เนว อตฺถิ ฯ

นาวฏฺฐกถา สมตฺตา ฯ

[๔๒๒] ยานฏฺเฐ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ วยฺหนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ อุปริ มณฺฑปสทิสํ ปทรจฺฉนฺนํ ยานํ วยฺหํ นาม สพฺพปริคุณฺฐิมํ วา ฉาเทตฺวา กตํ ยานํ วยฺหนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปรีติ ปทํ ฉนฺนนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพปริคุณฺฐิมนฺติ ปทํ ฉาเทตฺวาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ทตฺวาติ ปกฺขิปิตฺวา ฯ ครุฬฺหปกฺขนเยนาติ ครุฬฺหปกฺขสทิเสน[๑] ฯ เตสูติ วยฺหาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท นาวฏฺเฐ จ ถลฏฺเฐ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปิฏฺเกติ ปทํ คณฺหโตติ ปเท อาธาโร ฯ ปิฏฺเกนาติปิ อตฺถิ ฯ ปิฏฺเกติ ปทํ อนุกฺขิตฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ ปหริตฺวาติ ปทํ วิโกปิเตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยานํ...ทิมฺหิ วจเน วุตฺตานิ ทุติย...ทีนิ ฯ

๑. อิทานิ ครุฬ อิติ มาคธปาโฐ ครุฑ อิติ สกฺกฏปาโฐ อิจฺเจวํ ยุตฺตสนฺนิฏฺฐานํ ตสฺมา อิโต ปรํ ตถา ปริวตฺติสฺสาม ฯ

[ปา.๘๘.๘๙ ฯ ส.๓๙๗.๓๙๘]

[๔๒๔] ฐานา จาเวตีติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ยานสฺสาติ ปทํ ฐานาตีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เกสคฺคมตฺเตติ ปทํ อติกฺกนฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ ยํ ปน ยานํ ธุปิตํ ฯ ธุเรนาติ ปทํ ธุปิตสฺสาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ภูมิยา ธุปิตสฺส ยานสฺส ฐานานิ ฯ จสทฺโท ธุเรน จ อกฺขุทฺทีหิ จาติ โยเชตพฺโพ ปติฏฺฐิต อิติ ปเท กรณํ ฯ

อกฺขุทฺทีหีติ อกฺขทารุนา สมฺปฏิจฺฉกา เหฏฺฐิมภาเค กปฺปกตา เทฺว ทารุขณฺฑา อกฺขุทฺทิโย นาม ฯ ตาสํ กปฺปกตานํ ทฺวินฺนํ กปฺปสีสานิ จตฺตาริ อิธ อกฺขุทฺทิโยติ วุจฺจนฺตีติ วิมติวิโนทนิยํ วุตฺตํ ฯ อกฺขุทฺธีหิ อุฏฺฐีนนฺติปิ อตฺถิ ฯ

ปติฏฺฐิตฏฺฐานสฺสาติ ปทํ อติกฺกเมติ ปเท กมฺมํ ฯ สกฏสฺส เกสคฺคมตฺเต ปจวิโต อติกฺกเม ฯ อุทฺทิโย เอว ขาณุกา อุทฺทีขาณุกา ฯ อถาติ ยทิ ฯ ตํ ยานํ ฐาติ ติฏฺฐติ ฯ ติฏฺฐตีติปิ อตฺถิ ฯ ตตฺถาติ ยาเน เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ทิสาสุ อุทฺธญฺจาติ ปททฺวยํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท อาธาโร ฯ ตสฺส จกฺกสฺส ฯ อุฏฺฐิตภาคนฺติ อุฏฺฐิตโกฏฺฐาสํ อกฺกมิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อตฺตนาติ ปทํ กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตสฺมึ อุฏฺฐิตภาเค ฐิเตปิ อุฏฺฐิตภาคโต อวเสสฏฺฐาเน อติกฺกนฺตมตฺเต ปาราชิกํ ฯ ตตฺถาติ ทฺวีสุ ฐาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ อถ ยทิ อติกฺกเมติ ฯ ยาเนติ ปทํ ยานสฺสามิโกติ ปเท อาธาโร ฯ อิติ มนสิกตฺวา

[ปา.๘๙ ฯ ส.๓๙๘...๔๐๐]

อถ ยทิ อาโรหติ ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ

ยานฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๒๕] อิโตติ ยานฏฺจโต ฯ ตโตติปิ อตฺถิ ฯ ปรนฺติ ปทํ ภารฏฺจนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โส ภาโร ฯ ตตฺถาติ ภารฏฺเจ เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ สีสาทีสุ ฯ สีสสฺส ปริจฺเฉโท ตาว เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ สีสนฺติปิ อตฺถิ สีสํ ตาว เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปุริมคเลติ คลสฺส ปุริมภาเค คลวาฏโกติ ปเท อาธาโร ฯ คลวาฏโกติ คีวาย อุปริมคลวาฏโก โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ เกสญฺจิ ชนานํ ฯ เย กณฺณสกฺขลิกา กณฺณจูฬิกา อิติ ชเนหิ วุจฺจนฺติ เตสํ กณฺณจูฬิกานํ อโธภาโค จ อิติ เอวํ อยํ สีสสฺส เหฏฺฐิมปริจฺเฉโท ฯ จสทฺโท อาวตฺต-คลวาฏกํ อเปกฺขติ ฯ ตโตติ เหฏฺฐิมปริจฺเฉทโต ฯ กณฺณจูฬิกาหีติ ปทํ ปฏฺฐายาติ ปเท อปาทานํ ปฏฺฐายาติ ปทํ เหฏฺฐาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เหฏฺฐา อุปรีติ ปททฺวยํ ขนฺโธติ ปเท อาธาโร ฯ

[๔๒๖] โย ภิกฺขุ อนาณตฺโต อิติ วทติ ฯ อิทํ ภณฺฑํ ฯ เอตฺถ ฐาเน ฯ สามิเกหีติ ปทํ อนาณตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ เตหิ สามิเกหิ ฯ อโนโรเปตฺวาปีติ อปิสทฺโท อเปกฺโข ฯ ยมโก ภาโร ยสฺส ชนสฺส โส ยมกภาโร ฯ ปิฏฺฐิยํ ปติฏฺฐาสิ° ฯ ตตฺถาติ ยมกภาเร ฯ อยํ ปน เทสนา ฯ เอตฺถ ปน วจเน

๑. ปติฏฺจตีติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๘๙ ฯ ส.๔๐๐...๔๐๒]

วุตฺโต ฯ สุทฺธจิตฺเตน สีสาทีหิ วา คหิโต โหตุ ฯ ตํ ภารํ
นิกฺขิปนฺตสฺส ฯ ภูมิโต คณฺหาตีติ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ
ภารานนฺติ ปทํ นิกฺขิปิตฺวาติ ปเท กมฺมํ[๑] ฯ

ภารฏฺฐกถา สมตฺตา ฯ

[๔๒๗] อารามฏฺเฐปิ วินิจฺฉโย ฯ เตสุ ปุปฺผารามาทีสุ ฯ ปุปฺผนฺติ
เอตฺถ เทเสติ ปุปฺผนโก ฯ ตตฺถ ชาตเก ปน วินิจฺฉโย ฯ ตํ
อุปฺปาเฏตฺวา วา คณฺหโต อุปฺปาฏิตํ วา มูลํ คณฺหโต ปาราชิกํ ฯ
เอตฺถาติ เอตสฺมึ กนฺเท ฯ อุปโยคคมนกนฺติ อุปยุญฺชิตพฺพสฺส
คมนกํ ฯ อปิสทฺโท อุปฺปลปทุมานิ อเปกฺขติ ฯ หิสทฺโท
ทฬฺหีกรณํ ฯ เกสญฺจิ ปุปฺผานํ ฯ สา สูจิกา ฯ คณฺหนฺตสฺสาติ
ปทํ วินิจฺฉโย ปเท สมฺพนฺโธ ฯ จปิตํ ผลํ ฯ

[๔๒๘] ตํ หีติ หิ สจฺจํ ตํ อภิยุญฺชกํ ฯ ตถา กุสลาทิภาเวน ฯ
อตีติ ปทํ จินฺเตสีติ ปเท อากาโร ฯ ตสฺส สามิกสฺส ฯ เตน
อภิยุญฺชเกน อุปฺปาทิตาติ ปเท กตฺตา ฯ อลนฺติ อยุตฺตํ ฯ อิติ
มนสิกาเรน ฯ อกโต ธุรนิกฺเขโป เอเตนาติ อกตธุรนิกฺเขโป[๒] ฯ
อถ ปน ยทิ สอุสฺสาโหว ฯ สามิเกนาติ ปทํ นิกฺขิตฺเตปีติ ปเท
กตฺตา ฯ อภิยุญฺชโก สอุสฺสาโห ว ฯ กาลนฺติ วินิจฺฉยกาลํ ฯ อิติ

๑. ภารานนฺติ ปทํ นิทฺธารณํ ยงฺกิญฺจีติ ปทํ นิกฺขิปิตฺวาติ ปเท กมฺมนฺติ ยุตฺตตรํ ฯ
๒. กต...อิติ วณฺณนาปาโฐ อยเมว ยุตฺตตโร ฯ

[ปา.๘๙.๙๐ ฯ ส.๔๐๒...๔๐๔]

มนสิกาเรน อาคเมติ ฯ นนฺติ อารามํ ฯ โสปิ อภิยุญฺชโก
น ทสฺสามิ อิติ มนสิกาเรน ธุรํ นิกฺขิปติ ฯ สามิโกปิ น
ลจฺฉามีติ มนสิกาเรน ธุรํ นิกฺขิปติ ฯ ตโตติ อารามโต ฯ

อุกฺโกปี อุกฺโกจนฺติ เทฺว ปริยายา ฯ น เกวลํ ตสฺเสว
อนุยุญฺชกสฺส ปาราชิกํ ฯ สญฺจิจฺจ ตสฺส อภิยุญฺชกสฺส อตฺถสาธเน
ปวตฺตานํ กูฏ ฯ เป ฯ ปาราชิกนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สญฺจิจฺจาติ ปทํ
ปวตฺตานนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตสฺสาติ ปทํ สาธเนติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ สพฺเพสนฺติ ปทํ กูฏวินิจฺ... ...สกฺขีนํปีติ ปททฺวยสฺส
วิเสสนํ ฯ เอตฺถ จาติ ธมฺมญฺจรนฺโตติ ปเท ฯ หิ สจฺจํ
อนิกฺขิตฺตธุโร สามิโก อญฺเญน อปราชิโต ว โหติ ฯ สามิกานนฺติ
ปทํ ปีฬา อิติ ปเท สมฺปทานํ กมฺมํ วา ฯ

อารามฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๒๙] วิหารฏฺเจปิ วินิจฺฉโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ
จตูหีติ ภุมฺมฏฺจํ ถลฏฺจํ อากาสฏฺจํ เวหาสฏฺจนฺติ จตูหิ ฯ
เอตฺถ วิหารฏฺเจ อภิโยเคปิ จ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ สงฺฆสนฺตเก
วิหาราทิเก ฯ เตติ คณเอกปุคฺคเล ฯ ตตฺถาติ คณเอกปุคฺคลานํ
สนฺตเก ฯ

วิหารฏฺจกถา สมตฺตา ฯ

[๔๓๐] เขตฺตฏฺเจปิ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ ปุพฺพณฺณนฺติอาทีสุ
นิทฺธารณํ ฯ เอตฺเถวาติ อปรณฺณนฺติ ปเท ฯ อิธาปิ เขตฺตฏฺเจ ฯ

[ปา.๙๐.๙๑ ฯ ส.๔๐๔.๔๐๕]

ตตฺถ ชาตเก ปน วินิจฺฉโย ฯ นิรปฺปิตฺวาติ อจฺฉินฺทิตฺวา
รปฺปิธาตุ อจฺเฉทเน ฯ อสิเตนาติ ทาเตน[๑] ฯ วาโก ตกฺโกติ
จ เทฺว ปริยายา ฯ มุฏฺฐิคเตสูติ ปทํ ฉินฺเนสุปีติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ
ฉินฺเนสุปีติ ปทํ รกฺขนฺตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ มทฺทนปฺ-
ปปฺโปฏฺเนสูติ[๒] ปทํ นตฺถีติ ปเท อาธาโร ฯ เอตฺถาติ เขตฺตฏฺเฐ ฯ

[๔๓๑] ขีลสงฺกมนาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ สามิกานํ ปสฺสนฺตานํ วา
อปสฺสนฺตานํ วาติ สามิเกสุ ปสฺสนฺเตสุ วา อปสฺสนฺเตสุ วา ฯ
เย จสฺสาติ อสฺส ขีลสงฺกมนสฺส เอกจฺฉนฺทา เย ภิกฺขู ฯ
คเหตพฺพํ ฐานํ ฯ เอวนฺติ ปรเม ทุกฺกฏฺนฺติอาทินา นเยน ฯ
พหุเกสุปิ ขีเลสุ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อวสาเนติ
ปทํ ทฺวินฺนนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ทฺวินฺนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ
ตญฺจ โข ปาราชิกํ สามิกานํ ธุรนิกฺเขเปน โหติ ฯ เอวํ
สพฺพตฺถ รชฺชุสงฺกมนาทีสุ นโย ฯ อิตีติ มนสิกโรนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ
เตสนฺติ ทฺวินฺนํ ปโยคานํ นิทฺธารณํ ฯ เอกสฺมึ ปโยเค ฯ
เยน เกนจิ วตฺถุนา ฯ ตตฺถ ตตฺถ วตฺถูสุ เวทิตพฺพนฺติ
ปเท อาธาโร ฯ

[๔๓๒] วตฺถุฏฺเฐปิ วินิจฺฉโย วตฺถุฏฺเฐปีติ วา ทสฺเสนฺโตติ
ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ อารามวตฺถาทีสุ ฯ อุปโรปเก วาติ

๑. ทาตฺเตนาติ เยภุยฺเยน วลญฺชียติ ฯ ๒. ปปฺโปเฐน อิติปิ อตฺถิ อิทานิ ปน
ปปฺโผฏฺน อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๔๐๕..๔๐๗]

โรปิตพฺเพ รุกฺขาทิเก ฯ อโรเปตฺวาติ[๑] อาโรเปตฺวา ฯ นเยนาติ
ปทํ ฐปิตํ[๒] อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตฺถาติ อารามวตฺถุ-
วิหารวตฺถูสุ ฯ

[๔๓๓] ตตฺถาติ อรญฺญนฺติ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อิธ อธิกาเร ฯ
ยโต อรญฺญโต ฯ น วินา มูเลนาติ มูลํ วินา น ลพฺภนฺติ ฯ
ทสฺเสตีติ ญาเปติ ฯ อิตีติ ปทํ อิมนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ
อรญฺเญ ฯ ตตฺถ ชาตเกสุ ปเนตฺถาติ เอตฺถ อรญฺเญ ตตฺถ
ชาตเกสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถ จาติ เอตสฺมึ ปเท ลตา
เอวาติ ปเท อาธาโร ฯ เวตฺโตปิจ ลตาปิจาติปิ อตฺถิ ฯ อปิจาติ
นิปาตสมุทาโย ฯ ตตฺถาติ เวตฺตลตาสุ นิทฺธารณํ ฯ สา ลตา
อคฺเค ฉินฺนาปิ อวหารํ น ชเนตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สเจ ลตา
เวเฐตฺวา ฐิตา น โหติ ตทา อวหารํ ชเนตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
ติณํ วาติ เอตฺถ ปเท สงฺคหิตํ ฯ ตํ ติณํ ฉินฺนํ วา คณฺหนฺโต ฯ
น เกวลญฺจ ติณปณฺณเมว คณฺหนฺโต ภณฺฑคฺเฆน กาเรตพฺโพ
อญฺญมฺปิ...วากจฺฉลฺลิอาทึ คณฺหนฺโต ภณฺฑคฺเฆน กาเรตพฺโพติ
สมฺพนฺโธ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ วากาทิวตฺถุมฺหิ ฯ โย ปน รุกฺโข ฯ
อสฺส รุกฺขสฺส ฯ ฉลฺลิโยติปิ อตฺถิ ฯ ลกฺขณจฺฉินฺนสฺสาปีติ
สญฺญาณจฺฉินฺนสฺส รุกฺขสฺส ฯ ฉลฺลิยาติ ปทํ ปริโยนทฺธนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ ตานิ เคหาทีนิ ฯ กตานิ จาติ จสทฺโท กตานิ จ

๑. ๒. อปโรเปตฺวา ฐปิโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๙๑.๙๒ ฯ ส.๔๐๗...๔๐๙]

อชฺฌาวุฏฺฐานิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ เอเตสํ ทารูนํ ฯ เยหิ ชเนหิ ฉินฺนานีติ ปเท กตฺตา ฯ เตหิ ชเนหิ ฯ ตานิ ทารูนิ ฯ นิราลยา ตตฺถ ชาตาติ ตสฺมึ อรญฺเญ ชาตา ทารุอาทโย นิราลยา อิติ ตสฺมา คเหตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺสาติ ภิกฺขุสฺส วฏฺฏตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เตสํ อรญฺญ-ปาลานํ ฯ คนฺตุนฺติ คมนํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ ทาตพฺพนฺติ เทยฺยธมฺมํ ฯ เทหีติ วจเน อรญฺญปาเลหิ วุตฺเต ทสฺสามีติ อาโภคสภาวโต ภิกฺขุนา ทาตพฺพเมว ฯ ทตฺวาติ ปทํ วทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ลทฺธกปฺปเมวาติ ภิกฺขุนา ลทฺธํ อนุรูป-เมว ฯ คนฺตุนฺติ คมนํ ฯ อิสฺสรชาติโกติ อิสฺสรปฺปกติโก อทตฺวา ว วาเรติ ฯ ตาปสานญฺจ ภาคํ ฯ โย ปน ภิกฺขุ อาคนฺตฺวา ปกฺโกสิตฺวาปิ อทิสฺวา คจฺฉติ ฯ ยสฺสาปีติ ยสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ปริหรนฺโตติ ปริวชฺเชนฺโต ฯ อิทนฺติ อรญฺญอารกฺขฏฺฐานํ ฯ ปริหรนฺตสฺส ปริวชฺเชนฺตสฺส ฯ เอตฺถาติ อรญฺญอารกฺขฏฺฐาเน ฯ

[๔๓๔] ตนฺติ อุทกํ ฯ ตํ ภาชนํ อาวิชฺฌิตฺวา วา ฉิทฺทํ วา กตฺวา คณฺหนฺตสฺส ตตฺถ เตสุ ภาชเนสุ โปกฺขรณีตฬาเกสุ จ วิชฺชมานํ อุทกํ อตฺตโน ภาชนํ ปเวเสตฺวา วา คณฺหนฺตสฺส วินิจฺฉโย ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท ตตฺถ จ โปกฺขรณีตฬาเกสุ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[ปา.๙๒.๙๓ ฯ ส.๔๐๙.๔๑๐]

[๔๓๕] มริยาทจฺเฉทเน ปน วินิจฺฉโย ฯ ตญฺจาติ ทุกฺกฏํ ฯ อนฺโตติ มริยาทสฺส อนฺโต ชาตฺวา พหิมุโข ภิกฺขุ ฯ มชฺเฌติ มริยาทสฺส มชฺเฌ ชาตฺวา ฯ ตนฺติ มริยาทํ ฯ คามทารเกหิ วา คาโว ปกฺโกสาเปติ ฯ คามทารเกหีติ ปทํ ปกฺโกสาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เตติ คาโว ฯ เตเนว ฉินฺนาติ มริยาทา เตเนว ภิกฺขุนา ฉินฺนา ฯ เตหีติ คาเวหิ อุฏฺฐาปีติ อิติ ปเท กตฺตา ฯ เตหีติ คามทารเกหิ ฯ อญฺเญนาติ ปทํ ฉินฺทาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เตนปิ รุกฺเขน อุฏฺฐาปีติ อิติ ปเท กตฺตา ฯ อปิสทฺโท คาวคาม-ทารเก อเปกฺขติ ฯ กตฺวาติ ปทํ ปิทหตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตพากรกฺขนตฺถายาติ ปทํ นิพฺพาหน๑. นิทฺธมน อิติ ปททฺวเย สมฺปทานํ ฯ ตพากโตติ ปทํ นิพฺพาหน. นิทฺธมน อิติ ปททฺวเย อปาทานํ ฯ อญฺญโต ฐานโต คจฺฉนฺตนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ อุทกนฺติ ปทํ ปวิสตีติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ ตพาเก ฯ ตสฺสาติ ปรสนฺตกสฺส ตพากสฺส ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺเพสุ ฐาเนสุ ฯ เตน ภิกฺขุนา กตายาติ ปเท กตฺตา ฯ กตายาติ ภาวลกฺขณํ ฯ อตฺตโน ธมฺมตาย อาคนฺตฺวา วา คาวิโย ขุเรหิ มริยาทํ ฉินฺทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ธมฺมตายาติ ปกติยา ปเวสิตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ คามทารเกหีติ ปทํ ปเวสิตาติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. นิพฺพหน อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๙๓ ฯ ส.๔๑๐...๔๑๒]

ปเวสิตา คาวิโย ฯ อญฺเญหิ ชเนหิ ฉิชฺชมาโนติ ปเท กตฺตา ฯ อุทก...ฐานนฺติ ปทํ ปีฬหตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตลสฺส ยตฺตโก ปริจฺเฉโท ยาวตลํ ฯ ตปฺปจฺจยาติ อุทกปฺปจฺจยา ฯ ตโตติ สสฺสโต ฯ อสฺสาติ ตฬากสฺส ฯ สาปิ มหามาติกา ฯ ตโตติ มหามาติกาโต ฯ ขุทฺทกมาติกาติ ปทํ นีหริตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตนฺติ ขุทฺทกมาติกาย อุทกํ ฯ ตตฺถาติ ขุทฺทกมาติกาเกทาเรสุ นิทฺธารณํ ฯ วาเหตีติ อุทกํ วาเหติ ฯ อนิคฺคเต อสมฺปตฺเต วาติ ปททฺวยํ พนฺธตีติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ สุกฺขมาติกํเยวาติ ปทํ พนฺธตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อนิกฺขนฺเต พทฺธา สุพทฺธาติ ตฬากโต อุทเก อนิกฺขนฺเต ปาลี ภิกฺขุนา พทฺธา สุฏฺฐุ พทฺธา ตฬากโต อุทเก นิกฺขนฺเต ปาลี ภิกฺขุนา เจ พทฺธา ภณฺฑเทยฺยํ ฯ

[๔๓๖] วินิจฺฉิตพฺพนฺติปิ อตฺถิ ฯ เอตฺถาติ ทนฺตกฏฺเฐ ฯ เวตฺตนภโฏติ เวตฺตเนน โปสโก[๑] ฯ ปกฺขมาสวาเรนาติ ปกฺขสฺส เจว มาสสฺส จ วาเรน ฯ ตสฺเสวาติ อาหรณกสฺส ฯ สงฺเฆนาติ ปทํ รกฺขิตโคปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอเสว นโย ชาเต ภณฺเฑติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท สงฺฆสนฺตกํ อเปกฺขติ ฯ เตสนฺติ คณปุคฺคลคิหิมนุสฺสานํ ฯ เตติ สามเณรา ฯ อิตีติ มนสิกาเรน นิกฺขิปนฺติ ฯ โอสรตีติ โอตรติ ฯ เตน ภิกฺขุนา ฯ ปธานฆเรติ วีริยกรณฏฺฐานฆเร ฯ ขียตีติ ทนฺตกฏฺฐํ ขียติ ฯ ตโตติ ตทา ฯ

๑. โปสิโต ฯ

เกจิ เถรา วเทยฺยุํ ฯ เยหิ ภิกฺขูหิ ทนฺตกฏฺฐานิ คหิตานิ ฯ
เกจิ เถรา ขาทนฺตุ ฯ เป ฯ อิติ วเทยฺยุํ ฯ คจฺฉนฺเตนปีติ
ปทํ คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๔๓๗] วนปฺปติ วนสฺสตีติ จ เทฺว ปาฐา ฯ สทฺทนีติยมฺปิ
วนสฺสตีติ วุตฺตํ ฯ เอตํ วนปฺปตีติ วจนํ ฯ อิธ ปน อธิกาเร ฯ
สนฺถริตตฺตาติปิ อตฺถิ สมฺพนฺธตฺตาติ อตฺโถ ฯ ตตฺถาติ รุกฺเข ฯ
อญฺเญน วาติ ปทํ จาลาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตา วคฺคุลิโย ฯ
เตน ภิกฺขุนา กเตติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ รุกฺขํ ฯ สยํ วา
สเจติ ภิกฺขุ สยํ วาตมุขํ สเจ โสเธติ ฯ สยํ วา เอสาติปิ
ปาโฐ ฯ อาคนฺตฺวานาติ อาคนฺตฺวา ฯ อาคนฺตฺวาติปิ ปาโฐ ฯ
วาตมุขโสธนํ ปเนตฺถาติ เอตฺถ อธิกาเร วาเต อสมฺปตฺเต
วาตมุขโสธนํ สเมติ ฯ สุกฺขมาติกายาติ ปทํ อุชุ อิติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ โน อญฺญถา สเมติ ฯ

[๔๓๘] หรณเก วินิจฺฉโย ฯ ปรนฺติ ปทํ ทิสฺวาติ ปเท
กมฺมํ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ เอตฺตาวตาสฺสาติ เอตฺตเกน อามสเนน
อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ เตนสฺสาติ เตน ผนฺทาปเนน อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ
เตนสฺสาติ เตน โมจนการเณน อสฺส ฯ รุกฺข ฯ เป ฯ มิว
วลยาทิ ปาราชิกํ น ชเนติ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตโต
หตฺถโต ฯ ตตฺเถว หตฺเถ ฯ

องฺคุลิยํ ปเวสิตา มุทฺทิกา องฺคุลีมุทฺทิกา ฯ ปาทํ อุปคจฺฉตีติ

[ปา.๙๓.๙๔ ฯ ส.๔๑๔...๔๑๖]

ปาทุปกํ คการสฺส โก ฯ กฏึ อุปคจฺฉตีติ กฏุปกํ ฯ ปาทุปกํ จ กฏุปกญฺจ ปาทุ...ปกานิ ปาทุ...ปกานิ จ ตานิ ปีลนฺธนานิ จาติ ปาทุ...ปีลนฺธนานิ ฯ องฺคุลีมุทฺทิกา จ ปาทุ...ปีลนฺธนานิ จ องฺคุ...ปีลนฺธนานิ ฯ

สลชฺชิตายาติ[๑] สหลชฺชิเหตุ ฯ สหภณฺฑหารกนฺติ จปิตปทํ ฯ โจเรนาติ ปทํ อธิปฺเปต อิติ ปเท กตฺตา ฯ โจรสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ

[๔๓๙] โย หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ มุญฺจโตติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริปาติยมานสฺสาติ ภณฺฑหารเกน ปาติยมานสฺส ฯ อปิสทฺโท ปเคว อมุญฺจเนติ ญาเปติ ฯ เตนาติ ปาเตหีติ วจนเหตุนา ฯ ภณฺเฑ ภณฺฑหารกสฺส หตฺถโต มุตฺตมตฺเต ฯ ตํ โจรํ ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ อสฺส โจรสฺส มยา ฯ เป ฯ กตนฺติ เอวํ วิตกฺกนํ ฯ มยาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปาตาเปนฺเตนาติ ปทํ มยาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิทํ ภณฺฑํ ฯ ตโตติ วิตกฺกานนฺตรํ ฯ นํ ภณฺฑํ ฯ ธุรนิกฺเขเป สติ ฯ โส ภณฺฑสฺสามิโก ฯ อนชฺฌาวุฏฺฐกํทานีติ อนชฺฌาวุฏฺฐกํ อิทานีติ เฉโท ฯ อิทานีติปิ อตฺถิ ฯ อิทํ ภณฺฑํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ อถ ปน ยทิ ปลายติ ฯ ตํ ภณฺฑํ ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ

[๔๔๐] อุปนิธิมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ น ตุมฺหากํ อนุรูปํ ฯ ตตฺถาติ โจรภณฺฑสฺสามิเกสุ นิทฺธารณํ ฯ นนฺติ ภณฺฑํ ฯ ยทิ ปน

๑. สลชฺชตายาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๙๔ ฯ ส.๔๑๖...๔๑๘]

นิรุสฺสาโห โจโร ฯ เอวํปิ สนฺเต ฯ ปาเปตฺวาติปิ อตฺถิ ฯ ตเถวาติ เอเสว นโย ฯ

[๔๔๑] เอตฺถาติ อุปนิธิมฺหิ ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ อสฺสาติ ปตฺตสฺส ฯ ตสฺเสว ปตฺตสฺส สนฺติเก สมีเป ฯ วาจา-เปตฺวาติ ปทํ อาหาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ โก เอโสติ เถโร อาห ฯ อหํ ฯ เป ฯ ลเภยฺยนฺติ ภิกฺขุ อาห ฯ กาลสฺเสว อมฺหีติ เฉโท ฯ เมติ ปทํ จปิโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ปตฺตํ คณฺหตีติปิ อตฺถิ ฯ อาคนฺตฺวาติ ปทํ ปลายตีติ ปเท ปุพฺพ-กาลกิริยา ฯ อิติ วจเน เถเรน วุตฺเต ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ตตฺถาปีติ ปตฺเต ฯ อญฺญํ ตาทิสเมว ปตฺตํ เถเร คณฺหนฺเต อยํ นโย ยุชฺชติ มนุสฺสวิคฺคเห มนุสฺสวิคฺคหสิกฺขาปเท อาณตฺติ-สทิสวตฺถุ[๑] วิย ฯ ตนฺติ ตํ กุรุนฺทีวจนํ ยุชฺชติ ฯ ตํ ปตฺตํ ฯ อิธาปีติ โจรปตฺตคฺคหณาธิกาเร ฯ

อิติ มนสิกตฺวา ฯ อิติ อาห ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ สญฺญายาติ สญฺชานิตฺวา ฯ เวริสฺส อยํ ปตฺโต ฯ โจรสฺเสวาติ เอโก กิร ภิกฺขูติอาทิวุตฺตโจรสฺส ฯ เทตีติ อปโรติอาทินา วุตฺตโจรสฺส เทติ ฯ อถสฺสาติ อสฺส โจรสฺส อถ ยทิ เทติ ฯ

[๔๔๒] อมุกํ นามาติ อสุกํ นาม ฯ อสุกํ นามาติปิ อตฺถิ มการสฺส โส ฯ ตตฺถ จ ฐาเน เอโส ทหรภิกฺขุ ฯ

๑. อาณตฺต...อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๙๔ ฯ ส.๔๑๘...๔๒๑]

เถเรน วุตฺโต สาธุ อิติ วตฺวา ฯ ตตฺเถว วิหาเร ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ตํ จีวรํ ฯ ตโตติ วิหารโต ฯ อิติ วตฺวา ฯ ตตฺถาติ คาเม ฯ โจรา วาสฺส ตํ หรนฺติ ยถา วา ตถา นสฺสโตปีติปิ ปาโฐ โส น ยุตฺโต ฯ นนฺติ ภิกฺขุํ ฯ นิสฺสฏฺโจทูโต นิสฺสฏฺจทูโต ฯ วิสฏฺจทูโตติปิ อตฺถิ ฯ

เถยฺยจิตฺเต อุปฺปนฺเน วุตฺตสทิโส วินิจฺฉโยติ สมฺพนฺโธ ฯ สพฺพฏฺฐาเนสูติ ปทํ วินิจฺฉโยติ ปท อาธาโร ฯ เอตฺถ วจเน วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺร จ ฐาเน ฯ อิติ วตฺวา ฯ

[๔๔๓] เถเรนาติ ปทํ จปิตนฺติ ปท กตฺตา ฯ อถสฺสาติ อสฺส เถรสฺส ยทิ หริตุกาโม ฯ ตตฺถาติ กุเล ฯ เถเรนาติ ปทํ เปสิต๑ อิติ ปเท กตฺตา ฯ สทฺทหิตฺวาติ ปทํ เทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อุปาสเกนาติ ปทํ จปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ จปิตํ วตฺถํ นีหริตฺวา เทติ ฯ อุปาสิกาย วา จปิตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปฏฺฐาเกหีติ ปทํ จปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ วตฺวา ฯ ตตฺถ กุเล ฯ ตุเมฺห ทาตุกามา อตฺถ ฯ ตํ๒ วตฺถํ ฯ เต จ อุปฏฺฐากา ฯ อสฺส อนฺเตวาสิกสฺส ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ อิติ วตฺวา เทนฺติ ฯ

[๔๔๔] สาธูติ วตฺวา ฯ เตน ภิกฺขุนา ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ฐเปตฺวาติ ปทํ วทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เตน

๑. ๒. เปสิโต นํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๔๒๑...๔๒๓]

ภิกฺขุนา วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ อถาปิ วทติ ฯ จสทฺโท อตฺตโน นามญฺจ ตสฺสา นามญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺราปิ สาฏเก ฯ อตฺตนา จ เตน จาติ ปททฺวยํ ลทฺธ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ภิกฺขุํ ฯ ตตฺราติ อาคนฺตุกาวาสิเกสุ นิทฺธารณํ ฯ เอเตสํ๑ อาวาสิกานํ ฯ นํ ปตฺตจีวรํ ฯ อิจฺเจตํ โคปนํ กุสลํ สุนฺทรํ ฯ โน เจ สงฺโคเปนฺติ ฯ เต อาวาสิกา อาคนฺตุเกน วุตฺตา ฯ เตนาติ อาคนฺตุเกน ยาจิตา วา...ตา วาติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ

[๔๔๕] ภิกฺขูหีติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตุเมฺห สมาคตา อตฺถ ฯ พนฺธิตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตตฺราติ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ ตํ ขณนฺติ ตสฺมึ ขเณ ฯ ตสฺส ปสฺสนฺตสฺเสวาติ ตสฺมึ ภณฺฑาคาริเก ปสฺสนฺเต เอว ฯ ตตฺเถวาติ ภณฺฑาคาเร ฯ อุจฺจา...ตสฺสาปีติ อุจฺจารปฺปสฺสาเวน ปีฬิตสฺส ฯ อิติ วตฺวา ฯ สงฺฆสฺส จาติ จสทฺโท เสนาสเน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิธาปิ อธิกาเร ฯ สงฺเฆนาติ ปทํ ทินฺนาติ ปเท กตฺตา ฯ โยเชตฺวาติ ปทํ นิปนฺนนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตํ ภณฺฑาคาริกํ วทนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ โจรานํ วจเน ฯ ภณฺฑาคาริก นิปนฺนฺ ฯ ตตฺถ ภณฺฑาคาเร ยงฺกิญฺจิ๒ ภณฺฑํ โจเรหิ อวหริยติ ฯ เถเรหีติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ

๑. วณฺณนายํ เอเต สงฺโคปิสฺสนฺตีติ สํอุปสคฺควเสน ลิขิยติ ฯ ๒. วณฺณนาปาโจ ยํสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๘๔ ฯ ส.๔๒๓...๔๒๗]

ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ ภณฺฑาคาเร ฯ เตสญฺจาติ เตสํ ภิกฺขูนํ นิทฺธารณํ ฯ น จ ภณฺฑาคาเร วสิตพฺพํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อตฺตโน อตฺตโนติ ปทํ วสนคพฺเภสูติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สภาคภิกฺขูนนฺติ ปทํ ปริกฺขารนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

[๔๔๖] ปวิสนฺเตหีติ ปทํ ฐปิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ วิหารวาริกสฺสาปีติปิ อตฺถิ ฯ วิหารรกฺขนตฺถํ[๑] วาสิกสฺส วาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ลภมานสฺเสว คจฺฉโตติ ปททฺวยํ วิหารวาสิกสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยํ ภณฺฑํ ฯ ตตฺถ ภณฺฑาคาเร ฯ น เกวลญฺจ เอตเมว ภณฺฑํ คีวา ฯ ภณฺฑาคาริกสฺส ปมาทปฺปจฺจยา ยํ ภณฺฑํ นสฺสติ ตํ ภณฺฑาคาริกสฺส คีวา วิย ยํ ภณฺฑํ ตสฺส วิหารวาสิกสฺส ปมาทปฺปจฺจยา นสฺสติ จ ตํ สพฺพํ ภณฺฑํ ตสฺส คีวาติ สมฺพนฺโธ ฯ คจฺฉนฺตสฺสาติ คจฺฉนฺเตน ฯ หรนฺตีติ โจรา หรนฺติ ฯ วิหารจาริกา[๒] วาติ วิหารรกฺขนตฺถํ จรณกา ฯ วาสทฺโท เอกํ วิหารจาริกํ อเปกฺขติ ฯ รกฺขตํเยวาติ รกฺขนฺตานํ ฯ วิหารจาริกเกติ ปทํ พนฺธิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ พนฺธิตฺวาติ ปทํ หริต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ โจเรหิ พนฺธิตฺวา หริตภณฺฑํปิ น คีวาติ สมฺพนฺโธ ฯ วิหารจาริเกสุ ภิกฺขูสุ คเตสุ ฯ คเตสูติ ปทํ หริตา อิติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ

๑. ...รกฺขณตฺถายาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. ...วาริกาติ วณฺณนาปาโฐ เอวํ สพฺพตฺถ เวทิตพฺพํ ฯ

[ปา.๕๔ ฯ ส.๔๒๗.๔๒๘]

ตสํปีติ วิหารจาริกานํ ฯ อปิสทฺโท ภณฺฑาคาริกํ อเปกฺขติ ฯ
เตหิ ภิกฺขูหิ ปตฺตพฺพ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ปตฺตพฺพลาภโตติ
ปทํ อติเรกาติ ปเท อปาทานํ ฯ เตสํ วิหารจาริกานํ ฯ
จสทฺโท ยาคุสลากา จ ...ภตฺตสลากา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ
อิทํ ปททฺวยํ จเปตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสํ วิหารจาริกานํ ฯ
อิจฺเจตํ อาหริตฺวา ทานํ ฯ ภิกฺขูหิ วารํ คาหาเปตฺวา
นีหราเปตพฺพานิ ฯ วิหารวารนฺติ วิหารรกฺขนวารํ ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ
น ปาเปตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ อตฺตา ทุติโย เอตสฺส
อปฺปิจฺฉสฺสาติ อตฺตทุติโย ฯ ยมฺปิ ภาคํ ฯ ตํ ภาคํ ฯ
ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ วทนฺตีติ อาจริยา วทนฺติ ฯ
ทสวีสคฺฆนกนฺติ ปทํ กปฺปิยภณฺฑนฺติ ปทสฺส วิสสนํ ฯ จสทฺโท
ยาคุภตฺตญฺจ ตณฺฑุลนาฬี จ ติจีวรญฺจ กปฺปิยภณฺฑญฺจาติ
โยเชตพฺโพ ฯ ตนฺติ ยาคุภตฺตาทึ ฯ ตตฺถาติ อุโปสถาคาร-
ปฏิมาฆเรสุ ฯ กิญฺจิ ภณฺฑํ ฯ น คีวา ตสฺสาติ ตสฺส ภิกฺขุสฺส
คีวา อิณํ น โหติ ฯ ตตฺถาติปิ อตฺถิ เตสุ อุโปสถาคาร-
ปฏิมาฆเรสุ ฯ สนฺตเกนาติ สนฺตเกน สทฺธึ ฯ อิติ ตสฺมา ฯ
เอวํ รกฺขนํ ฯ

[๔๔๗] ตโตติ ฐานโต ฯ หนนฺตีติ ชนา วินาเสนฺติ ฯ
ตํ หีติ ปากฏกรณํ ฯ หิ สจฺจํ ตํ ฐานํ สุงฺกฆาฏนฺติ วุตฺตํ ฯ

[ปา.๙๔ ฯ ส.๔๒๘...๔๓๐]

ตโตติ ฐานโต ฯ สุงฺกมารหนฺติ สุงฺการหํ ฯ ราชรหํ ราชารหนฺติ
จ เทฺว ปาฐา ฯ ยโต ภณฺฑโต ฯ อิโตติ ภณฺฑโต ฯ
อูรุนา โอรุนาติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ตญฺเจติ ตํ ภณฺฑํ เจ
อวสฺสํ ปตนกํ ฯ ตญฺเจติ ตํ ภณฺฑํ เจ ปฏิหตํ ฯ พลววาตเวค
อิติ ปทํ อุกฺขิตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

ภณฺฑํ วฏฺฏิตฺวา คมิสฺสตีติ วา อญฺโญ ชโน ตํ ภณฺฑํ
วฏฺเฏสฺสตีติ วา มนสิกาเรน ภิกฺขุนา อนฺโต ฐปิตํ ภณฺฑํ
ปจฺฉา สยํ วา วฏฺเฏติ* ฯ ฐปิตนฺติ ปทํ วฏฺเฏตีติ ปเท
กตฺตา ฯ สยนฺติ ภณฺฑสงฺขาเตน อตฺตนา ฯ อญฺเญนาติ ปทํ
วฏฺฏิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ฐปิเต ปน ภณฺเฑ ฯ ตถาติ สยํ
วา อญฺเญน วฏฺฏเนน วา ฯ

พหิปฺปฏเก วิชฺชมานํ ภณฺฑํ สุงฺกํ ปาทํ กิญฺจาปิ อคฺฆติ ฯ
สุงฺกํ ปาทนฺติ ปทํ กมฺมํ ฯ เตน พหิปฺปฏเกน ฯ อพฺภนฺตริมนฺติ
ปทํ ปริวตฺเตตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ

อิติ มนสิกาเรน ฐเปติ ฯ ภณฺเฑ นีหเฏ ฯ อิทญฺจ ภณฺฑํ ฯ
เตน ภิกฺขุนา นีตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ฐปิเตติ ภณฺเฑ เนวตฺถีติ
ปเท อาธาโร ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปโยคํ วินา เตสุ ยานาทีสุ
คเตสุ ฯ เอหิ เรติ อามนฺตนํ ฯ อญฺญํ ชนํ เอฬกโลมํ หราเปติ
อิติ เอวํ อิมสฺมึ ฐาเน อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยาเน วา

๑. วฏฺฏมานนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕๔ ฯ ส.๔๓๐...๔๓๒]

ภณฺเฑ วาติ ปททฺวยํ ปกฺขิปิตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ อชานนฺตสฺสาติ ปทํ อญฺญสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ

อิติ เอวํ อาโภคํ ฯ สุงฺเก นิยุตฺโต สุงฺกิโก ฯ ตุเมฺห นํ สุงฺกํ คณฺหถ[๑] ภิกฺขุนา คนฺตพฺพํ ฯ ภิกฺขูติ ปทํ น วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ นนฺติ[๒] ปทํ ภณฺฑนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ ตสฺมา วุตฺเตปีติ ปเท[๓] เหตุ ฯ อิติ วจเนน ภิกฺขุนา วุตฺเตปิ ฯ ภิกฺขุสฺส สุงฺกํ คณฺหนฺเตติ อเมฺหหิ ปตฺตจีวรํ คเหตพฺพํ นนุ ภวิสฺสติ เตน ปตฺตจีวเรน กึ ปโยชนํ ภิกฺขุ คจฺฉตุ อิติ วจเน สุงฺกิเกน วุตฺเตปิ ลทฺธกปฺปเมว ฯ คณฺหถ อุปาสกาติ วุตฺเต ปนาติปิ อตฺถิ ฯ โจร...ทีหีติ ปทํ สมนฺพทฺโธติ ปเท กตฺตา ฯ

สุงฺกํ...เอตฺถ วจเน วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ปริหรตีติ วชฺเชติ ฯ ปริหรนฺตํ วชฺเชนฺตํ ฯ อิติ เอวํ ฯ ทสฺเสตฺวาติ ปสฺสิตฺวา ญตฺวา ฯ ปริหรโตติ สุงฺกฆาฏปริจฺเฉทโต วชฺเชนฺตสฺส ฯ

[๔๔๘] อิโตติ สุงฺกฆาฏโต ฯ ตมฺปิ มนุสฺสปฺปาณํ ฯ โยปิ ภุชิสฺโส อตฺตนา วา ฯ เป ฯ อคฺคเหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตเมว หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ ตเมว อนฺโตชาตกาทิทาสํ สนฺธาย

๑. อิทานิ ทีฆํ กตฺวา คณฺหาถาติ เยภุยฺเยน วลญฺชียติ ฯ ๒. อยํ โภชนา คณฺหาถ นํ สุงฺกนฺติ ปุริมวจนานุโลมวเสน กตาวณฺณนายํ ปน ภิกฺขูนนฺติ ลิขิตํ ฯ ๓. คณฺหาถาติ ปเทติ มญฺญามิ ฯ

[ปา.๙๔.๙๕ ฯ ส.๔๓๒.๔๓๓]

ปาโณ ฯ เป ฯ วุจฺจตีติ อิทํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ เอตฺถ
จาติ อนฺโตชาตกาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ปทสา
เนสฺสามิ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ เตน ภิกฺขุนา วุตฺตนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ วุตฺตนฺติ ปทํ ทิสาภาคนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ โย
ปน ภิกฺขุ อิติ ภณติ ฯ ปลายนฺตํเยวาติ ปทํ ภณตีติ ปเท
กมฺมํ ฯ ยาว เต ตํ สามิกา น คณฺหนฺติ ตาว ตฺวํ ปลายฯ ฯ
ปลายิตฺวาติ ปทํ คตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตโตปีติ
คามโต ฯ ปลายนฺตสฺสาติ ปลาเปนฺตสฺส ฯ โย หีติ ปากฏกรณํ ฯ
หิ สจฺจํ โย ภิกฺขุ ฯ ตฺวํ อิธ ฯ เป ฯ น วฏฺฏตีติ วา เอวํ
วเทติ ฯ โย ภิกฺขุ ทาสิโย[๑] ฯ เป ฯ ชีวนฺตีติ วทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
ปลาหิ ปลายาติ จ เทฺว ปาฐา ฯ น วทนฺตีติ อาจริยา
น วทนฺติ ฯ

[๔๔๙] อปเทสูติ นิทฺธารณํ ฯ อหิตุณฺฑิกาทีหีติ ปทํ คหิต
อิติ ปเท กตฺตา ฯ กิลาเปนฺตา กิลนฺตาติ จ เทฺว ปาฐา[๒] ฯ
มญฺจนฺตาปิ สปฺปสฺสามิกา ฯ ตตฺร จาติ ฐาเน ฯ กรณฺฑตลโตติ
น ปกฺโกสติ ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ อิธ อธิกาเร ฯ เอตฺถาติ
เอตสฺมึ มจฺเฉ ฯ

๑. ทาสาทาสิโยติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. กีฬาปนฺตาติ วณฺณนาปาโจ อยเมว
สุนฺทรตโร ฯ ๓. มุตฺเตติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๙๕ ฯ ส.๔๓๓.๔๓๕]

[๔๕๐] ทฺวิปเทสูติ นิทฺธารณํ ฯ เย สตฺตา ฯ ตตฺถาติ โลมปกฺขาทีสุ ฯ เอตฺถาติ ทฺวิปเท ฯ

[๔๕๑] จตุปฺปเทสุ วินิจฺฉโย ฯ ปสุกา อิติ เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถาติ หตฺถิอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ มหาพโล โย ปน ภิกฺขุ อุจฺจาเรตฺวา อุกฺขิปิตฺวา คณฺหนฺโต โมเจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ พลมเทนาติ ปทํ อุจฺจาเรตฺวาติ ปเท เหตุ ฯ โกจิ หตฺถี ราชงฺคเณ ติฏฺฐติ ฯ ตตฺถาติ หตฺถีสุ นิทฺธารณํปิ ฯ จปิตสฺส หตฺถิสฺส ฯ คีวาย พนฺธนํ คีวาพนฺธนํ ฯ คีวาย พนฺธนนฺติปิ อตฺถิ ฯ อยสงฺขลิกาย พนฺโธ อย...พนฺโธ ฯ อยสงฺขลิกาย พนฺธสฺสาติ อตฺถิ ฯ เตสํ ฐานานํ ฯ ตโต หตฺถิสาลาโต ฯ ตสฺสาติ หตฺถิสฺส ฯ ตตฺถาติ โคเณสุ นิทฺธารณํ ฯ ตนฺติ โคณํ ฯ ปทสา วาติ วาสทฺโท ปทสา วา ลงฺฆิตฺวา[๑] วาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปทสา วา ลงฺฆิตฺวา วาติปิ อตฺถิ ฯ

พหุปเทสูติ นิทฺธารณํ อถวา พหุปเทสุ วินิจฺฉโย ฯ

[๔๕๒] โย ปน ภิกฺขุ กโรตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสํวิหิตารกฺขนฺติ ปทํ ภณฺฑนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อสํวิหิโต อารกฺโข ยสฺส ตํ อสํ...รกฺขํ ฯ ทฺวารํ ชเนน อสํวุตํ ฯ โย ปุคฺคโล คนฺตฺวา ตํ ภณฺฑํ หเรยฺย โกจิ ปุริสการุปชีวี นาม นตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ อญฺโญ ภิกฺขุ ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ

๑. ลงฺเฆตฺวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๕๕.๕๖ ฯ ส.๔๓๕..๔๓๙]

[๔๕๓] โย ภิกฺขุ ฯ ปเรนาติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ เอกํ ภณฺฑํ ฯ เอวนฺติปิ อตฺถิ ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ

[๔๕๔] สํวิธายาติ สํวิทหิตฺวา ฯ สญฺญตฺติยาติ ปทํ กต อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอโก ฉนฺโท เยสํ เต เอกจฺฉนฺทา เอกจฺฉนฺทานํ ภาโว เอกจฺฉนฺทตา ฯ ตตฺราติ สํวิธาวหาเร ฯ เตสุ ภิกฺขูสุ ฯ ตสฺส ภณฺฑสฺส ฯ ตสฺสาติ วจนสฺส ฯ ตตฺถาติ จตูสุ ชเนสุ ฯ อนฺเตวาสิเกสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถ ตีสุ ชเนสุ ฯ เตน เอกมาสเกน ฯ เตหิ ปญฺจมาสเกหิ ฯ เตหิสฺสาติ เตหิ มาสเกหิ อสฺส อาจริยสฺส ฯ สํวิธาวหาเรติ ปทํ สลฺลกฺเขตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ จตูกฺเกสุ ฯ คจฺเฉตนฺติ คจฺฉ เอตํ ภณฺฑํ ฯ

[๔๕๕] กาลปริจฺเฉทวเสนาติ กาลสฺส ปริจฺเฉทปฺปฏิพทฺเธน ฯ เอตฺถ จาติ ปุเรภตฺตาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติ วจเน ภิกฺขุนา วุตฺเต ฯ วุตฺโตติปิ อตฺถิ ฯ หรนฺโตปิ ภิกฺขุ เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถาติ สงฺเกตกมฺเม ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ เอตฺถ อวหาเร กถํ กึ อิติ ปุจฺฉา ฯ เอโส ปโยโค ฯ

[๔๕๖] กสฺสจิ ปุคฺคลสฺส ฯ ตํ นิมิตฺตกมฺมํ ติธา ภควตา วุตฺตํ ฯ เอตฺถาติ นิมิตฺตกมฺเม ฯ หตฺถลงฺฆนญฺจ ปาณิปฺปหาโร จ องฺคุลิโปถนญฺจ คีวุปนามนญฺจ ขิปิตญฺจ อุกฺกาสนญฺจ หตฺถ...

[ปา.๙๖.๙๗ ฯ ส.๔๓๙..๔๔๒]

สนานิ ฯ เอตฺถาติ นิมิตฺตกมฺเม ฯ

[๔๕๗] ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ อาณาปเกนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ภณฺฑํ มญฺญมาโนติ ปเท กมฺมํ ฯ

อิตฺถนฺนามํ[๑] ปาวทาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ ตสฺส ภณฺฑสฺส ฯ อิตฺถนฺนามํ ภณฺฑํ อวหรตุ อิติ เอวํ อาณตฺเตนาติ ปเท อากาโร ฯ ตยาติ ปทํ อาณตฺเตนาติ ปเท กตฺตา ฯ อาณตฺเตนาติ ปทํ ธมฺมรกฺขิเตนาติ ปเท[๒] วิเสสนํ ฯ ธมฺมรกฺขิเตนาติ ปทํ อาณตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ หิ สจฺจํ อเมฺหสุ โส สงฺฆรกฺขิโต วีรชาติโก อิมสฺมึ กมฺเม ปฏิพโลติ เอวํ ธมฺมรกฺขิโตปิ สงฺฆรกฺขิตสฺส ปาวทตูติ สมฺพนฺโธ ฯ ตเมว[๓] ถุลฺลจฺจยํ ฯ อถาติ ยทิ ฯ ยํ ปาราชิกํ ฯ ตโตติ วุตฺตตฺตา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ สพฺพตฺถาติ เหฏฺฐา วุตฺเตสุ อุปริ วุจฺจมาเนสุ จ สพฺพตฺถ ฯ สงฺฆรกฺขิเตนาติ ปทํ ปฏิคฺคหิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ หิ สจฺจํ เตน อาจริเยน นิโยชิโตติ ปเท กตฺตา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ น เกวลญฺจ จตุนฺนํ ปาราชิกํ ฯ

[๔๕๘] อิโตติ ทุติยวารโต ฯ อาณตฺติวาเรสูติ นิทฺธารณํ ฯ อชฺเชว ตยา ธนํ หฏํ หฏํ กึ โหติ ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ ฯ มคฺคานนฺตริยสฺสาติปิ อตฺถิ ฯ ทุติยวาเร วินิจฺฉโย ฯ ตํ วจนํ

๑. อิตฺถนฺนามสฺสาติ สวณฺณนา ปาลิ ฯ ๒. ปทสฺส อิติ ยุตฺตตรํ ฯ ๓. ตเทวาติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๔๗.๔๘ ฯ ส.๔๔๒..๔๔๕]

สณิกํ ภณนฺโต มูลฏฺโจ น สาเวติ ฯ อิตเรน จ อาณตฺเตน
น สาเวตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺส มูลฏฺจสฺส พธิรตาย น
สาเวติ ฯ ธนํ ตยา มา อวหริยติ[๑] ฯ เตน จาติ มูลฏฺเจน ฯ
อิตเรน จาติ ปทํ โอรมิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ

[๔๕๙] ตตฺถ ตตฺถาติ ภุมฺมฏฺฐถลฏฺฐาทีสุ วุตฺตสฺสาติ ปเท
อาธาโร ฯ วตฺถุเภเทน จาติ จสทฺโท อาปตฺติเภทญฺจาติ
โยเชตพฺโพ ฯ องฺคเภเทน จ วตฺถุเภเทน จาติปิ ปาโจ ฯ
ตตฺถาติ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺราติ ปญฺจหากาเรหีติอาทิวจเน ฯ
ตโตติ ปญฺจาการโต ฯ ตตฺราติ ปญฺจหากาเรตีติ วจเน ฯ
อิโตติ ปญฺจาการโต ฯ ทฺวีหิ วาเรหิ ทสฺสิตํ ฯ ปริกฺขาเรติ
ปทํ ทสฺสิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺตวารตฺตเยปีติ ปทํ
เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ วตฺถุเภเทนาติ ปทํ วุตฺตานีติ
ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตฺถาปีติ วารตฺตเย นิทฺธารณํ ฯ
ปจมวาเร ปาราชิกํ วุตฺตํ ฯ ตโตติ วารตฺตยโต ฯ ตตฺร ตีสุ
วาเรสุ ยเทตํ วตฺถุํ ฯ เอตฺถาติ อสฺสามิกํ อตฺตโน สนฺตกนฺติ
อุภยภณฺเฑ ฯ คหิตนฺติ อุภยภณฺฑํ ภิกฺขุนา คหิตํ ฯ

[๔๖๐] ตตฺถาติ ปทเสฺ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ สนฺทิฏฺโจติ-
อาทิปเทสุ ฯ ทิฏฺฐมตฺตกมิตฺโตติ ทิฏฺฐมตฺตเกน มิตฺโต ฯ
อาปุจฺฉิตฺวาติ ปุจฺฉิตฺวา คหณ[๒] อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

๑. ๒. อวหริ คหเณ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๙๙..๑๐๑ ฯ ส.๔๔๕..๔๔๗]

อิติ เอวํ ภิกฺขุนา วุตฺโต ฯ

ชานนฺเตนาติ ปทํ คเหตุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ คเหตุนฺติ คหณํ ฯ อถวา ชานนฺเตนาติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ วฏฺฏตีติ ปทํ ภาววาจกํ ฯ อตฺตโนปทานํ ปรสฺสปทตฺตนฺติ สุตฺเตน เตวิภตฺติยา ติอาเทโส ฯ

อเส...วเสนาติ[๑] อเสสสฺส ปริยาทานวเสน ฯ ททมาเนน จาติ ปทํ ทาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ มตกธนนฺติ ปทํ ทาตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เย วสฺสาติ อสฺส ภิกฺขุสฺส เย คหฏฺฐา วา ปพฺพชิตา วา ฯ เย ตสฺสาติปิ อตฺถิ ฯ ปรมํเยวาติ[๒] ปทํ อนุโมทิตฺวาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตยาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ มยา ฯ เป ฯ ภุตฺตํ วา อิติ วจเน วจเน ภิกฺขุนา วุตฺเต ฯ โย ภิกฺขุ วทติ ฯ มยาติ ปทํ ชปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ภณฺฑํ ชปิตํ[๓] ตยา ปากติกํ กาตุํ วฏฺฏติ ฯ

[๔๖๑] เปต...เอตฺถ ปน ปท คตาติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ สกฺกํ ฯ ตสฺสาติ ตสฺมึ สกฺเก ฯ วิรวนฺตสฺสาปีติ วิรวนฺเตปิ ฯ กโรนฺเตหีติ ปทํ ลคฺคิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ

[๔๖๒] สุวณฺณมาณวโกติ สุปณฺณมาณวโก ฯ สุวณฺณํ

๑. ๒. อวเสส... ปรมเมว อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๓. ชปิตํ ภณฺฑนฺติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๐๑ ฯ ส.๔๔๗.๔๔๘]

กนเก วุตฺตํ สุวณฺโณ ครุเฬ ตถาติ อภิธานปฺปทีปิกา ฯ
สุปณฺณมาณวโกติปิ อตฺถิ ฯ

ตโต จสฺสาติ ตโต อาปณโต อสฺส นาคราชสฺส วา สุวณฺณมาณวกสฺส ฯ ชิฆจฺฉาย ปีฬิโต ชิฆจฺฉาปีฬิโต ฯ กสฺมา น วาเรตพฺโพติ อาห อนตฺถมฺปิ หิ กเรยฺยาติ ฯ โถเก ขายิเตติ โถเก มิคาทิเก สีหาทีหิ ขายิเต ฯ

[๔๖๓] เอวํสญฺญิสฺสาปีติ ปทํ คหเณติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอวํ สญฺญา อสฺส อตฺถีติ เอวํสญฺญี ฯ ตนฺติ ภณฺฑํ ฯ อิธ สิกฺขาปเท ฯ

[๔๖๔] ปกิณฺณเกติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพํ วจนํ ฯ

[๔๖๕] ทุติยวตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ จิตฺตวสิเกน ปนาติ จิตฺตวเส นิยุตฺเตน น ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตโต ฐานาจาวนวตฺถุโต ปรานิ จ วตฺถูนิ เถยฺย ฯ เป ฯ นานิ อุตฺตานตฺถานีติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท น เกวลํ อามสน-ผนฺทาปนฏฺฐานาจาวนวตฺถูนิ อุตฺตานตฺถานีติ ญาเปติ ฯ

[๔๖๖] นิรุตฺติปถวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ คณฺหีตีมสฺส วิวรณํ ปรามสีติ ฯ ยทิ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ อิตเรน อิติ วจนํ วุตฺตํ ยทิ อภวิสฺส ฯ อทฺธา เอกนฺเตน อยมฺปิ ภิกฺขุ วเทยฺย ฯ อิตเรนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ กตนฺติ ชาตํ ฯ

[ปา.๑๐๑..๑๐๕ ฯ ส.๔๔๘..๔๕๐]

โวหารวจนมตฺเตติ วตฺตพฺพวจนมตฺเต ฯ ตโตติ นิรุตฺติปถวตฺถุโต ฯ

[๔๖๗] อภินฺนสรีรวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ สาฏกตณฺหายาติ สาฏเก ปวตฺตตณฺหาย ฯ สรีรํ กาก ฯ เป ฯ ผาลิตมตฺเตนาปิ ภินฺนํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยสฺส ปน ปตโตติ ยสฺส สรีรสฺส ปตนฺตสฺส ฯ ยสฺสาติ ปทํ ฉวีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตโตติปิ อตฺถิ ตโตติ สรีรโตติ อตฺโถ ฯ ฆํสเนน เอวาติ ปทํ ฉินฺทนฺติ ปเท กรณํ° ฯ ยสฺสาปิ สรีรสฺส ฯ อุปคตํปิ สรีรํ ฯ สรีเร อภินฺเนปิ ฯ สุสานโคปเกหิ วา อญฺเญหิ วา มนุสฺเสหีติ ปททฺวยํ คาหาเปตฺนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๔๖๘] ตทนนฺตเร วตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ กุสํ ฯ เป ฯ อคฺคเหสีติ ปทสฺส อิติ อตฺโถ ฯ ถยฺยาว...หาเรสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตสฺเสว ตนฺติ ตสฺเสว ภิกฺขุสฺส ตํ ภณฺฑํ ฯ ปสยฺหาตีมสฺส วิวรณํ อภิภุยฺยาติ ฯ กโรนฺนาติ ปทํ ทามริกโจรา อิติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ...พลิโต จาติ จสทฺโท กโรนฺตา จ คณฺหนฺตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิทํ ปททฺวยํ ราช...ทโยติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[๔๖๙] ตตฺราติ ภณฺฑปริกปฺปโอกาสปริกปฺเปสุ ฯ อิธ สาสเน ฯ ยํ ภณฺฑํ มยา ลทฺธํ ตํ คเหตพฺพํ ฯ อิติ จินฺเตตฺวา คจฺฉติ ฯ สามิเกหีติ ปทํ ปริยุฏฺฐิโตติ ปเท กตฺตา ฯ ปเท กตฺตา ฯ ปเคเวตนฺติ ปฐมเมว เอตํ ภณฺฑํ ฯ มหาปจฺจริยาทีสูติ มหาปจฺจรีอาทีสุ

๑. ฆํสเนน...ฉินฺนํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๐๖.๑๐๗ ฯ ส.๔๕๐..๔๕๒]

ยกาโร อาคโม ฯ สา...ปีติ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ มหาปจฺจรีอาทีสุ
วุตฺตสฺส อยุตฺตภาวํ ฌาเปนฺโต เอตฺถ ปนาติอาทิมาห ฯ
เอตฺถาติ มหาปจฺจรีอาทีสุ ทิสฺสติ น ทิสฺสตีติ ปททฺวเย
อาธาโร ฯ ทิสฺวา หฏฺตฺตาติ ทิสฺวา ปจฺฉา เถยฺยจิตฺเตน
หฏฺตฺตา ฯ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตสฺส ยุตฺตภาวํ ญาเปนฺโต
มหาอฏฺฐกถายนฺติอาทิมาห ฯ ยํ ภณฺฑํ ภิกฺขุนา ปริกปฺปิตํ ตํ
ภณฺฑํ อทิฏฺฐํ ฯ ตตฺถาติ มหาอฏฺฐกถายํ ฯ สเมตีติ
มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตอวหาโร สเมติ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ
ตตฺถาติ ทฺวีสุ ปริกปฺเปสุ นิทฺธารณํ ฯ ยฺวายํ ปริกปฺโป ฯ

[๔๗๐] กมฺมนฺตสาลํ วาติ กมฺมกรณฏฺฐานสาลํ ฯ ตตฺถาติ
ปริเวณาทิเก ฯ ทฺวารญฺจ ปมุขญฺจ เหฏฺฐาปาสาโท จ ปริเวณญฺจ
ทฺวารโกฏฺฐโก จ รุกฺขมูลญฺจ ทฺวาร...มูลานิ ฯ ปริจฺเฉทนฺติ
มริยาทํ ฯ ตทภิมุโข วาติ ตํ อุปจารสีมํ อภิมุโข เอว ฯ
อถาติ ยทิ อุฏฺฐหติ ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ เอตฺถาติ ตํ ฐานํ
ปตฺตสฺส โจโร วาติอาทิวจเน ฯ มูเล วาติ อาทิมฺหิ เอว ฯ
ตตฺถาติ[1] ทฺวีสุ ปริกปฺเปสุ ฯ ตนฺติ หตฺถิอสฺสํ ฯ

[๔๗๑] ชานิตฺวา วิเหเธยฺยุํ ชานิตฺวา วิเหเธยฺยุนฺติ จ เทฺว
ปาฐา ฯ อิติ มนสิกาเรน ปฏิจฺฉาเทติ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ
คตา ทานิ เตติ อิทานิ เต มนุสฺสา คตา ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส

๑. วณฺณนายเมตฺถนฺตเร ตาวสทฺโท เอว ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๐๗ ฯ ส.๔๕๒..๔๕๕]

ปโยเคน เตหิ มนุสฺเสหิ ภณฺฑํ น ทิฏฺจํ ยสฺมา ตสฺมา
ภณฺฑเทยฺยเมว ฯ

[๔๗๒] โย ภิกฺขุ หริตุกาโม ปาเตตุกาโม อุทฺธรติ ฯ
ปาเตตฺวาติ ปทํ ภาชิยมาเนติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ภาชิยมาเนติ
ภิกฺขูหิ ภาชิยมาเน ฯ ฐิตํ สมคฺ ฯ เป ฯ สมสมํ วาติ
จตุปฺปทํ โกฏฺฐาสนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อคฺเฆนาติ อตฺตโน
โกฏฺฐาสสฺส อคฺเฆน สมคฺฆตรํ ... สมสมนฺติ ปเท สหตฺถตฺ-
ตติยา ฯ ตสฺมึ กุสทณฺฑเก ฯ ภิกฺขุ ปาราชิโก โหติ ฯ
ปาราชิกนฺติปิ อตฺถิ ฯ ปติตกุสทณฺฑโกติ ปทํ คเมตีติ ปเท
กตฺตา ฯ ตโตติ ปจฺฉา ตโตติ วา เตหิ ทฺวีหิ ภิกฺขูหิ
อปาทานํ ฯ อิตโร ฯ เป ฯ ปญฺญายตีติ อาห ฯ มยฺหมฺปิ ฯ เป ฯ
ยตีติ วุฑฺโฒ อาห ฯ ตสฺมึ นวเก ฯ ตํ ภาคํ ฯ ตสฺส
นวกสฺส ฯ เตนาติ นวเกน ภิกฺขุนา วุตฺเตปีติ ปเท กตฺตา ฯ อยํ
ภาโค มม ภาโค น อิติ ชานนฺโตปิ วุฑฺโฒ ภิกฺขุ ตสฺเสว นวกสฺส
ภาคํ คณฺหาติ ฯ จินฺเตตฺวาติ ปทํ วทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ภาโค ปตฺโต ฯ เอตฺถาติ คหเณ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ

[๔๗๓] อิมสฺมึ ฯ เป ฯ ทสฺเสตพฺพนฺติ วจนํ อฏฺฐกถาสุ ปน
อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ อิมสฺมึ ฐาเนติอาทิกํ เอวญฺจ วจนํ วตฺวา ฯ
กตฺวา อาคตา อุปฺปนฺนจีวรกถา ฯ วตฺวาติ ปทํ กถิตาติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ จีวรกฺขนฺธเกติ ปทํ อาคตาติ ปเท อาธาโร ฯ

[ปา.๑๐๗ ฯ ส.๔๕๕.๔๕๖]

ชีวกวตฺถุนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ ฯ อาทินฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิกติกมฺมํ ฯ เสนาสนกฺ ฯ เป ฯ กตฺวา อาคตา ปิณฺฑปาตกถา กถิตา ฯ ตทวสาเนติ ตสฺสา เสนาสนกถาย อวสาเน ฯ จสทฺโท อุปฺปนฺนจีวรกถา จ ปิณฺฑปาตกถา จ เสนาสนกถา จ สปฺปิ...กถา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตนฺติ ตํ กถํ ฯ เอวํ กถิเตติ เอวํ กถิเต วจเน ฯ

[๔๗๔] อิโตติ กุสสงฺกมนวตฺถุโต ฯ ปญฺจสุ ...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ ฉฑฺฑาเปตฺวา คณฺหิตุํ ยทิ สกฺโกติ ฯ เอตมฺปิ วิฆาสํ ฯ

[๔๗๕] โอทน...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ สามิเกหีติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เตน ตสฺมา ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ โย เตนาติ โย สมฺปชานมุสาวาโท เตน ภิกฺขุนา วุตฺโต ตสฺมึ สมฺปชาน-มุสาวาเท นิมิตฺตภูเต ปาจิตฺติยํ ภควา อาห ฯ กิมิวาติ อาห ปุรโต เตกฏุลยาคุวตฺถุมฺหิ วิยาติ ฯ สงฺฆสฺส สนฺตกํ ทียมานํ โอทนาทิกํ ฯ สมฺมเตน วา อารามิกาทีหีติ ปททฺวยํ ทียมานนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อาณตฺเตหีติ ปทํ อารามิกาทีหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วาสทฺโท อารามิกาทีหิ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ คิหีนญฺจาติ จสทฺโท ทียมานญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ สามิเกน วา อาณตฺเตน วาติ ปททฺวยํ ทียมานนฺติ ปเท กตฺตา ทียมานนฺติ ปทํ คณฺหโตติ ปเท กมฺมํ ฯ อญฺเญนาติ ปทํ ทียมานนฺติ ปเท

[ปา.๑๐๗.๑๐๘ ฯ ส.๔๕๖..๔๕๘]

กตฺตา ฯ โอทนาทิเก ทียมาเน ฯ ตสฺสาติ ภาคสฺส ฯ เอตฺถาติ โอทนาทิวตฺถาธิกาเร ฯ

โอทนิ...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ โอทนิยาทิวตฺถูสุ ฯ ปริกฺขารวตฺถูสุ จ॰ เสสํ วจนํ ปากฏเมว ฯ

[๔๗๖] ปีฐวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ ปริกปฺเปตฺวา สงฺกาเมติ ฯ ฐานนฺติ ปทํ สมฺปตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สมฺปตฺตํ ถวิกํ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ เตน ตสฺมา ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ อถ ปีฐเกปิ เถยฺยจิตฺตํ อตฺถิ ฯ ปวิฏฺฐสฺสาติ ปทํ ปฏิวิโสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ฐิตสฺเสวาติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ พหิอุปจารฏฺฐานมฺปีติ ปทํ วทนฺตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ภิกฺขู อาคนฺตฺวา ปริภุญฺชิสฺสนฺติ ฯ เอวํ วจเน ฯ คเหตุํ คหณํ ฯ เอตฺถาติ ตีสุ วตฺถูสุ ฯ

[๔๗๗] สตฺตสุ...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺราติ อมฺพโจรกาทีสุ วตฺถูสุ ฯ สงฺฆสฺส อมฺพาทีสุ ปน วินิจฺฉโย ฯ ชาตํ วา อมฺพาทิพลํ ฯ โจรุปทฺทเวนาติ โจรสงฺขาเตน อุปทฺทเวน วุฏฺฐหนฺเตสูติ ปเท เหตุ ฯ ฉฑฺเฑตฺวา สอุสฺสาหา เอว ฯ นิยมิตนฺติ นิยมิตํ อมฺพปกฺกาทึ ฯ อิสฺสรวตาย ททโต ถุลฺลจฺจยํ ฯ อิติ มนสิกาเรน ผลํ ขาทิตํ ฯ

[๔๗๘] วุตฺตวาทิกวตฺถุตฺตเย วินิจฺฉโย ฯ กตฺวาติ ปทํ

๑. อยํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๐๘..๑๑๓ ฯ ส.๔๕๙..๔๖๑]

วฏฺฏีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิทนฺนามาติ ปทํ คณฺหิสฺสามีติ
ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺตาวตา หีติ หิ สจฺจํ เอตฺตเกน ปริจฺเฉทํ
กตฺวา วจเนน ฯ

มณิวตฺถุตฺตยสฺสาติ ปทํ มชฺฌิเมตี สมฺพนฺโธ ฯ

[๔๗๙] สูกรวตฺถุทฺวเยปิ[๑] วินิจฺฉโย ฯ กิญฺจาปิ อนาปตฺติ ฯ
ตาวาติ ปทํ ทาตพฺโพติ ปเท กิริยาวิเสสนํ[๒] ฯ ตทคฺฆนกํ วา
ตสฺส สูกรสฺส อคฺฆนกํ ภณฺฑํ ทาตพฺพํ ฯ กุหิญฺจิปิ ฐาเน
ภิกฺขุ น ปสฺสติ ฯ สาฏกํ วา ฯ เป ฯ ลกํ วาติ ปทตฺตยํ
ฐเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ เต สูกรสฺสามิกา ฯ เอตฺถ จาติ
สูกเรสุ นิทฺธารณํ ฯ กฑฺฒิตฺวาติ ปทํ ชิโตติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

ฐานา จาวนธมฺโม สภาโว ยสฺส ตํ ฐานาจาวนธมฺมํ ฯ
ชิยเต ฐานํ ฐานกิริยา ฯ

จณฺฑโสตพทฺธนาวาติ จณฺฑโสเต พทฺธนาวา ฯ ธมฺมตายาติ
ปกติยา ฯ ยสฺส ปาสสฺส อนฺเต พทฺโธ โย ปาโส นีวาเรติ
โส ปาโส กูฏปาโส นาม ฯ ตตฺราติ สูกเรสุ นิทฺธารณํ ฯ
โส หีติ หิ สจฺจํ โส สูกโร ฯ ตํ สูกรํ ฯ ตโต ตโต ฐานโต ฯ
กิมิวาติ อาห ตตฺถ ฯ เป ฯ วิยาติ ฯ ติณฺณนฺติ ปาสํ กฑฺฒิตฺวา

๑. ปิสทฺทรหิโต วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วณฺณนายนฺตุ ตาวสทฺโท มหนฺตสทฺเทน
สมาสวเสน ยุตฺโต อยเมว สุนฺทรตโร ฯ

[ปา.๑๑๓..๑๑๕ ฯ ส.๔๖๑.๔๖๒]

ฉิตสฺส อตฺตโน ธมฺมตาย ฉิตสฺส นิปนฺนสฺส จาติ ติณฺณํ สูกรานํ ผนฺทาปนฏฺฐานาจาวนานีติ ปเท กมฺมํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน วิสฺสชฺชาเปนฺตสฺส ปาราชิกนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปาสฏฺฐานํ ปน สุนขสมีปํ วาติ ปททฺวยํ อสมฺปตฺตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺราติ[1] ฐาเน ฯ อิติ มนสิกาเรน อุกฺกุฏฺฐึ กโรติ ฯ ปลายนฺตสฺสาปีติ ปลาเปนฺตสฺส ฯ อิติ มนสิกาเรน ทตฺวา คจฺฉติ ฯ อิติ มนสิกาเรน ขเปติ ฯ ตนฺติ ปาสํ ฯ เถยฺยจิตฺเตน อุกฺขิปโต ฯ โอปาเตติ อาวาเฏ ฯ

ตนฺติ ฐานํ ฯ เอตนฺติปิ อตฺถิ ฯ อิติ วจเนน กโรนฺติ ฯ ตตฺถาติ ปาสอทฺทุหเลสุ ฯ ปุจฺฉาปฏฺกนฺติ[2] กุมินสฺส กุจฺฉิยํ ปูริตติณาทิ ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๔๘๐] ปีเฐ ถวิกายาติ ปีเฐ ฐปิตถวิกาย ฯ มํสเปสีวตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ ตนฺติ ฐานํ ฯ เอตฺถ มํสเปสีวตฺถุมฺหิ ทารุ... วตฺถูสุ จ เสสํ วจนํ วินิจฺฉิตพฺพํ[3] ฯ เอวเมวาติ น กริสฺสามีติ มนสิกาเรน ฯ ธุรนิกฺเขปนฺติ คหณุสฺสาหสฺส นิกฺขิปนํ ฯ ตนฺติ สปฺปิเตลาทึ ฯ ปริภุญฺชิสฺสามิ อิติ มนสิกาเรน ฯ ตํ สปฺปิเตลาทึ ฯ โถกํ โถกํ ปริภุญฺชโต ปาราชิกํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สํวิธาวหาเร

๑. อิทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. ปจฺฉา ปุฏกนฺติ วณฺณนายํ อาคตํ ฯ
๓. วินิจฺฉินิตพฺพนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๑๕..๑๑๗ ฯ ส.๔๖๒..๔๖๕]

วุตฺตวินิจฺฉยนเยน เวทิตพฺพานิ มุฏฺฐิ... ...วตฺถูสุ วุตฺตวินิจฺ-
ฉยนเยน เวทิตพฺพานีติ โยชนา ฯ เทฺว ติณวตฺถูนีติ เตน โข
ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ติณกฺเขตฺตํ คนฺตฺวาทิอาทีนิ ฯ

[๔๘๑] อมฺพ...สุ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ คามกาวาเส วสนฺตา ฯ
เตสูติ อาคนฺตุเกสุ ฯ เต ภิกฺขูติ อาคนฺตุกภิกฺขู ฯ อิติ วตฺวา ฯ
เตนาติ ตสฺมา ฯ เตสํ อาคนฺตุกานํ อาหาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
ตตฺถาติ รุกฺเขสุ ฯ

เย ปน ตถา อนิยมิตา อาวาสิกา จ เนว รกฺขิตฺวา น
โคปิตฺวา โจริกาย ปริภุญฺชนฺตีติ ปาโฐ ยุตฺโต[๑] ฯ

เตสุ รุกฺเขสุ ฯ ธาตพฺพนฺติ อาคนฺตุเกหิ น ธาตพฺพํ ฯ เตติ[๒]
รุกฺเข ฯ ปจฺจยานนฺติ ปทํ นิยเมตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
ทินฺนํ ภณฺฑํ ฯ เอตฺถ ผเลสุ ยํ ปน ผลํ เสนาสนตฺถาย ทายเกหิ
นิยมิตํ ฯ เอตฺถาติ นิทฺธารณํ ฯ ภณฺฑเทยฺยญฺจาติ วจนํ มหาปจฺจริยํ
ปน วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตทตฺถายปีติ เตสํ เสนาสนคิลานปฺปจฺจยานํ
อตฺถาย ฯ ตทตฺถเมวาติ ตสฺส เสนาสนสฺส อตฺถาย ฯ เอตฺถาติ
อาราเม รฏฺเฐ วา ปลุชฺชนฺติ ตาล...ทิเกติ ปททฺวเย อาธาโร ฯ
ราช...ทีหิ ราชภยโรคภยโจรภยาทีหิ อญฺญตฺถ ฐาเน คจฺฉนฺตานํ
มนุสฺสานํ วิหารา ฯ คจฺฉนฺตานนฺติ ปทํ วิหาราติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

๑. อยํ วณฺณนาปาโฐ น สเมติ วิจาเรตฺวา คเหตพฺพํ ฯ ๒. เนติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๑๗..๑๑๙ ฯ ส.๔๖๕..๔๖๗]

วินาเสนฺตีติ อญฺเญ ชนา วินาเสนฺติ ฯ ลามกโกฏฺฐิยา ลามกํ อาทึ กตฺวา อิตรานิ เสนาสนานิ วิสฺสชฺเชตุํ วฏฺฏติ ฯ

[๔๘๒] ชคฺคาเปตุนฺติ อญฺญํ ชนํ รกฺขาเปตุํ ฯ เย ปน ชนา ฯ เต ชนา จ เทนฺติ ฯ ยํ ผลํ ฯ เตสํ มนุสฺสานํ ฯ สงฺเฆนาติ ปทํ อนุญฺญาตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ทิวเส ฯ เป ฯ ขาทถาติ วจเนน อนุญฺญาตํ ฯ ตเทว ผลํ ทาตุํ เต รกฺขนฺตชนา ลภนฺติ ฯ ตโต อนุญฺญาตผลโต อุตฺตรึ เทนฺตานํปิ[๑] เตสํ ชนานํ ผลํ คเหตุํ ภิกฺขูนํ น วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เกนิยาติ กเยน ฯ อยมฺปิ จ[๒] ชโน พหุกํ ผลํ ทาตุํ วฏฺฏติ ฯ ลภตีติปิ อตฺถิ ฯ

เจติยสฺสาติ ปทํ ทินฺโนติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เอตฺถาติ เจติยสฺส ทินฺนาราเม ฯ เอตมฺปิ อารามนฺติ เอตํ เจติยสฺส ทินฺนํ อารามํ รกฺขนฺตานํ คเหตฺวาติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ อปิสทฺโท จตุปฺปจฺจยตฺถาย ทินฺนํ อารามํ อเปกฺขติ ฯ เอเตสนฺติปิ อตฺถิ ตํ น ยุชฺชติ ฯ เวตฺตเนนาติ ปทํ รกฺขนฺตานนฺติ ปทสฺส ตติยาวิเสสนํ ฯ ตตฺเถวาติ เจติยสฺส ทินฺนาราเม ฯ รกฺขนฺตานญฺจ กปฺปิ... นญฺจาติ ปททฺวยํ ทานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วุตฺตนเยเนวาติ ยํ เตสํ สงฺเฆน อนุญฺญาตนฺติอาทินา วุตฺตนเยน ฯ

[๔๘๓] อมฺพ...วตฺถูสุ วิชฺชมาเน อนาปตฺติ ฯ เป ฯ เอตฺถ

๑. ททนฺตานมฺปีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อปิจสทฺโท อิธ น อิจฺฉิตพฺโพ ฯ

[ปา.๑๑๙ ฯ ส.๔๖๗.๔๖๘]

วจเน วินิจฺฉโย ฯ โคปกสฺสาติ ปทํ ทาเนติ๑ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยํ ผลํ ฯ โคปกสฺสาติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺตกํ ผลํ ฯ เป ฯ ตฺวํ คณฺห อิติ วจเนน ทินฺนํ โหติ ฯ กึ อตฺถํ ฯ เอเตสํ โคปกานํ ฯ วิสฏฺฐกสฺส ผลสฺส ฯ เอเต โคปกา ฯ ยํ ผลํ ฯ เต โคปกา ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวนํ ฯ มนุสฺสานนฺติ ปทํ ทารกาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

อารามํ วา อญฺญํ วา ผลานนฺติปิ ปาโฐ อญฺญนฺติ ผลานํ อญฺญํ อุปฺปชฺชนฏฺฐานํ ฯ อญฺญํ วา ผลาผลนฺติปิ อตฺถิ ฯ อญฺญํ วา ผลานนฺติ ปทํ ยุชฺชติ ฯ

เตหิ ทารเกหิ ฯ ภิกฺขุนา ทารเก อาหราเปตฺวา ฯ สงฺฆิเก ฯ เป ฯ อาราเม ฯ รกฺขนฺตสฺเสวาติ ปทํ ทานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ รกฺขนฺตสฺสาติ ปทํ อตฺตโนติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยํ ผลํ เทนฺติ ฯ อุปฑฺฒารามํ วา เกจิเทว รุกฺเข วาติ ปททฺวยํ รกฺขตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ภตินฺติ ปทํ ลภิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺสาปีติ ชนสฺส ทาตุนฺติ สมฺพนฺโธ ผลสฺส ทานํ ฯ รกฺขนฺตสฺส ปน สพฺพํปิ วฏฺฏตีติ รกฺขนฺตสฺส สพฺพํปิ ผลํ ทาตุํ วฏฺฏติ ฯ เอตํ ปน สพฺพนฺติ สพฺพํ เอตํ วจนํ ฯ

[๔๘๔] ทารุวตฺถุมฺหิ วินิจฺฉโย ฯ ตาวกาลิโก ฯ เป ฯ ภควาติ วจนํ วุตฺตํ ฯ วตฺตุกาเมนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. ทานนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๑๙ ฯ ส.๔๖๘]

เอวํ จิตฺตํ ยสฺส โส เอวํจิตฺโต ฯ เอตฺถาติ ทารุวตฺถุมฺหิ ฯ สุกฺกติ สุกฺขตีติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ตํ สพฺพมฺปิ ทพฺพสมฺภารํ ฯ อาวาสนฺติ ปทํ กาตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อญฺเญน วาติ วาสทฺโท ทพฺพสมฺภาเรน วาติ โยเชตพฺโพ ฯ กตํ เสนาสนํ ฯ ภิกฺขุนา วตฺตพฺพํ ฯ

[๔๘๕] อาหริยตีติ อุทกํ ภิกฺขูหิ อาหริยติ ฯ ปริคฺคหิตอุทเกติ รกฺขิตอุทเก ฯ ยโตปิ อุทกโต สมฺปาเทนฺติ ฯ อาหริยโตติ[๑] อาหฏโต ฯ อาหริยโต วา จิตโต วาติ ปททฺวยํ ยโตติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปานียปริโภคนฺติ ปานียภาเวน ปริโภคํ ฯ น มหาปริโภคํ กโรนฺติ ฯ ยโต ปน อุทกโต คเหตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ ตตฺถ อุทเก ฯ กติกาวเสเนวาติ กติกาปฏิพทฺเธเนว ฯ วาสทฺโท คณฺหนฺโต วา ปกฺขิปนฺโต วาติ โยเชตพฺโพ ฯ อญฺเญสํ อปสฺสนฺตานนฺติ อญฺเญสุ ภิกฺขูสุ อปสฺสนฺเตสุ ฯ ตนฺติ[๒] โธวนรชนํ ฯ เตสํ อาวาสิกานํ ฯ ยตฺตกํ ภณฺฑํ ฯ เต อาวาสิกา ฯ เอตฺถ โปกฺขรณีโสณฺฑีสุ ฯ อิโต โปกฺขรณีโสณฺฑิโต ฯ อิธ โปกฺขณีโสณฺฑีสุ ฯ ยตฺถ โปกฺขรณีอาทีสุ ฯ

[๔๘๖] มตฺติกาวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ ยตฺถ ฐาเน ฯ ตตฺถ ฐาเน โถกาปิ มตฺติกา ฯ ตสฺส ปาราชิกนฺติ ปาลิยํ วุตฺตสฺส ตสฺส ภิกฺขุสฺส ปาราชิกํ ฯ ตสฺมา ปาราชิกนฺติปิ อตฺถิ ตสฺมา

๑. อาหรีมโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อิทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๑๙.๑๒๐ ฯ ส.๔๖๘..๔๗๐]

ปาลิยํ วุตฺตภิกฺขุสฺส ปาราชิกํ โหตีติ อตฺโถ ฯ ตาวกาลิกํ วาติ วาสทฺโท อาปุจฺฉิตฺวา วา ตาว...วาติ โยเชตพฺโพ ฯ อาปุจฺฉิตฺวา ตาวกาลิกํ วาติปิ อตฺถิ ฯ

[๔๘๗] อถาติ ตทา ฯ เอตํ ติณํ ฯ ภิกฺขุ วฑฺเฒติเยว ตุวํ คจฺฉ ฯ เป ฯ อิติ สงฺเฆน ภิกฺขุ วตฺตพฺโพ ฯ ติเณ นฏฺเฐ อตฺโถ ปโยชนํ นตฺถิ ฯ ตสฺมึ เจติ ตสฺมึ ภิกฺขุสฺมึ ฯ เจสทฺโท ปโหตีติ ปเท โยเชตพฺโพ ฯ ตสฺมึเยวาติปิ อตฺถิ ฯ

[๔๘๘] อญฺญํ วา กิญฺจิ ภณฺฑํ ฯ สงฺฆิกนฺนามาติ ปทํ อชฺฌาวสนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อาวาสิเตสุ จาติ ภิกฺขูหิ วิหาเรสุ อาวาสิเตสุ ฯ ภิกฺขูติ ปทํ อาหราเปนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ วาติ อาหฏภณฺฑํ ฯ ตทคฺฆนกํ วา เสนาสนํ ฯ เต คณปุคฺคลา ฯ ปฏิกมฺเมนาติ ปุน ทาเนน ฯ

[๔๘๙] อนุ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ มาเสติ อจฺจนฺต-สํโยโค ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส คีวา อิณํ น โหติ ฯ ตสฺมินฺติ มญฺจปีเฐ ฯ อญฺเญน อวหเฏปิ ฯ คจฺฉนฺเตนาติ อญฺญตฺถ คจฺฉนฺเตน ฯ ตสฺส คีวาติ ตสฺมึ นฏฺเฐปิ ชิณฺเณปิ เถยฺยาย อวหเฏปิ ตสฺส คีวา ฯ อาวาสนฺติ ปทํ หริตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริภุญฺชนฺเตนาติ ปทํ วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา อถวา ปริภุญฺชนฺเตนาติ ปทํ วุฏฺฐา-เปตีติ ปเท การิตกมฺมํ ฯ ตตฺถ อาวาเส ฯ อิทํ มญฺจปีฐํ ฯ ตํ มญฺจปีฐํ ฯ ปริภุญฺชนฺเตน วตฺตพฺพํ ฯ โส ภิกฺขูติ วุฑฺฒตโร ภิกฺขุ ฯ

[ปา.๑๒๐.๑๒๑ ฯ ส.๔๗๐..๔๗๒]

[๔๙๐] ติล ฯ เป ฯ ตฺเถหิ วาติ ปทตฺตยํ ตีหีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอตํ เตกฏฺลยาคุํ[๑] อิเมหิ ตีหิ ชนา กิร กโรนฺติ ฯ เอตฺถ วตฺถุทฺวเยปีติ จมฺปาวตฺถุราชคหวตฺถุทฺวเย เสสํ วจนํ ฯ เอตฺถาติ อชฺชุกวตฺถุมฺหิ ฯ

[๔๙๑] ทิสฺวาติ ปทํ อธิฏฺฐาสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ กุลสฺสาติ ปทํ อนุกมฺปายาติ ปเท สมฺปทานํ ปสาทาติ ปเท สมฺพนฺโธ อนุคฺคเหนาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อนุกมฺปาย...นตฺถายาติ ปททฺวยํ อธิฏฺฐาสีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ธมฺมานุคฺคเหนาติ ธมฺมสฺส อนุคฺคเหน อธิฏฺฐาสีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิทฺธิยาติ ปทํ อธิฏฺฐาสีติ ปเท กรณํ ฯ ตโตติ คทนนฺตรํ ฯ วุตฺตนฺติ อิทฺธิยา อาเนตฺวา ปาสาเท ฐเปสีติ วจนํ ธมฺมสงฺคาหเกหิ วุตฺตํ ฯ

[๔๙๒] ตตฺราติ ทุติยปาราชิกสิกฺขาปเท ฯ อนุสาสนฺติ อาจริยา เอตาย คาถายาติ อนุสาสนี ฯ

อทุติเยน ปราชิตกฺกิเลเสน ชิเนน ทุติยํ ยํ อิทํ ปาราชิกํ ปกาสิตํ อิธ สาสเน เตน ทุติยปาราชิกสิกฺขาปเทน สมํ อญฺญํ อเนกนยโวกิณฺณํ คมฺภีรตฺถวินิจฺฉยํ กิญฺจิ สิกฺขาปทํ น วิชฺชติ ตสฺมา วตฺถุมหิ สงฺฆมฺมชฺเฌ อทินฺนาทานวตฺถุมฺหิ โอติณฺเณ วินยญฺญุนา วินยานุคฺคเหน เอตฺถ โอติณฺณวตฺถุมฺหิ วินิจฺฉยํ กโรนฺเตน ภิกฺขุนา สาธิปฺปายํ ปาลึ อฏฺฐกถญฺเจว อเสสโต

๑. เตกฏุลฺล...อิติ ทิสฺสมานปาลิ ฯ

[ปา.๑๒๑...๑๒๔ ฯ ส.๔๗๒.๔๗๓]

โอคยฺห อวคฺคาหิตฺวา อปฺปมตฺเตน วินิจฺฉโย กรณีโย อาปตฺติ-ทสฺสนุสฺสาโห กฺทาจนํ ภิกฺขุนา น กตฺตพฺโพ อหํ อนาปตฺตึ ปสฺสิสฺสามิ อิติ เอวํ มานสํ ภิกฺขุ กยิราถ กเรยฺย ภิกฺขุ อาปตฺตึ ปสฺสิตฺวาปิ อาปตฺตึ ปุนปฺปุนํ อวตฺวา จ๑ วีมํสิตฺวา วิญฺญูหิ สํสนฺทิตฺวา จ ตํ อาปตฺตึ วเท วเทยฺย กปฺปิเยปิ จ วตฺถุสฺมึ ลหุวตฺติโน จิตฺตสฺส วเสน อิธ สาสเน ปุถุชฺชนา สามญฺญคุณา จวนฺติ ตสฺมา อาสีวิสํ อุรคํ อิว อคฺคึ วิย จ ปรปริกฺขารํ สมฺปสฺสํ สมฺปสฺสนฺโต วิจกฺขโณ อามเสยฺยาติ โยชนา ฯ

[๔๙๓] อตฺโถ จ วินิจฺฉโย จ อตฺถวินิจฺฉยา คมฺภีรา อตฺถวินิจฺฉยา ยสฺมึ ตํ คมฺภีรตฺถวินิจฺฉยํ ฯ

ภิกฺขุนาติ ปทํ กรณีโยติ ปเท กตฺตา ฯ วินยานุคฺคเหนาติ ปทํ กโรนฺเตนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตฺถาติ ปทํ วินิจฺฉยนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท อกปฺปิยวตฺถุํ อเปกฺขติ ฯ สมณานํ ภาโว สามญฺญํ สามญฺญํ เอว คุโณ สามญฺญคุโณ ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

ทุติยปาราชิกวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

๑. วณฺณนายํ วสทฺโท โหติ ฯ

[ส.๔๗๓]

[๔๙๔] อิทานิ ตติยปาราชิกสฺส อนุปฺปตฺตึ สํวณฺณนากมญฺเจว สํวณฺณนาปการํ จ ญาเปตุํ ตติยนฺติอาทิมาห ฯ

ตีหิ กายวจีมโนทฺวาเรหิ สุทฺเธน พุทฺเธน ยํ ตติยปาราชิกํ วิภาวิตํ อิทานิ ตสฺส ตติยปาราชิกสฺส สํวณฺณนากโม ปตฺโต ยสฺมา ตสฺมา ยํ วจนํ สุวิญฺเญยฺยํ ปุพฺเพ จ ยํ วจนํ มยา ปกาสิตํ ตํ วจนํ วชฺชยิตฺวา อสฺสาปิ ตติยปาราชิกสฺส อยํ สํวณฺณนา โหตีติ โยชนา ฯ

ตีหีติ ปทํ สุทฺเธนาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ จสทฺโท สุวิญฺ-เญยฺยํ จ ปุพฺเพ ปกาสิตํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อปิสทฺโท ปฐมทุติยปาราชิกานิ อเปกฺขติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๔๙๕] ปวตฺโต โวหาโร ยสฺส ตํ ปวตฺตโวหารํ ฯ ตํ หิ นครนฺติ หิ สจฺจํ ตํ นครํ วุจฺจติ ฯ ปากา...เนนาติ ปทํ วิสาลีภูต อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอตฺถาติ ตติยปาราชิเก ฯ อสฺส เวสาลีติ ปทสฺส วิตฺถาโร ปน คเหตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อิจฺฉนฺเตหีติ ปทํ คเหตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ ปรมตฺถโชติกายาติ ปทํ ขุทฺท...ถายาติ ปทสฺส วิเสสนํ ขุทฺท...ถายาติ ปทํ รตน...นาโตติ ปเท อาธาโร ฯ สมฺมาสมฺพุทฺเธ สพฺพญฺ-

[ปา.๑๒๕ ฯ ส.๔๗๔]

ญฺตญฺญาณปฺปตฺเตเยว[๑] อิทํปิ จ นครํ สพฺพากา...ปตฺตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปิสทฺโท ราชคหสาวตฺถิโย อเปกฺขติ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ

ตตฺถาติ มหาวนกูฏาคารสาลาสุ นิทฺธารณํ ฯ อโรปิมนฺติ อโรปิตํ ฯ กปิลวตฺถุสามนฺตาติ ปทํ มหาวนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิทํ วนํ ฯ

หํสานํ วฏฺฏฺโก ปริมณฺฑโล หํสวฏฺฏฺโก หํสวฏฺฏฺเกน สทิสํ ฉทนํ หํสวฏฺฏกจฺฉทนํ ฯ

[๔๘๖] สพฺพโส ทสฺสนํ สนฺทสฺสนํ อสุภาการสฺส สนฺทสฺสนํ อสุภาการสนฺทสฺสนํ อสุภาการสนฺทสฺสนวเสน ปวตฺตํ อสุภา... ปวตฺตํ ฯ

วิคโต ฉนฺโท วิจฺฉนฺโท กาเย วิจฺฉนฺโท กายวิจฺฉนฺโท กายวิจฺฉนฺทํ อุปฺปาเทตีติ กาย...นิยา กายวิจฺฉนฺทนิยา จ สา กถา จาติ กาย...กถา ฯ กายนิพฺพินฺทนิยกถนฺติปิ อตฺถิ กาเย นิพฺพินฺทนุปฺปาทนกถนฺติ อตฺโถ ฯ

เสยฺยถีทนฺติ กตมํ ฯ อิตีติ ปทํ กถนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ สพฺพาทเรนปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ เอกเทเสน อาทเรนาติ ญาเปติ ฯ น โกจีติ วิจินนฺโต โกจิ ปุคฺคโล น ปสฺสติ ฯ เวฬุริยํ เวฬุริยนฺติ จ เทฺว ปาฐา ฯ วาสจุณฺณาทีนํ วาติ

๑. วณฺณนาปาโฐ ญาณสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๑๒๕ ฯ ส.๔๗๔.๔๗๕]

ปทํ สุจิภาวนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วาสทฺโท สุจิภาวํ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ วาสจุณฺณาทึ วาติปิ ปาโจ โส สุจิภาวนฺติ ปเทน น สมฺพชฺฌติ ฯ ปรมทุคฺคนฺธนฺติ อติวิย ทุคฺคนฺธํ ฯ

นตฺถิ สิรี เอตสฺสาติ อสฺสิริกํ อสฺสิริกํ ทสฺสนํ เอตสฺสา อสุจิยาติ อสฺสิริกทสฺสนา ฯ

เอตฺถ กาเย ฯ หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ อุตฺตมงฺค-สิรสฺมินฺติปิ อตฺถิ ฯ เนสํ เกสานํ ฯ โส จ อสฺ...ภาโว ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ เอวํ โลมาทีนํ อสุภาสุจิปฺปฏิกูลภาโว เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถาติ ตติยปาราชิกาธิกาเร ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ตนฺติ อสุภมาติกํ ฯ ยา อยํ ภาวนา ฯ

ติวิธํ กลฺยาณํ เอตสฺส ปฐมชฺฌานสฺสาติ ติวิธกลฺยาณํ ฯ ทสลกฺขเณหิ สมฺปนฺนํ ทสลกฺขณสมฺปนฺนํ ฯ ติวิธกลฺยาณํ จ ทสลกฺขณสมฺปนฺนํ จาติ ติวิธ...สมฺปนฺนํ ฯ ติวิธกลฺยาณนฺติปิ อตฺถิ ฯ จสทฺโทวุตฺตสมุจฺจโย ฯ อิติ สทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๔๙๗] ตตฺราติ ติวิธกลฺยาณทสลกฺขเณสุ นิทฺธารณํ ฯ ปาริปณฺจิกโตติ[๑] นีวรณโต ฯ จิตฺตสฺส วิสุทฺธิ จิตฺตวิสุทฺธิ ฯ สมาธินิมิตฺตสฺสาติ ปทํ ปฏิปตฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ สมาธิ เอว นิมิตฺตํ สมาธินิมิตฺตํ ฯ ปฏิปชฺชนํ ปฏิลภนํ ปฏิปตฺติ ฯ ตตฺถาติ อปฺปนาโคจเร ฯ จิตฺตปฺปกฺขนฺทนนฺติ จิตฺตสฺส อุปฏฺฐานํ ฯ

๑. อิทานิ ปาริปนฺถิก อิติ วลฺญชียติ ฯ

[ปา.๑๒๕ ฯ ส.๔๗๕.๔๗๖]

วิสุทฺธสฺสาติ นีวรณโต วิสุทฺธสฺส จิตฺตสฺส อชฺฌุเปกฺขณนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สมถปฺปฏิปนฺนสฺสาติ สมถภาวุปคมเนน สมถปฺปฏิปนฺนสฺส จิตฺตสฺส ฯ เอกตฺตุปฏฺฐานสฺสาติ จิตฺตสฺส เอกตฺเตน อุปฏฺฐานสฺส ฯ ตตฺถาติ ฌานจิตฺเต ฯ ธมฺมานนฺติ สมาธิปฺปญฺญานํ ฯ อนติวตฺต- นฏฺเฐนาติ อนติวตฺตนสภาเวน ฯ สมฺปหํสนาติ วิโสธนา ปริโยทปนา จ ฯ อินฺทฺริยานํ เอกรสฏฺเฐนาติ สทฺธินฺทฺริยาทีนํ กิเลสหิ วิมุตฺติกิจฺเจน เอกกิจฺจสภาเวน ฯ ตทนุรูปควีริยวาหนฏฺเฐนาติ เตสํ อนติวตฺตนเอกรสภาวานํ อนุจฺฉวิกสฺส วีริยสฺส ปวตฺตน- สภาเวน ฯ ตทนุรูปก...นฏฺเฐนาติปิ อตฺถิ คการสฺส โก ฯ อาเสวนฏฺเฐนาติ ยถาวุตฺตานํ สมาธิปฺปญฺญาทิธมฺมานํ ปุนปฺปุนํ ปวตฺตนสภาเวน ฯ

ตตฺรายํ ปาลีติ ตสฺมึ ทสลกฺขณวิภาวนวิสเย อยํ ปาลิ ฯ ตสฺสาติ จิตฺตสฺส ฯ ปฏิปชฺชตีติ ปฏิลภติ ฯ ตตฺถาติ อปฺปนาโคจเร ฯ ปกฺขนฺทตีติ อุปติฏฺฐติ ฯ ...ปญฺญาสมฺปนฺนญฺจาติ เอตฺถ อิตีติ ปทํ อยํ ปาลีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๔๙๘] เอวํ อิจฺฉามิหนฺติอาทิมาห[๑] อิติ ปุจฺฉา ฯ เต มิคลุทฺธกา[๒] ฯ ตตฺถ นิรเย ฯ เตสํ มิคลุทฺธกานํ ฯ ตโตติ ปทํ มูลากุสลกมฺมโตติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อวิปกฺโก วิปาโก ยสฺส โส

๑. อิจฺฉามหนฺติ ปาลิ ฯ ๒. ลุทฺท อิติปิ ฯ ลุทฺโท ลุทฺโธติ ทฺเวปิ นามานิ เนสาทวา- จกาติ อภิธานปฺปทีปิกาสูจิ ฯ

[ปา.๑๒๕ ฯ ส.๔๗๖..๔๗๘]

อวิปกฺกวิปาโก[๑] ฯ ตนฺติ ชีวิตจฺเฉทํ ฯ กสฺมา ปน ภควา ตํ ชีวิตจฺเฉทํ น นิวาเรตีติ อาห กมฺมวิปาโก ฯ เป ฯ พาหิตุนฺติ ฯ เตสํ ปน ภิกฺขูนํ กิมตฺถาย อสุภกถํ กเถสีติ อาห เตสุ จาติอาทึ ฯ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ ปุถุชฺชนาปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ โสตาปนฺนาทโย สนฺตีติ ญาเปติ ฯ ตตฺถาติ ภิกฺขูสุ ฯ ขีณาสวาปีติ อปิสทฺโท อิตเร อริยสาวเก อเปกฺขติ ฯ

นตฺถิ ปฏิสนฺธิคฺคหณํ เอเตสนฺติ อปฺปฏิสนฺธิกา ฯ นิยตา คติ เอเตสนฺติ นิยตคติกา ฯ สุคติ ปรํ อยนํ เอเตสนฺติ สุคติปรายนา ฯ

อถาติ ตทา ฯ ตนฺติ อสุภกถํ ฯ ตโตติ ตสฺมา ฯ กมฺมฏฺฐานสีเสน กเถสิ น ...เยน กเถสิ ฯ อสฺสาติ ภควโต ฯ เมติ ปทํ กินฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สุเตนาติ ปทํ อนตฺ... ...เนนาติ ปทสฺส[๒] วิเสสนํ ฯ เอวนฺติ อิจฺฉามิหนฺติอาทิวจนํ ฯ

อยํ ภควา ฯ สทฺธมฺมวรจกฺกํ วตฺเตตีติ สทฺธมฺมวรจกฺกวตฺติ[๓] ฯ โกจิ ชโน อสฺส ภควโต อาโรจิตาปิ[๔] นตฺถิ ฯ อิทํ อปเร[๕] กิราติอาทิวจนํ ฯ ปจมเมวตฺถาติ ปจมํ เอว วจนํ เอตฺถ อิจฺฉามิหนฺติอาทิวจเน การณํ ฯ

๑. วณฺณนายํ อิทํ ปทํ อปราปรเจตนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ทิสฺสติ ตสฺมา ยสฺสา สา อวิปกฺกวิปากา อิจฺเจว ภวิตพฺพํ ฯ ๒. ปททฺวยสฺส ฯ ๓. ๔. ๕. สทฺธมฺมปฺปวร...อาโรจยิตาปิ ปเร อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๑๒๕ ฯ ส.๔๗๘..๔๘๐]

นาสุสุธาติ เอตฺถ วจเน อสุสุธ อิติ นิปาโต วตฺตเต[๑] ฯ อิตีติ ปทํ อวธารณตฺเถติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๔๔๙] อสฺสาติ อสุภภาวนานุโยคสฺส ฯ เอตฺถาติ วจนทฺวเย นิทฺธารณํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ สงฺกิลิฏฺจํ สรีรํ เอตสฺสาติ สงฺกิลิฏฺจสรีโร ฯ โส ยุวา ฯ อหิกุณปาทีนนฺติ[๒] กมฺมํ ฯ โส ยุวา ตสฺมึ ขเณ อฏฺฏิเยยฺย ฯ ปจฺจตฺถิเกนาติ ปทํ พทฺเธนาติ ปเท กตฺตา ฯ อาลคฺเคนาตีมสฺส วิวรณํ พทฺเธน ปฏิมุกฺเกนาติ ฯ โส วิย ปุริโส ตํ กุณปนฺติ ตํ กุณปํ ปริจฺจชิตุกาโม โส ปุริโส วิย ฯ วิคตจฺ...คตายาติ ปทํ ปริจฺจชิตุกามาติ ปเท เหตุ ฯ อหํ ตนฺติ อหํ ตํ ชีวิตา โวโรเปมิ ฯ เอตฺถ จาติ เอเตสุ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ สมนุญฺ-ญาเปสุนฺติ อนุชานาเปสุํ ฯ

[๕๐๐] โสปิ มิคลณฺฑิโก ฯ ปิสทฺโท อญฺเฌ ชเน อเปกฺขติ ฯ ตตฺถ นทิยํ ฯ ภิกฺขูสูติ นิทฺธารณํ ฯ เกนจิ ภิกฺขุนา น กโตติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺเพ ภิกฺขู สตา สติสมฺปนฺนา ฯ ตนฺติ กายวจีวิการากรณํ ฯ ตสฺส มิคลณฺฑิกสฺส ฯ อิตีติ ปทํ กุกฺกุจฺจนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ เอตฺถาติ น วต เม ลาภาติ วจเน ฯ โกจิ ชโน ฯ เตติ ตว ฯ ตํ วจนํ ฯ เอตฺถาติ น วต เม สุลทฺธนฺติ วจเน ฯ กสฺมา อิติ ชโน

๑. (?) ฯ ๒. อหิกุณปาทีนีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

เจ ปุจฺเฉยฺย ฯ ยฺวาหํ ฯ เป ฯ โวโรเปสินฺติ วเทยฺยนฺติ โยชนา ฯ
ตสฺส ยฺวาหํ ฯ เป ฯ เปสินฺติ วจนสฺส ฯ

มารสฺสาติ ปทํ อนุวตฺติกาติ ปเท กมฺมํ ฯ อยํ มิคลณฺฑิโก ฯ
เอวญฺจาติ นิปาตสมุทาโย ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ เย ปุคฺคลา
น มตา ฯ อิตีติ ปทํ ลทฺธีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตํ มิคลณฺฑิกํ ฯ
ตตฺถาติ ชีวิตา โวโรปเน ฯ เอวนฺติ สาธูติ วจนํ ฯ อุปฺปนฺโน
วิปฺปฏิสาโร อสฺสาติ อุปฺปนฺนวิปฺปฏิสาโร ฯ อตฺเถนาติ ปทํ
ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปริกิตฺตยนฺโตติ ปทํ มิคลณฺฑิโกติ
วจนสฺส วิเสสนํ ฯ เตสํ ขีณาสวานํ ฯ สพฺพมฺเปตนฺติ สพฺพํปิ
เอตํ ภยาทิกํ ฯ

[๕๐๑] อถาติ อามนฺตนานนฺตรํ ฯ อสุภ...ปจฺจยา ปน ชีวิตกฺขยํ
สลฺลกฺเขนฺโต ฯ ตสฺส สาธุ ภนฺเตติอาทิวจนสฺส ฯ โอโรหนติตฺถานิ
วิยาติปิ อตฺถิ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ

[๕๐๒] อิทานิ ตุเมฺห ยสฺส กตฺตพฺพสฺส กาลํ ชานาถ ภิกฺขูนํ
กตฺตพฺพํ ธมฺมกถํ กาตุํ กตฺตพฺพํ อนุสาสนึ ทาตุํ เทสนากาโลติ[๑]
โยชนา ฯ กาตุํ ทาตุนฺติ ปททฺวยํ เทสนากาโลติ[๒] ปเท สมฺปทานํ ฯ
ยสฺสาติ ปทํ กาลนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กตฺตพฺพนฺติ ปเท ธมฺมกถํ
อนุสาสนินฺติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ

[๕๐๓] อิตีติ ปทํ อามนฺเตสีติ ปเท อากาโร ฯ เอตฺถาติ

๑. ๒. เอส กาโลติ วณฺณนาปาโ€ ฯ

[ปา.๑๒๖..๑๒๘ ฯ ส.๔๘๒..๔๘๕]

อยมฺปิ โชติอาทิปาลิยํ ฯ ตตฺราติ เตสุ ปเทสุ ฯ เอตฺถาติ อานาปานสฺสตีติอาทิวจเน ฯ เอตฺถาติ อานาปานสฺสติสมาธีติ ปเท ฯ อุภยตฺถ ปเทสุ ฯ หิ สจฺจํ อานาปานสฺสติสมาธิ อสนฺโต วา อปฺปณีโต วาติ โยเชตพฺโพ ฯ โอฬาริกา... ...รมฺมณตฺตา จาติ ปททฺวยํ เนวาติ ปเท เหตุ ฯ ปฏิเวธสงฺขาตาย องฺคสนฺต- ตายปิ สนฺโต วูปสนฺโต นิพฺพุโตติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อเสจ ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน วินิจฺฉโย ฯ อสฺสาติ อานาปานสฺสติสมาธิสฺส ฯ เอตฺถาติ อานาปานสฺสติ- สมาธิยํ สนฺตตา นตฺถิ จ ฯ เกจีติ อภยคิริวิหารวาสิโน ฯ เอวํ วุตฺตตฺเถน อยํ อานาปานสฺสติสมาธิ อเสจนโก จ ฯ อปฺปิตปฺ- ปิตกฺขเณติ สมาปชฺชนสมาปชฺชนกฺขเณ ปฏิลาภายาติ ปเท อาธาโร กาลสตฺตมี วา ฯ สํวตฺตนโตติ ปทํ สุโข จ วิหาโรติ ปเท เหตุ ฯ วิหรนฺติ ปณฺฑิตา เอตฺถาติ วิหาโร ฯ ปจวิยาติ อปาทานํ ฯ หิ สจฺจํ โส เมโฆ วสฺสกาเล อสมฺปตฺเต ฯ ตโตติ เอวเมว โขติ วจนโต ปรํ วจนํ ฯ

[๕๐๔] อิทานิ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถาติ กถํ ภาวิโต จาติอาทิวจเน ฯ เกน ปกาเรน เกนา- กาเรน เกน วิธินาติ อิเม ปริยายา ฯ ตตฺถาติ อิธาติอาทิปเทสุ ฯ หิ สจฺจํ เอตฺถ อิธ ภิกฺขเวติ ปเท อยํ อิธสทฺโท ฯ สมเณภีติ ปทํ สุญฺญาติ ปเท อปาทานํ ฯ อสฺส ภิกฺขุโน ฯ อานาปา...

[ปา.๑๒๘.๑๒๙ ฯ ส.๔๘๕..๔๘๗]

ปริคฺคหปริทีปนนฺติ อานาปานสฺสติสมาธิภาวนานุรูเปน เสนาสเนน
ปฏิพทฺธสฺส ปริทีปนํ ฯ อนุวิสธนฺติปิ อตฺถิ ฯ จิตฺตนฺติ ปทํ
น อิจฺฉตีติ ปเท กตฺตา ฯ อานา...รมฺมณนฺติ ปทํ อภิรุหิตฺนฺติ
ปเท กมฺมํ ฯ โคโปติ โคปาโล ฯ ปีวิตฺวาติ ปทํ วฑฺฒิต
อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตตฺถ ถมฺเภ ฯ อถาติ ตทา ฯ
อปิสทฺโท โคปิ อเปกฺขติ ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ พนฺธิตพฺพนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ รูปารมฺมณาทิอารมฺมณรสปานวฑฺฒิตนฺติ รูปารมฺมณาทิ-
อารมฺมณานํ รสสฺส อารมฺมณกรณวเสน ปีวเนน วฑฺฒิตํ ฯ

ยถา ทมํ ทมนฺโต นโร วจฺฉํ ถมฺเภ นิพนฺเธยฺย เอวํ
อิธ สาสเน ภิกฺขุ สกํ จิตฺตํ สติยา อารมฺมเณ ทฬฺหํ พนฺเธยฺยาติ
โยชนา ฯ

[๕๐๕] อิทํ อานาปานสฺสติสมาธิกมฺมฏฺฐานํ สมฺปาเทตุํ น
สุกรนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ กมฺมฏฺฐานปฺปเภเทติ ปทํ มุทฺธภูตนฺติ
ปเท อาธาโร ฯ มุทฺธภูตนฺติ สีสสทิสภูตํ ฯ วิเสสาธิคโม
จ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาโร จ วิเสสา...หารา วิเสสา...รานํ
ปทฏฺฐานํ วิเสสา...ปทฏฺฐานํ ฯ อิตฺถี...มากุลนฺติ อิตฺถีปุริสหตฺถิ-
อสฺสาทีนํ สทฺเทน อากิณฺณํ ฯ คามนฺตนฺติ คามํ ฯ ตเทว จาติ
อานาปานจตุตฺถชฺฌานํ ฯ สมฺปาปุณิตุํ อคามเก ปน อรญฺเญ

๑. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

สุกรนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺส ภิกฺขุโน ฯ เอตฺถาติ ภูมิยํ ฯ เอตฺถาติ เสนาสเน ฯ ตโตติ ตสฺมา ฯ ตตฺถ อนุรูเป เสนาสเน ฯ

มหิโส จ โคกณฺโณ จ สูกโร จ มหิส...สูกรา วเน มหิสโคกณฺณสูกรา วน...กรา ฯ

ยถาปิ ทีปิโก นาม นิลียิตฺวา มิเค คณฺหติ ตเถว ยุตฺตโยโค วิปสฺสโก อยํ พุทฺธปุตฺโต อรญฺญํ ปวิสิตฺวาน อุตฺตมํ ผลํ คณฺหติ ฯ ยุตฺโต โยโค เอเตนาติ ยุตฺตโยโค ฯ

เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภิกฺขุโน ฯ

[๕๐๖] ตตฺถาติ อรญฺญคโตติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถ จ อธิกาเร วตฺตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ธาตุ จ จริยานิ จ ธาตุจริยานิ ธาตุจริยานํ อนุกูลํ ธาตุ...กูลํ ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ จสทฺโท ทฬฺหีภาวํ[๑] จ ปวตฺตนสุขญฺจ[๒] อารมฺ...ปายญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ ปลฺลงฺกนฺติอาทิปเทสุ ฯ อถ ตทา อสฺส ภิกฺขุสฺส เตสํ จมฺมมํสนหารูนํ ปณมนปฺปจฺจยา เอว ปณมนการณา เอว ขเณ ขเณ ยา เวทนา อุปฺปชฺเชยฺยุํ ตา ว[๓] เวทนา น อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ตาสุ เวทนาสุ ฯ เอกํ อคฺคํ อารมฺมณํ อสฺสาติ เอกคฺคํ ฯ ปริคฺคหฏฺโฐติ คหณสภาโว ฯ นิยฺยานฏฺโฐติ สมฺโมสโต นิคฺคมนสภาโว ฯ ตตฺราติ ปริมุขํ สตินฺติ ปเท ฯ

๑. ๒. ทฬฺหภาวํ...สุขตํ อิติ วณฺณนาปาโ ฯ ๓. วสทฺโท วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๔๘๙..๔๙๑]

ปริ สพฺพถา คหิตํ สมฺโมสโต นิยฺยานํ ยาย สติยา สา ปริคฺคหิตนิยฺยานา ตํ ปริคฺคหิตนิยฺยานํ ฯ

[๕๐๗] วิภงฺเคติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ทีฆํ อสฺสาสวเสนาติ ปทํ เอกคฺคตนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เอกคฺคสฺส ภาโว เอกคฺคตา ฯ เอกคฺคตนฺติ ปทํ ปชานโตติ ปเท กมฺมํ ฯ อวิกฺเขปนฺติ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ ชปานโตติ ปชานนสฺส ภิกฺขุโน ฯ อิตีติ ปทํ เอตนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ ทีฆํ วาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาโสติ ฯ เป ฯ ปวิสนวาโต อิติ วจนํ วินยกถายํ[๑] อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ทฺวีสุ วาเตสุ นิทฺธารณํ ฯ วาลิกา วาลุกาติ จ เทฺว ปริยายา ฯ หตฺถิสรีเร จ อหิสรีเร จ อสฺสาสปฺปสฺสาสา ปูเรตฺวา นิกฺขมนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสนฺติ หตฺถิอหีนํ ฯ อทฺธานนฺติ ปทํ ปูเรตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ มนุสฺเสสูติ นิทฺธารณํ ฯ เกจิ มนุสฺสา ฯ ตตฺราติ ตสฺมึ อสฺสาสปฺปสฺสาเส ปชานาตีติ ปเท อาธาโร ฯ ปชานาตีติ มนสิกโรติ ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุโน ฯ กถํ ทีฆํ อสฺสสนฺโต ฯ เป ฯ ปสฺสามีติ ปชานาตีติ ปุจฺฉา ฯ ทีฆํ อสฺสาสนฺติอาทิ วิสชฺชนํ ฯ ฉนฺทวเสนาติ ปทํ สุขุมตรนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตโตติ ปุริมภาคโต ฯ อิติ เตนาติ ตสฺมา ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ ปาลินเย ฯ ตสฺส วเสนาติ รสฺสปทสฺส วเสน อาคตสฺส ปาลินยสฺส ปฏิพทฺเธน ฯ วเสนาติ ปทํ

๑. วินยฏฺจกถายนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ป.๑๒๙ ฯ ส.๔๙๑..๔๙๓]

โยเชตพฺพนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ยาว เตน ฯ เป ฯ ภาวนา อิติ วจนํ อตฺถิ ตาว ปณฺฑิเตน โยเชตพฺพํ ฯ เอวํ วุตฺตนเยน เวทิตพฺโพติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อยํ ภิกฺขุ เวทิตพฺโพติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตฺตรวเสนาติ ปริตฺตกาลวเสน ปชานนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปชานนฺโตติ ปทํ ภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

เอวํ วุตฺตนเยน ปชานโต จ อสฺส ภิกฺขุโน ทีโฆ รสฺโส จ อสฺสาโส ตาทิโส ปสฺสาโสปิจ อิติ จตฺตาโร วณฺณา อาการา นาสิกคฺเคว นาสิกาย อคฺเคว วตฺตนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๕๐๘] อาทิมชฺฌปริโยสานนฺติ ปทํ กโรนฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ ปากฏํ กโรนฺโตติ อิทํ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ ตาทิเสนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ วาติ อปโร นโย ฯ เอตฺถาติ อานาปานสฺสติภาวนาธิกาเร ฯ สิกฺขาโยติ ปทํ สิกฺขตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺมึ อารมฺมเณติ ตสฺมึ อานาปานสงฺขาเตน อารมฺมเณ ปวตฺตาย ตาย สติยา เตน มนสิกาเรน สทฺธึ สิกฺขติ ภิกฺขุ ฯ เอตฺถาติ สิกฺขตีติ ปเท ฯ ตตฺถาติ ปุริมปจฺฉิมนเยสุ นิทฺธารณํ ฯ ปุริมนเยติ[1] ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ทีฆํ อสฺสามีติ ปชานาติ ฯ เป ฯ รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาตีติ เอวํ ปุริมภาวนานเย ฯ ปุริมนเยติ ปทํ อสฺสสิตพฺพนฺติ

๑. ...นเยนาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

ปเท อาธาโร ฯ ภิกฺขุนา เกวลํ อสฺสสิตพฺพํ ปสฺสสิตพฺพํ เอว จ สพฺพกายํ ปากฏํ กริสฺสามีติอาทิ ปุพฺพภาคสงฺขาตํ อญฺญํ กิญฺจิ ภิกฺขุนา น กาตพฺพํ ฯ อิโตติ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ ปชานนกาลโต ฯ ตตฺถาติ ปุริมภาวนานเย ฯ อิโต กาลโต ฯ ทสฺสนตฺถํ ญาปนตฺถํ ฯ

[๕๐๘] ตตฺราติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ เอวํ วุจฺจมานนเยน อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ โอฬา ฯ เปฯ ปสฺสทฺธิ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพา ฯ อิมสฺส หิ วิตฺถาโร ฯ อปริคฺคหิตกาเลติ กมฺมฏฺฐานสฺส อคฺคหณกาเล ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุโน ฯ เตสุ กายจิตฺเตสุ ฯ โอโรหิตฺวา จิตสฺส อถสฺสาติ ตทา อสฺส ปุริสสฺส ฯ ตถา หิสฺสาติ ตํ วจนํ หิ สจฺจํ อสฺส ภิกฺขุโน นตฺถีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภิกฺขุโน ฯ

สารทฺเธ สทรเถ กายจิตฺเต สติ กายสงฺขาโร อธิมตฺตํ ปวตฺตติ กายมฺหิ อสารทฺธมฺหิ กายสงฺขาโร สุขุมํ สมฺปวตฺตติ ฯ อธิมตฺตํ สุขุมนฺติ ปททฺวยํ กิริยาวิเสสนํ ฯ

ปริคฺคเหปีติ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ ชานนจิตฺตุปฺปาเท ปวตฺโต อสฺสาสปฺปสฺสาโส โอฬาริโก ฯ สมเถติ ปทํ นโยติ ปเท อาธาโร ฯ

วิปสฺสนายํ ปน นโย เวทิตพฺโพ ฯ อปริคฺคเหติ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ อคฺคหณจิตฺเต ฯ ตตฺถาติ วิปสฺสนานเย เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ ปุริมสฺส ปุริมสฺส อสฺสาสปฺปสฺสาสสฺส ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๔๙๕..๔๙๗]

เอวเมตฺถาติอาทิ ตตฺเรวนฺติอาทินา วุตฺตตฺถสฺส นิคมนํ ฯ เอตฺถาติ โอฬาริกํ กายสงฺขารํ ปสฺสมฺภยนฺโตติ วจเน ฯ

[๕๑๐] ปฏิสมฺภิทายํ วุตฺตนยํ ญาเปนฺโต ปฏิสมฺภิทายนฺติ-อาทิมาห ฯ อสฺสาติ ปทํ อตฺโถติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปสฺสมฺภยํ ฯ เป ฯ สิกฺขตีติ ยํ ปสฺสมฺภนํ วุตฺตํ ตํ กถํ เกน ปกาเรน กายสงฺขารสฺส ปสฺสมฺภนํ โยคิโน จ สิกฺขนํ โหตีติ อตฺโถ ฯ อถวา กายสงฺขารํ ปสฺสมฺภยํ ปสฺสมฺภนฺโต อหํ อสฺสสิสฺสามิ ฯ เป ฯ ปสฺสสิสฺสามิ อิติ เอวํ กถํ สิกฺขติ ภิกฺขูติ โยชนา ฯ กายสงฺขาเรหีติ ปทํ อานมนาติอาทิปเทสุ กรณํ เหตุ วา ฯ อานมนา ฯ เป ฯ กมฺปนาติ อฏฺฐ ปทานิ ลิงฺคตฺโถ ฯ ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารนฺติ ตถารูปํ กายสงฺขารํ ปสฺสมฺภยํ ปฏิปฺปสฺสมฺเภนฺโต อสฺสสิสฺสามิ อิติ ภิกฺขุ สิกฺขติ นาม ฯ อิติ กิราติ อิติ เอวํ วุตฺตปฺปกาเรน ปสฺสมฺภยํ ฯ เป ฯ สิสฺสามิ อิติ กิร เจ สิกฺขติ นาม ฯ เอวํ สนฺเตติ เอวํ ตยา วุตฺตปฺปกาเร สนฺเต วาตุปลทฺธิยา จ อสฺสาสปฺปสฺสาสวาตสฺส อุปลทฺธิยา ปภาวนา ปวตฺตนา น โหติ ฯ จสทฺโท อสฺสาสาทิวาตารมฺมณํ จิตฺตํ สมุจฺเจติ ฯ อสฺสาสปฺปสฺสาสานญฺจาติ สุขุมานํ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ

สุขุมสทฺทนิมิตฺตารมฺมณตาปีติ สุขุมสทฺทนิมิตฺตารมฺมณตายปิ ตติยตฺเถ ปฐมา ฯ สุขุมสทฺโท เอว นิมิตฺตํ สุขุมสทฺทนิมิตฺตํ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๔๙๗.๔๙๘]

สุขุมสทฺทนิมิตฺตํ อารมฺมณํ เอตสฺส จิตฺตสฺสาติ สุขุม...รมฺมณํ ตสฺส ภาโว สุขุม...รมฺมณตา ฯ อปิสทฺโท อสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตารมฺมณจิตฺตํ อเปกฺขติ ฯ

ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อิติ เอตฺถ วจเน วุตฺตา อสฺสาสปฺปสฺสาสา กาโย นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติ เตนาติ ตสฺมา ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อยํ อนุปุพฺพปทวณฺณนา อนุกฺกเมน ปทานํ วณฺณนา ฯ เอตฺถาติ ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารนฺติ ปเท ฯ

[๕๑๑] อิมสฺเสว จตุกฺกสฺส กถเน เหตุํ ญาเปนฺโต ยสฺมาติอาทิมาห ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ อาทิกมฺเม นิยุตฺโต อาทิกมฺมิโก ฯ เอตฺถาติ ปฐมจตุกฺเก ปตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ ปตฺตํ ลทฺธํ ฌานํ เยน โส ปตฺตชฺฌาโน ฯ ปตฺตชฺฌานสฺสาติ ปทํ อนุปสฺสนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ภาเวตฺวาติ ปทํ ปาปุณิตุ อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

อานาปาเน ปวตฺตํ จตุตฺถชฺฌานํ อานา...ฌานํ อานาปานจตุตฺถชฺฌานํ ปทฏฺฐานํ เอตสฺสาติ อานา...ปทฏฺฐานา ฯ

วิปสฺสนายาติ ปทํ ปาปุณิตุ อิติ ปเท กรณํ ฯ พุทฺธปุตฺเตนาติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ยํ สีลวิโสธนาทิ วิธานํ ตํ สพฺพํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ อิเธวาติ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานาธิกาเร เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตาวาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ วเสนาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๔๙๘.๔๙๙]

เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ

[๕๑๒] ตตฺถาติ ตสฺมึ สีเล ฯ กิเลเสหิ จาติ ปทํ อปฺปฏิปีฬนนฺติ ปเท กรณํ ฯ อปฺปฏิปีฬนนฺติ สีลสฺส อพาธนํ ฯ สีลวิโสธนํ กึปโยชนนฺติ อาห เอวนฺติอาทึ ฯ วิสุทฺธํ สีลํ เอตสฺสาติ วิสุทฺธสีโล ฯ หิ สจฺจํ ฯ ยทิทนฺติ[๑] ปทํ อภิ...สีลนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิเมสํ วตฺตานํ ฯ วเสนาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตมฺปิ อภิสมาจาริกสีลํ ฯ โยปิ[๒] กุลปุตฺโต วเทยฺย ฯ อภิสมาจาริเกน[๓] กมฺมํ กรณํ กึปโยชนํ ฯ อเนน กุลปุตฺเตน ปริปูเรตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตโตติ ตโต ปรํ อุปจฺฉินฺทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปจฺฉินฺโน ปลิโพโธ เยน โส อุปจฺฉินฺนปลิโพโธ ฯ

[๕๑๓] ตตฺถาติ ทฺวีสุ กมฺมฏฺฐาเนสุ ฯ ภิกฺขุสงฺฆาทีสุ ภาเวตพฺพา เมตฺตา มรณสฺสติ จ สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานํ นาม ฯ อสุภสญฺญา สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานํ นาม อิติปิ เอเก อาจริยา วทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

สพฺพตฺถกกมฺมฏฺฐานํ วิตฺถารโต ทสฺเสนฺโต กมฺมฏฺฐานิเกน หีติอาทิมาห ฯ ภิกฺขูนาติ ปทํ ภาเวตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ สีมฏฺฐกเทวตาสุ เมตฺตา ภาเวตพฺพา ตโต ฯ เป ฯ ชเน เมตฺตา ภาเวตพฺพา ตโต ตตฺถ โคจรคาเม มนุสฺเส อุปาทาย อาทึ กตฺวา สพฺพสตฺเตสุ เมตฺตา ภาเวตพฺพาติ โยชนา ฯ

๑. ๒. ๓. ยมิทํ โย หิ อาภิ...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๔๙๙.๕๐๐]

[๕๑๔] ภิกฺขุสงฺฆาทีสุ เมตฺตา ภาเวตพฺพา วฑฺฒนา กึปโยชนาติ อาห โส หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ โส กุลปุตฺโต ชเนติ ฯ ภิกฺขุสงฺเฆติ ปทํ เมตฺตายาติ ปเท อาธาโร ฯ เมตฺตายาติ ปทํ ชเนตีติ ปเท กรณํ ฯ สหวาสีนนฺติ ปทํ มุทุจิตฺตตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ มุทุ จิตฺตํ เอเตสนฺติ มุทุจิตฺตา มุทุจิตฺตานํ ภาโว มุทุจิตฺตตา ฯ อถ ตทา ฯ อสฺส กุลปุตฺตสฺส ฯ สุโข สํวาโส เอตสฺสาติ สุขสํวาโส สุขสํวาสสฺส ภาโว สุขสํวาสตา ฯ เมตฺตายาติ ปทํ มุทุกต อิติ ปเท เหตุ ฯ มุทุกตํ จิตฺตํ เอตาหิ เทวตาหีติ มุทุกตจิตฺตา ฯ เทวตาหีติ ปทํ สุสํวิหิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ เมตฺตายาติ ปทํ มุทุกต อิติ ปเท เหตุ ฯ มุทุกโต จิตฺตสนฺตาโน เอเตหีติ มุทุกตจิตฺตสนฺตานา ฯ อิสฺสเรหีติ ปทํ สุรกฺขิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ สุรกฺขิโต ปริกฺขาโร เอตสฺสาติ สุรกฺขิตปริกฺขาโร ฯ ตตฺถ โคจรคาเม ฯ เมตฺตายาติ ปทํ ปสาทิต อิติ ปเท กรณํ เหตุ วา ฯ ปสาทิตจิตฺเตหีติ ปทํ อปริภูโตติ ปเท กตฺตา ฯ ปสาทิตํ จิตฺตํ เอเตสํ มนุสฺสานนฺติ ปสาทิตจิตฺตา ฯ อปริภูโตติ น อวนานิโต ฯ เมตฺตายาติ ปทํ อปฺปฏิหต อิติ ปเท เหตุ ฯ สพฺพตฺถ ฐาเน ฯ อปฺปฏิหโต จาโร เอตสฺสาติ อปฺปฏิหตจาโร ฯ

[๕๑๕] มรณสฺสติยาติ ปทํ จิตฺเตนฺโต โหตีติ ปททฺวเย

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๐.๕๐๑]

กรณํ ฯ วฑฺฒมาโน สํเวโค อสฺสาติ วฑฺฒมานสํเวโค ฯ
อโนลีนา วุตฺติ อสฺสาติ อโนลีนวุตฺติโก ฯ

เตนสฺเสติ ตยนฺติ ตสฺมา อสฺส กุลปุตฺตสฺส เมตฺตา มรณสฺสติ
อสุภสญฺญาติ เอตํ ตยํ วุจฺจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เอวนฺติ
วุตฺตนเยน ฯ พหุการตฺตาติ[๑] ปทํ อิจฺฉิตพฺพนฺติ ปเท เหตุ ฯ กตฺวาติ
ปทํ วุจฺจตีติ ปเท เหตุ ฯ จสทฺโท กตฺวา จ ปทฏฺฐานตฺตา
จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

โยคสฺส อนุโยโค อนุยุญฺชนํ โยคานุโยโค ฯ กริยตีติ
กมฺมํ ฯ โยคานุโยโค เอว กมฺมํ โยคา...กมฺมํ ฯ

[๕๑๖] อฏฺฐตฺตึสารมฺมเณสูติ นิทฺธารณํ ฯ ยํ กมฺมฏฺฐานํ
ยสฺส กุลปุตฺตสฺส ตํ กมฺมฏฺฐานํ ตสฺส กุลปุตฺตสฺส ฯ ปริห...
พฺพตายาติ ปทํ วุจฺจตีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิธาติ
ตติยปาราชิเก ฯ เอตฺถาติ อานาปานกมฺมฏฺฐานาธิกาเร ฯ วิตฺถาโร
ปน วิสุทฺธิมคฺเค[๒] คเหตพฺโพ ฯ

[๕๑๗] เอวํ วิสุทฺธสีเลน ปน ฯ เป ฯ อุคฺคณฺหนฺเตน กุลปุตฺเตน
อุคฺคเหตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ กมฺมฏฺฐาเนนาติ ปทํ นิพฺพตฺเตตฺวาติ
ปเท กรณํ ฯ ตํ ขีณาสวํ อลภนฺเตน อนาคามิสฺส สนฺติเก
อุคฺคเหตพฺพนฺติ โยเชตพฺพํ ฯ อยํ วินิจฺฉยาจริโย ฯ คหนปฺปเทเสติ

๑. พหูปการตฺตาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วิสุทฺธิมคฺคโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๑.๕๐๒]

ติณคุมฺพาทีหิ คหนปฺปเทเส ปถนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพตฺถา-
รมฺมเณติ สพฺพสฺมึ อารมฺมเณ สปฺปายาสปฺปายนฺติ ปเท
อาธาโร ฯ อสํมุฬฺห อิติปิ อตฺถิ ตํ น ยุชฺชติ ฯ

[๕๑๘] ตตฺราติ กมฺมฏฺฐานานุคฺคหณาธิกาเร ฯ ภิกฺขุนาติ
ปทํ อุคฺคเหตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อาราธิตํ โตสิตํ จิตฺตํ อสฺสาติ
อาราธิตจิตฺโต ฯ ตตฺราติ ตสฺมึ ปญฺจสนฺธิกนฺติ วจเน ฯ ตตฺถาติ
อุคฺคหาทีสุ ฯ ตตฺถาติ อาวาเส ฯ สปฺปายํ เสนาสนาทิ ฯ
อุปจฺฉินฺโน ขุทฺทกปลิโพโธ เอเตนาติ อุปจฺ...โพโธ ฯ กตํ
ภตฺตกิจฺจํ เอเตนาติ กตภตฺตกิจฺโจ ฯ ภตฺตสมฺมตนฺติปิ อตฺถิ
ทการสฺส โต ฯ เอตฺถาติ ตติยปาราชิกวิสเย ฯ กถามคฺคนฺติ
กถาปพนฺธนํ ฯ

[๕๑๙] อิมํ อานา... ...กาตพฺพนฺติ ยํ วจนํ มยา วุตฺตํ ฯ
ตตฺราติ วจเน ฯ เตสญฺจ วิวฏฺฏนาปาริสุทฺธีนํ ปฏิปสฺสนาติ
ปเท กมฺมํ ฯ ปฏิ ปุพฺโพ ทิส เปกฺขเณ ยุปฺปจฺจโย ทิสสฺส
ปสฺสาเทโส ฯ

ตตฺถาติ คณนาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ปญฺจนฺนนฺติ ปญฺจนฺนํ
คณนานํ ฯ ทสนฺนํ คณนานํ ฯ ตสฺส กุลปุตฺตสฺส เอวํ คณยโต
คเณนฺตสฺส ฯ อถาเนนาติ ตทา อเนน กุลปุตฺเตน ฯ รชฺชุทณฺฑํ
หตฺเถสุ ยสฺส โส รชฺชุทณฺฑหตฺโถ ฯ ทุกฺขํ วุตฺโถ ทุกฺขวุตฺโถ
ทุกฺขวุตฺโถ จ โส โคคโณ จาติ ทุกฺขวุตฺถโคคโณ ฯ อิมสฺสาปีติ

[ปา๑๒๙ ฯ ส๕๐๒..๕๐๔]

กุลปุตฺตสฺส ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ เตน กุลปุตฺเตน ญตฺวา อิติ คเณตพฺพเมว ฯ

เอกํ อคฺคํ อิมสฺสาติ เอกคฺคํ ฯ เอกคฺคตนฺติปิ อตฺถิ เอกคฺคํ เอว เอกคฺคตํ อถวา เอกคฺคภาวคตํ คการสฺส ทฺวิภาโว ฯ วิสุทฺธิมคฺเคปิ เอกคฺคนฺติ ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ

ตสฺเสวนฺติปิ อตฺถิ ตสฺส กุลปุตฺตสฺส เอวํ วุตฺตนเยน ฯ อถาติ ตทา ฯ กีวจิรํ...คเณตพฺพนฺติ ปุจฺฉา ฯ พหิวิสฏ-วิตกฺกวิจฺเฉทนฺติ พหิ วิสฏสฺส วิตกฺกสฺส วิจฺเฉทํ ฯ

[๕๒๐] ตญฺจ โข อนุคมนอาทิ...วเสน น โหติ ฯ ตญฺจสฺสาติ ตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสานํ อาทิมชฺฌปริโยสานํ อสฺส กุลปุตฺตสฺส ฯ อนุคจฺฉโตติ อนุคจฺฉนฺตสฺส ฯ น อาทิมชฺฌ... ...กาตพฺพนฺติ อาทิมชฺฌ...วเสน น มนสิกาตพฺพํ ฯ หิสทฺโท วิวรณํ ฯ อปฺปนาวเสน จาติ จสทฺโท อนุพนฺธนฺโต จ ฐเปนฺโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สฺวายมตฺโถ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ อฏฺฐกถายนฺติ ปทํ วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท วุตฺตปงฺคุ...มาหิ จ วุตฺตกกโจปมาย จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๕๒๑] ตตฺราติ ตาสุ ตีสุ อุปมาสุ นิทฺธารณํ ฯ มาตา-ปุตฺตานนฺติ ปทํ โทลนฺติ ปท สมฺพนฺโธ ฯ สติวเสนาติ ปทํ ฐตฺวาติ[๑] ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ผุฏฺฐฏฺฐาเนติ ปทํ อสฺสาสปฺ-

๑. ฐเปตฺวา อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๔..๕๐๖]

ปสฺสาสานนฺติ ปท อาธาโร ฯ ตตฺถ จาติ จสทฺโท อนุคจฺฉนฺโต
จ ฐเปนฺโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ เตสนฺติ อาทิมชฺฌปริโยสานานํ ฯ

ปุริเสติ ปทํ น วีมํสตีติ ปเท กมฺมํ ฯ หิ สจฺจํ เต
นครสฺส อนฺโต พหิ คตา มนุสฺสา ตสฺส โทวาริกสฺส น ภารา ฯ

[๕๒๒] นิมิตฺตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสา เอกจิตฺตสฺส อนารมฺมณํ
โหนฺติ ตโย ธมฺเม อชานโต จ อชานนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส ภาวนา
นุปลพฺภติ น สิชฺฌติ ฯ

ตเมนนฺติ รุกฺขํ ฯ รุกฺเขติ ปทํ ผุฏฺฐ อิติ ปเท อาธาโร ฯ
พฺยนฺติ[๑] โหนฺตีติ เอตฺถ อิการาคโม ฯ

อานาปานสฺสติ ยถา พุทฺเธน เทสิตา ตเถว ยสฺส เยน
ภิกฺขุนา ทีฆรสฺสปฺปชานนาทิวิธินา อนุปุพฺพมฺปริจิตา สุภาวิตา
ปริปุณฺณา โส ภิกฺขุ อิมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโต จนฺทิมา
อิวาติ โยชนา ฯ

อิธาติ อิมสฺมึ ฐาเน ปโยชนนฺติ ปท อาธาโร ฯ อสฺสาติ
อุปมาภูตสฺส กกจสฺส ปโยชนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อาคตคตวเสนาติ[๒] ปทํ อมนสิการ อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
ปโยชนนฺติ อานยเน ปโยชนํ ฯ

๑. พฺยนฺตี อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อาคตาคต... อิติ วณฺณนาปาโฐ น อาคเต วา คเต
วา กกจทนฺเต มนสิกโรตีติ เหฏฺฐาวจเนน น สเมติ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๖..๕๐๘]

[๕๒๓] กสฺสจิ ปน คณนาวเสเนว มนสิการกาลโต ปภูติ อนุกฺกมโต โอฬาริกอสฺสาสปฺปสฺสาสนิโรธวเสน กายทรเถ วูปสนฺเต กาโยปิ จิตฺตํปิ ลหุกํ โหติ สรีรํ อากาเส ลงฺฆนาการปฺปตฺตํ วิย โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กสฺสจิ ภิกฺขุโน มนสิการ อิติ ปเท สมฺพนฺโธ กาโยปิ จิตฺตํปิ สรีรนฺติ ปทตฺตเย สมฺพนฺโธ ฯ

กสฺสจิ ปน คณนาวเสเนว มนสิการกาลโต ปภูตีติ เอตฺถ อนุกฺกมโต ฯ เป ฯ ปตฺตํ วิย โหตีติ เอตฺตโก คณฺโฐ กิญฺจาปิ วตฺตพฺโพ อุปริ ปน วกฺขมานํ ตํ คณฺฐํ โอโลเกตฺวา อาหริตฺวา สมฺพนฺธิตพฺโพ โส คณฺโฐ สุวิญฺเญยฺโยติ มนสิกตฺวา กสฺสจิ ปน ฯ เป ฯ ปภูตีติ วจนสฺสานนฺตรํ โส คณฺโฐ น วุตฺโต ฯ อถวา กสฺสจิ ปน ภิกฺขุสฺส คณนาวเสเนว มนสิการกาลโต ปภูติ อาทิ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กสฺสจีติ ปทํ โหตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปภูตีติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ ปภูติสทฺโท อาทฺยตฺถวาจโก ฯ ปภูติสทฺทโต ปรา สพฺพวิภตฺติโย โหนฺติ วิมุตฺติญฺญาณปฺปภูตีติ ยุตฺโต[๑] ยตฺรตฺถ โน วิธิยนฺเตตฺยาทิปฺปภูตโย จ เตติอาทีสุ วิย ฯ ตสฺมา อิธ ปภูติสทฺโต สิวิภตฺตึ กตฺวา เสสโต โลปํ คสีปีติ สุตฺเตน สิโลปํ กตฺวา รูปสิทฺธิ เวทิตพฺพา ฯ วิสุทฺธิมคฺเคปิ กสฺสจิ คณนาวสเนว

๑. อารมฺภคาถายํ ปน ฉนฺทานุรกฺขนวเสน วิมุตฺติญาณปฺปภูตีหิ ยุตฺโตติ อาคตํ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๘]

มนสิการกาลโต ปฏูตีติ เอตฺตโกเยว ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ

[๕๒๔] คณนา ฯ เป ฯ ปฏูตีติ สงฺเขเปน วุตฺตมตฺถํ อุปมาย สทฺธึ วิตฺถาเรนฺโต ยถา สารทฺธกายสฺสาติอาทิมาห ฯ สารทฺโธ สทรโถ กาโย ยสฺส โส สารทฺธกาโย ฯ ปฏูตีติ ปทํ นิโรธ อิติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อนุกฺกมโตติ ปทํ นิโรธ อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ โอฬาริก...โรธวเสนาติ ปทํ วูปสนฺเตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตสฺส ภิกฺขุโน จิตฺตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

สุขุมสฺสาสปฺปสฺสาโส เอว นิมิตฺตํ สุขุมสฺ...นิมิตฺตํ สุขุมสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตํ อารมฺมณํ เอตสฺส จิตฺตสฺสาติ สุขุมสฺ... รมฺมณํ ฯ

ตสฺมึปีติ สุขุมสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตารมฺมเณ ฯ ตโตติ สุขุมสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตารมฺมณโต ฯ นิมิตฺตํ เอว อารมฺมณํ นิมิตฺตารมฺมณํ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตสฺมึ สุขุมสทฺทนิมิตฺตารมฺมเณ ฯ ตเถว[๑] เอตํ อสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺตารมฺมณํ ปวตฺตตีติ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพนฺติ[๒] ฯ วิตฺถาโร เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานสฺส ปน สุขุมภาวํ สาเธนฺโต ยถาหีติอาทิมาห ฯ อิทํ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ ฯ ตสฺมึ

๑ เอวนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อิโต ปรํ สมฺพนฺโธติ ปเทน ภวิตพฺพํ ฯ

กมฺมฏฺฐาเน ฯ เตน ภิกฺขุนา น คนฺตพฺพํ ฯ กึ มยา กาตพฺพํ ฯ
วุฏฺฐาเน โทสํ ญาเปนฺโต อิริยาปถนฺติอาทิมาห ฯ

[๕๒๕] ตตฺราติ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานาธิกาเร ฯ เตน
หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ อิตีติ ปทํ นตฺถีติ เอตฺถ อิติสทฺเทน
ตุลฺยาธิกรณํ ฯ อิตีติ เอวนฺติ อตฺโถ ฯ อถ ปจฺฉา เอวํ
ปฏิสญฺจิกฺขโต ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส ภิกฺขุโน อตฺตาติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ อิเม อสฺสาสปฺปสฺสาสา ฯ เอวนฺติ ปทํ น สกฺโกสีติ
เอตฺถ อิติสทฺเทน โยเชตพฺพํ อิติ เอวนฺติ อตฺโถ ฯ เตติ
ตว ฯ อถาเนนาติ อถ ปจฺฉา อเนน ภิกฺขุนา ปวตฺเตตพฺโพติ
ปเท กตฺตา ฯ อิเม หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อุตฺตโรฏฺฐํ ฆฏฺเฏนฺตา
ปวตฺตนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อเนน ภิกฺขุนา ชเปตพฺพนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ อนุปฏฺฐหนฺตสฺส อารมฺมณสฺส อุปฏฺ-
ฐาปนวิธิสงฺขาตํ วุตฺตมตฺถํ ภควตา วุตฺตวจเนน สาเธตุํ อิมเมว
หีติอาทิมาห ฯ อิมเมว อตฺถวสนฺติ อิมํ เอว อนุปฏฺฐหนฺตสฺส
กายสงฺขารสฺส อุปฏฺฐาปนวิธิสงฺขาตํ การณํ ฯ นนุ จ สพฺพํ
กมฺมฏฺฐานํ สติสมฺปนฺนสฺส สมฺปชานสฺเสว สมฺปชฺชติ กสฺมา
นาหํ ฯ เป ฯ วทามีติ วุตฺตนฺติ อาห กิญฺจาปิ หีติอาทึ ฯ สติสฺสาติ[๑]
สติสมฺปนฺนสฺส ฯ สติ เอตสฺส อตฺถีติ สตี ฯ อญฺญํ ปน
กมฺมฏฺฐานํ ฯ ครุกํ ครุกภาวนํ มน...ภูตนฺติ ปทตฺตยํ อานา-

๑. สตสฺสาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๐๙.๕๑๐]

ปานสฺสติกมฺมฏฺฐานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ พุทฺธ..ปุตฺตานนฺติ
ปทํ มหาปุริสานํเยวาติ ปทสฺส วิเสสนํ มหา...เยวาติ ปทํ
มนสิการ อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ มน...ภูตนฺติ มนสิการสฺส
ภูมิภูตํ ฯ น เจว อิตรนฺติ[๑] อิตรํ กมฺมฏฺฐานํ มหาปุริสานํเยว
มนสิการภูมิภูตํ น โหติ เอว ฯ น อิตรสตฺตสมาเสวิตนฺติ[๒] อิทํ
อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ มหาปุริเสหิ อิตรสตฺเตหิ สฺฏฺฐุ อาเสวิตํ
น โหติ ฯ อิทํ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานํ ยถา ยถา มนสิกริยติ
มหาปุริเสหิ ฯ เอตฺถาติ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐาเน ฯ มฏฺฐสาฏกสฺสาติ
ปทํ ตุนฺน อิติ ปเท กมฺมํ ฯ ตโตติ สูจิโต สุขุมตรํ
อิจฺฉิตพฺพํ ฯ กมฺมฏฺฐานสฺสาติ ปทํ ภาวนาติ ปเท กมฺมํ ฯ
ตํสมฺปยุตฺตา ปญฺญาปีติ ตาย สติยา สมฺปยุตฺตปฺปญฺญา ฯ

[๕๒๖] น อิติ ปทํ ปริเยสิตพฺพาติ ปเท ปฏิเสโธ ฯ อญฺญตฺร
...กาสาติ ปกติผุฏฺโฐกาสํ ฐเปตฺวา ฯ กถํ ปน ปริเยสิตพฺพนฺติ
อาห ยถาติอาทึ ฯ กสิ อิติ ปเท นปุํสกตฺตา อํวิภตฺติโลโป ฯ
โคจราภิมุเขติ โคจรฏฺฐานํ อภิมุเข พลิพทฺท กตฺวา ฯ
โคจรามุเขติปิ อตฺถิ โคจรฏฺฐานํ อามุเข อภิมุเขติ อตฺโถ ฯ
อถ ตทา ฯ อสฺส กสกสฺส ฯ

นิปตนฺติ โอตรนฺติ เอตฺถาติ นิปาโต นิปาโต เอว ติตฺถํ

๑. ๒. อิตฺตรํ อิตฺตรสตฺต... อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

นิปาตติตฺถํ ฯ วิสุทฺธิมคฺค ปน นิปานติตฺถนฺติปิ ปาโฐ ทิสฺสติ[๑] ฯ นิปิวนฺติ เอตฺถาติ นิปานํ ปา ปาเน นิสทฺโท ธาตฺวานุวตฺตโก ฯ

อถาติ ตทา ฯ เต โคเณ จิเต ทิสฺวา กสโกติ สมฺพนฺโธ ฯ นิปานติตฺถนฺติ[๒] อุทกปานติตฺถํ ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ เต อสฺสาสปฺปสฺสาสา อนุปฏฺจหนฺติ นิปาตติตฺเถ โคณา วิย ฯ ตโต ตทนนฺตรํ ฯ เตน ภิกฺขุนา อนุยุญฺชิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ปเนตํ นิมิตฺตํ ฯ

[๕๒๗] ตญฺจ ปเนตํ เอกเมว กมฺมฏฺฐานนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท กตฺตา ฯ อปโร ฯ เป ฯ ราชิ วิย หุตฺวา อุปฏฺฐาตีติ อาห ฯ อญฺโญ ฯ เป ฯ วิย อุปฏฺฐาตีติ อาห ฯ สญฺญาชํ หีติ หิ สจฺจํ ภาวนาสญฺญาโต ชาตํ เอตํ กมฺมฏฺฐานํ ฯ สญฺญา นิทานํ การณํ เอตสฺส กมฺมฏฺฐานสฺสาติ สญฺญานิทานํ ฯ เอกํ กมฺมฏฺฐานํ นานา อุปฏฺฐาติ ฯ เอตฺถาติ อสฺสาสปฺปสฺสาสนิมิตฺเตสุ นิทฺธารณํ ฯ กสฺมา ปน ตทุภยํ น วตฺตพฺพนฺติ อาห นิมิตฺตนฺติ หีติอาทึ ฯ ทีฆภาณกา อาหูติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๒๘] อถ ปจฺฉา ฯ อเนน ภิกฺขุนา ฯ เอวํ วุตฺตปฺปกาเรน ปฏิภาคนิมิตฺเตเยว ภาวนาจิตฺตสฺส ฐปเน สติ อสฺส ภิกฺขุโน

๑. วิสุทฺธิมคฺเค ปน นิปาตนติตฺถนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๒. อุทปานติฏฺฐนฺติ ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๑๑..๕๑๓]

อยํ ภาวนา โหติ ฯ

ธีโร โยคี อสฺสาสปฺปสฺสาเส นานาการํ วิภาวยํ นิมิตฺเต จิตฺตํ ฐปยํ สกํ จิตฺตํ นิพนฺธติ นามาติ โยชนา ฯ

ตสฺส โยคิโน ฯ เอวํ วุตฺตนเยน ฯ หิ สจฺจํ อิทํ จิตฺตํ ฯ นีวรณปฺปหาเนน องฺคปาตุภาเวนาติ ปททฺวยํ ทฺวีหีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ อุปจารภูมิปฺปฏิลาภภูมีสุ ฯ

ภวติ เอตฺถาติ ภูมิ สมาธิ ฯ อุปจารสฺส ภูมิ อุปจารภูมิ ฯ อุปจาเร ปวตฺโต สมาธิ อุปจารสมาธิ ฯ ปฏิลภิยตีติ ปฏิลาโภ ปฏิลาโภ จ สา ภูมิ จาติ ปฏิลาภภูมิ อธิคตภูมีติ อตฺโถ ฯ อปฺปนายํ ปวตฺโต สมาธิ อปฺปนาสมาธิ ฯ

เตสํ ทฺวินฺนํ สมาธีนํ ฯ ทิวสภาเค อปฺเปตฺวา นิสินฺนสฺส ปุคฺคลสฺส อปฺปนาสมาธิ ชวติ ฯ ทิวสภาคมฺปีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

[๕๒๙] อถาเนนาติ อถ ปจฺฉา อเนน ภิกฺขุนา ฯ ขตฺติยมเหสิยา จกฺกวตฺติคพฺโภ วิย จกฺกวตฺติปุตฺโต วิย รกฺขิตพฺโพ ฯ หิ สจฺจํ รกฺขิตํ นิมิตฺตํ อสฺส ปุคฺคลสฺส ผลทํ ผลทายกํ โหติ ฯ

นิมิตฺตํ รกฺขโต รกฺขนฺตสฺส ลทฺธปริหานิ[๑] ลทฺธอุปจารชฺฌานโต ปริหานิ น วิชฺชติ นิมิตฺตสฺส อารกฺขมฺหิ อสนฺตมฺหิ ลทฺธํ ลทฺธํ ฌานํ วินสฺสติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

๑. ลทฺธํ ปริหานีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ โยชนาปาโฐ สุนฺทรตโรติ มญฺญามิ ฯ

[ปา๑๒๙ ฯ ส.๕๑๓.๕๑๔]

[๕๓๐] ตตฺราติ อานาปานสฺสติกมฺมฏฺฐานาธิกาเร ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ วชฺเชตฺวา เสวนฺเตนาติ ปททฺวยํ ภิกฺขุนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ คมยิตฺวาติ ปาเปตฺวา กรณีโยติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อวิชหนฺเตน ภิกฺขุนา กรณีโยติ ปเท กตฺตา ฯ เอวํ วุตฺตนเยน ฯ อนุยุญฺชนฺตสฺส วิหรโต วิหรนฺตสฺส ตสฺส ภิกฺขุโน มโนทฺวาราวชฺชนนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อิทานิ ฯ เป ฯ อิติ วตฺตพฺพกฺขเณ วิจฺฉินฺทิตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ เยสํ ชวนานํ ปฐมํ ชวนํ ฯ เป ฯ อปฺปนาจิตฺตนฺติ วุจฺจติ ตานิ จตฺตาริ ปญฺจ วา ชวนานิ ชวนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เยสนฺติ นิทฺธารณํ ฯ จตุตฺถเมว หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อปฺเปตีติ ปวตฺตติ ฯ อาสนฺนภวงฺคปาตตฺตาติ อปฺปนายํ อาสนฺนภวงฺคสฺส ปติตภาวโต ฯ ตตฺถาติ เตสุ จิตฺเตสุ ฯ อเนน ภิกฺขุนา อธิคตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ

[๕๓๑] ปตฺตํ จตุตฺถชฺฌานํ เยน โส ปตฺตจตุตฺถชฺฌาโน ฯ เอตฺถาติ กายานุปสฺสนายํ ฯ ฌานนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสํ ฌานงฺคานํ ฯ ตนฺนิสฺสยานีติ ตสฺส หทยวตฺถุสฺส นิสฺสยานิ ฯ จสทฺโท หทยวตฺถุ จ ภูตานิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ จตฺตาริ ภูตานีติปิ อตฺถิ ฯ เตสญฺจาติ ภูตานํ ฯ จสทฺโท กรชกายํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

เก สรีเร ปวตฺโต รโช กรโช สุกฺกโสณิตสงฺขาเตน

[ปา.๑๒๙ ฯ ส.๕๑๔.๕๑๕]

กรเชน สมฺภูโต กาโย กรชกาโย ฯ

ตโตติ ทสฺสนานนฺตรํ ฯ อยาปริคฺคหิตํ รูปํ อารมฺมณํ เอตสฺส วิญฺญาณสฺสาติ ยถาปริคฺคหิตรูปารมฺมณํ ฯ อสฺสาสปฺปสฺสาสา สญฺจรนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ อสฺสาสปฺปสฺสาส จ กายญฺจ รูปํ อิติ ววฏฺฐเปติ ฯ ตนฺติ อวิชฺชาตณฺหาทิปฺปจฺจยํ ฯ วิติณฺณา กงฺขา เอเตนาติ วิติณฺณกงฺโข ฯ กตฺวาติ ปทํ ปริโยสานาติ ปเท วิเสสนํ ฯ วิปสฺสนา ปริโยสานํ เอติสฺสาติ วิปสฺสนาปริโยสานา๑ ฯ

[๕๓๒] ตตฺถาติ ปีติสุขาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ตสฺสาติ เตน โยคินา ปฏิสํวิทิตาติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ สุขปฺปฏิสํเวที จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวทีติ ปเทสุ ฯ สุขปฺปฏิสํวทิปเทติ ปทํ ทสฺสนตฺถนฺติ ปเท อาธาโร ฯ เอตฺถาติ สุขปฺปฏิสํเวที จิตฺตสงฺขารปฺปฏิสํเวทีติ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ วิปสฺสนาภูมิทสฺสนตฺถนฺติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สุขนฺติ ฯ เป ฯ สิกญฺจ อิติ วจนํ ปฏิสมฺภิทายํ สารีปุตฺตตฺเถเรน วุตฺตํ ฯ โสติ จิตฺตสงฺขารสฺส นิโรโธ ฯ วุตฺตนเยนาติ อิมสฺส หิ ภิกฺขุโน อปริคฺคหิตกาเลติอาทินา กายสงฺขาเรสุ วุตฺตนเยน ฯ เอตฺถาติ ปีติปทสุขปทจิตฺตสงฺขารปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ทฺวีสุ จิตฺตสงฺขารปเทสุ สญฺญาสมฺปยุตฺตา เวทนา วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ

๑. ปฏิปสฺสนา... ฯ

[ปา.๑๒๙.๑๓๐ ฯ ส.๕๑๕..๕๑๘]

ตตฺถาติ อภิปฺปโมทยํ จิตฺตนฺติ ปเท ฯ

[๕๓๓] ตตฺถาติ อนิจฺจาทีสุ จตูสุ ฯ อุปฺปาทวยญฺณถตฺต-ภาวาติ อุปฺปาทวยสงฺขาเตน อญฺญถตฺเตน สภาวโต[๑] ฯ เตสํเยวาติ ปญฺจกฺขนฺธานํ ฯ ตตฺถาติ ทฺวีสุ วิราเคสุ ฯ เอตนฺติ ปฏินิสฺสคฺคา-นุปสฺสนาติ วจนํ ฯ สทฺธึ ขนฺธาภิสงฺขาเรหีติ ขนฺธาภิสงฺขาเรหิ สทฺธึ ฯ ตพฺพิปรีเตติ ตโต สงฺขารโต วิปรีเต ฯ ตนฺนินฺนตายาติ ตสฺมึ นิพฺพาเน นินฺนตาย ฯ

[๕๓๔] อถาติ อนนฺตรํ ฯ ยนฺตํ ชีวิตา โวโรปนํ ฯ นิทานญฺเจว ปกรณญฺจ อุปปนฺนนฺติ ปทตฺตยํ โวโรปนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อุปฺปนฺนนฺติปิ อตฺถิ ฯ นิทาเนติ ปทํ นิมิตฺตํ ฯ ตตฺถาติ ชีวิตา โวโรปเน นิทฺธารณํ ฯ อตฺตนาติ ปทํ โวโรปนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ มิคลณฺฑิเกนาติ ปทํ โวโรปาปนนฺติ ปเท กตฺตา[๒] ฯ จสทฺโท โวโรปนญฺจ โวโรปาปนญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตนฺติ โวโรปนทฺวยํ ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ

๑ อยมตฺโถ อยุตฺโตติ มญฺญามิ อุปฺปาโท วโย อญฺญถตฺตํ อิจฺจิมานิ หิ ตีณิ ปทานิ ติกฺกุตฺตเร สงฺขตลกฺขณสุตฺเต อุปฺปาโทปญฺญายติ วโย ปญฺญายติ จิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายตีติ เอวํ ปจฺจตฺตปทวเสน อาคตานิ เอวํ สนฺเต อุปฺปาทสฺส เจว วยสฺส จ อญฺญถตฺตสฺส จ ภาวโตติ เอตสฺสตฺโถ วตฺตพฺโพ ฯ ๒. การิตกมฺมํ ฯ

[ปา.๑๓๐.๑๓๑ ฯ ส.๕๑๘..๕๒๑]

[๕๓๕] มูลจฺฉชฺชวสนาติ ภิกฺขุภาวสงฺขาตสฺส มูลสฺส ฉิชฺชนวเสน ฯ กตฺวาติ ปทํ ปญฺญตฺเตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ กลฺยาณํ สุจิกมฺมํ ตยา กตํ อิติ ตสฺมา ตฺวํ โข กตกลฺยาโณ อสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยา ภีรุตา ตโต ภีรุตโต ฯ อิทํ กตกลฺยาโณติอาทิ วจนํ อเมฺหหิ วุจฺจติ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ เทวโลเก ฯ ยานิ โภชนานิ ฯ

[๕๓๖] สญฺจิจฺจ อิติ อยํ อุทฺธาโร ฯ อิติสทฺโท อุทฺธาโรติ ปทสฺส อากาโร ฯ สญฺจิจฺจปทสฺสาติ กมฺมํ ฯ ตตฺถ สญฺจิจฺจาติ ปททฺวย สํ อิติ อุปสคฺโค สหตฺถ วตฺตติ เอวํ ตํ สญฺจิจฺจาติ วจนํ เตน สํอุปสคฺเคน สทฺธึ อุสฺสุกฺกวจนํ ปุพฺพกาลกิริยาจนนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ นิทฺธารณํ ฯ สทฺธินฺติ ปทํ วจนนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตสฺสาติ สญฺจิจฺจาติ ปทสฺส ฯ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตญฺจ โวโรปนํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ เจจฺจ อภิวิตริตฺวาติ ปทํ วีติกฺกโมติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา วีติกฺกโมติ ปทํ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ อสฺสาติ สญฺจิจฺจาติ ปทสฺส ฯ

ตตฺถาติ ชานนฺโตติอาทิปเทสุ ฯ วีติกฺกโมติ ปเทน อิติ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ เอวํ ปวตฺตสฺส เอวํ ปาโณติ ชานนาทินา ยถาวุตฺตวิธินา ปวตฺตสฺส จิตฺตสฺส ปุคฺคลสฺส วา ฯ อยํ วีติกฺกโม ฯ

[๕๓๗] ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ ตสฺเสวาติ ปฐมจิตฺตํ อุปฺปนฺนนฺติ ปทสฺส ฯ เอตฺถาติ มาตุกุจฺฉิสฺมินฺติอาทิวจเนสุ

[ปา.๑๓๑..๑๓๔ ฯ ส.๕๒๑..๕๒๓]

นิทฺธารณํ ฯ เตนาติ ปฐมจิตฺเตน ฯ จสทฺทตฺตยํ อฏฺฐานปฺปยุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ ปฐมจิตฺตสฺส อรูปกฺขนฺธกลลรูเปสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ อิตฺถีปุริสนปุํสกานํ กลลรูป นิทฺธารณํ ฯ กตฺวาติ ปทํ ปตฺโตติ ปเท วิเสสนํ ฯ ปกติยาติ ปทํ วีสวสฺ... ยุกสฺสาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ วีสวสฺสสตํ อายุ เอตสฺสาติ วีสวสฺสสตายุโก ฯ สตฺตสฺสาติ ปทํ อตฺตภาโวติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ยาวาติ ปทํ วุฑฺฒิปฺปตฺโตติ ปเท วิเสสนํ ฯ

[๕๓๘] ตาปนญฺจ มทฺทนญฺจ ตาปนมทฺทนานิ ฯ เภสชฺชานนฺติ คพฺภปตนเภสชฺชานํ สมฺปาทเนนาติ[๑] ปเท กมฺมํ ฯ ตโต วา กลลกาลโต อุทฺธํปิ อพฺพุทเปสิกาลาทีสุปิ ฯ ตโต วาติ วาสทฺโท อุปกฺกเมน วาติ โยเชตพฺโพ ฯ อปิสทฺโท กลลกาลํ อเปกฺขติ ฯ ตทนุรูเปนาติ เตสํ อพฺพุทาทีนํ อนุรูเปน ฯ เอตสฺสาติ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ ชีวิตินฺทฺริยํ อุปจฺฉินฺทตีติอาทิ- ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ ชีวิตินฺทฺริยสฺสาติ ปเท ฯ เตสูติ ทฺวีสุ ชีวิตินฺทฺริเยสุ ฯ ตนฺติ อรูปชีวิตินฺทฺริยํ ฯ รูป...เย ปน อุปกฺกโม อตฺถิ ฯ ตํ รูปชีวิตนฺทฺริยํ ฯ หิ สจฺจํ เตเนว รูปชีวิตินฺทฺริเยน สทฺธึ ตํ อรูปชีวิตินฺทฺริยํ ฯ ตทายตฺตวุตฺติโตติ เตน รูปชีวิตินฺทฺริเยน อายตฺตวุตฺติโต ฯ

๑. ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ ปน เภสชฺชสมฺปาทเนนาติ สมาสิโก โหติ ฯ

[ปา.๑๓๔ ฯ ส.๕๒๓.๕๒๔]

[๕๓๙] ตํ ปน ฯ เป ฯ ปจฺจุปฺปนฺนนฺติ ปุจฺฉา ฯ เนว ฯ เป ฯ คตํ โวโรเปติ ฯ หิ สจฺจํ เตสุ อตีตานาคเตสุ ฯ อิติ ตสฺมา ฯ อตีเต ฯ เป ฯ ชีวิสฺสติ อิติ เอตํ วจนํ วุตฺตํปิ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ เตสุ ตีสุ ปจฺจุปฺปนฺเนสุ ฯ ตสฺมินฺติ สนฺตติอทฺธาปจฺจุปฺปนฺนทฺวเย ฯ ตโตติ ตโต ปรํ ฯ ตเทวาติ ปจฺจุปฺปนฺนนทฺวยํ ฯ

[๕๔๐] อิมสฺส ปนตฺถสฺสาติ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปยฺยาติ อิมสฺส อตฺถสฺส ฯ อาวิภาวตฺถนฺติ ปกาสนตฺถํ ฯ ตตฺถาติ ปาโณติอาทีสุ ฯ ปาณมติปาเตตีติ ปกาสนตฺถํ ฯ อุปจฺฉินฺทติ ฯ ตนฺติ ชีวิตนฺทฺริยํ ฯ

สโก หตฺโถ สหตฺโถ สหตฺเถน นิพฺพตฺโต ปโยโค สาหตฺถิโก ฯ อาณาปนํ อาณตฺติ อาณตฺติ เอว อาณตฺติโก ฯ นิสฺสชฺชนํ นิสฺสคฺโค นิสฺสคฺโค เอว นิสฺสคฺคิโย ฯ

อิทานิ ยถาวุตฺเตเยว ฉปฺปโยเค วิภชิตฺวา ทสฺเสตุํ ตตฺถาติอาทิ วุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ ฉสุ ปโยเคสุ ฯ

โอปตนฺติ เอตฺถาติ โอปาโต อาวาโฏ ฯ อปสฺสิยตีติ อปสฺเสนํ สิ สเย ฯ สมีเป นิกฺขิปนํ อุปนิกฺขิปนํ ฯ โอปาโต จ อปสฺเสนญฺจ อุปนิกฺขิปนญฺจ โอปา...นิกฺขิปนํ ฯ

[๕๔๑] เต วิชฺชามยอิทฺธิมยา ฯ สงฺเขปโตติ ปทํ ปโยโคติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อฏฺฐกถาสุ ปน วุตฺตานิ ฯ กินฺเตหีติ

[ปา.๑๓๔ ฯ ส.๕๒๔..๕๒๖]

เตหิ วตฺถูหิ กึ ปโยชนํ ฯ เอตฺถาติ วิชฺชามยปฺปโยเค ฯ อิตีติ ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ นาคิทฺธิอาทีสุ ฯ ทิฏฺฐทฏฺฐผุฏฺฐกฺขเณ ปวตฺตํ วิสํ เอเตสนฺติ ทิฏฺฐทฏฺฐผุฏฺฐวิสา ฯ ทิสฺวา ฯ เป ฯ ตฺวา จาติ[๑] ปทตฺตยํ กรเณติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปรุ...รเณติ ปเรสํ อุปหนนสฺส กรเณ ฯ เตหีติ ยกฺเขหิ ปหฏ อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺราติ ปหฏสตฺตานํ มรเณ ฯ เตสํ ยกฺขานํ ฯ นยนาวุเธนาติ นยนสงฺขาเตน อาวุเธน ฯ อญฺเญสญฺจาติ จสทฺโท มรเณ จ อิทฺธานุภาเว จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ปิตุรญฺโญติ ขลฺลาตนาครญฺโญ ปุตฺตสฺส ปิตุราชสฺส นามํ ฯ เตน วุตฺตํ มหาวํเส โส ราชา ขลฺลาตรญฺโญ ปุตฺตํ อตฺตโน ปุตฺตฏฺฐาเน จเปสิ ตสฺส กุมารสฺส มาตรํ อนุฬาเทวึ อคฺคมเหสิญฺจ อกาสิ ตสฺส กุมารสฺส ปิตุฐาเน ฐิตํ ราชานํ ปิตุราชาติ อพฺรวุนฺติ ฯ

จสทฺโท อากาสคมนาทีสุ จ อาณปฺปวตฺตาทีสุ[๒] จ จูฬ... มรเณ[๓] จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สีหเล นรานํ อินฺโท สีหลนรินฺโท ฯ ทาฒานํ โกฏฺฏนํ ทาฒาโกฏฺฏนํ ฯ อญฺญิสฺสา อิตฺถิยา ฯ คพฺภนฺติ ปุตฺตํ ฯ วตยนฺติปิ อตฺถิ วต อยนฺติ เฉโท ฯ อุปฆาโตติ

๑. วณฺณนายํ จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ๓. ...ปวตฺตนาทีสุ...มารเณ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๓๔ ฯ ส.๕๒๖.๕๒๗]

อุปหนนํ ฯ เตสนฺติ อาจริยานํ ฯ

[๕๔๒] สตฺถ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ปาลิยํ วาสทฺโท วิกปฺปตฺโถ ฯ เอเตนาติ สตฺถหารกํ วาสฺส ปริเยเสยฺยาติ วจเนน ฯ เอตนฺติ ปริยิฏฺฐมตฺเตเนว ปาราชิโกติ วจนํ ฯ ยทิ เอวํ อถ กสฺมา สตฺถหารกํ วาสฺส ปริเยเสยฺยาติ อสึ วา ฯ เป ฯ รชฺชุํ วาติ วุตฺตนฺติ อาห ปาลิยนฺติอาทึ ฯ เอตฺถาติ สตฺถหารกนฺติ ปเท ฯ อสึ วา ฯ เป ฯ รชฺชุํ วาติ วจนํ ฯ ตตฺถาติ อสิอาทีสุ ฯ

มรณวณฺณํ วาติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ชีวิเต อาทีนวํ ทสฺเสนฺโตปิ มรณเมว วณฺเณตีติ[๑] สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ ทฺวิธาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

มรณตฺถายาติ มรณสงฺขาตาย อตฺถาย ฯ สตฺถํ วา อาหราติ-อาทีสุ วจเนสุ วิชฺชมานํ โสพฺเภ ฯ เป ฯ อาทิ ยํปิ วจนํ ภควตา เหฏฺฐา น วุตฺตํ สพฺพํ ตํ วจนํ วุตฺต ฯ เป ฯ เมว อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ อิติสทฺโท นิทสฺสนตฺโถ ฯ

[๕๔๓] จิตฺตํ อสฺส อตฺถีติ จิตฺโต มโน อสฺส อตฺถีติ มโน สทฺธาทิโต ณ อิติ สุตฺเตน โณ ฯ จิตฺโต มโนติ วตฺตพฺพ โอโลปํ กตฺวา อการาคมํ กตฺวา จิตฺตมโนติ วุตฺตํ ฯ

มตนฺเต ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ

๑. มรณวณฺณเมว สํวณฺเณตีติ วณฺณนาวจนํ ฯ

[ปา.๑๓๔.๑๓๕ ฯ ส.๕๒๗..๕๒๘]

วุตฺตํ มรณจิตฺตํ อสฺสาติ วุตฺตมรณจิตฺโต ฯ มรณมโน อสฺสาติ
มรณมโน ฯ นนุ มโนติ อิทํปิ อตฺถโต จิตฺตเมว อถ กสฺมา
วุตฺตนฺติ อาห ยสฺมาติอาทึ ฯ เอตฺถาติ จิตฺตมโนติ ปเท ฯ

อิทํ หีติ หิ สจฺจํ อิทํ จิตฺตสฺกปฺโปติ ปทํ ฯ เอตฺถาติ
จิตฺตสฺกปฺโปติ ปเท ฯ สํวิทหนมตฺตสฺสาติ สญฺญาเจตนาวิตกฺก-
สงฺขาตสฺส สพฺพสฺส สํวิทหนสฺส ฯ สามญฺญตฺโถ เหตฺถ มตฺตสทฺโท
พฺราหฺมณมตฺตํ โภชยตีติอาทีสุ วิย เตนาห ตญฺจ สํวิทหนนฺติอาทึ
อิมินา สํวิทหนํ นาเมตฺถ น วิธานนฺติ ทสฺเสติ ฯ สฺคหนฺติ
คหณํ ปริจฺฉินฺทนํ ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุโน ฯ ตถา หีติ หิ สจฺจํ
ตํ วจนํ ฯ เอตฺถ จาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ

[๕๔๔] ตตฺถาติ มรณวณฺณสํวณฺณนสมาทปเนสุ นิทฺธารณํ ฯ
มรณวณฺณสํสวณฺณเน อุจฺจาวจาการตา ตาว ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ สมาทปเน ปน อุจฺจาวจาการตา
เวทิตพฺพา ฯ

โสพฺเภ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ฉินฺนํ ตฏํ
ยสฺส โส ฉินฺนตโฏ ฯ อวาโฏ อาวาโฏติ เทฺว ปริยายา ฯ
ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ

[๕๔๕] วิภชิตฺวาติ ปทํ ฐเปตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ตตฺราติ สยํ มาเรตีติอาทิวจเน๑ ฯ เอตฺถาติ กาเยน

๑. สยํ หนตีติ ปาลิ ฯ

[ปา.๑๓๕.๑๓๖ ฯ ส.๕๒๙..๕๓๑]

กายปฺปฏิพทฺเธน นิสฺสคฺคิเยนาติ ปทตฺตเยน ฯ ตตฺถาติ
สาหตฺถิกนิสฺสคฺคิเกสุ[๑] เอกเมโก ปโยโค ฯ อุทฺทิสฺสานุทฺทิสฺสเภทโตติ
อุทฺทิสิตฺวา อนุทฺทิสิตฺวา ปวตฺติเภเทน ฯ

ตตฺถาติ อุทฺทิสิกานุทฺทิสิกปฺปโยเค[๒] นิทฺธารณํ ฯ อุทฺทิสิเก
ปโยเค วินิจฺฉโย ฯ อุทฺทิสนํ อุทฺเทโส โส เอตสฺส อตฺถีติ
อุทฺทิสิโก ปโยโค ฯ

อนุทฺเทสิเกติ[๓] ปทํ ปหาร อิติ ปเท อาธาโร ฯ
ปหารปฺปจฺจยาติ ปทํ มรเณนาติ ปเท เหตุ ฯ มรเณนาติ ปทํ
พชฺฌตีติ ปเท กรณํ ฯ กมฺมุนาติ ปทํ พชฺฌตีติ ปเท
ตติยาวิเสสนํ ฯ

อุภยถาปิ จาติ[๔] อุทฺทิสิเก อนุทฺทิสิเก จาติ ทฺวีสุ ฯ
ปจฺฉา วา เตเนว โรเคน มรตฺติ โยชนา ฯ เตนาติ ปหาเรน ฯ
ตทา เอวาติ ปรมปฺปหารกาเลเยว ฯ อุภเยหิ ปหาเรหิ ฯ
พหูหิปีติ ปทํ ทินฺเนติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺราปิ หีติ วิตฺถาโร ฯ
หิ สจฺจํ ตตฺราปิ พหูหิ ทินฺนปฺปหาเรสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ

[๕๔๖] เอตฺถาติ ตติยปาราชิกาธิกาเร ฯ เอฬกจตุกฺกมฺปีติ

๑. นิสฺสคฺคิย อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. พหุวจนํ กาตพฺพํ ฯ ๓. อนุทฺทิสิเกติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๔. ทิสฺสมานวณฺณนาปาโฐ จสทฺทรหิโต ฯ

อปิสทฺโท ปลาสปุญฺชาทิวตฺถุํ อเปกฺขติ ฯ หิสทฺโท วิตฺถาโร ฯ
อิติ มนสิกาเรน อุปธาเรติ ฯ อิติ มนนิกตฺวา มาตรํ วา
ฯ เป ฯ มาเรติ ฯ มาตาปิตุอรหนฺตานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อิติ
มนสิกตฺวา ฯ เตสํเยว มาตาปิตุอรหนฺตานํ ฯ เวทิตพฺพนฺติ
ปาราชิกถุลฺลจฺจยปาจิตฺติยสงฺขาตํ อาปตฺติชาตํ เวทิตพฺพํ ฯ อิธาติ
อาคนฺตุกาทิสตฺตสฺส มรณวิสเย ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

เอตฺถาติ ตติยปาราชิกวิสเย ฯ อิติ มนสิกตฺวาฯ ตตฺถ
ปลาสปุญฺเช[๑] ฯ สรีรสมฺผสฺสนฺติ สตฺตสฺส สรีรผุสนํ ฯ อิติ
จินฺเตตฺวา ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตตฺถาติ ปลาสปุญฺเช[๑] ฯ

ปรเสนายาติ ปทํ ทิสฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ อุสุ เอตํ
โยธํ วิชฺฌิตฺวา ฯ เป ฯ วิชฺฌิสฺสติ อิติ มนสิกาเรน อุสุํ ขิปติ ฯ
อุสุมฺหิ ยถาธิปฺปายํ อิจฺฉิตานุรูปํ คเต โส ภิกฺขุ ปิตุฆาฏโก
นาม โหติ ฯ ยถาธิปฺปายนฺติ ปทํ คเตติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ
อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ

[๕๔๗] ตตฺถาติ อุทฺทิสฺสานุทฺทิสฺสอาณาปเนสุ นิทฺธารณํ ฯ
อนุทฺทิสฺเสวาติ อปริจฺฉินฺทิตฺวา เอว ฯ อิติ เอวํ ภิกฺขุนา ภิกฺขุสฺมึ
อาณตฺเต ฯ ตตฺถาติ อาณาปกอาณตฺเตสุ ฯ อุทฺทิสิตฺวา ปน
อิติ ภิกฺขุนา ภิกฺขุสฺมึ อาณตฺเต โส อาณตฺโต ตเมว ปุคฺคลํ
สเจ ฆาเฏติ ฯ อนนฺตริยวตฺถุมฺหิ[๒] จ อนนฺตริยสฺส การเณ

๑. ปลาล อิติปิ. ๒. อานนฺตริย...อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

มาตาทิเก อนนฺตริยํ ผุสตีติ โยชนา ฯ

[๕๔๘] อิทานิ อิมสฺมึ อาณตฺติกปฺปโยเค อธิปฺปายชานนตฺถํ ปญฺจ ฐานานิ ทสฺเสนฺโต ตตฺถ วตฺถุํ กาลํ จาติอาทิมาห ฯ ตตฺถาติ อาณตฺติกปฺปโยเค ธาเรยฺยาติ ปเท อาธาโร ฯ

วิจกฺขโณ วตฺถุํ ฯ เป ฯ อิติ ปญฺจ ฐานานิ ตลยิตฺวา อตฺถํ อธิปฺปายํ ธาเรยฺย ฯ อาณตฺตินิยามกาติ อาณตฺติปฺปโยคสาธิกา ฯ

[๕๔๙] ตตฺถาติ วตฺถุอาทีสุ ฯ วสติ เอตฺถ วธกเจตนา ตทายตฺตวเสนาติ วตฺถุ ฯ ยทิ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ วิสํวาเทตฺวาติ วิรชฺฌิตฺวา มาเรตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยํ ปุคฺคลํ มาเรหีติ ภิกฺขุนา อาณตฺโต ภิกฺขุ ตโต ปุคฺคลโต อญฺญํ ปุคฺคลํ มาเรติ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ กาเล ปน วินิจฺฉโย ฯ โอกาเสปิ วินิจฺฉโย ฯ

ลิงฺควเสนาติ สณฺฐานวเสน อนิยมิตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ตตฺถ จาติ โอกาเส ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ นเย ฯ อนาทริยํ อนาทรตํ[๑] ปณฺฑิเตน กาตพฺพํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อธิฏฺฐายาติ มาติกาวเสนาติ ปทํ กถาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๕๕๐] เย วารา ภควตา วุตฺตา เตสุ วาเรสุ วินิจฺฉโย ฯ โย ภิกฺขุ อาณาปเกน ภิกฺขุนา อิตฺถนฺนาโมติ อกฺขาโต โส

๑. อนาทรตฺตํ ฯ

[ปา.๑๓๖ ฯ ส.๕๓๓..๕๓๖]

ภิกฺขุ ภิกฺขุนา อาณตฺโตติ โยชนา ฯ อิตรเมวาติ ปทํ มญฺญมาโนติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริวตฺติตฺวาติ ปทํ จิตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

นิทฺเทสวาเร วิชฺชมาเนสุ อิตฺถนฺนามสฺส ...อาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ อาจริยอนฺเตวาสิเกสุ นิทฺธารณํ ฯ ตยาติ ปทํ อาณตฺเตนาติ ปเท กตฺตา ฯ ธมฺมรกฺขิเตนาติ ปทํ อาณตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ หิ สจฺจํ อเมฺหสุ โส สงฺฆรกฺขิโต วีรชาติโก วีรปฺปกติโก อิมสฺมึ กมฺเม ปฏิพโล ฯ เตนาติ อาจริเยน ฯ น เกวลญฺจ จตุนฺนํ ปาราชิกํ ฯ เตเนวตฺถาติ ตสฺมา เอตฺถ วิสกฺกิยทูตปทนิทฺเทเส มูลฏฺจสฺสาติ วจนํ ภควตา น วุตฺตํ ฯ ปุริมนเยปิ จ ปฏิคฺคณฺหนฺตสฺส เอตํ ทุกฺกฏํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพเมว ฯ โอกาสาภาเวน ปน เอตํ ทุกฺกฏํ ปาลิยํ ภควตา น วุตฺตํ ฯ ตปฺปจฺจยาติ ปฏิคฺคหณปฺปจฺจยา ฯ

สุสํวิหิตา อารกฺขา เอตสฺสาติ สุสํวิหิตารกฺโข ตสฺส ภาโว สุสํ...รกฺขตฺตํ ฯ

มคฺคา...ผลสฺส สทิโสติ มคฺคานนฺตรํ ผเลน สทิโส ฯ มคฺคานนฺตรผลสทิสาติปิ อตฺถิ ฯ ทุกฺขํ มูลํ การณํ เอตสฺสาติ ทุกฺขมูลิโก ฯ เตสุ ตีสุ วาเรสุ ปฐมวาเร ตาว วินิจฺฉโย ฯ โอรตสฺส ภาโว โอรตตฺตํ[๑] ฯ

[๕๕๑] อรโห...ทีสุ วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ อรโห รโหสญฺญี

๑. โอรมิตตฺตาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๓๖...๑๓๘ ฯ ส.๕๓๖..๖๔๐]

รโห อรโหสญฺญีติ ทฺวีสุ ชเนสุ นิทฺธารณํ ฯ อนฺธการโทเสนาติ อนฺธการสงฺขาเตน โทเสน ฯ ตสฺส เวริภิกฺขุสฺส ฯ อสฺสาติ ภเวยฺย ฯ ตนฺติ ภิกฺขุํ ฯ อรหตีติปิ อตฺถิ ฯ

[๕๕๒] วุตฺเตสุ ฯ ป ฯ นิทฺเทเสสุ วินิจฺฉโย ฯ สตฺถํ วา ฯ เป ฯ วุตฺโต อิติ เอวํ ยถา โส ชานาติ ตถา หตฺถมุทฺธาทีหิ ภิกฺขุ ทสฺเสติ ฯ เอเตน ปุคฺคเลน วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพตฺถ วาเรสุ ฯ อิตีติ จินฺเตตฺวา ฯ

[๕๕๓] ทูเตน สํวณฺณนายํ วินิจฺฉโย ฯ ทูโต ปหิโต ฯ เลขาสํวณฺณนาย วินิจฺฉโย ฯ โย ฯ เป ฯ ลภตีติ วา ฯ เป ฯ โหตีติ วา อกฺขรานิ ลิขติ ฯ เอตฺถาปีติ อโนทิสฺสสาสเน ฯ

[๕๕๔] พหู ตตฺถ ฯ เป ฯ โหตีติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺถาติ อาวาฏ- ขนเน ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ ตตฺถ อาวาเฏ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ขนติ ฯ อิธ จาติ เย เกจิ มาเรตุกามา เต อิธ ปาเตตฺวา มาเรสฺสนฺตีติ ปจฺฉมนเย ฯ เตสนฺติ อรหนฺตานํ ฯ โย จ ภิกฺขุ มริ ฯ เป ฯ มริสฺสนฺติ อิติ เอวํ สพฺพถาปิ สพฺพปฺปกาเรน อโนทิสฺเสว อนุทฺทิสิตฺวา เอว ขนติ ฯ จสทฺโท ปนสทฺทตฺเถ วตฺตติ ฯ โย ปนาติปิ อตฺถิ ฯ สพฺพถาปีติ สพฺพปฺปกาเรน ตติยตฺเถ สตฺตมี ฯ เตนาติ ปจฺจุปฺปนฺนโรเคน๑ ฯ อุโภหิ

๑. วณฺณนาปาโจ ปฏิสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๑๓๘.๑๓๙ ฯ ส.๔๔๐...๕๔๖]

โรเคหิ ฯ เตสํ ยกฺขาทีนํ ฯ สุเขน อุทฺธริยนฺตีติ สุอุทฺธรา ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ พหู สตฺตา มรนฺติ อิติ มนสิกาเรน ฯ ตตฺถ กทฺทเม ลคฺคิตฺวา สตฺเต มเตปิ มูลฏฺโฐ น มุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ รุกฺโข วา ปตนฺโต ปํสุํ หรติ ฯ ตตฺถาติ ปํสุมฺหิ ฯ ตตฺถ อาวาเฏ ฯ

[๕๕๕] ปาสาทีสุปิ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถ ปาเส ฯ อิติ มนสิกาเรน โอเฑติ ฯ ลทฺธาติ ลภิตฺวา ฯ สพฺพสชฺชนฺติ สพฺพสชฺชนํ ฯ ปาสาเณติ ปทํ จเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ จเปตฺวา มุจฺจติ ฯ อทฺทุหลปาเท จาติ[๑] ปทํ จเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ วุตฺตนเยนาติ ปทํ จเปตฺวาติ[๒] ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ มริสฺสนฺติ อิติ มนสิกาเรน กโรติ ฯ ตนฺติ สูลํ ฯ

[๕๕๖] อปสฺเสเน ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อปสฺสยนฺตํ ปุคฺคลํ ฯ ตถา กตฺวา จเปติ ฯ วาสีผรสุ...อาทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อิมํ สตฺถํ ฯ โสปิ เวรี ภิกฺขุ ฯ ตตฺถาติ สตฺเถ ภวิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ตทตฺถเมวาติ สตฺเถ มรณตฺถเมว กตฺวา จเปติ ฯ วิสมกฺขเน วินิจฺฉโย ฯ

ปีทเลหิ วิทเลหีติ เทฺว ปาจา ฯ เยหิ ปีทเลหิ วา รชฺชุเกหิ

๑. วณฺณนายํ อทูหล...อิติ ลิขิตํ ฯ ๒. ทิสฺสมานวณฺณนายนฺตุ อิทํ ปททฺวยํ ปพฺพาวสาเน ทิสฺสติ ตสฺมา วณฺณนานุสาเรเนตํ ปพฺพาวสาเน ว โยเชตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๔๐ ฯ ส.๔๖๕...๕๕๑]

วา วีตํ มญฺจปีฐํ โหติ ฯ เต ปีฐลรชฺชุเก ฉินฺทิตฺวา ฯ วาสทฺโท
ฉินฺทิตฺวา วา เต ฉินฺทิตฺวา วาติ โยเชตพฺโพ ฯ เอตฺถ อาวุเธ ฯ
อิติ มนสิกาเรน นิกฺขิปติ ฯ อปสฺ...ทีนมฺปีติ ปทํ ปรภาคนฺติ
ปเท สมฺพนฺโธ ฯ จงฺกเมติ ปทํ อาลมฺพนรุกฺขผลกา อิติ ปเท
อาธาโร ฯ ปริภาคนฺติปิ อตฺถิ ตํ น ยุตฺตํ ฯ ตตฺถาติ
มญฺจปีฐอปสฺเสนผลเกสุ ฯ ตํ เสตุํ ฯ ตเฏฺติ ตีเร ฯ อิติ
มนสิกาเรน ฐเปติ ฯ อญฺเฌนาติ ปทํ ปาตาเปตีติ ปเท
การิตกมฺมํ ฯ อวุตฺโตติ ปเรน อวุตฺโต ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺพสฺมึ
มรเณติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ มรเณติ นิมิตฺตํ ฯ โสพฺภาทิตเฏฺติ
โสพฺภาทีนํ ตีเร ฯ

[๕๕๗] ตตฺถาติ อุปนิกฺขิปเน วินิจฺฉโย ฯ อิมินา อสินา ฯ
อุภยถาปิ อุภเยน ปหาเรน ฯ อสิสฺสามิกานํ อสึ ทตฺวา ฯ
เยสํ ชนานํ ฯ การิโต อสิ ฯ การิตํ อสึ ฯ กโต อสิ ฯ

[๕๕๘] เภสชฺเช วินิจฺฉโย ฯ ปชฺชรเกติ ปกาเรน ปวตฺตชฺชเร ฯ
อสปฺปายานีติ ปทํ เทตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อิติ วตฺวา เทติ ฯ
มรเณ อธิปฺปาโย เอตสฺสาติ มรณาธิปฺปาโย ฯ อญฺญํ วา
กิญฺจิ กนฺทมูลผลํ เทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ทุกฺกฏํ ฯ

[๕๕๙] รูปุปหาเร วินิจฺฉโย ฯ ปรํ วาติ ปทํ ฐเปตีติ
ปเท กมฺมํ ฯ อมนาปรูปนฺติ ปทํ ปรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
ตตฺถาติ มนาปิยรูเป นิทฺธารณํ ฯ ตนฺติ รูปํ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ

[ปา.๑๔๐.๑๔๑ ฯ ส.๕๕๑...๕๕๔]

เกวลํ เหตุถาติ หิ สจฺจํ เอตฺถ สทฺทาทีสุ เกวลํ วิเสโส ฯ

อิตฺถีสทฺโท จ มธุรคนฺธพฺพสทฺโท จ อิตฺถี...สทฺทา ฯ จีนปฏญฺจ หํสปุปฺผญฺจ ตุลิกา จ จีน...ลิกา เตสํ ผสฺโส จีน...ลิกผสฺโส ฯ

ธมฺมารมฺมณเมว ธมฺโมติ เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปญฺจ-วิธพนฺธนานิ จ กมฺมกรณานิ จ ปญฺจ...กรณานิ ฯ ตนฺติ นิรยกถํ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ สคฺคาวิมุตฺโตติปิ อตฺถิ สคฺคโต อวิมุตฺโต สคฺเค ปฏิพทฺโธติ อตฺโถ ฯ สตฺถาหารกญฺจ วิสขาทนญฺจ อาหารุปจฺเฉทนญฺจ อสฺสาสปฺปสฺสาสนิรุทฺธนญฺจ สตฺถา...นิรุทฺธนานิ[๑] ฯ

อาจิกฺขนาย วินิจฺฉโย ฯ อนุสาสนิยํ วินิจฺฉโย ฯ

[๕๖๐] ตตฺถาติ อสญฺจิจฺจาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ วิส...วตฺถุสฺมินฺติ ปทํ วกฺขตีติ ปเท อาธาโร ฯ อิธ ปน สิกฺขาปเท ฯ

[๕๖๑] ทุกฺขเวทนนฺติ วุตฺตมตฺถํ สมตฺเถนฺโต อาห สเจปิ หีติอาทึ ฯ อนุปฺปพนฺธนาภาวาติ โทมนสฺสวีถิยํ อนุปฺปพนฺธนสฺส อภาวโต ฯ เอต โทมนสฺสจิตฺตํ ปุถุชฺชเนหิ ทุชฺชานํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๕๖๒] วินีตวตฺถุกถาสุ[๒] วิชฺชมาเน ปจฺฉิมวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ

๑. ๒. สตฺถาหรณ...ปสฺสาสสนฺนิรุนฺธน... คาถาสุ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๔๑...๑๔๔ ฯ ส.๕๕๓...๕๕๕]

เตสนฺติ ภิกฺขูนํ ฯ อิทานิปีติ อปิสทฺโท ปุพฺพกาลํ อเปกฺขติ ฯ อนุสาสนํ อนุสิฏฺฐิ ฯ อาสตฺตินฺติ ลคฺคนํ ฯ อิตีติ ปทํ อนุสิฏฺฐีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ มรณวณฺเณ จ มรณคุเณ สํวณฺณิเตปิ ปกาสิเต ฯ ตปฺปจฺจยา มรณเหตุ ฯ

[๕๖๓] ทุติย ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อปฺปจฺจตฺถรณกนฺติ ปทํ เอวสทฺทสฺส ผลํ ฯ นตฺถิ ปจฺจตฺถรณํ เอตสฺมินฺติ อปฺปจฺจตฺถรณกํ ฯ จิตานํ ภิกฺขูนํ ฯ ปสฺสตํเยวาติ ปสฺสนฺตานํ ฯ อิติ วตฺวา ฯ ตสฺมิมฺปิ อาสเน นิสีทิตุํ ฯ ปฏิเวกฺขณกิจฺจนฺติปิ อตฺถิ ฯ ยมฺปิ อาสนํ ตนฺเกน วตฺเถน ปฏิจฺฉนฺนํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปฏิเวกฺขณกิจฺจนฺติ ปฏิอิกฺขณกิจฺจํ วการโร อาคโม ฯ

[๕๖๔] นตฺถิ วธกเจตนา เอตสฺสาติ อวธกเจตโน ฯ หิ สจฺจํ โส ภิกฺขุ วิรุทฺธปฺปโยโค[๑] ฯ วิรุทฺโธ ปโยโค เอตสฺสาติ วิรุทฺธปฺปโยโค ฯ

[๕๖๕] อคฺคคฺคนฺตีมสฺส วิวรณํ ปณีตปฺปณีตนฺติ ฯ ปฐมนเย อคฺคสทฺโท ปฐมตฺถวาจโก ทุติเย ปณีตตฺถวาจโก ฯ สาติ อคฺคกิริยา ฯ โสติ ภิกฺขุ ฯ ปริภุตฺโต ปิณฺฑปาโต เยหิ เต ปริภุตฺตปิณฺฑปาตา ฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ เอเตสนฺติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกานิ ฯ ตโตติ มิจฺฉาทิฏฺฐิกกุลโต ฯ สปฺปวิจฺฉิกาทีหีติ ปทํ อธิสยิตนฺติ

๑. วิรทฺธ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๔๔...๑๔๗ ฯ ส.๕๕๖...๕๕๘]

ปเท กตฺตา ฯ ฉฑฺฑนีโย ธมฺโม สภาโว ยสฺส ตํ ฉฑฺฑนียธมฺมํ ฯ

วีมํสนวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ วีมํสมาโน ภิกฺขุ วิสปุคฺคล-
สงฺขาเต เทฺว วีมํสติ ฯ อิติ วิสํ ปุคฺคลํ วา วีมํสติ ฯ อุภยถาปีติ
ปทํ วีมํสาธิปฺปาเยนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วิเส ทินฺเน ฯ

[๕๖๖] เสต...อตฺถาย ยํ อฏฺฐิกํ ชนา กโรนฺติ[๑] โส
อฏฺฐิโก เวหาสมญฺโจ อิติ ชเนน วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ
อฏฺฐิกวตฺถุมฺหิ อาหาติ ปเท อาธาโร ฯ อาวุโส ฯ เป ฯ
พนฺธาหีติ วจนํ มรณาธิปฺปาโย ภิกฺขุ อาห ฯ เอตฺถ จาติ
เอเตสุ ฐาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ โกจิ ภิกฺขุ ฯ ตตฺราติ เตสุ
นิยมิตฏฺฐาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ

[๕๖๗] ตโตติ ปจฺฉา ฯ อถาติ ตทา ฯ เอตนฺติ อตฺตานนฺติ
ปทํ ฯ เอตฺถ จาติ น จ ภิกฺขเว อตฺตานํ ปาเตตพฺพนฺติ
อธิกาเร ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ กิลมนฺติ อิติ มนสิกตฺวา ฯ
วฏฺฏตีติ อาหารุปจฺฉินฺทนํ วฏฺฏติ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ

กมฺมสมโย กมฺมกรณสมโย อิติ ตสฺมา วฏฺฏนาทิกํ วฏฺฏติ ฯ

เอตฺถ จาติ เสทนาติวตฺถุวิสเย ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ
หิตกามตายาติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

[๕๖๘] วิปฺปมุตฺตปติกาติปิ อตฺถิ ฯ อญฺเญนาติ ปทํ มทฺทา-
เปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ คพฺโภ นาม ชเนน มทฺทิโต ปาเตติ[๒]

๑. ๒. พนฺธนฺติ ปตติ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๑๔๗...๑๕๔ ฯ ส.๕๕๘...๕๖๑]

อิติ วจเน ภิกฺขุนา วุตฺเต ฯ คพฺโภติ ปุตฺโต ฯ ยสฺสา ปน อิตฺถิยา
คหิโตปีติ ปเท กตฺตา ฯ เต สตฺตา ฯ คหิตา ปฏิสนฺธิกา
เยหิ เต คหิตปฺปฏิสนฺธิกา ฯ อกุสลวิปาเกนาติ ปทํ อภิภูตาติ
ปเท กตฺตา ฯ ปณกา[๑] ขาทิตฺวา อนฺตรธาเปนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๖๘] สมา สีลสฺสทฺธาปญฺญา เอเตสนฺติ สมสีลสฺสทฺธา-
ปญฺญา ฯ เตสํ สหธมฺมิกานํ สนฺตกํ สเจ อตฺถิ ฯ เตสูติ มาตาทีสุ
ปญฺจสุ นิทฺธารณํ ฯ สพฺเพสํ มาตาทีนํ อตฺถาย ปริเยสิตพฺพํ ฯ
ปณฺฑุปลาเสปีติ อาธาโร ฯ เตสํ ปน เชฏฺฐภาตุอาทีนํ กโรนฺเตน
ภิกฺขุนา ฯ เตสํเยว สนฺตกํ สเจ ปน นปฺปโหติ ฯ เทถ
โน ฯ เป ฯ ทสฺสามาติ เต เชฏฺฐภาตุอาทโย ชนา ยาจนฺติ ฯ
เต เชฏฺฐภาตุอาทโย สเจ ปฏิเทนฺติ ฯ อญฺเญสนฺติ อสาโลหิ-
ตานํ ฯ เอเตสํ เชฏฺฐภาตุอาทีนํ ทสนฺนํ ญาตกานํ อาหราเปนฺ-
ตสฺส ภิกฺขุสฺส อกตวิญฺญตฺติ วา น โหติ ฯ อิติ วจเนน
กาตพฺพํ[๒] ฯ สพฺพปเทสูติ จูฬมาตุยาติอาทีสุ สพฺพตฺถ ปเทสุ ฯ
เตสนฺติ ภาตุชายาทีนํ ฯ สามเณเรหีติ ปทํ อาหราเปนฺเตนาติ
ปเท กมฺมํ ฯ อาหราเปนฺเตน ภิกฺขุนา อาหราเปตพฺพนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ ญาติสามเณเรหีติ ปทํ กมฺมํ ฯ เตหิปิ อญฺญาติ-
สามเณเรหิ อาหริตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อุปชฺฌาเยนปีติ
ปทํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ญาตเกหีติ ปทํ ปริจฺจตฺโตติ

๑. โปราณโปตฺถเก ปาณกาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ทาตพฺพํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๕๔...๑๕๖ ฯ ส.๕๖๑...๕๖๔]

ปเท กตฺตา ฯ สทฺธํ กุลํ จตูหิ ฯ เป ฯ ปิตุฏฺฐานํ[๑] โหตีติ
โยชนา ฯ ตตฺราติ กุเล ฯ ตสฺส คิลานสฺส อตฺถาย ชนา
วทนฺติ ฯ อตฺถายาติ ปทํ วทนฺตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
วิสฺสาเสนาติ ปทํ กตฺวาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ กปฺปิยนฺติ
ยุตฺตภาวํ ฯ วตฺตุนฺติ วจนํ ฯ อิทญฺจิทญฺจ ภนฺเตติ ภิกฺขู
อาหํสุ ฯ วสภรญฺโญติ ลงฺกาทีเป วสภรญฺโญ ฯ เตน มหาวํเส
สุภราชสฺส เสนาปติสฺส ภาคิเนยฺโย วสโภ นาม สุภราชํ หนฺตฺวา
จตุจฺจตฺตาลีสวสฺสานิ รชฺชํ กาเรสีติ วุตฺตํ ฯ อิตฺถิยาติ ปทํ
ปุจฺฉิโตติ ปเท กตฺตา ฯ

[๕๗๐] ปริตฺเต ปน วินิจฺฉโย ฯ อิติ เอวํ ชเนน วุตฺเตน
ภิกฺขุนา น กาตพฺพํ ฯ สเจปิ อสฺส ภิกฺขุโน อิติ วิตกฺกนํ
โหติ ฯ เตสํเยว มนุสฺสานํ อุทกนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
คนฺตุนฺติ คมนํ ฯ

[๕๗๑] ปิณฺฑปาเต ปน วินิจฺฉโย ฯ อนามฏฺฐปิณฺฑปาโตติ
อคฺคหิตปิณฺฑปาโต อปริภุตฺโต ฯ ตตฺถาติ มาตาปิตุอุปฏฺฐา-
กาทีสุ ฯ หิ สจฺจํ เต ทามริกโจรอิสฺสรา ปิณฺฑปาเต ภิกฺขุนา
อทียมาเนปิ น เทนฺตีติ กุชฺฌนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ
อธิกาเร ฯ

[๕๗๒] ตตฺราติ วตฺถูสุ ฯ กุมฺภนทินฺติปิ อตฺถิ ฯ

๑. ...ฐานิยํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๕๖ ฯ ส.๕๖๔...๕๖๗]

อนุราธปุรโต ยาว เจติยคีรีมคฺโค ติคาวุตนฺติ โลกทีปกสาเร วุตฺตํ ฯ

ขียนกถาติ ครหกถา ฯ ปกติวตฺตนฺติ[๑] ปกติทานวตฺตํ ฯ อถาติ ตทา ฯ เนสํ โจรานํ ฯ เอวํ กรเณ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ ตํ ภณฺฑํ ฯ อิตีติ ปทํ อาหาติ ปเท อาการโร ฯ ตโตติ สงฺฆิกภณฺฑโต ทินฺนกนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ เถเรน ทินฺนกํ สพฺพมฺปิ ภณฺฑํ นคฺฆิ น อคฺฆิ ฯ เถเรนาติ ปทํ ทินฺนกนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ

[๕๗๓] องฺคุลีปโตทวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ อาปตฺติยาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ขุทฺทเกสูติ ขุทฺทกสิกฺขาปเทสุ ฯ อิธ สิกฺขาปเท ฯ

โส ฉพฺพคฺคิโย ภิกฺขุ ฯ เตหิ สตฺตรสวคฺคิเยหิ ฯ อทฺทูหลปาสาณา วิย มิคนฺติ มิคํ มาเรนฺตา อทฺทูหลอาโรปิตปาสาณา วิย ฯ

[๕๗๔] น เกวลญฺจ ยกฺขเมว มาเรนฺตสฺส ถุลฺลจฺจยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

หิ สจฺจํ เอตฺถ วาฬกนฺตาราทิวตฺถูสุ เกวลํ เอกนฺตํ ปทตฺถมตฺตเมว นานํ ฯ ตสฺส เจติ ตสฺส ภิกฺขุสฺส วจนํ[๒] เจ มาเรติ ฯ

[๕๗๕] ตํ มญฺญ...ทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ ทิวา อิมํ

๑. ...วฏฺฏํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. อิโต ปรํ สุตฺวาติ ปทํ วณฺณนายํ ทิสฺสติ อิธาปิ ตํ ปกฺขิปิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๕๖...๑๕๘ ฯ ส.๕๖๗...๕๗๐]

มาเรนฺตสฺส เม โสตฺถินา คนฺตุํ น สุกรํ ภเวยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ
อปโร ฯ เป ฯ อญฺญํ ชีวิตา โวโรเปสิ อปโร ฯ เป ฯ
โวโรเปสีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๗๖] อมนุสฺส...วตฺถูสุ วินิจฺฉโย ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ
อิตโร อิทานิ อยํ วิรุชฺฌิตุํ[๑] น สมตฺโถ นํ มาเรสฺสามิ อิติ
มนสิกตฺวา ปหารํ อทาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถ จ ปจฺเม
อมนุสฺสคฺคหิตวตฺถุสฺมึ นมรณาธิปฺปายสฺส ภิกฺขุสฺส อนาปตฺติ
ภควตา วุตฺตา อิติ ตสฺมา เอตฺตเกเนว อนาปตฺตีติ วจเนน
อมนุสฺสคฺคหิตสฺส ปหาโร ภิกฺขุนา น ทาตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอตฺถาติ สคฺคกถาทีสุ

[๕๗๗] รุกฺเขนาติ ปทํ โอตฺถโตปีติ ปเท กตฺตา ฯ เอเกน
ปสฺเสน ฯ เป ฯ นิกฺขมิตุํ สกฺกา จ โหติ ภิกฺขุนา ฯ อสฺสาติ
ภิกฺขุสฺส ฯ เตน ภิกฺขุนา อปิ ชีวิตํ ปริจฺจชิตพฺพํ ฯ อปิสทฺโท
สมฺภาวโน ฯ น จ สีลํ โหติ[๒] อิติ ปริคเณตฺวา เอวํ รุกฺขจฺ-
ฉินฺทนปฐวีขนนํ ภิกฺขุนา น กาตพฺพํ ฯ ภิกฺขุโนติ ปทํ วฏฺฏตีติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ ตํ ภิกฺขุํ ฯ นีหริตุนฺติ นีหรณํ ฯ

มหาสุมนตฺเถโรติปิ ปาโฐ น ยุชฺชติ ฯ มหาสุมตฺเถโรติ
ปน ยุชฺชติ ฯ

๑. วิรชฺฌิตุนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อปิ ชีวิตํ ปริจฺจชิตพฺพนฺติ อิมํ ปุรโต วจนํ
อุปาทาย น จ สีลํ ปริจฺจชิตพฺพนฺติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๕๘...๑๕๙ ฯ ส.๕๗๐.๕๗๑]

อญฺเญสํ ภิกฺขูนํ วฏฺฏตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ กตฺวาติ
นิสฺเสณึ กตฺวา อุทฺธริตุํ อุทฺธรณํ ฯ

[๕๗๘] เอตฺถาติ ทายาลิมฺปนวตฺถูสุ เวทิตพฺโพติ ปเท
อาธาโร ฯ โอทิสฺสา...วเสนาติ อุทฺทิสิตฺวา อนุทฺทิสิตฺวา จ
ปวตฺติวเสน เวทิตพฺโพติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ
ขิฑฺฑาธิปฺปาเยนปิ อาลิมฺเปนฺตสฺส ทุกฺกฏนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
นวกมฺมิเกหีติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ
ยถา เยน ปริตฺตาเณน อาคโต อคฺคิ อุปาทานํ อินฺธนํ อลภิตฺวา
นิพฺพายิ¹ ติณ ฯ เป ฯ ภูมิตจฺฉนํ ปริกฺขาขนนํ วา ปริตฺตมฺปิ
กาตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ภูมิตจฺฉนํ ปริกฺขาขนนนฺติ ปททฺวยํ
ปริตฺตํปีติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอตญฺจาติ ปฏคฺคิทานาทิกํ ฯ

[๕๗๙] เอกปฺปหารวจเน ปาราชิกํ โหติ ฯ เอกปฺปหาร-
วจเนนาติปิ อตฺถิ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ยถา จ ปหาเรสุ วุตฺตนโย
โหติ เอวํ ปุริเสสุปิ อิติ วจนํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ
อตฺถทีปเนติ เอเกน ปุริเสน ปโยเคน มาริตสงฺขาตสฺส อตฺถสฺส
ญาปเน ฯ

[๕๘๐] อเนกานิ จาติ สทฺโท อฏฺฐานปฺปยุตฺโต โส
หรีต...กสาเว จ สพฺพธญฺญานิ จ สพฺพอปรณฺณานิ จ โอทนํ
จ สพฺพผลานิ จ สพฺพกลีเร จ มจฺฉมํสขณฺฑานิ จ เภสชฺชานิ

๑. นิพฺพาตีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๕๙...๑๖๑ ฯ ส.๕๗๑...๕๗๓]

จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สํวจฺฉรานีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ตํ โลณ-
โสจิรกํ ปริปจิตฺวา ปริปากํ ปตฺวา ชมฺพุรสวณฺณํ วาต...ทีนํ
สินิทฺธโภชนํ โสธนโภชนียํ ภุตฺตานญฺจ อุตฺตรปานํ โภชนโต
ปจฺฉาปานํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ วาต...ทีนนฺติ ปทํ สินิทฺธ อิติ
ปเท สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท สินิทฺธโภชนํ จ อุตฺตรปานํ จาติ
โยเชตพฺโพ ฯ ตํ โลณโสจิรกํ ฯ อุทกสมฺภินฺนํ ปาน...โภเคน
วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

ตติยปาราชิกวณฺณนา ฯ

[ปา.๑๖๑ ฯ ส.๕๗๓]

[๕๘๑] จตุสฺสจฺจวิทู สตฺถา จตุตฺถํ ยํ ปาราชิกํ ปกาสยิ ตสฺส ปาราชิกสฺส สํวณฺณนากโม ยสฺมา ปตฺโต ตสฺมา ยํ วจนํ สุวิญฺเญยฺยํ ยํ วจนํ ปุพฺเพ จ มยา ปกาสิตํ ตํ วจนํ วชฺชยิตฺวา อสฺสาปิ จตุตฺถปาราชิกสฺส อยํ สํวณฺณนา โหตีติ โยชนา ฯ

[๕๘๒] พฺรหฺมตฺตนฺติ เสฏฺฐภาวํ ฯ ฌายีนญฺเจว อริยานญฺจาติ ปททฺวยํ เสฏฺฐปุริสานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อสุโก ภิกฺขูติ-อาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เอวนฺติ อสุโกติอาทิวจนํ ฯ ภาสนฺตา ภิกฺขู ภาสึสุ อิติ เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ พหุสปตฺตนฺติ พหุปฺปจฺจตฺถิกํ ฯ โย วณฺโณ อมฺหากํ อเมฺหหิ ภาสิโต เอโส เอว ปาสํ ฯ เป ฯ ตโรติ สมฺพนฺโธ ฯ อมฺหากนฺติ ปทํ ภาสิโตติ ปเท กตฺตา ฯ คิหีนนฺติ ปทํ ภาสิโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อญฺญมญฺญสฺสาติ ปทํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺสาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ นิสินฺนํ ...มนฺตํ วาติ ปททฺวยํ ปุจฺฉนฺตานํ วา...นฺตานํ วาติ ปททฺวเย กมฺมํ ฯ คิหีนนฺติ ปทํ ภาสิโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เอเตหิ ภิกฺขูหิ โส วณฺโณ ตสฺมึ ขเณ น ภาสิโต ว ตสฺมา ภาสิโต ภวิสฺสตีติ ปาจเสสํ อกตฺวา วุตฺตตฺโถ น ยุชฺชติ ตสฺมา อนาคตสมฺพนฺธํ กตฺวา ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

[ปา.๑๖๒.๑๖๓ ฯ ส.๕๗๔.๕๗๕]

เอตฺถาติ ภาสิโตติ ปเท ฯ ปญฺจปฺปสาเทหีติ[๑] ปทํ อภินิวิฏฺจ
อิติ ปเท กตฺตา ฯ กณฺณิการปุปฺผาทิสทิเสเนว[๒] เยน วณฺเณน
วณฺณวนฺโต ตาทิโส วณฺโณ อญฺเญสํปิ มนุสฺสานํ นตฺถิ[๓]
ยถา ปน อญฺเญสํ[๔] ตาทิโส วณฺโณ เอวํ เตสํ ตาทิโส
วณฺโณ น เตสํ ภิกฺขูนํ ฉิววณฺโณ วิปฺปสนฺโน เตน ตสฺมา
วิปฺปสนฺนจฺฉวิวณฺณาติ วจนํ ธมฺมสงฺคาหเกหิ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
อิตีติ เอวํ หาติ นิปาโต ฯ เต ภิกฺขู เนว อุทฺเทสํ อนุยุญฺชนฺตา
อิมํ สรีรโสภํ ปาปุณึสูติ สมฺพนฺโธ ฯ ยถา กินฺติ ฯ

[๕๘๓] วิครหิตฺวาติ ปทํ อามนฺเตสีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
เตหิ ภิกฺขูหิ กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ
ปจฺจนฺติมคามวิโลปนฺติ ปจฺจนฺติมคามสฺส วิลุมฺปนํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ
เตน พาหิรกโจเรน ฯ ตตฺถาติ ปเท ฯ ตสฺสาติ ปาปภิกฺขุสฺส ฯ
กทาสฺสุ[๕] ฯ เป ฯ ปริกฺขารานนฺติ เอวํ วิตกฺกนํ ปุพฺพภาเค โหติ ฯ
ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ จตุปฺ...ปูชายาติ จตุปฺปจฺจยานํ อภิหรณวเสน
ปูชาย ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปุคฺคเลสุ นิทฺธารณํ ฯ สกฺกริตฺวาตีมสฺส
วิวรณํ สุฏฺฐุ อภิ ฯ เป ฯ ปณีเต กตฺวาติ ฯ เอวนฺติ

๑. วณฺณนาปาโฐ ฯ อนุปทํ กโต ฯ ๒.๓.๔. ...ปุปฺผสทิเสน อตฺถิ อิเมสํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ปาฐนานตฺตา ปน อตฺถนานตฺถํ โหติ ตสฺมา วิจาเรตฺวา คเหตพฺพํ ฯ ๕. อิทานิ กทาสุ อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ฯ

[ปา.๑๖๓...๑๖๖ ฯ ส.๕๗๕...๕๗๗]

วิตกฺกนํ ฯ จินฺเตตฺวา อนุกฺกเมน สงฺคณฺหิตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ
สิกฺขาเปตฺวาติ ปทํ หุตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อติพฺพ ฯ เป ฯ
ครุเกติ เอกาทส ปทานิ ปาปภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อาจริ...
ชฺฌาเยหีติ ปทํ ปริจฺจตฺตเกติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

โลเกน สมฺมตํ โลกสมฺมตํ โลกสมฺมตญฺจ ตํ เสนา-
สนญฺจาติ โลก...สนํ โลกสมฺมตเสนาสนสฺส สํวณฺณนา
โลก...วณฺณนา ฯ

อุปาเยหีติ ปทํ สํวณฺณิยมาน อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ
กโต ปริจโย เยหิ เต กตปริจยา ฯ ปาปภิกฺขูหีติ ปทํ
สํวณฺณิยมาน อิติ ปเท กตฺตา ฯ สํวณฺณิยมาโน คุโณ ยสฺส โส
สํวณฺณิยมานคุโณ ฯ หุตฺวา จรตีติ สมฺพนฺโธ ฯ น เอกํ กุลํ
น เทฺว กุลานิ วณฺเจตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๘๔] กเถตฺวาติ ปทํ อนุทฺทิสิตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
อจฺฉริยพฺภุตํ ชาตํ ยสฺส โส อจฺฉริยพฺภุตชาโต ฯ วิญฺญุชเนนาติ
ปทํ ปุจฺฉิโตติ ปเท กตฺตา ฯ อตฺตนา ปฏิวิทฺธนฺตีมสฺส วิวรณํ
สยมฺภู...คตนฺติ ฯ ตถาคเตนาติ ปทํ ปฏิวิทฺธ อิติ ปเท
กตฺตา ฯ อสงฺเขยฺยานีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ปูเรตฺวาติ ปทํ
ปฏิวิทฺธ อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ

อวิปฺปฏิสาราทิ วตฺถุ การณํ ยสฺส ตํ อวิปฺ...ตฺถุกํ ฯ
วิชฺช...มกฺขีติ วิชฺชมานคุณสฺส วินาสโก ฯ

[ปา.๑๖๖.๑๖๗ ฯ ส.๕๗๗...๕๗๙]

ตานีติ อารามาทีนิ ฯ

[๕๘๕] โย ภิกฺขุ ปญฺจินฺทฺริยคฺคหณาตีตํ จกฺขุอาทีหิ ปญฺจินฺทฺริเยหิ คหณํ อตีตํ อติ ฯ เป ฯ ธมฺมํ เถเนติ อยํ ภิกฺขุ โจรานํ เชฏฺจกโจโร อิมินา โจเรน สทิโส โจโร นาม นตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ คเหตฺนฺติ ปุจฺฉา ฯ น สกฺกาติ โลกุตฺตรธมฺโม วณฺเจตฺวา เถเนตฺวา คเหตุํ น สกฺกา ฯ อยํ หีติ ทฬฺหีกรณํ หิ สจฺจํ อยํ ภิกฺขุ ฯ อสนฺตนฺติ ปทํ ธมฺมนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ธมฺมนฺติ ปทํ อุลฺลปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เกวลนฺติ เอกนฺตํ อุลฺลปตีติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ อถ ฯ เป ฯ วุตฺโตติ ปุจฺฉา ฯ อถาติ เอวํ เถเนตุํ อสกฺกุเณยฺยภาเว สติ ฯ ตนฺติ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ ฯ อสนฺตสมฺภาวนายาติ อสนฺตธมฺมสฺส ปกาสนาย ฯ เอวนฺติ อสนฺตธมฺมอุลฺลปเนน ฯ เอตฺถาติ ตํ กิสฺส เหตูติอาทิวจเน ฯ อยํ อคฺโค ฯ เป ฯ อุลฺลปตีติ ยํ วจนํ มยํ อโวจุมฺหา เอตํ วจนํ ฯ อิติ โจทโก วเทยฺย ฯ เตน ภิกฺขุนา ฯ หิ สจฺจํ เอตฺถ เถยฺยาย โวติ วจเน โวกาโร ปทปูรณมตฺเต ปวตฺโตติ นิปาโต ฯ อสฺสาติ โวการสฺส ฯ

[๕๘๖] ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ อญฺญถาติ ปทํ สนฺตนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ ปเวเทยฺยาตีมสฺส วิวรณํ ปรมปริ ฯ เป ฯ ชานาเปยฺยาติ ฯ ปเวเทตฺวา จ ปน ภุญฺชติ ฯ วญฺเจตฺวาตีมสฺส วิวรณํ อญฺญถา สนฺตํ อญฺญถา ทสฺเสตฺวาติ ฯ อคุมฺพาคจฺฉ ฯ เป ฯ ทสฺเสตฺวาติ

[ปา.๑๗๖. ฯ ส.๕๗๘...๕๘๑]

ปุน วิรณํ ฯ อคุมฺพาคจฺฉภูตเมวาติ ปทํ อตฺตานนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ สาขา...ทเนนาติ สาขาปลาสปลฺลวาทีหิ ฉาทเนน
ทสฺเสตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ เกราฏิกสฺสาติ สจสฺส ฯ อนรหนฺตสฺเสว
ส โต ฯ เป ฯ ภุญฺชโต ตสฺสาปิ ภิกฺขุสฺส ยนฺตํ ภตฺตํ ภุตฺตํ ตํ
ภตฺตํ เถยฺเยน ภุตฺตํ นาม โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺสาปีติ ปทํ
ยํ ภตฺตนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท สากุณิกํ อเปกฺขติ ฯ

[๕๘๗] เวฏฺฐิโต กณฺโจ เยสํ เต เวฏฺฐิตกณฺฐา ฯ เยสํ
ปุคฺคลานํ สามญฺญํ อญฺญํ อรหตฺตํ นตฺถิ เตสํ เอตฺตกเมว
อริยทฺธชธารณมตฺตํ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหตีติ โยชนา ฯ เอตนฺติ
กาสาวกณฺฐาติ วจนํ ฯ นตฺถิ อสฺสาโท เอตฺถาติ นิรสฺสาโท ฯ

[๕๘๘] ตสฺมา อโยคุโฬติ คาถา ภควตา วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ
ตสฺสาตฺโถติ ตสฺสา คาถาย อตฺโถ ฯ สจายนฺติ อยํ ปุคฺคโล
สเจ ภุญฺเชญฺย ฯ ตสฺส ปุคฺคลสฺส เสยฺโยติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
อถวา ตสฺสาติ เตน ปุคฺคเลน ภุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ ยญฺเจตํ
อโยคุฬํ ภุญฺเชยฺย ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ
ทุกฺเขน ชานิตพฺโพ ทุชฺชาโน ทุชฺชาโน ปริจฺเฉโท ยสฺส ตํ
ทุชฺชานปริจฺเฉทํ ฯ

[๕๘๙] ตตฺถาติ อทิฏฺเฐติอาทิปเทสุ ฯ มญฺญนํ มาโน อธิคตา
มยํ อิติ อุปฺปนฺโน มาโน อธิมาโน ฯ ทุติยนเย อธิโก

[ปา.๑๖๗.๑๖๘ ฯ ส.๕๘๑..๕๘๓]

มาโน อธิมาโน ฯ เตสํ ปุคฺคลานํ จิตฺตํ นมติ ฯ อปฺปหีนา
กิเลสา เยสํ เต อปฺปหีนกฺกิเลสา เตสํ ภาโว อปฺป...สตฺตํ ฯ
นมตีติ ปเท เหตุ ฯ วิกฺขมฺภิตา กิเลสา เยหิ เต วิกฺขมฺภิตกฺ-
กิเลสา ฯ อปเรน สมเยน อิตีมสฺส วิวรณํ ตถา...โยเคติ ฯ
อปิสทฺโท น เกวลํ โทสโมหตาย จิตฺตํ นมตีติ ญาเปติ ฯ
เตสํ ภิกฺขูนํ ฯ อญฺญสฺส อรหตฺตสฺส พฺยากรณํ อาโรจนํ
อญฺญพฺยากรณํ ฯ เหตุํ ทสฺเสนฺโต โส หีติอาทิมาห ฯ

มคฺโค จ ผลญฺจ นิพฺพานญฺจ ปหีนกฺกิเลสา จ อวสิฏฺฐกฺกิเลสา
จ มคฺค...เลสา เตสํ ปจฺจเวกฺขณํ มคฺค...กฺขณํ ฯ สญฺชาตํ
โสมนสฺสํ เอตสฺสาติ สญฺชาตโสมนสฺโส ฯ อริยคุณสฺส ปฏิเวโธ
อริยคุณปฺปฏิเวโธ ฯ นตฺถิ กงฺขา เอตสฺสาติ นิกฺกงฺโข ฯ นตฺถิ
อาสา เอตสฺสาติ นิราโส ฯ ปริจฺจตฺตํ กมฺมฏฺฐานํ เอเตนาติ
ปริจฺจตฺตกมฺมฏฺฐาโน ฯ

ติลกฺขณํ อาโรเปตฺวาติ กลาปสมฺมสนวเสน อนิจฺจาทิลกฺขณํ
อาโรเปตฺวา ฯ สมฺมสนฺตสฺสาติ วิปสฺสนฺตสฺส ฯ อารทฺธวิปสฺส-
กสฺสาติ อุทยพฺพยานุปสฺสนาย อารทฺธวิปสฺสกสฺส ฯ อุปฺปนฺโน
จ อธิมาโน จเปตีติ ปเท กตฺตา ฯ สุทฺธส ฯ เป ฯ ลาภึ
วาติ ปททฺวยํ จเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ โส หีติ ทพฺหีกรณํ โส
ปุคฺคโล ฯ ขีณาสวสฺส อิว จิตฺตาจาโร จิตฺตปฺปวตฺตนํ ฯ

[๕๙๐] อยํ ปุคฺคโล สมุทาจรติ อาโรเจติ ฯ โส

[ปา.๑๖๘.๑๖๙ ฯ ส.๕๘๓.๕๘๔]

ฌานาทิธมฺโม ฯ อสฺส ปุคฺคลสฺส ฯ อิติ๑ ตสฺมา ฯ เตน ตสฺมา
อสฺส อนภิชานนฺติ ปทสฺส ฯ อุตฺตริ จ เต มนุสฺสา จาติ
อุตฺตริมนุสฺสา ฯ ฌายีนญฺจาติ อิทํ อุตฺตริมนุสฺสานนฺติ ปทสฺส
สรูปํ ฯ ฌานํ เอเตสํ อตฺถีติ ฌายิโน ฯ ตนฺติ ธมฺมํ ฯ
ตตฺถ ธมฺเม ฯ ตตฺถาติ อตฺตนิ อุปเนติ อตฺตานํ วา เตสุ
อุปเนตีติ วจนทฺวเย เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ สมุทาจรนฺโต
ภิกฺขุ อตฺตนิ อุปเนติ อิติ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

อลมริย... เอตฺถ วจเน ปทตฺถสมฺพนฺโธ เวทิตพฺโพ ฯ
อลนฺตีมสฺส วิวรณํ ปริยตฺตํ ...สมตฺถนฺติ ฯ อุตฺตริ...ธมฺเมติ
ปทํ เอตฺถาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อสฺสาติ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺส ฯ

ญาณญฺจ ตํ ทสฺสนญฺจาติ ญาณทสฺสนํ อริยํ ญาณทสฺสนํ
อริ...สฺสนํ อลํ อริยญฺญาณทสฺสนํ เอตฺถาติ อลมริยญฺญาณ-
ทสฺสโน สตฺตมีพหุพฺพิหิ ฯ อลํ วา อริยญฺญาณทสฺสนํ อสฺสาติ
อลมริยญฺญาณทสฺสโน ฉฏฺฐีพหุพฺพิหิ จ ฯ

ตตฺถาติ ปทภาชเน วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ โสติ
อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม ฯ อิติ เอวํ ฯ วิชฺชาสีเสน วิชฺชาปธาเนน ฯ
กึ ปน วุตฺตนฺติ อาห มหคฺคตาติอาทึ ฯ เอตฺถาติ ญาณนฺติ
ปเท ฯ อสฺส อิติ ชานามิ อิติ ปสฺสามีติ ปทสฺส ปทภาชเน
ชานาม ฯ เป ฯ อิทํ วจนํ ปวตฺติทีปนํ ฯ

๑. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๖๙.๑๗๐ ฯ ส.๕๘๔.๕๘๕]

[๕๙๑] ตตฺถาติ สมนุคฺคาหนาสมนุคฺคาหเนสุ นิทฺธารณํ ฯ สมนุคฺคาหนาย ตาว วินิจฺฉโย ฯ

ตตฺถ สมฺคฺคาหนฺตสฺสาติปิ ปาโฐ ฯ ตตฺถ สมนุคฺ... วาติ วจเน วินิจฺฉโย ฯ สมฺคฺคาหนฺตสฺส ปุจฺฉนฺตสฺส กินฺเต ฯ เป ฯ ปุจฺฉา ตาว ฯ

ฌาน ฯ เป ฯ อธิคตํ อิติ วุตฺตํ โหติ ฯ เอตฺถาติ กินฺติ เต อธิคตนฺติ วจเน ฯ ทุกฺขา... อญฺญตรํ ธุรํ กตฺวา อธิคตํ กึ วา ฯ เป ฯ สิตฺวา อธิคตํ อุทาหุ ...เสน อภินิวิสิตฺวา อธิคตํ ตถา ฯ เป ฯ ตฺวา อธิคตํ อุทาหุ อรูเป ...ตฺวา อธิคตํ กึ วา อชฺฌตฺตํ ...ตฺวา อธิคตํ อุทาหุ พหิทฺธา อภินิวิสิตฺวา อธิคตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๕๙๒] เจปิ พฺยากเรยฺย เอตฺตาวตา พฺยากรเณน น สกฺกาเรตพฺโพ[๑] ฯ กึ ฌานํ เต อธิคตํ ฯ อิติปทํ วตฺตพฺโพติ ปเท อากาโร ฯ โย หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ โย ธมฺโม เยน ปุคฺคเลน ฯ ตโต ตทนนฺตรํ ฯ อนิจฺจ ฯ เป ฯ สิตฺวา เต อธิคตนฺติ ปุจฺฉิตพฺโพ ฯ กินฺตีติมสฺส วิวรณํ อนิจฺจ ฯ เป ฯ อภินิวิสิตฺวาติ ตสฺมา อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ กทาตีมสฺส วิวรณํ กึ ปุพฺพเณฺห ฯ เป ฯ กาเลติ ฯ

อาคจฺฉตี มคฺโค เอตาเยติ อาคมนํ อาคมนํ เอว ปฏิปทา

๑. สกฺกาตพฺโพติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๗๐ ฯ ส.๕๘๖..๕๘๘]

อาค...ปทา ฯ อิติ วตฺวา ฯ สมฺปนฺนํ เวยฺยากรณํ อาโรจนํ
เอตสฺสาติ สมฺปนฺนเวยฺยากรโณ ฯ

[๕๙๓] อสฺสาติ วิสุทฺธาเปกฺโขติ ปทสฺส ฯ ยถาติ เยน
อากาเรน ฯ วจนตฺถวิรหโตติ ปรมชฺฌานํ สมาปชฺชินฺติอาทิวจนสฺส
อตฺถภูเตน ฌานาทินา วชฺชิตตฺตา ฯ อสฺสาติ ตุจฺฉํ มุสา
วิลปินฺติ ปทสฺส ฯ

[๕๙๔] ตตฺถาติ ปรมชฺฌานนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ
ราคโทสโมหา เอว นิมิตฺตํ ราค...มิตฺตํ ฯ นตฺถิ นิมิตฺตํ
เอตสฺสาติ อนิมิตฺโต ฯ ปณิทหนฺติ ราคาทโย กโรนฺติ อุปรุปริ
อุปฺปชฺชิตุํ การณภาเวนาติ ปณิธิโน ปุพฺพภาคราคาทโย ฯ

[๕๙๕] เอตฺถาติ เตสุ ติเกสุ ฯ สมาปตฺติตฺติเกน ผลสมาปตฺติ
วุตฺตา ฯ เตสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ ตาสุ ตีสุ วิชฺชาสุ ฯ
อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ตตฺถาติ โกฏฺฐาเสสุ เอเกกธมฺม อิติ
ปเท อาธาโร ฯ ตํปิ มหาปจฺจรีอาทีสุ วุตฺตวจนํ สเมติ กสฺมา
มคฺคกฺขณุปฺปนฺเนเยว สติปฺปฏฺฐาเน สนฺธาย อาจริเยน วุตฺตตฺตา ฯ
ผลสจฺฉิกิริยายปีติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ
กิเลสปฺปหานํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ยา จ ปญฺจ วิชฺชา
น อาคตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ญาณนฺติ อิมสฺส ปทสฺส ฯ ปทภาชเนติ
ปทํ น อาคตาติ ปเท อาธาโร ฯ วิชฺชาสูติ นิทฺธารณํ ฯ
ตาสูติ ปญฺจสุ วิชฺชาสุ ฯ จสทฺโท เอวสทฺทตฺเถ วตฺตติ ฯ เสสา

[ปา.๑๗๐..๑๗๒ ฯ ส.๕๘๘..๕๙๒]

จตสฺโส วิชฺชา ปาราชิกวตฺถู โหนฺติ ฯ ตํ วจนํ ตสฺส ปุสฺสเทวตฺเถรสฺส ฯ เอตฺถาติ จตุตฺถปาราชิเก ฯ สจฺจปฺปฏิเวโธติ วจนํ ฯ เอเตสุ เจวาติ อฏฺฐสุ ญาณสมฺปยุตฺตจิตฺตุปฺปาเทสุ ฯ เอตฺตาวตาติ ปฏิสมฺภิทาปตฺโตมฺหีติ อวิเสสวจเนน ปาราชิกํ นตฺถิ ฯ

เอตฺตาวตา น ปาราชิกนฺติปิ อตฺถิ ฯ เอตฺตาวตา ปาราชิกนฺติ ปน ยุชฺชติ ฯ

อญฺญนฺติ มหาอฏฺฐกถาโต อญฺญํ สงฺเขปฏฺฐกถากุรุนฺทีสุ วุตฺตวจนํ ฯ อหํ ตสฺสา สมาปตฺติยา ลาภี วา ฯ อสฺส ปุคฺคลสฺส เอวํ วิตกฺกนํ ฯ เตสํ อนาคามิกฺขีณาสวานํ ฯ พฺยากโรตีติ อาโรเจติ ฯ โส ปุคฺคโล ฯ นํ ปุคฺคลํ ฯ ตถาติ อนาคามิกฺ-ขีณาสวภาเวน ฯ อิธ ปน ภเว อฏฺฐสมาปตฺติลาภิมฺหีติ วทโต ปาราชิกํ อตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตมฺปิ สงฺเขปฏฺฐกถายํ วุตฺตวจนํ ฯ ตตฺเถว สงฺเขปฏฺฐกถายํ อิติ เอวํ ปฏิกฺขิตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๕๙๖] ตสฺสาติ สมฺปชานมุสาวาทสฺส ฯ ตสฺเสวาติ ปทํ วิตฺถารสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตตฺถาติ ตีหากาเรหีติอาทิวจเน ฯ เตสุ ตีสุ วาเรสุ ฯ กตฺวาติ ปทํ ยาวาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปเทสูติ นิทฺธารณํ ฯ เอกเมกํ ปทํ โยเชตฺวา ฯ ตโตติ สุทฺธิกนยโต ฯ ตนฺติ จกฺกํ ฯ

ปุน อาเนตฺวา ปฐมชฺฌานาทีหิ น โยชิตนฺติ เอตฺถ ปฐมชฺฌานาทีหีติ ปาโฐ ยุชฺชติ กสฺมา ทุติยญฺจ ฌานํ ตติยญฺจ

[ปา.๑๗๒.. ฯ ส.๖๐๖..๖๐๘]

ฌานนฺติ เอวํ ทุติยชฺฌาเนน สทฺธึ เอกเมกํ ปทํ ฆเฏนฺเตน สพฺพปทานิ ฆเฏตฺวา เตเนว วิตฺถาเรน ขณฺฑจกฺกสฺส วตฺตพฺพตฺตาติ อมฺหากํ ขนฺติ ฯ

ตโตติ ขณฺฑจกฺกโต ฯ ตโตติ พทฺธจกฺกโต ฯ ยถา ทุติยชฺฌาเนน สทฺธึ เอกเมกํ ปทํ ฆเฏตฺวา ปุน อาเนตฺวา ปฐมชฺฌาเนน สทฺธึ สมฺพนฺธิตฺวา เตเนว วิตฺถาเรน จกฺกํ นาม วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ คนฺตฺวาติปิ อตฺถิ ฯ ยถา จ เอกมูลโก นโย วุตฺโต เอวํ ทุมูลกาทโยปิ นยา วุตฺตา สพฺพ...สานา นยา วุตฺตา ฯ เตสนฺติ นยานํ ฯ ตนฺติ สุญฺญาคารปทํ ฯ

[๕๙๗] มุสา ภณิสฺสนฺติ เอวํ วิตกฺกนํ โหติ ฯ ภณยิตฺวาติ ภณิตํ กมฺมสาธนํ ฯ ยํ วจนํ วตฺตพฺพํ ตสฺมึ วจเน ปุคฺคเลน วุตฺเต มุสา มยา ภณิตนฺติ เอวํ โหติ ฯ วุตฺตํ เอตสฺส อตฺถีติ วุตฺตวา วนฺตุปฺปจฺจโย ฯ ตสฺเสว ปทสฺส วิวรณํ นิฏฺฐิตวจนสฺสาติ ฯ นิฏฺฐิตํ วจนํ เอตสฺสาติ นิฏฺฐิตวจโน ฯ มุสา มยา ภณิตนฺติ ปจฺฉาปิ ปชานาติ ฯ โส ปุคฺคโล ฯ เอตฺถาติ ปุพฺเพ วสฺส โหตีติอาทิวจเน ฯ

[๕๙๘] มุสา ฯ เป ฯ น โหตีติ ปุจฺฉา ตาว โหติ ฯ สาติ ปุจฺฉา ฯ ชานโตติ ชานนฺตสฺส ฯ มุสา มยา ภณิตนฺติ ชานนํ น ภวิตุํ น สกฺกา ฯ มุสา มยา ภณิตนฺติ ชานนํ สเจปิ น โหติ ปาราชิกเมว โหติ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ ยสฺสาปิ ปุคฺคลสฺส ฯ

[ปา.๑๗๒.. ฯ ส.๖๐๙..๖๑๑]

ตสฺมึ ปุพฺพภาเค อสติ ทวาภณิตํ สหสาภณนํ โหติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๕๙๙] เอตฺถ จาติ มุสา ภณิสฺสนฺติอาทิวจเน ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ยถา กึ ฯ เตเนว อสินา โส อสิ ฉินฺทิตํ ปุคฺคเลน น สกฺกา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ยถา° อุปฺปตฺติยาติ เยนากาเรน อุปฺปตฺติยา ฯ

เตน ตสฺมา ปมาณํ ปุพฺพภาโค ว อิติ เอตํ วจนํ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ ตสฺมึ ปุพฺพภาเค สติ เสสปททฺวยํ น เหสฺสาติ อิติ เอตํ วจนํ นตฺถิ อิติ ตสฺมา วาจา ติวงฺคิกา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

หิ สจฺจํ ปจเม จิตฺเต อนิรุทฺธมฺหิ ปจฺฉิมํ อิทํ จิตฺตํ นาม น อุปฺปชฺชติ นิรนฺตรุปฺปชฺชนโต เอกํ วิย ปกาสติ จิตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๖๐๐] อิโต ปรํ ปน จตูหากาเรหีติอาทิ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อิโตติ ตีหากาเรหีติอาทิวจนโต ฯ ยฺวายํ ปุคฺคโล ฯ โส ปุคฺคโล ฯ เอวํ ทิฏฺฐิ อสฺสาติ เอวํทิฏฺฐิโก ฯ หิ สจฺจํ ตสฺส ปุคฺคลสฺส อยํ ลทฺธิ อตฺเถว อตฺถิ เอว ตถา นตฺถิ ฯ เป ฯ ฌานนฺติ เอวํ ลทฺธิ อสฺส ปุคฺคลสฺส ขมติ เจว รุจฺจติ จ นตฺถิ เม ปจมํ ฌานนฺติ เอวํสภาวเมว จ อสฺส ปุคฺคลสฺส จิตฺตํ โหตีติ

๑. ตถาติ วณฺณนาปาโช ฯ

[ปา.๑๗๒.. ฯ ส.๖๑๒.๖๑๓]

โยชนา ฯ เอวํ สภาโว เอตสฺส จิตฺตสฺสาติ เอวํสภาวํ ฯ ตํ ทิฏฺฐึ วา วินิธาย นิกฺขิปิตฺวา ทิฏฺฐิยา สห ขนฺตึ วา วินิธาย ทิฏฺฐิกฺขนฺตีหิ สทฺธึ รุจึ วา วินิธาย ฯ เป ฯ ภณติ ฯ เตสมฺปีติ ทิฏฺฐิอาทีนํ ฯ ตตฺถาติ ปริวาเร ฯ อิธ อธิกาเร ฯ เอตฺถ จาติ วินิธาย ทิฏฺฐินฺติอาทิปเทสุ ฯ วินิธาย ทิฏฺฐินฺติ เอตํ ปทํ พลวธมฺมวินิธานวเสน พลวคฺคาหสฺส วินิธานวเสน วุตฺตํ ฯ ตโตติ พลวธมฺมโต ฯ ทุพฺพลทุพฺพลานนฺติ ทุพฺพลทุพฺพลานํ คาหานํ วินิธานวเสน วุตฺตานิ ฯ วินิธาย สญฺญนฺติ อิทํ ปทํ เอตฺถ ฐาเน สพฺพทุพฺพล...ตฺตมฺปิ นาม สพฺพทุพฺพลคฺคาหสฺส วินิธาน-วเสน ปวตฺตสญฺญามตฺตมฺปิ นาม ฯ มตฺตสทฺโท พลวคฺคาหวินิธานํ นิวตฺเตติ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ อารมฺมณสญฺชานเนน สญฺญาว โหตีติ ญาเปติ ฯ อวินิธาย ฯ เป ฯ วิชฺชตีติ อิทํ ทฬฺหีกรณํ ฯ

[๖๐๑] อิโตติ สมาปชฺชินฺติอาทิวจนโต ฯ น เหตฺถาติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ กิเลสปฺ ฯ เป ฯ อตฺถํ ฐเปตฺวา ยํ วจนํ อิมินา วินิจฺฉเยน วิญฺญาตุํ น สกฺกา ภเวยฺย ตํ วจนํ เอตฺถ สุทฺธิกมหาวาเร น อตฺถิ ฯ สฺวายํ อตฺโถ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ ฯ หิ สจฺจํ เอตฺถ จตุโตติอาทิปเทสุ ฯ จตุโตติ ปทํ ภควตา วุตฺตํ ฯ อณุสหคตสฺสาปิ ราคสฺส ฯ

[๖๐๒] จสทฺโท อตฺโถ จ วาร...เภโท จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[ปา.๑๗๒..๑๘๘ ฯ ส.๖๑๔.๖๑๕]

อิธาติ สุทฺธิกวาเร ฯ วุตฺโต วตฺถุกามวาโรติ สมฺพนฺโธ ฯ ตโต วตฺถุกามปทโต ฯ เอตฺถาติ อภูตาโรจเน ฯ โสปิ ปุคฺคโล เตน ปุคฺคเลน วจเน วุตฺเต ชานาติ ฯ โสติ โส สพฺโพ วิเสโส เวทิตพฺโพ ฯ

[๖๐๓] เอตฺถาติ ปจฺจยปฺปฏิสํยุตฺตวาเร ฯ เตสํ วารานํ วเสน เวทิตพฺโพ ฯ อิธาติ ปจฺจยปฺปฏิสํยุตฺตวาเร ฯ สพฺพปเทสูติ ปทํ วารเปยฺยาลเภโทติ ปเท อาธาโร ฯ อิธาติ ปจฺจยปฺปฏิสํยุตฺต-วาเร ฯ เอตฺถาติ ปฏิวิชานนฺตสฺส อาปตฺติ ถุลฺลจฺจยสฺส ฯ เป ฯ ทุกฺกฏสฺสาติ วจเน ฯ

[๖๐๔] ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ อญฺญํ พฺยากโรนฺตสฺสาติ เสฏฺฐคุณํ อาโรเจนฺตสฺส ฯ อิธ ปน สิกฺขาปเท ฯ

[๖๐๕] ตโตติ ตสฺมึ กาเล โลกสฺส โลเกน ฯ เป ฯ ปูชิโต ฯ อิติ ปณิธาย อรญฺเญ วิหรตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ ปฏฺฐนากรเณน ฯ เตน ภิกฺขุนา วสิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๖๐๖] ตติยวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ สณฺฐเปตฺวาติ ปทํ จริสฺสามีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิติ มนสิกาเรน นิวาสนปฺปารุปน อิติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ นิวาสนปฺปารุปนํ เอว กิจฺจํ นิวา... กิจฺจํ ฯ อนุปวชฺโช วิญฺญูนนฺติ วิญฺญูหิ อครหิโก๑ ฯ

[๖๐๗] จตุตฺถ...วตฺถูสูติ ปทํ อวุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ

๑. อครหิโต ฯ

[ปา.๑๘๘..๑๘๙ ฯ ส.๖๑๖..๖๑๘]

โย เต... วสีติ เอตฺถ วจเน วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ
วุตฺตนเยเนวาติ ปทํ นตฺถีติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ หิสทฺโท
ทฬฺหีกรณํ ฯ เอตฺถาติ รโหวตฺถูสุ ฯ

อริย ฯ เป ฯ สาวกาติ อยํ ลทฺธิ ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ
ตโตติ วิปฺปฏิสารวตฺถุโต ฯ

[๖๐๘] ยํ ยํ ปน อสฺส พฺราหฺมณสฺส วจนํ สพฺพํ วจนํ
อสฺส พฺราหฺมณสฺส ตํ ปน วจนํ ปสาทภณฺณํ ปสาเทน ภณนํ
สมุสฺสาหิตสฺส พฺราหฺมณสฺส วจนํ ฯ สทฺธาจริตตฺตาติ ปทํ
สมุสฺสาหิต อิติ ปเท เหตุ ฯ สทฺธา จริตํ ปกติ เอตสฺส
พฺราหฺมณสฺสาติ สทฺธาจริโต ตสฺส ภาโว สทฺธาจริตตฺตํ ฯ
สทฺธาพเลนาติ ปทํ สมุสฺสาหิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ

น อุลฺลปนาธิปฺปาเยน อาห ฯ เอตฺถาติ อาวฏฺฏา เมติ
วจเน ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ

[๖๐๙] ตตฺถาติ วสิตฏฺฐาเน ฯ อิจฺฉาจาโรติ อิจฺฉาย ปวตฺติ ฯ
อิตีติ อากาโร ฯ ตํ ฐานนฺติ อาวาสนฺติอาทินา ปุพฺเพ ปริจฺ-
ฉินฺนฏฺฐานํ ฯ ตมฺปิ ฐานํ คจฺฉนฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ เยหิ ภิกฺขูหิ
ปริจฺฉินฺทิตฺวา โย เอตฺถ นิสี ฯ เป ฯ ชานิสฺสาม อิติอาทินา
นเยน กติกา กตา ปุปฺผานิ จ ฐเปตฺวา กติกา กตาติ
สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราปีติ ตสฺมึปิ กติกาวตฺเต ฯ อิติ วจเนน กโต

๑. วณฺณนายํ วาสทฺโท โหติ ฯ

[ปา.๑๙๙..๒๐๕ ฯ ส.๖๑๙..๖๒๑]

โหติ ธปิตานิ โหนฺติ ฯ ตตฺราปีติ อุปาสเกน กตกติกาวตฺเต ฯ
อญฺญํ วา เอวรูปํ เอวมาทิ อธมฺมิกวตฺตํ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ
ตตฺถาติ ภิกฺขูสุ ฯ

[๖๑๐] ลกฺขณสํยุตฺเตติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ ยฺวายํ[๑]
ลกฺขณตฺเถโร ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ ปาตุวากาสีติ ปุจฺฉา ฯ อุปริ
ปาลิยํ ฯ เป ฯ เถโร สิตํ ปาตฺวากาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตญฺจ โข
ทิพฺเพน จกฺขุนา ทสฺสนํ น ปสาทจกฺขุนา ทสฺสนํ ฯ เอวรูปํ
ฯ เป ฯ ปาตฺวากาสีติ ปุจฺฉา ฯ อตฺตโน จ ฯ เป ฯ สรณโต
สิตํ ปาตฺวากาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตํ หีติ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ ตํ
เปตํ ทิสฺวา เถโร อนุสฺสริตฺวา สิตํ ปาตฺวากาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ
อตฺตโน จาติ จสทฺโท สมฺปตฺติญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ โย ภควา
กมฺมวิปาโก ฯ เป ฯ ตพฺโพติ เทเสสิ พุทฺธสฺส ภควโต
ญาณสมฺปตฺติ อโห อจฺฉริยํ ฯ ทุสฺสทฺธาปยาติ ทุกฺเขน
สทฺทหิตพฺพา[๒] ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ

ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ ปจฺเจตพฺพาติ ญาตพฺพา อิ คติยํ ฯ
ปสาทา อุสฺสทา เยสํ อตฺตภาวานํ เต ปสาทุสฺสทา ฯ เยสํ ภิกฺขูนํ
เต ภิกฺขู ฯ ตตฺถาติ ปเทสุ ฯ ตตฺราติ จกฺขุภูตาติอาทิวจเน ฯ
ตตฺรา หีติ หิ สจฺจํ ตาสุ เจตนาสุ ฯ ตสฺส เปตสฺส ฯ

มํสเปสีวตฺถุสฺมึ วินิจฺฉโย ฯ อุกฺขิตฺโต อสิ ยสฺส โส

๑. ยฺวาหนฺติ วณฺณนาปาโฐ อสุทฺโธ ฯ ๒. เหตุกมฺมวาจกํ กาตพฺพํ ฯ

[ปา.๒๐๕..๒๐๘ ฯ ส.๖๒๒..๖๒๘]

อุกฺขิตฺตาสิโก อุกฺขิตฺตาสิกสฺส ภาโว อุกฺ...ภาโว ฯ ตตฺถาติ เปตโลเก ฯ อสฺสาติ เปติตฺถิยา ฯ สปตินฺติ จูฬภริยํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ

กุโต ... สนฺทตีติ ปุจฺฉา ฯ มณิมเยน ฯ เป ฯ สมนฺนาคตํ นาคภวนํ ฯ ตตฺถ นาคภวเน ฯ ตโตติ อุทกทหโต ฯ ตตฺถาติ มหาเปตโลเก ฯ

[๖๑๑] อิตรถาติ นานาวชฺชเนน อนุสฺสรามีติ ภณติ อนุสฺสรณํ อนจฺฉริยํ อิติ ตสฺมา ฯ สา จ โข ชาติ เอว อนนฺตรา โสภิเตน อนุสฺสริตา อุปฺปฏิ... น อนุสฺสริตาติ สมฺพนฺโธ ฯ กถํ ฯ เป ฯ อนุสฺสรีติ ปุจฺฉา ฯ อยํ โสภิโต เอตํ ชาตึ ฯ ตตฺถาติ อสญฺญิภเว ฯ ตโตติ อตฺตภาวโต ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ อุภินฺนํ ปฏิสนธิจุตีนํ ฯ เตนาติ เตน โสภิเตน ฯ โกฏิ ปฏิวิทฺธสทิสา ฯ ทสฺสิตนฺติ ทสฺสิตสทิสํ ฯ

[๖๑๒] เตสูติ เอกาทสสุ อภพฺพปุคฺคเลสุ ฯ เตปิ ปณฺฑกาทโย ปุคฺคลา ฯ หิ สจฺจํ ปณฺฑกาทโย อภพฺพา น อนุรูปา ฯ ปาราชิกา จาติ จสทฺโท น เกวลํ เถยฺยสํวาสกาทีนามํ ลภนฺตีติ ญาเปติ ฯ สาติ ภิกฺขุนี ฯ

จตุตฺถปาราชิกโยชนา สมตฺตา ฯ

[ปา.๒๐๙..๒๑๖ ฯ ส.๖๒๙.๖๓๐]

[๖๑๓] เอวํ จตุโร ปาราชิเก วณฺเณตฺวา อิทานิ เตรสกสํวณฺณนาการํ ญาเปตุํ ยนฺติอาทิ วุตฺตํ ฯ

ปาราชิกกณฺฑสฺส สมนนฺตรํ ยํ เตรสกํ ธมฺมสงฺคาหกตฺเถเรหิ สงฺคีตํ ตสฺส เตรสกสฺส อยํ อปุพฺพปทวณฺณนา ฯ

[๖๑๔] จรตีติ เอตฺถ อิติสทฺเท วิชฺชมาเน อุลฺลิงฺคนโย อิติสทฺเท อวิชฺชมาเน วุตฺตินโย ฯ

วิกฺขิตฺตํ จิตฺตํ ยสฺส โส วิกฺขิตฺตจิตฺโต ฯ กาม...เหนาติ กามราคสงฺขาตปริฬาเหน ฯ อทฺทสา โข ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ภนฺต...ภาโคติ ภนฺตมิคสทิโส ฯ อนุยุตฺตานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ยาวทตฺถํ ภุญฺชาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ อิติสทฺโท อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอวํ หิ เตติ หิ สจฺจํ เอวํ กรณํ เต ตว ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ตนฺติ เสยฺยสกํ ฯ ยถา พาโล พาลํ อนุสาสิ มูโค มูคํ อนุสาสิ เอวํ อนุสาสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ มูคสทฺโท พาลปริยาโย ฯ มุโค มุคนฺติปิ ปาโธ ฯ

ตตฺถาติ ตสฺมึ สุปินกาเล ฯ ตตฺถาติ วา ตสฺมึ เตสํ มุฏฺฐสฺสตีนนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ สุปนฺเตน ภิกฺขุนา สุปิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[ปา.๒๑๗..๒๒๐ ฯ ส.๑.๒]

[๖๑๕] ตตฺถาติ ตสฺมึ สิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อสฺสาติ สุกฺกวิสฏฺฐิยา ฯ สา จสฺสาติ อสฺส ภิกฺขุสฺส สา สุกฺกวิสฏฺฐิ ฯ อสฺสาติ สญฺเจตนิกาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ ชานนฺโตติอาทิปเทสุ ฯ

[๖๑๖] เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน ทสฺเสตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ สุกฺกํ ฯ ตตฺถาติ ทส สุกฺกานีติอาทิวจเน เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ ตตฺถาติ วิสฏฺฐีติอาทิวจเน ฯ เตสุ อาจริเยสุ ฯ จสทฺโท อพทฺธปิตฺตานํ สมฺภวสฺส จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ราคปริยุฏฺฐาเนนาติ ราคสฺส ปวตฺติยา อภิภูตานนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

มหาเสนราชาติ ลงฺกาทีเป เชฏฺฐติสฺสสฺส ราชสฺส กนิฏฺโฐ มหาเสโน นาม เตน วุตฺตํ มหาวํเส เชฏฺฐติสฺสสฺส อจฺจเย ตสฺส กนิฏฺโฐ มหาเสโน นาม ราชา สตฺตวีสติ วสฺสานิ รชฺชํ กาเรสีติ ฯ

เอตฺถาติ เอเตสุ ตีสุ วาเทสุ ฯ ทกโสโต โรหณญฺเจตฺถาติ เอตฺถ ตีสุ วาเทสุ ทกโสโตโรหณํ วุตฺตํ ฯ ฐานา จุตํ หีติ ยสฺมา ฐานา จุตํ สุกฺกํ ฯ เอตฺถาติ สิกฺขาปเท ฯ สา จ โข อาปตฺติ นิมิตฺเต ...สฺเสว โหติ ฯ

[๖๑๗] อญฺญตฺร...เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ตตฺถาติ จตูสุ การเณสุ นิทฺธารณํ ฯ ขุภิตา จลิตา ธาตุ ยสฺส โส ขุภิตธาตุโก ฯ วาฬมิค...ราทีหีติ ปทํ อนุพทฺโธติ ปเท กตฺตา ฯ

[ปา.๒๒๐ ฯ ส.๓..๕]

ปุตฺต...นิมิตฺตํ สุปินํ ปสฺสติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ
ตตฺถาติ จตูสุ สุปิเนสุ ฯ ยํ สุปินํ ตํ สุปินํ ฯ มูลการณานนฺติ
มูลภูตการณานํ ฯ อปฺปหีนา วิปลฺลาสา เยหิ เต อปฺปหีนวิปลฺลาสา
เตสํ ภาโว อปฺปหีนวิปลฺลาสตฺตํ ฯ

กึ ปเนตํ ฯ เป ฯ ปฏิพุทฺโธติ ปุจฺฉา ฯ โทสเมตฺถ วตฺตุกาโม
โจทโก ปุจฺฉตีติ ญตฺวา อาจริโย อาห กิญฺเจตฺถาติ เอตฺถ
สุปินทสฺสเน กิญฺจิ ตยา วตฺตพฺพํ อสมตฺตา เต โจทนา
อวสิฏฺจํ ตาว พฺรูหีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ยาติ ยา นิทฺทา ฯ ยสฺสา
นิทฺทาย ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ ตตฺถาติ กุสลากุสลาพฺยากเตสุ ฯ
สฺวายนฺติ สุปิโน ฯ

[๖๑๘] เอตฺถาติ สงฺฆาทิเสโสติ ปเท ฯ อาทิ จ เสโส จ
อาทิเสสา ฯ สงฺโฆ อาทิเสเสสุ อิจฺฉิตพฺโพ อสฺส อาปตฺตินิกายสฺสาติ
สงฺฆาทิเสโส พหุพฺพิหิ ฯ อาปตฺติวุฏฺฐานนฺติ อาปตฺติโต วุฏฺฐานํ
นิกฺขิปนํ ฯ ตสฺสาติ อาปตฺติวุฏฺฐานสฺส ฯ เอตฺถาติ ปริวาสกมฺมาทีสุ
นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาติ สงฺฆาทิเสโสติ ปทสฺส ฯ ปทภาชนํ ฯ
วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

ยํ อาปตฺติชาตํ สงฺฆาทิเสโส อิติ มยา วุตฺตํ ตฺวํ ยถากถํ
เอกนฺเตน ตํ อาปตฺตึ สุโณหิ สงฺโฆ ว ปริวาสํ เทติ มูลาย
ปฏิกสฺสาติ มานตฺตํ เทติ อพฺเภติ เตน ตสฺมา เอตํ อาปตฺติชาตํ
สงฺฆาทิเสโส อิติ ปณฺฑิเตน วุจฺจติ ฯ

[ปา.๒๒๐ ฯ ส. ๖..๘]

จสทฺโท ปทภาชนญฺจ วจนการณญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ สงฺหาทิเสเส นิมิตฺตภูเต ทานาทีนีติ ปเท นิมิตฺตํ ฯ ตตฺเรวาติ๑ สมุจฺจยกฺขนฺธเก ฯ เนสนฺติ ปริวาสาทีนํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺสํ ปาลิยํ วุตฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ

[๖๑๙] เอตฺถาติ อชฺฌตฺตรูปาทิปเทสุ ฯ หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ หิ วาติ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ พหิทฺธารูเปหิ วาติ ปาโจ กสฺมิญฺจิ โปตฺถเก ทิสฺสติ โส น ยุตฺโต ฯ พหิทฺธารูเป วาติ ปน ยุชฺชติ ฯ อุภยตฺถ วาติ อชฺฌตฺตพหิทฺธารูเป ฯ กฏฺฐ กมฺเปนฺโต โมเจยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิโต ปรนฺติ อิโต วุตฺตอุปายโต ปรํ อธิโก เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ รูเปนาติ รูเปน สห ฯ โมเจติจฺเจวาติ โมเจติ จ เอว อิติ เวทิตพฺโพ ฯ หีติ สจฺจํ ฯ น รูปํ อลภิตฺวา โมเจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

ราเคน องฺคชาตสฺส อุปตฺถมฺโภ ถทฺธภาโว ราคุปตฺถมฺโภ ราคุปตฺถมฺโภ อาทิ เยสํ เต ราคุปตฺถมฺภาทโย ราคุปตฺถมฺภาทีนํ กาโล ราคุ...กาโล ฯ

ยสฺสาติ องฺคชาตสฺส ฯ อิโตติ กาลโต ฯ เตหีติ เตหิ นีลาทีหิ วีมํสนํ น วินิมุตฺตํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

๑. ตตฺเถวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒๒๐.๒๒๑ ฯ ส.๘.๔]

[๖๒๐] ตตฺถาติ อชฺฌตฺตนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตนฺติ สุกฺกโมจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ลพฺภตีติ สุกฺกโมจนํ ลพฺภติ ฯ ตตฺถาติ ปาลิยํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มุตฺตปฺปจฺจยา จาติ อตีตํ สนฺธาย วุตฺตํ ฯ จสทฺโท มุจฺจนุปฺปตฺติยา จ มุตฺตปฺปจฺจยา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ นีลํ ภวิสฺสตีติอาทีสุ วจเนสุ อตฺโถ ทฏฺฐพฺโพ ฯ

[๖๒๑] ตตฺถาติ ตสฺมึ อชฺฌตฺตรูเป โมเจตีติอาทิวจเน ทสฺเสนฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ เตสญฺจาติ จสทฺโท อาปตฺติเภโท จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ เจเตตีติอาทิปเทสุ ฯ เอตฺถ ปนาติ เอตสฺมึ จตุปฺปญฺจเก ฯ ปญฺจาติ ปญฺจ สตานิ ฯ

[๖๒๒] ปเทสูติ ปทํ คเหตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ คณฺหนฺตสฺสาติ คณฺหนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส เจตนุปกฺกมโมจเนติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เจต...จเนติ เจตนาย อุปกฺกเมน สุกฺกโมจเน ฯ ทสฺเสตุนฺติ ญาเปตุํ ฯ ตตฺถาติ ปาลิยํ โหนฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ ตานีติ จกฺกานิ ฯ เอตฺถาติ เอกมูลกจกฺเกสุ ฯ ยถา จ อา ฯ เป ฯ ทสสุ จกฺกานิ วุตฺตานิ ฯ ตานิปิ จกฺกานิ ฯ เอตฺถาปีติ นีลญฺจ เจเตตีติอาทินา นเยน วุตฺตจกฺเกสุ ฯ คมนํ ปวตฺตนํ คติ ทสธา คติ ยสฺส ตํ ทสคติกํ ฯ ตตฺถาติ นเยสุ นิทฺธารณํ ฯ ทุติยนเยน ถุลฺลจฺจยาปตฺติ วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ อนาปตฺติ วุตฺตา ฯ

[๖๒๓] ปุจฺฉิเตนาติ อญฺเญน ปุจฺฉิเตน ภิกฺขุนา ฯ ตตฺราติ

[ปา.๒๒๑..๒๓๗ ฯ ส.๔..๑๓]

อาปตฺตานาปตฺติเภทาธิกาเร ฯ สลฺลกฺขณา[๑] ฯ กุกฺกุจฺเจนาติ ปทํ อาคโตติ ปเท เหตุ ฯ อถาติ อนนฺตรํ ฯ ตตฺถาติ ทสสุ[๓] ปเทสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถ จาติ ทสสุ[๔] ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ สรูเปเนว ราโค วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ

[๖๒๔] โมจนสฺสาเท ปโยคา สมเวกฺขิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุสฺส ฯ ราค...ธานนฺติ ปทํ วูปสเมตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ มุจฺจนสฺสาเท วินิจฺฉโย ฯ อชฺฌตฺติเก วินิจฺฉโย อโนกาสนฺติ โยนึ ฯ วนภงฺเค วินิจฺฉโย ฯ ตมฺโพลญฺจ[๕] คนฺโธ จ ปุปฺผญฺจ วาโส จ ตมฺโพลคนฺธปุปฺผวาสา ฯ

[๖๒๕] เจเตติ น อุปกฺกมตีติอาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ อิทํ อาคตเมวาติ สเจ ปนสฺส วิตกฺกยโตปิ น มุจฺจตีติ อิทํ วจนํ โปราณกฎฺจกถายํ อาคตเมว โหติ[๖] ฯ สุปินนฺเตว การเณนาติ สุปิเน ปวตฺตอุปกฺกมเหตุนา ฯ สจสฺสาวิสโยติ[๗] สเจ อสฺส ภิกฺขุสฺส อวิสโย ฯ

[๖๒๖] วินีตวตฺถูสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ วิตกฺกวตฺถุสฺมึ ฯ

๑. สลฺลกฺขณายาติ ภวิตพฺพํ ฯ ๒. อิโต ปรํ สลฺลกฺขณวิธีติ นิปฺผนฺนปทํ นฎฺจํ ภเวยฺย ฯ ๓.๔. เอกาทสฺสุ ฯ ๕. ตมฺพูล อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๖. อยํ โยชนา วณฺณนาย น สเมติ วิย ฯ ๗. ทิสฺสมานวณฺณนายนฺตุ สจสฺส วิสโยติ อาคตํ ฯ

[ปา.๒๓๗.๒๓๘ ฯ ส.๑๓..๑๘]

วิตกฺกคติเกนาติ วิตกฺกอนุคเตน ภิกฺขุนา ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ปริพาเห อุปฺปนฺเน มคฺคํ คจฺฉนฺเตน น คนฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺธิตพฺพํ ฯ เอตฺถ จาติ อุทฺณฺชลวตฺถูสุ ฯ อิโตติ อุทฺณฺชล-วตฺถุโต ฯ ปุปฺผาวลฺลิยวตฺถูสูติ[๑] ปทํ วิเสโสติ ปเท อาธาโร ฯ

[๖๒๗] ตตฺราติ กายสํสคฺคสิกฺขาปเท ฯ อสฺสาติ คพฺภสฺส ฯ ยถา อนฺโตเยว อาวิชฺฌนฺเตหิ วิจริตุํ สกฺกา โหติ โส คพฺโภ มชฺเฌ ฯ เป ฯ กโตติ สมฺพนฺโธ ฯ โสติ อุทายิ ฯ พฺราหฺม-เณนาติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท กตฺตา ฯ ตสฺสาติ พฺราหฺมณสฺส ฯ สทฺธาวิฆาตาเปกฺขาติ สทฺธาย หนเน อิจฺฉนฺติ ฯ ตตฺถาติ อุพฺพา-รตฺตตาติ ปเท วิคฺคโห ฯ กุลิตฺถีหีติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ

[๖๒๘] ยกฺขาทีหิ วิยาติ ยกฺขาทีหิ โอติณฺณา สตฺตา วิย ฯ ราเคนาติ ปทํ โอติณฺโณติ ปเท กตฺตา ฯ กูปาทีหิ วิยาติ กูปาทีหิ โอติณฺณา สตฺตา วิย ฯ อสฺสาติ โอติณฺโณติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ ปริณเตนาติ ปริวตฺเตน ฯ ตนฺติ จิตฺตํ ฯ อสฺสาติ วิปริณตนฺติ ปทสฺส ฯ อนฺเตติ ปทํ อาหาติ ปเท อาธาโร ฯ เอตนฺติ กายสํสคฺคํ ฯ อสฺสาติ กายสํสคฺคํ สมาปชฺเชยฺยาติ ปทสฺส ฯ หตฺถคฺ ฯ เป ฯ เภทนฺติ ปทํ ทสฺสิตนฺติ[๒] ปเท กมฺมํ ฯ อสฺสาติ กายสํสคฺคํ สมาปชฺเชยฺยาติ

๑. ปุปฺผาวพิยํ อิติ ปาลิ ...วลิย อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๒. ทสฺสนํ อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

ปทสฺส ฯ เอตฺถาติ สิกฺขาปเท ฯ ตตฺถาติ ปทภาชเน อาหาติ ปเท อาธาโร ฯ เอตฺถาติ เวณิคฺคาหนฺติ ปเท ฯ

[๖๒๙] ตนฺติ หตฺถคฺคาหาทิกํ ฯ ตสฺสาติ หตฺถคฺคาหาทิปทสฺส ฯ ตตฺถาติ อามสนาติอาทิปเทสุ ฯ อามสนา นาม อามฏฺฐมตฺตาติ ยํ ปทํ ภควตา วุตฺตํ ฉุปนํ นาม ผุฏฺฐมตฺตนฺติ ยญฺจ ปทํ ภควตา วุตฺตํ อิเมสํ ทฺวินฺนํ ปทานํ อยํ วิเสโสติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺเถวาติ ผุฏฺฐโอกาเส ฯ อยํ หีติ อยํ สงฺฆฏฺฏนา ฯ ยมฺปิ เอกเมว ปทํ วุตฺตํ ฯ ตตฺราปีติ ปเท อยํ วิเสโสติ สมฺพนฺโธ ฯ ทุติยํ ปทํ อิตฺถิยา ฯ เป ฯ วเสน วุตฺตนฺติ โยชนา ฯ

[๖๓๐] ตตฺถาติ ภิกฺขุ จ นนฺติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ นนฺติ ปทสฺส วิวรณํ เอตนฺติ ฯ เอตํ กายนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอเตสุ เจวาติ อามสนาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ อามสนาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อุมฺมสนายปิ วินิจฺฉโย ฯ

[๖๓๑] สมฺพหุลาติ สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา ฯ โย หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ โส ภิกฺขุ อาปชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ มชฺฌคตานํ อิตฺถีนํ คณนาย ถุลฺลจฺจเย อาปชฺชติ ฯ ตา หิ เตนาติ หิ สจฺจํ ตา อิตฺถิโย เตน ภิกฺขุนา ฯ อผุฏฺฐาสุ อิตฺถีสุ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปุริมนยมหาปจฺจรีวุตฺตนเยสุ นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ คเหตฺวาติ ปทํ ฐิตาสูติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิตฺถีสูติ นิทฺธารณํ ฯ สมสาราโค สมิตาคโตติ จ เทฺว

[ปา.๒๕๐..๒๕๓... ฯ ส.๒๒..๒๗]

ปาธา ฯ ปุริม... ถุลฺลจฺจเย อาปชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ
อิตฺถีสุ นิทฺธารณํ ฯ เจ โสติ โส ภิกฺขุ คณฺหาติ เจ ฯ
เตนาติ ภิกฺขุนา อามฏฺฐนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

วิรฬวตฺถนิวตฺถนฺติ อฑนวตฺถปริทหิตํ ฯ ตตฺราติ ภิกฺขูสุ ฺ
นิทฺธารณํ ฯ เจติ ปทํ ผุสนฺตีติ ปเทน สมฺพนฺธิตพฺพํ ฯ ตตฺถาติ
ตสฺมึ อธิกาเร วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ น โกฏฺฐาสวเสน
อยํ อาปตฺติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๖๓๒] เอตฺถ อธิกาเร ฯ โย ปน กาย ฯ เป ฯ อาปชฺชตีติ
โจทโก อาห ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา กายํ คณฺหาติ ฯ
ยถาวตฺถุกเมว วตฺถุอนุรูปกเมว ยุชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ
มหาสุมตฺเถรสฺส ฯ เตน ตสฺมา ฯ ยถานิทฺทิฏฺฐนิทฺเทเส วุตฺตํ
ครุกํ ภิกฺขุโน ปณฺฑิโต การเย ปกาเสยฺยาติ โยชนา ฯ อิตีติ ปทํ
อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เถรสฺส ลทฺธึ ปากฏํ กาตุํ เอตฺถาติอาทิ
วุตฺตํ ฯ เอตฺถาติ คาถายํ ฯ วตฺถูติ วตฺถุ นาม อิตฺถี ฯ
กายสํสคฺคราเคน ปวตฺโตปิ ฯ อิตโรปิ ภิกฺขุ ถุลฺลจฺจยํ อาปชฺชติ ฯ
อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

สญฺญาย อิตฺถีสญฺญาย วิราคิตมฺหิ วิรทฺธาย คหเณ จ
กายปฏิพทฺธคฺคหเณ จ วิราคิเต วิรทฺเธ ยถานิทฺทิฏฺฐนิทฺเทเส
วุตฺตํ ครุกํ ตตฺถ ตสฺมึ กายปฺปฏิพทฺธํ คณฺหิสฺสามีติอาทิวุตฺตคฺคหเณ

๑. อุโภสุ ชเนสูติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๒๕๓.. ฯ ส.๒๗..๒๘]

น ทิสฺสติ ฯ

อสฺสาปีติ มหาปทุมตฺเถรสฺส ฯ หิสทฺโท วิตฺถาโร ฯ อิมินา จาติ ภิกฺขุนา วิราคิตาติ ปเท กตฺตา ฯ อุปฺปาทิตาติ อิมินา ภิกฺขุนา อุปฺปาทิตา ฯ ตนฺติ กายปฺปฏิพทฺธํ ฯ อิมินา จ ภิกฺขุนา ฯ ตํ กายปฺปฏิพทฺธํ อคฺคเหตฺวา อิตฺถี อิมินา ภิกฺขุนา คหิตา ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ ยถาวุตฺตคฺคหเณ น ทิสฺสตีติ ปเท อาธาโร ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

เอตฺถ ทฺวีสุ เถรวาเทสุ มหาสุมตฺเถรวาโทเยว สเมตีติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท อิมาย ปาลิยา จ อฏฺฐกถาวินิจฺฉเยหิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ยทิ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อาทินา จาติ จสทฺโท อปิสทฺทตฺเถ ปวตฺตติ ฯ อาทินาปีติปิ อตฺถิ ฯ โสติ วิเสโส ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ ถุลฺลจฺจยนฺติ เอตฺถ อิติสทฺโท คมฺยมานตฺถตฺตา น วุตฺโต ฯ

[๖๓๓] โย จายํ วตฺถุมิสฺสกนโย ฯ ตสฺมึปิ วตฺถุมิสฺสกนเย ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ ตายาติ อิตฺถิยา อามฏฺโฐ ฉุปิโตติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ เอเตน อุปาเยน นิสฺสคฺคิเยน ฯ เป ฯ ทุกฺกฏสฺสาติ วจนํ ยาว อตฺถิ ตาว เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถ จาติ นิสฺสคฺคิเยนาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อยํ ภิกฺขุ กาเยน ฯ เป ฯ ปฏิวิชานาติ อิติ วุจฺจติ ฯ

[๖๓๔] ตตฺถาติ ปุริมนยาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ อิตฺถิยาติ ปทํ

ผุฏฺโฐติ ปเท กตฺตา ฯ โย หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ เสวเน
อธิปฺปาโย ยสฺส โส เสวนาธิปฺปาโย ฯ เอตฺถ ปนาติ เอตสฺมึ
โมกฺขาธิปฺปาโย กาเยน วายมติ ผสฺสํ ปฏิวิชานาตีติอาทิเก
ฐาเน เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ ตโต อิตฺถิโต ฯ เอสา
อนตฺถิโก อยํ มยาติ เอสา อิตฺถี อยํ ภิกฺขุ มยา อนตฺถิโก
อิติ ญตฺวา สยเมว ปกฺกมิสฺสติ ฯ ตโตติ ฐานโต ฯ นนฺติ
อิตฺถึ ฯ อิตีติ มนสิกตฺวา ฯ เอวํ หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ

[๖๓๕] ตตฺถาติ ปาลิยํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อิตฺถี
นาม มาตา วา โหตุ ธีตา วา สพฺพา อิตฺถิโย ฯ ตสฺมินฺติ
นาวาทิเก ฯ เอตฺถาติ กาสาเว ฯ ตตฺราปีติ กทฺทมกูเปสุ ฯ
หีติ วิตฺถาโร ฯ

ตญฺจ โขติ นิวาสนาทิกํ ฯ อาภรณภณฺเฑสุติ นิทฺธารณํ ฯ

[๖๓๖] โธตา จ สา วิทฺธา จาติ โธตวิทฺธา น โธตวิทฺธา
อโธตวิทฺธา ฯ ยถาชาโต ปนาติ ชาตานุรูโป ฯ อากรมุตฺโตติ
อุปฺปตฺติฏฺฐานมุตฺโต ฯ เอตฺถ จาติ สิลา โธตวิทฺธา รตน-
สํยุตฺตาติ วจเน ฯ เอตานิปีติ สุวณฺณปทุมปุพฺพุฬกาทีนิ๑ ฯ เตสนฺติ

๑. อิทานิ พุพฺพุฬก อิติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๒๖๔.๒๖๕ ฯ ส.๓๑..๓๖]

เจติยรกฺขนกานํ ฯ ตมฺปีติ[๒] มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตวจนํ ฯ สพฺพนฺติ[๓] สพฺพํ วจนํ ฯ เสนาสนปริโภโคติ เสนาสเน ปริกฺขารสงฺขาต- ปริโภโค ฯ เสนาสนปริโภเคติปิ อตฺถิ ฯ ธมฺมวินยวณฺณนฏฺ- ฐาเนติ ธมฺมวินยานํ กถนฏฺฐานภูเต ฯ ผลิกตฺถมฺเภ[๓] รตนทามปฺ- ปฏิมณฺฑิเต รตนมณฺฑเป กโรนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ รตนทามปฺ- ปฏิมณฺฑิเตติ รตนาวลีปฏิมณฺฑิเต ฯ ตตฺถาติ รตนมณฺฑเป สพฺพุปกรณานีติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพุ...ณานีติ ปทํ ปฏิชคฺคิตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ปฏิชคฺคิตุนฺติ ปฏิชคฺคนํ ฯ อิตเรติ อโธตวิทฺธา โลหิตงฺคมสารคลฺลา[๔] ฯ จสทฺโท น เกวลเมว อามาสา ภณฺฑมูลตฺถาย สมฺปฏิจฺฉิตุํ วฏฺฏตีติ ญาเปติ ฯ อิตเร วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๖๓๗] อิตรานิปีติ สตฺติโตมรานิ ฯ วิโยเชตฺวาติ โมเจตฺวา ฯ วิสชฺเชตฺวาติปิ อตฺถิ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ

สรานิ ปริตฺตายนฺติ รกฺขนฺติ เอตฺถาติ สรปริตฺตาณานิ ฯ ลพฺภมาเนสูติ นิทฺธารณํ ฯ เวธิสฺสามิ อิติ มนสิกาเรน ฯ เวธิสฺสามีติปิ อตฺถิ ฯ ปเรสํ อุปโรโธ ปรูปโรโธ ปรูปโรธสฺส นีวารณํ ปรูปโรธนีวารณํ ฯ เอตนฺติ สรปริตฺตาณํ ฯ อิติสทฺโท

๑. วณฺณนาปาโฐ อปิสทฺทรหิโต ฯ ๒.๓.๔. สพฺพอฏฺฐกถาสุ ผฏิก... โลหิตก... อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒๖๕ ฯ ส.๓๖.๓๗]

สมาปนฺโน ฯ

จมฺมํ สตฺถกโกสกํ กริสฺสามีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๖๓๘] ตโตติ ปาราชิกปฺปโหนกกาลโต ฯ น เกวลํ ทารุนา เอว สํสคฺเค ทุกฺกฏเมวาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ รชฺชุมฺหิ ฯ อิธาติ ทณฺฑวตฺถุมฺหิ ฯ

ทุติยสงฺฆาทิเสสโยชนา นิฏฺฐิตา ฯ

[๖๓๙] อิติสทฺโท นิทสฺสนํ อาทฺยตฺโถ วา ฯ ตตฺถาติ ทุฏฺฐุลฺลวาจาสิกฺขาปเท¹ วินิจฺฉโย ฯ อุจฺจํ กริยติ เอตาย กถายาติ อุจฺจกรณี ฯ นานา วิธา ปการา เอติสฺสาติ นานาวิธา ฯ ปโลเภติ เอตายาติ ปโลภนา ฯ ปโลภนา จ สา กถา จาติ ปโลภนกถา ฯ นานาวิธา จ สา ปโลภนกถา จาติ นานาวิธปฺ- ปโลภนกถา ฯ อุจฺจกรณี จ นานาวิธปฺปโลภนกถา จาติ อุจฺจกรณินานาวิธปฺปโลภนกถา ฯ

อุจฺจกรณินานาวิธนฺติปิ อตฺถิ ฯ อุจฺจกรณี จ สา นานาวิธา จาติ อุจฺจกรณินานาวิธา ฯ

[๖๔๐] อิธาติ สิกฺขาปเท ฯ ตตฺถาติ มาตุคาโมติอาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท สาตฺถกนิรตฺถกกถํ จ อสทฺธมฺม...กถํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อิธาติ สิกฺขาปเท ฯ เอวนฺติ อสทฺธมฺมวจนํ ฯ โอภาสนฺตสฺสาติ ปทํ โอภาโสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อชฺฌาจาโร-

๑. อิทานิ ทุฏฺฐุลฺลวาจ...อิติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๒๖๕..๓๗๑ ฯ ส.๓๗..๔๐]

ตีมสฺส วิวรณํ ราควเสน ฯ เป ฯ อาจาโรติ ฯ สญฺญมเวลํ
อภิภวิตฺวา อาจาโร ปวตฺตนนฺติ อตฺโถ ฯ

[๖๔๑] เทฺว มคฺเค อาทิสฺสาติอาทิ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ
ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ นิทฺเทเส วาติ[๑] นิทฺเทเส เอว น
อุทฺเทเส ฯ

นิทฺเทเส ปน วินิจฺฉโย ฯ น ตาว สีสํ เอตีติ สงฺฆาทิเสโส
ตาว มตฺถกํ น คจฺฉติ ฯ วาจาปโตเทนาติ วาจาสงฺขาต-
ปโตเทน[๒] ฯ อฆฏฺเฏตีติ อวณฺณภณเน อฆฏฺเฏ ฯ เตสูติ เอกาทสสุ
ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อิเมหิ ปเทหิ อวณฺณภณเน ฆฏฺเฏเยว ฯ
เทหิ เมติ ยาจนายปีติ ปทํ น เอตีติ ปเท อาธาโร ฯ
เอตฺตเกเนวาติ เทหิ เมติ ยาจเนเนว ฯ อายาจนวจเนสุปีติ
อาธาโร ฯ อาจิกฺขนาย วิชฺชมานสฺส ปุฏฺโจ อาจิกฺขตีติ[๓] ปทสฺส
อตฺโถ ฯ เอตฺถ จาติ อาจิกฺขนาย อาธาโร ฯ

สุกฺขํ โสตํ ยสฺสา สา สุกฺขโสตา ฯ นิจฺจํ โลหิเตน
กิลินฺนํ นิจฺจโลหิตกิลินฺนํ นิจฺจโลหิตกิลินฺนํ โสตํ ยสฺสา สา
นิจฺจโลหิตกิลินฺนโสตา ฯ นิจฺจํ ปกฺขิตฺตํ อาณิโจลํ ยสฺสา สา
นิจฺจปฺปกฺขิตฺตาณิโจลา ฯ

๑. วณฺณนายํ อุทฺเทเส ตาว อิติ อาคตํ ฯ โยชนาปาโฐ ยุตฺตตโร มญฺญามิ ฯ
๒. ...ปโฏฺเทนาติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๓. ภณตีติ ปาลิ ฯ

[ปา.๒๗๑.๒๗๒ ฯ ส.๔๐.๔๑]

ปเทสูติ นิทฺธารณํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ เสสานิ อนิมิตฺตาสีติ-
อาทีนิ อาปตฺติกรานิ โหนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อนิมิตฺเตติ ปทํ
ฌฏิตาเนวาติ ปเท อาธาโร ฯ

[๖๔๒] อิทานีติ ปทํ อาหาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ยฺวายนฺติ
โย อยํ ภิกฺขุ ฯ ตสฺสาติ ภิกฺขุโน ภณนาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อาทิสฺสาติ ปทํ ภณนาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ วเสนาติ ปทํ
ทสฺเสนฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ เตสนฺติ อิตฺถี จ
โหตีติอาทิปทานํ ฯ

อิธาติ สิกิขาปเท ฯ

[๖๔๓] สพฺพนฺติ กกฺกสโลมนฺติอาทิกํ สพฺพํ วจนํ ฯ น[๑]
วาปิตํ โข เตติ วีชํ ตยา น วาปิตํ ฯ ปฏิกฺขิตฺตนฺติปิ อตฺถิ ฯ
อุทเกน อาสิตฺตํ สมีกตํ ปฏิวุตฺตํ นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ อุทกวปฺเปติ
ปทํ อาสิตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ วีเชหีติ ปทํ อปฺปติฏฺฐิต อิติ
ปเท กตฺตา ฯ อปฺปติฏฺฐิโตกาเสติ ปทํ ปติฏฺฐาเปตฺวาติ ปเท
อาธาโร ฯ ปาณเกหีติ ปทํ วินาสิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ
วินาสิตวีเช วาติ ปทํ โอกาเสติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วินาสิตํ
วีชํ ยสฺมึ โส วินาสิตวีโช ฯ วาสทฺโท อปฺปติฏฺฐิโตกาเส
วา โอกาเส วาติ โยเชตพฺโพ ฯ โอกาเสติ ปทํ ปติฏฺฐาเปตฺวาติ
ปเท อาธาโร ฯ ปติฏฺฐาเปตฺวาติ ปทํ อาสิตฺตนฺติ ปเท

๑. อยํ นสทฺโท ปาลิยมฺปิ วณฺณนายมฺปิ น อาคโต ฯ

[ปา.๒๗๒..๒๗๘ ฯ ส.๔๒..๔๔]

ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อาสิตฺตนฺติ ปทํ สญฺญี ฯ ถลวปฺเปติ ปทํ สมีกตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ เตสูติ อาสิตฺตสมีกเตสุ วิเชสุ นิทฺธารณํ ฯ

[๖๔๔] ตตฺถาติ อตฺตกามสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารนฺติ จ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ เอตนฺติ ปจฺจโยติ วจนํ ฯ เตนาติ ภึสเกน[๑] อนุญฺญาต อิติ ปเท กตฺตา ฯ ยงฺกิญฺจิ ฯ เป ฯ ผาณิตาทิ อิติ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ ปริกฺขาโร อิติ ปน ปริวาโร วุจฺจติ ปณฺฑิเตนาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิธ ปนาติ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกิขารนฺติ ปเท ฯ รกฺขนโตติ ปทํ ปริวาโรปีติ ปเท เหตุ ฯ ยถา ชีวิตํ จิรํ ปวตฺตติ เอวํ ยสฺส ชีวิตสฺส การณภาวโต ตํ คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ[๒] สมฺภาโร โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตฺถิยาติ ปทํ ปริหายามีติ ปเท อปาทานํ ฯ

[๖๔๕] ตตฺราติ อตฺถวิกปฺปทฺวเยสุ ฯ เสสนฺติ อธิปฺปายนฺติ ปทํ พฺยญฺชนมตฺตํ ฯ เสสนฺติ กามเหตุนฺติ ปททฺวยํ ฯ เอตฺตาวตาติ เอตฺตเกน วุตฺตวจเนน ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ตนฺติ เอตทคฺคนฺติอาทิ วจนํ ฯ เอตฺถาติ เอตทคฺคนฺติอาทิวจเน ฯ เอตทคฺคนฺติ เอสา อคฺคา ฯ ปาริจริยานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ภาสโต

๑. วณฺณนายํ ภิสกฺก อิติ วลญฺชียติ ฯ ๒. เอตฺถ ปริกิขารสทฺโท อติเรโก คิลานปฺปจฺจยเภสชฺชนฺติ เอตฺตกเมว ยุชฺชติ ฯ

[ปา.๒๗๙..๒๘๔ ฯ ส.๔๔..๔๖]

จ๑ ตสฺส สงฺฆาทิเสโสติ สมฺพนฺโธ ฯ ภาสโต จาติ ภาสนฺตสฺสาปิ ฯ จสทฺโท อปิสทฺทตฺเถ วตฺตติ ฯ

[๖๔๖] ตตฺถาติ สญฺจริตฺเต ฯ รนฺธาปนญฺจ ปจาปนญฺจ ปริเวสนญฺจ รนฺธาปนปจาปนปริเวสนํ๒ ฯ เตติ อาชีวกสฺสาวกา ฯ เตนาติปิ ปาโฐ อยุตฺโต วิย ทิสฺสติ ฯ เตน รนฺธาปน... สนาทินาติ ปาเฐน ภวิตพฺพํ ฯ ตนฺติ๓ อิตฺถึ ฯ เขตฺตกมฺมญฺจ กจวรจฺฉฑฺฑนญฺจ อุทกาหรณาทิ จ เขตฺต...รณาทิ ฯ น อุปหนนฺติปิ อตฺถิ น ทินฺนนฺติ อตฺโถ ฯ ตนฺติ อุทายึ ฯ ปณิตกนฺติ ปณิธานํ ฯ ปราชิเตนาติ ปทํ ทาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน ฯ

[๖๔๗] ตนฺติ สญฺจริตฺตํ ฯ สมาปชฺชนฺเตนาติ ปทํ คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เกนจีติ ปทํ เปสิเตนาติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ สญฺจริตฺตํ สมาปชฺเชยฺยาติ ปทสฺส ฯ เตน จาติ๔ ตสฺมา ฯ อสฺสาติ อิตฺถิยา วา ปุริสมตึ ปุริสสฺส วา อิตฺถีมตินฺติ ปทสฺส ฯ เตสนฺติ อิตฺถีปุริสานํ ฯ ตตฺถาติ ชายตฺตเน ชารตฺตเนติ ทฺวีสุ ปเทสุ ฯ เอตนฺติ ชายชารภาวํ ฯ อาโรเจนฺเตนาติ ปทํ วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ ชายตฺตเนว วา ชารตฺตเน วาติ ปทสฺส ฯ เอเตเนว อุปาเยนาติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท

๑. ภาเสนฺโตติ วณฺณนาปาโฐ จสทฺทรหิโต จ ฯ ๒.๓.๔. ...ปริเวสาปน นํ เตเนว อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒๘๕..๒๙๘ ฯ ส.๔๖..๔๙]

ตติยาวิเสสนํ ฯ ตสฺสาปีติ ปุริสสฺส วา ฯ

[๖๔๘] เอตฺถาติ ตสฺมึ ปเท ฯ ตาสุ อิตฺถีสุ ฯ ตตฺถาติ มาตุรกฺขิตาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ เตนสฺสาติ ตสฺมา อสฺส มาตุรกฺขิตาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ รกฺขตีติอาทิปเทสุ ฯ อสฺสาติ อิตฺถิยา ฯ ตสฺสาติ อิตฺถิยา ฯ

โคตฺตํ อสฺส อตฺถีติ โคตฺตํ ฯ ธมฺโม อสฺส อตฺถีติ ธมฺโม ฯ

สโคตฺเตหิ สหธมฺมิเกหีติ ปททฺวยํ รกฺขิตาติ ปเท กตฺตา ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ จสทฺโท สโคตฺเตหิ จ สห...หิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

สมานํ โคตฺตํ เยสํ ชนานํ เต สโคตฺตา ฯ สหจริตพฺโพ ธมฺโม สหธมฺโม สหธมฺโม เอเตสํ อตฺถีติ สหธมฺมิกา ฯ อถวา สห สมาเน กุเล ธมฺโม สหธมฺโม สหธมฺโม เอเตสํ อตฺถีติ สหธมฺมิกา ฯ

อุทฺทิสฺสาติ ปทํ ปพฺพชิเตหีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปพฺพชิเตหิ เอกํ สตฺถารํ ฯ เป ฯ ปนฺเนหีติ ปททฺวยํ สหธมฺมิเกหีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตน วุตฺตํ สารตฺถทีปนิยํ สหธมฺมิเกหีติ เอกสฺส สตฺถุ สาสเน ฯ เป ฯ เตเนวาห เอกํ สตฺถารนฺติ-อาทินฺติ ฯ กสฺมิญฺจิ โปตฺถเก เอกคณปริยาปนฺเนหิ จาติ จสทฺโท ทิสฺสติ เอวํ สติ วิเสสนทฺวยํ สมุจฺเจติ จสทฺทสฺส

๑. อยํ อติเรโก ฯ

[ป่า.๒๙๘.๒๙๙ ฯ ส.๔๙.๕๐]

ปน อภาโว ยุตฺตตโร ฯ

[๖๔๙] ธนกฺกีตาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาติ ธนกฺกีตาติ ปทสฺส ฯ ปุริเสน ปน สมฺปฏิจฺฉิตตฺตา ภริยา โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ ฉนฺทวาสินีติ ปทสฺส ฯ เอตนฺติ โภควาสินีติ ปทํ ฯ เอตนฺติ ปฏวาสินีติ ปทํ ฯ อุภินฺนนฺติ ปทํ หตฺเถติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อุทกปาติยาติ ปทํ โอตาเรตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ โอตาเรตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ วตฺวาติ ปทํ ปริคฺคหิตายาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปริคฺ...ยาติ คเหตาย อิตฺถิยา ฯ โวหารนามนฺติ กถนวเสน นามํ ฯ เอตนฺติ โอทปตฺตกินีติ ปทํ ฯ อสฺส โอทปตฺตกินีติ ปทสฺส นิทฺเทเสปิ อตฺโถ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ ตาย อิตฺถิยา ฯ อุทกปตฺตํ อุทกปาตึ ฯ ตํ ปุริสํ ฯ กฏฺฐหาริกาทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ยสฺสาติ อิตฺถิยา ฯ อุสฺสิโต ธโช ยสฺสา สา อุสฺสิตทฺธชา ฯ

[๖๕๐] อิทานิ ปุริโส ฯ เป ฯ อาทีสุ ปเทสุ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ เตนาติ เตน ภิกฺขุนา สาสเน อาโรจิเต ฯ มหาสุมตฺเถโร ปนาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺส วุตฺเตปีติ สาสเน ภิกฺขุนา ตสฺส ปุคฺคลสฺส วุตฺเตปิ ฯ วีมํสนตฺถเมว[๑] วีมํสนสงฺขาตํ ปโยชนเมว โหติ ฯ อิติ ตสฺมา ฯ อสฺสาติ ภเวยฺย ฯ อาปนฺโน วสฺส ปาราชิกนฺติ ปาราชิกํ อาปนฺโน ว ภเวยฺย ฯ อาปนฺโน

๑. วีมฏฺเฐเมว อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๒๙๙.๓๐๐ ฯ ส.๕๐..๕๒]

จสฺส ปาราชิโกติปิ ปาโจ อาปตฺตึ อาปนฺโน จ ปาราชิโก
ปราชยํ อาปนฺโน อสฺส ภเวยฺยาติ อตฺโถ ฯ สมฺปทมิทนฺติ อิทํ
อุปมาสมฺปทํ ฯ ตํ ปเนตนฺติ มหาสุมตฺเถรวจนํ สเมติ ฯ
คนฺตฺวาติ ปทํ วทโตปีติ[๑] ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ โหหิ กิร
ฯ เป ฯ ธนกฺกีตาติ วจเน ภิกฺขุนา วตฺตพฺเพ วทนฺตสฺสาปิ วิสงฺเกโต
นตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ วตฺตพฺเพติ ปทํ วทนฺตสฺสาติ ปเท ลกฺขณ-
กิริยา ฯ วจเนสูติ นิทฺธารณํ ฯ อญฺญ...น วาติ ปทํ
วทนฺตสฺสาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อวุตฺเตสุปิ วจเนสุ ฯ
ภตฺตรนฺธกาติ[๒] ภตฺตปาจิกา ฯ อิตีติ[๓] ตสฺมา ฯ คนฺตฺวาติ ปทํ
วทนฺตสฺสาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตฺถาติ ปิตุรกฺขิตํ พฺรูหีติอาทีสุ
วิเสโส ฯ สาสนปฺเปสเน มูลภูตา หุตฺวา ติฏฺฐนฺตีติ มูลฏฺฐา ฯ
จสทฺโท เอก...ทิวเสน จ มูลฏฺฐานํ วเสน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ
โส หีติ หิ สจฺจํ โส เปยฺยาลเภโท ฯ ปุพฺเพติ ปรมสงฺฆาทิเสเส ฯ
นาสฺสาติ อสฺส เปยฺยาลเภทสฺส วิภาคํ ฯ เป ฯ น กริมฺหา มยํ ฯ

[๖๕๑] จตุกฺเกสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตตฺถาติ ปฏิคฺคณฺหาตีติอาทิปเทสุ
นิทฺธารณํ ฯ เอตฺโต ว ฐานโต ฯ ปุริเสนาติ ปทํ วุจฺจมาโนติ
ปเท กตฺตา ฯ ตสฺส ปุริสสฺส ฯ ตํ สาสนํ ฯ อถ นนฺติ สเจ

๑. วณฺณนาปาโจ อปิสทฺทรหิโต ฯ ๒. ...รนฺธิกาติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๓. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา. ๓๐๐...๓๒๑ ฯ ส.๕๒...๕๔]

นํ ภิกฺขุํ ฯ น วาติ น ภวิสฺสามีติ วา วทติ ฯ เตนาติ ปุริเสน อปฺปหิโตปีติ ปเท กตฺตา ฯ ตาย อิตฺถิยา สมุฏฺฐาปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๖๕๒] สมฺพหุลาปิ เอกวตฺถุสฺมึ อาปชฺชนฺตีติ สมฺพหุลาปิ ภิกฺขู เอกวตฺถุสฺมึ นิมิตฺตภูเต อาปชฺชนฺติ ฯ เอกสฺส ภิกฺขุสฺส อาปตฺติโยติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท สมฺพหุเล อเปกฺขติ ฯ ตตฺถาติ ปาสาเท ฯ หีติ สจฺจํ ฯ

ปทวีติหารมตฺเตน ปทสฺส นิกฺเขปเนเนว วาจาย ภณิเตน จ สพฺพานิ ครุกานิ สปฺปฏิกมฺมานิ จตุสฺสฏฺฐึ อาปตฺติโย เอกโต อาปชฺเชยฺย ภิกฺขุ เอสา ปญฺหา กุสเลหิ จินฺติตา อิติ เอตํ วจนํ ปริวาเรปิ ภควตา วุตฺตํ ฯ

วาจายาติ ปทํ ภณิเตนาติ ปเท กมฺมํ ฯ จสทฺโท ปท...น จ ภณิเตน จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อตฺถวสนฺติ อธิปฺปายวิเสสํ ฯ เอตฺถาติ คาถาย ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ เอเกน ปุริเสน เปสิตสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ เอกสฺส ภิกฺขุโน อาปตฺติโยติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตฺถีสูติ นิมิตฺตํ ฯ เอตฺถ จาติ สญฺจริตฺตสิกฺขาปเท ฯ สญฺจริตฺตกมฺมนฺติ สญฺจริตฺตสงฺขาตกมฺมํ ฯ ตสฺสาติ จตุกฺกสฺส ฯ

[๖๕๓] อนาปตฺติ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ กิญฺจิ วา กมฺมํ ฯ วิปฺปกตนฺติ อนิฏฺฐิตํ ฯ ตตฺถาติ อุโปสถาคาราทิกมฺเม การุกานนฺติ ปเท อาธาโร ฯ การกานนฺติปิ อตฺถิ ฯ ปหิเณยฺยาติ

[ปา.๓๒๑...๓๒๓ ฯ ส.๕๔...๕๗]

ปเท วา เหตุ ฯ การุกานนฺติ ปทํ ภตฺต...ตฺถายาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

ภตฺตญฺจ เวตฺตนญฺจ ภตฺตเวตฺตนํ ภตฺตเวตฺตนเมว อตฺโถ ปโยชนํ ภตฺตเวตฺตนตฺโถ ฯ

อุปาสิกา วา อุปาสกสฺส สนฺติกํ ภิกฺขุํ ปหิเณยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ เภสชฺชตายปีติ ปทํ ปหิตสฺสาติ ปเท เหตุ ฯ เภสชฺชํ เอว เภสชฺชตา ฯ เภสชฺชตฺถายาติปิ อตฺถิ ฯ อุปาสเกน วาติ ปทํ ปหิตสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ

[๖๕๔] นิสินฺนสฺสาติ ปทํ วุตฺเตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อาคมิสฺสตีติ ตว สนฺติเก อาคมิสฺสติ ฯ อิติ วจเน เกนจิ ปุริเสน วุตฺเต สาธูติ สมฺปฏิจฺฉิ๑ ภิกฺขุ ฯ ตนฺติ อิตฺถึ ตสฺสา อิตฺถิยา ฯ ตโต ฐานโต ฯ ขีณาสวสฺสาปีติ เอตฺถ อปิสทฺเทน เสกฺขปุถุชฺชนานํ วตฺตพฺพเมว นตฺถีติ ทีเปติ ฯ อสฺสาติ ขีณาสวสฺส ฯ

วุจฺจิยเต วจนียํ ฯ อลํ วตฺตุํ อรหํ วจนียํ เอเตสุ อิตฺถีปุริเสสูติ อลํวจนียา ฯ

นนฺติ มาตรํ ฯ ตนฺติ มาตรํ ฯ ตสฺสา มาตุยา ฯ ปณฺณตฺตึ ปน ชานิตฺวาติ สิกฺขาปทํ ชานิตฺวา สมาปชฺชโต อาปตฺติ ฯ

ปณฺณตฺติชานเน สติ อลํวจนียภาวสฺส อชานนํ นาม นตฺถิ ตสฺมา ปณฺณตฺตีติ เอตฺตกเมว วุตฺตํ ฯ ฏีกายํ ปน ปณฺณตฺตึ

๑. สมฺปฏิจฺฉิตฺวาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๒๓ ฯ ส.๕๗.๕๘]

ชานิตฺวาติ อลํวจนียภาวํ วาติ วตฺตพฺพนฺติ วุตฺตํ ฯ ยํ ปน
กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ยํ ปน ปณฺณตฺตึ ชานิตฺวา เอเตเหว
ตีหิ นเยหิ สญฺจริตฺตํ สมาปชฺชโต กายจิตฺตโต วาจาจิตฺตโต
กายวาจาจิตฺตโต จ สมุฏฺฐาติ อิมานิ ตีณิ ปณฺณตฺติชานนจิตฺเตน
สจิตฺตกสมุฏฺฐานานีติ วุตฺตํ ตํ อยุตฺตํ น หิ ปณฺณตฺตึ
ชานิตฺวาปิ นาลํวจนียาติ มญฺญมานสฺส สจิตฺตเกหิ สมุฏฺฐาเนหิ
อาปตฺติ สมุฏฺฐาตีติ วตฺตุํ ยุชฺชติ วีติกฺกมเจตนาย อสมฺภวโตติ
วุตฺตํ ตํ น ยุชฺชติ กสฺมา ปณฺณตฺติชานเน อลํวจนียภาวสฺส
ชานนสฺส สมฺภวโต ฯ

เอตฺถาติ สิกฺขาปเท ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๖๕๕] วินีตวตฺถูสูติ นิทฺธารณํ ฯ ตนฺติ อิตฺถึ ฯ ยา หีติ
หิ สจฺจํ ยา อิตฺถี ฯ ภริยาภาวนฺติ ภริยภาวํ ฯ เอตฺถาติ
กลหวตฺถุสฺมึ ฯ เตเนวาติปิ อตฺถิ ฯ ทุฏฺฐุลฺลาทีสุปีติ อปิสทฺโท
น เกวลํ กายสํสคฺคสิกฺขาปเท ถุลฺลจฺจยํ วุตฺตนฺติ ญาเปติ ฯ
อฏฺฐกถาสูติ โปราณฏฺฐกถาสุ ฯ เอตนฺติ ตสฺมาติอาทิกํ เอตํ
วจนํ ฯ

[๖๕๖] ตตฺถาติ กุฏิการสิกฺขาปเท ฯ นตฺถิ อิสฺสโร เอตาสนฺติ
อนิสฺสรา ฯ เอเตสํ ยาจนาเยว พหุลา อญฺญํ กมฺมํ มนฺทํ
อปฺปํ อิติ ตสฺมา เต ภิกฺขู ยาจนพหุลา ฯ เอตฺถาติ ยาจนพหุลา
วิญฺญตฺติพหุลาติ ปททฺวเย ฯ เอตํ ปททฺวยํ ฯ ตตฺถาติ ปุริสํ

[ปา.๓๒๓...๓๒๕ ฯ ส.๕๘.๕๙]

ปุริสหตฺถกรนฺติ๑ ทฺวีสุ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ มูลจฺเฉชฺชายาติ มูลสฺส ฉินฺทนตฺถาย ฯ ยาจิตฺวนฺติ ยาจนํ ฯ

[๖๕๗] มิคลุทฺธกมจฺฉพนฺธกาทีนํ กมฺมํ ฐเปตฺวา อวเสสํ สพฺพํ ตํ หตฺถกมฺมํ กปฺปิยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ภนฺเต ตุเมฺห กึ อาคตา อตฺถ เกน กตฺตพฺพํ กมฺมํ อตฺถิ อิติ มิคลุทฺธกาทีหิ ปุจฺฉิเต วา อปุจฺฉิเต วา ยาจิตุํ วฏฺฏติ ภิกฺขุ ฯ ตตฺถาติ วิหาเร ฯ นตฺถิ กมฺมํ เอตสฺสาติ นิกฺกมฺโม ฯ นิกฺกมฺโม วาติ เอตฺถ วาสทฺโท น ยุตฺโต ฯ เอหิ ฯ เป ฯ อิติ วตฺวา ฯ เป ฯ วฏฺฏติ ฯ ยทิจฺฉิตนฺติ กิริยาวิเสสนํ ฯ ยทิจฺฉกนฺติปิ อตฺถิ ฯ ปาสาณโกฏฺฏกานนฺติ ปาสาณจฺฉินฺทกานํ ชนานํ ฯ กึ กาตพฺพํ ภนฺเตติ ปุจฺฉิเต ปาสาณตฺ ฯ เป ฯ ทาตพฺพาติ วตฺตพฺพํ ฯ เตติ ปาสาณโกฏฺฏกา ฯ อถาปีติ สเจปิ ฯ ขโณติ โอกาโส ฯ อุทฺธราเปตฺวาติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปาสาณตฺ-...ถมฺเภติ ปทํ อุทฺธฏ อิติ ปเท กมฺมํ ฯ เอเตเนว อุปาเยน ฯ เป ฯ วฑฺฒกีนํ สนฺติกํ คนฺตฺวา หตฺถกมฺมํ ยาจิตุํ วฏฺฏติ อิฏฺฐกตฺถาย อิฏฺฐกวฑฺฒกีนํ สนฺติกํ ฉาทนตฺถาย เคหจฺฉาทกานํ สนฺติกํ จิตฺตกมฺมตฺถาย จิตฺตการกานํ สนฺติกํ คนฺตฺวา หตฺถกมฺมํ ยาจิตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อุปาเยนาติ ปทํ คนฺตฺวาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ หตฺถ...วเสน จาติ ปทํ

๑. ปุริสตฺถกรนฺติ สวณฺณนา ปาลิ ฯ

[ปา.๓๒๕ ฯ ส.๕๙.๖๐]

ลทฺธํปีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ สพฺพนฺติ สพฺพํ ปาสาณาทิกํ ฯ
อนชฺฌาวุตฺถกนฺติ อปริคฺคหิตํ ปเรสํ สนฺตกํ น โหตีติ
อธิปฺปาโย ฯ น เกวลญฺจ ฯ เป ฯ กาเมน อาหราเปตพฺพํ
มญฺจ ฯ เป ฯ กาเมนาปิ อาหราเปตพฺพํ[๑] ฯ ปตฺตสฺสาติ ปทํ
ปุญฺฉน อิติ ปเท กมฺมํ ฯ ปวิฏฺเฐน ภิกฺขุนา ปิทหิตพฺโพติ
ปเท กตฺตา ฯ อิติ สลฺลกฺเขตฺวา ชเนน อานีเต ฯ สา อุปาสิกา
ภนฺเต ปตฺตํ เทหิ อิติ วตฺวา ปตฺตํ ฯ เป ฯ สเจ เทติ ฯ
ปเควาติ ปาโต ว ฯ ตตฺราติ อาสนสาลาย ฯ คจฺฉนฺเตหีติ
ปทํ คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ วุตฺเตหีติ ปเท
กตฺตา ฯ วุตฺเตหิ อุปาสเกหิ อาหฏานีติ ปเท กตฺตา ฯ
อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ มจฺฉิกาติ มกฺขากา ฯ มกฺขิกาติปิ
อตฺถิ ฯ น อาหฏํ ปริภุญฺชิตุํ[๒] วฏฺฏติ ฯ กโรนฺเตหิ ภิกฺขูหิ
ปริภุญฺชิตุนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปตฺตํ วา ผลํ วาติ ปททฺวยํ
อาหราเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ

กโรนฺตํ อาหราเปติ หตฺถกมฺมวเสน อาหราเปตฺวาติ ปาโฐ
ทิสฺสติ ฯ กโรนฺตํ หตฺถกมฺมวเสน อาหราเปตฺวาติ ปาโฐ ปน
ยุตฺโต ฯ

ภิกฺขูหิ วา สามเณเรหิ วาติ ปททฺวยํ กาเรตพฺพนฺติ ปเท

๑. วณฺณนาลิขิตานุสาเรน ปน กาเรตุกาเมนาติ ปทํ ยาจิตพฺพนฺติ ปเท อนภิ-
หิตกตฺตา ฯ ๒. ปริภุญฺชิตพฺพนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๒๕ ฯ ส.๖๐...๖๒]

กมฺมํ ฯ ปุริสตฺถกเรติ ปุริเสน กาตพฺพหตฺถกมฺเม ฯ ปรปริ-
คหิเตสูติ ปเรสํ สนฺตเกสุ ฯ เยวปีติ นิปาตสมุทาโย ฯ ตโต
ครุภณฺฑปฺปโหนกโต โอรํ วิญฺญตฺติ น โหติ ฯ ตตฺถาติ
ปริกโถภาสนิมิตฺตกมฺเมสุ ฯ อุปา ฯ เป ฯ วสถ อิติ ภิกฺขุ ปุจฺฉิ ฯ
ปาสาเท วสาม ภนฺเต อิติ มนุสฺเสหิ วุตฺเต ภิกฺขูนํ ฯ เป ฯ น
วฏฺฏตีติ ภิกฺขุ อาห ฯ

[๖๕๘] อิตีติ เอวํ ฯ อิมินาปิ[๑] นเยน ฯ ตตฺถาติ เตสุ
ปเทสุ ฯ อสฺสาติ นาคราชสฺส ฯ พหุตนฺติปิ อตฺถิ ฯ ตตฺถาติ
สกฺขรายํ ฯ อสฺสาติ ปุริสสฺส ฯ มนุสฺสภูตานํ อมนาปา สา
ยาจนา อิติ วจนํ กิเมว เอตฺถ ยาจนายํ วตฺตพฺพํ ฯ

สทฺเทนาติ ปทํ ปีฬิโตติ ปเท กตฺตา ฯ กุโต ฯ เป ฯ
เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ วตฺตมานสมีเป ปนาติ วตฺตมาน-
กาลสฺส สมีเป อตีตกาเล ฯ เอวนฺติ อาคจฺฉสีติ เอวํ ฯ วตฺตุนฺติ
วจนํ ฯ

ยาจนฺติ ยาจิตนฺติ ยาจิตํ วตฺถุํ ยาจํ อิติ วุจฺจติ ฯ

[๖๕๙] เอตฺถาติ เอตสฺมึ วจเน วุจฺจตีติ ปเท อาธาโร ฯ
สญฺญาจิกาย[๒] อิติ ปทสฺส อตฺตโน ยาจนาย อิติ อตฺถรูปํ
วุตฺตํ โหติ ฯ อสฺสาติ สญฺญาจิกายาติ ปทสฺส ฯ ปทภาชเนติ
ปทํ วตฺตพฺพํ วุตฺตนฺติ ปททฺวเย อาธาโร ฯ เอวํ หีติ หิ สจฺจํ

๑. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. สํยาจิกาย อิติปิ ฯ

[ปา.๓๒๕...๓๓๔ ฯ ส.๖๒...๖๖]

อวํ วจเน สติ ฯ การาเปนฺเตนาปีติ ปทํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อปีสทฺโท อตฺตนา กโรนฺตํ ภิกฺขุํ อเปกฺขติ ฯ อิธาติ สิกฺขาปเท ฯ อุโภเปเต ภิกฺขู สงฺคหิตา ฯ วิโลมิตนฺติ วิรุทฺธํ ฯ วิโลมิกนฺติปิ อตฺถิ ฯ เอตฺถาติ ปทภาชเน อตฺถมตฺตเมว ภควตา ทสฺสิตํ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ อุทฺทิสิตพฺโพติ อุทฺเทโส ฯ อสฺสาติ กุฏิยา ฯ อตฺถปริยายนฺติ อตฺถสฺส ปริยายํ ฯ

[๖๖๐] พาหิเร ภโว พาหิริโม ฯ พหิกุฑฺฑมาเนนาติ กุฑฺฑสฺส พหิ มาเนน ฯ ถุเสน มิสฺสโก ปิณฺโฑ ถุสปิณฺโฑ ตสฺส ปริยนฺโต ถุสปิณฺฑปริยนฺโต เตน ฯ ถุสามิสฺสมตฺติกปิณฺฑ-ปริยนฺเตนาติ วุตฺตํ โหติ ฯ ผุสปิณฺฑปริยนฺเตนาติปิ อตฺถิ ฯ อนฺตราติ อิมสฺส ปน อยํ นิทฺเทโส อพฺภนฺตริเมน มาเนนาติ อนฺตราติ อิมสฺส ปทสฺส อพฺภนฺตริเมน มาเนน อิติ อยํ นิทฺเทโส ฯ อิติสทฺโท คมฺยมานตฺถตฺตา นปฺปยุตฺโต ฯ อพฺภนฺตริเมน มาเนนาติ ปทสฺส อธิปฺปายวิวรณํ กุฑฺฑสฺส ฯ เป ฯ วุตฺตํ โหตีติ ฯ อพฺภนฺตเร ภโว อพฺภนฺตริโม ฯ โย ปน ภิกฺขุ ยถา... กริสฺสามีติ เลสํ โอเฑนฺโต ปวตฺเตนฺโต กเรยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ ยถาวุตฺตํ ปมาณํ เอติสฺสาติ ยถาวุตฺตปฺปมาณา ฯ ยา ปนาติ ยา กุฏี ฯ ยตฺถาติ ยสฺสํ กุฏิยํ ฯ ปมาณยุตฺโตติ ปกติวิทตฺถิยา นววิทตฺถิปฺปมาโณ ฯ ตโตติ จตูหตฺถวิตฺถารกุฏิโต ฯ ตตฺถาติ ปมาณาติกฺกนฺตกุฏีกรณาธิกาเร

[ปา.๓๓๔ ฯ ส.๖๖...๖๘]

เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ จเปตฺวา ฯ เป ฯ เลเปติ อิเม
เทฺว เลเป จเปตฺวา ฯ

ถมฺโภ จ ตุลา จ ปิฏฺฐิสงฺฆาโฏ จ วาตปานญฺจ ธูมจฺฉิทฺทญฺจ
ถมฺภ...ธูมจฺฉิทฺทา ฯ

[๖๖๑] เตน ...อาทิ ปน ภควตา วุตฺตํ ฯ ตสฺสาติ
วิธิโน ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ กุฏิวตฺถุํ โสเธตฺวาติ ปเทน
ทสฺเสติ ภควา ฯ กุฏิการเกน ภิกฺขุนา ภิกฺขู คเหตฺวา วิสมํ
อรญฺญํ น คนฺตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ
ปรโต ปนาติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อิทญฺจาติ
อิทํ โอโลกนกมฺมํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ วตฺถุนฺติ ปทํ
โอโลกนตฺถายาติ ปเท กมฺมํ ฯ โอโลกนตฺถายาติ ปทํ สมฺมตีติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ สมฺมติ...เยนาติ ปทํ กาตุนฺติ ปเท
วิเสสนตฺตติยา ฯ สมฺมติกมฺมสฺส สาวเน วุตฺเตน นเยนาติ อตฺโถ ฯ
อปิสทฺโท สมฺมติกมฺมํ สาเวตฺวา กรณํ อเปกฺขติ ฯ ปรโต ปน
วตฺถุเทสนากมฺมนฺติ สมฺมติกมฺมโต ปรโต วตฺถุเทสนาย วุตฺตํ กมฺมํ ฯ

[๖๖๒] ตตฺถ อปเนตฺวาติ ตสฺมึ โอกาเส รุกฺขาทโย อปเนตฺวา ฯ
ฉาติ กิปิลฺลิกานํ วา ฯ เป ฯ สตปทีนํ วา อาสโยติ ฉ ฯ

อามิสคฺคหณตฺถาย จรณํ จาโร ฯ ภวติ เอตฺถาติ ภูมิ
จารสฺส ภูมิ จารภูมิ ฯ

[ปา.๓๓๔...๓๓๗ ฯ ส.๖๘...๗๐]

เสสานีติ ปุพฺพณฺณนิสฺสิตาทีนิ ฯ ตตฺถาติ ปุพฺพณฺณนิสฺสิตนฺติ-อาทิปเทสุ ฯ วิรุ ฯ เป ฯ จิตนฺติ วิรุหณฏฺฐานสฺส สมีเป จิตํ ฯ เอตฺถ ปนาติ อปรณฺณนิสฺสิตนฺติอาทิปเทสุ ฯ

กโรนฺตีติ กรณา กรณานํ ฆรํ การณฆรํ อการสฺส ทีโฆ ฯ อภินิวิชฺฌคมนีโยติ[๑] อภินิวิชฺฌิตฺวา คนฺตพฺโพ

[๖๖๓] จตูหิ ยุตฺเตน วาติ เอตฺถ วาสทฺโท ทฺวีหิ ยุตฺเตนาติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ กสฺมิญฺจิ ปน โปตฺถเก วาสทฺโท นตฺถิ ฯ สมนฺตา นิสฺเสณิยา อาวิชฺฌิตุํ น สกฺกา โหติ ฯ ตนฺติ อนารมฺภํ สปริกฺกมนนฺติ ปทฺทฺวยํ ฯ

[๖๖๔] ปุน สํยาจิกา นามาติ เอวมาทิ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ฯ ตตฺถาติ อรญฺเญ ฯ สุกฺกานิ ติณานิ ฯ สุกฺขานีติปิ อตฺถิ ฯ ตโตติ ปาจีรพนฺธนโต ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ สหปฺปโยเค วินิจฺฉโย ฯ ถมฺเภหิ กุฏี กาตพฺพา[๒] ฯ ยตฺถ[๓] กุฏิยํ ถมฺภํ อุสฺสาเปติ ตสฺสํ กุฏิยํ ทุกฺกฏํ ฯ ตจฺฉนฺตสฺส[๔] หตฺถวาเร หตฺถวาเร ทุกฺกฏนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สภิตฺติจฺฉทนํ ปณฺณสาลมฺปิ ลิมฺปิสฺสามิ อิติ จินฺเตตฺวา ลิมฺปนฺตสฺสาติ สมฺพนฺโธ ฯ กุฏี นิฏฺฐานํ คมิสฺสติ อิติ วตฺตพฺพกฺขเณ ฯ เตสุ ทฺวีสุ ปิณฺเฑสุ นิทฺธารณํ ฯ ปิณฺฑทาเนติ ปิณฺฑสฺส จปเน นิมิตฺตภูเต ฯ

๑. วณฺณนายํ อภินิพฺพิชฺฌ...อิติ ลิขิตํ ฯ ๒.๓.๔. กาตพฺพาย ตตฺถ ตจฺเฉนฺ-ตสฺส อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๓๗.๓๓๘ ฯ ส.๗๐.๗๑]

อวสาเนปีติ ปทํ ปิณฺเฑติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อาคเตตีมสฺส
วิวรณํ ทินฺเน จปีเตติ ฯ ปาสาณกุฑฺฑํ ปาสาณกุฑฺฑนฺติ
เทฺว ปาฐา ฯ ตนฺติ ภิตฺตึ ฯ ลทฺธาติ ลภิตฺวา ฯ เอตฺถ
ฐาเน ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ ตนฺติ อลิมฺปิตํ เอกปิณฺฑํ ฯ อิติ
มนสิกตฺวา ฯ

[๖๖๕] ตตฺถาติ ฉตฺตึสจตุกฺเกสุ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ
เอเตสํ ทุกฺกฏสงฺฆาทิเสสานํ ฯ อาปตฺติ ฯ เป ฯ อาทีสุ วจเนสุ
ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ อิฏฺฐกจิตาย กุฏิยา กุฑฺฑาติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ จตุรงฺคุลมตฺเตปิ กุฑฺเฑ จิเต กุฏี อภินฺนา ว น
เหตฺถาติ หิ สจฺจํ เอตฺถ สพฺพจตุกฺเกสุ อญฺญํ กิญฺจิ วจนํ น
อตฺถิ ฯ ยํ วจนํ ฯ

[๖๖๖] อตฺตนา...อาทีสุ ปน วินิจฺฉโย ฯ ยาย กุฏิยา
กต...ภาวนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กตา จ สา ปริโยสิตา
จาติ กตปริโยสิตา กตปริโยสิตาย ภาโว กต...ภาโว ฯ
ตาย กุฏิยา เทนฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ เทนฺโตติ ปกฺขิปนฺโต ฯ
ปเรหีติ ปทํ ปริ...เปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ปเรหิ วา อุภเยหิ
วา วิปฺปกตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตํ วิปฺปกตกุฏึ ฯ เอตฺถาติ โส
เจ วิปฺปกเต อาคจฺฉตีติอาทีสุ วจเนสุ ฯ วสิสฺสาม อิติ วตฺวา ฯ
อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๖๖๗] อนาปตฺติ เลเณติอาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ เลเณ ฯ

[ปา.๓๓๘...๓๕๒ ฯ ส.๗๑...๗๔]

อฏฺกถาสุ ปน กุกฺกุฏฺจฺฉิกเคหํ อิติ วุตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ ฉทนนฺติ ปทํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ฉาทิตา จ สา กุฏิกา จาติ ฉาทิตกุฏิกา ฯ ตตฺถาติ วุตฺโต อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ เอตฺถาติ ติณกุฏิกาย ฯ อุภโต ฯ เป ฯ รสฺสํ วาติ จตุปฺปทานิ ยนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยํ เคหํ กตํ โหติ ตสฺส เคหสฺส ฯ ... เลเปนาติ ปทํ ฆฏิเตติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ฆฏิเตติ ภาวลกฺขณํ ฯ กึ ปเนตฺถ ฯ เป ฯ ปีติ ปุจฺฉา ฯ เอตฺถาติ ติณกุฏกายํ ฯ สารมฺภ... ปีติ เอตฺถ อปิสทฺโท อเปกฺขตฺโถ ฯ สพฺพตฺถาปีติ อเทสิตวตฺถุกปฺปมาณาติกฺกนฺตาทิติกุฏิสุ ฯ สพฺพถา-ปีติปิ อตฺถิ สพฺพปฺปกาเรนาติ อตฺโถ ฯ ตถา หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ เตเนว การเณนาติ อตฺโถ ฯ ตาทิสนฺติ อเทสิตวตฺถุกาทิสภาวํ ฯ

ภิกฺขุ สญฺญาจิกาย อเทสิตวตฺถุกํ ปมาณาติกฺกนฺตํ สารมฺภํ อปริกฺกมนํ กุฏึ กโรติ อนาปตฺติ เอสา ปญฺหา กุสเลหิ จินฺติตา อิติ วจนํ ตาทิสํ กุฏึ สนฺธาย ปริวาเร ภควตา วุตฺตํ ฯ

ยํ ปน วจจนํ ตํ วจนํ ฯ ยถาสมาธิฏฺฐายาติ สมาธิฏฺ-ฐานุรูปาย ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ สพฺพตฺถ อุโปสถาราทีสุ ฯ สเจปิ อสฺส ภิกฺขุสฺส อุโป ฯ เป ฯ มีติ ว้ติกฺนํ โหติ ฯ อุโปสถาคาราทิเก ภิกฺขุนา การิเตปิ อาปตฺติเยว ฯ

อิทํ หีติ หิ สจฺจํ อิทํ สิกฺขาปทํ ฯ

[ปา. ๓๕๒ ฯ ส. ๗๔.๗๕]

[๖๖๗] ตฺตถาติ วิหารการสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ โส อาราโม ฯ เอตฺถ จาติ วิหารวตฺถุนฺติ วจเน ฯ วิหาโรติ วิหาโร นาม ฯ เจติรุกฺขนฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ คามสฺสาติ ปทํ ปูชิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถ ชนปทรฏฺเจสุ ฯ อปิจ อญฺญํ วจนํ วตฺตพฺพํ อตฺถิ น เกวลํ สสฺสามิกภาวเนว มหลฺลโกติ อาห ยสฺมา วาติอาทึ ฯ ปมาณาติกฺกเมนาปีติ ปมาเณน มหนฺตตาย ฯ อปิสทฺโท สสฺสามิกาภาวํ อเปกฺขติ ฯ ยทิ เอวํ อถ กสฺมา มหลฺลโก นาม วิหาโร สสฺสามิโก วุจฺจตีติ เอตฺตกเมว ปทภาชเน วุตฺตนฺติ อาห ยสฺมา ปนาติอาทึ ฯ อสฺส วิหารสฺส ตํ ปมาณมหนฺตตํ สสฺสามิกตฺตา เอว ลพฺภติ ฯ กิริ... ... ภาโวติ กิริยโต สมุฏฺฐานสฺส อภาโว ฯ ปมา... ภาวา จาติ ปทํ ปรินีติ ปเท เหตุ ฯ

[๖๖๘] ตตฺถาติ ทุฏฺฐโทสสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตํ อุยฺยานํ ฯ อฏฺฐา... น จาติ จสทฺโท ปากาเรน จ ปริกฺขิตฺตํ[๑] ฯ โคปุรญฺจ อทฺทาลโก จ โคปุรทฺทาลโก ฯ โคปุรทาลกยุตฺตํ โคปรุทฺทาลก-ยุตฺตนฺติ เทฺว ปาฐา[๒] ฯ เตนาติ ตสฺมา ฯ เอตฺถาติ อุยฺยาน ฯ เตน ตสฺมา ฯ อสฺส รญฺโญ ฯ อิติ วตฺวา ฯ ปุปฺผาลาทีหีติ

๑. อีทิเส ฐาเน อิติ โยเชตพฺโพติ ปกฺขิตฺตปุพฺพํ นฏฺฐเมตํ มญฺเญ ฯ ๒. อิทานิ อฏฺฏาลก อิติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา. ๓๕๓...๓๖๓ ฯ ส. ๗๖.๗๗]

ปทํ ปโลภิยมาโนติ ปเท กตฺตา ฯ อถาติ ตทา ฯ ตํ กณฺหสปฺปํ ฯ
อิติ มนสิกาเรน ฯ กาฬกเวเสนาติ กาฬกรูเปน ฯ กณฺณมูเลติ
กณฺณสมีเป ฯ ตตฺถ อุยฺยาเน ฯ

[๖๗๐] ปฏิโธวนฺติ ปุน โธวนํ ฯ ปีฏฺจสฺสาติ ปีสิตสฺส ฯ
อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ตโต ตโต อารมฺมณโต ฯ ตญฺจาติ
อนฺติมสรีรํ ฯ ติโรรฏฺเฐสุ ฯ เป ฯ อุทฺทิสิตุํ ปโหมิ อิติ เอวํ
อิติ ปฏิสญฺจิกฺขตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ติโรรฏฺเฐสูติ ปทํ กุลปุตฺตาติ
ปเท อาธาโร ฯ อิตีติ จินฺเตตฺวา ฯ ทูรโตปีติ อปิสทฺโท อาสนฺนํ
อเปกฺขติ ฯ ตตฺราติ เตสุ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ อหํ ฯ เป ฯ
ทาตุํ ปโหมิ โข ปนาติ สมฺพนฺโธ ฯ อานุภาเวนาติ ปทํ นิมฺมินิตฺวาติ
ปเท กรณํ ฯ กุลปุตฺตานนฺติ ปทํ อิจฺฉาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
ทาตุนฺติ ปทํ สมฺปทานํ ฯ สมญฺจปีจกตฺถรณานีติ ปทํ เสนาสนานีติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอตฺถาติ เตสุ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ อติ...
...รูปาติ อติวิย กิลนฺตสภาวา ฯ อถโข ตทา อิติ เอวํ
ปฏิสญฺจิกฺขนฺตสฺส อายสฺมโต มลฺลปุตฺตสฺส ทพฺพสฺส ยนฺนู ฯ เป ฯ
เสยฺยนฺติ เอตํ วิตกฺกนํ อโหสีติ โยชนา ฯ

[๖๗๑] นนุ ฯ เป ฯ ภํสูติ ปุจฺฉา ฯ นิปฺปปญฺจํ อารมํ รติ
เอตสฺสาติ นิปฺปปญฺจาราโม ฯ ปุพฺพ... โจทิตตฺตา อิมานิ
ฐานานิ ปฏิภํสุ ฯ ปุพฺพ...นายาติ ปทํ โจทิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ
สพฺพพุทฺธานนฺติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ปจฺฉาชาโตติ ชาโต ฯ ตโตติ

[ปา.๓๖๓ ฯ ส.๗๗...๗๙]

กาลโต ฯ ภควตาติ ปทํ พฺยากต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ

[๖๗๒] อนิสฺสโร อตฺตนีติ อตฺตนิ อนิสฺสโร ฯ สมฺปหํสิตฺวาติ
ปทํ อาหาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอวรูโป ฯ เป ฯ วิจาเรตุํ
ยสฺมา อรหติ ตสฺมา อาห ฯ ครหโมจนตฺถํ ยาจาเปติ ฯ
ปสฺสตีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ หิ สจฺจํ ภควา อนาคเต ฯ เป ฯ
อุปฺปชฺชิสฺสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ เตสุ ภิกฺขูสุ ฯ อยํ ทพฺโพ ฯ
อิตีติ ปทํ ครหิสฺสนฺตีติ ปเท อากาโร ฯ ตโตติ ตทา ฯ
เอเตเหว ภิกฺขูหิ จปิโตติ ปเท กตฺตา ฯ อิตีติ ปทํ วกฺขนฺตีติ
ปเท อากาโร ฯ ยาจาเปตฺวาปีติ ปทํ อาหาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
ปุนาติ ปทํ อาหาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ขิยฺยธมฺโม ครหสภาโว ฯ
อิตีติ ปทํ ขิยฺยธมฺโมติ ปทสฺส สรูปํ ฯ สมฺมเต ปน ภิกฺขุสฺมึ
กเถนฺเต วตฺตาโร ภวนฺติ ฯ อพฺภาจิกฺขนฺตสฺส อกฺโกสนฺตสฺส ฯ
อถาติ ตทา ฯ ครุกภาเวนาติ ปทํ ทุปฺปธํสิยตโรติ ปเท เหตุ ฯ
เวริเกหิปีติ ปทํ ทุปฺป...ตโรติ ปเท กตฺตา ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ
วฏฺฏนฺตีติ ปุจฺฉา ฯ น เกวลํ เทฺว สมฺมติโย วฏฺฏนฺติ ภิกฺขุ
สเจ ปโหติ กาตุํ สกฺโกติ เตรสาปิ สมฺมติโย ทาตุํ วฏฺฏนฺติ ฯ
ทาตุํ วฏฺฏตีติปิ อตฺถิ สงฺโฆ ทาตุํ วฏฺฏตีติ อตฺโถ ฯ เอกาปิ
สมฺมติ อปฺปโหนฺตานํ ปน ทฺวินฺนํ วา ติณฺณํ วา ภิกฺขูนํ
ทาตุํ น วฏฺฏติ ฯ

[ปา.๓๖๓.๓๖๔ ฯ ส.๗๙...๘๑]

[๖๗๓] เย เต ฯ เป ฯ อาทินฺติ ปทํ อาหาติ ปเท อากาโร ฯ เอวํ เสสานํ วินยธราทีนํ เสนาสนํ ปญฺญาเปติ ฯ

ทพฺพภาวสฺส กรณํ ทพฺพภาวกรณํ ทพฺพภาวกรณํ พหุลํ เอเตสนฺติ ทพฺพภาวกรณพหุลา ฯ กายสฺส โปสนํ กายโปสนํ กายโปสนํ พหุลํ เอเตสนฺติ กายโปสนพหุลา ฯ

สคฺคมคฺคสฺส ติรจฺฉานภูตายาติ สคฺคคมนมคฺคสฺส พาหิรภูตาย อเหตุภูตาย ฯ เตโช...ยาติ ปทํ ชนิเตนาติ ปเท กตฺตา ฯ ตนฺติ อานุภาวํ ฯ อิมินา นเยน อปทิสฺสนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ หิ สจฺจํ เอกสฺมึ ฯ เป ฯ ภวนฺติ เตติ อยํ นิมฺมิตานํ ธมฺมตา ปกตีติ โยชนา ฯ เต สพฺเพ นิมฺมิตา ฯ

[๖๗๔] เสนา ฯ เป ฯ ปุณนฺตีติ เอตํ วจนํ ฯ ภตฺตานีติ ปทํ ปญฺญเปนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตานิปิ ภตฺตานิ ฯ เนสํ เมตฺติยภุมฺมชกานํ ฯ ยมฺหีติ[๑] หิ สจฺจํ ยํ เอกวาริกภตฺตํ ฯ เอเต วา เมตฺติยภุมฺมชเก ฯ เทนฺตีติ มนุสฺสา เทนฺติ ฯ

[๖๗๕] โอทนา หตฺเถสุ เอเตสนฺติ โอทนหตฺถา ฯ เมตฺติย ฯ เป ฯ อิทํ วจนํ อาห ฯ หิ สจฺจํ ยํ เยน มนฺทปุญฺญตาสงฺขาต-การเณน สติ...นํปิ อสมนฺนาหาโร อาโภคากรณํ โหติ เอวํ เตสํ เมตฺติยภุมฺมชกานํ มนฺทปุญฺญตา พลวตีติ โยชนา ฯ มนฺทํ ปุญฺญํ เอเตสนฺติ มนฺทปุญฺญา เตสํ ภาโว มนฺทปุญฺญตา ฯ

๑. ยมฺปิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๖๕...๓๖๘ ฯ ส.๘๑...๘๓]

อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ เอตฺถ วจเน ฯ

[๖๗๖] สรสิ ตฺวํ ฯ เป ฯ อาหาติ ทพฺพ ภิกฺขุนี ยถา ยาทิสํ ยํ วจนํ อาห ตฺวํ เอวรูปํ วจนํ สรสิ ภิกฺขุนี ยถา ยาทิสํ กมฺมํ อาห ตฺวํ เอวรูปํ กมฺมํ กตฺตา วา กึ อสีติ อตฺโถ ฯ ตฺวํ สรสิ ตนฺติปิ อตฺถิ ฯ กตฺตา วาปีติปิ ปาโฐ ตฺวํ กึ กตฺตา วาปีติ อตฺโถ ฯ วาปีติ อเปกฺขตฺโถ นิปาตสมุทาโย ฯ เอตฺถาติ สรสิ ตฺวํ ทพฺพ เอวรูปํ กตฺตาติ วจเน ฯ เย ปน อาจริยา เตสํ อาจริยานํ ปาโฐ อุชุกเมว ปากโฏ เอว ฯ ทพฺพ ตฺวํ เอวรูปํ กมฺมํ กตฺวา สรสีติ อตฺโถ ฯ

[๖๗๗] ยถา ฯ เป ฯ ชานาตีติ วจเนน ทสฺเสติ[๑] ตตฺราติ วตฺถุปฺปฏิเสวเน ฯ อิติ อธิปฺปายํ ทสฺเสติ ฯ น โข ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน อตฺโถ ปณฺฑิเตน ทฏฺฐพฺโพ ฯ ปรปฺปจฺจเยนาติ ปรสฺส สทฺทหเนน ฯ นิพฺเพเถสิ นิพฺเพเธสีติ จ เทฺว ปาฐา[๒] ฯ ยเทว กมฺมํ ฯ น หีติ หิ ยสฺมา กาตุํ น สกฺกา ฯ อิติ อธิปฺปายํ สเจ ตยา กตนฺติ อิมินา วจเนน ทสฺเสติ ฯ

[๖๗๘] กสฺมา ฯ เป ฯ นาโวจ อิติ ปุจฺฉา ฯ ปรานุทฺทยตาย น อโวจ ฯ สเจ หีติ ปากฏกรณํ ฯ อญฺเญนาติ ปทํ ปุฏฺเฐนาติ

๑. ทสฺเสสิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อิทานิ ปน นิพฺเพเธสีติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๓๗๑ ฯ ส.๘๓..๘๕]

ปเท กตฺตา ฯ ปุฏฺเฐน ภควตา วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
อิติ วจนํ ฯ ตโต ตทา ฯ โส ปุคฺคโล อาฆาตํ พนฺธิตฺวา อปายุปโค
ภเวยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ อยํ ภควา ฯ ยตฺร ฐาเน สตฺถาปิ
สาวเกสุ ฉนฺทาคตึ คจฺฉติ อิทานิ ตตฺถ ฐาเน ตสฺส สตฺถุโน
อหํ กึ วกฺขามีติ สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ
มญฺญมานาติ ปทํ ปาปภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ อนาคเตปิ ภิกฺขู กริสฺสนฺติ ฯ อิตีติ ตสฺมา ฯ
ฐเปนฺโต ภควา อวตฺวา อาห ฯ

[๖๗๙] ชคฺคนฺโต วาติ๑ วาสทฺโท อเปกฺขตฺโถ ฯ เตนหิ
ฯ เป ฯ นาเสถาติ วจเนน วุตฺตํ โหติ ฯ ตตฺถาติ เมตฺติยํ
ภิกฺขุนึ นาเสถาติ วจเน ฯ ตาสุ นาสนาสุ ฯ อิธ ปน วิสเย ฯ
อิมินา วจเนน อิมํ อธิปฺปายํ ฯ อทฺธา เอกนฺเตน ฯ อญฺเญหีติ
ปทํ อุยฺโยชิตาติ ปเท กตฺตา ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ นาสิตาติ
ปุจฺฉา ฯ กิญฺเจตฺถาติ เอตฺถ โจทนายํ กิญฺจิ วจนํ อวสิฏฺฐํ
ตฺวํ ตํ พฺรูหิ ฯ ภาติยราชกาเลปีติ มหาทาธิกราชสฺส ภาติกตฺตา
ทีเป ภาติกราชาติ ปากโฏ อโหสิ ฯ อปิสทฺโท ปุพฺพกาลํ
อเปกฺขติ ฯ

๑. อิทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๓๗๑ ฯ ส.๘๕.๘๖]

อภยคิริมฺหิ วสนฺติ สีเลนาติ อภยคิริวาสิโน ฯ กสฺมา ปน โส วิหาโร อภยคิรีติ ฯ วฏฺฏคามณิราชา หิ ปณฺพกาภยราเชน เจว คิรินา นาม นิคฺคณฺเฐน จ วาสิเต อาราเม วิหารํ กาเรสิ ตสฺมา โส วิหาโร อภยคิรีเตฺวว วิสฺสุโต อโหสิ ฯ

ตโตติ อนนฺตรํ ฯ กิมฺปเนตฺถาติ เอตฺถ ทฺวีสุ สุตฺเตสุ กึ สุตฺตํ ยุตฺตํ ฯ ยํ ปจฺฉา วุตฺตนฺติ ยํ สุตฺตํ ปจฺฉา วุตฺตํ ตํ ยุตฺตํ หิ สจฺจํ เอตํ ปจฺฉิมสุตฺตสฺส ยุตฺตตฺตา อฏฺฐกถาจริเยหิ วิจาริตํ ฯ

[๖๘๐] ตตฺราติ ปุริมปจฺฉิมนเยสุ ฯ ปุริมนเยติ ปทํ ยุชฺชตีติ ปเท อาธาโร ฯ อนุทฺธํสเน อธิปฺปาโย เอตสฺส ภิกฺขุสฺสาติ อนุทฺธํสนาธิปฺปาโย เอตสฺส ภาโว อนุทฺ...ยตฺตํ ฯ อสุทฺธนฺติ ปทํ วทนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ สุทฺโธ อิติ ทิฏฺฐิ เอตสฺสาติ สุทฺธทิฏฺฐิ ฯ อกฺโกเส อธิปฺปาโย อกฺโกสาธิปฺปาโย ฯ น สมฺป...เทน ปาจิตฺติยํ ฯ อิธาปิ อธิกาเร ฯ สมฺป...วาเทติ ปทํ ปาจิตฺติยนฺติ ปเท เหตุ ฯ มุสาวาโท เอตสฺส อตฺถีติ มุสาวาโท มุสาวาทสฺส ภาโว มุสาวาทตฺตํ ฯ อกฺโกสาธิปฺปายสฺส จ โอมสวาเท ปาจิตฺติยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ โอมสวาโททิปิ อตฺถิ ฯ ตตฺร ปนาติ ปาจิตฺติยเมว ยุชฺชตีติ วุตฺตวาเท อุปปริกฺขิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตสฺมึ ปาจิตฺติเย ฯ เกนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺราติ ปาจิตฺติยสงฺฆาทิเสเสสุ นิทฺธารณํ ฯ อนุทฺธํสเนติ นิมิตฺตํ ฯ อนาปตฺติยา ภวิตุํ น จ

[ปา.๓๗๑ ฯ ส.๘๖..๘๘]

สกฺกา ฯ อิติ ตสฺมา ฯ เอตฺถ ทฺวีสุ นเยสุ ปุริมนโย ว ปริสุทฺธตโร ขายติ ปากโฏ โหติ ฯ อนาปตฺติยาติ ปทํ น จ สกฺกาติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺราติ สงฺฆาทิเสสทุกฺกเฏสุ ฯ เอเตหิ สงฺฆาทิเสสทุกฺกเฏหิ ภิกฺขุนิยา นาสนา นตฺถิ ฯ นํ ภิกฺขุนึ ฯ ปวิฏฺเฐ ภควตีติ ภควติ ปวิฏฺเฐ อาวิกรึสุ ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ นาสิยมานนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิมิสฺสา ภิกฺขุนิยา ฯ ภิกฺขูติ ปทํ โมเจตุ อิติ ปเท กตฺตุกมฺมํ ฯ ตํ ภิกฺขุนึ ฯ

[๖๘๑] ทูสิโต เจว ทูสโก จาติ อิมินา สงฺเขเปน วุตฺตมตฺถํ วิตฺถาเรนฺโต อุปฺปนฺเน หีติอาทิมาห ฯ โทเสนาติ ปทํ ทูสิโต ชหาปิโตติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ อิตีติ เอวํ ฯ เอตนฺติ ทุฏฺโจ โทโสติ วจนํ ฯ ตตฺถาติ ทุฏฺโจ โทโสติ ปททฺวเย ฯ

สทฺทลกฺขณนฺติ ทูเสตีติ ทุฏฺโจ กมฺมสาธนํ ทูสยติ ปรํ วินาเสตีติ โทโส กตฺตุสาธนํ ฯ

โส ปฏิฆสมงฺคี ปุคฺคโล ฯ เตน ตสฺมา อสฺส ทุฏฺโจ โทโสติ ปททฺวยสฺส ฯ ตตฺถาติ กุปิโตติอาทิปเทสุ ฯ

น จิตํ อฏฺจิตํ อฏฺจิตํ จิตฺตํ เอตสฺสาติ อฏฺจิตจิตฺโต ฯ ปตํ จิตฺตํ เอตสฺสาติ ปตจิตฺโต[๑] ฯ

ปฏิเฆนาติ ปทํ อาหฏนฺติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อาหฏนฺติ ลกฺขิตํ ฯ

๑. นิปต...อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๓๗๑.๓๗๒ ฯ ส.๘๘.๘๙]

จิตฺตสฺส ถทฺธภาโว จิตฺตตฺถทฺธภาโว ฯ จิตฺตสฺส กจวโร จิตฺตกจวโร ฯ จิตฺตตฺถทฺธภาโว จ จิตฺตกจวโร จาติ จิตฺต.... กจวรา จิตฺตตฺถทฺธภาวจิตฺตกจวรา อิติ สงฺขาตํ จิตฺตํ จิตฺต... สงฺขาตํ ฯ ปฏิโฆ เอว ขีลํ ปฏิฆขีลํ ฯ

ตตฺถาติ เตน จาติอาทิปเทสุ ฯ

[๖๘๒] อมูล ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อสฺส ปาราชิกสฺส ฯ เตน อทิฏฺฐนฺติอาทิปทภาชเนน ฯ อิมํ อธิปฺปายํ ฯ ยํ ปาราชิกํ เนว ทิฏฺฐํ อิทํ ปาราชิกํ อมูลกํ นาม ฯ ตํ ปน ปาราชิกํ ฯ ตตฺถาติ อทิฏฺฐนฺติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ปริสงฺกิตํ นาม อตฺตนา วา ปเรน วา ปริสงฺกิตํ ฯ ตตฺถาติ ทิฏฺฐาทีสุ ฯ ทิฏฺฐวเสน ปริสงฺกิตํ ทิฏฺฐปริสงฺกิตํ ฯ เอเสว นโย ทฺวีสุปิ ฯ ตโตติ คุมฺพโต ฯ ตตฺร จาติ เตสุ ภิกฺขูสุ ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ อามฏฺฐานีติ ปเท กตฺตา ฯ ปเควาติ ปาโต ว ฯ เกนจิ ภิกฺขุนา กตา เกนจิ ภิกฺขุนา ปีตํ ฯ อถาติ ตทา ฯ ตตฺถาติ ทิฏฺฐาทีสุ ฯ สห มูเลน วตฺตตีติ สมูลกํ สญฺญาวเสน สมูลกํ สญฺญาสมูลกํ ฯ ตตฺถาติ สมูลกนฺติอาทีสุ ฯ เอตฺถ จาติ สิกฺขาปเท ฯ

ตตฺถาติ โจเทติ วา โจทาเปติ วา โจทาเปติ วาติ ทฺวีสุ ปเทสุ วิเสสตฺโถ ฯ เอตฺถาติ สิกฺขาปทาธิกาเร ฯ ตตฺถาติ เอกวตฺถุเอกโจทกาทิจตุกฺเก

[ปา.๓๗๒.๓๗๓ ฯ ส.๘๙..๙๒]

นิทฺธารณํ ฯ ทุพฺพลโจทกสฺส วจนํ ทุพฺพลโจทกวจนํ ฯ เปเสตฺวาปีติ อปิสทฺโท ปเคว อปฺเปสเนติ ญาเปติ ฯ สิกฺขาปจฺจกฺขานเมว หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ เอวสทฺเทน อนุทฺธํสนาภูตา โรจนํ นิวตฺเตติ ฯ

[๖๘๔] ตตฺถาติ สีลวิปตฺติโจทนาทีสุ จตูสุ โจทนาสุ ฯ อวเส ฯ เป ฯ อาจารวิปตฺติโจทนา เวทิตพฺพา ฯ ตตฺถาติ วตฺถุสนฺทสฺสนาทีสุ ฯ เอตฺตาวตาติ สํวาสปฺปฏิกฺเขปมตฺเตน ฯ ฆฏิเตเยวาติ ภาวลกฺขณํ ฯ ตนฺติ สามีจิอกรณํ ฯ เอตฺตาวตา จาติ สามีจิอกรเณน ฯ อปราปีติ ปทํ โจทนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปาฏิ...เกติ จุลฺลวคฺเค ปาฏิโมกฺขฏฺฐปนกฺขนฺธเก ฯ ปาฏิ...ขนฺธเกติ ปทํ วุตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ ตานีติ กาเยน โจเทนฺตสฺส ตานิ ตึสาธิกานิ ตีณิ สตานิ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ติคุณกตานีติ ติคุเณน กตานิ ฯ ติคุณานิ กตานีติปิ อตฺถิ ฯ ตานิ นวุตาธิกานิ นว สตานิ ฯ วีสติยา โอนานิ วีสติโอนานิ[1] ฯ

[๖๘๕] จตฺวาติ ปทํ อาหริตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อฏฺฐกถายาติ ปทํ กถิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ อตฺตาทานลกฺขณาทึ ฯ ปกฺกนฺตา ปริสา เอเตหีติ ปกฺกนฺตปริสา ฯ ปจฺฉินฺโน ปกฺโข เอเตสนฺติ ปจฺฉินฺนปกฺขา ฯ อุปจฺฉินฺฯปกฺขาติปิ อตฺถิ ฯ นตฺถิ มโท มาโน เอเตสนฺติ นิมฺมทา ฯ เตสํ จุทิตโจทกานํ ฯ อลชฺชี อุสฺสนฺนา พหุกา เอติสฺสนฺติ อลชฺชุสฺสนฺนา ฯ

๑. อิทานิ อูน อิติ เยภุยฺเยน วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๓๗๓ ฯ ส.๔๒..๔๖]

ตตฺถ จาติ ธมฺมวินยสตฺถุสาสเนสุ ฯ ธมฺโมติ ธมฺโม นาม ฯ อิติสทฺโท นามวาจโก ฯ เอตํ วตฺถุ สนฺตํ โน สนฺตํ ฯ ตตฺราติ จุทิตโจทเกสุ นิทฺธารณํ ฯ นนฺติ ภิกฺขุํ ฯ ภนฺเต อิทํ กิมฺหิ นํ นาม กึ อิติ อทฺธา วกฺขติ ฯ กิมฺหิ นํปีติ กิมฺหิ นนฺติ วจนํปิ ตฺวํ น ชานาสิ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ ตยา สีล ฯ เป ฯ เอกิสฺสา วิปตฺติยา โจเทมิ อหํ อิติ ลชฺชี อาห ฯ กสฺมา ปน อิมสฺเสว ลชฺชิสฺส เอวํ นโย ทาตพฺโพ อิตรสฺส อลชฺชิสฺส นโย น ทาตพฺโพ อิติ ปุจฺฉา ฯ นนูติอาทิ ปุจฺฉกสฺส อาโภค-ทสฺสนํ ฯ อคติคมนํ วินยธรานํ นนุ น ยุตฺตํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อคติคมนํ น ยุตฺตเมว ฯ อิทนฺติ นยทานํ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตตฺราติ ลชฺชิ-อลชฺชีสุ ฯ

เอหิตีติ ลชฺชี อชฺโฌตฺถริตุํ คมิสฺสติ ปาปุณิสฺสติ ฯ อิธาตุ คติยํ สฺสติวิภตฺตึ กตฺวา อิสฺส เอการํ กตฺวา เอตสฺมาสฺตฺเตน สฺสสฺส หิอาเทสํ กตฺวา เอหิตีติ รูปสิทฺธิ เวทิตพฺพา ฯ

ตสฺส ลชฺชิสฺส ฯ

[๖๘๖] ตทตฺถทีปนตฺถญฺจาติ อลชฺชิสฺส โทสอุปคมปฺปฏิญฺญาย เอว กาตพฺพตาสงฺขาตสฺส อตฺถสฺส ทีปนตฺถํ ญาปนตฺถํ ฯ จสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อถาติ ตทา ฯ เถรสฺสาติ ปทํ ลทฺธินฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺมึ ปุคฺคเลติ ปทํ อสุทฺธ อิติ ปเท อาธาโร ฯ

[ปา.๓๗๓ ฯ ส.๔๖..๔๘]

โอสฏฺฐานีติ อุทาหฏฺฐานิ ฯ เอตํ กมฺมํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ อสุทฺโธ อิติ ลทฺธิ อสุทฺธลทฺธิ ฯ ตโตติ ตทา ฯ อญฺเญนาติ ปทํ วินิจฺฉินาเปหีติ ปเท กมฺมํ ฯ กสฺมา ภนฺเต อิติ ภิกฺขุ ปุจฺฉิ ฯ ตโตติ ตทา ฯ วินยธเรน นามาติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ ิอตฺตโนปทานํ ปรสฺสปทตฺตนฺติ สุตฺเตน เตวิภตฺติยา ติอาเทโส ฯ กิลมิตตฺถาติ ตุเมฺห มยา กิลมิตา อตฺถ อิติ วตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๖๘๗] ลชฺชินาติ ปทํ โจทิยมาโนติ ปเท กตฺตา ฯ อลชฺชีเยว น เทติ ฯ โส อลชฺชี ฯ อสฺสาติ อลชฺชิสฺส ฯ ตถาติ เตน ตาทิเสน วตฺถุนา ฯ ชีวถ อิติ วตฺวา ฯ เตสํ ทฺวินฺนํ อลชฺชีนํ วินิจฺฉโย น กาตพฺโพ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ เนสํ ทฺวินฺนํ ลชฺชีนํ วิวาโท จ กิสฺมิญฺจิเทว การเณ อปฺปมตฺตโก โหติ ฯ อิติ วตฺวา ฯ อถาติ ยทิ ฯ เอตฺถาติ โจทกจุทิตเกสุ นิทฺธารณํ ฯ จุทิตเกนาติ ปทํ วิรทฺธนฺติ ปเท กตฺตา ฯ วิรทฺธํ วจนํ ฯ จุทิตโก อลชฺชี นาม นตฺถิ ฯ โส จ จุทิตโก ฯ โส จุทิตโก ฯ เตสํ พหูนํ ฯ

[๖๘๘] ยสฺส กสฺสจิ ปุคฺคลสฺส ฯ ญตฺวา วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ โจทนาย โอกาสกมฺมํ อาทีติ สมฺพนฺโธ ฯ

เมตฺเตน สหคตํ เมตฺตํ เมตฺตํ จิตฺตํ ยสฺส โส เมตฺต-

๑. วณฺณนายํ ยสฺสา กิสฺสาจีติ อาคตํ โจทนายาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[ปา.๓๗๓ ฯ ส.๙๘.๙๙]

จิตฺโต ฯ โทสํ อนฺตรํ จิตฺตํ ยสฺส โส โทสนฺตโร ฯ

อิตีติ ปทํ ปญฺจาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ โจทนายาติ ปทํ โจทเกนาติ ปเท อาธาโร ฯ ปุคฺคเลนาติ ปทํ ปติฏฺฐาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๖๘๙] ปทภาชเน ปน ภควตา วุตฺตํ ฯ โจทเกนาติ ปทํ วุตฺต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อนุวิชฺชเกนาติ ปทํ อนุวิชฺชิยมาโนติ ปเท กตฺตา ฯ อสมนุคฺ...นิทฺเทเส วุตฺตสฺส น เกนจิ อวุจฺจมาโนติ ปทสฺส อตฺโถ ฯ วตฺถูสูติ นิทฺธารณํ ฯ เกนจิ วตฺถุนา ฯ อิทํ หีติอาทิ อธิปฺปายปฺปากฏกรณํ ฯ อิทญฺจาติ ภิกฺขุ จ โทสํ ปติฏฺฐาติ สงฺฆาทิเสโสติ วจนํ ฯ

[๖๙๐] อิทานีติ ปทํ อาหาติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ อมูลกญฺ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน ทสฺเสตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อมูลกสฺส ลกฺขณํ อมูลกลกฺขณํ ฯ ตํ อมูลกลกฺขณํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ อธิกรณํ นามาติ วจเน วุตฺตํ ตํ อธิกรณํ ฯ อธิกรณฏฺเฐนาติ ปทํ เอกํปีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อปิสทฺโท อรุจิสนูจโน ฯ เตน ตสฺมา อสฺส อธิกรณสฺส ฯ เอตํ อธิกรณํ เยน อธิกรณฏฺเฐน เอกํ โหติ โส อธิกรณฏฺโฐ โก ปน อิติ ปุจฺฉาติ โยชนา ฯ สมเถหิ อธิกรณียตา กาตพฺพตา อธิกรณฏฺโฐติ สมฺพนฺโธ ฯ ยํ อธิกรณํ ฯ ยทิ คาโห ฯ เป ฯ ตสฺมา ปณฺณตฺติ อธิกรณนฺติ

[ปา.๓๗๓ ฯ ส.๔๔..๑๐๑]

เอวํ วจนํ อฏฺจกถาสุ ปุน วิจาริตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ โจทนาย ฯ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตพฺภาคิยนฺติ วจเนน วิรุชฺฌติ ฯ น หีติ อาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ยญฺเจตํ ปาราชิกํ ตสฺเสว ปาราชิกสฺส อมูลกญฺเจว ตํ อธิกรณํ โหตีติ อยํ ปฏินิทฺเทโส ปณฺณตฺติยา ปฏินิทฺเทโส น ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อญฺญนฺติ อมูลกํ ฯ ปุน อญฺญนฺติ ปณฺณตฺตึ ฯ

[๖๘๑] อิทานิ วุจฺจมานปริยาเยน ปณฺณตฺติยา อธิกรณภาเว คหิเต สติ เหฏฺฐา อฏฺจกถาสุ วุตฺตาย ปณฺณตฺติยา อธิกรณภาโว ยุตฺโตติ ญาเปนฺโต ยสฺมาติอาทิมาห ฯ ปณฺณตฺติยาติ ปทํ ปณฺณตฺโตติ ปเท กรณํ ฯ โจทเกนาติ ปทํ ปณฺณตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ สาปีติ อปิสทฺโท ปาราชิกํ อเปกฺขติ ฯ ปวตฺตตฺตาติ วาจกภาเวน ปวตฺตตฺตา ฯ จสทฺโท อธิกรณญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตญฺจ โขติ ตํ ยถาวุตฺตปริยาเยน ปณฺณตฺติยา อธิกรณตฺตํ ฯ อิเธว สิกฺขาปเท ฯ สพฺพตฺถ สิกฺขาปเท ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ วิวาทาทีนนฺติ ปทํ อธิกรณฏฺโฐติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ เตสํ วิวาทาทีนํ ฯ อธิกรณฏฺโจ อธิกรณียตา อธิกาตพฺพตา ฯ

[๖๘๒] ตตฺถาติ วิวาทาธิกรณาทีสุ จตูสุ อธิกรเณสุ ฯ เสสานิ วิวาทาธิกรณาทีนิ ฯ อตฺถุทฺธารวเสนาติ อธิกรณสทฺทสฺส อตฺถสฺส อุทฺธารวเสน ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เตสุ อตฺเถสุ ฯ อิธ

[ปา.๓๗๓ ฯ ส.๑๐๑..๑๐๓]

อธิกาเร ฯ ตนฺติ ปาราชิกํ ฯ ตาวสฺสาติ ตาว อสฺส สิกฺขา-
ปทสฺส ฯ ตาเวสาติปิ อตฺถิ ฯ ตาว เอโส อตฺโถ ฯ

[๖๙๓] ตตฺถาติ อทิฏฺฐสฺส โหตีติอาทิปเทสุ ฯ ทิฏฺฐมูลเก
ปน เวทิตพฺพํ ฯ โจทกวาเรติ ปทํ โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ
อาคเตสุ วจเนสุ ฯ วจเนสูติ นิทฺธารณํ ฯ ทุสฺสีโลสิ ฯ เป ฯ
เอวนฺติ ปทํ ฆฏิตาเนวาติ ปทสฺส อากาโร ฯ ปเทสุ จาติ
นิทฺธารณํ ฯ ฆฏิตาเนวาติ นตฺถิ ตยา สทฺธึ ฯ เป ฯ สงฺฆกมฺมํ วาติ
อิมานิ ปทานิ เยน เกนจิ ปเทน ฆฏิตาเนว ฯ มหา...โรเยว
จาติ ปทํ วทตีติ ปเท กตฺตา ฯ ทิฏฺเฐ...อาทีสูติ ปทํ วทตีติ
ปเท อาธาโร ฯ เวมติโก โน กปฺเปติ น สรติ ปมุฏฺโฐ
โหตีติ จตูสุ เอเกกํ ทสฺสนปุคฺคลวเสน ทฺวิธา ภินฺทิตฺวา ภาเชตฺวา
ทิฏฺเฐ เวมติกาทีนํ จตุนฺนํปิ ฯ ทิฏฺเฐ เวมติโกติ อยํ นโย
ตาว ทฏฺฐพฺโพ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ ทสฺสนปุคฺคเลสุ เวมติเก
นิทฺธารณํ ฯ เอตฺถ จาติ เวมติโกติอาทีสุ จตูสุ ปเทสุ ฯ นํ
ภิกฺขุํ สาเรนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ ตตฺถาติ โจทาปกวาเร ฯ

[๖๙๔] ตโตติ โจทาปกวารโต ฯ ตํ จตุกฺกํ ฯ เอตฺถาติ
โจทนาย ฯ หิ สจฺจํ อยํ อธิปฺปาโย นาม อเนกวิโธ ฯ
จาวเน อธิปฺปาโย จาวนาธิปฺปาโย ฯ ตตฺถาติ เตสุ อฏฺฐสุ
อธิปฺปาเยสุ ฯ อธิปฺปาเยสูติ ปทํ ทุกฺกฏนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

[ป.๓๗๓..๓๗๙ ฯ ส.๑๐๓..๑๐๕]

วุฏฺฐา...นาติ ปทํ วทนฺตสฺสาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ สพฺพตฺถ จ ปนาติปิ อตฺถิ ฯ สพฺพาสุ อฏฺจกถาสุ นตฺถีติ ปเท อาธาโร ฯ หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ ตโตติ เรการโต ปรํ ยกาเร ปตฺเต จเปตุํ น ลพฺภติ ฯ อนุวิชฺชกสฺสาปิ วทนฺตสฺสาติ สมฺพนฺโธ ฯ โอสเฏ วตฺถุสฺมินฺติ วตฺถุสฺมึ อานีเต ฯ โอสเฏติ ปทํ วทนฺตสฺสาติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อตฺเถตนฺติ ตว เอตํ กมฺมํ อตฺถิ ฯ นิสีทิตฺวา อนุทฺทิสฺส ฯ อุทฺทิสฺส นิยเมตฺวา กเถติ ฯ ตตฺถ ตตฺถ ปาลิยํ ฯ อโนกาสํกาเรตฺวาติ ยํ ปน วจนํ วุตฺตํ ตสฺส วจนสฺส อตฺโถ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ กสฺมา เอวํ อตฺโถ เวทิตพฺโพติ อาห น หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ ยํ โอกาสํ กาเรตฺวา อาปตฺตึ อาปชฺชติ โกจิ อโนกาโส นาม น นตฺถิ ฯ โอกาสํ อกาเรตฺวา อโนกาสํ-กาเรตฺวาติ อยุตฺตตฺถสมาโส ฯ

[๖๙๕] ตตฺถาติ ทุติยทุฏฺจโทสสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ เต เมตฺติยภุมฺมชกา ฯ ลทฺโธ นิคฺคโห เอเตตีติ ลทฺธนิคฺคหา ฯ วิฆาฏํ หีสนํ ปตฺตา วิฆาฏปฺปตฺตา ฯ อิติ วตฺวา ฯ อถาติ ปจฺฉา ฯ หนฺท ฯ เป ฯ กโรมาติ เอวํ วจนํ ฯ อาวุโส ฯ เป ฯ ทิฏฺโจติ เอวํ อนุยุญฺชึสุ ฯ คิชฺฌ...ปาเท อเมฺหหิ ทิฏฺโจ ฯ กาย เวลาย ตุเมฺหหิ ทิฏฺโจ ฯ ภิกฺขา...ย ทิฏฺโจ อิติ ภิกฺขู๑ อาหํสุ ฯ อาวุโส ฯ เป ฯ กุหึ อิติ ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ ฯ เวฬุ ฯ เป ฯ

๑. เมตฺติยภุมฺมชกา ภิกฺขู ฯ

[ปา.๓๗๙..๓๘๓ ฯ สี.๑๐๖.๑๐๗]

สามีติ ทพฺโพ อาห ฯ ตว ฯ เป ฯ ชานาตีติ ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ ฯ ภิกฺขุสงฺโฆ ชานาติ ภนฺเต อิติ ทพฺโพ อาห ฯ เถโร ฯ เป ฯ วเนเยว อตฺถิ อิติ สงฺโฆ อาห ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ

[๖๙๖] กึ ปน ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ

อญฺญภาคสฺส อิทํ อญฺญภาคิยนฺติ ตทฺธิตวิคฺคโห ณิกปฺปจฺจโย กสฺส โย ฯ อญฺญภาโค วา ฯ เป ฯ คิยนฺติ อสฺสตฺถิตทฺธิตวิคฺคโห อิกปฺปจฺจโย ฯ อธิกริยนฺติ เอตฺถาติ อธิกรณํ ฯ อาธาริยนฺติ เอตสฺมินฺติ อาธาโร ฯ

หีติ ยสฺมา วิตฺถาร โชตโก วา ฯ โย โส ฉกลโก วุตฺโต ฯ ฉกลโกติ เสตจฺฉาโก ฯ ฉาลโกติปิ อตฺถิ ฯ โส ฉกลโก โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ มนุสฺสชาติ เจว ภิกฺขุภาโว จ อิติ สงฺขาโต ยฺวายํ ภาโค โกฏฺฐาโส ปกฺโข ตโต มนสฺสชาติโต ภิกฺขุภาวโต จ ติรจฺฉานชาติยา เจว ฉกลกภาวสฺส จ อิติ สงฺขาตสฺส อญฺญภาคสฺส โกฏฺฐาสสฺส ปกฺขสฺส โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อตฺถีติ อุปลพฺภติ ฯ อิติ ตสฺมา ฉกลโก อญฺญ...ขฺยํ ลภติ ฯ

[๖๙๗] จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ปน จสทฺโท สมุจฺจยตฺโถ โส ปน อธิกรณสทฺทโต ปรํ ทฏฺฐพฺโพ อธิกรณนฺติ จ เวทิตพฺโพติ วุตฺตํ ฯ เตสนฺติ ปทํ นามกรณ อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ โส ฉกลโก ยสฺมา อาธาโร วตฺถุ

[ปา.๓๘๓ ฯ ส.๑๐๗.๑๐๘]

อธิฏฺฐานํ ตสฺมา โส ฉกลโก อธิกรณํ อิติ ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺโพ ฯ

อิทานิ กถเมตํ วิญฺญายติ อธิกรณนฺติ อาธาโร เวทิตพฺโพ
น วิวาทาธิกรณาทีสุ อญฺญตรนฺติ อนุโยคํ สนฺธายาห ตํ
สนฺธายาติอาทึ ฯ วิวาทาธิกรณาทีสุ อญฺญตรํ สนฺธาย น วุตฺตนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ การณํ ปุจฺฉติ กสฺมาติ ฯ การณมาห อสมฺ-
ภวโตติ ฯ ตเมว อสมฺภวํ ปากฏํ กตฺวา ทสฺเสนฺโต น
หีติอาทิมาห ฯ น หิ อุปาทิยึสูติ๑ สมฺพนฺโธ ฯ อุปาทิยึสูติ
คณฺหึสุ ฯ เต เมตฺติยภุมฺมชกา ฯ อธิกรณานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ
กึ จตุนฺนํ อธิกรณานํปิ เลโส อตฺถีติ อาห น จ จตุนฺนํ
อธิกรณานนฺติอาทึ ฯ ตเทว ทฬฺหีกรณํ กโรนฺโต ชาติเลสาทโย
หีติอาทิมาห ฯ ชาติ เอว เลโส ชาติเลโส ฯ อาทิสทฺเทน
นามเลสาทีนํ คหณํ ฯ โหติ เจตฺถ คาถาพนฺธนํ

เลสา ชาตินามโคตฺต- ลิงฺคาปตฺติวสาปิจ
ปตฺตจีวรุปชฺฌายา- จริยาวาสวสา ทส ฯ

น วิวาทาธิกรณาทีนํ เลสา ฯ อิทญฺจ ทพฺโพ มลฺลปุตฺโตติ
นามนฺติ เมตฺติยภุมฺมชเกหิ ฉกลกสฺส กตํ อิทํ ทพฺโพ มลฺลปุตฺโตติ
นามํ ฯ อิทญฺจ นามนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ โกจิ
เทโส เถรํ ฯ เป ฯ เลสมตฺโต โหติ ฯ

๑. อุปฺปาทยึสูติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๘๓ ฯ ส.๑๐๘]

[๖๙๘] เอวํ อสมฺภวํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อิมินา ปสงฺเคน เทสเลสสทฺทานํ อตฺถํ สํวณฺเณนฺโต เอตฺถ จาติอาทิมาห ฯ เอตฺถาติ เอเตสุ เทสเลเสสุ ฯ โย โกฏฺฐาโส อสฺส อญฺญโกฏฺฐาสสฺส สมฺพนฺธิ อยํ ฉกลโก อิติ ทิสฺสติ อปทิสฺสติ โวหริยติ อิติ ตสฺมา โส โกฏฺฐาโส เทโส กมฺมสาธนํ ฯ เอตนฺติ เทโสติ วจนํ ฯ อญฺญํปิ วตฺถุนฺติ ยสฺมึ ฉกลกวตฺถุสฺมึ ปติฏฺฐิตํ ชาติอาทิ ตํ มุญฺจิตฺวา อญฺญํปิ วตฺถุํ ฯ กถํ สิลิสฺสตีติ อาห โวหารมตฺเตเนวาติอาทึ ฯ โวหารมตฺเตเนว น ตุ อตฺถโตติ อธิปฺปาโย ฯ กตฺตุสาธนํ ลิส อปฺปภาเว ฯ กิญฺจาปิ เทสเลสานํ วุตฺตนเยน พฺยญฺชนโต นานากรณํ อตฺถิ อตฺถโต ปน นตฺถีติ อาห ชาติอาทีนํ อญฺญตรโกฏฺฐาสสฺเสตํ อธิวจนนฺติ ฯ ตโตติ เทสํ เลสนฺติ วจนทฺวยโต ปรํ อญฺญํ นิทาเน วิชฺชมานํ วจนํ ฯ สิกฺขาปทปฺปญฺญตฺติยํปีติ สิกฺขาปทสงฺขาตปฺปญฺญตฺติยํ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ นิทาเน อยเมว อตฺโถติ ญาเปติ ฯ อยเมวาติ เหฏฺฐา วุตฺโต อญฺญภาคสฺส อิทนฺติอาทิโก อยํ อตฺโถ ฯ

[๖๙๙] ยทิ นามกรณสญฺญาย อาธารภูตํ ฉกลกํ สนฺธาย อญฺญภาคิยสฺส อธิกรณสฺสาติ วุตฺตํ อถ กสฺมา ปทภาชเน ตํ อวิภชิตนฺติ อาห ปทภาชเน ปนาติอาทึ ฯ ตนฺติ อาธารสงฺขาตํ อธิกรณํ ฯ

[ปา.๓๘๓.๓๘๔ ฯ ส.๑๐๘.๑๐๙]

อตฺถสฺส อุปฺปตฺติ อตฺถุปฺปตฺติ สิกฺขาปทสฺส นิทานํ ฯ อตฺถุปฺปตฺติยา วโส สมฺพชฺฌนํ อตฺถุปฺปตฺติวโส ฯ

อาวิภูตํ ปากฏํ ฯ อตฺถุทฺธารวเสนาติ อธิกรณสทฺเทน วตฺตพฺพอตฺถานํ อุทฺธารณวเสน ฯ อญฺญภาคิยตา จ...อปฺปากฏา วินยธเรหิ ยสฺมา ชานิตพฺพา ตสฺมาติ สมฺพนฺโธ ฯ อญฺญภาคิยตาติ อญฺญปกฺขิยตา ฯ ตพฺภาคิยตาติ ตปฺปกฺขิยตา ฯ อปฺปากฏา ปทภาชนโต อญฺญตฺร ทสฺสิตฏฺฐานาภาวโต ฯ วจนสามญฺญโตติ สามญฺญวจเน ฯ ตนฺติ อญฺญภาคิยตพฺภาคิยตํ ฯ ยา จ สา โจทนา ตํปิ โจทนํ ฯ อปิสทฺโท อธิกรณํ อเปกฺขติ ฯ อยํ ตพฺภาคิย...ตา ฯ ตตฺถ จาติ ตสฺมึ อุทฺเทเส อุทฺทิฏฺฐตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ อุทฺทิฏฺฐตฺตาติ ปทํ อารพฺภิตพฺเพติ ปเท เหตุ ฯ อารพฺภิตพฺเพติ ปทํ อารทฺโธติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ เอวนฺติ กถญฺจ อาปตฺติ ฯ เป ฯ โหตีติ เอวํ ฯ นิทฺเทโส ภควตา อารทฺโธ อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺโพ ฯ๗

[๗๐๐] ตตฺถาติ เตสุ อญฺญภาคิยวารตพฺภาคิยวาเรสุ นิทฺ-ธารณํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตพฺภาคิยวาเร ปน วินิจฺฉโย ฯ ตสฺมึ โกฏฺฐาเส ปวตฺตํ ตํโกฏฺฐาสิยํ ฯ ตถาสทฺโท อนุกฑฺฒนํ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ พุทฺธกาลโตติ วิสชฺชนํ ฯ ตตฺถาติ ตพฺภาคิย-อญฺญภาคิเยสุ นิทฺธารณํ ฯ อิธาปีติ อาปตฺตาธิกรณนิทฺเทเส ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ อาปตฺตาธิกรณนิทฺเทเส ฯ ปรโตติ ปรสฺมึ วุตฺตํ

[ปา.๓๘๔..๓๘๖ ฯ ส.๑๐๙.๑๑๐]

ตพฺภาคิยตฺตํ ฯ จสทฺโท อญฺญภาคิยตฺตญฺจ ตพฺภาคิยตฺตญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ กิจฺจาธิ ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วินิจฺฉโย ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ สงฺฆกมฺมานเมเวตํ อธิกรณนฺติ ปุจฺฉา ฯ อุปฺปนฺนํ อธิกรณํ เอตํ อธิกรณํ นามาติ อตฺโถ ฯ สงฺฆกมฺมานเมเวตํ อธิวจนนฺติปิ อตฺถิ ฯ เอวนฺติ อุปฺปนฺนาธิกรณสฺส สงฺฆกมฺมานํ อธิวจนภาเว ฯ สนฺเตปีติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ลกฺขณกิริยา ฯ อิทญฺจิทญฺจ สงฺฆกมฺมํ นาม เอวํ กตฺตพฺพํ อิติ เอวํ ภควตา วุตฺตํ อิติ กตฺตพฺพํ ยํ กมฺมลกฺขณํ กมฺมสฺส ลกฺขณํ มนสิกโรติ ภิกฺขุ ตํ กมฺมลกฺขณํ ฯ ทุติโย อิติสทฺโท กตฺตพฺพตฺถนิทสฺสโน ฯ อุปฺปชฺชนโตติ ปทํ นิสฺสาย อุปฺปนฺนนฺติ ปเท เหตุ ฯ

[๗๐๑] กิญฺจิ ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน วิชฺชมานํ เทโสติ วา เลสมตฺโตติ วา ปททฺวยํ นานํ ฯ ตตฺถาติ ชาติเลสาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ทสฺเสตุนฺติ ปทํ ทสฺเสนฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ยถา เยน ปกาเรน ตํ เลสํ ฯ

เลโส วสติ เอตฺถาติ วตฺถุ ปุคฺคโล ฯ สห วตฺถุนา วตฺตตีติ สวตฺถุโก เลโส ฯ

ตตฺถาติ ขตฺติโย มยา ทิฏฺโฐติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ตตฺถาติ วา เตสุ ขตฺติโยติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

ขตฺติยสฺส ชาติ ขตฺติยชาติ ขตฺติยชาติ เอตสฺสาติ ขตฺติย-

[ปา.๓๘๖ ฯ ส.๑๑๐.๑๑๑]

ชาติโย กสฺส โย ฯ

อถาติ ปจฺฉา ฯ ขตฺติยชาติเลสนฺติ ขตฺติยสฺส ชาติสงฺขาตํ เลสํ ฯ ขตฺติโย ปาราชิกํ ธมฺมํ อชฺฌาปนฺโน มยา ทิฏฺโฐ ฯ อิตีติ ปทํ เอวนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอตฺถ จาติ ขตฺติโย มยา ทิฏฺโฐติอาทิปเทสุ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ ขตวฺติยานนฺติ ปทํ อญฺญ...ยตา อธิกรณตาติ ปททฺวเย สมฺพนฺโธ ฯ อญฺญ... สสฺส ตสฺส ตสฺสาติ ปทตฺตยํ ทีฆาทิโน ทิฏฺฐาทิโนติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ วเสนาติ ปทํ อญฺญภาคิยตาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อญฺญภาคิยตาติ อญฺญภาคิยํ นาม ฯ ขตฺติย...ติยาติ ขตฺติย-ชาติสงฺขาตาย ปญฺญตฺติยา ฯ จสทฺโท อญฺญ...ยตา จ อธิ...ตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สพฺพปเทสูติ พฺราหฺมโณ มยา ทิฏฺโฐติอาทีสุ ปเทสุ ฯ มตฺติกปตฺโตติ เอตฺถ อาการสฺส รสฺโส ฯ

[๗๐๒] อาปตฺติเลสสฺสาติ ปทํ นิทฺเทโสติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ เอกปเทเนวาติ อาปตฺติเลโส นาม ลหุกํ อาปตฺตินฺติอาทินา ฯ อปิสทฺโท สงฺเขปํ อเปกฺขติ ฯ ตํ อาปตฺติเลสํ ฯ อสฺส อาปตฺติ-เสสสฺส ฯ ตตฺเถว อาปตฺติเลสาธิกาเร นิทฺเทสํ อวตฺา อิธ สงฺฆาทิเสโสติ ปทสฺส นิทฺเทเส อาปตฺติเลสนิทฺเทโส วิสุํ ภควตา กสฺมา ปน วุตฺโต อิติ ปุจฺฉา ฯ อสภาคตฺตา อาปตฺติเลส-นิทฺเทโส วิสุํ วุตฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ

[ปา.๓๘๖...๓๙๐ ฯ สี.๑๑๑.๑๑๒]

ทิสฺวาติ ปทํ โจทนาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อญฺญสฺสาติ ปทํ โจทนาติ ปเท กมฺมํ ฯ อยํ อาปตฺติเลสนิทฺเทโส วุตฺโต ฯ เอกเมว ภิกฺขุํ ทิสฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อาปตฺติยาติ ปทํ โจทนาติ ปเท กรณํ ฯ เอวนฺติ เอกเมว อญฺญชํ อาปตฺตึ อาปชฺชนฺตํ ทิสฺวา อญฺญาย อาปตฺติยา โจทนาวเสน อาปตฺติเลสนิทฺเทโส วุตฺโตติ เอวํ อตฺโถ ยทิ สิยา ฯ กถนฺติ เกน ฯ อิติ ปุจฺฉา ฯ อาปตฺติยา อญฺญภาคิยํ อธิกรณนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เตเนว[๑] ตสฺมา เอว เอวมฺปิ ฯ เป ฯ ทินฺโนติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ ยํ หิ โสติ ทพฺพีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ โส ภิกฺขุ ยํ สงฺฆาทิเสสํ ฯ ยญฺจ โสติปิ ปาโจ ฯ จสทฺโท ทพฺพีโชตโก กสฺมา อเนกตฺถตฺตา นิปาตานํ ฯ ตนฺติ สงฺฆาทิเสสสงฺขาตํ อธิกรณํ ฯ โย โส อาปตฺติภาโว โส ตสฺส ปน ฯ เป ฯ อธิกรณสฺส เลโส นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๗๐๓] ตตฺถาติ สงฺฆเภทสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อถ โข ...อาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เตน[๒] จ การเณน อาห ฯ ตํ วจนํ ฯ ตตฺเถวาติ สงฺฆเภทกฺขนฺธเก ฯ อิธาปิ สงฺฆเภทสิกฺขาปเท ฯ ยํ วจนํ เอตฺถ วตฺถุยาจนายํ ฯซ อารญฺญิกธูตงฺคนฺติ อรญฺญวสนสงฺขาตํ ธูตงฺคํ ฯ คามนฺตนฺติ คามเมว ฯ นนฺติ ภิกฺขุํ ฯ ชานาเปสฺสาม อิติ อตฺโถ ฯ อิติสทฺโท วา สมาปนฺโน ฯ

๑. ๒. เตเนตํ เยน อิติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๓๙๐..๓๙๕ ฯ ส.๑๑๒.๑๑๓]

อิตีติ ปทํ อญฺญาสีติ ปทสฺส อากาโร ฯ ตานิ ปญฺจวตฺถูนิ สํวตฺตนฺติ ฯ

[๗๐๔] เอตฺถาติ โย อิจฺฉตีติอาทิวจเน ฯ กุลปุตฺเตนาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ เอตฺถ โย อิจฺฉตีติอาทิวจเน ฯ มหนฺโต อชฺฌาสโย เอตสฺสาติ มหชฺฌาสโย ฯ มหนฺโต อุสฺสาโห เอตสฺสาติ มหุสฺสาโห ฯ คามนฺตเสนาสนนฺติ คาเม วิชฺชมานเสนาสนํ ฯ อนฺตนฺติ วินาสนํ กาตุํ สกฺโกติ ฯ นตฺถิ พลํ เอตสฺสาติ ทุพฺพโล ฯ อรญฺเญ ทุกฺขสฺสนฺตํ กาตุํ น สกฺโกติ ฯ

สมํ ปวตฺตา ธาตุ เอตสฺสาติ สมปฺปตฺตธาตุโก ฯ อธิวาสนํ เอว ขนฺติ อธิวาสนกฺขนฺติ อธิวาสนกฺขนฺติยา สมฺปนฺโน อธิ... สมฺปนฺโน ฯ สมํ จิตฺตํ เอตสฺสาติ สมจิตฺโต ฯ

ตตฺราติ ภิกฺขูสุ ฯ อิทํ อรญฺเญ วจนํ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ คามนฺเตเยว ทุกฺขสฺสนฺตํ กาตุํ สกฺโกติ อรญฺเญ กาตุํ น สกฺโกตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กสฺมาติ อาห อยํ หิสฺสาติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ อสฺส ภิกฺขุสฺส อยํ ธูตงฺค... ...ภาวนา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ อญฺเญสํปิ ปุคฺคลานํ ฯ สมฺปฺ...กาเลติ สมฺปฺปนฺนสฺส ธาตูนํ จลนสฺส กาเล ฯ เตสํ ปุคฺคลานํ ฯ อสพฺพญฺญู นาม อสฺส ภเวยฺย ฯ

[๗๐๕] ตตฺถาติ อทิฏฺฐาสุตอปริสงฺกิเตสุ ฯ คยฺหมานนฺติ

[ปา.๓๙๕.๓๙๖ ฯ ส.๑๑๓..๑๑๕]

มนุสฺเสหิ คยฺหมานํ ฯ ภิกฺขุนา อทิฏฺจํ มํสํ อทิฏฺจํ นาม ฯ
คหิตํ มํสํ ฯ อปริสงฺกิตนฺติ ปทํ ชานิตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ
อิธ สาสเน ฯ ภิกฺขู ชาล ฯ เป ฯ วิจรนฺเต มนุสฺเส ปสฺสนฺติ ฯ
เต ภิกฺขู เตน ทิฏฺเจน ภิกฺขูนํ นุ โข อตฺถาย มํสํ มนุสฺเสหิ
กตํ อิติ ปริสงฺกนฺติ ฯ อิทํ มํสํ ทิฏฺเจน ปริสงฺกิตํ ทิฏฺจปริ-
สงฺกิตํ ฯ เอตํ มํสํ ฯ สุตฺวา วทนฺติ ฯ อิทํ มํสํ อเมฺหหิ น
กตํ ฯ ราชยุตฺตาทีนนฺติ ราชมจฺจาทีนํ ฯ อิตีติ ปทํ สุณนฺตีติ
ปเท อาธาโร ฯ ตมตฺถํ สุตฺวา วทนฺติ ฯ นยิทํ กตํ ฯ

กตฺตพฺพนฺติ กิจฺจํ เปตานํ กิจฺจํ เปตกิจฺจํ เปตกิจฺจสฺส
อตฺโถ เปตกิจฺจตฺโถ ฯ

กเตปิ มํเส ฯ หิ สจฺจํ ยํ ยํ มํสํ ยตฺถ มํเส ตํ
มํสํ ฯ อุทฺทิสฺส กตนฺติ อุทฺทิสิตฺา กตํ มํสํ ฯ เต จ ภิกฺขู ฯ
เตสํ ชานนฺตานํ ภิกฺขูนํ ฯ อิตเรสํ อชานนฺตานํ ภิกฺขูนํ ฯ
ชานํเยวาติ ชานนฺโต เอว ฯ ตสฺส สทฺธายาติ ตสฺส ภิกฺขุสฺส
วจนํ สทฺทหเนน ฯ กสฺส อาปตฺตีติ ปุจฺฉา ฯ กสฺมาติ อาห
ยํ หีติอาทิ ฯ ยํ มํสํ ฯ ตสฺส มํสสฺส° ฯ อิตรสฺส ...ตาย
อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ภุตฺเตน ภิกฺขุนา
เทเสตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ ญตฺวา ปีติ ปิสทฺโท น เกวลํ
ปจฺฉเมว ญตฺวา เทเสตพฺพาติ ญาเปติ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

๑. ภิกฺขุสฺส ฯ

ภุญฺชโต จาติ ภุญฺชนฺตสฺสาปิ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ
ทูวิญฺเญยฺยตฺตา มํสสฺส ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ วตฺตํ ยุตฺตํ
อิติ อาจริยา วทนฺติ ฯ

[๗๐๖] อุนนฺตานิ กายจิตฺตานิ เอตสฺสาติ อุนฺนตกายจิตฺโต ฯ
โส เทวทตฺโต ฯ อิติ จินฺเตตฺวา ทสฺเสตฺวา ปฏิสํเวทนิยํ ทุกฺขํ
อชานนฺโตติ สมฺพนฺโธ ฯ ขาทิตฺวาติ ปทํ มริตุํ อิติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อุพฺพนฺธิตฺวาติ อุทธํ พนฺธิตฺวา ฯ วิสาทีสูติ
นิทฺธารณํ ฯ ตปฺปจฺจยาติ วิสขาทนาทิการณา มรณ อิติ ปเท
เหตุ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน กึ วตฺตพฺพํ ทุกฺขชานเนติ
อธิปฺปาโย ฯ มรณทุกฺขนฺติ มรณเมว ทุกฺขํ ฯ สงฺฆ...จฺจยาติ
ปทํ ปฏิ...ทุกฺขนฺติ ปเท เหตุ ฯ นิพฺพตฺติตฺวาติ ปทํ ปฏิ...นีย
อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ เต มยํ ฯ เป ฯ
เอตฺถ ปน วจเน วตฺตพฺเพปีติ ปเท อาธาโร ฯ อภิณฺห...
ปเมวาติ ปทํ อาหาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ
ยถา ...จิตฺโตติ วิกฺขิตฺตจิตฺโต วิย ฯ ยถา วิกฺขิตฺตจิตฺโต
ชโน วจนํ อาห เอวํ เต มยํ ฯ เป ฯ วตฺถูหีติ วจนํ อาหาติ
อธิปฺปาโย ฯ

ธูนาตีติ ธูตา ตาย สมนฺนาคตตฺตา ธูตา ฯ สลฺเลขติ
ตนุกโรติ เอตายาติ สลฺเลขา สลฺเลขา เอเตสํ วุตฺตีติ สลฺเลข-
วุตฺติโน ฯ

๑. โปราณโปตฺถเก ปตฺตนฺติ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๓๙๖.๓๙๗ ฯ ส.๑๑๘.๑๑๙]

อสฺส โคตมสฺส ฯ วุตฺตนเยนาติ ปทํ กตฺวาติ ปเท วิเสวสวนวตฺตติยา ฯ กปฺปฏฺฐิยํ นิรเย กปฺปฏฺฐานการเณ กิพฺพิสํ ปาปํ ปสวติ ลภติ ฯ ตทนุจฺฉวิกนฺติ ตสฺมึ ขเณ อนุจฺฉวิกํ ฯ ตทนุคลมิกนฺติ อิทํ ปุริมสฺส เววจนํ ฯ

[๗๐๗] สหิตสฺสาติ เอกีภูตสฺส สหปุพฺโพ อิธาตุ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อตฺโถติ สมคฺคสฺสาติ ปทสฺส อตฺโถ ฯ สมา...ติ หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ สมานสํวาสโกติ วจนํ วทตา ภควตา ฯ สรีเรน อวิโยโค ทสฺสิโตติ สมฺพนฺโธ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ

สมาโน เอกุโปสถาทิเภโท สํวาโส เอตสฺสาติ สมานสํวาสโก ฯ

หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ ลทฺธิ...สเกนาติ ลทฺธิยา นานา-สํวาสเกน ฯ กมฺม...เกนาติ อุกฺขิตฺตกมฺเมน นานาสํวาสเกน ฯ กายสามคฺคีทานโตติ กาเยน กายสฺส วา สามคฺคิยา สหิตภาวสฺส ทานโต เตสุ เตสุ สงฺฆกมฺเมสุ หตฺถปาสุปคมนโตติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อตฺตโน ผลํ กโรตีติ กรณํ ยงฺกิญฺจิ กรณํ ฯ อธิกํ กรณํ อธิกรณํ วิเสสกรณํ ฯ ตญฺจ อธิกรณํ ฯ ตานิ เภทกรวตฺถูนิ อาคตานิ ฯ ผลํ เอตฺถ ตทายตฺตวุตฺติตาย วสตีติ วตฺถูนิ ฯ ตเตฺรว ขนฺธเก เนสํ เภทกรวตวฺถูนวํ ฯ โยปิ จายํ สงฺฆเภโท ฯ นิสฺสายาติ ปทํ เภโทติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อปเรหิปิ การเณหิ ฯ ตมฺปิ สงฺฆเภทํ ฯ สงฺเขปโตติ ปทํ เวทิตพฺโพติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ เอตฺถ วจเน เวทิตพฺโพ ฯ

[ปา.๓๙๗ ฯ ส.๑๑๙.๑๒๐]

[๗๐๘] ปทภาชเน จสฺสาติ อสฺส ภิกฺขูหีติ ปทสฺส ปทภาชเน วินิจฺฉโย ฯ เอกํ ลทฺธิคฺคหณํ อสฺสาติ เอกลทฺธิโก ฯ ตตฺถาติ สมฺโมทมาโนติอาทิปเทสุ ฯ อญฺญมญฺญสมฺปตฺติยาติ อญฺญมญฺญสฺส สีลาทิคุณลาภาทิกาย สมฺปตฺติยา ฯ

อุทฺทิสนํ อุทฺเทโส ปาฏิโมกฺขสฺส อุทฺเทโส ปาฏิโมกฺขุทฺเทโส เอกโต ปวตฺโต ปาฏิโมกฺขุทฺเทโส เยน โส เอกโตปวตฺตปฺปาฏิ-โมกฺขุทฺเทโส ฯ

น วิสุํ ปวตฺตปฺปาฏิโมกฺขุทฺเทโสติ สมฺพนฺโธ ฯ วุตฺตสฺสาติ ภิกฺขูหิ วุตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ปโหนฺเตน ภิกฺขุนา คนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๗๐๙] ตตฺถาติ โส ภิกฺขูติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาติ ยาวตติยํ สมนุภาสิตพฺโพติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ สมนุภาสิตพฺโพติ-อาทิปเทสุ ฯ เย จ ถุลฺลจฺจเย อาปนฺโนติ สมฺพนฺโธ ฯ อาปตฺติโยติ ปทํ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ ปุจฺฉา ฯ ลิงฺค ฯ ป ฯ วิยาติ ลิงฺคสฺส ปริวตฺตนกาเล ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺตา อสาธารณา-ปตฺติโย วิย ฯ อนา ฯ เป ฯ สทฺธิยาติ อนาปนฺนานํ อาปตฺตีนํ ปฏิปฺปสฺสทฺธิยา กึ ปโยชนํ ฯ

สพฺพตฺถ ธมฺมกมฺเม เวมติโกติอาทิปเทสุ ฯ อิธ ธมฺม-กมฺมสญฺญีติ ปเท วุตฺตา สญฺญา ฯ

[๗๑๐] ทุติยาย วา ตติยาย วา อนุสฺสาวนาย ฯ เอตฺถาติ

[ปา.๓๙๘...๔๐๐ ฯ ส.๑๒๐..๑๒๒]

เอตสฺมึ สิกฺขาปเท อาทิกมฺมิโกติ ปเท อาธาโร ฯ โส จ
โข เทวทตฺโต สงฺฆ... ...มนฺตสฺเสว[๑] อาทิกมฺมิโก น
อปฺ...ชนฺตสฺส[๒] อาทิกมฺมิโก ฯ น หีติอาทิ ทฬฺหีกรณํ ฯ ตสฺส
เทวทตฺตสฺส ฯ กถํ เกน อิทํ วุตฺตวจนํ ชานิตพฺพํ อิติ ปุจฺฉโก
เจ ปุจฺฉติ ฯ สุตฺตโต ปาลิโต ชานิตพฺพํ ฯ สุตฺตํ ญาเปนฺโต
อาห ยถา หีติอาทึ ฯ น เทวทตฺตสฺส กมฺมํ กตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
อสฺส เทวทตฺตสฺส สงฺเฆน กเตน กมฺเมน ภวิตพฺพํ อิติ โกจิ
ปุคฺคโล อตฺตโน รุจิมตฺเตเนว อถาปิ ยทิ วเทยฺยาติ โยชนา ฯ
กมฺเมนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ
อญฺญตฺร ฯ เป ฯ ญาตโตติ อุทฺทิสฺส อนุญฺญาตโต อญฺญสฺมึ
สิกฺขาปเท ฯ อนา ฯ เป ฯ กสฺสาติ ยํปิ วจนํ ฯ อริฏฺฐสิกฺขาปทสฺสาติ
อริฏฺฐสิกฺขาปทสฺส ปทภาชเน ฯ ปมาท...ภาโวติ ปทํ เวทิตพฺโพติ
ปเท กมฺมํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อสฺสาติ อนาปตฺติยํ
อาทิกมฺมสฺสาติ วจนสฺส ปมาท...ภาโวติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
อิตีติ เอวํ ฯ ตนฺติ เทวทตฺตํ ฯ อิติ เอวํ ฯ สา ปเนสา
อนาปตฺติ สิทฺธา ฯ โส ภิกฺขุ อสมนุภาสนฺโต นาม วุจฺจติ
อาทิกมฺมิโก น วุจฺจตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อยญฺจ เทวทตฺโต ฯ

๑.๒. ปรกฺกมนสฺเสว อปฺปฏินิสฺสชฺชนสฺส อิติ วณฺณนาปาโจ อยเมว ยุตฺโต ฯ

[ปา.๔๐๐ ฯ ส.๑๒๒.๑๒๓]

อริฏฺฐสิกฺขาปทํ ฐเปตฺวา ฯ

[๗๑๑] ตตฺถาติ ทุติยสงฺฆเภทสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตสฺส สงฺฆเภทาย ปรกฺกมนฺตสฺส ฯ วณฺณตฺถายาติ[๑] คุณตฺถาย ฯ เอวนฺติ[๒] ตสฺส วณฺณาย[๓] ปกฺขาย ฐิตา โหนฺตีติ วจนํ ฯ เอตนฺติ กมฺมํ ฯ เอตฺถ สิกฺขาปเท เสสํ วจนํ ฯ

[๗๑๒] ตตฺถาติ ทุพฺพจสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ กาย...กมนฺติ กายวจีทฺวาเรสุ ปวตฺตวีติกฺกมํ ฯ เอตํ กินฺนุ โข นามาติ วจนํ วมฺภนวจนํ ฯ อหํ โข นามาติ วจนํ อุกฺกํสวจนํ ฯ ตุเมฺห วเทยฺยนฺติ วจเนน ทสฺเสติ ฯ กสฺมา ตุเมฺห วเทยฺยนฺติ ปุจฺฉโก เจ ปุจฺฉติ ฯ ยสฺมา ปพฺพชิโต ตสฺมา ตุเมฺห วเทยฺยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อตฺถนฺติ อธิปฺปายํ สนฺธาย ตุเมฺห วเทยฺยนฺติ วจนํ ฉนฺโน อาห ฯ

นตฺถิ สารณํ สาโร เอตสฺสาติ นิสฺสารณกํ ฯ นิสฺสารณกนฺติ ปทํ ติณฺณฺจาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ นิสฺสารณนฺติปิ อตฺถิ[๔] ฯ

สา นที สีฆโสตํ เอติสฺสาติ สีฆโสตา ฯ ตเมว นทึ ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ทีฆํ มูลํ เอตสฺสาติ ทีฆมูลโก ฯ อุทกปปฺปฏโก จ ติลพีชโก จ อุ...ชกา ฯ เอกโต...ทิตาติ

๑.๒. วณฺณนตฺถาย เอตํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๓. อยํ ปาลิยา สเมติ วณฺณนายมฺปน วณฺณนายาติ ลิขิตํ ฯ ๔. นิสฺสารกนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๐๑..๔๐๖ ฯ ส.๑๒๓..๑๒๕]

วจเนน ทสฺเสติ ญาเปติ ฯ เกนาปีติ ปทํ สมฺปิณฺฑิตาติ ปเท กตฺตา ฯ

[๗๑๓] ทุกฺเขน วโจ วตฺตพฺโพ ชาติ สภาโว เอตสฺสาติ ทุพฺพจฺจชาติโก จการสฺส เทฺวภาโว ฯ ทุพฺพจชาติโกติปิ[1] อตฺถิ ฯ ทุกฺเขน วโจ สภาโว อสฺสาติ ทุพฺพจสภาโว[2] ฯ อสฺสาติ ทุพฺพจ-ชาติโกติ ปทสฺส ฯ ทุพฺพจภาวํ กโรนฺตีติ ทุพฺพจภาวกรณิยา ฯ หีติ[3] สจฺจํ ฯ ทุกฺขํ วโจ อสฺมินฺติ ทุพฺพโจ ฯ เต ปน ธมฺมา เอกูนวีสติ ธมฺมา อิติ เวทิตพฺพา ปณฺฑิเตนาติ สมฺพนฺโธ ฯ นเยนาติ ปทํ อาคตาติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ อนุมานสุตฺเตติ มชฺฌิมนิกาเย มูลปณฺณาสเก อาคเต อนุมานสุตฺเต ฯ อาคตาติ ปทํ เอกู...ธมฺมาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[๗๑๔] ปาปา อิจฺฉา เอตสฺสาติ ปาปิจฺโฉ ปาปิจฺฉสฺส ภาโว ปาปิจฺฉตา ฯ โกธเหตูติ ปทํ อุปนาหิตาติ ปเท เหตุ ฯ โกธสฺส สามนฺตา โกธสามนฺตา โกธสามนฺตา จ สา วาจา จาติ โกธสามนฺตวาวจวา ววโกธซสาวมนฺตวาจํ นิจฺฉาเรตีติ โกธ...รโณ ตสฺส ภาโว โกธ...รณตา ฯ อิสฺสติ น สหตีติ อิสิสา อิสฺสา เอตสฺส อตฺถีติ อิสฺสุกี อุกีปจฺจโย ฯ สนฺทิฏฺฐิปรามาสี จ

๑. อยเมว อิทานิ วลญฺชียติ ตสฺมา อิโต ปรํ ตถา ปริวตฺติสฺสาม ฯ ๒. วณฺณนายํ ทุพฺพจภาโวติ อาคตํ ฯ ๓. อยํ หิสทฺโท วณฺณนายํ น ปญฺญายติ ฯ

[ปา.๔๐๖..๔๐๘ ฯ ส.๑๒๕.๑๒๖]

อาทานคฺคาหี จ ทุปฺปฏินิสฺสคฺคี จ สนฺทิฏฺฐิ...นิสฺสคฺคิโน เตสํ ภาโว สนฺทิฏฺฐิ...นิสฺสคฺคิตา ฯ

[๗๑๕] ยถานุสิฏฺฐนฺติ ปทํ อปฺ...นโตติ[๑] ปทสฺส กิริยาวิเสสนํ อปฺ...นโตติ ปทํ น คณฺหตีติ ปเท เหตุ ฯ อปฺปทกฺขิณคฺคาหิ- อนุสาสนีติ กิตนฺตตปฺปุริโส ฯ ฏีกาการมเตน ปน อนุสาสนีติ ปทํ วิสุํ เอกํ ปทํ วิย ทิสฺสติ ฯ

อุทฺทิสิยตีติ อุทฺเทโส ปาฏิโมกฺโข ฯ อุทฺเทเส ปริยาปนฺนา อุทฺเทสปริยาปนฺนา ฯ

อนฺโตปาฏิโมกฺขสฺสาติ ปาฏิโมกฺขสฺส อนฺโต ฯ พุทฺธปฺ- ปญฺญตฺเตนาติ พุทฺเธน ฐปิเตน วิหิเตน ฯ สหธมฺเมนาติ สการเณน ฯ ปาสา...สมฺปตฺติเกนาติ ปาสาทิกภาวสมฺปนฺเนน ฯ ปาสาว...สํวตฺตนิเกนาติปิ อตฺถิ ปาสาทิกภาวสฺส ชนเกนาติ อตฺโถ ฯ เตนาติ ยทิทนฺติ วจเนน ทสฺสิตนฺติ ปเท กรณํ ฯ

[๗๑๖] ตตฺถาติ กุลทูสเก วินิจฺฉโย ฯ อาวาสิกา ...เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อาวสนฺติ เอตฺถาติ อาวาโส ฯ วิหรนฺติ เอตฺถาติ วิหาโร ฯ โส วิหาโร เยสํ ภิกฺขูนํ อายตฺโต ปฏิพทฺโธ ฯ เยสนฺติ ปทํ อายตฺโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ นว...ตายาติ ปทํ อายตฺโตติ ปเท ตติยาวิเสสนํ ฯ

นวกมฺมสฺส กรณํ นวกมฺมกรณํ ฯ ปุราณสฺส ปฏิสงฺขรณํ

๑. อปฏิปชฺชนฺโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๐๘..๔๑๑ ฯ ส.๑๒๖.๑๒๗]

ปุราณปฺปฏิสงฺขรณํ ฯ นวกมฺมกรณญฺจ ปุราณปฺปฏิสงฺขรณญฺจ นว...รณํ ตํ อาทิ ยสฺส โส นว...รณาทิ นว...รณาทิ เอว ภาโร นว...ทิภาโร นว...ทิภารํ หรนฺติ กโรนฺตีติ นว...ทิภารหารา นว...ทิภารหารานํ ภาโว นว...หารตา ฯ

[๗๑๗] นตฺถิ ลชฺชา เอเตสนฺติ นิลฺลชฺชา ฯ สมฺมา สุฏฺฐุ ฯ ปพฺพชนฺเตหิ ชเนหิ วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ อุปฺปนฺเนติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ นิตฺถรณกฏฺฐาเนติ อุปฺปนฺนกิจฺจสฺส นิปฺผาทนฏฺฐาเน ฯ วฏฺฏตีติ ภาววาจกํ ปทํ ฯ ปญฺจ วสฺสานิ เอเตสนฺติ ปญฺจวสฺสา ฯ อิติ มนฺตยึสุ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ กุล...เสหีติ ปทํ อชฺฌาวุตฺถาติ ปเท กตฺตา ฯ ตตฺร[๑] สาวตฺถิยํ ฯ ตตฺร[๒] ราชคเห ฯ เมเฆหีติ ปทํ อนุคฺคหิโตติ ปเท กตฺตา ฯ อนุคฺคหิโตติ อุปตฺถมฺภิโต วสฺสิโตติ อธิปฺปาโย ฯ อนุคฺคหิโตติ ปทํ กิฏาคิริ นามาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปสวตีติ นิปฺผาเทติ ฯ ตตฺราติ[๓] กิฏาคิริสฺมึ ฯ เต ปณฺฑุกโลหิตกาทโย ฯ เตสุ ฉสฺ[๔] ปกฺเขสุ ฯ ตตฺร[๕] ภิกฺขูสฺส ฯ

[๗๑๘] ตรุณํ ปุปฺผํ เอเตสนฺติ ตรุณปุปฺผา ตรุณปุปฺผา จ เต รุกฺขา จาติ ตรุณปุปฺผรุกฺขา ฯ อญฺเญนาปีติ[๖] ปทํ กมฺมํ ฯ

เอตฺถาติ เอตสฺมึ อธิกาเร ฯ ตตฺถาติ อกปฺปิยโวหาราทีสุ

๑.๒.๓.๕. ตตฺถ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๔. ตีสุ ฯ ๖. วณฺณนาปาโฐ พหุวจนิโก ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๒๗..๑๒๘]

ปญฺจสุ ฯ อลฺลหริตานนฺติ กมฺมํ ฯ อาลิยาติ ปาลิยา ฯ หตฺถมุขปาท-
โธวนญฺจ นหาโนทกญฺจ หตฺถ...ทกํ ตสฺส อาสิญฺจนํ หตฺถ...
กาสิญฺจนํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ สุกฺกมาติกายาติปิ อตฺถิ ฯ จสทฺโท
วจนญฺจ อุชุกรณญฺจาติ โยเชตพฺโพ ฯ คเหตฺวา ฐานํ โอภาโส
นามาติ สมฺพนฺโธ ฯ หิ สจฺจํ เอวํ กุทฺทาลาทิคฺคหเณน ฐิตํ เถรํ ฯ
อิติ ญตฺวา ฯ กุทฺทา...นานนฺติ ปทํ ฐปนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ
ผลปริโภคตฺถาย กปฺปิยโวหาโรปิ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท
อิตรตฺตยํ อเปกฺขติ ฯ น เกวลญฺจ เสสํ วฏฺฏติ ฯ กาตุํ สิญฺจิตุํ
นหายิตํ ฉฑฺเฑตุนฺติ จตุปฺปเทสุ ภาเว ตุํ กรณํ สิญฺจนํ
นหายนํ ฉฑฺฑนนฺติ อตฺโถ ฯ หตฺถ...นิ จาติ จสทฺโท กาตุญฺจ
สิญฺจิตุํ จ นหายิตุํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ รุกฺขโรปนฏฺ-
ฐาเน ฯ อญฺญถาติ ปทํ กโรนฺตสฺสาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ
อนาจารตฺตาติ คณฺฐนาทีนํ อกตฺตพฺพตฺตา ฯ อนาจารตฺตา
วุตฺต...รตฺตา จาติ ปททฺวยํ ทุกฺกฏเมวาติ ปเท เหตุ ฯ
จสทฺโท อนาจารตฺตา จ...รตฺตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๗๑๙] อารามาทิอตฺถาย รุกฺขโรปเน อนาปตฺติ วิย วตฺถุ-
ปูชนตฺถาย คณฺฐนาทีสุ อนาปตฺติ กสฺมา น โหติ อิติ โจทโก
โจเทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ วตฺถุปูชนาย วตฺถุปูชนวตฺถายาวติ จ เทฺว
ปาฐา ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ

ตตฺถ รุกฺขโรปเน กปฺปิยปจวิยํ สยํ โรเปตุํปิ นนุ จ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๒๙.๑๓๐]

วฏฺฏติ อิติ โจทโก โจเทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ วุตฺตนฺติอาทิ ปริหาโร ฯ กปฺปิยปจวิยํ สยํ โรเปตุํปิ วฏฺฏตีติ วจนํ มหาปจฺจรีกุรุนฺทีสุ อาจริเยหิ วุตฺตํ กปฺปิย ฯ เป ฯ วฏฺฏตีติ วจนํ มหาอฏฺฐกถายํ น ปน วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ

โภ โจทก อิตราสุ มหาปจฺจรีกุรุนฺทีสุ วุตฺตมฺปิ วจนํ ปมาณํ มหา ฯ เป ฯ เสจนํ อาจริเยหิ วุตฺตํ ตํ อารามาทิอตฺถาย สยํ โรปนํ กปฺปิยอุทกาสิญฺจนญฺจ กถํ อิติ เอวํ ตฺวํ อถาปิ ยทิปิ มญฺเญยฺยาสิ ตมฺปิ อารามาทิอตฺถาย สยํ โรปนํ กปฺปิย-อุทกาสิญฺจนญฺจ น วิรุชฺฌตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

วุตฺตํปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ มหาอฏฺฐกถายํ วุตฺตวจนํ ปมาณนฺติ ญาเปติ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ กปฺปิยอุทกเสจนํ กปฺปิยอุทกาเสจนนฺติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ตมฺปีติ อปิสทฺโท น เกวลํ เหฏฺฐา วุตฺตํ อารามาทิอตฺถาย รุกฺขโรปนาทิกํ น วิรุชฺฌตีติ ญาเปติ ฯ

ตตฺราติ โรปนสิญฺจนวิสเย วทนฺโตติ ปเท อาธาโร ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ อวิเสเสนาติ ปทํ วตฺตพฺเพติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ รุกฺขํ ฯ เป ฯ เปนฺตีปีติ วจเน วตฺตพฺเพน มาลาวจฺฉนฺติ วจนํ วทนฺโตว อาจริโย กุล ฯ เป ฯ อตฺถิ อิตีติ อธิปฺปายํ ญาเปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กุลสงฺคหตฺถายาติ ปทํ อุปคเมวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปุปฺผผลาทีนํ สมฺปทานวเสน อุปคจฺฉตีติ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๓๐.๑๓๑]

ปุปฺผผลุปคํ มาลาวจฺฉํ ฯ เอตํ มาลาวจฺฉํ โรเปนฺติปิ โรปา-
เปนฺติปิ สิญฺจนฺติปิ สิญฺจาเปนฺตีปีติ วจนํ วุตฺตํ ฯ อญฺญตฺร
ปน อารามาทิอตฺถาย มาลาวจฺฉาทิโรปเน สยงฺกรณการาปน-
สงฺขาโต ปริยาโย อตฺถิ อุปลพฺภติ ฯ อิตีติ ปทํ ญาเปตีติ ปเท
อากาโร ฯ ตสฺมาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท เหตุ ฯ ตตฺถ มาลาวจฺฉํ
โรเปนฺตีติอาทีสุ วจเนสุ ฯ อิธ คณฺเจนฺตีติอาทีสุ ฯ จสทฺโท[๑]
ปริยายํ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ญตฺวาติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ยํ วจนํ ตํ วจนํ สุวุตฺตเมว ปณฺฑิเตน
เวทิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ พุทฺเธน ฯ เป ฯ ปณฺฑิตานนฺติ เอตํ วจนํ
อฏฺฐกถาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ อิติ ตสฺมา โรปนาทิ คณฺฐาปนาทิ
จ สพฺพํ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตนเยน ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ

ตตฺถ คณฺฐนาทิวิสเย ยทิ ฯ เป ฯ อนาปตฺติ อิติ โจทนา
สิยาติ โยชนา ฯ กุลิตฺ ฯ เป ฯ หรณโต วตฺถุปูชนตฺถาย หรณาทีสุ
อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ หรณโตติ ปทํ อนาปตฺตีติ ปเท
ญาปกเหตุ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

[๗๒๐] ตตฺถาติ เอกโตวณฺฏิกนฺติอาทิปเทสุ ฯ ปสฺเสหีติ ปทํ
กตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ มญฺช...ทีสุ ปน วินิจฺฉโย ฯ
ปุปฺผวิกตีติ ปุปฺผวิเสโส ฯ สินฺทิวารํ สินฺทุวารนฺติ จ เทฺว
ปาฐา ปริยายา ฯ เอตฺถาติ เอกโตวณฺฏิกนฺติอาทิปาลิยํ ฯ

๑.อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๓๑.๑๓๒]

[๗๒๑] ตถาสทฺเทน ปาจิตฺติยญฺเจว ทุกฺกฏญฺจาติ ปททฺวยํ อากฑฺฒติ ฯ พหูนํปิ มาลาวจฺฉานํ ฯ สิญฺจน...เน ปน อาปตฺติวินิจฺฉโย ฯ อกปฺปิยอุทเกน สิญฺจนสิญฺจาปเนติ สมฺพนฺโธ ฯ กุลทูสก...ตฺถายาติ กุลทูสนปริโภคตฺถาย อกปฺปิยอุทเกน สิญฺจนสิญฺจาปเน ฯ กุลทูสน อิติปิ อตฺถิ ฯ กปฺปิเยน สิญฺจนสิญฺจาปเน ฯ เอตฺถาติ กุลทูสนปริโภเคสุ นิทฺธารณํ ฯ อาปตฺติฏฺฐาเนติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ ธาโร...เสนาติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ปโย...ตายาติ ปทํ พหุลาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อาปตฺ...หุลตาติ อาปตฺติยา พหุตา ฯ อญฺญตฺถาติ วตฺถุปูชาทีสุ ฯ

[๗๒๒] อิตีติ ปทํ ฉาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ คณฺฐิมาทีสุ ปุปฺผวิกตีสุ ฯ คณฺฐิมํ นามาติ ปทํ ทฏฺฐพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ กตเมว ปุปฺผํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ คณฺฐิมํ น วฏฺฏติ ฯ ตมฺปีติปิ ปาโฐ ฯ อปิสทฺโท อนนุญฺญวิกโรปนาทิกํ อเปกฺขติ ฯ

โคปฺผิมํ นาม โคปฺปินนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ คุปนํ โคปฺผํ คุปา โผติ สุตฺเตน ผปฺปจฺจโย ฯ โคปฺเผน ติริยโต สิพฺพนํ โคปฺผิมํ สุมนปุปฺผาทิสิพฺพนํ วิย ฯ สุตฺเตน ฯ เป ฯ หิ วาติ

๑. โคปฺปิมํ โคปฺปนํ อิติ วณฺณนาปาโฐ เอวํ สพฺพตฺถ เวทิตพฺพํ ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๓๒.๑๓๓]

ปททฺวยํ โคปฺปีนนฺติ ปเท กรณํ ฯ วสฺสิ...ทีนนฺติ ปทํ โคปฺปีนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ วาเก วา รชฺชุยํ วา ฯ วณฺฏกาทีนิ[๑] จาติ จสทฺโท ปเวเสตฺวา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ เอตํปิ ปุปฺผํ ฯ

[๗๒๓] สห วิชฺชมานํ วณฺฏํ เอเตสนฺติ สวณฺฏกานิ วิชฺชมานตฺวถวาจโก สหสทฺโท ฯ วสฺสิ...นิ พกุล...นีติ ปททฺวยํ วินิวิชฺฌิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ วณฺเฏ ฉิทฺเทติ[๒] ปททฺวยํ วินิวิชฺฌิตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ วาสทฺโท วสฺสิกปุปฺผาทีนิ วา พกุ...นิ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ เกจิ ปน ชนา ฯ กทลิ กทฺทลีติ เทฺว ปริยายา ฯ กณฺฑกา กณฺฑกาติ เทฺว ปริยายา[๓] ฯ ตตฺถาติ กณฺฏกาทีสุ ฯ เกจิ กณฺฏกสาขาสุ ปุปฺผานิ วิชฺฌิตฺวา ฐเปนฺติ เกจิ ปุปฺผจฺ ฯ เป ฯ เกสุ ปุปฺผานิ วิชฺฌิตฺวา ฐเปนฺติ เกจิ ธมฺมา ฯ เป ฯ สุ ปุปฺผานิ วิชฺฌิตฺวา ฐเปนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปุปฺผจฺ...ณตฺถนฺติ ปทํ ฐปิต อิติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปเวเสตฺวาติ ปทํ ฐปิต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตนฺติ ตํ เอวรูปํ กตปุปฺผํ ฯ ชาลวิตานญฺจ เวทิกา จ นาคทนฺตกญฺจ ปุปฺผปฺปฏิจฺฉกญฺจ ตาลปณฺณคุฬกญฺจ ชาล...คุฬกานิ ฯ ฉิทฺเทสูติ ปทํ ปเวเสนฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ วาสทฺโท อนฺตเรสุ วาติ

๑. อวณฺฏกาทีนิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. วณฺณนาปาโฐ พหุวจนิโก ฯ ๓. อิทานิ ปน กณฺฏกาติ สนฺนิฏฺฐานํ ตสฺมา สพฺพตฺถ ตถา ปริวตฺตยิมฺหา ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ สี.๑๓๓.๑๓๔]

โยเชตพฺโพ ฯ ปเวเสตุํ ปเวสนํ โทโส น โหติ ฯ เอตํ ปุปฺผํ ฯ

[๗๒๔] เกจิ ชานา ฯ หิสทฺโท วิตฺถารโชตโก ฯ ทณฺฑเกสูติ อุปฺปลทณฺฑเกสุ ฯ อุปฺปลหตฺถเกติ อุปฺปลกลาเป ฯ ตํ ปุปฺผกรณํ ฯ สามเณเรหีติ ปทํ จปีต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อุปฺปาเฏตฺวาติ ลุญฺจิตฺวา ฯ ตสฺมึ คณฺฐิยํ ฯ เอตํ อํสภณฺฑิกํ ฯ ทณฺฑเกหีติ ปทุมทณฺฑเกหิ ฯ

ปทุมํ เอตสฺมึ คจฺเฉ อตฺถีติ ปทุมินี ปทุมินิยา ปณฺณํ ปทุมินิปณฺณํ ฯ

ตตฺราปีติ อุปฺปลาทิปณฺเณน เวเจตฺวา คหณวิสเย ฯ อปิสทฺโท สามเณเรหิ อุปฺปาเฏตฺวา จปนวิสยํ อเปกฺขติ ฯ เหฏฺฐาติ ปุปฺผานํ เหฏฺฐา ฯ ทณฺฑโกติ ปทุมทณฺฑโก ฯ

[๗๒๕] โย หีติ วิตฺถาโร ฯ โย ชโน ฯ เอตฺตาวตาปิ ปริกฺขิปเนน ตสฺส ปุปฺผํ ปูริมํ นาม โหติ ฯ ปริกฺขิปนฺตสฺสาติ ปทํ วาโทติ ปเท สมฺปทานํ ฯ มาลาคุเฬหิ มาลาคุเณหีติ จ เทฺว ปาฐา ฯ ตตฺราปิ ปุปฺผปฏิวิสเย ฯ มาลาคุณนฺติ มาลาคุฬํ ฯ คุฬปริยาโย คุณสทฺโท ฯ เตนาติ ภิกฺขุนา วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ

[๗๒๖] เจติเย หีติอาทิ° วิตฺถาโร ฯ ภิตฺติ จ ฉตฺตญฺจ โพธิ จ ถมฺโภ จาติ ทฺวนฺโท ฯ ปเรหีติ ปทํ ปูริตมฺปีติ ปเท

๑. เจติเยปิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๓๔.๑๓๕]

กตฺตา ฯ ปูริตํ ปสาริตํ ปุปฺผปฏํ ฯ วายิตุนฺติ ติริยโต หริตุํ ฯ
อปิสทฺโท อปูริตํ ปุปฺผปฏํ อเปกฺขติ ฯ โคปฺผิมปุปฺเผหวาติ
ติริยโต สิพฺพิตปุปฺเผหิ ฯ ตานิปิ หตฺถิอสฺสาทิรูปกานิ ฯ อปิสทฺโท
น เกวลํ ปุปฺผชาลปุปฺผปฏํ วายิมํ นามาติ ญาเปติ ฯ วายิ...
ติฏฺฐนฺตีติ วายิมนามํ ลภนฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ อญฺเญหีติ ปทํ
กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ กต...เทนาติ[๑] กตหตฺถิรูปกาทิปริจฺ-
เฉเทน ฯ อปิสทฺโท อญฺญํ รูปกํ อเปกฺขติ ฯ

[๗๒๗] ตตฺถาติ กลมฺพกอฑฺฒจนฺทเกสุ ฯ อฑฺฒ...นฺตเรติ
อฑฺฒจนฺทาการเรน มาลาคุณปริกฺเขปสฺส อนฺตเร ฯ

ฆฏิกาการเรน ยุตฺโต ฆฏิโก ฆฏิโก จ โส ทาโม จาติ
ฆฏิกทาโม ฆฏิกทาโม เอว โอลมฺพโก ฆฏิกทามโอลมฺพโก
วิเสสนสฺส ปรนิปาโต ฯ

อฑฺฒจนฺทาการเรนาติ อฑฺฒจนฺทสทิเสน ฯ มาลา...กฺเขโปติ
มาลาคุณสฺส ปริกฺขิปนํ ฯ กลมฺพกอฑฺฒจนฺทสงฺขาตํ ตทุภยํปิ ฯ
กตฺวาติ ปทํ กรณนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตมฺปีติ ปุปฺผ-
ทามกรณํ ฯ อิธาติ อิมิสฺสํ มหาอฏฺฐกถายํ ฯ น เกวลญฺจ
ปุปฺผคุฬทามเมว กุรุนฺทิยํ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปุปฺผคุฬทามนฺติ
ปุปฺผคุฬสงฺขาตํ ทามํ ฯ ปิฏฺฐมยทามนฺติ ปิฏฺเฐน กตทามํ ฯ
เคณฺฑุปุปฺผทามนฺติ เคณฺฑุสทิสํ กตปุปฺผทามํ ฯ คณฺฐิมีติปิ อตฺถิ ฯ

๑. ปริจฺเฉเท ปน อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑๑ ฯ ส.๑๓๕.๑๓๖]

ขรปตฺตทามนฺติ สุนขทนฺตสทิสํ กตปุปฺผทามํ ฯ เวฬาทีหิ กตปุปฺผ-
ทามนฺติปิ เกจิ ฯ วตฺถูนํ ปูชา นิมิตฺตํ เอตสฺสาติ ปูชานิมิตฺตํ ฯ
สพฺพตฺถาติ คณฺฑิมาทีสุ สพฺพตฺถ วตฺตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ

[๗๒๘] ตุวฏฺฏนฺตีติ ตุวฏฺฏธาตุ นิปชฺชายํ วตฺตตฺวิ ฯ ปีติยาติ
ปทํ เหตุ ฯ นาเฏนฺตีติมสฺส วิวรณํ เรวกํ เทนฺตีติ ฯ เตปิ
อสฺสชิปุนพฺพสุกา ฯ สพฺพตฺถาติ นจฺจนฺติยาปิ วาเทนฺตีติอาทีสุ
สพฺพตฺถ ปเทสุ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ มณฺฑเล ฯ ตตฺถาติ สาริ-
ปาสาณสกฺขเรสุ ฯ กาจิ สาริ วา ปาสาณสกฺขรา วา ฯ ตายาติ
ทณฺฑกกีฬาย ฯ ปิฏฺโฐทเกติ๑ ภตฺตกญฺชิยอุทเก ฯ ปิฏฺฐอุทเกติปิ
อตฺถิ ฯ กึ โหตุ อิติ วตฺวา ฯ ตนฺติ สลากหตฺถํ ฯ ตํ
ปณฺณนาฬิกํ ฯ ปิงฺคุลธาตุ ปริพฺภมเน วตฺตติ ฯ เตน ปริพฺ-
ภมนจกฺเกน ฯ ตาย ปณฺณนาฬิยา ฯ ตาย อกฺขรชานนกีฬาย ฯ
กาณ...ทีนนฺติ ปทํ วชฺชนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ทสฺสนกีฬา
ยถาวชฺชํ อิติ วุจฺจติ ฯ อสฺสชิปุนพฺพสุกา ตาย กีฬนฺติ ฯ
กิมิวาติ อาห เวลมฺพกา วิยาติ เวลมฺพกา ชนา ยถาวชฺเชน
กีฬนฺติ เอวํ กีฬนฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ หตฺถี นิมิตฺตํ การณํ
เอตสฺสาติ หตฺถินิมิตฺตํ ฯ

[๗๒๙] เตสํเยว ปพฺพาชนํ ฯ สพฺพตฺถ ปาสาทิเกนาติอาทิปเทสุ ฯ
สติสมฺปชญฺเญหีติ ปทํ อภิสงฺขตตฺตาติ ปเท กรณํ ฯ เหฏฺฐา

๑. ปิฏฺโฐทเกน อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑๑..๔๑๓ ฯ ส.๑๓๖..๑๓๘]

ขิตฺตํ จกฺขุ เอเตนาติ เหฏฺฐาขิตฺตจกฺขุ ฯ อิริยาปโถ สมฺปนฺโน เอตสฺสาติ อิริยาปถสมฺปนฺโน ฯ

[๗๓๐] อพโล° กิร โพนฺโท อิติ ชเนหิ วุจฺจติ ฯ อติสยตฺเถ จ อิทํ อาเมฑิตํ วตฺตตีติ โยชนา ฯ อนุทฺธฏฺตายาติ ปทํ ทสฺเสนฺตีติ ปเท เหตุ ฯ เอวนฺติ ปทํ ทสฺเสนฺตีติ ปเท อากาโร ฯ โอกฺขิตฺ...ตายาติ ปทํ มญฺญมานาติ ปเท เหตุ ฯ น ยถา ฯ เป ฯ วิยาติ ยถา อยํ ภิกฺขุ เอวํ อภิกฺกมนาทินา อพลพโล วิย น ตถา อมฺหากํ อยฺยา ฯ เยสํ หีติ ทพฺหีกรณํ หิ สจฺจํ เยสํ ชนานํ ฯ

สุขสมฺภาสาติ สุขํ สมฺมา ภาสิตพฺพา ฯ สํ สุฏฺฐุ โมทนฺติ เอตายาติ สมฺโมทนียา สมฺโมทนียา จ สา กถา จาติ สมฺโม...กถา ฯ เอตฺถาติ สขิลา สุขสมฺภาสาติ วจเน ฯ สุขํ สมฺมา ภาสนํ วทนํ เอเตสนฺติ สุขสมฺภาสา ฯ

ยถา อยํ ภิกฺขุ เอวํ มนฺทมนฺโท วิย น ตถา อมฺหากํ อยฺยา ฯ มนฺทมนฺทํ วิยาติปิ อตฺถิ มนฺทมนฺโท วิยาติ อตฺโถ ฯ เอเตสํ ภิกฺขูนํ วจนสฺสาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วจนสฺสาติ ปทํ ปุพฺพงฺคมนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ สฺวาคตนฺติ สุอาคตํ ฯ ยถา ฯ เป ฯ ภากุฏิโก วิย น ตถา อมฺหากํ อยฺยา ฯ

มิหิตํ ปุพฺพงฺคมํ กตฺวา วทนฺติ สีเลนาติ มิหิตปุพฺพงฺคมวาที

๑. อพโพติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๔๑๓ ฯ ส.๑๓๘.๑๓๙]

มิหิต...วาทีนํ ภาโว มิหิต...วาทิตา ฯ มิหิตปุพฺพงฺคมาทิ-
ตายาติปิ อตฺถิ มิหิตปุพฺพงฺคมาทิคุณเหตุนาติ อตฺโถ ฯ นตฺถิ
ภากุฏิโก เอเตสนฺติ อภากุฏิกา อภากุฏิกานํ ภาโว อภากุฏิก-
ภาโว ฯ

เอตนฺติ อภากุฏิกาติอาทิปทตฺตยํ ฯ เอตฺถาติ อภากุฏิกาติ-
อาทีสุ ตีสุ ปเทสุ ฯ มนฺทมนฺทาการสฺส อภาโว ทสฺสิโตติ
สมฺพนฺโธ ฯ เย หิ ภิกฺขู ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ อาภา...
ตายาติ อภิมุขํ หุตฺวา ภาสเน กุสลตาย ฯ อาภาสนฺตีติ อภิมุขํ
กเถนฺติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๗๓๑] อุปาสโกติ ปทํ วตฺวา อาหาติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ
น โข ฯ เป ฯ ลพฺภตีติ วจเน ภิกฺขุนา วุตฺเต ฯ วุตฺเตติ ปทํ
วตฺวาติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ ตุมฺหากนฺติ ปทํ กตนฺติ ปเท
สมฺปทานํ ฯ เอตนฺติ ปิณฺฑปาตสฺส อลภนํ ฯ น ลจฺฉถาติ น
ลภิสฺสถ ฯ กึ ปนา ฯ เป ฯ น โหตีติ ปุจฺฉา ฯ อยํ วาจา
ปยุตฺตวาจา วิญฺญตฺติวาจา ฯ อยํ ปุจฺฉิตปโญฺห[๑] นาม ภิกฺขุนา
กเถตุํ วฏฺฏติ ฯ ตสฺมาติ ปทํ อาจิกฺขิตฺวา วตฺวาติ ปททฺวเย
เหตุ ฯ อิทานิ โกจิ ชโน กสฺมา ภนฺเต จรถ อิติ เจปิ
ปุจฺเฉยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ ตํ อตฺถํ ฯ อาจิกฺขิตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตุเมฺหหิ ลทฺธํ ฯ เป ฯ อิติ วจเน ชเนน

๑. ...ปญฺหาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑๓ ฯ ส.๑๓๙.๑๔๐]

วุตฺเต ตํ วตฺถุ ภิกฺขุนา สเจ น ลทฺธํ น ลทฺธนฺติ วตฺวา
โส ชโน ยํ วตฺถุํ เทติ ตํ วตฺถุํ คเหตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
ปสาทาทีนนฺติ ปทํ วินาเสนาติ ปเท กมฺมํ ฯ ทานานิ เอว
ปานปถานิ ฯ ปุริมนเย ปถสทฺทสฺส วิสุํอตฺโถ นตฺถิ ฯ ปถสทฺทสฺส
วิสุํอตฺถวนฺตภาวํ ทสฺเสนฺโต อถวาติอาทิมาห ฯ ทานนิพทฺธานีติ
วิหิตทานานิ ฯ ทายเกหิ ปจฺฉินฺนานิ น ภิกฺขูหีติ อธิปฺปาโย ฯ
เต ทายกา ตานิ ทานานิ น เทนฺติ ฯ ตสฺมาติ ปทํ น กาตพฺพนฺติ
ปเท เหตุ ฯ อิตีติ ปทํ อีทิเสสูติ ปทสฺส สรูปํ ฯ เอตานิ
สาสนานิ กปฺปิ...สนานิ คิหีนํ ...ยุตฺตานิ น ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ

[๗๓๒] อตฺถโต สภาวโต ฯ โส ภิกฺขุ อาคโต โหติ ฯ
เอวนฺติ อาคโตติ อตฺเถ ฯ วตฺตมานสมีเปติ วตฺตมานกาลสมีเป
อตีตตฺเถ ฯ วตฺตตีติ วตฺตมาโน กาโล ฯ วุจฺจติ เอเตนาติ
วจนํ วตฺตมานสฺส วจนํ วตฺตมานวจนํ ฯ ปริโยสาเนติ ปทํ
วจเนติ ปเท อาธาโร ฯ

[๗๓๓] เอวํปีติ เอวํ ปฏิชานเน โรเปตพฺพาติ ปเท
ภาวลกฺขณํ ฯ อปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตปฺปฏิชานนํ อเปกฺขติ ฯ
อิมสฺมึ วตฺถุสฺมึ อาปตฺตีติ ปเท เหตุ ฯ เอวํ วุตฺตนเยน ฯ
ยทิ เนว ปฏิชานนฺติ ฯ เอตฺถาติ ปจฺจมํ อสฺสชิปุนพฺพสุกา

๑. อยํ วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

[ปา.๔๑๓..๔๑๘ ฯ ส.๑๔๐.๑๔๑]

ภิกฺขู โจเทตพฺพาติอาทิวจเน ฯ

เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ ตํ พฺยตฺเตน ภิกฺขุนาติอาทิวจนํ ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

อุปติสฺสตฺเถโรติ ปทํ อาหาติ ปเท กตฺตา ฯ อนฺเตวาสิเกหีติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ วุตฺโตติ ปทํ อุปติสฺสตฺเถโรติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ อนฺเตวาสิเกหิ วุตฺโต อุปติสฺสตฺเถโร ยสฺสา วีถิยา กุลทูสกกมฺมํ กตํ ตตฺเรว[๑] วาริตนฺติ อาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ อนฺเตวาสิเกหิ วุตฺโต อุปติสฺสตฺเถโร อาห ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ มโนรถมตฺตเมวาติ มนสฺมึ อิจฺฉามตฺตเมว น สพฺเพสํ อิจฺฉา ฯ สพฺเพสํ มตึ ญาเปนฺโต สเจ หีติ[๒] อาทิมาห ฯ ติโยชนํ ปรมํ ปมาณํ ยสฺส โส ติ...รโม ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๗๓๔] เต สงฺเฆน...กตาติ ขปนํ ฯ กถํ ฯ เป ฯ กาสีติ ปุจฺฉา ฯ สงฺโฆ คนฺตฺวา ว คนฺตฺวา เอว อชฺโฌตฺถริตฺวา น อกาสิ ฯ อถโข สจฺจโต ฯ กุเลหีติ ปทํ กยิรมาเนสูติ ปเท กตฺตา ฯ กยิรมาเนสูติ ปทํ กเถตฺวาติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ ฐาเนติ ปทํ กเถตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ สมณปฺปฏิปทนฺติ สมณานํ ปฏิปตฺตึ ฯ กเถตฺวา สญฺญาเปตฺวา อกํสุ ฯ อิตีติ

๑. ๒. ตโต สเจปิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๑๘..๔๒๐ ฯ ส.๑๔๑.๑๔๒]

ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

ปพฺพาชนียกมฺมํ สงฺเฆน กตํ เอตสฺสาติ ปพฺพา...กโต ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ปฏิปฺปสฺสทฺธํ กมฺมํ เอตสฺสาติ ปฏิปฺปสฺสทฺธกมฺโม ฯ เตน ภิกฺขุนา กตํ น คเหตพฺพาติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ ตโต กุลโต ฯ ...ปตฺเตนาปิ ภิกฺขุนา น คเหตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน อาสวกฺขยํ อปฺปตฺเต กึ วตฺตพฺพนฺติ อธิปฺปาโย ฯ ปจฺจยา อกปฺปิยา ฯ ปุจฺฉิเตน ภิกฺขุนา วุตฺเตติ ปเท กตฺตา ฯ ปุพฺเพ ฯ เป ฯ ตฺตา มยํ น คณฺหาม อิติ วจเน วุตฺเต ฯ น มยํ ฯ เป ฯ เทม อิติ สเจ วทนฺติ ฯ การเณนาติ กุลทูสนสงฺขาเตน การเณน ฯ ปจฺจยา คเหตพฺพา ฯ ปกติยาติ ปทํ ทาน อิติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ตโต ทานโต ฯ ปกติทานเมวาติ ปกติยา สทฺธาย ทินฺนทานํ ฯ เอวสทฺเทน นิวตฺติตํ ทานํ ญาเปนฺโต ยํ วฑฺเฒตฺวา ฯ เป ฯ วฏฺฏตีติ อาห มนุสฺสา กตกุลทูสนการเณน ยํ ทานํ วฑฺเฒตฺวา เทนฺติ ตํ ทานํ คเหตุํ น วฏฺฏตีติ อธิปฺปาโย ฯ

ภิกฺขูนนฺติ ปทํ ขมาปนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เตสํ อสฺสชิปุนพฺพสุกานํ๑ ฯ กถํ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน สพฺเพปิ ภิกฺขู วุตฺตา ฯ

[๗๓๕] อสฺสาติ คามํ วาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ คามาทีสุ ฯ

๑. เตสํ ภิกฺขูนํ ฯ

[ปา.๔๒๐..๔๒๒ ฯ ส.๑๔๒.๑๔๓]

นตฺถิ ปาการเรน ปริกฺเขโป ยสฺมึ โส อปฺปาการปริกฺเขโป ฯ
สห อาปเณน วตฺตตีติ สอาปโน ฯ อสฺสาติ กุลทูสโกติ
ปทสฺส ฯ

[๗๓๖] ตตฺถาติ ปุปฺผทาเนน[๑] วาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ
หริตฺวา วา ฯ เป ฯ เปตฺวา เทติ ฯ สยํ วา อุปคตานํ มนุสฺสานํ
เทตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ สงฺฆิเกปิ ปุปฺเผ ฯ นิยามิตํ ปุปฺผํ ฯ
เสส ฯ เป ฯ เปตฺวา ว ทานํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตญฺจ โข
ปุปฺผทานํ วตฺถุปูชนตฺถาย วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สิวลิงฺคนามิกา
เทวตา สิวลิงฺคนามาติ วทนฺติ ฯ อาทิสทฺเทน วิณฺหวมาทีนํ
คหณํ ฯ หราเปนฺเตนาติ ปทํ หราเปตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
ญาติ...เหวาติ ปทํ หราเปตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตเร ปน
อญฺญาตกา สามเณรา หริตุํ อิจฺฉนฺติ ฯ ปุปฺผภาชเกนาติ ปทํ
วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ กุรุนฺทิยํ ฯ เป ฯ อุปฑฺฒภาคํ ทาตุํ
วฏฺฏตีติ วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เถรา ปาโต ว เทนฺติ ฯ
คจฺฉนฺตาปิ ปูเชนฺตาปิ[๒] ภิกฺขู เทนฺติ ฯ ตตฺถ ตตฺถ ฐาเน ฯ
เอตํปิ ทานํ ฯ อกฺก...ปูเชนฺเต อุปาสเกติ โยชนา ฯ ทิสฺวาติ
ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ฯ อุปาสกาติ อามนฺตนํ ฯ
ตานิ กณฺณิการปุปฺผาทีนิ ฯ ภิกฺขูติ ปทํ ปุจฺฉนฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ
กตฺวาติ ปทํ ปวิฏฺเฐติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปวิฏฺเฐติ ปทํ

๑. ปุปฺเผน อิติ ปาลิ ฯ ๒. ปูชํ กโรนฺตาปิ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๔๒๒ ฯ ส.๑๔๓.๑๔๔]

ภิกฺขูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปวิฏฺฐตฺถาติ ตุเมฺห ปวิฏฺฐา อตฺถ ฯ
พหุตํ ปหุตนฺติ จ เทฺว ปริยายา ปการสฺส โพ ฯ สามเณเรหิ
จาติ ปทํ ฐปิตานีติ ปเท กตฺตา ฯ เต มนุสฺสา ฯ สาม ฯ เป ฯ
ปูเชสฺสตีติ ภิกฺขู วทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ วฏฺฏตีติ เอวํ วจนํ
วฏฺฏติ ฯ มหา ฯ ป ฯ ยญฺจ อิติ วจนํ วุตฺตํ ฯ สามเณเรหีติ
ปทํ ทาเปตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สามเณรา เตสํ มนุสฺสานํ
เทนฺติ ฯ เถเรหีติ ปทํ วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ยาจิตฺวาติ
ปทํ อาทายาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อโนจิเตสูติ ปุปฺเผสุ
อโนจิเตสุ วทนฺตีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ อาคนฺตฺวา วทนฺติ ฯ
สามเณรตีติ ปทํ โอจินิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ญาตก...เยวาติ
ปทํ โอจินิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อญฺญาตเก สามเณเร ฯ น
ปลายิตพฺพนฺติ เถเรน สามเณเร โอโรหิตฺวา น ปลายิตพฺพํ ฯ
เถโร สามเณรํ โอจินิตฺวา ทาตุํ วฏฺฏติ ฯ สเจ วทติ ฯ
เอตํ ยาคุภตฺตาทิกํ ตสฺเสว ธมฺมกถิกสฺส น กปฺเปติ ฯ เอตํ
ยาคุภตฺตาทิกํ ฯ

[๗๓๗] เทนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ทุกฺกฏาทีนีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
วุตฺตนเยเนวาติ ปทํ เวทิตพฺพานีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ สนฺตเก
ฯ เป ฯ นิยามิเต จ ผเล เวทิตพฺพานีติ ปเท อาธาโร ฯ
ขีณํ ปริพฺพยํ ปาเถยฺยํ เอเตสนฺติ ขีณปริพฺพยา ฯ ผลภาชเกนปีติ
ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ ตโตติ ปริจฺฉินฺนผลโต ...รุกฺขโต

[ปา.๔๒๒ ฯ ส.๑๔๔..๑๔๖]

วา ฯ อิโต รุกฺขโต คเหตุํ คหณํ ตยา ลพฺภติ อิติ ทสฺเสตพฺพา ฯ
รุกฺโข วา ทสฺเสตพฺโพติปิ ปาโจ ฯ

[๗๓๘] จุณฺเณนาติ เอตฺถ ปเท วินิจฺฉโย ฯ อิธ จุณฺณวิสเย ฯ
สงฺฆสฺสาติ ปทํ รุกฺขจฺฉลฺลีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ มตฺติ...สฺปีติ
ปทํ ญตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ครุ..ปคนฺติ ครุภาวอุปคตํ ฯ
เอตฺถ ปาลิยํ ฯ ตํปิ ปณฺณทานํ ฯ อาจริโย ปน ตตฺถ สพฺพํ
วิตฺถาเรน วณฺณยิสฺสตีติ อาห ปรโต หีติอาทึ ฯ ปรโตติ
จุลฺลวคฺคฏฺฐกถายํ ฯ เอตฺถ วจเน ฯ

[๗๓๙] สาสนสฺส หรณํ สาสนหรณํ ทูเตยฺยญฺจ ตํ สาสน-
หรณญฺจาติ ทูเตยฺย...หรณํ ทูเตยฺยสาสนหรณํ เอว กมฺมํ
ทูเตยฺย...กมฺมํ ฯ อกาตพฺพาการํ ญาเปนฺโต คิหีนํ หีติอาทิ-
มาห ฯ โส คาโม อยํ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ อาคเตน ภิกฺขุนา
วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ กปฺปิยสาสนํ หริตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ
อฏฺจหีติ ปุปฺผทานาทีหิ อฏฺจหิ ฯ

[๗๔๐] ปาปาติ ลามกา ฯ เต ปน มาลา...ทโย ปาป-
สมาจารา ฯ อิธ สมาจาโรติ ปเท ฯ อสฺสาติ ปาปสมาจาโรติ
ปทสฺส ฯ กุลา ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน โหนฺตีติ ปเท
อาธาโร ฯ กุลานิ อิติ เอตํ วจนํ ฯ อตฺถโตติ สภาวโต ฯ
เตน ภิกฺขุนา ฯ อสฺสาติ กุลานิ จ เตน ทุฏฺฐานีติ ปทสฺส ฯ

๑. ครุภณฺฑภาว...อิติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๔๒๒ ฯ ส.๑๔๖.๑๔๗]

สมนุ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน ทฏฺฐพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ โส ภิกฺขุ ฉนฺท...อาทึ วจนํ อาห ฯ ตสฺส ฉนฺทคามิโนติอาทิ-วจนสฺส ฯ สม...กมฺมนฺติ ปทํ กต อิติ ปเท กมฺมํ ฯ กาตพฺพนฺติปิ อตฺถิ กาตพฺพาติ อตฺโถ ฯ

[๗๔๑] อุทฺทิฏฺฐา ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ เอเตสนฺติ ธมฺมานํ อาปตฺตีติ ปเท กมฺมํ ฯ วีติกฺ...เยวาติ วตฺถุวีติกฺก-มกฺขเณเยว ฯ เอวสทฺเทน สมนุภาสนกมฺมกฺขณํ ปฏิกฺขิปติ ฯ อิตเร ยาวตติยกา โหนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ ยถา ฯ เป ฯ ทิวเส ชโร โหติ อิติ ตสฺมา ชโร ตติ ฯ เป ฯ วุจฺจติ ฯ อิติ ตสฺมา อิตเร ธมฺมา ยาวตติยกา อิติ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพา ฯ

อหสฺส ยาวติ ยตฺตโก ปริจฺเฉโท ยาวติหํ ฯ ยาวติสทฺโท ินิปาโต ฯ อหานีติ ทิวสานิ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ อหสฺส ตาวติ ตาวติหํ ฯ

น กาเมนาติ กาเมน อิจฺฉาย ปริวาสํ อาทาย วตฺตพฺพํ น ฯ กมนํ กาโม ฯ น วเสนาติ อตฺตโน สตฺติยา น ฯ วสนํ สมตฺถนํ วโส ฯ

ฉนฺนํ รตฺตีนํ สมาหาโร ฉรตฺตํ ฉรตฺตํ เอว ฉารตฺตํ ฯ

วีสติสงฺโฆติ วีสติ อิติ คณิตพฺโพ ฯ ยตฺถาติ ยสฺสํ สมานสํวาสกสีมายํ ฯ อกตํ อพฺภานกมฺมํ เอตสฺสาติ อกตพฺภาน-กมฺโม ฯ อนุธมฺมตาติ อนุคตปฺปกติกา ฯ อนุธมฺมตาติ ปทํ

[ปา.๔๒๒..๔๒๖ ฯ สี.๑๔๗.๑๔๘]

วิวรตุํ โลกุตฺตราติอาทิ วุตฺตํ ฯ อนุคตาติ ปทํ อนุสาสนีติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อนุสาสนีติ ปทํ สามีจิธมฺมตาติ ปทสฺส
สรูปวิเสสนํ ฯ โอวาโท เอว อนุสาสนี โอ...สนี ฯ สามีจิ
เอว ธมฺมตา ปกติ สามีจิธมฺมตา สามีจิกมฺมนฺติ อธิปฺปาโย ฯ
เอตฺถาติ อุทฺทิฏฺฐา โขติอาทิวจเน ฯ

เตรสกณฺฑปทโยชนา นิฏฺฐิตา ฯ

[ปา.๔๒๖ ฯ ส.๑๔๘]

[๗๔๒] ตตฺถาติ อนิยตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ สลฺลกฺเขตฺวาติ ปทํ กเถนฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ น คจฺฉติ ฯ ตทนุรูปนฺติ ตสฺส กาลสฺส อนฺรูปํ ฯ อสฺสาติ วิสาขาย ฯ ตสฺสา วิสาขาย ฯ ยเถว หิ ตสฺสา วีสติ ปุตฺตธีตโร อเหสุนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อสฺสาติ วิสาขาย ปุตฺตธีตานํปีติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ

วีสุตฺตรจตุสฺสตปุตฺตนตฺตา ปริวารา เอติสฺสาติ วีสุตฺ...วารา ฯ ทานญฺจ ปทานญฺจ ทานปฺปทานานิ ฯ อนุตเร ปวตฺติตา อุสฺสวา อนุตรุสฺสวา ฯ มหฺเต ปวตฺติตา อสฺสวา มหุสฺสวา[๑] ฯ

อิเมปีติ อปิสทฺโท วิสาขํ อเปกฺขติ ฯ สมาโน[๒] อายุ อิเมสนฺติ สมานายุกา ฯ นตฺถิ โรโค อิเมสนฺติ นีโรคา ฯ เยปิ ชนา ฯ อปิสทฺโท อสฺสทฺเธ ชเน อเปกฺขติ ฯ ตํเยว วิสาขํ ฯ ตสฺสา วิสาขาย ฯ

[๗๔๓] กมฺมกฺขมนฺตีมสฺส วิวรณํ กมฺมโยคฺคนฺติ ตทฺธิต-วิคฺคโห ฯ อาสนํ กมฺมนิยภาวาย กมฺมนิยสฺส ปวตฺตนาย อลํซ ปริยตฺตํ สมตฺถํ อิติ ตสฺมา อาสนํ อลงฺกมฺมนิยํ ฯ กาตุนฺติ ปทํ ตาทิเสติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อสฺสาติ อลงฺกมฺมนิเยติ ปทสฺส ฯ

๑. มหนฺโต อุสฺสโว มหุสฺสโวติ เม มติ ฯ ๒. สมานํ ฯ

[ปา.๔๒๗..๔๒๙ ฯ ส.๑๔๘..๑๕๐]

ยตฺถ อาสเน ฯ กสฺมา ปทภาชเน นิปชฺชนํ วุตฺตนฺติ อาห ยสฺมาติอาทึ ฯ อสฺสาติ นิสชฺชํ กปฺเปยฺยาติ ปทสฺส ฯ อุภยนฺติ นิสีทนนิปชฺชนํ ฯ ตตฺถาติ เตสุ ปเทสุ ฯ สเจติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ปีหิตํ กวาฏํ เอตสฺส คพฺภสฺสาติ ปีหิตกวาโฏ ฯ อปีหิตกวาฏสฺส คพฺภสฺส ฯ

[๗๔๔] สทฺทหิตพฺพาติ สทฺเธยฺยา ฯ วจิตพฺพาติ วจสา วจ ภาสเน ยทนูติอาทิสุตฺเตน อสปฺปจฺจโย อิตฺถิยมโต อาปจฺจโยติ สุตฺเตน อา ฯ กลาเป ปน อสปฺปจฺจโย อตฺถิ ฯ อถวา อิตฺถิยมโต อาปจฺจโยติ สุตฺเตน วจสทฺทโต อาปจฺจโย สสฺสเร วาคโมติ สาคโม ฯ สทฺเธยฺย วจสา เอติสฺสาติ สทฺเธยฺยวจสา ฯ

ปทภาชเน อาคตผลาติอาทิวจเน การณํ ญาเปนฺโต อาห สา ปนาติอาทึ ฯ อสฺสาติ สทฺเธยฺยวจสาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ อาคตผลาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ ปฏิลทฺธํ โสตาปตฺติผลํ เอตายาติ ปฏิลทฺธโสตาปตฺติผลา ฯ อภิ สมฺมา อิตา คตาติ อภิสเมตาวินี ฯ อภิสํปุพฺโพ อิธาตุ คติยํ ตาวีปจฺจโย ฯ ปฏิวิทฺธํ จตุสฺสจฺจํ เอตายาติ ปฏิวิทฺธจตุสฺสจฺจา ฯ สิกฺขตฺ...สนนฺติ สิกฺขตฺตยสงฺขาตํ สาสนํ ฯ

นิสชฺชาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ เอวรูปายปีติ อปีสทฺโท อรุจิสูจโน ฯ

[๗๔๕] ตทตฺถโชตนตฺถนฺติ ทิฏฺฐสฺส อนิยตภาวสงฺขาตสฺส

[ปา.๔๒๙.๔๓๐ ฯ ส.๑๕๐.๑๕๑]

อตฺถสฺส ปกาสนตฺถํ ฯ มลฺลา...หาเรติ ลงฺกาทีเป มลฺลารามวิหาเร ฯ
อถาติ ตทา ฯ อสุทฺโธ อิติ ลทฺธิ เอตสฺสาติ อสุทฺธลทฺธิโก ฯ
อิติ มนสิกตฺวา ฯ ตุเมฺห ฯ เป ฯ วทาเปถาติ มาทิเสหิ ตุเมฺห
มาตุคาเมน สทฺธึ เอกาสเน ตุมฺหากํ นิสินฺนภาวํ วทาเปถ กถยิตฺถ ฯ
มาทิเสติ๑ ปทํ วทาเปถาติ ปเท กมฺมํ ฯ อนุตฺตรฌรสฺเสเวโสติ
เอโส นิสินฺนภาวสฺส วทาปนภาโว อนุตฺตรฌรสฺเสว โทโส น
มยฺหํ โทโส ฯ ตนฺติ ปทํ สทฺธาเปตุนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ตมฺมมฺหิ
จาติ สุตฺเตน ตุมฺหสทฺทสฺส ตํอาเทโส ฯ สทฺธาเปตุนฺติ มยฺหํ
วจนํ สทฺทหาเปตุํ ฯ เอวนฺติ เอวํ ปาฏิหิริยํ ฯ

อิโตติ สา สทฺเธยฺยวจสา ฯ เป ฯ กาตพฺโพติ วจนโต ฯ
สพฺพํ วจนํ ฯ การณาการทสฺสนตฺถนฺติ กาตพฺพาการสฺส ทสฺสนตฺถํ ฯ
ตตฺถาติ สา เจติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

[๗๔๖] คมนํ...อาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ นิสชฺชสฺสาทตฺถนฺติ
นิสชฺชาย อสฺสาทตฺถํ ฯ เอตฺถ สิกฺขาปเท ฯ ทุติยจตุกฺเก ปน
วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ ทุติยจตุกฺเก ฯ

สพฺพตฺถาติ สพฺเพสุ จตุกฺเกสุ ฯ คจฺฉโต ปทวาเร ทุกฺกฏนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ ยนฺติ ยํ อิตฺถึ ฯ อนิยเมตฺวา อิติ มนสิกตฺวา
คนฺตฺวา นิสินฺนสฺสาปิ อาปตฺติโย เวทิตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ จสทฺโท
วเสน จ นิสชฺ...น จาติ โยเชตพฺโพ ฯ นิสินฺนสฺส ภิกฺขุสฺส

๑. มาทิเสหีติ ฯ

[ปา.๔๓๐ ฯ ส.๑๕๑..๑๕๓]

รหสฺสาโทติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อิตฺถิยาติ อิตฺถิยา สทฺธึ ฯ

[๗๔๗] ตตฺถาติ ทุติยานิยตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ภควตา ...อาทิมฺหิ วจเน เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ เอโก ภิกฺขุ ยํ กปฺเปยฺย ฯ ยนฺติ กิริยาปรามสนํ ฯ ตํ นิสชฺชํ กปฺเปตุนฺติ ตํ นิสชฺชกปฺปนํ ภควตา ปฏิกฺขิตฺตํ ฯ วุตฺตเมวตฺถํ สาเธนฺโต อาห อิตรถา หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ ตโต สมฺพนฺธโต อิตรสฺมึ อตฺเถ คยฺหมาเน ฯ ทุติยนเย เอโกติ เอกสฺส กปฺเปตุนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ กปฺเปตุนฺติ กปฺปนํ ภาเว ตุํ ฯ น เหว ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน เวทิตพฺพํ ฯ ปธ...เนวาติ ปฐมสิกฺขาปเท วุตฺตนเยเนว ฯ โก ปน ทุติยสิกฺขาปทสฺส วิเสโสติ อาห เกวลํ หีติอาทึ ฯ

อนิยตโยชนา นิฏฺฐิตา ฯ

[ปา.๔๓๓..๔๓๙ ฯ ส.๑๕๓.๑๕๔]

[๗๔๘] อิทานิ นิสฺสคฺคิยานํ วณฺณนาย ปติฏฺฐเปนฺโต อาห ตึสาติอาทึ ฯ ตึส นิสฺสคฺคิยา เย ธมฺมา สมิตาวินา สมฺมาสมฺพุทฺเธน วุตฺตา อิทานิ เตสํ ธมฺมานํ อปุพฺพปทวณฺณนํ กริสฺสามิ อหนฺติ โยชนา ฯ

ปาปานิ สเมสิ วูปสเมสีติ สมิตาวี สมฺ อุปสเม ตาวีปจฺจโย ฯ

[๗๔๙] ททมานํ อติเรกจีวรํ ฯ โน นิปฺผตฺติวเสน อุปฺปนฺนํ โหติ อติเรกจีวรํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ คุณพหุมาเนนาติ คุณสฺส พหุมาเนน ฯ มนายตีติ ปิยายติ ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ อิติ เอวํ ฯ สพฺพํ วจนํ ฯ นวมํ ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน ฯ กถํ เกน การเณน เถโร ชานาติ อิติ กสฺสจิ กงฺขา สเจ ภเวยฺยาติ สมฺพนฺโธ ฯ สารีปุตฺตตฺเถโรติอาทิ วิตฺถาโร ฯ อิตีติ ปทํ อาปุจฺฉิตฺวา วาติ ปเท อาการโร ฯ มม ฯ เป ฯ วเทถ อิติ เอวํ ปหิณติ ฯ เอวนฺติ นวมํ วาติอาทิวจเน อานนฺเทน วุตฺเต ฯ อานนฺเทนาติ ปทํ วุตฺต อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตํ ปริจฺเฉทํ กโรนฺโต อถโข ตทนนฺตรํ ภควา ฯ เป ฯ ธาเรตุํ อิติ วจนํ อาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ กโรนฺโตติ ปทํ ภควาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อเนน เถเรน ฯ อถ ยทิ อภวิสฺส ฯ อเนนาติ ปทํ อุทฺทิฏฺโฐติ ปเท กตฺตา ฯ

[ปา.๑.๒ ฯ ส.๑๕๕..๑๕๗]

[๗๕๐] นาสนาทีหิปิ นิฏฺฐิตํ ฯ อสฺส นิฏฺฐิตจีวรสฺมินฺติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ กตนฺติอาทิปเทสุ กตฺตพฺพํ กมฺมํ กตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ฏีกายํ ปน ปาสวฏฺฏ ฯ เป ฯ สานํ ยงฺกิญฺจิ กตฺตพฺพํ ตํ กตฺวาติ วุตฺตํ ฯ ปาสวฏฺฏคณฺฐิกวฏฺฏปริโยสานํ เอตสฺส กมฺมสฺสาติ ปาส...สานํ ฯ สูจิยาติ ปทํ ปฏิสามนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ โจราทีหีติ ปทํ หฏนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอตํปีติ อปิสทฺโท อเปกฺโข ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ กร...ธสฺเสวาติ กรเณ ปลิโพธสฺส ฯ อคฺคินาติ ปทํ ทฑฺฒนฺติ ปเท กตฺตา ฯ

[๗๕๑] กฐิเน จาติ จสทฺโท จีวรสฺมินฺติ อเปกฺขติ ฯ เอเตน อุพฺภตสฺมึ กฐิเน อิติ วจเนน ฯ ตํ ปน กฐินํ อุทฺธริยติ ฯ มาติกาสูติ นิทฺธารณํ ฯ อสฺสาติ อุพฺภตสฺมึ กฐิเนติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ มาติกาอนฺตรุพฺภาเรสุ นิทฺธารณํ ฯ อนฺตรุพฺภาโรปิ อาคโต ฯ ตตฺถาติ มาติกาอนฺตรุพฺภาเรสุ ฯ ยํ วจนํ ฯ อิธ ปน ฐาเน ฯ วุตฺตตายาติ ปทํ น จ สุวิญฺเญยฺโยติ ปเท เหตุ ฯ

[๗๕๒] อสฺสาติ กาลสฺส ฯ กาลนฺติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ทสาหปรมนฺติ เอตฺถ ปเท ยา ทสา...มตา วุตฺตา ฯ อิตีติ ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ อติเรกนฺติ อธิกํ ฯ อสฺส อติเรกจีวรนฺติ ปทสฺส ฯ จีวรานนฺติ ปทํ นิทฺธารณํ ฯ เอเตน ฉนฺนํ จีวรานํ อญฺญตรนฺติ วจเนน ฯ ตสฺส จีวรสฺส ฯ ตตฺราติ

[ปา.๒.๓ ฯ ส.๑๕๗..๑๕๙]

ตสฺมึ จีวรปฺปมาเณ ฯ

[๗๕๓] ตนฺติ ปทํ กาลนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ชาติ จ ปมาณญฺจ ชาติปฺปมาณํ ยถาวุตฺตํ ชาติปฺปมาณํ เอตสฺส จีวรสฺสาติ ยถาวุตฺตชาติปฺปมาณํ ฯ จีวรนฺติ ปทํ อติกฺกามยโตติ ปเท กมฺมํ ฯ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถนฺตเรติ ปทํ น โหตีติ ปเท อาธาโร ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุสฺส ฯ เอตนฺติ นิสฺสคฺคิยนฺติ วจนํ ฯ นิสฺสคฺคิยํ อสฺส ธมฺมชาตสฺส อตฺถิ อิติ ตสฺมา ตํ ธมฺมชาตํ นิสฺสคฺคิยมิจฺเจว นิสฺสคฺคิยํ อิติ เอว นาม ฯ เอวสทฺเทน นามเภทํ ปฏิกฺขิปติ ฯ กินฺตนฺติ ตํ นิสฺสคฺคิยํ กึ ฯ ตนฺติ กาลํ ฯ นิสฺสคฺคิยสงฺขาตํ วินยกมฺมํ อสฺสาติ นิสฺสคฺคิย-วินยกมฺมํ ฯ เอตฺถาติ ตํ อติกฺกามยโต นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติ วจเน ฯ

ตตฺถาติ เอกาทเสติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ เอกา ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน เวทิตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เวเธตฺวา เวเจตฺวาติ จ เทฺว ปริยายา ฯ

[๗๕๔] กถํ เทเสตพฺพาติ ปุจฺฉา ฯ ยถา ขนฺธเก วุตฺตนฺติ เยน ปกาเรน ขนฺธเก วจนํ ภควตา วุตฺตํ ตถา อาปตฺติ เทเสตพฺพา ฯ กถญฺจ กึ วจนํ ตตฺถ ขนฺธเก วุตฺตํ ฯ เตน ฯ เป ฯ เทเสมีติ เอวํ วจนํ ขนฺธเก วุตฺตํ ฯ อิธ ปนาติ อธิกาเร วตฺตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สเจ เทฺว จีวรานิ โหนฺติ ฯ สเจ

[ปา. ๓ ฯ ส.๑๕๙.๑๖๐]

พหูนิ จีวรานิ โหนฺติ ฯ นิสฺสชฺชเนปีติ ปทํ วตฺตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ สเจ เอกํ จีวรํ โหติ ฯ ยถาปาลิเมวาติ ปาลิยา อนุรูปเมว กิริยาวิเสสนํ ฯ เอวญฺหีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ พฺยตฺเตน ฯ เป ฯ สํวเรยฺยาสีติ เอวํ วจนํ ภควตา ตตฺถ ขนฺธเก วุตฺตํ ฯ เตน อาปตฺตึ ปฏิคฺคณฺหนฺเตน เทสโก ปสฺสสิ อิติ วตฺตพฺโพ ฯ เทสเกน อาม ปสฺสามิ อิติ วจนํ วตฺตพฺพํ ฯ ปฏิคฺคณฺหนฺเตน อายตึ ฯ เป ฯ ยฺยาสีติ วจนํ วตฺตพฺพํ ฯ

เอตฺถาติ อธิกาเร ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตตฺถาติ อาปตฺติเทสนาปฏิคฺคหณวิสเย เวทิตพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ

[๗๕๕] ยถา ฯ เป ฯ สชฺชเนปิ ปาลิ เวทิตพฺพา ฯ ทฺวินฺนํ นิสฺสชฺชเน วิเสโส ภเวยฺยาติ กสฺสจิ อาสงฺกา สิยา ตํนิวตฺตนตฺถํ ยทิ หีติอาทิ วุตฺตํ ฯ วิเสโสติ คณสฺส นิสฺสชฺชนโต ทฺวินฺนํ นิสฺสชฺชนสฺส วิเสโส ฯ วตฺวาติ ปทํ วุตฺโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิธาปีติ ทฺวินฺนํ นิสฺสชฺชเน ฯ ยสฺมา ปน นตฺถีติ ยสฺมา ปน วิเสโส นตฺถิ ตสฺมา ภควา ปาลึ อวตฺวา คโต อิติ ตสฺมา ฯ คณสฺส ฯ เป ฯ ปาลีติ เอตฺถ ทฺวินฺนํ นิสฺสชฺชเน ปาลิ คณสฺส วุตฺตา ปาลิ เอว ฯ เทสิยมานายาติ ปทํ ฐเปตีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ อญฺญตเรนาติ ปทํ ปฏิคฺคเหตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ยทิ หีติ

[ปา.๓.๔ ฯ ส.๑๖๐..๑๖๒]

ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ ญตฺติฏฺฐปนา ยทิ สิยา ฯ นิสฺสฏฺ...ทาเนปีติ ปทํ วตฺตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺโท อาปตฺติปฺปฏิคฺคหณํ อเปกฺขติ ฯ ญตฺติทุติยกมฺมานีปีติ ปทํ อตฺถีติ ปเท กตฺตา ฯ วุตฺตานีติ ปทํ ญตฺติ...มฺมานีปีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เตสํ เอตนฺติ เอตํ นิสฺสคฺคิยวินยกมฺมํ เตสํ ญตฺติทุติยกมฺมานํ อนุโลมํ อนุรูปํ ฯ เอตนฺติ นิสฺสฏฺฐจีวรทานํ ฯ ตํ จีวรํ เตน ภิกฺขุนา ทินฺนเมว น โหติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๗๕๖] อติกฺกนฺเตติ ปทํ จีวเรติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ จีวเรติ ปทํ สญฺญีติ ปเท อาธาโร ฯ อิทํ จีวรํ ฯ เอวํ สญฺญา อสฺส อตฺถีติ เอวํสญฺญี ฯ ทสาเหติ ปทํ อติกฺกนฺเตติ ปเท ลกฺขณวนฺตํ ฯ อติกฺกนฺเตติ ปทํ สญฺญีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ อิธาติ อติกฺกนฺตสญฺญีติ ปเท วุตฺตา สญฺญา ฯ สพฺพตฺถาติ ทสาหาติกฺกนฺเต เวมติโก นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติอาทีสุ ฯ ตตฺร โสติ เตสุ ภิกฺขูสุ เอโส ภิกฺขุ ฯ อนฏฺเฐติ ภาวลกฺขณํ ฯ อวิลุตฺเตติ เอตฺถ ปน ปเท อิติ สนฺนิฏฺฐานํ เวทิตพฺพํ ฯ ภินฺทิตฺวาติ ปทํ ปสยฺหา[๑] อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปสยฺหา...เสนาติ อภิภวิตฺวา อวหารวเสน ฯ ทิวสํปีติ อจฺจนฺตสํโยโค อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ ตนฺติ อนิสฺสชฺชิตจีวรํ ฯ เอตฺถาติ อนาปตฺติภาเว ฯ

[๗๕๗] อนาปตฺติ ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน วจเน เวทิตพฺพํ ฯ

๑. ปสยฺห ฯ

[ปา.๔.๕ ฯ ส.๑๖๒..๑๖๔]

ตตฺราติ อธิฏฺฐานุปควิกปฺปนุปเค จีวเร ฯ อิติ วาติ ปทํ อนุญฺญาตานีติ ปเท อากาโร ฯ น วิกปฺเปตุนฺติ เอตฺถ อิติสทฺโท อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๗๕๘] ตตฺถาติ เตสุ จีวราทีสุ ฯ ตสฺส จีวรสฺส ปมาณํ โอนกํ[๑] อุกฺกฏฺ...เทนาติ ปทํ โอนกนฺติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ลาม...เทนาติ ปทํ ปมาณนฺติ ปเท วิเสสตฺตติยา ฯ สงฺฆาฏิยา ...สงฺคสฺส จาติ ปททฺวยํ ปมาณนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ทฺวิหตฺโถปีติ อปิสทฺโท อชฺฌเตยฺยํ อเปกฺขติ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ จีวราธิฏฺฐานวิสเย วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ เทฺว จีว ฯ เป ฯ อิติ วจนํ อาจริเยหิ อฏฺฐกถายํ ยสฺมา วุตฺตํ ตสฺมา อธิฏฺฐาตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทํ กาเยน อธิฏฺฐานํ น วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ[๒] ฯ ตนฺติ จีวรํ อผุสนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ วาจาย อธิฏฺฐาเน ปนาติ ปทํ อธิฏฺฐาตพฺพาติ ปเท วิสยาธาโร ฯ อถวา วาจาย...ฐาเน ปน วินิจฺฉโย ฯ ตตฺราติ วาจาย อธิฏฺฐาเน ฯ หตฺถปาเสติ หตฺถสฺส สมีเป ฯ วาจา ภินฺทิตพฺพาติ วจนํ นิจฺฉาเรตพฺพํ ฯ อถ ยทิ สงฺฆาฏิ โหติ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ สพฺพานิ

๑. อูนกนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อยํ โยชนา วณฺณนาย น สเมติ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๔..๑๖๕]

จีวรานิ อธิฏฺฐาตพฺพานิ ฯ อธิฏฺฐหิตฺวาติ ปทํ ฐปิต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ รชเน จ กปฺเป จ นิฏฺฐิเต อธิฏฺฐาตพฺพานิ ฯ สทฺธินฺติ ปทํ สํสิพฺพนฺเตนาติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ

[๗๕๙] ติจีวรํ ฯ เป ฯ น วฏฺฏตีติ ปุจฺฉา ฯ สเจ ฯ เป ฯ ลเภยฺยาติ ติจีวรํ ปริกฺขารโจลนฺติ อธิฏฺฐานํ สเจ ลเภยฺย ฯ อุทฺโท ... ...หาโรติ อุทฺโทสิตสิกฺขาปเท วุตฺตปริหาโร ฯ ติจีวรสฺส วจเน เถเรน วุตฺเต ภิกฺขู อวเสสา ปริกฺ ฯ เป ฯ วฏฺฏตีติ กิร อาหํส ฯ อปิสทฺโท ติจีวรํ อเปกฺขติ ฯ วฏฺฏตีติ ติจีวรํ ปริกฺขารโจลํ กตฺวา อธิฏฺฐาตุํ วฏฺฏติ ฯ

มหาปจฺจริยํ วุตฺตวจนํ ทสฺเสนฺโต มหาติอาทิมาห ฯ อปิสทฺโท ภิกฺขูหิ วุตฺตวจนํ อเปกฺขติ ฯ เอตํ ปริกฺขารโจลํ นาม ปาเฏกฺกํ วิสุํ นิธานมุขํ อนิสฺสคฺคิยภาวาย จีวรสฺส นิทหนการณํ ฯ

นิธียเต จปิยเต นิธานํ ภาวสาธนํ นิปุพฺโพ ธา ธารเณ ฯ นิธานสฺส มุขํ การณํ นิธานมุขํ ฯ

ติจีวรํ...อธิฏฺฐหิตฺวาติ เอตฺถ ปุพฺเพ อธิฏฺฐิตํ ติจีวรํ ปฐมํ ปจฺจุทฺธริตฺวา ปจฺฉา ปริกฺขารโจลนฺติ อธิฏฺฐหิตฺวาติ อธิปฺปาโย ฯ เตเนว ขุทฺทกสิกฺขาย ปุราณฏีกายํ เอตเทว วุตฺตํ ฯ

อุทฺโทสิตสิกฺขาปเท ภควตา วุตฺตาธิปฺปายํ ญาเปนฺโต

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๕]

อุทฺโทติอาทิมาห ฯ ติจีวรํ ติจีวรเมว อธิฏฺฐหิตฺวา ปริหรนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ปริหาโร ภควตา วุตฺโต น ปริกฺขารโจลนาเมน อธิฏฺฐิตตฺติจีวรสฺส ภิกฺขุสฺสาติ อธิปฺปาโย ฯ ปริหรนฺตสฺสาติ ปทํ วตฺโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

ปุณฺณวาลิก... ...โรปีติ ลงฺกาทีเป ปุณฺณวาลิกวิหารวาสี มหาติสฺสตฺเถโร ฯ อปิสทฺโท ปุพฺเพ วุตฺตภิกฺขู อเปกฺขติ ฯ มหาเถรานํ วจนํ อสฺสุมฺหา ฯ ปธานํ ปทหนตฺถายาติ วีริย-กรณตฺถาย ฯ คตานํ จ เนสนฺติ เตสุ ภิกฺขูสุ คเตสุ ฯ จสทฺโท ปทหนตฺถาย คเต ภิกฺขู อเปกฺขติ ฯ สุขปริโภคตฺถนฺติ วิปฺปวาส-โทสาภาวโต ยตฺถ กตฺถจิ ธมฺมสฺสวนาทินา กิจฺเจน อญฺญตฺถ อรุณํ อุฏฺฐาเปตฺวา อาคนฺตฺวา นิสฺสชฺชนํ วินา ปริภุญฺชิตุํ สกฺกุ-เณยฺยตฺตา สุขปริโภคตฺถํ ฯ มหาปจฺจริยํปีติ อปิสทฺโท มหา-ติสฺสตฺเถเรน วุตฺตวจนํ อเปกฺขติ ฯ

[๗๖๐] วสฺสโยคา[1] วสฺสิกา วสฺสิกา เอว สาฏิกา วสฺสิก-สาฏิกา ฯ มาเสติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ วณฺณสฺส เภโท วินาโส วณฺณเภโท วณฺณเภทสฺส มตฺตํ ปมาณํ วณฺณเภทมตฺตํ วณฺณเภทมตฺเตน รตฺตา วณฺณ...รตฺตา ฯ อปิสทฺโท อติรตฺต-วสฺสิกสาฏิกํ อเปกฺขติ ฯ นิสีทนฺติ เอตฺถาติ นิสีทนํ ฯ ตญฺจาติ นิสีทนํ ฯ สยนสฺขาทึ ปฏิจฺจ อตฺถริยตีติ ปจฺจตฺถรณํ ฯ ตนฺติ

๑. วสฺเส โยคาติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๕.๑๖๖]

ปจฺจตฺถรณํ ฯ อิติ เอวํ ฯ สพฺโพ ปกาโร เอตสฺสาติ สพฺพปฺปการํ ฯ กณฺฑุํ ปฏิจฺฉาเทตีติ กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ ฯ กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ อธิฏฺฐาตพฺพา ฯ กาเล° อาพาเธ วูปสนฺเต ฯ ปุญฺฉติ อเนนาติ ปุญฺฉนํ มุขสฺส ปุญฺฉนํ มุขปฺปุญฺฉนํ มุขปฺปุญฺฉนํ เอว โจลํ มุขปฺปุญฺฉนโจลํ ฯ อญฺญํ มุขปฺปุญฺฉนโจลํ ฯ อิติ ตสฺมา เทฺวปิ มุขปฺปุญฺฉนโจลานิ ฯ เอตํ มุขปฺปุญฺฉนโจลาธิฏฺฐานํ นิธานมุขํ นิทหนการณํ ฯ วิกปฺป...มาณนฺติ ปทํ ถวิ... ...วนนฺติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ วิกปฺปนุปคปจฺฉิมจีวรสฺส ปมาณํ ยสฺส ตํ วิกปฺ...มาณํ ฯ

[๗๖๑] อธิฏฺ ฯ เป ฯ หตีติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺถาติ นวสุ การเณสุ ฯ ฉิทฺทภาเวน ปนาติ ปทํ วิชหนนฺติ ปเท วิเสสนตฺ-ตติยา ฯ ตญฺจ อธิฏฺฐานวิชหนํ ฉิทฺเทน วุตฺตํ ฯ นขสฺส ปิฏฺฐิ นขปิฏฺฐิ นขปิฏฺฐิยา ปมาณํ เอตสฺสาติ นขปิฏฺฐิปฺ-ปมาณํ ฯ ตตฺถาติ นขปิฏฺฐิปฺปมาณจฺฉิทฺเทสุ นิทฺธารณํ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ วินิวิทฺธเมวาติ วินิวิชฺฌิตฺวา คตํ ฉิทฺทํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตตฺถาติ สงฺฆาฏิอุตฺตราสงฺคอนฺตรวาสเกสุ ฯ ทีฆนฺตโตติ ปทํ วิทตฺถิปฺปมาณสฺสาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ วิทตฺถิปฺปมาณสฺส ปเทสฺส ฯ ปเทสสฺสาติ ปทํ โอรโตติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ โอรโตติ อพฺภนฺตรโต ฯ ปรโต ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ

๑. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ นตฺถิ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๖.๑๖๗]

น ภินฺทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ มหนฺตสฺส จีวรสฺส อนฺโต ชาตํ ฉิทฺทํ ฯ
กรวิยติสฺสตฺเถโรติ กสฺส โย ฯ โอรภาเค ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ
ภินฺทติ ฯ กโรนฺเตนาติ ปทํ สงฺฆริต อิติ ปเท กตฺตา ฯ ตโต
สงฺฆริตฏฺฐานโต ฯ โอรํ ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ ภินฺทติ ฯ

ติจีวเรติ ปทํ ปมาณนฺติ ปเท อาธาโร ฯ มหา...วาทนฺติ
ปทํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ ฯ อุตฺตรึปีติ มหาสุมตฺเถรวาทโต
อธิกํ ฯ อุตฺตรินฺติ ปทํ อิทนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท
น เกวลํ มหาสุมตฺเถรวาโท วุตฺโตติ ญาเปติ ฯ ปจฺฉิมปฺปมาณํ
อธิฏฺฐานํ รกฺขติ อิติ วตฺวา ปริกฺขารโจเล ฯ เป ฯ จีวเรสูติ
อิทํ วจนํ อนฺธกฏฺฐกถาย อาจริเยน วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ กสฺมา
ปรโต ยํ ตาว อนฺธ ฯ เป ฯ จีวเรสูติ วุตฺตนฺติ ทสฺสนโต ฯ
ปจฺฉิมปฺปมาณนฺติ จีวรสฺส ปจฺฉิมปฺปมาณํ ฯ ปริกฺขารโจเลติ
ปทํ ฉิทฺทนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อฏฺฐงฺคุเล จตุรงฺคุเลติ ปททฺวยํ
ปริกฺขารโจเลติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สุคตงฺคุเลนาติ ปทํ อฏฺฐงฺคุเล
จตุรงฺคุเลติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ[1] ฯ โจเลติ ปทํ ฉิทฺทนฺติ ปเท
อาธาโร ฯ ตโต ปเรนาติ ตโต อฏฺฐงฺคุลจตุรงฺคุลโต อปรสฺมึ
ปเทเส ฯ

[๗๖๒] อิทานิ เหฏฺฐา วุตฺเตสุ อฏฺฐกถาวาโท มหาสุมตฺ-
เถรวาโท กรวิยติสฺสตฺเถรวาโท อนฺธกฏฺฐกถาวาโทติ จตูสุ วาเทสุ

๑. ตติยาวิเสสนํ ฯ

สพฺพปฺปจฺโม อฏฺจกถาวาโท ปมาณเมวาติ ญาเปนฺโต ตตฺถาติ-
อาทิมาห ฯ ตตฺถาติ เตสุ จตูสุ วาเทสุ นิทฺธารณํ อนฺธ-
กฏฺจกถายํ กร...วาเท มหา...วาเทติ นิทฺธารณิยํ ฯ ยสฺมา
นตฺถิ ตสฺมา ตํ น สเมตีติ สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ
ยํ ปมาณํ ฯ ตโตติ อุกฺกฏฺจปฺปมาณโต ฯ อุตฺตรินฺติ อธิกสฺส
ปมาณสฺส ฯ ปฏิสิทฺธตฺตาติ ปทํ อุกฺกฏฺจนฺติ ปเท ญาปกเหตุ ฯ
ตํ อุกฺกฏฺจปฺปมาณํ ปจฺฉิมํ น กสฺมา ตโต อุกฺกฏฺจปฺปมาณโต
เหฏฺจา ปมาณสฺศ อปฺปฏิสิทฺธตฺตาติ สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท
นิสีทนาทึ อเปกฺขติ ฯ ปจฺฉิมํ ปน ปมาณํ ฯ สุตฺเตติ ปาลิยํ ฯ
วิกปฺ...เมน ปน ปมาเณน ฯ ตสฺมาติ ปทํ น สเมตีติ ปเท
เหตุ ฯ เอส นโย ฯ เป ฯ จีวเรสูติ ตํ วจนํ วุตฺตํ ตํ วจนํ
น สเมตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตาวาติ ปทํ วตฺวาติ ปทสฺส กิริยา-
วิเสสนํ ฯ อนฺธ...ถายนฺติ ปทํ วตฺวา ทสฺเสตฺวา วุตฺตนฺติ
ปทตฺตเย อาธาโร ฯ ตตฺถาติ เตสุ ติจีวรปริกฺขารโจลาทีสุ
นิทฺธารณํ ฯ ปริกฺ...สฺเสวาติ ปทํ ปจฺฉิมปฺปมาณนฺติ ปเท
สมฺพนฺโธ ฯ เอวสทฺเทน มุขปุญฺฉนาทิจีวเร นิวตฺเตติ ฯ
อฏฺจงฺ...ปจฺฉิมปฺปมาณํ อิติ ทสฺเสตฺวาติ สมฺพนฺโธ ฯ ทสฺเสตฺวาติ
ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตํ อนฺธกฏฺจกถายํ วุตฺตวจนํ
สุตฺเตน น สเมติ ฯ

ตํ จ สเมติ ตํ สเมตีติ จ เทฺว ปาฐา น ยุตฺตา

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๘.๑๖๙]

ตํ น สเมตีติ ปน ปาโฐ ว ยุชฺชติ ฯ

ติริยนฺตโต ฉิทฺทํ ฯ โส กรวิยติสฺสตฺเถรวาโท ฯ นตฺถิ ปริจฺฉินฺนํ เอตสฺมึ วาเทติ อปริจฺฉินฺโน ปริจฺเฉทรหิโตติ อตฺโถ ฯ ปมาณจีวรสฺสาติ ปมาณยุตฺตจีวรสฺส ฯ อิทํ ปน ฯ เป ฯ จีวรนฺติ อิทํ นาม จีวรํ ปมาณจีวรํ ปมาณยุตฺตจีวรํ อิโต ปมาณจีวรโต อุตฺตรึ มหนฺตจีวรํ อิติ อิทํ ปน วจนํ น วุตฺตํ ฯ มหาสุมตฺเถรวาเท โทสํ โรเปตุํ กิญฺจิ วตฺตพฺพาการํ ทสฺเสนฺโต อปิเจตฺถาติอาทิมาห ฯ อปิจ อญฺญํ กิญฺจิ วจนํ วตฺตพฺพํ อตฺถิ ติจีวรา ฯ เป ฯ ปมาณํ อิติ วจนํ เอตฺถ ติจีวราทิวิสเย อาจริเยหิ อธิปฺเปตํ ฯ ตตฺถาติ ตสฺมึ มหนฺตจีวเร ฉิทฺทนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อุกฺกฏฺฐปตฺตสฺสาปีติ อปิสทฺโท วาสทฺทตฺโถ ฯ น จ น ภินฺทตีติ โอมกปฺปมาณโต พหิ ฉิทฺทํ อธิฏฺฐานํ น ภินฺทติ น ฯ อปิสทฺโท กรวิยติสฺสตฺเถรวาทํ อเปกฺขติ ฯ เอตฺถาติ ติจีวราทิวินิจฺฉยาธิกาเร ฯ ปริจฺ...วโตติ ปริจฺเฉทสฺส วิชฺชมานโต ฯ ปริจฺเฉทสพฺภาวโตติ วจนํ ทฬฺหํ กโรนฺโต ติจีวรสฺส หีติอาทิมาห ฯ ฉิทฺทปฺปเทสปฺปมาณนฺติ ฉิทฺทสฺส อุปฺปตฺติฏฺฐานสฺส ปมาณํ ฯ เสฺวว วาโท ปมาณนฺติ วจนํ ทฬฺหํ กโรนฺโต อทฺธา หีติอาทิมาห ฯ โส อฏฺฐกถาวาโท ฯ อิตเรสุ ปน ตีสุ วาเทสุ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ รชเกหีติ ปทํ โธวาเปตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ การาเปนฺตสฺสาปีติ ปทํ อธิฏฺฐานนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๖๙.๑๗๐]

[๗๖๓] วิกปฺปเน ปน วินิจฺฉโย ฯ ญตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตฺตาวตา วิกปฺปเนน นิเธตุํ นิธานํ วฏฺฏติ ฯ ปริภุญฺชิตุํ ปริภุญฺชนํ วิสฺสชฺเชตุํ วิสฺสชฺชนํ อธิฏฺฐาตุํ อธิฏฺฐานํ ฯ เอวํ ปน วจเน เตน ภิกฺขุนา วุตฺเต ฯ ตโต ปจฺจุทฺธาร โต ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ นิธานํ วฏฺฏตีติว ญาเปติ ฯ ญตฺวา วตฺวา คเหตฺวา วตฺตพฺพํ ฯ อตฺตนาติ ปทํ อภิรุจิตสฺสาติ ปเท กตฺตา ฯ เตน ปน ภิกฺขุนาติ ตสฺเสว ภิกฺขุโนติ วุตฺเตน เตน ภิกฺขุนา วุตฺเตติ ปเท กตฺตา ฯ โก เต ฯ เป ฯ โต วาติ อิติ เอวํ เตน ภิกฺขุนา โส ภิกฺขุ วตฺตพฺโพ ฯ ตโตติ ตทนนฺตรํ ฯ อิตเรน ภิกฺขุนา วตฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ปุน เตน ภิกฺขุนา วตฺตพฺพํ ฯ เตน ปน ภิกฺขุนา อิติ วจเน วุตฺเต ฯ สยํ วิ ฯ เป ฯ ราเปติ อิทํ สมฺมุขา วิกปฺปนาย นานากรณํ ปเรน ฯ เป ฯ ราเปติ อิทํ ปรมฺมุขา วิกปฺปนาย นานากรณนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปเรนาติ ปทํ ปจฺจุทฺธราเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺถาติ ทฺวีสุ วิกปฺปนาสุ ฯ ปจฺจุทฺธริตุํ น ชานาติ ฯ

[๗๖๔] อาทิวจนโต จาติ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ วิรุทฺธํ วจนํ ฯ เอวํ วุจฺจมานนเยน ฯ อสฺสาติ อนุชานามิ ภิกฺขเว ติจีวรนฺติอาทิวจนสฺส ฯ เอวญฺจ อตฺเถ สติ โอกาโส ทินฺโน โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ติจีวเรติ นิทฺธารณํ ฯ วิปฺป...ขตฺถนฺติ วิปฺปวาเส สุขตฺถํ ฯ อนาปตฺตีติ เอตฺถ อิติ เอวํ ฯ อนาปตฺตีหีติปิ

[ปา.๕ ฯ ส.๑๗๐.๑๗๒]

อตฺถิ โส น ยุตฺโต ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺเพสุ ติจีวราทีสุ ฯ
อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๗๖๕] น อิตโร คเหตุํ ชานาติ ฯ คณฺหามิ อิติ วตฺวา คณฺหาติ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ มยา ทินฺนํ อิติ มนสิกาเรน ฯ ปจฺฉิ ฯ เป ฯ กฺขิตฺตนฺติ ทสาหํ อติกฺกาเมติ ฯ เตน ภิกฺขุนา ฯ อาโรเจตฺวาติ ปทํ วตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอวํ สนฺเต จีวรํ เม กปฺปิยํ โหติ ฯ นนุ จ ตสฺส ภิกฺขุโน มุสาวาโท โหตีติ อาห น หีติอาทึ ฯ เอวนฺติ สเจ อนธิฏฺฐิตนฺติอาทิวจนํ ฯ ชานาเปตฺวาติ ปทํ กโรนฺตสฺสาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ ทินฺนนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อยฺชฺชนการณํ ญาเปนฺโต น หีติอาทิมาห ฯ ตสฺส เวมติกภิกฺขุโน ฯ ตํ วตฺถํ โหตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ เอตฺตเกน คเหตฺวา ปุน ทินฺนมตฺเตน ฯ วตฺถูติ ปทํ โหตีติ ปเท วิกติกตฺตา ฯ

โย น ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

[๗๖๖] ตตฺถาติ อุทฺโทสิตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ กาฬญฺจ เสตญฺจ กาฬเสตานิ กาฬเสตานิ มณฺฑลานิ กาฬ...ลานิ สญฺชาตานิ กาฬเสตมณฺฑลานิ เยสุ ตานิ สญฺชาต...มณฺฑลานิ ฯ

เอตฺถาติ อวิปฺปวาสสมฺมติยํ ฯ กิตฺตกํ กาลํ วิปฺปวสตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยโต กาลโต ฯ กโรนฺเตน ภิกฺขุนา ปจฺจุทฺธริตพฺพนฺติ

[ปา.๕..๘ ฯ ส.๑๗๒..๑๗๕]

ปเท กตฺตา ฯ ชสฺสาติ อิติ อาห ฯ สเจ ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ
ปุจฺฉา ฯ ปฏิกุปฺปตีติ ปุน กุปฺปติ ฯ อถาติ ยทิ ฯ

[๗๖๗] นิฏฺฐิ ฯ ป ฯ อิธ ปน ปเท อคฺคเหตฺวา เวทิตพฺโพ ฯ
ปนสทฺโท ปกฺขนฺตโร ฯ อคฺคเหตฺวา เวทิตพฺโพ ฯ สามีวเสนาติ
สามีปฏิพทฺเธน ฯ อถ กสฺมา กรณวเสเนว กรณวจนสฺส อตฺถิ
อคฺคเหตฺวา สามีวเสน อตฺโถ เวทิตพฺโพติ อาห กรณวเสน
หีติอาทึ ฯ หีติ กรณตฺเถ๑ นิปาโต ฯ กรณวเสน ภิกฺขุนา
อิทํ นาม กาตพฺพํ อิติ อตฺโถ หิ ยสฺมา นตฺถิ สามีวเสน
ปน ฯ เป ฯ อตฺโถ ยสฺมา ยุชฺชติ ตสฺมา สามีวเสน กรณวจนสฺส
อตฺโถ เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ กรณวเสนาติ ปทํ นตฺถีติ ปเท
วิเสสนตฺตติยา ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ กาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
สามีวเสน ปนาติ ปทํ ยุชฺชตีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ปนสทฺโท
วิเสสตฺโถ ฯ จสทฺโท นิฏฺฐิเต จ อุพฺภเต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ
ฉินฺโน ปลิโพโธ เอตสฺสาติ ฉินฺนปลิโพโธ ฯ เอกา เอว รตฺติ
เอกรตฺตํ อิสฺส อ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ ตตฺถาติ เตสุ
ปเทสุ ฯ เอเกนปิ วิปฺปวาเส สติ ภิกฺขุ ติจีวเรน วิปฺปวุฏฺโฐติ
น วตฺตพฺโพติ โจทนํ สนฺธายาห เอเกนาติอาทึ ฯ ปฏิสิทฺธ-
ปริยาปนฺเนนาติ วิปฺปวสิตุํ ปฏิสิทฺเธสุ ติจีวเรสุ อนฺโตคเธน
เอเกน จีวเรน ฯ อสฺสาติ ติจีวเรนาติ ปทสฺส ฯ วิปฺปวุฏฺโฐติ

๑. การณตฺเถ ?

[ปา.๘..๑๐ ฯ ส.๑๗๕]

วิปฺปวุฏฺโฐ หุตฺวา วเสยฺย ฯ

[๗๖๘] ตโตติ คาโม เอกุปจาโรติอาทิวจนโต ฯ ตตฺถาติ คาโม เอกุปจาโร นามาติอาทิวจเน วินิจฺฉโย ฯ วาติ ปทสฺส วิวรณํ อถวาติ ฯ ตํ ฆรนฺติ ปทํ น วิชหิตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ หตฺถปาสาติ ปทํ น วิ...ตพฺพนฺติ ปเท อปาทานํ ฯ วฏฺฏนฺติ วสิตุํ ฯ เอตฺถ จ เอตสฺมึ เอกกุลสฺส คาโมติ วิสเย วิชฺชมาเน ยสฺมึ ฆเรติ ปเท ฆรปริจฺเฉโท เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ ลิงฺคพฺยตฺตเยนาติ ลิงฺคสฺส วิปรีเตน ฯ ตตฺถาติ ฆเร ฯ ตตฺราปิ สภายนครทฺวารมูเลสุ ฯ น วิชหิตพฺพนฺติ จีวรํ ภิกฺขุนา น วิชหิตพฺพํ ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ ปสาเรตฺวาติ ปทํ นิกฺขิปิตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ หนฺทาติ ตฺวํ คณฺห ฯ นิกฺเขปมฺเขติ นิกฺขิปนสฺส การณภูเต ฯ หตฺถปาเสตีมสฺส วิวรณํ หตฺถปาสคเตติ หตฺถสมีเป คเต สมฺปตฺเต ฯ เอวนฺติ ปทํ นิกฺเขป อิติ ปเท อากาโร ฯ นิกฺเขปมฺเข ฯ เป ฯ กสฺมึจีติ ปทตฺตยํ อาปเณติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ กิสฺมิญฺจีติปิ อตฺถิ ฯ

ตตฺราติ สภาเย วา ทฺวารมูเล วาติ วิสเย ฯ ยํ สภายํ จ ทฺวารํ จ ฯ ตสฺสาติ วีถิยา ฯ เอวํ หีติ หิ สจฺจํ เอวํ วิชฺชมาเน ฯ อิติ อาห ฯ เตสํเยวาติ สภายนครทฺวารมูลานํ ฯ

[๗๖๙] สพฺพตฺถาติ คามาทีสุ ปณฺณรสสุ ฯ ปาลิยํ ปน จุทฺทสปทานํ อุทฺธริตฺวาน วิตฺถาริตานํ อนฺเต ฐิตํ เอกเมว ปทํ

[ปา.๑๐.๑๑ ฯ ส.๑๗๕..๑๗๘]

อุทฺธริตฺวา วิตฺถาริตนฺติ ญาเปนฺโต อาห ปาลิยนฺติอาทึ ฯ ปาลิยนฺติ ปทํ วิตฺถาริตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ คาโม ฯ เป ฯ อาทิมฺหิ วจเน วิชฺชมานํ อชฺโฌ ฯ เป ฯ เอวํ อนฺเต ฐิตํ เอกเมว มาติกาปทํ[๑] ฯ อาทิมฺหีติ ปทํ วิชฺชมานนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ปทสฺสาติ ปทํ อนุสาเรนาติ ปเท กมฺมํ ฯ อนุสาเรนาติ อนุคมเนน เวทิตพฺพาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ สพฺพตฺถ คามาทีสุ ปณฺณรสสุ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ ปริกฺ... ...วเสนาติ ปททฺวยํ เอกุป...ตา จาติ ปททฺวเย วิเสสนตฺตติยา ฯ

[๗๗๐] นิเวสนาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ โอวรกาติ เอตํ วจนํ ฯ ิอิโตติ อุทฺโทสิตโต ฯ ปฏิ...นตฺถนฺติ สตฺตุราชาทีนํ ปฏิพาหนตฺถํ ฯ

พหลา ภิตฺติ เอตสฺสาติ พหลภิตฺติโก ฯ จตุปฺปญฺจ ภูมิโย เอตสฺสาติ จตุปฺปญฺจภูมิโก ฯ ปฏิสฺสยนฺติ นิวสนฺติ เอตฺถาติ ปฏิสฺสโย สิ สเย ฯ ปฏิสฺสโย จ โส วิเสโส จาติ ปฏิสฺสยวิเสโส ฯ

เอก...หิโตติ เอกกูเฏน ปริจฺฉินฺโน ฯ สตฺตพฺ... เอตฺถ ปเท วุตฺตํ เอกํ[๒] อพฺภนฺตรํ ฯ สตฺถปริหาโร วาติ สตฺโถ อิติ โวหาโร เอว ฯ สตฺโถ ปริยาปนฺโน อถ ยทิ โหติ อนฺโต ปวิฏฺโจ สตฺโถ ฯ สเจ สตฺโถ คจฺฉนฺโต ฉิชฺชติ ฯ ยสฺมึ

๑. อิธ โยชนา วณฺณนาย น สเมติ วิย ฯ ๒. เอตนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ

[ปา.๑๑..๑๓ ฯ ส.๑๗๘.๑๗๙]

ฯ เป ฯ จีวรํ โหติ ฯ จีวรสฺส หตฺถปาโสเยวาติ ปทํ หตฺถปาโส นามาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปริกฺขิตฺเต เขตฺเต หตฺถปาโส นาม จีวรสฺเสว หตฺถปาโสติ สมฺพนฺโธ ฯ ทฺวีสุปิ ธญฺญกรณอาราเมสุ วินิจฺฉโย ฯ ฉายายาติ ปทํ ผุฏฺฐํ อิติ ปเท กตฺตา ฯ วิรฬา สาขา เอตสฺสาติ วิรฬสาโข ฯ อาตเปนาติ ปทํ ผุฏฺฐํ อิติ ปเท กตฺตา ฯ อุปรีติ ปทํ อญฺญสฺสาติ ปเท อาธาโร ฯ อญฺญสฺส รุกฺขสฺส สาขาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ฉายายาติ ปทํ ผุฏฺฐํ อิติ ปเท กตฺตา ฯ อิธาปีติ รุกฺขมูลาธิกาเร ฯ อปิสทฺโท เขตฺตํ อเปกฺขติ ฯ

[๗๗๑] อนิสฺสชฺ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน สเจ ฯ เป ฯ อาปชฺชตีติ เกจิ อาจริยา วทนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปธาเน นิยุตฺโต ปธานิโก ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุสฺส ฯ เอวํปิ นคฺคมเนน ฯ โส หีติ ปากฏกรณํ ฯ นฏฺฐํ จีวรํ เอตสฺสาติ นฏฺฐจีวโร ฯ เทฺว จีวเรว ฯ ชเนน อากิณฺณา ชนากิณฺณา ฯ

กาตพฺพนฺติ ปาโจ กาตุนฺติ ปน ยุชฺชติ ฯ วินยสงฺคเห ปน น สกฺกา ฯ เป ฯ กมฺมํ กาตุนฺติ ปาโจ โหติ ฯ

ทหเรสุ อสมฺปตฺเตสุ คจฺฉนฺตานํเยว เถรานํ อรุโณ สเจ อุคฺคจฺฉตีติ สมฺพนฺโธ ฯ คจฺฉนฺตานํเยวาติ ปทํ อุคฺคจฺฉตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ นิสฺสโยติ ทหรานํ นิสฺสโย ฯ เถเรสุ อสมฺปตฺเตสุ ปุรโต คจฺฉนฺตานํ ทหรานํปิ อรุโณ สเจ อุคฺคจฺฉติ นโย เอโส เอวาติ สมฺพนฺโธ ฯ นิวตฺติสฺสาม อิติ วตฺวา ฯ เธนุ...

[ปา.๑๓..๑๕ ฯ ส.๑๗๙..๑๘๒]

..เยน วาติ ปททฺวยํ ฐตฺวว วา นิสีทิตฺวา วาติ ปทฺทวเย
เหตุ ฯ อิติ วตฺวา ฯ ทหรสฺสาปีติ อปิสทฺโท อตฺตานํ อเปกฺขติ ฯ
สติยาปีติ อปิสทฺโท ชานนํ อเปกฺขติ ฯ

อิธ สิกฺขาปเท ฯ สพฺพตฺถ ฐาเนสุ เสสํ วจนํ ฯ

อุทฺโทสิตสิกฺขาปทํ ฯ

[๗๗๒] ตตฺถาติ ตติยกฐินสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตํ จีวรํ ฯ
ปรมํ ปมาณํ เอตสฺสาติ ปมวปฺปมาณํ ฯ โส ภิกฺขุ ฯ ตํ
ภิกฺขู ทิสฺวา ฯ ตตฺถ ฐาเน ฯ สุตฺตนฺตํ ชานนฺตีติ สุตฺตนฺติกา
สุตฺตนฺติกานํ คโณ สุตฺตนฺติกคโณ ฯ ตโตติ ปทํ คณโตติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ ปจฺจาสา ฯ เป ฯ อาทีสุ วินิจฺฉโย ฯ เต อาคตา
จีวเรติ[๑] เต ชนา จีวเร อาคตา ฯ เต อาคเตติปิ อตฺถิ ฯ ปํสุ
ฯ เป ฯ เอตฺถ ปน ปเท โยเชตพฺพํ ฯ อวตฺวาติ ปทํ วุตฺตนฺติ
ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ปจฺจาสาจีวเร อนฺตรา อุปฺปชฺชมาเน
กโรตีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ ปจฺจาสา จีวรนฺติ ปทํ กโรตีติ
ปเท กตฺตา ฯ มูลจีวรนฺติ ปทํ กโรตีติ ปเท กมฺมํ ฯ คติกนฺติ
ทสาหปรมสงฺขาตํ ปกตึ ฯ ตโตติ วีสติมทิวสโต ฯ อุทฺธนฺติ
ปทํ กโรตีติ ปเท อาธาโร ฯ มูลจีวรนฺติ ปทํ กโรตีติ ปเท
กตฺตา ฯ ตนฺติ ตทหุปฺปนฺเนติอาทิวจนํ ฯ สณฺหนฺติ สุขุมํ ฯ
อญฺญํ ฯ เป ฯ กาตพฺพนฺติ อญฺญํ มูลจีวรสทิสํ ปจฺจาสาจีวรํ

๑. เด อาคตา จีวรํ ทสฺสนฺตีติ วณฺณนาวจนํ ฯ

[ป่า.๑๕..๒๑ ฯ ส.๑๘๒..๑๘๕]

ลภิตฺวาเยว มาสพฺภนฺตเร[๑] กาตพฺพํ ฯ ปจฺจาสาจีวรํปิ ปริกฺขาร-
โจลมธิฏฺฐาตพฺพนฺติ ปชมตรํ อุปฺปนฺนํ ถูลปฺปจฺจาสาจีวรํ สนฺธาย
วุตฺตํ ฯ อปิสทฺเทน น เกวลํ มูลจีวรเมวาติ ทสฺเสติ ฯ ตํ
ปุนาติ ตํ มูลจีวรํ กตฺวา ฐปิตํ ปจฺจาสาจีวรํ ฯ มาสปริหารนฺติ
มาสรกฺขนํ ฯ อญฺญมญฺญํ ปจฺจาสาจีวรํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ ฯ

[๗๗๓] ตตฺถาติ ปุราณจีวรสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ปิตุ ปิตา
ปิตามโหติ ปิตุโน ปิตา ปิตามโห นาม ปิตามหสฺส ยุคํ
ปิตามหยุคนฺติ ฉฏฺฐีตปฺปุริโส ฯ อภิลาปมตฺตเมว เจตนฺติ เอตํ
ยุคคฺคหณํ กถนมตฺตเมว ฯ ตโตติ ปิตามหยุคโต ฯ ยา ภิกฺขุนี ฯ
เอตนฺติ ปิตามหคฺคหณํ ฯ มาติโต วา ปิติโต วาติ วจนโต
ปน ปิตามหยุคํปิ[๒] มาตามหิยุคํปิ ปิตามหยุคํ นามาติ สมฺพนฺโธ[๓] ฯ
วจนโตติ ปทํ ปิตามหยุคํ นามาติ ปเท เหตุ ฯ เตสนฺติอาทิ
ทฬฺหีกรณํ ฯ เตสํ ปิตามหยุคาทีนํ ฯ หิ[๔] สจฺจํ ฯ เต ชนา ฯ
อิธ ปิตามหยุคาติ วจเน ฯ ตตฺราติ ปิตามหยุคํ ปิตามหิยุคํ
มาตามหยุคํ มาตามหิยุคนฺติ จตูสุ ยุเคสุ ฯ สตฺตมา ยุคาติ ฉ
ปทานิ เนว สมฺพทฺธาติ ปเท อปาทานํ ฯ ภิกฺขุนี เนว
สมฺพทฺธา ฯ อยํ ภิกฺขุนี ฯ อฏฺฐวาจิยกมฺเมนาติ กสฺส โย ฯ

๑. กาลพฺภนฺตเรติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อิธ เปยฺยาโล ภเวยฺย ฯ ๓. อยํ โยชนา
วณฺณนาย น สเมติ วิย ฯ ๔. วณฺณนายํ อปิสทฺโท โหติ ฯ

[ปา.๒๑..๒๕ ฯ ส.๑๘๕.๑๘๖]

ปริโภคสีเสนาติ กาเย ผุสิตฺวา ปริโภคสีเสน ฯ มตฺถเกติ สีสมตฺถเก ฯ โธตํ นิสฺสคฺคิยนฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ เอวนฺติ โธวาติ เอวํ ฯ นนฺติ จีวรํ ฯ ยาว นิฏฺฐานํ น คจฺฉติ จีวรํ ฯ รชนโทณิยํ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตโตติ ตโต รชนากีรณาทิโต ฯ

[๗๗๔] อนฺโต ทฺวาทสหตฺเถ โอกาเส ธตฺวา อุปริ วา ขิปติ หตฺเถ เปเสติ อุปจาเร วา ขิปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ จีวรํ ภิกฺขุนา โธวาปิตํเยว นาม โหติ ฯ ทินฺเนปิ จีวเร นโยติ ปเท อาธาโร ฯ โธวา... ...ทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ สพฺพตฺถาติ ปทํ วุตฺตาธิกรเณติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ วุตฺตาธิกรเณติ ภิกฺขุนา วุตฺตโต อธิกรเณ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ โธวิสฺสามิ อิติ วตฺวา ฯ ยาปิ ภิกฺขุนี ภิกฺขุโน วจนํ สุตฺวา อิติ วตฺวา คณฺหตีติ[๑] สมฺพนฺโธ ฯ ตาวกาลิกํ วา คเหตฺวาติ อตฺตโน กติปาหํ ปารุปนาทิอตฺถาย ตาวกาลิกจีวรํ ยาจิตฺวา ฯ อุปาหนตฺถวิโก จ ปตฺตตฺถวิโก จ อํสพนฺธโก จ กายพนฺธนญฺจ มญฺจปีฐภิสิ จ ตฏฺฏิกา จ อุปาหนตฺถ...ตฏฺฏิกาโย ฯ อุปาหนตฺถวิยปตฺตตฺถวิยอํสวทฺธกา อิติปิ อตฺถิ ฯ เอตฺถาติ สิกฺขาปเท ฯ

[๗๗๕] ตตฺถาติ จีวรปฺปฏิคฺคหณสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ โจรสฺส ภาโว โจริกํ โจริกํ เอว กมฺมํ โจริกกมฺมํ กตํ โจริกกมฺมํ

๑. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ น อาคตํ ฯ

[ปา.๒๕..๒๘ ฯ ส.๑๘๖..๑๘๙]

เยหิ เต กตโจริกกมฺมา[๑] ฯ ทิสฺวาติ เถรึ ทิสฺวา ฯ อิติ วตฺวา ฯ
เอวนฺติ โย ปสฺสติ สมโณ วาติอาทิวจนํ ฯ ตํ สุตฺวา จ
อิติ จินฺเตตฺวา ฯ เอตฺถ ฐาเน ฯ สณฺหํ ฯ เป ฯ โลเภน ฯ เป ฯ
ทเทยฺยาสีติ อาห ฯ ตสฺส อุทายิสฺส ฯ เตน ตสฺมา อสฺสา เถริยา ฯ
อนฺติมนฺติ ปทสฺส อตฺถํ วิวรนฺโต อนฺติมนฺติ ปจฺฉิมนฺติ อาห ฯ
ปจฺฉิมนฺติ ปทสฺส อธิปฺปายํ ทสฺเสนฺโต อญฺญนฺติอาทิมาห ฯ
อญฺญนฺติ ปทํ จีวรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ
อิตีติ ตสฺมา ฯ เอวนฺติ อิทญฺจ เม อนฺติมํ ปญฺจมํ จีวรนฺติ
เอวํ วจนํ อาหาติ ปเท กมฺมํ ฯ ยถา...ตานนฺติ ภควตา
อนุญฺญาตานุรูปานํ ฯ จีวรานนฺติ ปทํ ธารณ อิติ ปเท กมฺมํ ฯ
น โลเภน อิทญฺจ เม อนฺติมํ ปญฺจมํ จีวรนฺติ วจนํ อาหาติ
สมฺพนฺโธ ฯ น หีติ ทพฺพีกรณํ ฯ

[๗๗๖] ภิกฺขุนิโย อุชฺฌายนฺติ ฯ เป ฯ ปาริวฏฺฏกจีวรํ นาม
น ปฏิคฺคเหสวฺสนฺตีติ[๒] เอวํ ปาลิยํ วุตฺตสฺส อุชฺฌายนสฺส การณํ
ญาเปนฺโต กสฺมาติอาทิมาห ฯ ภิกฺขุนิโย ปาริวฏฺฏกจีวรํ อปฺปฏิคฺ-
คณฺหนฺเต ภิกฺขู กสฺมา อุชฺฌายึสุ ฯ สเจ ฯ เป ฯ ตุนฺนตฺตา
อุชฺฌายึสุ ภิกฺขุนิโยติ สมฺพนฺโธ ฯ อปฺปฏิคฺคณฺหนฺเตติ ปทํ

๑. ...โจรกมฺมาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. นปฺปฏิคฺคณฺหิสฺสนฺตีติ ทิสฺสมานปาลิ ฯ

[ปา.๒๘..๓๐ ฯ ส.๑๘๙.๑๙๐]

อุชฺฌายึสูติ ปเท กมฺมํ ฯ เอตฺตโกปีติ ปาริวฏฺฏกจีวรํ ปฏิคฺคหณ-
มตฺเตน เอตฺตโก ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ อิตีติ เอวํ
สมภิตุนฺนตฺตาติ ปเท อากาโร ฯ วิหตฺถตายาติ ปทํ สมภิตุนฺนตฺตาติ
ปเท กตฺตา ฯ

วิคโต ปจฺจยสงฺขาโต หตฺโถ เอตาสํ ภิกฺขุนีนนฺติ วิหตฺถา ฯว
อถวา วิหโต ปฏิสฺสรณสงฺขาโต อตฺโถ เอตาสนฺติ วิหตฺถา
วิหตฺถานํ ภาโว วิหตฺถตา ฯ

[๗๗๗] ตตฺถ จาติ ตสฺมึ ปฏิคฺคหเณ วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯ
ตนฺติ จีวรํ ฯ กเถนิตสฺส ภิกฺขุสฺส ปาทมูเลติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
ตตฺถาติ เตสุ จีวเรสุ นิทฺธารณํ ฯ ตนฺติ มหาปจฺจรีกุรุนฺทีสุ
วุตฺตวจนํ ฯ ภิกฺขู ปํสุกูลํ คณฺหิสฺสนฺติ อิติ มนสิกาเรน ภิกฺขุนี
สเจ ฉเปติ ฯ มหคฺฆนฺติ ปทํ ติจีวรนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ
หรีตกีขณฺเฑนาปิ จีวรํ ปฏิคฺคณฺหติ อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๗๗๘] ตตฺถาติ อญฺญาตกวิญฺญตฺติสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ
มธุรสฺส ภาโว มาธุริยํ กณฺจสฺส มาธุริยํ กณฺจมาธุริยํ ฯ
เนสํ ภิกฺขูนํ ฯ ชานาเปตฺวาติ ปทํ อาโรเจสฺนุติ ปเท ปุพฺพกาล-
กิริยา ฯ โย อตฺโถ วุตฺโต ฯ

[๗๗๙] อญฺญา ฯ เป ฯ อาทีสูติ ปทํ เวทิตพฺพาติ ปเท อาธาโร ฯ
เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ เนว วิญฺญาเปตพฺพํ ฯ ทหเรหิ
อาคนฺตฺวา น ทาตพฺพานิ ฯ กสฺมาติ อาห น หีติอาทึ ฯ หิ

[ปา.๓๐..๓๖ ฯ ส.๑๙..๑๙๓]

สจฺจํ น ลภนฺติ ฯ โจเรหิ อนจฺฉินฺนํ จีวรํ เอเตสํ ทหรานนฺติ อนจฺฉินฺนจีวรา ทหรา ฯ เถเรหีติ ปทํ ทาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ทหเรหิ วา เถรานํ ฯ เป ฯ คณฺหิตฺวา ทาตพฺพานีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสํ เถรานํ ฯ เตสํ ธารเณติ เตสํ ติตฺถิยทฺธชานํ ธารเณ นิมิตฺตํ ฯ ยานิ จ วตฺถานิ เทนฺติ ฯ เตสํ ทหรานํ ฯ เต วา วิญฺญตฺตมนุสฺสา อญฺเญ วา มนุสฺสา เทนฺติ ฯ สาขาปลาสํ นิวสนฺตีติ สาขาปลาสนิวาสนา ฯ หีติ สจฺจํ ฯ

อกปฺปกตํ รชนาย นาปิ รตฺตํ วตฺถํ เตน วตฺเถน นิวตฺโถ ภิกฺขุ เยน กามํ ยถากามํ วเชยฺย คจฺเฉยฺย อาปตฺติ อสฺส ภิกฺขุสฺส น จ โหติ โส จ ธมฺโม สุคเตน เทสิโต เอสา ปญฺหา กุสเลหิ จินฺติตา อิติ เอตํ วจนํ ปริวาเร วุตฺตํปิ ฯ

[๗๘๐] อิทานีติ ปทํ เวทิตพฺพนฺติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ ยํ อาวาสํ ฯ เป ฯ อาทีสุ วจเนสุ เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ กาเรตฺวา อิติ วจเนน สชฺเชตฺวา ฯ วิหา...ทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ คเหตฺวาติ ปทํ นิวา... ...ปิตุนฺติ ปททฺวเย ปุพฺพกาลกิริยา ฯ นิวาเสตุํ วา ปารุปิตุํ วาติ นิวาสนํ วา ปารุปนํ วา ลพฺภตีติ ปเท กมฺมํ ฯ อิติ สนฺนิฏฺฐานํ ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ ตญฺจ โข นิวาสนํ วา ปารุปนํ วา ลภิตฺวา ฯ เป ฯ สฺสามิ อิติ อธิปฺปาเยน ลพฺภติ มูลจฺเฉชฺชาย น ลพฺภตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตญฺจาติ ปทํ ลพฺภตีติ ปเท กมฺมํ ฯ โอทหิสฺสามีตีมสฺส วิวรณํ ปุน จเปสฺสามีติ ฯ

[ปา.๓๖..๓๗ ฯ ส.๑๙๓.๑๙๔]

ลภิตฺวา จ ปน กาตพฺพํ ฯ ญาติโต... อญฺญโตติ ปทตฺตยํ ลภิตฺวาติ ปเท อปาทานํ ฯ กุโตจีติ ปทํ อญฺญโตติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สจสฺสาติ สเจ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ ตํ จีวรํ ฯ วุตฺตปฺ... ทีนนฺติ[๑] นิทฺธารณํ ฯ

วุตฺโต ปกาโร เอเตสนฺติ วุตฺตปฺปการานิ ฯ คิหีนํ วตฺถํ คิหิวตฺถํ คิหิวตฺถํ อาทิ เยสํ ตานิ คิหิวตฺถาทีนิ วุตฺตปฺปการานิ จ ตานิ คิหิวตฺถาทีนิ จาติ วุตฺตปฺ...วตฺถาทีนิ ฯ เตน ภิกฺขุนา อาคนฺตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๗๘๑] เกหิจิ วา อจฺฉินฺนนฺติ เอตฺถ วจเน สงฺคหนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ยํ จีวรํ ยาจิตฺวา คณฺหนฺติ ฯ อญฺเญติ ปทํ ยาจิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อิติ วจนํ วตฺตุํ วฏฺฏติ[๒] ฯ เอตฺถ วจเน ฯ อาจริยุ...ทีนนฺติ ปทํ ทินฺน อิติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ปฏิจฺฉาเทตฺวาติ ปทํ ทินฺน อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอวํ หีติ หิ สจฺจํ เอวํ วตฺตพฺเพ อตฺเถ สติ ฯ เตน ตสฺมา เตสํ ภิกฺขูนํ ฯ วิญฺญตฺติยญฺจ ...โภเค จาติ ปททฺวยํ นิมิตฺตํ ฯ อนาปตฺตีติ ปทํ ภวิสฺสตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ อนุรูปาติ ปทํ ภวิสฺสตีติ ปเท วิกตวิกตฺตา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๗๘๒] ปาลิยํ ญาตกานํ ปวาริตานนฺติ ญาตเก ปวาริเต จ ยาจนฺตสฺส อนาปตฺติ ฯ ญาต ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน ทฏฺฐพฺโพ ฯ

๑. วณฺณนาปาโฐ อนฺปทํ ทิสฺสติ ฯ ๒. ยุชฺชตีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๓๗..๓๙ ฯ ส.๑๙๔.๑๙๕]

เอเตสํ ภิกฺขูนํ เทถาติ ปเท สมฺปทานํ[๑] ฯ สนฺตกนฺติ ตุมฺหากํ สนฺตกํ[๒] ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ญาตกานํ ปวาริตานนฺติ ญาตเกหิ ปวาริตานํ ภิกฺขูนํ[๓] ฯ เอตฺถาปิ วจเน ทฏฺฐพฺโพติ ปเท อาธาโร ฯ กปฺปิยภณฺฑํ เทนาติ ปทํ วิญฺญาเปนฺตสฺสาติ ปเท กรณํ ฯ กปฺปิยโวหาเรเนวาติ ปทํ วิญฺญาเปนฺตสฺสาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ

ปวาริตานนฺติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ ปวาริเตสุ ปจฺจเยสุ ปมาณเมวาติ ปเท อาธาโร ฯ ปมาณเมว วฏฺฏตีติ ปมาณเมว ยาจิตุํ วฏฺฏติ ฯ ปุคฺค...ณายาติ ปทํ ปวาเรตีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ สลฺลกฺเขตฺวาติ ปทํ เทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ กาลานุกาลํ จีวรานิ วเทติ ทิวเสว ทิวเส ยาคุภตฺตาทีนิ เทติ อิติ เอวํ ตํ ตํ เทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตสฺส ชนสฺส วิญฺญาปน อิติ ปเท กมฺมํ ฯ ตตฺถาติ เคเห ฯ อญฺญสฺสตฺถายาติ เอตฺถ ปเท อตฺโถติ ปเท อาธาโร ฯ ญาตกปฺปวาริเตติ ญาตเกหิ ปวาริเต

๑. ๒. เอเตสํ ญาตกปฺปวาริตานํ สนฺตกนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ สนฺตกนฺติ ปทํ วิญฺญาเปนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมนฺติ เม มติ ฯ ๓. อยํ โยชนา อยุตฺตา ตํ ปททฺวยํ หิ ภิกฺขุสทฺทสฺส น วิเสสนํ วินยฏฺฐาเน จ ตํ น เอกตฺถํ ตถา หิ ญาตกา อปฺปวาริตาปิ วิญฺญาเปตพฺพยุตฺตกา โหนฺติ ปวาริตา จ อญฺญาตกาปิ ตเถว ฯ สจายํ โยชนา ยุชฺเชยฺย ญาตกานํ ปวาริเตหิ นานํ น ภเวยฺย ฯ

[ปา.๓๙ ฯ ส.๑๙๕..๑๙๖]

ปจฺจเย॰ อนาปตฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ น เกวลํ อตฺตโน อตฺถาย
วิญฺญาเปนฺตสฺส อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ เย อญฺญสฺส ญาตกปฺ-
ปวาริตาติ อญฺญสฺส ญาตเกหิ ปวาริตา เย ปจฺจยา॰ ฯ เต
ปจฺจเย॰ วิญฺญาเปนฺตสฺสาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺเสวาติ ปทํ
พุทฺธ ฯ เป ฯ ตสฺสาติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ ลทฺโธ โวหาโร
นามํ เยน โส ลทฺธโวหาโร ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ

[๗๘๓] ตตฺถาติ ตทุตฺตริสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อิจฺฉํ รุจึ
อุปฺปาเทยฺยาติ ปจฺจเย อิจฺฉํ รุจึ อุปฺปาเทยฺย ฯ ตตฺถาติ
อภิหริตฺวาติ วจเน วุตฺโต อภิหาโร ฯ หิสทฺโท ปากฏกรณํ ฯ
สอนฺตรํ ... ปรมนฺติ ตคฺคุณสวิญฺญาณพหุพฺพิหิ ฯ นยิโตติ น
อิโต เอตฺตกจีวรโต ฯ ตีณิ จีวรานิ เอตสฺสาติ ติจีวรโก ฯ
ภิกฺขุนาติ ปทํ ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อญฺเญน ภิกฺขุนา
อญฺญถาปิ ปฏิปชฺชิตพฺพํ ฯ ตสฺสาติ ตโต จีวรํ สาทิตพฺพนฺติ
ปทสฺส ฯ ตตฺราติ สเจ ตีณิ นฏฺฐานีติอาทิวจเน ฯ เตน
ภิกฺขุนา สาทิตพฺพานีติ ปเท กตฺตา ฯ ปญฺจสุปิ นฏฺเฐสูติ
ติจีวรํ อุทกสาฏิกา สงฺกจฺจิกาติ ปญฺจสุ นฏฺเฐสุ ฯ ทฺวีสุ วา
เอกสฺมึ วา นฏฺเฐ โก ปน วาโทติ สมฺพนฺโธ ฯ หิสทฺโท

๑.๒.๓. อยมฺปิ วุตฺตนเยน เวทิตพฺพา ฯ ตํ ปททฺวยํ หิ วิญฺญาเปตพฺพยุตฺตกานํ
คิหีนํ อธิวจนํ เนว ภิกฺขูนวํ นว ปจฺจยานํ ฯ

[ปา.๓๙..๔๒ ฯ ส.๑๙๖.๑๙๗]

ทฬฺหีกรณํ ฯ ตโต สนฺตรุตฺตรปรมโต ฯ เอตฺถาติ สเจ ตีณิ นฏฺฐานีติอาทิวจเน ฯ

[๗๘๔] ญาตกานนฺติอาทีสุ วจเนสุ อตฺโถ ฯ เทนฺตานํ ญาตกานํ จีวรานิ สาทิยนฺตสฺส อนาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ พหุํปิ จีวรํ ยาจิตุํ วฏฺฏติ โจราทีหิ อจฺฉินฺนการณา ปมาณเมว ยาจิตุํ วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ อญฺญสฺสตฺถายาติ ปทสฺส อวจเน การณํ ญาเปนฺโต ยสฺมาติอาทิมาห ฯ วิญฺญา... สฺมึเยวาติ นิมิตฺตํ ฯ

[๗๘๕] ตตฺถาติ อุปกฺขฏสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตฺวํ ยํ ปุริสํ ภณสิ โส ปุริโส เอวรูโป มม อุปฏฺฐาโก อตฺถีติ สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ อตฺถาวุโส มํ โส อุปฏฺฐาโกติ วจเน ฯ มยฺยาติ เม อยฺย อิติ เฉโท สรา สเร โลปนฺติ สุตฺเตน อกาเร ปเร เอการสฺส โลโป ฯ เอวนฺติ วิตกฺกนํ ฯ เมยฺยาติ เอตฺถ วาปโร อสฺสรูปาติ สุตฺเตน ปรสฺส อการสฺส โลโป ฯ

[๗๘๖] ภิกฺขุํ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน อตฺโถ ฯ ภิกฺขุํ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วิชฺชมานสฺส อาทิสฺสาติ[๑] ปทสฺส อปทิสฺส อารพฺภ อิติ อตฺโถ ฯ อุทฺทิสฺสาติ วตฺตพฺเพปิ อาทิสฺสสทฺทสฺส อุทฺทิสฺส-สทฺทปริยายตฺตา อาทิสฺสาติ วุตฺตํ ฯ ยํ ภิกฺขุํ อุทฺทิสฺส วจวีวรเจตาปนํ วอุปกฺขฏํ ตํ จีวรเปตาปนํ ตสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ อสฺสาติ ภิกฺขุํ

๑. อิทานิ อุทฺทิสฺสาติ ปธนฺติ ฯ

[ปา.๔๒..๔๖ ฯ ส.๑๙๗.๑๙๘]

ปเนว อุทฺทิสฺสาติ ปทสฺส ฯ ยํ หีติ ทพฺหีกรณํ ฯ ยํ จีวรเจตาปนํ
ตํ จีวรเจตาปนํ ฯ อารมฺมณสทฺทสฺส ปจฺจยวาจกภาวํ สาเธนฺโต
อาห ปจฺจโยปิ หีติอาทึ ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ อารมฺมณํ
อารมฺมณนฺติ อาคตนฺติ ญาเปติ ฯ อิทานีติ ตทนนฺตรํ ฯ อุทฺทิสฺสาติ
เอตฺถ ปเท กตฺตาติ ปเท อาธาโร ฯ ตสฺส กตฺตุโน ฯ เตน
คหปตินา ฯ ตํ ภิกฺขุํ ฯ น อญฺเญน การเณน อุปกฺขฏํ ฯ
อิตีติ ตสฺมา ฯ กรณตฺเถติ กรณสงฺขาเต อตฺเถ ฯ หิสทฺโท
ทพฺหีกรณํ ฯ จีวรสฺส มูลํ จีวรมูลํ ฯ ตนฺติ จีวรมูลํ ฯ หิรญฺญนฺติ
กหาปโณ ฯ สชฺชิตนฺตีมสฺส วิวรณํ สํหริตฺวา ฐปิตนฺติ ฯ
สํหริตฺวา ฐปิตนฺติ ราสึ กตฺวา ฐปิตํ ฯ อสฺสาติ จีวรมูลสฺส ฯ
อุปกฺขฏํ จีวรมูลํ ฯ อสฺสาติ อิมินาติ ปทสฺส ฯ ยํ หีติ หิ
สจฺจํ ยํ จีวรมูลํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ โวหารวจนนฺติ
โวหาเรน วจนํ ฯ เอตฺถาติ อจฺฉาเทสฺสามีติ ปเท ฯ อสฺสาติ
อจฺฉาเทสฺสามีติ ปทสฺส ฯ เอตฺถาติ ตตฺร เจโส ภิกฺขูติ
วจเน ฯ ตตฺถาติ อุปสงฺกมิตฺวาติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ อิมสฺส
ปทสฺส อตฺเถติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ปจฺุร...เสนาติ เยภุยฺเยน
โวหารวเสน ฯ เอตฺถาติ คนฺตฺวาติ ปเท ฯ วิกปฺปนฺติ เอตฺถ
ิวิสทฺโท วิสิฏฺฐตฺโถ ฯ อายาจเนติ ปฏฺฐนายํ ฯ วตาติ ปริวิตกฺเก
นิปาโต วตฺตติ ฯ สาธุ วต มํ อายสฺมาติ สพฺพํ อิทํ พฺยญฺชน-
มตฺตเมว ฯ อสฺสาติ สาธูติอาทิปทสฺส ฯ ตสฺสาติ อุปาทายาติ

ปทสฺส ฯ สาธุตฺถิโกติ สาธุนา อตฺถิโก ฯ อสฺสาติ กลฺยาณกมฺยตํ อุปาทายาติ ปทสฺส ฯ ตเทวาติ สาธุตฺถิโก มหคฺฆตฺถิโกติ วจนํ ฯ ยสฺมา ปน น เอติ ฯ อิมสฺสาติ จีวเริกปฺปสฺส อาปชฺชนาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๗๘๗] คหปติสฺสาติ ปทํ วทโตติ ปเท สมฺปทานํ ฯ เจตาเปตุกามสฺสาติ ปทํ คหปติสฺสาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอเตน วีสติอคฺฆนเกน จีวเรน มยฺหํ อลํ อยุตฺตํ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ สมเกปิ จีวเร ฯ ตญฺจ โข จีวรํ อคฺฆวเสเนว สมํ น ปมาเณน สมํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ

[๗๘๘] กสฺมา อิมินา นเยน อตฺโถ เวทิตพฺโพติ อาห ตํ หีติอาทึ ฯ ตํ ปฐมสิกิขาปทํ ฯ หีติ การณตฺเถ นิปาโต ฯ อิมสฺส ทุติยสิกฺขาปทสฺส ฯ น โกจิ วิเสโสติ อาห เกวลนฺติอาทึ ฯ เอกสฺสาติ ปทํ ปีฬาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ทฺวินฺนํ ปีฬนํ ฯ เอตฺถาติ ปฐมสิกฺขาปเท° ฯ ยถา จ ทฺวินฺนํ ปีฬนํ กตฺวา คณฺหโตปิ อาปตฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๗๘๙] ตตฺถาติ ราชสิกฺขาปเท ฯ พนฺโธติ ปทสฺส วิวรณํ ทณฺโฑติ ฯ ชิโตสีติ ชิโต อสิ ฯ ราชโต โภคฺคนฺติ ราชโต ลทฺธโภคฺคํ ฯ โภโคติ รญฺญา ทินฺนํ อิสฺสริยํ ฯ อสฺสาติ

๑. ทุริย... ฯ

ปหิเณยฺยาติ ปทสฺส ฯ ยถา จ เอตฺส ปหิเณยฺยาติ ปทสฺส
ปทภาชนํ น วุตฺตํ ฯ ยถาติ เยน ปกาเรน ทสฺสติ ฯ โจทนา-
ลกฺขณนิทสฺสนนฺติ วาจาย โจทนาย ลกฺขณสฺส นิทสฺสนํ ปกาสนํ ฯ
หิ สจฺจํ อตฺโถ เม อาวุโส จีวเรนาติ อิทํ วจนํ ฯ อสฺส
วา อตฺโถ เม อาวุโส จีวเรนาติ วจนสฺส อตฺโถ ยาย กายจิ
ภาสาย วตฺตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ อิทนฺติ อิทํ ลกฺขณํ โจทนาลกฺขณํ
นาม ฯ หิ สจฺจํ เอตานิ วจนานิ น วตฺตพฺพานิ ฯ อิทเมว
วจนํ วตฺตพฺโพติ ปเท กมฺมํ ฯ เอวนฺติ ปาลิยํ วุตฺตนเยน
ทสฺเสตฺวาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ เอตฺถ ปเท อุทฺทิสฺส[๑] อิติ
ปเท อาธาโร ฯ ทสฺเสตฺวา ทสฺเสนฺโต ภควา อาห ฯ นิปฺผาเทตุํ
สกฺโกติ ฯ อิจฺเจตนฺติ อิติ เอตํ ยาวตฺติยํ โจทเนน[๒] จีวรสฺส
นิปฺผาทนํ ฯ จตุกฺ ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ เอตํ วจนํ ฯ

หิ สจฺจํ เอเตน ภิกฺขุนา จีวรํ อุทฺทิสฺส ตณฺหีภูเตน
ฉกฺขตฺตุปรมํ ฐาตพฺพํ ฐานํ กาตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ฉกฺขตฺตุํ
ปรโม ปริจฺเฉโท อสฺสาติ ฉกฺขตฺตุปรมํ ฯ อิทํ ลกฺขณํ ฐานลกฺขณํ
นาม ฯ ตตฺถาติ ตุณฺหีภูเตนาติ ปเท วุตฺโต โย ตุณฺหีภาโว
ตํ ตุณฺหีภาวํ ฯ ตตฺถาติ น อาสเนติอาทิปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ

๑. อุทฺทิฏฺฐ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. โจทนาย ฯ

[ปา.๕๗.๕๘ ฯ ส.๒๐๑..๒๐๓]

เวยฺยาวจฺจกเรน วุตฺเตนปิ ภิกฺขุนา น นิสีทิตพฺพนฺติ ปเท
กตฺตา ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ อวุตฺเตน น นิสีทิตพฺพนฺติ ญาเปติ ฯ
ปุจฺฉิยมาโนติ ปเท วิชฺชมานํ อิทํ ปจฺจตฺตวจนํ กรณตฺเถ วตฺตติ ฯ
อปิสทฺโท ปุริมตฺถํ อเปกฺขติ ฯ เอตฺถาติ ปุจฺฉิยมาโนติ ปเท ฯ
หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อิตีติ ปทํ สมาปนฺนํ ฯ ฐานํ ภญฺชติ
ฐิตํ วินาเสติ ฯ อาคตการณตฺถนฺนาม[๑] ฐานเมว ฯ ตตฺถาติ ตีสุ
โจทนาสุ ฉสุ ฐาเนสุ จ ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ เอกโจทนาวุฑฺฒิยาติ
เอกาย โจทนาย วฑฺฒเนน ฯ โจทนาทฺวิคุณนฺติ โจทนาโต
ทฺวิคุณิตํ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ตตฺถาติ โจทนาฐาเนสุ นิทฺธารณํ ฯ
กโรนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส โจทนาฐานานํ ภญฺชเน วาโท โก ปนาติ
สมฺพนฺโธ ฯ เอตฺถาติ ทฺวีสุ[๒] โจทนาฐาเนสุ ฯ

ยตสฺสาติ ยโต อสฺส ฯ ปญฺจมฺยตฺเถ โตปจฺจโยติ อาจริยา
กเถนฺติ ฯ ตตฺถาติ กถํ อยมตฺโถ ลพฺภตีติ อาห สมีปตฺเถ
หิ อิทํ ภุมฺมวจนนฺติ ฯ ปาลิยํ ปนสฺสาติปิ ปาโฐ ปปฺพฺโพ
นส นาสเน ฯ

[๗๘๑] กึ ปน ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ ปุจฺฉา ฯ ตตฺถาติ
นิทฺทิฏฺฐานิทฺทิฏฺเฐสุ ฯ

มุขสฺส วิวโฏ มุขวิวโฏ มุขวิวรณํ ฯ มุขวิวเฏ นิยุตฺโต
มุขเววฏิโก ฯ อถวา มุเขน เววฏฺภาวํ เวยฺยาวจฺจการตฺตํ

๑. อาคตการณนฺติ วณฺณนาปาโฐ ฯ ๒. อุโภสุ ฯ

[ป่า.๕๘..๖๐ ฯ ส.๒๐๓..๒๐๕]

ปตฺโต มุขเววฏฺฏิโก มุขเววฏฺฏิโก จ โสว กปฺปิยการโก จาติ มุขเววฏฺฏิกกปฺปิยการโก ฯ

เตสูติ ภิกฺขุนา นิทฺทิฏฺฐาทีสุ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ กถนฺติอาทิ วิตฺถาโร ฯ นนฺติ อกปฺปิยวตฺถุํ ฯ อุปาสเกหีติ ปทํ อาณตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ เตสํ เวยฺยาวจฺจกรานํ นิทฺธารณํ ฯ อิติ วตฺวา คจฺฉติ ฯ อิติ วตฺวา อาคนฺตฺวา ฯ อิตีติ ปทํ ปหิณตีติ[๑] ปเท อากาโร ฯ เอเตสุ จตูสุ เวยฺยาวจฺจกเรสุ ฯ อปโร ภิกฺขุ วทติ ฯ ทูเตนาติ ปทํ ปุจฺฉิโตติ ปเท กตฺตา ฯ ทูเตนาติ ปทํ นิทฺทิฏฺฐ อิติ ปเท กตฺตา ฯ หิ สจฺจํ สนฺติ ฯ เป ฯ วทามีติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ เอตฺถวาติ ทูเตน นิทฺวทิซฏฺจจตูเวยฺยาวจฺจกราธิกาเร ฯ อสาทิยนฺเตนาติ ปทํ วฏฺฏตีติ ปเท กตฺตา ฯ สหสฺสกฺขตฺตุํปีติ ปทํ โจทนาย วา ฐาเนนาติ ปททฺวเย กิริยาวิเสสนํ ฯ อปิสทฺโท เอกกฺขตฺตุํอาทิมเปกฺขติ ฯ อญฺโญ กปฺปิยการโก อาหริตุํ สเจ อิจฺฉติ ฯ ภิกฺขุนา กเถตพฺพํ ฯ หนฺทาติ คณฺห ฯ อิติ วตฺวาว เอโต ว ฐานโต ปกฺกมติ ฯ โน เจ อาเนตฺวา ททนฺตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ทูเตน ฯ เป ฯ เฌยฺยาติ เอตํ วจนํ เทสนามตฺตเมว ฯ

[๗๘๒] โภช...ทีนนฺติ นิทฺธารณํ ฯ อญฺญตรํ กโรถ ฯ อิทํปิ ชาตรูปรชตํ ฯ สเจ ปน ปกฺกมตีติ สมฺพนฺโธ ฯ นยิทํ

๑. วณฺณนายํ ปหิณาตีติ วลญฺชียติ ฯ

[ปา.๖๐ ฯ ส.๒๐๕..๒๐๘]

ฯ เป ฯ วฏฺฏตีติ เอวํ อุปาสเก ภิกฺขุนา ปฏิกฺขิตฺเต วตฺวาว ปกฺกมติ ฯ
ภวิสฺสตีติ อิทํ ชาตรูปรชตํ ภวิสฺสติ ฯ เตสํ วฑฺฒกิกมฺมกรานํ ฯ
อถาปิ ยทิปิ วทติ ฯ เอวํปิ วทเนน ฯ คเหตุนฺติ คหณํ ฯ
ตํ หิรญฺญสุวณฺณํ ฯ ตตฺราติ เตสุ ภิกฺขูสุ นิทฺธารณํ ฯ อิติ
วตฺวา ฯ โส ภิกฺขุ อิติ เกนจิ ภิกฺขุนา กิญฺจิ น วตฺตพฺโพติ
สมฺพนฺโธ ฯ ตยาติ ปทํ กโตติ ปเท กตฺตา ฯ อวตฺตพฺพการณํ
ญาเปนฺโต อาห โย หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ โย ภิกฺขุ ตํ ภิกฺขุํ
โจเทติ เสฺวว ภิกฺขุ สาปตฺติโก ฯ เตน ปน ภิกฺขุนา กตาติ
ปเท กตฺตา ฯ เอเกนาติ ปทํ เตนาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ พหู ภิกฺขู ฯ
นตฺถิ อาปตฺติ เอเตสนฺติ อนาปตฺติกา ฯ ทินฺนนฺติ ปทํ อุปเนตพฺพนฺติ
ปเท กมฺมํ ฯ เสนา...ชคฺคนตฺถนฺติ ปทํ ปริภุญฺชิตพฺพนฺติ
ปเท สมฺปทานํ ฯ

[๗๘๓] น เกวลญฺจ...เมว น สมฺปฏิจฺฉิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ
สเจ หีติอาทิ วิตฺถาโร ฯ ตนฺติ มหาตฬากํ ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ
ปฏิกฺขิตฺโตติ ปเท กตฺตา ฯ ตนฺติ ตฬากํ ฯ กถํ ฯ เป ฯ โหตีติ
ปุจฺฉติ ฯ จตฺตาโร ฯ เป ฯ ทินฺนนฺติ ภิกฺขูหิ วตฺตพฺพํ ฯ อถาปิ
วทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปุจฺฉิตฺวาติ ปทํ วทตีติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ
อิทํ ตฬากํ ฯ ปริภุญฺชนํ วฏฺฏติ ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ การิตนฺติ
ปเท กตฺตา ฯ ตํ ตฬากํ ฯ มนุสฺสา เอวาติ เอวสทฺเทน ภิกฺขู
นิวตฺเตติ ฯ ตนฺติ ตฬากํ ฯ นิสฺสายาติ ปทํ นิปฺผนฺน อิติ

[ปา.๖๐ ฯ ส.๒๐๘..๒๑๐]

ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ เอตํปิ กปฺปิยภณฺฑํ ฯ อถ ยทิ ปกฺกมนฺติ ฯ
ราชพลินาติ ปทํ อุปทฺทุตาติ ปเท กตฺตา ฯ อญฺเญ มนุสฺสา
สสฺสํ ปฏิปชฺชนฺติ กโรนฺติ ฯ ตญฺจ โข อุทกวารณํ กสิกมฺมกาเลเยว
ลพฺภติ น...เล ลพฺภติ ฯ อิมนฺติ ตฬากํ ฯ ตโตติ ตทา ฯ
โกจิ ภิกฺขุ ฯ ตํ ตฬากํ ฯ ภิกฺขูหีติ ปทํ ปริจฺจตฺต อิติ ปเท
กตฺตา ฯ ตสฺสาติ ตฬากสฺสามิกสฺส ฯ ตฬากํ วฏฺฏติ ฯ จิตฺต...
พฺพเตติ ปทํ ภิกฺขุนาติ ปเท อาธาโร ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ นีหฏ
อิติ ปเท กตฺตา ฯ นีหฏ ฯ เป ฯ วิยาติ นีหฏํ ปริจฺจตฺตํ
อุทกมาติกํ อจฺฉินฺทิตฺวา ปุน เทติ อิทฺธินาคราชสฺส มเหสี วิย ฯ
อุทกวเสนาติ ปทํ ปฏิคฺคหิต อิติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ
ปฏิคฺคหิตตฬาเกติ ปทํ กาตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ จสทฺโท[๑] น
เกวลํ ปฏิคฺคหณํ วฏฺฏตีติ ญาเปติ ฯ กาตุนฺติ กรณํ ฯ กโรนฺตีติ
มตฺติกุทฺธรณาทีนิ กโรนฺติ ฯ ลชฺชิภิกฺขุนาติ ปทํ การาปิเตสูติ
ปเท กตฺตา ฯ การาปิเตสูติ มตฺติกุทฺธรณาทีสุ การาปิเตสุ ฯ
การาปิเตสูติ ปทํ โหตีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ ตฬากํ กิญฺจาปิ
ปจฺจยวเสน ปฏิคฺคหเณ กปฺปิยํ ฯ ปโยค ฯ เป ฯ กตฺตาติ
ปโยคเหตุ อุปฺปนฺเนน ภณฺเฑน กปฺปิยภณฺฑสฺส มิสฺสกภาวโต ฯ
มิสฺสกตฺตาติ ปทํ ทุปฺปริโภคนฺติ ปเท เหตุ ฯ วิสคตปิณฺฑปาโตติ
วิเสน สํสฏฺฐปิณฺฑปาโต ฯ ทุปฺปริโภคนฺติ กปฺปิยภณฺฑํ

๑. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ป่า.๖๐ ฯ ส.๒๑๐.๒๑๑]

อปริโภคํ ฯ ปาลีติ ปทํ คณฺหาตีติ ปเท กตฺตา ฯ ถิราติ
ปทํ ปาลีติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ยถาติ เยน ปกาเรน ฯ ชนา
อุทฺธเน อคฺคิกรณฏฺฐาเน อคฺคึ นิปาเตนฺติ ฯ อุทกกมฺมนฺติ อุทเกน
กรณํ ฯ นวสสฺเส วาติ ปทํ อุฏฺฐาเปตีติ ปเท อาธาโร ฯ
อปริจฺฉินฺนภาเคติ ปทํ นวสสฺเสติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ
เอวํ ฯ ตสฺเสว ภิกฺขุโน ฯ ตนฺติ ภูมิปฺปติฏฺฐาปนาทิกํ ฯ ตนฺติ
มณฺฑลํ ฯ อาโกฏฺฏิตาย สนฺนิปติเตติ ปททฺวยํ อาหาติ ปเท
ภาวลกฺขณสตฺตมี ฯ อเมฺหหีติ ปทํ สุตปุพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ
อิโต กาลโต ฯ เอวรูปํ วจนํ ฯ ตตฺรุปฺปาทนฺติ ตสฺมึ อาราเม
อุปฺปนฺนปฺปํ ฯ ตสฺมาติ ปทํ น กตฺตพฺพาติ ปเท เหตุ ฯ
กปฺปิเยปิ อามิสตฺถาย โลลตา น กาตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ อุทกวาหกา จ สา มาติกา จาติ อุทกวาหกมาติกา ฯ

[๗๘๔] ปุพฺพณฺณา...ทีนนฺติ ปทํ วิรูหณ อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
วิรูหณฏฺฐานนฺติ ปทํ เขตฺตํ วา วตฺถุํ วาติ ปททฺวยสฺส วิเสสนํ ฯ
ตตฺถาติ ตสฺมึ วเน ฯ ฐาเนนาติ ปทํ คตาติ ปเท กรณํ ฯ
เตติ อารามิกา ฯ อิติ วตฺวา เทนฺติ ฯ เจติ...ทีนีติ ปทํ
ทุสฺสนฺตีติ ปเท กตฺตา ฯ ตุเมฺห เนถ อิติ วตฺวา เตสํเยว
มนุสฺสานํ ฯ ยถาชาตเมวาติ อนุรูปชาตเมว ฯ วลฺลีผลาวาฏนฺติ
วลฺลีผลานํ อาวาฏํ วิรูหณฏฺฐานํ ฯ เอตนฺติ อุจฺฉุกฺเขตฺตํ อปรณฺณ-
วตฺถุํ วลฺลีผลาวาฏํ ทมฺมีติ วจนํ ฯ อิมา คาโว กุโต ฐานโต

[ปา.๖๐ ฯ ส.๒๑๑..๒๑๕]

ตุเมฺหหิ ลทฺธา อิติ วจเน มนุสฺเสหิ ปุจฺฉิเต ฯ ปณฺฑิเตหิ มนุสฺเสหิ...คตฺถาย อิมา คาโว ทินฺนา อิติ มนุสฺสา ภิกฺขุนา วตฺตพฺพาติ สมฺพนฺโธ ฯ

ปฐมวคฺเค ปทโยชนา สมตฺตา ฯ

[๗๙๕] ตตฺถาติ โกสิยสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ

[๗๙๖] ตตฺถาติ สุทฺธกาฬกสิกฺขาปเท ฯ

[๗๙๗] ตตฺถาติ เทฺวภาคสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อตฺถโตติ ปทํ ทสฺสิตนฺติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ

[๗๙๘] ลทฺธา สมฺมติ เยน โส ลทฺธสมฺมติโก ฯ อญฺโญ วา โรโค ปฏิกุปฺปตุ ฯ สกินฺติ ปทํ ลทฺธนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ คิลาโน อิติ นามํ ภิกฺขุนา ลทฺธํ ลทฺธเมว ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ

[๗๙๙] ตตฺถาติ นิสีทนสนฺถตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตํ อนุโตเตมาสนฺติ ปทํ น อทฺทสาติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ เอวนฺติ อิจฺฉามหํ ภิกฺขเวติ วจนํ ฯ เอวนฺติ อทสฺสเน ฯ อสฺส ภควโต ฯ มยิ ฯ เป ฯ เปสฺสามีติ เอตํ วิตกฺกนํ อโหสีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตนฺติ อธมฺมิกกติกาวตฺตํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ เตหิ ภิกฺขูหิ อุชฺฌิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ เอตฺถาติ ปฏิสลฺลิยเน ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๐๐] เถโร ครหํ ลภิตฺวา ฯ อิติ จินฺเตตฺวา สุหทโย กุลปุตฺโต อุปสงฺกมนฺโตติ๑ สมฺพนฺโธ ฯ ขนฺธกสิกฺขาปเทติ ปทํ

๑. อุปสงฺกนฺโตติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๖๐..๗๖ ฯ ส.๒๑๕..๒๑๙]

ลภิตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ภควนฺตนฺติ ปทํ นิจฺฉาราเปตฺวาติ
ปเท กมฺมํ ฯ ปุณฺณ...ริเกนาติ ปุณฺณจนฺทสทิเสน ฯ สุนฺทรํ
หทยํ เอตสฺสาติ สุหทโย ฯ ภิกฺขุสเตหีติ ปทํ ปริวุโตติ ปเท
กตฺตา ฯ น หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ อญฺญตฺร วตฺตสมฺปตฺติยาติ
วตฺตสมฺปตฺตึ ฐเปตฺวา ฯ สีโห ฯ เป ฯ คุหายนฺติ กาฬจนปพฺพตสฺส
อวิทูเร นิสินฺโน สีโห วิย ฯ มตฺถกตาลเนนาติ สีเส ตาลเนน ฯ
อหํ อุปชฺฌาเยน คาหิโต อมฺหิ ฯ ตตฺถาติ สกาย กติกาย ฯ
หิ สจฺจํ ยทิทํ ยํ อิทํ อปฺปญฺญตฺติสิกฺขาปทปฺปญฺญาปนํ ปญฺญตฺ...
ทนํ วา ฯ เอโส ปญฺญาปนสมุจฺฉินฺทนสภาโว พุทฺธวิสโย ฯ
ตสฺสาติ อุปเสนสฺส อทาสีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อารทฺธํ
อาราธิตํ จิตฺตํ เอตสฺส ภควโตติ อารทฺธจิตฺโต ฯ

[๘๐๑] สนฺถเตติ ปทํ สญฺญิตายาติ ปเท อาธาโร ฯ
จตุตฺถ...ตายาติ ปทํ สนฺถตานีติ ปเท วิเสสนตฺติยา ฯ

จตุตฺถจีวรํ อิติ สญฺญา จตุตฺถจีวรสญฺญา สา เอตสฺส
สนฺถตสฺส อตฺถีติ จตุตฺ...สญฺญี ตสฺส ภาโว จตุตฺ...สญฺญิตา ฯ

ทิสฺวา อิติ จินฺเตตฺวา อามนฺเตสีติ สมฺพนฺโธ ฯ เตสํ
ภิกฺขูนํ ฯ วิทตวฺถิมตฺตนฺติ สุคตวิทตฺถิมตฺตํ ฯ สนฺถรนฺเตน ปน
ภิกฺขุนา สนฺถริตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เอกเทเสติ อิทานิ
กตฺตพฺพนวสนฺถตสฺส เอกปฺปเทเส ฯ วิชเฏตฺวาติ วิทฺธํเสตฺวา ฯ

[ปา.๗๖..๘๑ ฯ ส.๒๑๙.๒๒๐]

เอวํ สนฺถรนฺเตน นิสีทนสนฺถตํ ถิรตรํ โหติ ฯ อิติสทฺโท
สมาปนฺโน ฯ ปจฺฉิมานิ เทฺว วินยํ กตฺวา ปฏิลภิตฺวา ปริภุญฺชิตุํ
วฏฺฏตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

[๘๐๒] ตตฺถาติ เอฬกโลมสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ปตนเกติ
เอฬกโลเม ปตนเก ฯ อิติ มนสิกาเรน ภิกฺขุ ธเปติ ฯ
เอฬกโลเม เตน ชเนน หริเตปิ ฯ จสทฺโท สอุสฺสาหตฺตา จ
อจิตฺตกตฺตา จาติ โยเชตพฺโพ ฯ กุรุนฺทิยาทีสูติ เอตฺถ ยกาโร
อาคโม ฯ เอตฺถาติ วาเตน วา อญฺเญน วา พหิ ปาติเต
เอฬกโลเม ฯ อญฺญสฺส ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ
หตฺถิปิฏฺฐิยาทีสูติ ยกาโร อาคโม ฯ สามิกสฺส อชานนฺตสฺเสวาติว
สามิเก อชานนฺเตเยว ฯ อิติ มนสิกาเรน ฯ ตสฺมึ ยาเน ฯ
ตตฺถาติ อทินฺนาทาเน ฯ อิธ สิกฺขาปเท ฯ โจราทีหีติ ปทํ
อุปทฺทุโตติ ปเท กตฺตา ฯ สพฺพตฺถ ฐาเน ฯ อุทฺเท... ยาทีนนฺติ
ปททฺวยํ อลาเภนาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตโต ฐานโต ฯ อญฺญตฺถ
คจฺฉติ ฯ ตํ เอฬกโลมํ ฯ

วินยกมฺมํ กตํ ยสฺมึ ตํ วินยกมฺมกตํ ฯ กตํ ภณฺฑํ ยสฺมึ
ตํ กตภณฺฑกํ ฯ

โย ปน ภิกฺขุ ตนุก...เร วา โลมานิ ปกฺขิปิตฺวา คจฺฉตีติ
สมฺพนฺโธ ฯ ปาทุกปตฺตตฺถวิกนฺตเรติปิ ปาโจ ฯ ปิปฺผลิกาทีนนฺติ
ปทํ มล อิติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ วาตาพาโธ เอตสฺส อตฺถีติ

[ปา.๘๑..๘๔ ฯ ส.๒๒๐..๒๒๒]

วาตาพาธิโก ฯ ปกฺขิตฺตนฺติ เอฬกโลมํ ปาทุกปตฺตตฺถวิกนฺตราทีสุ
ปกฺขิตฺตํ ฯ อิทํ เอฬกโลมํ ฯ

[๘๐๓] ตตฺถาติ เอฬกโลมโธวนสิกฺขาปเท[๑] วินิจฺฉโย ฯ
เอตฺถาติ เอฬกโลมโธวนสิกขาปเท ฯ เสสํ วจนํ ฯ

[๘๐๔] ตตฺถาติ รูปิยสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ชาต...เอตฺถ
วจเน วินิจฺฉโย ฯ ชาตรูปนฺติ วจนํ นามํ ฯ ตํ สุวณฺณํ ฯ
ตสฺส ปทภาชนสฺส ฯ รชตํ ปน รูปิยํ อิติ วุตฺตํ ฯ อิธ
สิกฺขาปเท ฯ อสฺสาติ รชตนฺติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ กหาปโณติ-
อาทีสุ นิทฺธารณํ ฯ ตามฺพํ ตมฺพนฺติ จ เทฺว ปริยายา ฯ
สารทารุนาติ ปทํ กต อิติ ปเท กรณํ ฯ ปเทนาติ ปทํ
สงฺคหิโตติ ปเท กรณํ ฯ สมุฏฺฐาปิตํ รูปํ ยสฺมึ โส สมุฏฺฐา-
ปิตรูโป ฯ อิจฺเจตํ สพฺพมฺปีติ เอวํ ปาลิยํ วุตฺตปฺปการํ สพฺพมฺปิ
เอตํ วตฺถุ ฯ เอตนฺติ ปทํ โหตีติ ปเท กตฺตา ฯ วุตฺตปฺ...
สพฺโพปีติ ปททฺวยํ รชตมาสโกติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อิตีติ ปทํ
จตุพฺพิธนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ จตุพฺพิธนฺติ ปทํ นิสฺสคฺ...วตฺถูติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ นิสฺสคฺคิยวตฺถูติ ปทํ วิกติกตฺวตา ฯ โลหิตโก
โลหิตงฺโคติ เทฺว ปริยายา ฯ ปฏฺโกติ วตฺถํ ฯ อิท วตฺถุ ฯ
ตตฺถาติ นิสฺสคฺคิยวตฺวฺถุทฺวุกฺกฏฺฏตฺวฺถูสุ นิทฺธารณํ ฯ กปฺปิยวตฺถุมฺหีติ
ปทํ อนาปตฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ สพฺพนฺติ รชตาทิกํ สพฺพํ วตฺถุํ

๑. ...โธวาปน...อิติ วณฺณนายมาคตํ ฯ

[ปา.๘๔..๕๑ ฯ ส.๒๒๒..๒๒๔]

สมฺปฏิจฺฉโตติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๘๐๕] อสฺสาติ อุคฺคเณฺหยฺยาติ ปทสฺส ฯ ตตฺถาติ อุคฺคหณ-อุคฺคหาปเณสุปิ วินิจฺฉโย ฯ ชาตรู...ภณฺเฑสูติ ชาตรูปรชต-สงฺขาตภณฺเฑสุ ฯ กหาปโณ จ มาสโก จ กหาปณมาสกา ฯ ชาต... ...เกสุ จาติ นิทฺธารณํ ฯ ถวิกาย ภาชเนติ ปทํ รูปคณนายาติ ปเท อาธาโร ฯ

อุป...ยเน ปน วินิจฺฉโย ฯ ตุยฺหิทํ โหตูติ วจเนน ชเปติ ฯ อิติ วตฺวา คโต ฯ เอตฺตาวตาติ เอตฺตเกน อาจิกฺขน-มตฺเตน ฯ ฐิตนฺติ ชาตรูปรชตาทิกํ อกปฺปิยวตฺถุ ฐิตํ ฯ ปตฺตํ วา จีวรํ วา อาทาย อุปาสโก อาคจฺฉติ ฯ เอวํปิ วจเน[๑] ฯ

[๘๐๖] สงฺฆ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน น วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ รูปิยํ ฯ เตน รูปิเยน เจตาปิตนฺติ ปเท กรณํ ฯ มกฺกฏฺฐาทีหีติ ปทํ ฐปิตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ ฐปิตํ วา ึคลิตํ วาติ ปททฺวยํ น วฏฺฏติเยวาติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ ติรจฺฉา... ...กูลํปีติ ปททฺวยํ วิกติกตฺตา ฯ ติรจฺฉานคต-ปริคฺคหิตมฺปีติ ติรจฺฉาเนหิ รกฺขิตํ ฯ ติรจฺฉานปฺปฏิคฺคหิตมฺปีติปิ อตฺถิ โสเยวตฺโถ ฯ ตโต ภาคโต ฯ ปริภุญฺชิตุนฺติ ปริภุญฺชนํ ฯ อุพฺภิโตทกนฺติ อุฏฺฐเหตฺวา ปูริตฺวา ฐิตอุทกํ ฯ อุปฺปุพฺโพ ภรธาตุ ปูรเณ ฯ เตน วตฺถุนาว กีตาย โปกฺขรณิยา ฯ กีตา โปกฺขรณี ฯ

๑. วจเนนาติ สุนฺทรตรํ ฯ

[ปา.๔๑ ฯ ส.๒๒๔..๒๒๗]

อิติ มนสิกาเรน ฯ เยนกามํ ยถากามํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ
โย น ...ทีสุ วินิจฺฉโย ฯ อตฺตโน วาติ ปทํ กโรนฺโตติ
ปเท สมฺปานํ ฯ ฉนฺทาติ ฉนฺเทน ฯ อยํ ภิกฺขุ มาติกํ เนว
ชานาติ ฯ

มุฏฺฐปฺปมุฏฺฐา อติวิย นฏฺฐา สติ เอตสฺสาติ มุฏฺฐปฺ-
ปมุฏฺฐสฺสติ ตสฺส ภาโว มุฏฺฐปฺ...ภาโว ฯ

เอวํ ชิ...รูปิเยติ รูปิเย เอวํ ชิคุจฺฉิตพฺเพปิ ฯ ชิคุจฺฉิตพฺเพปีติ
ปทํ อาจิกฺขีติ ปเท ภาวลกฺขณํ ฯ ตโตติ รูปิยโต ฯ อยํ
อุปฺปนฺนปฺปจฺจยปริโภโค เอตสฺส รูปิยปฺปฏิคฺคาหกสฺส ฯ อสนฺตสมฺ-
ภาวนายาติ อตฺตนิ อสนฺตสฺส อุตฺตริมนุสฺสธมฺมสฺส ปกาสเนน ฯ
อุปฺปนฺนาปีติ อปีสทฺโท เหฏฺฐา วุตฺตวุตฺตอุปฺปนฺนวปฺปจฺจเย อเปกฺขติ ฯ

[๘๐๗] อยุชฺชนการณมาห จตฺตาโร หีติอาทึ ฯ เถเนตีติ
เถโน เถนสฺส ภาโว เถยฺยํ เถยฺยเจตนา ฯ ปริภุญฺชนํ
ปริโภโค เถยฺเยน ปริโภโค เถยฺยปริโภโค ฯ

อิณวเสน ปริโภโค อิณปริโภโค ฯ อิณปริโภโค ยุตฺโต
ภิกฺขุ โลกโต นิสฺสริตุํ อลภิตฺวา จวิตฺวา นิรยาทีสุ อุปฺปชฺชติ
ตสฺมา อปฺปจฺจเวกฺขวิตปริโภโค อตฺตโนว อิณปริโภโค นามาติ
อธิปฺปาโย ฯ เตน เอกนิปาเต ลิตชาตกฏฺฐกถายํ ตสฺมึ กิร กาเล
ภิกฺขู จีวราทีนิ ลภิตฺวาวว เยภุยฺเยน อปฺปจฺจเวกฺขิตฺวา ปริภุญฺชนฺติ
เต จตฺตาโร ปจฺจเย เถนิตฺวา ปริภุญฺชมานา เยภุยฺเยน

[ปา.๙๑.๙๒ ฯ ส.๒๒๗.๒๒๘]

นิรยติรจฺฉานโยนิโต น มุจฺจนฺตีติ พุทฺธโฆสาจริเยน วุตฺตํ ฯ

ทาตพฺพนฺติ ทายํ จีวราทิวตฺถุ ฯ ทายํ อาทิยนฺตีติ ทายาทา สาวกา ทายาทานํ ภาโว ทายชฺชํ ทายชฺเชน ปริโภโค ทายชฺชปริโภโค ฯ

อตฺตโน อานณภาเวน[1] สามีวเสน ปริโภโค สามิปริโภโค ฯ

[๘๐๘] ตตฺถาติ จตูสุ ปริโภเคสุ ฯ อปิสทฺโท สงฺฆมชฺฌโต อญฺญํ ฐานํ อเปกฺขติ ฯ อปฺปจฺ... โภโคติ อปฺปจฺจเวกฺขิตสฺส ปจฺจยสฺส ปริโภโค ฯ อาโลเป อาโลเป ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ ฯ ปุเร...ยาเมสุ ปจฺจเวกฺขิตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สจสฺสาติ สเจ อสฺส ภิกฺขุโน ฯ เอวนฺติ ปฏิคฺคหณปริโภเคสุ ปจฺจเวกฺขณาย ยุญฺชเน สนฺเตปิ ฯ ตตฺถาติ จตุพฺพิธาสุ สุทฺธีสุ[2] ฯ จิตฺตา...เนวาติ อธิฏฺฐานสงฺขาเตน สํวเรเนว ฯ เต หีติ หิ สจฺจํ เต เสกฺขา ฯ กึ ปน ฯ เป ฯ ภุญฺชนฺตีติ ปุจฺฉา ฯ คิหีหีติ ปทํ ทินฺนาปีติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ สนฺนิฏฺฐานํ เวทิตพฺพํ ฯ เอตฺถาติ ภควโต ปจฺจยานํ ปริภุญฺชนภาเว ฯ ทาสพฺยนฺติ ทาสภาวํ ฯ กถาเยวาติ กถนํ ฯ

[๘๐๙] ตตฺถาติ จตูสุ ปริโภเคสุ ฯ ลชฺชิโน อลชฺชินา สทฺธึ ปริโภโค วฏฺฏตีติ โยชนา ฯ อสฺส ภิกฺขุโน ฯ ตํ การณํ ฯ โสปิ นีวาเรตพฺโพติ โสปิ ภิกฺขุ ปสฺสนฺเตน อญฺเญน ภิกฺขุนา นีวาเรตพฺโพ ฯ

๑. อนณ...อิติ ภวิตพฺพํ อนโณสีติ วิย ฯ ๒. เอกวจนํ กาตพฺพํ ฯ

ตตฺถาติ ธมฺมิยาธมฺมิยปริโภเค วินิจฺฉโย เวทิตพฺโพ ฯซว เอตานวิ อุทฺเทสภตฺตานิ ฯ ยถาทานเมวาติ มนุสฺเสหิ ทินฺนปฺปกติยา อนุรูปทานภาเว คตตฺตา ปตฺตตฺตา ฯ

อปิสทฺโท[๑] ปคฺคหํ อเปกฺขติ ฯ ตตฺถาติ ปคฺคหปริโภเคสุ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ปุคฺคเล ฯ ตํ คณฺจํ ฯ วุตฺตนฺติ อฏฺฐกถาสุ วุตฺตํ ฯ ตตฺราติ ธมฺมานุคฺคเห ฯ อถาติ ตทา ฯ ปาโป ฯ เป ฯ คณฺหามีติ อุปชฺฌาโย อาห[๒] ฯ สาธุ ฯ เป ฯ อุคฺคณฺหิสฺสามีติ มหารกฺขิตตฺเถโร อาห[๓] ฯ สุตํเยว เม ปุพฺเพติ ปุพฺเพ เอตํ วจนํ มยา สุตํ ฯ

[๘๑๐] รูปิเย...เอตฺถ วจเน เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ รูปิ...เมวาติ รูปิยนฺติ คณนเมว ฯ ภตฺตขชฺชกคนฺธปิณฺฑาทีสุ หิรญฺญสุวณฺณํ ปกฺขิปิตฺวา หิรญฺญสวณฺณํ เทนฺตีติ โยชนา ฯ จรนฺตานํ ภิกฺขูนํ เทนฺตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ ทุสฺสนฺเตติ ปทํ พทฺธ อิติ ปเท อาธาโร ฯ ภตฺตาทิสญฺญายาติ ภตฺตาทิ อิติ สญฺญาย ฯ ปฏิคฺคณฺหนฺเตน ปนาติ ปทํ สลฺลกฺเขตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ เยน ชเนน ฯ อถ ตทา อสฺส ชนสฺส ฯ

[๘๑๑] ตตฺถาติ รูปิยสํโวหารสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ สีสุ...ทีสุ วินิจฺฉโย ฯ เอตนฺติ สิสุปกนฺติ วจนํ ฯ สพฺพตฺถาติ คีวุปกนฺติอาทีสุ ฯ

๑. อยํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๒. วณฺณนายนฺตุ มหารกฺขิตสฺเสเวตํ วจนํ ทิสฺสติ น อุปชฺฌายสฺส ฯ ๓. วตฺวา ฯว

[ปา.๙๒..๙๕ ฯ ส.๒๓๐..๒๓๒]

กเตน กตนฺติอาทีสุ ปเทสุ สุทฺโธ อสมฺมิสฺโส รูปิยสโพฺยหาโรเยว เวทิตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ

รูปิเย รูปิยสญฺญีติอาทิมฺหิ วจเน มยํ วินิจฺฉยํ วกฺขาม ฯ ปุริ...ปเทติ ปทํ วุตฺต อิติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺตวตฺถูสูติ นิทฺธารณํ ฯ มูลคฺคหเณติ นิมิตฺตํ ฯ อป... ...ตฺตเนติ นิมิตฺตํ ฯ อิมินา สิกฺขาปเทน ฯ โย หีติ หิ สจฺจํ โย ติโก ฯ

โปตฺถเก รูปิเย ฯ เป ฯ อาทีสูติ ปาโฐปิ ทิสฺสติ ฯ อรู ฯ เป ฯ อาทีติ ปน ปาโฐ ยุตฺโต ฯ

ตสฺส ติกสฺส ฯ หิ สจฺจํ ฯ ปรสฺส อรูปิยํ เจตาเปยฺยาติ โยชนา ฯ อุภยถาปิ เจตาปเนน กโตเยวาติ ปเท กรณํ ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ กย...ปทญฺจ วุตฺตํ ฯ กปฺปิยวตฺถุนฺติ ปทํ ปริ...เมวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ตญฺจ โข ฯ เป ฯ เกหีติ สหธมฺมิเก ฐเปตฺวา อญฺเญหิ สทฺธึ ตญฺจ โข ปริวตฺตฺตวนํ ฯ ทุกฺกฏวตฺถุโนติ ปทํ เจตาปนนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ เจตาปนํ เนว อิธ วุตฺตํ ฯ เอตฺถาติ ทุกฺกฏวตฺถุนา ทุกฺกฏวตฺถุโน เจตาปเน ฯ ตสฺส วา ทุกฺกฏวตฺถุโน เตเนว ทุกฺกฏวตฺถุนา ฯ อิตีติ วจนํ ภค... ...ยญฺญูหิ อาจริเยหิ วุตฺตํ ฯ ตเถวาติ ยถา กปฺปิยวตฺถุนา นิสฺสคฺคิยวตฺถุํ เจตาเปนฺตสฺส มูลคฺคหเณ ปุริมสิกฺขาปเทน อนาปตฺติ ตเถว อนาปตฺตีติ อธิปฺปาโย ฯ อญฺญตฺร...เกหีติ สหธมฺมิเก ฐเปตฺวา ฯ

[ปา.๙๕..๙๗ ฯ ส.๒๓๒..๒๓๔]

[๘๑๒] โย หีติ วิตฺถาโร ฯ เตน รูปิเยน ฯ ตํ อยพีชํ ฯ เตน ภิกฺขุนา กปฺปิโย กาตุํ น สกฺกา ฯ ตํ ปตฺตํ ฯ ตมฺปิ ถาลกํ ฯ ตาย วาสิยา ฯ เตน พลิเสน ฯ ตํปิ อุทกกฺขีรํ ฯ โส หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ มูลสฺสามิกานํ มูเล ปตฺตสฺสามิกานํ ปตฺเต จ ทินฺเน โส ปติโต กปฺปิโย โหตีติ โยชนา ฯ อยํ ปตฺโต ฯ ตํ รูปิยํ ฯ กสฺมา ฯ เป ฯ ปฺปตีติ ปุจฺฉา ฯ มูลสฺส อนิสฺสฏฺจตฺตา เสสานํ น กปฺปตีติ สมฺพนฺโธ ฯ อสมฺปฏิจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา ฯ อิตีติ ปทํ ปหิต อิติ ปเท อากาโร ฯ อิติ เอวํ ฯซ อสมฺปฏิจฺฉิตฺวา คนฺตฺวา ฯ อปิสทฺโท ภิกฺขุอาทิเก อเปกฺขติ ฯ เตนาติ รูปิยสญฺญิเตน อรูปิเยน ฯ

[๘๑๓] ตตฺถาติ กยวิกฺกยสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถาติ กตีหิปติ ปเท ฯ อปีกาโร ครหายํ วตฺตเต ฯ ทิวสานีติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ตตฺถาติ กติหํปิ ตฺยายนฺติ ปเทสุ นิทฺธารณํ ฯ ยโตตีมสฺส วิวรณํ ยทาติ ฯ ปรภณฺฑํ ฯ เป ฯ กโรนฺเตน ภิกฺขุนา กยิตญฺจ โหติ อตฺตโน ฯ เป ฯ กโรนฺเตน ภิกฺขุนา วิกฺกยิตญฺจาติ สมฺพนฺโธ ฯ กโรนฺเตนาติ ปทํ กยิตํ วิกฺกยิตนฺติ ปททฺวเย กตฺตา ฯ อิมินา ...นุรูปโตติ ปทํ ทสฺสิตนฺติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ ปาเจติ ปาลิยํ ทสฺสิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ นิสฺสชฺชิตพฺพนฺติ

๑. โปราณโปตฺถเก "คีหิ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน ฯ นนฺติ นิปาโต นามตฺเถ วตฺตเต ฯ อสฺสาติ นานปฺปการกนฺติ ปทสฺส ฯ หิสทฺโท ฯ" อิติ ปากฏํ ฯ

[ปา.๙๗..๑๐๐ ฯ ส.๒๓๔..๒๓๗]

ปทสฺส อตฺโถ ฯ เอวนฺติ ปรภณฺฑํ อตฺตนา หตฺถคตํ กโรนฺเตนาติ นเยน คหิตนฺติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ หตฺเถติ ปทํ คหิตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ กย...เสนาติ ปทํ คหิตนฺติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ คหิตนฺติ ภิกฺขุนา คหิตํ ฯ อยํ หีติ ทฬฺหีกรณํ หิ สจฺจํ อยํ กยวิกฺกโย น วฏฺฏติ ฯ ปญฺจ...เก ฐเปตฺวา ฯ

[๘๑๔] ตตฺราติ กยวิกฺกเย ฯ ยงฺกิญฺจิ กปฺปิยํ วตฺถํ โหตุ ภตฺตํ โหตูติ สมฺพนฺโธ ฯ มาตุยาปีติ ปทํ เทตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อปิสทฺโท อญฺเญ ชเน อเปกฺขติ ฯ วุตฺโตติ มาตุยา วุตฺโต ภิกฺขุ ฯ อตฺตโนติ ปทํ คณฺหาตีติ ปเท สมฺปทานํ ฯ จสทฺโท อตฺตโน ภณฺเฑ จ ปรภณฺเฑ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ปริวตฺตนฺเตนาติ ปทํ ปริวตฺเตตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ มาตา ฯ เป ฯ วิกฺกยํ โมเจนฺเตน ปริวตฺเตตพฺพนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ สทฺธินฺติ ปทํ ปริวตฺเต-ตพฺพนฺติ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ กยวิกฺกยนฺติ ปทํ โมเจนฺเตนาติ ปเท กมฺมํ ฯ

[๘๑๕] ตตฺราติ กปฺปิยภณฺเฑ ฯ ปถสฺส หิตา ปาเถยฺยา ปาเถยฺยา จ สา ตณฺฑุลา จาติ ปาเถยฺยตณฺฑุลา ฯ ภตฺตํ หตฺเถ เอตสฺสาติ ภตฺตหตฺโถ ฯ โนติ อมฺหากํ ฯ อิทํ ฯ เป ฯ ภณตีติ วจนํ ปรโต จ ปาลิยํ ภควตา วุตฺตเมว ฯ ทิสฺวา อาหร อิติ วตฺวา โอทนํ เทติ ฯ กโรถ อิติ วตฺวา ฯ สิปฺปิเกหีติ ปทํ กาเรตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ธมกรกาทีสูติ นิทฺธารณํ ฯ

[ปา.๑๐๐ ฯ ส.๒๓๗.๒๓๘]

รชเกหีติ ปทํ โธวาเปตีติ ปเท กมฺมํ ฯ กมฺมกเรหีติ ปทํ
กาเรตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ยถาวตฺถุกเมวาติ วตฺถุอนุรูปเมว นิสฺ-
สคฺคิยเมว ฯ นวกมฺมนฺติ ภูมิโสธนาทิกํ นวกมฺมํ ฯ เอตฺถ
จาติ ปริกฺขารกรณวตฺถโธวนเกสจฺเฉทนวกมฺเมสุ นิทฺธารณํ ฯ
วตฺถ ฯ เป ฯ กมฺเม จาติ ปทตฺตยํ นตฺถีติ ปเท อาธาโร ฯ
เอตนฺติ รชเกหิ วา วตฺถ ฯ เป ฯ กาเรติ ยถาวตฺถุกเมวาติ
เอตํ วจนํ ฯ อิธาปีติ วตฺถโธวนาทีสุ ฯ ปาจิตฺติยํ เทเสตพฺพํ ฯ

[๘๑๖] กย... ...อาทิมฺหิ วจเน ทฏฺฐพฺโพติ ปเท
อาธาโร ฯ ตสฺมินฺติ กยวิกฺกเย ฯ กย...ณี วา ภวตุ ฯ
นกยวิกฺกยสญฺญา เอตสฺส อตฺถีติ นกยวิกฺกยสญฺญี ฯ จูฬตฺติเกติ
ปริโยสานตฺติเก ทฺวีสุ ปเทสูติ ปเท อาธาโร ฯ ปเทสูติ
ปทํ ทุกฺกฏเมวาติ ปเท อาธาโร ฯ อุปา ฯ เป ฯ เทหีติ เอวญฺจ
นํ อุปาสกํ ภิกฺขุ ปฏิวทติ ฯ อิตโร ตํ วจนํ สุตฺวาว อณฺณํ ฯ เป ฯ
ทสฺสามีติ อาห° ฯ อปิสทฺโท ปตฺตํ อเปกฺขติ ฯ คณฺหิตฺุ
ยุชฺชนการณมาห อิทํ ฯ เป ฯ ปตีติ ฯ อิทํ อมฺหากํ อตฺถิ
อิติ เอวํ ปาลิยํ วุตฺตลวกฺขเณ ปติ ตํ วตฺถุ ปตติ ปวิสตีติ
อธิปฺปาโย ฯ ปตตีติ อตฺถิ ฯ อสฺสาติ ปตฺตสฺส ฯ หิสทฺโท
ทฬฺหีกรณํ ฯ เสสํ อคฺฆํ ภวิสฺสตีติ ปเท ปกติกตฺตา ฯ
ปุญฺญนฺติ ปทํ วิกติกตฺตา ฯ อิติ วตฺวา สเจ เทติ ฯ ยสฺส

๑. วทตีติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๐๐ ฯ ส.๒๓๘.๒๓๙]

หตฺถโต ภณฺฑํ คณฺหาตีติ ยสฺส ปุคฺคลสฺส หตฺถโต ปตฺตาทิภณฺฑํ
คณฺหาติ ตํ ปุคฺคลํ ฯ อญฺญํ ปุคฺคลํ กตฺวาติ ปเท ปกติกมฺมํ ฯ
อนฺตมโสติ สพฺพนฺติเมน ปริจฺเฉเทน ฯ ตสฺส ภณฺฑสฺสามิกสฺส
ปุคฺคลสฺส ฯ โส ปุตฺตภาตุโก ฯ น ชานาติ คเหตุนฺติ คเหตุํ
น ชานาติ ฯ ตํ ปุตฺตภาตุกํ ฯ ตฺวํ มา คณฺห อิติ โส
ปุตฺตภาตุโก ภิกฺขุนา วตฺตพฺโพ ฯ อิทํ ฯ เป ฯ อาทิมฺหิ วจเน
วินิจฺฉโย ฯ ตนฺติ อวสิฏฺฐเตลํ ฯ ปจฺฉา มินนฺตสฺส ภิกฺขุสฺส
ทูเสยฺยาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อปฺปฏิคฺคหิตกํ เตลํ ฯ อิตีติ
ปทํ สมาปนฺนํ ฯ

ทุติยวคฺเค ปทโยชนา สมตฺตา ฯ

[๘๑๗] ตตฺถาติ ปตฺตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อมตฺตํ กาลนฺตรํ
ปวตฺตนฺตีติ อมตฺตานิ อมาทีหตฺโตติ โมคฺคลฺลานสุตฺเตน อตฺตปฺ-
ปจฺจโย ฯ อมตฺตานิ เอว อามตฺตานิ ฯ เอตานิ ภาชนานิ
เยสํ ชนานํ ภณฺฑํ เต ชนา ฯ อามตฺตานิ ภณฺฑานิ เอเตสนฺติ
อามตฺติกา ภณฺฑตฺเถ ณิโก ฯ

กุลาลานํ กุมฺภการานํ ภณฺฑํ กุลาลภณฺฑํ กุลาลภณฺฑสฺส
วาณิชกา กุลา...ชกา กุลาลภณฺฑวาณิชกานํ อาปณํ กุ...ปณํ ฯ

[๘๑๘] มคธนาฬิยาติ ปทํ ทฺวินฺนนฺติ ปเท วิเสสนตฺติยา ฯ
มคเธ วิชฺชมานา นาฬี มคธนาฬี ฯ ตณฺฑุลนาฬีนนฺติ ปทํ โอทนนฺติ
ปเท สมฺพนฺโธ ฯ ตณฺฑุลานํ นาฬิโย ตณฺฑุลนาฬิโย ฯ อฑฺเฒน

[ปา.๑๐๐..๑๐๓ ฯ ส.๒๓๙.๒๔๐]

เตรส ปลา อฑฺฒเตรสปลา ฯ ทมิฬานํ นาฬี ทมิฬนาฬี ฯ มคธนาฬิยาติ ปทํ ทิยฑฺฒ อิติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อฑฺเฒน ทุติยา ทิยฑฺฒา ทิยฑฺฒา จ สา นาฬี จาติ ทิยฑฺฒนาฬี ฯ ตนฺติ ขาทนียํ ฯ หตฺถหาริยสฺสาติ หตฺเถน หริตพฺพสฺส ฯ วเสนาติ สมฺพชฺฌเนน ฯ มจฺฉมํสญฺจ สากญฺจ ผลญฺจ กฬีโร จ มจฺฉ...กฬีรา ฯ

[๘๑๙] ตตฺราติ ตสฺมึ ปตฺเต ฯ อนุป...ตณฺฑุลานนฺติ ปทํ นาฬิยาติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ

น อุปหตา น ภญฺชิตา อนุปหตา ฯ ปุเร ภวา ปุราณา ฯ สาโร เอตาสํ อตฺถีติ สาลิโย สาลิโย จ สา ตณฺฑุลา จาติ สาลิตณฺฑุลา ปุราณา เอว สาลิตณฺฑุลา ปุรา...ฑุลา อนุปหตา จ ปุราณสาลิตณฺฑุลา จาติ อนุ...ตณฺฑุลา ฯ

สุโกฏฺ...ธานนฺติ ปทํ อนุ...ตณฺฑุลานนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ สุโกฏฺฏิตา จ ตา ปริสุทฺธา จาติ สุ...สุทฺธา ฯ คเหตฺวาติ ปทํ ปจิตฺวาติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตณฺฑุเลหีติ ปทํ ปจิตฺวาติ ปเท กรณํ ฯ อนุตฺตณฺฑุ ฯ เป ฯ สทิสนฺติ ปญฺจ ปทานิ อวสฺสาวิโตทนนฺติ ปทสฺส วเสสนานิ ฯ อนุตฺตณฺฑุลนฺติ ปากโต อุกฺกนฺตํ ตณฺฑุลํ อุตฺตณฺฑุลํ น อุตฺตณฺฑุลํ อนุตฺตณฺฑุลํ ฯ อวสฺสาวิโตทนนฺติ อจฺฉฑฺฑิตอุทกโอทนํ ฯ อวสฺ...ทนนฺติ ปทํ ปกฺขิปิตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ ปจิตฺวาติ ปทํ อวสฺสาววิโตทนนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ

[ปา.๑๐๓ ฯ ส.๒๔๐.๒๔๑]

ปจิตฺวาติ ปจิตนฺติ อตฺโถ ฯ นิรวเสสนฺติ ปทํ ปกฺขิปิตฺวาตวิ ปเท กิริยาวิเสสนํ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ กณฺจิกา กญฺชิกาติ จ เทฺว ปริยายา ฯ ตานิ สปฺปิอาทีนิ โอทนคติกาเนว โอทนสทิสาเนว เนว หาเปตุํ สกฺโกนฺติ ฯ เอวํ สพฺพํปิ ปกฺขิตฺตํ เอตํ อชฺฌาพฺห-โกทนาติ ติฏฺฐตีติ ปเท กตฺตา ฯ มุขสฺส วฏฺฏิ มุขวฏฺฏิ ฯ เหฏฺฐิมา ราชี เหฏฺฐิมราชี เหฏฺฐิมราชิยา สมํ เหฏฺฐิมราชิสมํ ฯ ฉินฺทนฺตสฺส ปุคฺคลสฺส สุตฺตสฺส หิรสฺส วา อิติ ปททฺวเย สมฺพนฺโธ ฯ ผุสตีติ เอตํ อชฺฌาพฺหโกทนาทิ ผุสติ ฯ อนฺโตคต-เมวาติ เอตํ อชฺฌาพฺหโกทนาทิ ปตฺตสฺส อนฺโต ฐิตเมว ฯ นาพิโกทนาทีติ ปทํ ติฏฺฐตีติ ปเท กตฺตา ฯ เตสูติ นวปตฺเตสุ ฯ ตโต ฯ เป ฯ วุตฺตนฺติ หิ สจฺจํ ตโต ฯ เป ฯ อปตฺโตติ อิทํ วจนํ เอเต เทฺว ปตฺเต สนฺธาย ภควตา วุตฺตํ ฯ อุกฺกฏฺฐุกฺกฏฺโฐ หิ เอตฺถาติ หิ สจฺจํ เอตฺถ ทฺวีสุ ปตฺเตสุ อุกฺกฏฺฐุกฺกฏฺโฐ
หิ เอตฺถาติ หิ สจฺจํ เอตฺถ ทฺวีสุ ปตฺเตสุ อุกฺกฏฺฐุกฺกฏฺโฐ
วุตฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ

โปตฺถเก อุกฺกฏฺฐุกฺกฏฺโฐติ เอตฺถาตวิ ปาโฐ ทิสสติ โส น สุนฺทโร ฯ

[๘๒๐] เอวนฺติ อธิฏฺฐานวิกปฺปนํ ฯ อกตฺวาติ ปทํ อติกฺกามยโตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตํ ทสาหํ ฯ เป ฯ จิตฺติยนฺติ วจนสฺส วิวรณํ ตํ สตฺตวิธํปิ ฯ เป ฯ ปาจิตฺติยนฺติ ฯ อิติสทฺโท[1]

๑. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๐๓..๑๐๖ ฯ ส.๒๔๑.๒๔๒]

สมาปนฺโน ฯ นิสฺสคฺคิยํ ฯ เป ฯ ภุญฺชตีติ ปทสฺส อตฺโถ เวทิตพฺโพ ฯ

[๘๒๑] อนา ฯ เป ฯ ปฺเปตีติ เอตฺถ ปน วจเน เวทิตพฺพนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ปมาณยุตฺตสฺสาปิ ปตฺตสฺส ฯ อปิสทฺเทน น เกวลํ จีวรสฺส อธิฏฺฐานวิกปฺปนุปคตฺตํ เวทิตพฺพนฺติ ญาเปหิ[๑] ฯ อธิฏฺฐานวิกปฺปนํ อุปคจฺฉตีติ อธิฏฺ...ปโค ตสฺส ภาโว อธิฏฺ...ปคตฺตํ ฯ เอวนฺติ วุจฺจมานนเยน ฯ อโย ฯ เป ฯ ปาเกหิ ปกฺโก อธิฏฺฐานุปโค ฯ ยํ ฯ เป ฯ ตสฺมึ มูเล ทินฺเนเยว อุโภ ปตฺตา อธิฏฺฐานุปคาติ สมฺพนฺโธ ฯ

กากณิกํ นาม ทิยฑฺฒวีหีติ วทนฺตีติ กงฺขาวิตรณีฎีกายํ วุตฺตํ ฯ

การณมาห ปากสฺส หีติอาทึ ฯ เตนาติ ปตฺตการเกน ปริจฺฉินฺน อิติ ปเท กตฺตา ฯ เตน ปตฺตการเกน เปสิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ อปีติ ปุจฺฉนตฺเถ นิปาโต ฯ อธุนาคโตติ อิทานิ อาคโต ฯ กุหึ ...ปตฺโตติ ภิกฺขุ ปุจฺฉติ ฯ อิตฺถนฺ ฯ เป ฯ เปสิโตติ อญฺโญ ภิกฺขุ อาห ฯ เอตสฺส ปีติ ปิสทฺโท ปุริมภิกฺขุํ อเปกฺขติ ฯ

[๘๒๒] ตตฺถาติ อธิฏฺฐานวิกปฺปนาสุ ฯ เตสํ ทฺวินฺนํ อธิฏฺฐานานํ ฯ วเสนาติ ปทํ อธิฏฺฐหนฺเตนาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อธิฏฺฐหนฺเตน ภิกฺขุนา อธิฏฺฐาตพฺโพติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ เอวนฺติ ปทํ ปจฺจุทฺธริตฺวาติ ปเท อาการโร ฯ อาโภคํ กตฺวา อธิฏฺฐาตพฺโพติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺราติ อธิฏฺฐานวิสเย ฯ สเจ

๑. ญาเปติ อิติปิ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๐๖ ฯ ส.๒๔๒..๒๔๔]

...ปาเส ปตฺโต โหติ ฯ อธิฏฺ... เอกเกน ภิกฺขุนา วฏฺฏตีติ[๑] ปเท กตฺตา ฯ อญฺญสฺส สนฺติเก อยมานิสํโสติ อญฺญสฺส ภิกฺขุสฺส สนฺติเก อธิฏฺฐานสฺส อยํ คุโณ ฯ สจสฺสาติ สเจ อสฺส ภิกฺขุสฺส ฯ วสฺสสตนฺติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

[๘๒๓] เอวํ อธิฏฺฐาเนน อปฺปมตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส อธิฏฺฐาน-วิชหนํ สิยาติ ปุจฺฉา ฯ สิยาติ วิสชฺชนํ เอวํ อปฺปมตฺตสฺส อธิฏฺฐานวิชหนํ สิยาติ อตฺโถ ฯ สเจ หีติ ปาฏกรณํ ฯ ลิงฺคํ วาสฺสาติ อสฺส ภิกฺขุสฺส ลิงฺคํ วา ฯ ทินฺน ฯ เป ฯ สตฺตมนฺติ เอตํ วจนํ อาจริเยหิ วุตฺตํปิ ฯ

ทินฺน...ปจฺจกฺขา ทินฺนวิพฺภนฺตปฺปจฺจกฺขาหิ กาลกิริยากเตน ลิงฺคปฺปจฺจุทฺธรา เจว ลิงฺคปริวตฺตปฺปจฺจุทฺธเรหิ จ สตฺตมํ สตฺตเมน ฉิทฺเทน อธิฏฺฐานวิชหนํ ภวติ ฯ

โจรา...คาเหหิปิ ปตฺโต อธิฏฺฐานํ วิชหติเยว ฯ เยน ฉิทฺเทน กงฺคุ ฯ เป ฯ สติ เตน ฉิทฺเทน อธิฏฺฐานํ ภิชฺชตีติ สมฺพนฺโธ ฯ กสฺมา กงฺคุสิตฺถํ[๒] คหิตนฺติ อาห อิทํ หีติอาทึ ฯ หิ สจฺจํ อิทํ สิตฺถํ ฯ ธญฺญานนฺติ นิทฺธารณํ ฯ ลามกธญฺญสฺสาติ ปทํ สิตฺถนฺติ ปเท กตฺตา[๓] ฯ ...ธญฺญสิตฺถนฺติปิ อตฺถิ ฯ ตสฺมึ ฉิทฺเท กเต ฯ ปฏิปฺปากติเกติ ปุนปฺปกติเก ตสฺมินฺติ ปทสฺส

๑. อธิฏฺฐาตุนฺติ ฯ ๒. วณฺณนายํ สิฏฺฐํ อิติ วลญฺชียติ ฯ ๓. สมฺพนฺโธ ฯ

วิเสสนํ ฯ อยํ ตาว วินิจฺฉโย ฯ เอตฺถ วจเน วุตฺเต อธิฏฺฐาเน ฯ

วิกปฺปเน ปน วินิจฺฉโย ฯ

[๘๒๔] ตตฺถาติ อูนปญฺจพนฺธนสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ โส กุมฺภ-
กาโร ฯ เตหิ ฉพฺพคฺคิเยหิ อุพฺพาโฬฺห ปีฬิโต ฯ อูน...เอตฺถ ปเท
วินิจฺฉโย ฯ อสฺส ปตฺตสฺส ปญฺจ พนฺธนานิ อูนานิ อิติ ตสฺมา
โส ปตฺโต อูน...นฺธโน ฯ อสฺส ปตฺตสฺส ฯ เตน อูนปญฺจ-
พนฺธเนนาติ เตน อูนปญฺจพนฺธเนน ปตฺเตน อุปลกฺขิโต หุตฺวา ฯ

อิตฺถมฺภูตสฺสาติ อูนปญฺจพนฺธนปตฺตภาวสงฺขาตํ กญฺจิ ปการํ
ปตฺตสฺส ภิกฺขุสฺส ลกฺขณนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ลกฺขิยติ อเนนาติ
ลกฺขณํ ปตฺโต ฯ ตสฺมึ กรณวจนํ ตติยาวิภตฺติ โหติ ฯ

ยทิ อปริปุณฺณปญฺจพนฺธโน ปตฺโต อูนปญฺจพนฺธโน นาม
อถ กสฺมา อิมสฺส ปทภาชเน อพนฺธโนปิ วุตฺโตติ อาห
ตตฺถาติอาทึ ฯ ตตฺถาติ วาโกฺยปญฺญาเส วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ
อพนฺธนสฺสาปีติ อปิสทฺโท พนฺธนปตฺตํ อเปกฺขติ ฯ นตฺถิตายาติ
ปทํ น ปูเรนฺตีติ ปเท เหตุ ฯ พนฺธโนกาเส สติ อสติ วา
พนฺธนวิรหิโต ปตฺโต อพนฺธโน ฯ ยสฺส ภิกฺขุโน ฯ อปตฺโตติ
ปตฺโต นาม น โหตีติ อตฺโถ ปากติกํ กาตุํ อสมตฺโถติ
วุตฺตํ โหติ ฯ ตสฺสาติ พนฺธนสฺส ฯ เอกาปีติ อปิสทฺโท
สมฺภาวโน ฯ ยสฺส ปน ปตฺตสฺส ฯ

[ปา.๑๐๖..๑๑๐ ฯ ส.๒๔๕..๒๔๘]

ตนฺติ ปตฺตํ วิชฺฌิตฺวา ปจิตฺวา พนฺธิตฺวาติ[๑] ปทตฺตเย กมฺมํ ฯ โปตฺถเก โสติ ปาโฐ ทิสฺสติ โส น ยุตฺโต ฯ ตนฺติ ปน ยุชฺชติ ฯ เตน กงฺขาวิตรณิยํ ตํ ตสฺสา ราชิยาติ วุตฺตํ ฯ

สุตฺตรชฺชุกํ จ มกจิรชฺชุกํ จ สุตฺต...รชฺชุกา ฯ ติปุสุตฺต-เกนาติ ติปุสงฺขาเตน สุตฺตเกน ฯ พนฺธิตฺวาติ ปทํ ปฏิจฺฉาเท-ตพฺพนฺติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตํ พนฺธนนฺติ ปทํ ปฏิจฺฉาเท-ตพฺพนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ อามิสสฺสาติ ปทํ อลคฺคนตฺถนฺติ ปเท น เกวลํ ติปุสุตฺตกาทินา พนฺธิตพฺโพติ อาห ผาณิตนฺติอาทึ ฯ ตสฺมา เหฏฺฐิมปริยนฺเต วิชฺฌิตพฺโพติ อาห มุขวฏฺฏิสมีเปติอาทึ ฯ อโยปตฺเต ปน วินิจฺฉโย ฯ

อิติ มนสิกาเรน น คณฺหาติ ฯ ยตฺถาติ ยสฺมึ ฐาเน ฯ ปตฺตสฺส หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ นิกฺขิปนเทโส ภควตา วุตฺโตเยว ฯ

[๘๒๕] ปวาริตานนฺติ เอตฺถ ปเท อธิปฺปาโย ฯ สงฺฆวเสน ปวาริตฏฺฐาเน ปญฺจพนฺธเนเนว วฏฺฏตีติ วิญฺญาเปนฺเตนว สงฺฆ-วเสน ปวาริตฏฺฐาเน ปญฺจพนฺธเนเนว ปตฺเตน อญฺญํ ปตฺตํ วิญฺญาเปตุํ วฏฺฏติ ฯ สงฺฆวเสนาติ ปทํ ปวาริต อิติ ปเท วิเสสวนตฺตติยา ฯ ปญฺจพนฺธเนเนวาติ ปทํ วิญฺญาเปตุนฺติ ปเท

๑. พนฺธิตพฺโพติ วณฺณนาปาโฐ โสติ ปทสฺส กมฺมวาจกํ กิตฺตปทํ ฯ

[ปา.๑๑๐..๑๑๖ ฯ ส.๒๔๘.๒๔๙]

เหตุ ฯ ปุคฺคล ฯ เป ฯ นาปิ ปตฺเตน วิญฺญาเปตุํ วฏฺฏติ ฯ

[๘๒๖] ตตฺถาติ เภสชฺชสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ กตา มาลา เอเตหิ ทารเกหีติ กตมาลา ฯ กุสุ...มณฺฑิเต กุสุมสงฺขาตาย มาลาย ปฏิมณฺฑิเต ฯ ติเณน กตํ จุมฺพิฏกํ ติณจุมฺพิฏกํ ฯ ตํ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ ปจฺจยานํ พหุลตาย ปฏิปนฺนา พาหุลฺลิกา ฯ เอตฺถ วจเน วุจฺจนฺตีติ ปเท อาธาโร ฯ โอลีนานิ จ ตานิ วิลีนานิ จาติ โอลีนวิลีนานิ ฯ ขนนฺเตหิ อุนฺทุเรหิ โอกิณฺณาติ ปเท กตฺตา ฯ จสทฺโท ขนนฺเตหิ จ สญฺจรนฺเตหิ จาติ โยเชตพฺโพ ฯ สํวิหิโต โกฏฺฐาคาโร เอเตหิ สมเณหีติ สํวิหิต-โกฏฺฐาคารา ฯ

[๘๒๗] เภสชฺชานีติ เอวํ ลทฺโธ โวหาโร นามํ เยหิ ตานิ เอวํลทฺธโวหารานิ ฯ ปากฏํ สปฺปึ ทสฺเสตฺวา คเหตฺวาวว ทสฺเสสิ[๑] ภควา ฯ มิโค จ โรหิโต จ สโส จ มิคโรหิตสโส ฯ เยสํ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ เยสํ สตฺตานํ ฯ ตํ ปนาติ ตํ สปฺปึ ฯ วุตฺตนฺติ ตํ สปฺปิ ภควตา วุตฺตํ ฯ กถนฺติ ปุจฺฉา ฯ อาคตสปฺปิสูติ[๒] นิทฺธารณํ ฯ สเจ พหูสุ ภาชเนสุ ฐปิตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ อาปนฺนตฺตาติ ปทํ อนาปตฺตีติ ปเท เหตุ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เยน เกนจิ สามเณราทินา ปุคฺคเลน กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ

๑. สงฺคเหตฺวา ทสฺเสตีติ วณฺณนายมาคตํ ฯ ๒. ...สปฺปิอาทีสูติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๑๖..๑๒๒ ฯ ส.๒๔๙..๒๕๑]

อุคฺคหิตเกน กเตหิ อุคฺคหิตเกน นวนีเตน กเต สปฺปิมฺหิ
วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ วุตฺต...เนวาติ วุตฺเตน สุทฺธสปฺปิ-
นเยเนว ฯ สยํ กตนฺติ สยํ ปจิตฺวา กตํ ขีรนวนีตํ ฯ เตนาติ
ขีรนวนีเตน ฯ กตนฺติ กตํ นวนีตํ ฯ ยตฺถาติ ปทํ ปาลิยนฺติ
ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปาลิยํ อาคตสปฺปินาติ๑ โคสปฺปิ อชิกาสปฺปีติ
วุตฺตสปฺปินา ฯ ตตฺถาติ ปาลิยํ ฯ อิมินาติ อกปฺปิยมํสสปฺปินา ฯ
ตนฺติ มนุสฺสสปฺปินวนีตํ ฯ อนุญฺญาตตฺตาติ มนุสฺสสปฺปิสฺส นวนีตสฺส
จ อาจริเยหิ อนุญฺญาตตฺตา ฯ ปรโตติ เตลภิกฺขาย ปวิฏฺฐานํ
ปนาติอาทิเก เจว อุปติสฺสตฺเถรํ อนฺเตวาสิกา ปุจฺฉึสูติอาทิเก
จ ปรสฺมึ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ อสฺสาติ มนุสฺสสปฺปิ-
นวนีตสฺส ฯ อปิสทฺเทน น เกวลํ อฏฺฐกถาสุ อนุญฺญาตนฺติ
ญาเปติ ฯ อาคตนวนีตมฺปีติ อปิสทฺโท อาคตสปฺปึ อเปกฺขติ ฯ
สามิสมฺปีติ อปิสทฺโท นิรามิสํ อเปกฺขติ ฯ ปจฺฉา ฯ เป ฯ
นิรามิสเมว วฏฺฏติ ฯ สตฺตา... ...เนสุ นวนีเต ขปิเต
ภาชนคณนาย นิสฺสคฺคิยานิ ฯ ปจฺฉาภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ นวนีตํ ฯ

[๘๒๘] เอตฺถ ปน นวนีเต วิเสโส อตฺถิ ฯ ทธิคุฬิกาติ
ทธิปิณฺฑํ ฯ โธตนฺติ วิโสธิตํ ฯ กปิลกา กิปิลฺลิกาติ จ เทฺว
ปริยายา ฯ ทธิ จ ตกฺกญฺจ มกฺขิกา จ กิปิลฺลิกา จ ทธิ...
กิปิลฺลิกา ฯ อโธตมฺปีติ อปิสทฺโท โธตํ อเปกฺขติ ตตฺถาติ

๑. อาคตนวนีตสปฺปินาติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๒ ฯ ส.๒๕๑..๒๕๓]

นวนีเต ฯ เอตฺตาวตา ทธิตกฺกานํ ขยมตฺเตน ฯ

สห วตฺถุนา วตฺตตีติ สวตฺถุกํ นวนีตํ สวตฺถุกญฺจ ตํ ปฏิคฺคหิตญฺจาติ สวตฺถุกปฺปฏิคฺคหิตํ ฯ

เอตฺถาติ มหาสิวตฺเถรสฺส วจเน ฯ ปกฺกนวนีเต นิรามิสภูเตปิ ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺตีติ ญาเปนฺโต อาห อามิเสนาติอาทึ ฯ นวนีตสฺส ปกฺกตฺตา ฯ ตสฺมึปีติ ปกฺกนวนีเต ฯ อปิสทฺโท สามิสํ อปกฺกนวนีตํ อเปกฺขติ ฯ กุกฺกุจฺจกา ภิกฺขู กุกฺกุจฺจายนฺติ ฯ อิทานีติ ปทํ คเหตพฺโพติ ปเท กาลสตฺตมี ฯ อุคฺคหิตฺวาติ สยเมว อุคฺคเหตฺวา ฯ ตานิ ขีรทธีนิ ฯ อุคฺคหิเตหิ ทธิกฺขีเรหิ ฯ นวนีเต จาติ ปทํ นโยติ ปเท อาธาโร ฯ อาปตฺตา...นโยติ อาปตฺตา...โภคานํ นโย ฯ

เตลภิกฺขายาติ เตลยาจนาย ฯ อากิรนฺตีติ มนุสฺสา ปกฺขิปนฺติ ฯ ตตฺถาติ สปฺปิมฺหิ ฯ คหิตนฺติ คหิตํ สปฺปิ ฯ สเจ วทฺทลิสมเย ลชฺชิสามเณโร ปจิตฺวา เทตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ตตฺถาติ สปฺปิมฺหิ ฯ ปติต...ทโย ปุคฺคเลน น ปจฺจนฺติ ฯ

[๘๒๙] เตเลสูติ นิทฺธารณํ ฯ ติลเตลํ ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ ปจฺฉา ฯ เป ฯ นิรามิสเมว วฏฺฏตีติ โยชนา ฯ

นสฺสาติ[๑] ตสฺส ติลเตลสฺส ฯ ตสฺส วา นตฺถํ สพฺพตฺถาติ

๑. สตฺตาหาติกฺกเมนสฺสาติ วณฺณนาปาโจ ...ติกฺกเมน อสฺสาติ เฉโทปิ ยุชฺเชยฺย ฯ

สุตฺเตน ตสฺส โน ฯ วินยสงฺคเห ตสฺสาติ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ

ติเลติ ปทํ ปฏิคฺคเหตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ หิสทฺโท[๑] ทพฺหีกรณํ ฯ เทเสตฺวาติ[๒] รนฺธิตฺวา ฯ สเจติ ปทํ กตนฺติ ปเทน โยเชตพฺพํ ฯ อนุ...นฺเนนาติ ปทํ กตนฺติ ปเท กตฺตา ฯ อพฺภุกฺกีรณมตฺตนฺติ ปทํ อุโณฺหทกนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ นตฺถิ สามปาโก อิติ โวหาโร เอตสฺส เตลสฺสาติ อพฺโพหาริกํ ฯ อพฺโพหาริกนฺติ ปทสฺส อธิปฺปาโย สามปากคฺคหณํ[๓] น คจฺฉตีติ ฯ สาสปเตลาทีสุปีติ ปทํ วินิจฺฉโยติ ปเท อาธาโร ฯ ตนฺติ เตลํ ฯ เตสนฺติ สาสปมธุกจุณฺณเอลณฺฑกฏฺฐีนํ ฯ

เอลณฺโฑ เอรณฺโฑติ จ เทฺว ปริยายา ฯ โท ธสฺส จาติ เอตฺถ จสทฺเทน รสฺส โล ฯ

เตลกรณตฺถายาติ ปทํ ปฏิคฺคเหตฺวาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ น กโรตีติ เตลํ น กโรติ ฯ นาพิเกรญฺจ นิมฺพญฺจ โกสมฺพญฺจ กรมนฺทญฺจ อตสิ จ นาพิ...มนฺทาตสิ ฯ เอเตสุ นาพิเกราทีสุ ฯ สลฺลกฺเขตฺวา ปณฺฑิเตน เวทิตพฺพํ ฯ

ปุเรภตฺตปจฺฉาภตฺเตสุ ปฏิคฺคหิตํ ปุเร...หิตํ ฯ สามปกฺโก จ สวตฺถุกญฺจ ปุเรภตฺตปจฺฉาภตฺตปฺปฏิคฺคหิตญฺจ อุคฺคหิตกญฺจ[๔] อุคฺคหิตวตฺถุกญฺจ สาม ฯ เป ฯ วตฺถุกานิ เตสํ วิธานํ สาม...วิธานํ ฯ

๑. อยํ หิสทฺโท วณฺณนายํ น ปญฺญายตึ ฯ ๒. โปราณโปตฺถเก เสเทตฺวาติ อิติ ทิสฺสติ ฯ ๓. สามปากคณนนฺติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๔. อิทํ ปทํ วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๒๒ ฯ ส.๒๕๓..๒๕๕]

[๘๓๐] เอตฺถ จาติ ปญฺจวสาสุ ฯ อกปฺปิยํ มํสํ เอเตสนฺติ อกปฺปิยมํสา ฯ ปาลิยํ มจฺฉโต วิสุํ สุํสุกาคหเณ[๑] การณมาห มจฺฉคฺคหเณเนวาติอาทิ[๒] ฯ อปิสทฺโท น เกวลํ มจฺโฉ คหิโตติ ญาเปติ ฯ เอตฺถาติ ปาลิยํ ฯ มํเสสูติ นิทฺธารณํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อนุ...นฺเนหีติ ปทํ กต อิติ ปเท กตฺตา ฯ วสานํ เตลํ วสาเตลํ ฯ

นิพฺพฏฺฏิตญฺจ ตํ วสาเตลญฺจาติ นิพฺพฏฺฏิตวสาเตลํ กตญฺจ ตํ นิพฺพฏฺฏิตวสาเตลญฺจาติ กต...วสาเตลํ ฯ

ตตฺถาติ วสาเตเล ฯ หิ สจฺจํ กาเล ฯ เป ฯ ตุนฺติ อิทํ วจนํ นิรามิสปริโภคํ สนฺธาย ภควตา วุตฺตํ ฯ ตตฺราปีติ วสํ ปฏิคฺคหิตฺวา ปจิตฺวา ปริสฺสาวิตเตเล ฯว อปิสทฺโท ปุเรภตฺตํ ปฏิคฺคหิตํ วสาเตลํ อเปกฺขติ ฯ สุขุมมํสาทิ อพฺโพหาริกเมว ฯ ปฏิคฺคหิตุํ วา กาตุํ[๓] วาติ วสาเตลํ ปฏิคฺคหิตุํ วา กาตุํ วา ฯ วิกาเล ฯ เป ฯ อนาปตฺตีติ เอตํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ

น วฏฺฏนฺติ อาวุโสติ เถโร อาห ฯ เอตฺถาติ เอกโต ปจิตฺวา นิพฺพฏฺฏิตาสุ สปฺปินวนีตวสาสุ ฯ ตโตติ ปจฺฉา ฯ นํ เถรํ ฯ เอตํ นวนีตํ ฯ เอตํปิ...น วฏฺฏตีติ เถโร อาห ฯ อิตรา อกปฺปิยมํสวสา ฯ อิทํ วจนํ กึ ฯ ปญฺจมูล-

๑. วณฺณนายํ สุสุกาติ วลญฺชียติ ฯ ๒.๓. มจฺฉคฺคหเณน จ ตาเปตุํ อิติ วณฺณนาปาโฐ ฯ

[ปา.๑๒๒ ฯ ส.๒๕๕..๒๕๗]

กสาเวน ปจิตา ยาคุ ปญฺจมูลกสาวยาคุ ฯ สาติ ยาคุ เตโช
อุสฺสโท เอติสฺสา ยาคุยาติ เตชุสฺสทา เตชุสฺสทาย ภาโว
เตชุสฺสทตฺตํ ฯ

[๘๓๑] มธุกรีหิ นามาติ ปทํ มธุ ฯ เป ฯ กาหิ จาติ
ปทตฺตยสฺส วิเสสนํ ฯ ปทตฺตยํ กตนฺติ ปเท กตฺวา ฯ ตํ
มธุ ฯ สามิสปริโภคํปีติ ปริภุญฺชิตพฺพอามิเสน สหิตํ ฯ นิรามิ...
คเมวาติ อปริภุญฺชิตพฺพอามิสํ ฯ อปีสทฺโท นิรามิสํ อเปกฺขติ ฯ
อิตรํ ฯ เป ฯ เนสุ จปีตํ ฯ วตฺถุคณนายาติ มธุคณนาย ฯ
เอกภาชเน วา อิตรนฺติ อิตรํ วา ตนุกมธุ เอกภาชเน สเจ
จปีตํ ฯ อุปเนตพฺพนฺติ อุคฺคหิตกมธุ อุปเนตพฺพํ ฯ เตสํ
มกฺขิกานํ ฯ

[๘๓๒] นตฺถิ วตฺถุ เอติสฺสา อุจฺฉุวิกติยาติ อวตฺถุกา อวตฺถุกา
จ สา ปกฺกา จาติ อวตฺถุกปกฺกา ฯ

ฆนสนฺนิเวสาติ ฆนภาเวน สมูหํ คตา ปิณฺฑาติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ อปริสฺ...หิเตน อุจฺฉุรเสน ฯ อุคฺคหิตกนฺติ สยเมว
คหิเตน อุจฺฉุรเสน กตํ ผาณิตํ ฯ ตนฺติ ตํ วจนํ ฯ ชนา ตํ
มธุกปุปฺผํ คเหตฺวา...ยทิ โยเชนฺติ ฯ โยชิตํ มธุกปุปฺผํ ฯ
กทลี จ ขชฺชุรี จ อมฺพญฺจ ลพุชญฺจ ปนสญฺจ จิญฺจญฺจ กทลี...
จิญฺจา ฯ สพฺพานิปีติ สปฺปิอาทีนิ ปญฺจ ฯ วินิพฺภุตฺเตสุ วิสุํ
จปีเตสุ สปฺปิอาทีสุ ปญฺจเภสชฺเชสุ ปญฺจาติ ปเท อาธาโร ฯ

[ปา.๑๒๒ ฯ ส.๒๕๗..๒๕๙]

[๘๓๓] ตตฺถาติ พฺยาธิอุทฺทิสฺสาทีสุ สตฺตสุ อุทฺทิสฺเสสุ ฯ อุทฺทิสฺสาติ อุทฺทิสิตฺวา ฯ อามกมํสโลหิตํ อนุญฺญาตํ ฯ ตนฺติ อามกมํสโลหิตํ ฯ ตญฺจ อามกมํสโลหิตํ ฯ ตํ โรมฏฺจํ ฯ ตนฺติ มหาวิกฏํ ฯ ตา อาปตฺติโย[๑] ฯ อญฺญตฺถาติ อญฺญสฺมึ กาเล ฯ อญฺญถาติปิ อตฺถิ อญฺญสฺมึ กาเลติ อตฺโถ[๒] ฯ ตานิ อุปสมฺปทาทีนิ ฯ ตตฺเถว ปจฺจนฺตเทเส ฯ ตนฺติ วสาเภสชฺชํ ฯ ตทตฺถิกานนฺติ เตเลน อตฺถิกานํ ฯ อาหารตฺถนฺติ อาหารกิจฺจํ ฯ ผริตุนฺติ สาเธตุํ ฯ อิตีติ[๓] ปทํ ปญฺจาติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ตานิ ปญฺจเภสชฺชานิ ฯ

[๘๓๔] สาสปมตฺตนฺติ นิสฺสคฺคิยวตฺถุํ สาสปปฺปมาณํ ฯ จสทฺเทน น เกวลํ นิสฺสชฺชิตพฺพนฺติ ญาเปติ ฯ กาเยติ ปทํ อรุ อิติ ปเท อาธาโร ฯ เตหีติ สปฺปิอาทีหิ นิสฺสคฺคิยวตฺถูหิ ฯ อปิสทฺเทน น เกวลํ กายอรูนิ น มกฺเขตพฺพานีติ ญาเปติ ฯ ทฺวาร...กวาเฏสุปีติ ปทํ ฐานนฺติ ปเท อาธาโร ฯ อปิสทฺเทน น เกวลํ กาสายาทีนิ มกฺเขตพฺพานีติ ญาเปติ ฯ

[๘๓๕] สปฺปิ จ เตลญฺจ วสญฺจาติ ปทตฺตยํ อธิฏฺเจตีติ ปเท กมฺมํ ฯ มุทฺธนิ เตลํ วา อพฺวภญฺชนํ วาติ ปทตฺตยํ[๔] อธิฏฺเจตีติ

๑. อนาปตฺติโย ฯ ๒. อญฺญทาติ วณฺณนาปาโจ ฯ ๓. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ ๔. โปราณโปตฺถเก ปททฺวยํ อิติ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๒๒..๑๒๔ ฯ ส.๒๕๙..๒๖๒]

ปเท วิกติกมฺมํ ฯ มธุ อรุมกฺขนํ อธิฏฺเฐตีติ สมฺพนฺโธ ฯ

ยทนูติอาทินา สปฺปิมธุสทฺทโต อํวิภตฺติโลโป ฯ

อากีริตุกาโมติ ปกฺขิปิตุกาโม ฯ ภาชเนติ ปทํ ฉิทฺทนฺติ ปเท อาธาโร ฯ เจ ปวิฏฺฐปฺปวิฏฺฐํ ฯ ฉิทฺทนฺติ ปทํ ปวิฏฺฐปฺปวิฏฺฐนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ ปุราณเตเลนาติ ปทํ อชฺโฌตฺถริยตีติ ปเท กตฺตา ฯ มหนฺตํ มุขํ เอตสฺส ภาชนสฺสาติ มหามุขํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ ตํ อนธิฏฺฐิตเตลํ ฯ อนธิฏฺฐิตเตลสฺส อากีรณํ อน...กีรณํ ฯ อปิสทฺโท อธิฏฺฐิตเตลอากีรณํ อเปกฺขติ ฯ

[๘๓๖] วิสชฺเชตีติ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ เยน ภิกฺขุนา เตลํ ปฏิคฺคหิตํ ฯ ปริภุญฺช นํ ตฺวนฺติ ตฺวํ นํ เตลํ ปริภุญฺช ฯ น กสฺสจิปีติ กสฺสจิปิ ภิกฺขุสฺส อาปตฺติ น โหติ ฯ เตนาติ ปทํ วิสชฺชิตตฺตาติ ปเท กตฺตา ฯ

[๘๓๗] จตฺเตนาติอาทีสุ วจเนสุ วินิจฺฉโย ฯ อิทนฺติ จตฺเตนาติอาทิวจนํ ฯ เอวํ ฯ เป ฯ ทสฺสนตฺถํ อิทํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ อิติ มหาสุมนตฺเถ°โร อาหาติ สมฺพนฺโธ ฯ เอวนฺติ อนเปกฺขากาเรน ฯ กตฺถจิ โปตฺถเก มหาสุมตฺเถโรติ ปาโฐ โส น สุนฺทโร ฯ นยิทํ ยาจิตพฺพนฺติ อิทํ เตลํ ภิกฺขุนา น ยาจิตพฺพํ ฯ ทินฺนสฺส เตลสฺส ปริโภเคติ ปเท กมฺมํ ฯ ปริโภเคติ นิมิตฺตํ ฯ

๑. วินยปฺปกรเณสุ เยภุยฺเยน มหาสุมตฺเถโรติ ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๒๔ ฯ ส.๒๖๑.๒๖๒]

สตฺตา...นฺตสฺสาติ ปทํ ปริโภเคติ ปเท กมฺมํ ฯ เอวนฺติ
อนเปกฺขากาเรน ฯ สามเณโร พาโล ฯ อาม ภนฺเต อตฺถีติ
สามเณโร อาห ฯ อาหร ฯ เป ฯ กริสฺสามาติ สามเณโร ภิกฺขุนา
วตฺตพฺโพ ฯ เอวมฺปิ คหเณน เตสํ วฏฺฏติ ฯ

[๘๓๘] ตตฺถาติ วสฺสิกสาฏิกสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ สิพฺพนญฺจ
รชนญฺจ กปฺโป จ สิพฺพนรชนกปฺปา สิพฺพนรชนกปฺปานํ
ปริโยสานํ สิพฺพน ... สานํ ฯ กโรนฺเตน จ ภิกฺขุนา เอกเมว
วสฺสิกสาฏิกํ กตฺวา สมเย ว¹ วสฺสานสมเย เอว อธิฏฺฐาตพฺพํ
เทฺว วสฺสิกสาฏิกานิ อธิฏฺฐาตุํ น วฏฺฏติ ฯ เอตฺถ ปน วจเน
ฐตฺวาติ ปเท อาธาโร ฯ ฐตฺวาติ ปเท เวทิตพฺพานีติ ปเท
ปุพฺพกาลกิริยา ฯ จสทฺโท เขตฺตญฺจ สมโย จ จตุกฺกานิ
จาติ โยเชตพฺโพ ฯ

ตตฺถาติ เขตฺตสมยจตุกฺเกสุ ฯ อฑฺฒมาโสติ ปกติกตฺตา
ปริ... กรณกฺเขตฺตญฺจาติ วิกติกตฺตา ฯ ปริเยสนกฺเขตฺตนฺติ
ปริเยสนสฺส เขตฺตฏฺฐานภูตํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ กตฺติย-
ปุณฺณมาติ เอตฺถ กการสฺส โย ฯ จตฺตาโร มาสา เขตฺตํ
โหนฺติ ฯ มาสาติ ปกติกตฺตา เขตฺตนฺติ วิกติกตฺตา ฯ ลทฺธํ
วาติ เอตฺถ วาสทฺโท ปริเยสิตุํ วา กาตุํ วาติ โยเชตพฺโพ ฯ

[๘๓๙] อยเมโก อฑฺฒมาโส ปริเยสนกฺเขตฺตญฺเจว กรณกฺ-

๑. วณฺณนาปาโฐ วสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๑๒๔..๑๒๖ ฯ ส.๒๖๒.๒๖๓]

เขตฺตญฺจ เอตสฺมึ หิ อนฺตเร วสฺสิกสาฏิกํ อลทฺธํ ปริเยสิตุํ
ลทฺธํ กาตุญฺจ วฏฺฏติ นิวาเสตุํ อธิฏฺฐาตุญฺจ น วฏฺฏตีติ อยํ
อฏฺฐกถาปาโฐ ยุตฺตตโร กสฺมา ยถา หิ น เกวลํ คิมฺหานํ
ปจฺฉิมมาสสฺส ปจฺฉิโม อฑฺฒมาโส กรณนิวาสนานํ เขตฺตํ อถโข
ปริเยสนสฺสาปิ เขตฺตํ โหติ เอวํ น เกวลํ คิมฺหานํ ปจฺฉิม-
มาสสฺส ปุริโม อฑฺฒมาโส ปริเยสนสฺส เขตฺตํ อถโข กรณสฺสาปิ
เขตฺตํ โหติ ตสฺมา โส ปาโฐ ยุตฺโต ว ฯ ขุทฺทกสิกฺขาฏีกายํ
คิมฺหานสฺส ปจฺฉิเม มาเส ปุริโม อฑฺฒมาโส ปริเยสนกรณานนฺติ
หิ วุตฺตํ ฯ มาโส เสโส คิมฺหานนฺติ ภิกฺขุนา วสฺสิกสาฏิกจีวรํ
ปริเยสิตพฺพนฺติ เอตฺถ น เกวลํ คิมฺหานํ ปจฺฉิมมาโส
ปริเยสนสฺเสว เขตฺตํ อถโข กรณสฺสาปิ เขตฺตนฺติ อธิปฺปาโย
เวทิตพฺโพ กสฺมา ปาลิยํ ปจฺฉิมมาโส ปริเยสนสฺเสว
เขตฺตนฺติ กสฺมา ปาลิยํ ปจฺฉิมมาโส ปริเยสนสฺเสว
เสโส คิมฺหานนฺติ กตฺวา นิวาเสตพฺพนฺติ เอตฺถ น เกวลํ
อฑฺฒมาโส กรณนิวาสนานํ เขตฺตํ อถโข ปริเยสนสฺสาปิ
เขตฺตนฺติ อธิปฺปาโย เวทิตพฺโพ กสฺมา สาวธารณวจนสฺส
อวุตฺตตฺตา ฯ ยํ ปน มาติกฏฺฐกถายํ คิมฺหานํ ปจฺฉิโม มาโส
ปริเยสนกฺเขตฺตํ ปจฺฉิโม อฑฺฒมาโส กรณนิวาสนกฺเขตฺตมฺปีติ
วุตฺตํ ตตฺถ ปจฺฉิมมาโส ปริเยสนสฺเสว เขตฺตนฺติ สาวธารณ-
วจนํ น วุตฺตํ ตสฺมา ปจฺฉิมมาโส กรณสฺสาปิ เขตฺตนฺติ

[ปา.๑๒๖ ฯ ส.๒๖๓]

อิจฺฉิตพฺโพ เอวํ อธิปฺปาเย คหิเต อิมิสฺสา อฏฺฐกถาย ปาลิ-
มาติกฏฺฐกถาหิ สทฺธึ วิโรโธ นตฺถิ ฯ

ยํ ปน สารตฺถทีปนิยํ อยเมโก อชฺฌมาโส ฯ เป ฯ น
วฏฺฏตีติ โปตฺถเกสุ ปาโฐ ทิสฺสติ โส อปาโฐติ วุตฺตํ
ยญฺจ กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ยํ ปน สมนฺตปฺปาสาทิกายํ กตฺถจิ
โปตฺถเก เชฏฺฐมูลปุณฺณมาสิยา ฯ เป ฯ น วฏฺฏตีติ วจนํ
ทิสฺสติ ตํ ปมาทลิขิตํ มาติกาย วิโรธโตติ ทฏฺฐพฺพนฺติ วุตฺตํ
ตํ วจนทฺวยํ น ยุตฺตํ ฯ

[๘๔๐] สตุปฺปาทนฺติ สติยา อุปฺปชฺชนํ ฯ อญฺญา...ฐานโตติ
อญฺญาตกฏฺฐานโต อปฺปวาริตฏฺฐานโต จ ฯ อญฺญาตกวิญฺญตฺติ-
สิกฺขาปเทนาปีติ[๑] โย ปน ภิกฺขุ อญฺญาตกํ คหปตึ วา คหปตานึ
วา จีวรํ วิญฺญาเปยฺย อญฺญตฺร สมยา นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยนฺติ
อิมินา สิกฺขาปเทน ฯ วุตฺตนเยเนวาติ กาโล วสฺสิกสาฏิ-
กายาติอาทินา วุตฺตนเยเนว ฯ

ภิกฺขุ มาตรํ จีวรํ ยาเจ ยาจติ สงฺเฆ สงฺฆสฺส ชเนน
ปริณตํ จีวรํ โน จ ยาเจ อสฺส ภิกฺขุสฺส เกนจิ[๒] สิกฺขาปเทน
อาปตฺติ โหติ ญาตเก วิญฺญาเปนฺตสฺส อนาปตฺติ จ เอสา
ปญฺหา กุสเลหิ จินฺติตาติ โยชนา ฯ

[๘๔๑] เย ปน มนุสฺสาติ ปาโฐ กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ทิสฺสติ ฯ

๑. วณฺณนาปาโฐ อปิสทฺทรหิโต ฯ ๒. ปาลิ จิสทฺทรหิตา ฯ

เต ปนาติ เต มนุสฺสา ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อตฺตโนติ
ภิกฺขุสงฺขาตสฺส อตฺตโน ฯ เตสูติ อญฺญาตกอปฺปวาริเตสุ ฯ
วอนุญฺญาตตฺตาติ ปทํ นตฺถีติ ปเท เหตุ ฯ อปิสทฺโท ปกติยา
วสฺสิกสาฏิกานํ อทายเก อเปกฺขติ ฯ นนุ จ ปาลิยํ น
วตฺตพฺพา เทถ เนติ วุตฺตํ กสฺมา วิญฺญตฺตึ กตฺวา ฯ เป ฯว
อนาปตฺตีติ วุตฺตนฺติ โจทนํ สนฺธายาห น วตฺตพฺพาติอาทึ ฯ

[๘๔๒] นคฺโค ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ อุท...
ณนายาติ อุทกพินฺทุคณนาย ฯ นหา...วเสนาติ ปทํ กาเรตพฺโพติ
ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ โส จ โข ภิกฺขุ นหายนฺโต ฯ
นหาน...ทีสุ นหายนฺตสฺส อนาปตฺติ ฯ

[๘๔๓] วสฺสํ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ วสฺสํ อุกฺกฑฺฒิยตีติ
สํวจฺฉรํ วุทฺธํ กฑฺฒิยติ อารุยฺหตีติ อตฺโถ ฯ กต... ...กายาติ
วสฺสิกสาฏิกาย กตปริโยสิตาย ฯ อน... ...กปฺปิตา วสฺสิก-
สาฏิกา ฯ เทฺว มาเสติ อจฺจนฺตสํโยโค ฯ ปริหารนฺติ รกฺขนํ
อนิสฺสคฺคิยภาวนฺติ อธิปฺปาโย ฯ อปเร... มาเส ปริหารํ
ลภติ ฯ ตโต ทสมาสโต ปรมฺปิ ปจฺจาสาย สติยา มูลจีวรํ
กตฺวา อธิฏฺฐหิตฺวา ฐเปนฺตสฺส ภิกฺขุโน วสฺสิกสาฏิกา เอกมาสํ
ปริหารํ ลภตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ปรํปีติ ปทํ เอกมาสนฺติ ปทสฺส
วิเสสนํ ฯ

เอกา...วเสนาติ ปทํ อนาคตายาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ

[ปา.๑๒๖..๑๒๘ ฯ ส.๒๖๕.๒๖๖]

วสฺสุ...กายาติ ปทํ ลทฺธา ฯ เป ฯ ตา จาติ ปททฺวยํ
อาธาโร ฯ อิติ ปุจฺฉา ฯ เอตํ วจนํ อฏฺฐกถาสุ อาจริเยหิ
น วิจาริตํ ฯ อยํ อาจริโย อตฺตนา วิจาเรนฺโต ลทฺธทิวสโตติ-
อาทิมาห ฯ โนติ อมฺหากํ อตฺตโนติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ
หีติ หิ สจฺจํ[๑] ฯ กสฺมาติ[๒] ปทํ อนาปตฺตีติ ปเท เหตุ ฯ
จสทฺโท[๓] อนุชานามิ ฯ เป ฯ วิกปฺเปตุนฺติ วจนํ อเปกฺขติ ฯ
ตสฺมาติ ปทํ อธิฏฺฐาตพฺพาติ ปเท เหตุ ฯ

โจทนํ สมุฏฺฐาเปนฺโต อาห ตตฺถาติอาทึ ฯ วสฺสานํ ฯ เป ฯ
วฏฺฏตีติ โจทนา ตตฺถ วสฺสิกสาฏิกาธิกาเร สิยาติ โยชนา ฯ
ยทิ เอวนฺติ เอวํ วจเน ยทิ สติ ฯ สาปิ จ กณฺฑุปฺปฏิจฺฉาทิ ฯ
อปิสทฺโท วสฺสิกสาฏิกํ อเปกฺขติ ฯ เอวญฺจาติ เอวํ ทสาห-
อติกฺกมเน สติ ฯ จสทฺโท วากฺยารมฺโภ ฯ ลทฺธทิวสโสติอาทิกํ
อปิจาติ อญฺญํ วจนํ วตฺตพฺพํ อตฺถิ ฯ กุรุนฺทิยํปีติ อปิสทฺโท
มหาอฏฺฐกถํ อเปกฺขติ ฯ กทา ฯ เป ฯ ลภตีติ วจนํ อาจริเยน
วุตฺตํ ฯ

[๘๔๔] อจฺฉินฺนจีวรสฺสาติ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ เอตนฺติ
ปทํ วสฺสิก...กเมวาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ เอวนฺติปิ ปาโจ ฯ

๑. อยํ เหตุโชตโก ฯ ๒. ตสฺมา ฯ ๓. อยํ จสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ปา.๑๒๘ ฯ ส.๒๖๖.๒๖๗]

อจฺฉินฺนจีวรสฺสาติ เอวํ วจนํ ภควตา วุตฺตํ ฯ เอวสทฺโท เสสจีวรานิ นิวตฺเตติ ฯ เตสํ หีติ ทฬฺหีกรณํ ฯ หิ สจฺจํ นคฺคานํ เตสํ ภิกฺขูนํ ฯ กาโย...ปเนติ กายสฺส โอวสฺสาปเน ิ นิมิตฺตํ ฯ เอตฺถ จาติ อาปทาสูติ ปเท อาปทา นามาติ ปเท อาธาโร ฯ

[๘๔๕] อจฺฉินฺนจีวรสฺสาติ เอตํ วสฺสิกสาฏิกเมว สนฺธาย วุตฺตํ ฯ เป ฯ โจรุปทฺทโว อาปทา นามาติ อฏฺฐกถาปาโจ ยุตฺตตโร ฯ อิทํ หิ สิกฺขาปทํ วสฺสิกสาฏิกาย เอว วิสยํ น เสสจีวรานํ วิสยํ ฯ อจฺฉินฺนเสสจีวรสฺส ภิกฺขุสฺส นิสฺสคฺคิเยน อนาปตฺติ อิธ น วตฺตพฺพา กสฺมา เหฏฺฐา วุตฺเตน อญฺญาตก-วิญฺญตฺติสิกฺขาปเทน สิทฺธตฺตา ฯ น จ สพฺพจีวรานิ อจฺฉินฺน-เสสจีวรสฺส น วฏฺฏนฺติ ฯ ตสฺมา โส ปาโจ ยุตฺโต ว ฯ

ยํ ปน สารตฺถทีปนิยํ อฏฺฐกถายมิปน นคฺคสฺส นหายโต ทุกฺกเฏเนว อนาปตฺตึ สนฺธาย อจฺฉินฺน ฯ เป ฯ อาปทา นามาติ ยํ วุตฺตํ ตตฺถ การณํ ปริเยสิตพฺพนฺติ วุตฺตํ ฯ ยํ ปน กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ยํ ปน สมนฺตปฺปาสาทิกายํ อจฺฉินฺน ฯ เป ฯ อาปทา นามาติ อจฺฉินฺนจีวราทิโน นิสฺสคฺคิเยน อนาปตฺตึ อทสฺเสตฺวา นคฺคสฺส นหายโต ทุกฺกเฏเนว อนาปตฺติทสฺสนํ ตํ ยุตฺตํ[1] วิย ทิสฺสตีติ วุตฺตํ ฯ ตํ อฏฺฐกถาย โทสาโรปนภูตวจนทฺวยํ น ยุตฺตํ ฯ

๑. อยุตฺตํ ฯ

[ปา.๑๒๘ ฯ ส.๒๖๗]

[๘๔๖] ตตฺถาติ จีวรอจฺฉินฺทนสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ โส อุปนนฺโท ฯ อิติ จินฺเตตฺวา อทาสิ ฯ เตน ตสฺมา ฯ เอวํ ยํปิ ตฺยาหนฺติ วจนํ ฯ อสฺสาติ อุปนนฺทสฺส ฯ จิตานิ จาติ จสทฺโท อจฺฉินฺทโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ อจฺฉินฺทโต อาปตฺติโยติ สมฺพนฺโธ ฯ จีวรํ คณฺเห อิติ อาณาเปติ ฯ

กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ยํ ปน สมนฺตปฺปาสาทิกายํ จีวรํ คณฺหาติ อาณาเปติ เอกํ ทุกฺกฏํ อาณตฺโต พหูนิ คณฺหาติ เอกํ ปาจิตฺติยนฺติ วุตฺตํ ตํ เอกาพทฺธํ สนฺธายาติ วุตฺตํ ฯ

สูจิมฺปิ เวเธตฺวา ธปิตสูจิมฺปิ[๑] อจฺฉินฺทติ วา อจฺฉินฺทาเปติ วาติ สมฺพนฺโธ ฯ สิถิลเวธิตาสุ สูจีสุ เอวํ วตฺถุคณนาย ทุกฺกฏานีติ สมฺพนฺโธ ฯ สิถิลพทฺธานิ จ คาฬฺหพทฺธานิ จ สิถิลพทฺธคาฬฺห-พทฺธานิ ฯ ติกฏฺฐกาติ ปิปฺผลิมาริจนาครา ฯ เอวํ วา วจเนน ฯ อาวุโสว มยํ อิติ มนสิกตฺวา จีวรํ อทมฺหา ฯ เอวมาทีนีติ[๒] ปทํ วุตฺโตติ ปเท กมฺมํ ฯ เถเรน วุตฺโต ทหโร ฯ มญฺเญติ มญฺญามิ ฯ ทหรนฺติ ปทํ ภณตีติ ปเท กมฺมํ ฯ ตุเมฺห นํ ทหรํ

๑. ...สูจีสุปีติ วณฺณนายมาคตํ ฯ ตตฺถ จ สูจิมฺปีติ ปทํ ปุรปฺปโยเค ปกฺขิตฺตํ เวเธตฺวา ธปิตสูจีสุปีติ ปททฺวยํ ปน ปรปฺปโยเค ปกฺขิตฺตํ ฯ ๒. เอวมาทินาติ ภวิตพฺพํ วุตฺโตติ ปเท กรณํ ฯ

[ปา.๑๒๙.๑๓๐ ฯ ส.๒๖๗.๒๖๘]

นิวตฺเตถ ฯ ตุเมฺห จีวรํ คเหตฺวา รุนฺธถ อิติ ภณติ ฯ สาธุํ[๑]
อหํ มญฺเญ ตุเมฺห ปตฺตจีวรตฺถาย สเจ ภณถ ตุเมฺห นํ
ปตฺตจีวรํ คณฺหาถ อิติ วตฺวา เทตีติ สมฺพนฺโธ[๒] ฯ อิติ มนสิกตฺวา ฯ
อิติ วตฺวา เทติ ฯ

[๘๔๗] ตตฺถาติ สุตฺตวิญฺญตฺติสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ เอเกติ
เอเก อาจริยา วทนฺติ ฯ ตานีติ ตุริเวมาทีนิ ฯ อิติ มนสิกตฺวา
ตนฺตวาโย นิเสติ ฯ ตโตติ นิเสนโต ฯ สพฺพตฺถาติ สพฺเพสุ
กมฺเมสุ ฯ ตมฺปีติ ยาวปริโยสานํ วายาเปนฺตสฺส ฯ เป ฯ
ปาจิตฺติยนฺติ วจนํ ฯ อปิสทฺโท มหาอฏฺจกถาวจนํ อเปกฺขติ ฯ
ปมาณนฺติ ทีฆโต วิทตฺถิมตฺเตติอาทินา วุตฺตํ ปมาณํ ฯ หิสทฺโท
ทฬฺหีกรณํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๔๘] อญฺญํปิ วินิจฺฉโย ทสฺเสนฺโต อาห อปิเจตฺถาติอาทึ ฯ
เอตฺถาติ วายาเปติ ปโยเค ทุกฺกฏนฺติ วจเน ฯ เอวนฺติ
วุจฺจมานนเยน ฯ เสสนฺติ อญฺญํ สตฺตํ ฯ ญาต...วเสนาติ
ญาตกาทีนํ ปฏิพทฺเธน ฯ อาทิสทฺเทน ปวาริตานํ คหณํ ฯ
อปิสทฺโท สุตฺตํ อเปกฺขติ ฯ เสโสติ อญฺโญ ตนฺตวาโย ฯ
ตตฺถาติ สุตฺตาทีสุ ฯ อกปฺ...เยนาติ ปทํ วายาเปนฺตสฺสาติ

๑. วณฺณนายํ อิทํ ปทํ ปุรปฺปโยเค ปกฺขิตฺตํ เอวเมว ยุตฺตตรํ ฯ ๒. อยํ
สมฺพนฺโธ อยุตฺโต วิย มญฺเญสทฺโท หิ นิปาโต โหติ สเจสทฺโท จ เทตีติ ปเท
ปริกปฺโป น ภณถาติ ปเท ฯ

[ปา.๑๓๐..๑๓๓ ฯ ส.๒๖๘.๒๗๐]

ปเท กมฺมํ ฯ เตเนว อกปฺปิยตนฺตวาเยน วายาเปนฺตสฺสาติ
ปเท กมฺมํ ฯ ยถา ปุพฺเพ[๑] นิสฺสคฺคิยเมว ตถา ทุกฺกฏนฺติ
สมฺพนฺโธ ฯ

กงฺขาวิตรณีฏีกายํ ยถา ปุพฺเพ นิสฺสคฺคิยํ เอวมิธ
ทุกฺกฏนฺติ ปาโฐ ทิสฺสติ โสปิ น สุนฺทโร ฯ

วายาเปนฺตสฺสาติ ปทํ จีวรนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ปาจิตฺติยํ
ทุกฺกฏนฺติ ปททฺวเยปิ สมฺพนฺโธ ฯ ยทีติ ปทํ โหตีติ ปเท
ปริกปฺโป ฯ ปจฺฉิ...มาเณนาติ ปทํ โหตีติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ
เอโก ปริจฺเฉโท ฯ อกปฺปิยสุตฺตมเยติ วิญฺญาปิตสุตฺตมเย ฯ
อิตรสฺมินฺติ กปฺปิยสุตฺตมเย ฯ อจฺฉิ...มาณํ[๒] จีวรํ ยิท โหติ ฯ
เอกนฺตริเกน วา สุตฺเตน จีวรํ วีตํ อถ ยทิ โหติ ทีฆโต
วา กปฺปิยสุตฺตํ ติริยโต อกปฺปิยสุตฺตํ กตฺวา จีวรํ วีตํ อถ
โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยถา ปุพฺเพ ...เมว ตถา ทุกฺกฏํ ฯ
เตสุ อกปฺปิยสุตฺตปริจฺเฉเทสุ ฯ เตติ เทฺว ตนฺตวายา ฯ อกปฺ...
วาเยนาติ ปทํ วีเตติ ปเท กตฺตา ฯ วีเต จีวเร ฯ อูนกตเร
จีวเร ฯ อุภยตฺถาติ ปริจฺเฉททฺวเย ฯ อิติสทฺโท[๓] สมาปนฺโน ฯ
อกปฺปิเยนาติ ปทํ วีเตสูติ ปเท กตฺตา ฯ วีเตสูติ ปทํ

๑. ยถาปุพฺเพติ วณฺณนาปาโฐ สมาสิโก ฯ ๒. ...ปมาณาปีติ วณฺณนาปาโฐ
ปริจฺเฉทาติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ๓. อยํ อิติสทฺโท วณฺณนายํ น ทิสฺสติ ฯ

[ป่า.๑๓๓ ฯ ส.๒๗๐.๒๗๑]

ปริจฺเฉเทสูติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ อูน...สุ จ ปริจฺเฉเทสุ ทุกฺกฏํ ฯ กปฺปิยตนฺตวาเยน ฯ เป ฯ อูนเกสุ วา วีเตสุ ปริจฺเฉเทสุ ทุกฺกฏเมวาติ สมฺพนฺโธ ฯ กปฺปิยสุตฺตมเยสุ ปริจฺเฉเทสุ ฯ อปริจฺเฉเท จีวเรว สปริจฺเฉเท จีวเร ฯ อิติสทฺโท เหฏฺฐาวุตฺตสฺส เอวํสทฺทสฺส สรูปํ ฯ ปนสทฺโท วิเสสตฺโถ ฯ อิธาติ อิมิสฺสํ อฏฺฐกถายํ ฯ

[๘๔๗] มูเลน วา ภิกฺขุนา ปโยชิโต ตนฺตวาโย ฯ รกฺขนฺเตนาติ ปทํ อธิฏฺฐาตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ วิกปฺป...มตฺเต ตนฺตวาเยน วีเต ฯ วีเตติ ภาวลกฺขณํ ฯ วีตํเยว ตนฺตํ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ญาตกาทีหีติ ปทํ นิยฺยาทิเตปีติ ปเท กตฺตา ฯ อาโรเปตฺวาติ ปทํ นิยฺยาทิเตติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ ตุมฺหากนฺติ ปทํ คณฺเหยฺยาถาติ ปเท สมฺปทานํ ฯ นิยฺยาทิเตปิ จีวเร ฯ อปิสทฺโท วิกปฺปนฺ ฯ เป ฯ วีตนฺติ วุตฺตจีวรํ อเปกฺขติ ฯ เอวนฺติ มูเลน ฯ เตนาติ ปทํ ปริจฺฉินฺน อิติ ปเท กตฺตา ฯ เตนาติ ปทํ เปสิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ กุหึ...จีวรนฺติ เถโร ปุจฺฉิ ฯ อิตฺถนฺ ฯ เป ฯ สิตนฺติ อญฺโญ ภิกฺขุ อาห ฯ

อาโยเคติอาทีสุ จีวเรสุ วุตฺตํ โหติ ฯ อปิสทฺโท จีวรํ สิพฺเพตุนฺติ ปทํ อเปกฺขติ ฯ

[๘๕๐] ตตฺถาติ มหาเปสการสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ตนฺเตติ ปทํ ปสาริตนฺติ ปเท กมฺมํ ฯ สุฏฺฐุ นิทฺโธตํ ตนฺตํ เอตสฺส

[ปา.๑๓๓..๑๓๖ ฯ ส.๒๗๑..๒๗๓]

จีวรสฺสาติ สุนิทฺโธตตนฺตํ ฯ ตนฺเตติ ปทสฺส อิติ อตฺโถ ฯ ปาลิยนฺติ ปทํ วุตฺตนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตสฺส ฯ เป ฯ อปฺปิตํ วาติ วจเนน ภควา ทสฺเสติ ฯ จีวรสฺสามิเกหิ ... หุตฺวาติ กีทิเสน เต ภนฺเต จีวเรน อตฺโถ กีทิสํ เต จีวรํ วายาเปมิ วท ภนฺเต ยทิจฺฉสีติ จีวรสฺสวามิเกหิ ปุพฺเพ อวุตฺโต หุตฺวา ฯ

[๘๕๑] ตตฺถาติ อจฺเจกจีวรสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ อจฺจนฺต... วเสนาติ ปทํ โหตีติ อาหริตพฺพปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ อสฺสาติ ทสาหานาคตนฺติ ปทสฺส ฯ ปวารณายาติ อิทํ ปน วจนํ อนุปฺปโยคฺ- วจนํ ทสาหานาคตายาติ ปทสฺส ปจฺฉาปยุตฺตวจนํ ฯ ยา ปวารณา ตํ ปวารณํ ฯ ทสฺเสตุนฺติ ปทํ อสมฺโมหตฺถนฺติ ปเท สมฺปทานํ ฯ อนุปฺปโยคตฺตาติ กตฺติกเตมาสิปุณฺณมนฺติ ปทสฺส อนุปฺปโยคตฺตา ฯ ปุริมนเยเนวาติ อจฺจนฺตสํโยควเสนว ฯ ยโต ฯ เป ฯ ตพฺพนฺติ อิทํ วจนํ วุตฺตํ โหติ ฯ ยโต กาลโต ฯ อจฺจนฺตเมวาติ นิรนฺตรเมว เตสุ ทสาเหสุ ยตฺถ ยตฺถจิ ทิวเสติ วุตฺตํ โหติ ฯ สพฺพํปิ จีวรํ ฯ เตนาติ ทสาหานาคตํ กตฺติกเตมาสิปุณฺณมนฺติ วจเนน ทสฺสิโตติ ปเท กรณํ ฯ ปวารณมาสสฺสาติ ปุพฺพ- กตฺติกมาสสฺส ฯ ปวารณาย ยุตฺโต มาโส ปวารณมาโส ฯ ชุณฺหปกฺขปญฺจมิโต ปฏฺฐายาติ สุกฺกปกฺขปญฺจมึ อาทึ กตฺวา ฯ ชุณฺหปกฺขปญฺจมิโต ปฏฺฐายาติ วา ปวารณมาสสฺส กาลโต

๑. วณฺณนาปาโฐ ตนฺตสทฺทรหิโต ฯ

[ปา.๑๓๖..๑๔๒ ฯ ส.๒๗๓.๒๗๔]

ปุริมสฺส ชุณฺหปกฺขสฺส ปญฺจมิโต ปฏฺฐายาติ อตฺโถ ฯ จีวรสฺสาติ ปทํ นิธาน อิติ ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺสาติ อจฺจายิกจีวรสฺส ฯ ทสฺเสตุนฺติ ญาเปตุํ ฯ ตตฺถาติ สทฺธาติอาทิปเทสุ ฯ อิมินา ปเทน สุปฺ... ...สทฺธา ทสฺสิตา ฯ เอตํ อาโรจิตจีวรํ ฯ การเณหีติ ปทํ ทาตุ อิติ ปเท วิเสสนตฺติยา ฯ ทาตุกาเมนาติ ปทํ อาโรจิต อิติ ปเท กตฺตา ฯ เปเสตฺวา อาคนฺตฺวาติ ปททฺวยํ อาโรจิต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ ฉฏฺฐิโต...ปนฺนปฺปนฺนนฺติ ชุณฺหปกฺขสฺส ฉฏฺฐิโต ปฏฺฐาย อุปฺปนฺนํ ฯ เอตํ ปริหารนฺติ เอตํ อจฺเจกจีวรปริหารํ ฯ

[๘๕๒] หลินทฺทิอาทินา กิญฺจิ นิมิตฺตํ กตฺวา ฯ อจฺเจกจีวรฏฺฐปเน การณํ ปุจฺฉนฺโต กสฺมา เอตํ วุตฺตนฺติอาทิมาห ฯ เอตํ สญฺญาณํ กตฺวา นิกฺขิปิตพฺพนฺติ วจนํ ภควา กสฺมา วุตฺตํ ฯ ยทิ หีติ วิสชฺชนํ ฯ หิ สจฺจํ ภิกฺขู ปวารณาย ปุเร ปุพฺเพ ตํ อจฺเจกจีวรํ ยทิ วิภเชนฺติ เยน ภิกฺขุนา ตํ อจฺเจกจีวรํ คหิตํ ฉินฺนวสฺเสน เตน ภิกฺขุนา น ภวิตพฺพํ โส ภิกฺขุ ฉินฺนวสฺโส สเจ โหติ จีวรํ สงฺฆิกเมว โหติ ตโต ตสฺมา สลฺลกฺเขตฺวา สุขํ อจฺเจกจีวรสฺส ทาตุํ ทานํ วิภชนํ ภวิสฺสติ อิติ ตสฺมา เอตํ สญฺญาณํ กตฺวา นิกฺขิปิตพฺพนฺติ วจนํ ภควตา วุตฺตนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ เตนาติ ปทํ ภวิตพฺพนฺติ ปเท กตฺตา ฯ คหิตเมว จีวรํ ฯ อวิภตฺตํ จีวรํ ฯ สงฺฆสฺส วา ภณฺฑาคา...

[ปา.๑๔๒.๑๔๓ ฯ ส.๒๗๔.๒๗๕]

วรํ สเจ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ สงฺฆสฺสาติ ปทํ ภณฺฑา...
จีวรนฺติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อปิสทฺโท อนติกฺกมเน กึ วตฺตพฺพนฺติ
ญาเปติ ฯ อิตีติ เอวํ ฯ ติจีวรสฺสาติ ปทํ ปริหาโรติ ปเท
กตฺตา ฯ ทสาหํ ปริหาโร รกฺขนํ ทสาหปริหาโร ฯ วสฺสิ...
รสฺสาติ ปทํ ปริหาโรติ ปเท กตฺตา ฯ อนตฺถเต ฯ เป ฯ มาสา
ปริหาโร ฯ ทิวเสติ ปทํ อธิฏฺฐาน อิติ ปเท อาธาโร ฯ มูล...
วเสน ลทฺโธ อปโรปิ เอโก มาโส ปริหาโรติ สมฺพนฺโธ ฯ
เอกาทสมาสา ปริหาโร โหนฺติ ฯ มาสาติ ปกติกตฺตา ปริหาโรติ
วิกติกตฺตา ฯ ปจฺจาสาย สติยา มูลา ฯ เป ฯ มาโส ปริหาโรติ
สมฺพนฺโธ ฯ อจฺเจกจีวรสฺส ฯ เป ฯ ปญฺจมาสา ปริหาโร ฯ
ตโตติ กาลโต ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ

[๘๕๓] อนตฺถเต กฐิเน เอกาทสทิวสาธิโก มาโส อตฺถเต
กฐิเน เอกาทสทิวสาธิกา ปญฺจมาสาติ อยํ อฏฺฐกถาปาโฐ ยุตฺโต ฯ
ทสาหานาคตนฺติ หิ วุตฺตตฺตา ปญฺจมิโต ปฏฺฐาย ปุณฺณมิโต
ปุพฺเพ ทสทิวสานิ เจว เอโก ปุณฺณมีทิวโส จาติ เอกาทสทิวสานิ
คเหตฺวา โส ปาโฐ ยุตฺโต ฯ

ยญฺจ กงฺขาวิตรณิยํ กามญฺเจส ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ
ธาเรตพฺพนฺติ อิมินาว สิทฺโธ อตฺถุปฺปตฺติวเสน ปน อปุพฺพํ
วิย อตฺถํ ทสฺเสตฺวา สิกฺขาปทํ ฐปิตนฺติ วุตฺตํ ฯ ยญฺจ วินยวินิจฺฉเย

ตสฺส อจฺจายิกวตฺถสฺส กฐิเน ตุ อนตฺถเต

[ปา.๑๔๓ ฯ ส.๒๗๕]

ปริหาเรกมาโส ว ทสาหปรโม มโต
อตฺถเต กฐิเน ตสฺส ปญฺจมาสา ปกาสิตา
ปริหาโร มุนินฺเทน ทสาหปรโม ปนาติ

วุตฺตํ ตํ วจนทฺวยํ ยุตฺตเมว กสฺมา ทสาหาติ หิ วุตฺตตฺตา ปญฺจมิโต ปฏฺฐาย ปุณฺณมิโต ปุพฺเพ ทสทิวสานิ คเหตฺวา ตํ วจนทฺวยํ วุตฺตํ ปุณฺณมิยา หิ สทฺธึ ทิวสคณเน เอกาทสทิวสานิ ปริปุณฺณานิ โหนฺติ ตสฺมา ตํ วจนทฺวยํ ยุตฺตํ ฯ

ยํ ปน สารตฺถทีปนิยํ มาติกฏฺฐกถายํปิ ปวารณมาสสฺส ฯ เป ฯ สิกฺขาปทํ ฐปิตนฺติ ปาโฐ ทสฺสิโต โสปิ ปมาทปาโฐเยว ฯ เป ฯ ทสาหปรโม ปนาติ วุตฺตนฺติ วุตฺตํ ฯ ยญฺจ กงฺขาวิตรณีฏีกายํ โย ปเนตฺถ กามญฺเจส ทสาหปรมํ อติเรกจีวรํ ธาเรตพฺพนฺติ อิมินา ว สิทฺโธ อตฺถุปฺปตฺติวเสน อปุพฺพํ วิย อตฺถํ ทสฺเสตฺวา สิกฺขาปทํ ฐปิตนฺติ ปาโฐ ทิสฺสติ โส ปมาทปาโฐ ทสาหานาคตนฺติ อิมินา วิโรธาติ ทฏฺฐพฺพํ กิญฺจิ ชุณฺหปกฺขปญฺจมิโต ปฏฺฐายาติ วุตฺตวตฺตา อฏฺฐกถาเยว ปุพฺพาปรวิโรโธปิ สิยาติ วุตฺตํ ฯ ยญฺจ วิมติวิโนทนิยํ ยํ ปน มาติกฏฺฐกถายํ กามญฺเจส ฯ เป ฯ ฐปิตนฺติ ลิขนฺติ ตํ ปมาทขลิตนฺติ จ อิมเมว ปมาทลิขํ คเหตฺวา ภทฺทนฺตพุทฺธตฺตาจริเยน จ ปริหาเรกมาโส ว ทสาหปรโม มโมติอาทิ วุตฺตนฺติ จ วุตฺตํ ฯ ตํ สพฺพํ วจนตฺตยํ อฏฺฐกถาย อธิปฺปายํ

[ปา.๑๔๓ ฯ ส.๒๗๕]

อชานนฺเตหิ วุตฺตํ ตสฺมา ตํ วจนํ อยุตฺตเมวาติ ทฏฺฐพฺพํ ฯ

[๘๕๔] ตตฺถาติ สาสงฺกสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ เต ภิกฺขู ฯ ทุพฺพลํ จีวรํ เอเตสนฺติ ทุพฺพลจีวรา เตสํ ภาโว ทุพฺพลจีวรตฺตํ ฯซ ปจฺจยวเสนาติ ปทํ วสิตฺวาติ ปเท วิเสสนตฺตติยา ฯ คามนฺ... สเน วาติ คามนฺตเสนาสเน เอว ฯ คามนฺ...สเนติปิ อตฺถิ ฯ นิฏฺฐิตานิ จีวรานิ เอเตสนฺติ นิฏฺฐิตจีวรา ฯ นตฺถิ ปลิโพโธ เอเตสนฺติ นิปฺปลิโพธา ฯ อิติ มนฺตยิตฺวา ฯ ภควาติ ปทํ อนฺชานาตีติ ปเท กตฺตา ฯ สลฺเลโข กิเสสตนุกรณํ เอเตสํ อตฺถีติ สลฺเลขวา ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อปิสทฺโท อญฺเญ อเปกฺขติ ฯ

[๘๕๕] อุป ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เอตฺถาติ อุปวสฺสนฺติ ปเท ฯ อิมสฺส จ อุปวสฺสนฺติ ปทสฺส สมฺพนฺโธ ฯ กึ อตฺถํ วุตฺตํ โหติ ฯ ตโต กาลโต ฯ ปรนฺติ ปทํ ปจฺฉิม...กาลนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ ฯ ปจฺฉิม... กาลนฺติ ปทํ วิหรนฺโตติ ปเท อจฺจนฺตสํโยโค ฯ

ปริโยสาโน กาโล ปริโยสานกาโล ปจฺฉิมกตฺติกปุณฺณมสฺส ปริโยสานกาโล ปจฺฉิม...กาโล๑ ฯ

อิติ อตฺถํ วุตฺตํ โหตีติ สมฺพนฺโธ ฯ ยทิ อุปวสฺสํ อุป-

๑. ฉฏฺฐีพวหุพวฺพวิหิกฺจฺฉิวิเสสนปุพฺพปทสมาสกรณํ สุนฺทรตรํ ฯ

[ปา.๑๔๓..๑๔๖ ฯ ส.๒๗๕..๒๗๗]

วสิตฺวาติอาทิ พฺยญฺชนวิจารณํ ลพฺภติ กสฺมา ปน ปทภาชเน น วุตฺตนฺติ อาห ยสฺมา ปนาติอาทึ ฯ อติคหนนฺติ ปทํ พฺยญฺช... รณนฺติ ปทสฺส วิเสสนํ อธิกคหนนฺติ อตฺโถ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ เอตฺถาติ วุฏฺฐวสฺสานนฺติ ปเท ฯ อิตีติ ปทํ อยนฺติ ปทสฺส สรูปํ ฯ ภิกฺขูนนฺติ ปทํ อพฺภนฺตเรติ ปเท สมฺพนฺโธ ฯ อพฺภนฺตเรติ ปทํ โย โกจิ ภิกฺขูติ ปเท อาธาโร ฯ

[๘๕๖] อรญฺญิกลกฺขณนฺติ อรญฺญลกฺขณํ ฯ อินฺทขีลโต ยาว วิหารปริกฺเขปา จ ฐานํ มินิตพฺพํ อปริกฺขิตฺตสฺส คามสฺส ปริกฺ ฯ เป ฯ ปริกฺเขปารหฏฺฐานํ ภิกฺขุนา นิมิตพฺพนฺติ โยชนา ฯ จสทฺโท อินฺทขีลโต จ ปริกฺเขปารหฏฺฐานโต จาติ โยเชตพฺโพ ฯ ทูเร เจปิ เสนาสนโตติ เสนาสนโต ทูเร เจปิ โหติ ฯ จิเตหิ ภิกฺขูหิ สุยฺยตีติ ปเท กตฺตา ฯ อสฺสาติ คามสฺส ฯ นาวาย สญฺจริตพฺโพ ปกติมคฺโค สเจปิ โหติ ฯ

ปญฺจธนุสติกนฺติ ปกติหตฺเถน นววิทตฺถิปฺปมาณํ ชิยาย ปน อาโรปิตาย จตูหตฺถปฺปมาณนฺติ วทนฺติ ฯ

โย ปน ภิกฺขุ ฯ ตโต ตโตติ ตตฺถ ตตฺถ ฐาเน ฯ กฺวจิ โตติ โยควิภาเคน สตฺตมฺยตฺเถ โต ฯ

เอวนฺติ สาสงฺกานีติ เอวํ ฯ ตานิ เสนาสนานิ ฯ อตฺตนาติ ปทํ อภิรุจิเตติ ปเท กตฺตา ฯ สติยา...ตฺติยาติ องฺคสมฺปตฺติยา สติยา ฯ

[ปา.๑๔๖ ฯ ส.๒๗๗.๒๗๘]

[๘๕๗] ตตฺราติ อารญฺญกเสนาสเน ฯ ปจฺฉิมิกาย วาติ วาสทฺโท อุปคโต วาติ โยเชตพฺโพ ฯ

กตฺติกมาโส นาม ปุพฺพกตฺติกมาสสฺส กาฬปกฺขปาฏิปทโต ปฏฺฐาย ยาว อปรกตฺติกปุณฺณมา ตาว เอกูนตฺตึสรตฺตินฺทิวา ฯ

กตฺติกมาสโต ปรํ น ลภตีติ อิทํ เอวสทฺทสฺส ผลํ ฯ อูนปฺปมาเณ ตาว อรญฺญลกฺขณาโยคโต น ลภตุ กสฺมา คาวุตโต อติเรกปฺปมาเณน ลภตีติ อาห ยตฺร หีติอาทึ ฯ ยตฺราติ เสนาสเน อาคนฺตุนฺติ ปเท อาธาโร ฯ ตเทตํ เสนาสนํ ฯ อิธ สิกฺขาปเท ฯ ปจฺเจตีติ ปุน เอติ ฯ อิทมปฺ-ปมาณนฺติ อิทํ ฐานํ อปฺปมาณํ องฺคํ น โหตีติ อธิปฺปาโย ฯ เอวสทฺทสฺส อธิปฺปายํ ญาเปนฺโต อาห อนาสงฺอปฺปฏิภเยติ-อาทึ ฯ หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อปิสทฺโท อรุจิสูจโน ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

สา สมฺมติ ภิกฺขุนา ลทฺธา ฯ อปิสทฺโท ฉารตฺตํ อเปกฺขติ ฯ สเจ เสนาสนํ โหติ ฯ อยํ ภิกฺขุ คโต เจ โหติ ฯ สยญฺจาติ ปาโจ ทิสฺสติ ฯ อสกฺโกนฺเตนาติ คตคตฏฺฐานสฺส ทูรตฺตา อสกฺโกนฺเตน ฯ จีวรํ อิติ...ฐาเน ฐสฺสติ ฯ อิติสทฺโท สมาปนฺโน ฯ

[๘๖๘] ตตฺถาติ ปริณตสิกฺขาปเท วินิจฺฉโย ฯ ธมฺมคณสฺสาติ ปุญฺญกรณสมูหสฺส ฯ สงฺฆสฺส ภตฺตานิ สงฺฆภตฺตานิ พหูนิ

๑. ปุญฺญการก...อิติ ภวิตพฺพํ ฯ

[ปา.๑๔๖..๑๔๙ ฯ ส.๒๗๘.๒๗๙]

สงฺฆภตฺตานิ พหุสงฺฆภตฺตา[๑] สพฺพโยนีนมาเอติ สุตฺเตน นิสฺส
อา ฯ พหูนิ ภตฺตานีติมสฺส วิวรณํ อเนกานิ ลาภมุขานีติ ฯ
ลาภมุขานีติ ลาภสฺส อุปฺปชฺชนการณานิ ฯ เกนจีติ โกจิ ฯ
เกนจิ ปริหานีติ ปาเธน ภวิตพฺพํ ฯ อิติ อธิปฺปายํ ฉพฺพคฺคิยา
ทีเปนฺติ ตํ ปุคฺคลํ ญาเปนฺติ ฯ กึ ปน เทถาติ เอวํ วตฺตุํ วจนํ
ภิกฺขูนํ วฏฺฏตีติ ปุจฺฉา ฯ เอวํ วจนํ กสฺมา น วฏฺฏติ ฯ
หิสทฺโท ทฬฺหีกรณํ ฯ อภิหฏฺฐุปฺปฏิยตฺเตติ อภิหริตฺวา ปฏิยตฺเต
จีวราทิวตฺถุสฺมึ ฯ อุทฺทิสฺส ฐปิตภาเคติ อุทฺทิสิตฺวา ฐปิตโกฏฺฐาเส ฯ
ปยุตฺตวาจาติ วิญฺญตฺติวาจา ฯ นนุ จายํ สงฺฆสฺส ปริณโต
น ปริจฺจตฺโต อถ กถํ สงฺฆสนฺตโก โหตีติ อาห โส
หีติอาทึ ฯ โสติ ลาโภ ฯ อปิสทฺโท อรุจิสูจโน ฯ เอเกน
ปริยาเยนาติ ปริณตภาวสงฺขาเตน เอเกน ปริยาเยน ฯ ลาภนฺติ
ปเทน ภควา อาห ฯ ลภิตพฺพนฺติ ลาภํ ฯ อสฺสาติ ลาภนฺติ
ปทสฺส ฯ โส ลาโภ ฯ ปริณตลาภสฺสาติ ปทํ ปริณามิต อิติ
ปเท กมฺมํ ฯ ตสฺมินฺติ ปริณตลาเภ ฯ ตนฺติ ทินฺนวตฺถุํ ฯ
โยปิ[๒] ภิกฺขุ ขาทติ โส ภิกฺขุ สงฺเฆน อาปตติยา กาเรตพฺโพ ฯ
สหธมฺมิกานํ วา คิหีนํ วา สนฺตกํ สงฺฆสฺส ปริณตํ ปน
จีวราทิวตฺถุํ อตฺตโน ปริณาเมตฺวา คณฺหนฺตสฺส นิสฺสคฺคิยํ

๑. อีทิโส ปาโฐ สวณฺณนาปาลิยํ นตฺถิ พหู สงฺฆสฺส ภตฺตาติ ปาลิ ฯ
๒. วณฺณนายํ หิสทฺโท โหติ ฯ

[ปา.๑๔๙.๑๕๐ ฯ ส.๒๗๙.๒๘๐]

ปาจิตฺติยนฺติ สมฺพนฺโธ ฯ ปริณตนฺติ ปทํ ปริณาเมตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ สห...คิหีนนฺติ ปททฺวยํ ปริณามิตนฺติ[๑] ปเท สมฺพนฺโธ ฯ มาตุสนฺตกํปีติ ปทํ ปริณาเมตฺวาติ ปเท กมฺมํ ฯ อิตีติ ปทํ ปริณาเมตฺวาติ ปเท อากาโร ฯ ปริณตภาวนฺติ ทินฺนภาวํ ฯ เอกํ ฯ เป ฯ อตฺตโน ปริณาเมติ เอกํ ปตฺตํ วา จีวรํ วา อญฺญสฺส ปริณาเมตีติ สมฺพนฺโธ ฯ พหูสุ ปตฺตจีวเรสุ ฯ

ภิกฺขุ นิสฺสคฺคิเยน อาปตฺตึ ขุทฺทเก ขุทฺทกสิกฺขาปเท วุตฺตํ ปาจิตฺติยํ เอกโต อาปชฺเชยฺย เอสา ปญฺหา กุสเลหิ จินฺติตา อิติ เอตํ วุตฺตํปิจ ฯ

อยํ ปโญฺห วุตฺโต[๒] ฯ อิติ วตฺวา ฯ สเจ ปน โส คิลานภิกฺขุ ปุจฺฉิตฺวา วทติ ฯ นนฺติ คิลานภิกฺขุํ ฯ

[๘๕๙] กึ สงฺฆสฺส ทินฺเนนาติ สงฺฆสฺส ทินฺเนน กึ ปโยชนํ ฯ เจติ ฯ เป ฯ เอตฺถ วจเน วินิจฺฉโย ฯ นิยเมตฺวาติ ปทํ โรปิต อิติ ปเท ปุพฺพกาลกิริยา ฯ โรปิตมาลาวจฺฉโต โอจิตํ ปุปฺผํปิ อาโรเปตุํ ปูเชตุํ น วฏฺฏติ ฯ อปิสทฺโท สมฺภาวโน ฯ อาโรเปตฺวา ปูเชตฺวา ฯ ปริณตนฺติ ปทํ ปริณาเมตีติ ปเท กมฺมํ ฯ สเจ ปน ทายกา วทนฺติ ฯ เอวํ วจเน ทายเกหิ วุตฺเต ฯ ภิกฺขุนาติ ปทํ วตฺตพฺพาติ ปเท กตฺตา ฯ อิติ เอวํ ทายกา วตฺตพฺพา ฯ

ตึสกกณฺฑวณฺณนาย ปทตฺถโยชนา สมตฺตา ฯ

๑. ปริณตํ ฯ ๒. วุตฺตาติ วณฺณนาปาโฐ ปญฺหาสทฺทาเปกฺขตฺตา ฯ

[ปา.๑๕๐.๑๕๑ ฯ ส.๒๘๐.๒๘๑]

[๘๖๐] อิติ อภินวปุรวฺหยนครสฺส ปจฺฉิมุตฺตรทิสาภาเค ปติฏฺฐิเต ปนสาราเม สิรีติภูวนาทิจฺจธมฺมราชาธิราชนามเกน รญฺญา การิเต เคเห วสนฺเตน สกลพฺยากรณาสงฺคญฺญาณจารินา สาฏฺฐกถตฺติปิฏกธเรน ญาณกิตฺตีติ นามเธยฺเยน เถเรน กตา สมนฺตปฺปาสาทิกาย นาม อฏฺฐกถาย ปทตฺถโยชนา สมตฺตา ฯ